

INTEGRACJA EUROPEJSKA

Zbigniew M. Doliwa-Klepacki

INTEGRACJA EUROPEJSKA

Temida2

Białystok 1999

© Copyright by Temida 2
Białystok 1999

Żadna część tej pracy nie może być powielana i rozpowszechniana w jakiegokolwiek formie i w jakikolwiek sposób (elektroniczny, mechaniczny), włącznie z fotokopiowaniem, bez pisemnej zgody wydawcy.

ISBN 83-86137-60-6

Recenzent: prof dr hab. Mieczysław Poborski

Opracowanie graficzne okładki

Jerzy Banasiuk, Krzysztof Kruszewski

Układ typograficzny

Krzysztof Kruszewski

Redaktor techniczny

Jerzy Banasiuk

Wydawca: Temida 2

**Przy współpracy i wsparciu finansowym Wydziału Prawa
Uniwersytetu w Białymstoku
oraz Wyższej Szkoły Biznesu i Przedsiębiorczości
w Ostrowcu Świętokrzyskim**

Druk: ORTHDRUK, Białystok, tel. 742-25-17

Spis treści

Od Autora	19
------------------------	-----------

CZĘŚĆ WSTĘPNA

GENEZA MIĘDZYNARODOWEJ INTEGRACJI GOSPODARCZEJ, JEJ POJĘCIE ORAZ HISTORIA

Rozdział I: Geneza międzynarodowej integracji gospodarczej	25
Rozdział II: Pojęcie oraz modele i formy współczesnej integracji gospodarczej	30
Literatura.....	36
Rozdział III: Zarys historii integracji europejskiej	38
Literatura.....	42

CZĘŚĆ PIERWSZA

INTEGRACJA W RAMACH UNII EUROPEJSKIEJ

Rozdział I: Historia powstania Unii Europejskiej	45
1. Europejska Wspólnota Węgla i Stali (CECA)	45
2. Europejska Wspólnota Energii Atomowej (EURATOM)	47
3. Europejska Wspólnota Gospodarcza (EWG) – Wspólnota Europejska (WE)	50
4. Unia Europejska (UE).....	51
Literatura.....	55
Rozdział II: Podstawy prawne funkcjonowania.....	56
1. Podstawy prawne funkcjonowania tzw. pierwszego filaru Unii Europejskiej, tj. Wspólnot Europejskich.....	56
A. Kwestia nazwy prawa regulującego funkcjonowanie pierwszego filaru	56
B. Źródła prawa wspólnotowego (unijnego)	57

a. Akty założycielskie	57
Umowy założycielskie	57
Załączniki do umów założycielskich	57
Umowy modyfikujące lub uzupełniające umowy założycielskie.....	58
b. Akty pochodzące od aktów założycielskich i będące tworem samych Wspólnot Europejskich.....	58
Uchwały organów UE	
– Rozporządzenie.....	59
– Dyrektywa.....	59
– Decyzja	59
– Zalecenie i opinia	60
– Uchwały sui generis	60
– Orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości	61
Akty prawne zawarte przez Wspólnoty Europejskie.....	61
Akty prawne tworzące tzw. prawo wewnętrzne Wspólnot Europejskich.....	61
Umowy zawarte przez Wspólnoty Europejskie.....	61
C. Specyfika prawa wspólnotowego (unijnego)	62
D. Proces podejmowania uchwał w ramach Wspólnot Europejskich.....	64
a. Podejmowanie uchwał na podstawie pierwotnej wersji umów założycielskich	64
b. Podejmowanie uchwał po zmodyfikowaniu umów założycielskich Wspólnot Europejskich przez Jednolity Akt Europejski	64
c. Podejmowanie uchwał po zmodyfikowaniu umów założycielskich przez Traktat w sprawie Unii Europejskiej.....	68
d. Korekta zasad podejmowania uchwał we Wspólnotach Europejskich przewidywana przez Traktat Amsterdamski	70
e. Przestrzeganie prawa wspólnotowego (unijnego).....	72
2. Podstawy prawne funkcjonowania tzw. drugiego (wspólna polityka zagraniczna i bezpieczeństwa) i trzeciego (współpraca w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych) filaru Unii Europejskiej.....	72
A. Źródła prawa.....	72
a. Prawo wytworzone przed wejściem w życie Traktatu w sprawie Unii Europejskiej	72
b. Traktaty w sprawie Unii Europejskiej	73

c. Uchwały organów UE	73
d. Działania rządów państw.....	73
B. Proces podejmowania uchwał w ramach drugiego i trzeciego filaru	74
Literatura.....	75
Rozdział III: Członkostwo i stosunki zewnętrzne	78
1. Członkostwo zwyczajne.....	78
a. Zakres przedmiotowy	78
b. Zakres terytorialny.....	79
c. Tryb przyjmowania państwa na członka zwyczajnego	79
d. Perspektywa poszerzenia się UE o nowych członków	81
2. Stosunki zewnętrzne.....	88
A. Stowarzyszenie z UE.....	89
a. Tryb stowarzyszenia się państwa z UE.....	89
b. Rodzaje stowarzyszeń z UE.....	89
c. Stowarzyszenie z WE obszarów niesamodzielnych, zależnych od poszczególnych jej państw członkowskich	89
d. Stowarzyszenie z UE krajów rozwijających się	91
e. Stowarzyszenie z UE słabiej rozwiniętych państw europejskich.....	99
Uwagi ogólne	99
Stowarzyszenie, którego celem jest uzyskanie statusu członka pełnoprawnego UE.....	99
Stowarzyszenie, którego celem jest utworzenie unii celnej z UE...	105
Próby stowarzyszenia się z WE innych państw	106
B. Układy (umowy) specjalne.....	106
a. Układy z państwami Maghrebu.....	106
b. Umowy z państwami EFTA	107
c. Umowa z Jugosławią	108
d. Umowy z Rosją i Ukrainą.....	108
e. Umowa z USA.....	109
C. Preferencyjne układy handlowe.....	109
D. Zwyczajne układy handlowe, układy o współpracy gospodarczej i handlowej oraz inne umowy	111
E. System generalnych (globalnych) preferencji celnych.....	111
F. Jednostronna pomoc finansowa i żywnościowa UE.....	112

G. Utrzymywanie przez państwa członkowskie przedstawicielstw dyplomatycznych przy WE oraz misji WE w państwach	112
H. Współpraca WE z organizacjami międzynarodowymi	112
3. Polska a Unia Europejska	113
A. Stowarzyszenie Polski ze Wspólnotami Europejskimi	113
a. Geneza	113
b. Struktura Układu Europejskiego	113
c. Cele i okres przejściowy	115
d. Dialog i współpraca polityczna	115
e. Przepływ towarów	115
Zasady ogólne	116
Produkty przemysłowe	116
Produkty rolne	118
Produkty rybołówstwa	119
f. Przepływ siły roboczej	120
g. Podejmowanie działalności gospodarczej	120
h. Świadczenie usług między WE a Polską	121
i. Płatności i przepływ kapitału	122
j. Zasady konkurencji	122
k. Zbliżanie ustawodawstwa	123
l. Współpraca gospodarcza	124
ł. Współpraca kulturalna	125
m. Współpraca finansowa	125
n. Organy stowarzyszenia	125
o. Ocena założeń i zasad stowarzyszenia Polski ze Wspólnotami Europejskimi	126
p. Przedsięwzięcia prawno-instytucjonalne w Polsce na rzecz realizacji postanowień Układu Europejskiego	133
r. Pozytywne i negatywne aspekty realizacji postanowień Układu Europejskiego dla polskiej gospodarki i społeczeństwa	135
B. Perspektywa przystąpienia Polski do Unii Europejskiej w charakterze członka zwyczajnego	141
a. Przedsięwzięcia na rzecz przystąpienia Polski do UE	141
b. Termin oraz korzyści i zagrożenia dla Polski z racji wejścia do UE	145

c. Stosunek społeczeństw UE i Polski do kwestii wejścia Polski do UE	154
Literatura	154
Rozdział IV: Organy	158
1. Organy główne	158
A. Rada Europejska	158
B. Rada.....	160
a. Skład.....	160
b. Funkcje.....	161
c. Wymogi ilościowe przy podejmowaniu uchwał	161
d. Organy pomocnicze	163
C. Komisja	165
a. Skład.....	165
b. Funkcje.....	166
c. Organy pomocnicze	168
d. Publikacje.....	169
D. Parlament Europejski.....	170
a. Skład.....	170
b. Funkcje.....	171
c. Posiedzenia.....	174
d. Organy pomocnicze	175
E. Trybunał Sprawiedliwości	175
a. Skład.....	175
b. Funkcje.....	176
a. Funkcje klasycznego sądu międzynarodowego	176
b. Funkcje sądu konstytucyjnego	176
c. Funkcje sądu administracyjnego	176
c. Sekretariat	177
2. Organy o statusie autonomicznym	177
a. Sąd Pierwszej Instancji.....	177
b. Trybunał Obrachunkowy	178
c. Europejski System Banków Centralnych i Europejski Bank Centralny.....	179
d. Rzecznik Praw Obywatelskich (Ombudsman)	180

e. Wspólny Ośrodek Badań Jądrowych	181
f. Agencja Zaopatrzenia.....	181
g. Europejski Bank Inwestycyjny.....	182
3. Ważniejsze organy doradcze, wspólne dla kilku organów głównych	182
a. Komitet Ekonomiczno–Społeczny	182
b. Komitet Regionów.....	182
c. Komitet Ekonomiczno–Finansowy	183
d. Komitet Koordynacyjny	183
e. Komitet Naukowo–Techniczny	184
4. Fundusze.....	184
Literatura.....	184
Rozdział V: Założenia integracyjne i ich realizacja	186
1. Założenia integracyjne i ich realizacja w ramach pierwszego sektora	186
A. Założenia integracyjne i zasady ich realizacji	186
a. Założenia integracyjne i zasady ich realizacji w świetle Układu w sprawie Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali (CECA).....	186
b. Założenia integracyjne i zasady ich realizacji w świetle Traktatu w sprawie Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej (EURATOMu).....	189
Rozwijanie badań i zapewnienie rozpowszechniania wiedzy technicznej.....	189
Ustanowienie jednolitych norm bezpieczeństwa dla sanitarnej ochrony ludności i pracowników oraz czuwanie nad przestrzeganiem tych norm.....	189
Koordynowanie inwestycji przemysłowych oraz tworzenie wspólnych podstawowych zakładów niezbędnych do rozwoju energii atomowej w ramach EURATOMu.....	190
Czuwanie nad prawidłowym i sprawiedliwym zaopatrzeniem wszystkich użytkowników EURATOMu w minerały i paliwa atomowe	190
Zapewnienie, aby materiały rozszczepialne nie były używane do celów innych niż te, do których były przeznaczone	191
Wykonywanie prawa własności przyznanego EURATOMowi w stosunku do specjalnych materiałów rozszczepialnych	193
Utworzenie wspólnego rynku atomowego	193

Nawiązywanie stosunków z innymi państwami i organizacjami międzynarodowymi, mogących przyczynić się do postępu w pokojowym użytkowaniu energii atomowej	193
c. Założenia integracyjne i zasady ich realizacji w świetle postanowień Traktatu w sprawie Wspólnoty Europejskiej (WE)	194
Założenia integracyjne i środki	194
Zasady ustanowienia wspólnego rynku i jednolitej polityki gospodarczej.....	195
– Zakres przedmiotowy wspólnego rynku	195
– Etapy wprowadzania w życie zasad wspólnego rynku	195
– Liberalizacja handlu.....	195
– Swoboda przepływu osób, usług i kapitałów	196
– Wspólna polityka rolna	197
– Wspólna polityka transportowa	197
– Zasady dotyczące wolnej konkurencji	198
– Zbliżanie ustawodawstw.....	199
– Polityka gospodarcza	199
– Polityka społeczna	200
d. Rozszerzenie celów integracyjnych WE przez Jednolity Akt Europejski	200
e. Rozszerzenie celów integracyjnych WE przez Traktat w sprawie utworzenia Unii Europejskiej	201
Unia ekonomiczna.....	201
Unia walutowa	202
Budowa infrastruktury europejskiej	205
Ochrona zdrowia publicznego	205
Współpraca w dziedzinie kultury	205
Ochrona konsumenta.....	206
Spójność gospodarcza i społeczna	207
Ochrona środowiska.....	207
Oświata i szkolenia zawodowe.....	208
B. Procesy integracyjne w ramach CECA i EURATOMu	209
a. Procesy integracyjne w ramach Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali (CECA).....	209
b. Procesy integracyjne w ramach Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej (EURATOMu).....	214

C. Procesy integracyjne w ramach Wspólnoty Europejskiej	225
a. Eliminacja cel i innych opłat o tym samym skutku oraz ograniczeń ilościowych w handlu między państwami członkowskimi	225
b. Ustanowienie wspólnej taryfy celnej	227
c. Ujednolicenie polityki handlowej	228
d. Wspólna polityka rolna	229
Zapewnienie rolnikom z państw WE odpowiednich dochodów	230
– Ochrona rynku wspólnotowego przed tanim importem z zewnątrz	230
– Subsydiowanie eksportu rolnego z państw WE	231
– Skupowanie po cenie interwencyjnej produktów, nie sprzedanych po cenach wyższych	231
Przebudowa rolnictwa WE	231
– Branżowe rynki rolne	231
– System cen wprowadzonych w WE	232
– Europejski Fundusz Ukierunkowania i Gwarancji Rolnictwa	232
– Reformy wspólnej polityki rolnej	234
e. Swoboda przepływu osób	242
f. Swoboda przepływu kapitałów	243
g. Swoboda przepływu usług	244
h. Polityka w zakresie wolnej konkurencji	246
Zmowy kartelowe	247
Pozycja dominująca	247
Koncentracja przedsiębiorstw	247
Import dumpingowy i import subsydiowany	248
Subsydiowanie przez państwa poszczególnych przedsiębiorstw	249
i. Wspólna polityka podatkowa	249
j. Europejski Bank Inwestycyjny	250
k. Polityka regionalna	253
l. Polityka energetyczna	257
ł. Wspólna polityka transportowa	259
m. Polityka w zakresie badań i rozwoju technologicznego	261
n. Polityka społeczna	263
o. Polityka w dziedzinie rybołówstwa	266
p. Polityka w dziedzinie ochrony środowiska	267

r. Unifikacja ustawodawstw państw członkowskich.....	269
s. Współpraca w dziedzinie oświaty	270
t. Polityka kulturalna.....	270
u. Ochrona konsumentów	272
w. polityka w zakresie ochrony zdrowia.....	273
x. Polityka przemysłowa.....	273
y. Spójność ekonomiczna i społeczna	275
z. Tworzenie unii ekonomicznej i walutowej	275
2. Założenia i procesy integracyjne w ramach drugiego filaru	282
a. Budowa zrębów współpracy i integracji w zakresie polityki zagranicznej i bezpieczeństwa (1958–1986).....	282
b. Współpraca i integracja w zakresie polityki zagranicznej i bezpieczeństwa po wejściu w życie Jednolitego Aktu Europejskiego (1987–1993).....	288
c. Współpraca i integracja w zakresie polityki zagranicznej i bezpieczeństwa po wejściu w życie Traktatu w sprawie UE	290
3. Założenia i procesy integracyjne w ramach trzeciego filaru.....	293
a. Współpraca i integracja w zakresie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych przed Traktatem w sprawie UE.....	293
Paszport Europejski	293
Hymn i flaga UE.....	293
Współpraca ministrów odpowiedzialnych za bezpieczeństwo wewnętrzne.....	293
Umowa z Schengen	293
b. Współpraca w zakresie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych w świetle postanowień Traktatu w sprawie UE.....	294
Założenia Traktatu	294
Obywatelstwo UE	295
Rzecznik Praw Obywatelskich (Ombudsman).....	296
c. Realizacja założeń Traktatu w sprawie UE	296
Literatura.....	297
Rozdział VI: Finanse Unii Europejskiej	300
1. Uwagi ogólne	300
2. Budżet Unii Europejskiej.....	300
3. Dochody	301

4. Wydatki.....	303
5. Procedura uchwalania budżetu	304
Literatura.....	306
KALENDARIUM	307

CZĘŚĆ DRUGA

INTEGRACJA W RAMACH INNYCH NIŻ UNIA EUROPEJSKA, EUROPEJSKICH UGRUPOWAŃ INTEGRACYJNYCH

Rozdział I: Integracja krajów Beneluksu.....	321
1. Od Unii Ekonomicznej Belgijsko–Luksemburskiej do Unii Ekonomicznej Beneluksu	321
2. Integracja w ramach Unii Ekonomicznej Beneluksu	324
a. Cele, środki i zasady działania Unii Ekonomicznej Beneluksu	324
b. Organy	326
c. Realizacja celów Unii Ekonomicznej Beneluksu	330
Literatura	333
Rozdział II: Integracja krajów nordyckich.....	334
1. Współpraca i integracja krajów nordyckich do II wojny światowej.....	334
2. Integracja krajów nordyckich w latach 1945–1994	336
A. Specyfika integracji nordyckiej	336
B. Rozwój procesów integracyjnych w poszczególnych dziedzinach życia krajów nordyckich	337
a. Integracja w dziedzinie gospodarki.....	337
b. Integracja w dziedzinie transportu i telekomunikacji.....	342
c. Zbliżanie i ujednolicanie polityki socjalnej	343
d. Ujednolicanie ustawodawstwa.....	344
e. Ujednolicanie polityki w zakresie ochrony środowiska	344
f. Współpraca w dziedzinie oświaty, nauki i kultury	345
g. Współpraca w dziedzinie polityki zagranicznej i obronnej	346
3. Perspektywy rozwoju integracji krajów nordyckich po 1994 r.	347
4. Instytucje współpracy i integracji krajów nordyckich	348
A. Narodowe organizacje pozarządowe.....	348

B. Międzynarodowe instytucje pozarządowe.....	348
C. Instytucje międzyrządowe	349
D. Rada Nordycka i Nordycka Rada Ministrów	349
a. Rada Nordycka.....	349
Zadania, funkcje i zasady działania	350
Organy	350
Języki oficjalne i publikacje	352
Finansowanie działalności Rady Nordyckiej.....	353
b. Nordycka Rada Ministrów	353
Cele i zadania.....	354
Organy	354
Finanse	355
Literatura.....	356
Rozdział III: Integracja w ramach Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego	
Handlu (EFTA).....	357
1. Geneza EFTA.....	357
2. Założenia integracyjne w ramach EFTA i zasady ich realizacji	359
a. Założenia integracyjne.....	359
b. Środki i zasady realizacji założeń integracyjnych.....	359
3. Członkostwo	359
a. Członkostwo zwyczajne	359
b. Członkostwo stowarzyszone	360
4. Organy	361
a. Rada	361
b. Stały Komitet Państw EFTA	362
c. Władza Nadzorcza	362
d. Trybunał Sprawiedliwości	362
e. Komitety i grupy wyspecjalizowane	363
f. Komitet Członków Parlamentów Państw EFTA	363
g. Komitet Doradczy	363
h. Komitety badawcze (śledcze).....	363
i. Sekretariat	364
5. Realizacja założeń integracyjnych.....	364
Literatura.....	371

Rozdział IV: Europejski Obszar Gospodarczy (EEA).....	373
1. Geneza.....	373
2. Członkostwo.....	374
3. Organy	374
4. Założenia integracyjne w ramach EEA.....	375
Literatura	378
Rozdział V: Współpraca i integracja krajów Europy Środkowo–Wschodniej po 1989 r.....	379
1. Uwagi wstępne.....	379
2. Współpraca w ramach Grupy Wyszehradzkiej	380
3. Integracja w ramach Środkowoeuropejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (CEFTA).....	381
a. Założenia i realizacja.....	381
b. Organy CEFTA.....	385
c. Perspektywy CEFTA	386
Literatura.....	386
Rozdział VI: Próba utworzenia nowego ugrupowania integracyjnego w postaci Wspólnoty Niepodległych Państw (WNP).....	388
1. Uwagi wstępne	388
2. Członkostwo.....	388
3. Założenia integracyjne i podjęte już przedsięwzięcia na rzecz ich realizacji.....	389
a. Założenia integracyjne.....	389
b. Współpraca i integracja w dziedzinie spraw militarnych	389
c. Współpraca i integracja w dziedzinie gospodarki	391
d. Współpraca w dziedzinach zagospodarczych.....	393
e. Organy dla realizacji założeń współpracy i integracji.....	393
f. Perspektywy działalności	394

CZĘŚĆ TRZECIA

DOKUMENTY

Traktat w sprawie utworzenia Unii Europejskiej	397
Traktat w sprawie utworzenia Wspólnoty Europejskiej	412
Podsumowanie i wnioski – z opinii Komisji Europejskiej o wniosku Polski o członkostwo w Unii Europejskiej	537

INDEKS

pojęć, nazw i skrótów	541
-----------------------------	-----

Od Autora

Międzynarodowa integracja gospodarcza jest jednym z najważniejszych zjawisk drugiej połowy XX wieku. Stanowi ona produkt wysoko rozwiniętego kapitalizmu. W najbliższych co najmniej stu latach będzie podstawowym, jeśli nie najważniejszym, czynnikiem rozwiązywania problemów gospodarczych, i nie tylko, regionów przede wszystkim wysoko rozwiniętych; będzie determinowała tempo ich rozwoju.

Praca niniejsza stanowi swego rodzaju propedeutykę do studiów nad procesami integracji gospodarczej, zachodzących w Europie po II wojnie światowej; jest kompendium podstawowych informacji o tych procesach w poszczególnych regionach Europy. Przedstawienie pogłębionej analizy całokształtu problemów europejskich integracji gospodarczej na obecnym etapie jej rozwoju przekracza bowiem możliwości jednego badacza i łamy jednej książki.

Praca składa się z czterech części. Część wstępna zawiera krótkie rozważania na temat genezy międzynarodowych procesów integracyjnych, ich pojęcia i modeli integracji. Część pierwsza zawiera omówienie procesów integracyjnych, które dokonywały się we Wspólnotach Europejskich a aktualnie w ramach Unii Europejskiej. Z kolei w części drugiej przedstawiono procesy integracyjne zachodzące w ramach innych ugrupowań integracyjnych niż Unia Europejska, tj. w Unii Ekonomicznej Beneluksu, Europejskim Stowarzyszeniu Wolnego Handlu, Europejskim Obszarze Gospodarczym, Wspólnocie Niepodległych Państw, Środkowoeuropejskim Porozumieniu o Wolnym Handlu i wśród państw nordyckich. Część trzecia zawiera niektóre dokumenty związane z Unią Europejską. Każdy rozdział kończy się spisem bibliografii w języku polskim, przy czym podane są nie tylko pozycje najświeższe, ale również z lat minionych.

Ma to ułatwić Czytelnikom, szczególnie z mniejszych ośrodków naukowych, zorientowanie się w stanie polskich badań nad europejską integracją gospodarczą. Nie mamy bowiem w Polsce żadnego przewodnika na ten temat, za wyjątkiem kilku skromnych słowników encyklopedycznych, poświęconych wyłącznie integracji w ramach Wspólnot Europejskich i Unii Europejskiej, zaś w zaledwie kilku (nie więcej niż 10) ośrodkach naukowych dostępna jest względnie bogata literatura w języku polskim, o wiele zaś skromniejsza w językach obcych.

Z drugiej strony w ten sposób chciałbym ocalić od zapomnienia polski dorobek w zakresie badań nad integracją gospodarczą, który na tle innych państw Europy środkowowschodniej jest imponujący. Jednocześnie przez to chciałbym wyrazić uznanie polskim badaczom tej problematyki za ich wysiłek szczególnie w latach, kiedy badania takie nie zawsze były preferowane, a który aktualnie bardzo często jest pomijany w najnowszych publikacjach.

Fakt ten wynika być może z fascynacji literaturą zachodnią czy stosowania kryteriów politycznych względem autorów publikacji na powyższy temat, a być może po prostu z braku głębszej wiedzy wielu autorów o polskim dorobku badań nad integracją gospodarczą, niekiedy pospiesznego pisania różnego typu opracowań w oparciu o kilka zaledwie aktualnych kompendiów zachodnich, bez prowadzenia autentycznych badań.

Celowo eksponuję te dwie ostatnie przyczyny. W latach dziewięćdziesiątych mamy wprowadzić swego rodzaju eksplozję publikacji poświęconych europejskiej integracji gospodarczej, co jest zrozumiałe ze względu na zainteresowanie Polski co do włączenia się do niej. Niestety, wiele jednak z nich wyważa drzwi dawno już otwarte, tj. ogranicza się lub koncentruje do podania podstawowych danych o Wspólnotach Europejskich, jakby dotychczas w Polsce nie publikowano żadnych informacji na ten temat. Tymczasem zawierały je prace publikowane już w połowie lat sześćdziesiątych, nie mówiąc o pracach z lat siedemdziesiątych. Jedyną zaletą wielu tych współczesnych prac jest z reguły jedynie ostatni rozdział, zawierający informacje o Unii Europejskiej.

Uwagi powyższe odnoszą się także do większości różnego typu zbiorów dokumentów na temat integracji gospodarczej, wydawanych często pod szumnymi tytułami, a których jedyną wartością jest tekst Traktatu z Maastricht, gdyż inne dokumenty były już bardzo dawno i to wielokrotnie publikowane. Co gorsza, opracowanie i druk tego typu publikacji są sponsorowane przez różnego typu ważne i bardzo ważne urzędy oraz instytucje państwowe.

Powtarza się zatem historia z lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych, kiedy nauka o polityce – potocznie nazywana naukami politycznymi – z „burżuazyjnej” została uznana przez ówczesnych politycznych decydentów za naukę „normalną”. Wówczas, obok politologów z prawdziwego zdarzenia i wykształcenia, pojawiło się wielu „politologów” z własnego mianowania. Byli to naukowcy, którzy nie mogąc zrobić kariery we własnej specjalności (z reguły w prawie, ekonomii i socjologii), ogłosili się politologami i zarzucili rynek wydawniczy prymitywnymi „działami” politycznymi. Aktualnie ponownie szereg prawników, ekonomistów i socjologów, z reguły mało znanych w swych specjalnościach a „dojrzałych” wiekowo, ogłosiło się ekspertami od integracji gospodarczej. Oni to zazwyczaj są autorami krytykowanych wyżej prac.

Nie oznacza to oczywiście, że i aktualnie nie mamy publikacji, które wnoszą istotny wkład w poznawanie międzynarodowej integracji gospodarczej. Ich autorami nie są jednak z reguły eksperci z różnego typu agent rządowych (wyjątek stanowi Instytut Koniunktur i Cen Handlu Zagranicznego), ani niestety naukowcy z większości tzw. ośrodków europejskich, które jak grzyby po deszczu powstały w Polsce w latach dziewięćdziesiątych i które są sówicie dotowane przez różnego

typu instytucje. Są nimi naukowcy, którzy od dawna zajmowali się tą problematyką lub młodzi naukowcy z ośrodków naukowych kierowanych przez pierwszą grupę badaczy.

Do takich prac z pewnością można zaliczyć: Wspólnoty Europejskie. Wybrane problemy prawne. Pod red. J. Kolasy. Wrocław 1994; Rola polityki państwa w procesach dostosowawczych do Wspólnoty Europejskiej. Komitet Prognoz „Polska w XXI wieku” przy prezydium PAN. Warszawa 1994; Wspólnoty Europejskie. Stowarzyszenie Polski ze Wspólnotami Europejskimi. Pod red. E. Kaweckiej – Wyrzykowskiej i E. Synowiec. IKiC HZ. Warszawa 1993; pracę J. Galstera i C. Mika pt. Podstawy Europejskiego Prawa Wspólnotowego. Toruń 1995, Z.W. Puśleckiego: Ochrona handlowa Wspólnoty Europejskiej. Poznań 1994 czy A. Komara: Europejska Unia Walutowa. Warszawa 1993 oraz kilka innych.

Do sformułowania tak krytycznych poglądów upoważnia mnie nie tyle fakt, iż należę do grupy badaczy – obok M. Chęcińskiego, L. Ciamagi, T. Grabowskiego, Z. Kameckiego, A. Komara, Z. Nowaka, M. Orłowskiego, J. Rutkowskiego, J. Sołdaczuka i W. Stankiewicza – którzy najwcześniej, gdyż już na początku lat sześćdziesiątych, podjęli w Polsce badania nad międzynarodową integracją gospodarczą. Od 1964 r. prowadzę bowiem wykłady, a następnie seminaria magisterskie z zakresu integracji gospodarczej w różnych ośrodkach akademickich (po raz pierwszy na b. Wydziale Handlu Zagranicznego SGPiS), zaś pierwszą książkę na ten temat opublikowałem już w 1967 r. Mam nadzieję, że stanowisko moje w powyższej kwestii usprawiedliwia to, iż opublikowałem ponad 20 monografii poświęconych całkowicie lub częściowo problemom międzynarodowej integracji gospodarczej, z których kilka było uhonorowanych różnego typu nagrodami tak w okresie minionym, jak i w latach dziewięćdziesiątych.

Sulejówek, wrzesień 1995 r.

PS. Tak napisałem w swej pracy pt. Europejska Integracja Gospodarcza, wydanej przez Wydawnictwo Temida 2 w 1996 r., na podstawie której – po jej rozszerzeniu i uaktualnieniu – przygotowałem niniejszą książkę.

Nawiązując do pejoratywnych uwag, zawartych wyżej na temat szeregu książek poświęconych integracji europejskiej, stwierdzam, iż w drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych sytuacja w tym względzie nieco się poprawiła. Nadal ukazuje się jednak zbyt mało specjalistycznych monografii polskich autorów, które stanowiłyby istotny wkład do badań nad integracją w ramach Unii Europejskiej, nie mówiąc już o integracji w ramach innych ugrupowań europejskich.

Wśród pozycji, które ostatnio się ukazały, na uwagę zasługują przede wszystkim następujące prace:

L. Ciamaga, E. Latoszek, K. Michałowska–Gorywoda, L. Oręziak, E. Teichman: Unia Europejska. Warszawa 1997; Ewolucja integracji gospodarczej w ramach Unii Europejskiej. Wyzwania dla Polski. Pod red. A. Zielińskiej–Głębockiej. Gdańsk 1997; L. Giliciński: Wykonywanie praw własności w pracach Wspólnoty Europejskiej. Warszawa 1997; Implementacja prawa integracji europejskiej w krajowych porządkach prawnych. Pod red. C. Mika, Toruń 1998; A. Jurcewicz, B. Kozłowska, E. Tomkiewicz: Polityka rolna Wspólnoty Europejskiej Warszawa 1995; E. Kawecka–Wyrzykowska: Stosunki Polski ze Wspólnotami Europejskimi od 1989 r., SGH. Warszawa 1997 r.; A. Lichorowicz: Problematyka struktur agrarnych w ustawodawstwie Wspólnoty Europejskiej. Kraków 1996; Subsydiarność. CE UW. Pod red. D. Milczarka. Warszawa 1996; Unia Europejska. Integracja Polski z Unią Europejską. Pod red. Kaweckiej–Wyrzykowskiej i E. Synowiec. Warszawa 1996.

Bardzo pomocnym w badaniu integracji w ramach Wspólnot i Unii Europejskiej są materiały (orzecznictwo i dokumenty) zebrane w publikacji pod wspólnym tytułem Prawo Wspólnot Europejskich. Pod red. W. Czaplińskiego, R. Ostrihansky'ego, P. Saganka, A. Wyrozumskiej. T. I–III. Warszawa 1997.

Sulejówek, wrzesień 1998 r.
Zbigniew M. Doliwa–Klepacki

C Z Ę Ś Ć W S T Ę P N A

GENEZA MIĘDZYNARODOWEJ INTEGRACJI

JEJ POJĘCIE ORAZ HISTORIA

R o z d z i a ł p i e r w s z y

GENEZA MIĘDZYNARODOWEJ INTEGRACJI GOSPODARCZEJ

Integracja jest pojęciem wieloznacznym i różnorako interpretowanym. Wyraz ten pochodzi od łacińskiego słowa „integratio”. Zazwyczaj pod tym pojęciem rozumie się zjawisko scalania, zespalania, łączenia się kilku elementów w całość, fuzji. Mówi się o integracji gospodarczej, kulturowej, politycznej, narodowościowej itp.

Zjawisko integracji występuje nierozłącznie ze zjawiskiem dezintegracji. Pewne czynniki lub elementy integrując się ze sobą jednocześnie dezintegrują się od innych.

W powyższym rozumieniu integracja i dezintegracja w odniesieniu do kontaktów międzyludzkich występuje od zarania istnienia człowieka. Rodziny łączyły się w szczepy, szczepy w plemiona, plemiona w narody. Jedne plemiona lub narody ginęły (np. Fenicjanie, Rzymianie, Majowie, Aztekowie, Inkowie, Dakowie, Jąćwingowie, Prusowie), inne powstawały w wyniku scalania się kilku plemion a nawet narodów, względnie wchłonięcia jednych przez drugih. Ot, choćby w przeciągu ostatnich dwóch wieków powstały narody: kanadyjski, niemiecki, amerykański, argentyński, brazylijski.

Te same uwagi odnoszą się do zorganizowanej formy funkcjonowania narodów, tj. państw. Upadły takie organizacje państwowe, jak: Cesarstwo Rzymskie, Imperium Majów, Imperium Inków, Cesarstwo Austro-Węgierskie, ZSSR, Jugosławia, Czechosłowacja. Z drugiej strony w ciągu ostatnich tylko 50 lat powstało ponad 140 nowych państw.

Łączenie się plemion czy narodów, powstanie państw, pociągało za sobą zespalanie się ich gospodarek, kultur, tradycji i instytucji politycznych.

U podstaw powyższej integracji w mniejszej mierze leżały żywiołowe procesy wynikające z potrzeby rozwoju gospodarki. Do XVII, a nawet XVIII wieku gospodarka większości ówczesnych państw nie była jeszcze zintegrowana w jednolitą całość a składała się z autonomicznych regionów, w których panowała zasada autarchii. Ich rozwój w nikłym stopniu zależał od gospodarki międzynarodowej. Głównymi przyczynami integracji gospodarczej, politycznej lub kulturowej plemion, narodów czy nawet państw do XVIII wieku, a w wielu wypadkach do końca XIX wieku a nawet do końca II wojny światowej były nie wzajemne ich interesy, lecz interesy silniejszych.

Silniejsze gospodarczo lub militarne plemiona, narody, państwa w imię korzyści terytorialnych, gospodarczych lub militarnych, niekiedy z pobudek ideologicz-

nych lub religijnych, a nawet czasami z przyczyn czysto ambicjonalnych ich władców podbijały inne plemiona, narody lub państwa, włączały je do swych terytoriów państwowych lub narzucały im dominację gospodarczą, militarną lub ideologiczną.

Tego typu integrację można było określić jako „odgórną” lub „przymusową”, gdyż była ona narzucona odgórnie przez jedno plemiona, narody lub państwa, innym plemionom, narodom lub państwom. Producenci ostatnich narodów czy państw z reguły nigdy nie byli zainteresowani tą integracją. Szereg teoretyków nazywa tę integrację „złą” integracją. Typowymi przykładami powyższej integracji mogą być systemy kolonialne, utworzone przez szereg państw europejskich w XVII–XX wieku lub tzw. integracja socjalistyczna, narzucona przez ZSRR państwu od niego zależnym.

Sytuacja w tym względzie zaczęła się zmieniać w przypadku szeregu państw Europy zachodniej pod koniec XVIII wieku. Ich gospodarki utworzyły już jednolity i wewnętrznie spójny organizm. Powstała zatem wewnętrznie spójna struktura ekonomiczna, w tym spójna struktura produkcji, a poszczególne dziedziny działalności gospodarczej były ze sobą powiązane, tak w ramach sektorów, jak i między nimi. Sektory gospodarki stały się komplementarne. Rozwój poszczególnych gospodarek w coraz większym stopniu w wyniku intensyfikacji międzynarodowej wymiany towarowej, począł zależeć od gospodarki światowej. Wynalezienie parowego silnika tłokowego i zastosowanie go w produkcji towarów, powoduje powstanie w krótkim czasie istotnej ich nadprodukcji w tych krajach wysoko rozwiniętych. Pojawia się pilna potrzeba szukania nowych rynków zbytu; powoli zaczyna kształtować się specjalizacja wśród producentów powyższych państw.

Z jednej strony nadal próbuje się zdobywać rynki metodą podbojów, nacisków i grózb. Nie zawsze jednak można było już ją stosować, szczególnie w odniesieniu do Europy i Ameryki północnej. W tej sytuacji zainteresowane państwa zmuszone są do wzajemnego układania się na zasadzie kompromisu w imię uzyskania ułatwień w przepływie towarów, kapitału i usług między nimi. Sprowadza się to do zmniejszania różnego typu utrudnień przy przekraczaniu granic przez towary, ustanowienia bezgotówkowego obrotu kapitału, ustanowienia nieskrępowanej wymienialności walut, wprowadzenia ułatwień w transporcie międzynarodowym. Dla realizacji powyższych celów na początku XIX wieku powstają pierwsze organizacje międzynarodowe (komisje rzeczne, transportowe i łącznościowe, banki międzynarodowe).

Zwycięża doktryna liberalizmu gospodarczego, zapoczątkowana jeszcze na przełomie XVII i XVIII wieku, że państwo oraz organizacje gospodarcze i polityczne nie powinny ingerować w stosunki gospodarcze, pozostawiając wszystkim jednostkom gospodarczym pełną swobodę działania, stosownie do własnych interesów.

Powstają też pierwsze organizacje integracyjne, tworzone przez księstwa niemieckie i państwa nordyckie, a więc przez organizacje państwowe o zbliżonej historii, tradycji, gospodarce i kulturze. I tak w 1828 r. zostają utworzone unie celne między Bawarią i Wirtembergą oraz Prusami a Hesją–Darmstadtem, a ponadto w tym samym roku powstaje Środkowoniemiecka Unia Handlowa.

Z kolei w 1834 r. powstaje Pruski Związek Celny, zrzeszający 11 państw niemieckich. Wreszcie w 1871 r. zostaje utworzona strefa wolnego handlu między Norwegią i Szwecją, a w rok później Skandynawska Unia Monetarna, obejmująca swym zasięgiem Danię, Norwegię i Szwecję.

Sytuacja powyższa trwa do wybuchu I wojny światowej. Wówczas państwa zaczynają wprowadzać wszelkiego rodzaju ograniczenia dyskryminacyjne w handlu międzynarodowym. Sytuacja powyższa utrzymuje się także w okresie międzywojennym. Jednocześnie w wyniku zapotrzebowania militarnego zaistniałego w trakcie I a następnie II wojny światowej gwałtownie rozwinęła się technika, która po zakończeniu tych wojen znalazła zastosowanie także w produkcji cywilnej. Spowodowało to wzrost nadprodukcji w krajach wysoko rozwiniętych, szczególnie po II wojnie światowej. Rozpoczął się wówczas powolny rozpad systemu kolonialnego, co dla producentów z państw wysoko rozwiniętych oznaczało tracenie łatwych rynków zbytu w byłych koloniach.

Zmuszało to tym razem nie tylko państwa, ale i poszczególnych producentów do szukania odpowiedzi na pytanie: co trzeba robić, by przy niezmnieszanu a nawet przy zwiększaniu produkcji towarów mieć zapewniony ich zbyty? Odpowiedź była względnie prosta: produkowany towar winien być najwyższej jakości, winien być tani i mieć zapewnione preferencje zbytowe na własnym i współpracujących gospodarczo z danym państwem rynkach innych państw.

Co trzeba zrobić, by towar był najwyższej jakości? W tym celu trzeba przeprowadzić wyjątkowo kapitałochłonne badania technologiczne. Okazało się, że we współczesnych czasach wypracowanie technologii, która gwarantuje produkcję towaru konkurencyjnego w skali światowej, z reguły przekracza możliwości nie tylko poszczególnych producentów, ale w wielu przypadkach wszystkich producentów danego towaru w skali jednego państwa. W drugiej połowie XX wieku o konkurencyjności większości towarów przemysłowych decyduje już nie tania siła robocza lub tani surowiec, z którego są one wyprodukowane, a najwyższej jakości technologia, zastosowana przy ich produkcji. Zmusza to producentów danego towaru w kraju do wspólnego finansowania, jak też poszukiwania partnerów z innych krajów dla sfinansowania badań nad technologią i wdrożenia jej do praktyki czy nawet wspólnej produkcji w oparciu o stworzoną przez nich technologię. Im większe bowiem nakłady na stworzenie nowej technologii, tym większe prawdopodobieństwo, że towar wyprodukowany w oparciu o technologię będzie naj-

wyższej jakości. Producenci z reguły zmniejszają także liczbę rodzajów towarów, w produkcji których się specjalizują. Następuje zatem koncentracja produkcji.

Duże nakłady na badania nad nową technologią oznaczają jednakże, że towar wyprodukowany w oparciu o nią będzie drogi. By był on mimo wszystko tani, trzeba powyższe koszty rozłożyć na wiele produkowanych jednostek. A zatem im większa produkcja, tym towar będzie tańszy (tzw. prawo długiej serii).

Pozostaje zatem ostatni problem, a mianowicie co zrobić ze zwiększoną ilością towaru, skoro i tak była już nadprodukcja? Z jednej strony z pewnością zwiększy się eksport do innych krajów – gdyż jak już wyżej powiedziano – w wyniku przedstawionych przedsięwzięć produkowane towary będą konkurencyjne w skali światowej. Z drugiej jednak strony trzeba zapewnić im preferencyjne traktowanie w ramach państw, z których producenci ze sobą współpracują, w stosunku do towarów spoza tych państw.

Pierwsze dwa przedsięwzięcia realizują sami producenci przy pomocy ich państw, trzecie jest realizowane przez same państwa. W ostatnim przypadku ich rola ogranicza się do usuwania przeszkód w obrocie towarowym między integrującymi się państwami, stowarzyszeniami dla preferencyjnych warunków na ich rynkach w stosunku do towarów wyprodukowanych w innych państwach, a ponadto także do aktywnego kształtowania różnorodnych powiązań między gospodarkami integrujących się państw.

To są główne przyczyny współczesnej międzynarodowej integracji gospodarczej, która faktycznie rozpoczęła się po I wojnie światowej. Były też inne przyczyny, mające charakter nieekonomiczny. W przypadku jednak regionów wysoko rozwiniętych, nie one decydowały o podjęciu integracji przez zainteresowane państwa, ale jedynie przyspieszały podjęcie takiej decyzji, względnie sprzyjały pomyślnej jej realizacji. I tak np. w Europie zachodniej tą dodatkową przyczyną było dążenie jej państw do obrony przed amerykańską ekspansją gospodarczą oraz zagrożeniem ideologicznym i militarnym ze strony ZSRR.

Specyfiką powyższego typu integracji jest to, że jest ona tworem i zachodzi przede wszystkim w Europie zachodniej. Tu powstały pierwsze organizacje integracyjne, jak: Unia Ekonomiczna Beneluksu, Europejska Wspólnota Węgla i Stali, Rada Nordycka, a następnie w kolejności Europejska Wspólnota Gospodarcza (od 1 XI 1993 r. nosząca nazwę Wspólnota Europejska) i Europejska Wspólnota Energii Atomowej, Europejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu, Nordycka Rada Ministrów, zaś w latach dziewięćdziesiątych – Europejski Obszar Gospodarczy, Unia Europejska i Środkowoeuropejskie Porozumienie o Wolnym Handlu.

Jednocześnie w tym samym czasie odbywa się bezinstytucjonalna integracja między USA i Kanadą, by w latach dziewięćdziesiątych przybrać formę instytucjonalną w postaci Północnoamerykańskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (NAFTA).

Specyfiką tej integracji jest to, że w przeciwieństwie do omawianych wcześniej integracji, jej realizacja jest podejmowana nie tyle w wyniku odgórnego nacisku czy narzucania jej producentom przez inne państwa czy własne rządy, lecz przede wszystkim w wyniku oddolnej inicjatywy i nacisku producentów, głównie oczywiście wielkiego kapitału, których pragnienia artykułują ich rządy. Inicjatywa ta wynika z sytuacji i kalkulacji ekonomicznej samych producentów.

Stąd też tego typu integrację można by określić jako integrację „oddolną” czy „dobrowolną”.

Jak już wyżej stwierdzono, tego typu integracja jest wytworem krajów wysoko rozwiniętych i tam realizowana jest ona z mniejszym lub większym, ale zawsze z powodzeniem. Również w innych regionach świata podjęto po II wojnie światowej próby integracji gospodarczej między wybranymi ich krajami. Ich realizacja albo kończyła się fiaskiem (np. integracja tzw. krajów socjalistycznych, integracja kilkunastu krajów Ameryki Łacińskiej w postaci Latynoamerykańskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu, integracja krajów Afryki wschodniej, kilka prób integracji krajów Afryki środkowej i zachodniej), albo procesy integracyjne – mimo ambitnych założeń i upływu wielu lat od ich podjęcia – nie wyszły ze stadium początkowego (np. Wspólnota Karaibska, Wspólnota Gospodarcza Państw Wielkich Jezior, Andyjski Wspólny Rynek, Latynoamerykańskie Stowarzyszenie Integracyjne, Arabski Wspólny Rynek).

Fiasko tych przedsięwzięć wynika z tego, iż miały one charakter integracji „odgórnej”. Z wyjątkiem tzw. integracji socjalistycznej, nie były one narzucone przez jedno państwo innym, a raczej przez poszczególne rządy integrujących się państw ich producentom. U genezy tych procesów integracyjnych leżały z reguły ambicje elit politycznych powyższych państw, niekiedy zabarwione dodatkowo elementami nacjonalistycznymi lub religijnymi, a nie zapotrzebowanie wynikające z interesów producentów integrujących się państw. W większości przypadków gospodarka tych państw nie jest komplementarna, a niekiedy – szczególnie w przypadku szeregu państw afrykańskich – w dużym stopniu występują w niej elementy autarchii.

Zaledwie kilka, spośród ponad 20 ugrupowań integracyjnych utworzonych przez kraje pozaeuropejskie, ma pewne osiągnięcia w realizowaniu zamierzeń integracyjnych. Są to ugrupowania utworzone przez najbardziej rozwinięte kraje w swych regionach, a więc przede wszystkim Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej, Rada Współpracy Gospodarczej Państw Arabskich Zatoki Perskiej i Wspólny Rynek Południowego Stożka. Ale i w ich przypadku tempo realizacji zamierzeń integracyjnych jest o wiele powolniejsze niż w przypadku integracji europejskiej, zaś ich zamierzenia z reguły są mniej ambitne niż zmierzanie czołowych europejskich ugrupowań integracyjnych.

R o z d z i a ł d r u g i

POJĘCIE ORAZ MODELE I FORMY WSPÓŁCZESNEJ INTEGRACJI GOSPODARCZEJ

W doktrynie międzynarodowej integracji gospodarczej nie ma jednolitej, powszechnie przyjętej jej definicji. Jedna grupa teoretyków stwierdza bardzo ogólnie, że integracja to proces łączenia się jednostek gospodarczych w całość. I tak np. R. Marjolin uważa, że jest to „każdy proces, który prowadzi do większego stopnia jedności.”¹

Kolejna grupa teoretyków utożsamia integrację z liberalizacją handlu i płatności między daną grupą państw. Pogląd ten reprezentują przede wszystkim neoliberałowie. Np. W. Röpke stwierdza, że integracja stanowi „stan rzeczy, który umożliwia stosunki handlowe równie swobodne i równie korzystne jak te, które istnieją wewnątrz gospodarki narodowej”.² Natomiast R. Aaron stoi na stanowisku, że „jeśli ruch towarów, kapitału i ludzi pomiędzy pewną ilością jednostek ekonomicznych może się dokonywać równie swobodnie jak wewnątrz każdej z tych jednostek, wtedy te różne jednostki są zintegrowane.”³

Poglądy powyższe nie są, niestety, w pełni trafne. Nie zawsze bowiem zniesienie wszelkich barier w obrocie handlowym, czy nawet towarów i siły roboczej oznacza, że zachodzą procesy integracyjne między daną grupą państw. Sytuacja powyższego typu ma miejsce wówczas, gdy próbują integrować się ze sobą państwa, których gospodarki nie są komplementarne lub opierają się na autarchii.

Trzecia grupę teoretyków cechuje idealistyczne podejście do integracji. Jedni reprezentują pogląd, że integracja winna zmierzać do wytworzenia większej równości w świecie i pełniejszego udziału poszczególnych krajów we współczesnej cywilizacji, a zatem winna obejmować czynniki tak ekonomiczne, jak polityczne i

1 R. Marjolin: *Europe and UNITED States in the World Economy*. Durham 1955, s. 41.

2 W. Röpke: *International Order and Economic Integration*. Dordecht 1959, s. 225. Analogiczne stanowisko reprezentuje te M. Allais (w pracy *L'Europe Unie, Route de Prosperité*. Paris 1960, s. 100–107) i H. Heliperin (w pracy *Free Trade and Social Welfare. Some Marginal Comments on the „Ohlin Report”*. „*International Labour Review*” March 1957).

3 R. Aaron: *Problems of European Integration*. „*Lloyds Bank Reviews*” April 1953, s. 1. Zbliżone stanowisko do neoliberalistów w tej kwestii zajmuje B. Balassa, który stwierdza, że integracja „rozpatrywana jako proces obejmuje ona środki zmierzające do usunięcia dyskryminacji pomiędzy jednostkami ekonomicznymi należącymi do różnych państw narodowych; rozpatrywaną zaś jako stan rzeczy można sprowadzić do braku różnych form dyskryminacji między gospodarkami narodowymi” B. Balassa: *The Theory of Economic Integration*. London 1962, s. 1.

społeczne.⁴ Inni uważają, że celem integracji winno być dążenie do uzyskania optymalnej polityki gospodarczej.⁵ Wszyscy zwolennicy takiego podejścia traktują zatem integrację gospodarczą jako pewien ideał stosunków międzynarodowych lub jako koncepcję społeczno – ustrojową.

Czwarta grupa teoretyków integracji gospodarczej, określana jest zazwyczaj jako zwolennicy koncepcji powiązań instytucjonalnych lub integracji instytucjonalnej. Jedni z nich stwierdzają, że międzynarodowa integracja gospodarcza może odbywać się tylko w formie instytucjonalnej.⁶ Inni stoją na stanowisku, że wprawdzie integracja gospodarcza jest procesem obiektywnym, ale powiązania instytucjonalne należą do jednych z podstawowych jej elementów.⁷

Pogląd ten ma tę wadę, że integracja gospodarcza – jako obiektywny proces ekonomiczny – może odbywać się, wprawdzie w praktyce dzieje się to bardzo rzadko, bez tworzenia powiązań instytucjonalnych przez integrujące się jednostki gospodarcze. Z drugiej strony, co również wykazała już praktyka, utworzenie powiązań instytucjonalnych nie zawsze oznacza, że następują integracyjne procesy gospodarcze między zainteresowanymi państwami.

-
- 4 Np. G. Myrdal stwierdza: „Gospodarka nie jest zintegrowana dopóty, dopóki wszystkie drogi nie są dla każdego otwarte i dopóki wynagrodzenie płacone za usługi produkcyjne nie jest równe, niezależne od różnic rasowych, społecznych i kulturalnych”. G. Myrdal: *An International Economy, Problems and Prospects*. London 1956, s. 11. Zbliżony pogląd reprezentują również: P. Streeten w pracy *Economic Integration, Aspects and Problems*. Leyden 1960, s. 12–15 oraz Ch. Kindleberger w pracy *European Economic Integration and the Development of Single Financial Center for Long Term Capital*. „Weltwissenschaftliches Archiv” nr 2, 1963, s. 190–192. Z kolei A. Marchal eksponuje element solidarności między integrującymi się zespołami gospodarczymi. Stoi na stanowisku, że „zespół zintegrowany ma miejsce wtedy, kiedy więzy solidarności istniejące pomiędzy tymi elementami są takie – że pełna swoboda handlu nie szkodzi nikomu i jest korzystna dla wszystkich” – w pracy pt. *L’Europe Solidaire*. Paris 1964, s.188.
 - 5 Np. J. Tinbergen pisze: „Przez integrację można rozumieć wytworzenie najbardziej pożądanej struktury gospodarki międzynarodowej poprzez usunięcie sztucznych przeszkód dla optymalnego działania i świadome wprowadzenie wszystkich elementów koordynacji czy unifikacji. Dlatego też problem integracji stanowi część bardziej generalnego problemu, tzn. problemu optymalnej polityki ekonomicznej”
 - 6 Np. B. Balassa: op. cit., s. 2; M. Orłowski: *Integracja gospodarcza w kapitalizmie*. Warszawa 1958, s. 1–2.
 - 7 Np. M. Guzek stwierdza: Konieczność zaliczenia powiązań instytucjonalnych do istoty integracji wynika w większym stopniu z obserwacji rzeczywistego przebiegu procesów integracyjnych aniżeli z przesłanek czysto teoretycznych (w *Istota i cel integracji*. „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjalistyczny” nr 1, 1969, s. 148). Zbliżony pogląd reprezentuje M. Dobroczyński (w *Gospodarka narodowa i gospodarka międzynarodowa*, „Kultura i Społeczeństwo” nr 3, 1964, s. 25) oraz A.A. Wasilkowski (w *Prawne i ekonomiczne pojęcie integracji międzynarodowej*. „Studia prawnicze” nr 23, 1969, s. 70).

Stad też trafniejszym w tym względzie byłby pogląd, że procesy integracji gospodarczej zazwyczaj pociągają za sobą, szczególnie na zaawansowanym szczeblu, powiązania instytucjonalne między integrującymi się jednostkami. Nie można zatem ich traktować jako „istotę integracji”, jak czyni to np. M. Guzek,⁸ lecz jako formę czy narzędzia realizacji integracji gospodarczej.

Jest też nieliczna grupa zwolenników koncepcji, że integracja to przede wszystkim integracja polityki gospodarczej czy polityki w ogóle. W przypadku integracji europejskiej niektórzy z nich idą jeszcze dalej mówiąc, że integracja gospodarcza jest jedynie środkiem ku integracji politycznej.⁹

Wreszcie ostatnia grupa teoretyków, określana jako zwolennicy teorii powiązań rzeczowych lub rozwoju środków produkcji, lub strukturalnych procesów ekonomicznych. Reprezentują oni pogląd, że integracja gospodarcza to proces powstawania wzajemnych powiązań gospodarczych między państwami, których gospodarka stanowi jednolity i wewnętrznie spójny organizm na wysokim szczeblu rozwoju gospodarczego, prowadzący do wyodrębnienia się ich w widoczny sposób w odrębny organizm z całokształtu gospodarki światowej. Proces ten może odbywać się żywiołowo, ale z reguły przebiega przy określonych posunięciach ekonomiczno-politycznych ze strony tych państw.

W związku z powyższym teoretycy koncentrują się na badaniach procesów gospodarczych, zachodzących między państwami w praktyce, niezależnie od istnienia lub braku ukształtowania się powiązań instytucjonalnych między państwami. W szczególności badają stopień komplementarności ich struktur gospodar-

8 Zob. przypis 7.

9 Np. R. Sannwald i J. Stohler stwierdzają, że „ważniejsze niż ekonomiczne są rozważania polityczne. Jeśli bowiem idzie o egzystencję Europy, integracja jest mniej ekonomicznym a znacznie bardziej politycznym postulatem. Można wprowadzić ułatwić jego realizację przez współpracę gospodarczą, jednak jako cel ostateczny czysta unia nie jest do pomyślenia”. R. Sannwald, J. Stohler: op. cit. s. 37-38.

Z kolei W. Hallstein uważa, że „wyłanianie się nowych gigantycznych mocarstw jest stałą podnietą dla starszych – i mniejszych – państw narodowych do szukania środków w celu zabezpieczenia swych wpływów przez zastąpienie dawnych rywalizacji między innymi skuteczną wspólną działalnością”. W innym zaś miejscu konkluduje: „My nie integrujemy gospodarki, my integrujemy politykę”. W. Hallstein: *United Europe. Challenge and Opportunity*. Cambridge, Massachusetts 1962, s. 59 i 66.

czych, ilości i jakości powiązań gospodarczych, swobodnego przepływu towarów i czynników produkcji, wytworzenia się jednolitej struktury gospodarczej.¹⁰

Wydaje się, że nie sposób zdefiniować w kilku zdaniach – ze względu na złożoność – pojęcia współczesnej międzynarodowej integracji gospodarczej. Z pewnością na to pojęcie składają się następujące czynniki:

- jest to proces obiektywny (żywiolowy) lub subiektywny (inspirowany, sterowany, narzucany) zacieśnienia więzów gospodarczych między daną grupą państw;
- nawet w przypadku integracji jako procesu obiektywnego (żywiolowego) występuje z reguły aktywna rola państwa w postaci prowadzenia polityki gospodarczej sprzyjającej jego rozwojowi, która wyraża się między innymi w tworzeniu powiązań instytucjonalnych;
- zacieśniania więzów gospodarczych między integrującymi się państwami prowadzi do powstania wewnętrznych powiązań ekonomicznych, w wyniku których zachodzą zmiany strukturalne w gospodarkach poszczególnych państw a gospodarki uzależniają się od siebie; wyraźnego wyodrębnienia się w ramach gospodarki światowej w mniej lub bardziej autonomiczny zespół gospodarczy;
- gwałtowne zerwanie powyższych powiązań gospodarczych jest bardzo trudne – szczególnie w przypadku istnienia zaawansowanych procesów integracyjnych między państwami – gdyż oznaczałoby to dla poszczególnych państw poważne perturbacje gospodarcze przez dłuższy czas, a nawet niekiedy załamanie się ich gospodarki;
- rozwój procesów integracyjnych ma większe szanse w przypadku integracji państw, których gospodarka stanowi jednolity i wewnętrznie spójny orga-

10 Np. Z. Kamecki stwierdza, że przez integrację grupy krajów należy rozumieć „wytworzenie się, w oparciu o wykształconą jednolitą strukturę ekonomiczną, pewnego organizmu gospodarczego, obejmującego grupę krajów, organizmu, który – ze względu na wysoki stopień wewnętrznych powiązań ekonomicznych i osiągniętą w wyniku tego wewnętrzną spójność ekonomiczną – wyróżnia się w widoczny sposób z całokształtu gospodarki światowej”. Z. Kamecki: op. cit., s. 93-94.

Z kolei M. Dobroczyński uważa, że „integracja polega na takim zacieśnieniu więzów ekonomicznych między grupą krajów, która wyodrębnia cały zespół – zarówno pod względem formalno-prawnym (głównie celnym), jak i gospodarczym – spośród całości światowego organizmu”. M. Dobroczyński: op. cit., s. 25.

Wreszcie H. de Fiumel reprezentuje pogląd, że „o integracji mówimy wówczas, gdy mamy na myśli proces gospodarczego zespalania się organizmu w jedną całość, przy czym chodzi o zespalanie na tyle głębokie, że zespalające się części przestają istnieć jako samodzielne organizmy gospodarcze”. H. de Fiumel: Rada Wzajemnej Pomocy Gospodarczej. Studium prawnomiędzynarodowe. Warszawa 1967, s. 16.

nizm, o wysokim stopniu rozwoju gospodarczego, a ich wzajemny obrót gospodarczy jest już odpowiednio duży w stosunku do wielkości ich produkcji globalnej, zaś ich gospodarki są komplementarne.

* * *

Jakie są formy i etapy (szczeble zaawansowania) współczesnej integracji gospodarczej?

Powszechnie się uważa, że integracja ta musi mieć formę instytucjonalną, tzn. posiadać międzynarodowe instytucje, które inspirują, koordynują, nadzorują i podejmują decyzję w zakresie procesów integracyjnych, zachodzących między państwami w nich uczestniczącymi. Faktycznie w praktyce w zdecydowanej większości przypadków współczesna integracja gospodarcza jest realizowana w formie międzynarodowych ugrupowań. Są jednak w tym względzie wyjątki, np. integracja między USA i Kanadą była realizowana przez dziesiątki lat bez nadawania jej formy instytucjonalnej. To samo było w przypadku integracji nordyckiej przez całą pierwszą połowę XX wieku.

Z drugiej strony istnienie międzynarodowych instytucji integracyjnych nie zawsze oznacza, że w ich ramach odbywają się procesy integracyjne, względnie realizowane tam procesy mają jedynie symboliczny charakter. Potwierdziła to historia szeregu afrykańskich (np. Wspólnoty Afryki Wschodniej, Unii Celnej Afryki Zachodniej, Wspólnoty Gospodarczej Państw Wielkich Jezior) i latynoamerykańskich instytucji integracyjnych (np. Latynoamerykańskiej Strefy Wolnego Handlu czy Latynoamerykańskiego Systemu Integracyjnego).

Szereg autorów analizując współczesną integrację gospodarczą nadaje jej przydomek „*ponadnarodowa*”, stojąc na stanowisku, że jej formy instytucjonalne muszą być wyposażone w ponadnarodowe uprawnienia. Czy pogląd ten jest słuszny? Wydaje się, że na niższych szczeblach (etapach) integracji, tj. strefie wolnego handlu i unii celnej, organy nadzorujące jej realizację nie muszą być wyposażone w takie atrybuty. Co innego na wyższych szczeblach integracji. W ich przypadku muszą mieć pewne uprawnienia ponadnarodowe, chociaż nie zawsze w takim stopniu, w jakim przewidują to niektóre umowy założycielskie istniejących już instytucji. Koncentracja produkcji wymaga bowiem koncentracji decyzji ekonomicznych.

Jak wykazuje praktyka, dosyć często twórcy tych umów wyposażali instytucje integracyjne w uprawnienia ponadnarodowe na wyrost. Uwagi powyższe odnoszą się tak do szeregu instytucji, utworzonych przez kraje rozwijające się (np. w przypadku Wspólnoty Afryki Wschodniej czy Wspólnego Rynku Państw Ameryki Środkowej), jak i przez te kraje wysoko rozwinięte (dotyczyło to szczególnie Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali oraz Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej przez pierwsze ponad dwadzieścia lat ich funkcjonowania).

Teoretycy współczesnej integracji gospodarczej wyróżniają pięć etapów (szczebli) jej rozwoju: strefę wolnego handlu, unię celną, wspólny rynek, unię ekonomiczną (gospodarczą) i walutową, pełną integrację.

Pierwszym etapem integracji jest *strefa wolnego handlu*. Sprowadza się ona do zniesienia ceł oraz zazwyczaj także innych ograniczeń (pozataryfowych) w obrotach handlowych między jej państwami członkowskimi, chociaż niekiedy te ostatnie są znoszone dopiero przy tworzeniu unii celnej. Bariery w handlu mogą być zniesione na wszystkie lub wybrane grupy towarowe. Najczęściej celem istniejących aktualnie stref wolnego handlu jest zniesienie barier w obrocie artykułami przemysłowymi.

Państwa uczestniczące w strefie wolnego handlu nie stanowią wspólnej wewnętrznej taryfy celnej, lecz zachowują własne taryfy narodowe wobec państw trzecich. Ponieważ z reguły różnią się one między sobą co do wysokości, zachodzi niebezpieczeństwo przenikania towarów z państw trzecich do tych państw członkowskich strefy, które stosują wysokie cła i inne bariery handlowe, poprzez państwa członkowskie stosując niskie powyższe ograniczenia. By zażegnać takie niebezpieczeństwo, ustanawiana jest z reguły *klauzula pochodzenia towaru*. Stanowi ona, że za towary pochodzące z państw członkowskich uważa się takie towary, w których wartość użytych surowców lub gotowych elementów importowanych z krajów trzecich jest niższa o określony procent (zazwyczaj wynosi on 50 %) od ceny importowej.

Unia celna sprowadza się do zniesienia wszelkich ograniczeń w obrotach handlowych między państwami ją tworzącymi oraz ustanowienia wspólnej zewnętrznej taryfy celnej.

Wspólny rynek zawiera wszystkie elementy unii celnej, a ponadto w jego ramach ustanawiany jest swobodny przepływ siły roboczej, kapitału i usług. Zazwyczaj państwa go tworzące ustanawiają pewne wspólne polityki, np. co do: zasad wolnej konkurencji, subwencjonowania podmiotów gospodarczych, podatków, spraw socjalnych, transportu, energetyki, słabiej rozwiniętych regionów.

Dotychczas dwa ugrupowania integracyjne zrealizowały większość elementów wspólnego rynku. Są to: Unia Ekonomiczna Beneluksu i Wspólnota Europejska. W tworzeniu wspólnego rynku zaawansowane są niektóre inne ugrupowania państw, w tym przede wszystkim: Unia Celna i Ekonomiczna Afryki Środkowej oraz Wspólny Rynek Południowego Stożka. W innych ugrupowaniach przewidyujących utworzenie wspólnego rynku, proces ten utknął w fazie początkowej.

Celem *unii ekonomicznej i walutowej* jest z jednej strony: wspólne ustalenie zadań, dotyczących stopy wzrostu gospodarczego, cen i bilansu płatniczego, zatrudnienia; ścisła koordynacja polityki budżetowej, szczególnie wspólne ustalenie globalnych wpływów i wydatków budżetowych, rodzaju i wielkości salda budżet-

towego, sposobów wykorzystania nadwyżki i wyrównania deficytu budżetowego; harmonizacja polityki fiskalnej, w tym celu ujednolicenia norm technicznych, użytkowych i sanitarnych. Z drugiej strony ma ona doprowadzić do: centralizacji decyzji w polityce monetarnej, w tym stopy procentowej, polityki emisji pieniądza, interwencji na rynku pieniężnym, kredytowym i walutowym; wyeliminowania wahań kursów między walutami państw członkowskich jako punkt wyjścia do ustanowienia w dalszym okresie wspólnej waluty. Wreszcie unia ekonomiczna i walutowa ma doprowadzić do ujednolicenia ustawodawstw państw członkowskich w dziedzinie gospodarki i spraw socjalnych.

Realizację celów unii ekonomicznej i walutowej podjęła Unia Europejska. Niektóre z tych celów występują w ugrupowaniach, które budują wspólny rynek (np. w Radzie Współpracy Państw Arabskich Zatoki Perskiej, Wspólnym Rynku Ameryki Środkowej, Unii Celnej i Ekonomicznej Afryki Środkowej).

Wreszcie *pełna integracja gospodarcza* oznacza zespolenie się (przekształcenie) gospodarek poszczególnych, integrujących się państw w jeden wspólny organizm gospodarczy, który jest przedmiotem polityki ekonomicznej wspólnego centralnego ośrodka władzy w odniesieniu do gospodarki, zaś rola narodowych ośrodków władzy na ich terytorium ulega minimalizacji. Pełna integracja gospodarcza pociąga za sobą pewną integrację w dziedzinach nieekonomicznych, szczególnie w zakresie polityki zagranicznej, obronnej, sprawiedliwości, spraw wewnętrznych, oświaty. Pewne procesy w tym zakresie pojawiają się już na etapie tworzenia unii ekonomicznej i walutowej. Na powyższym etapie integracji gospodarczej występuje potrzeba czy wręcz wymusza ona ograniczoną integrację w dziedzinach nieekonomicznych. Można tu mówić o występowaniu zjawiska sprzężenia zwrotnego. Pokazuje to przypadek Unii Europejskiej, tworzącej unię ekonomiczną i walutową.

Należy się zatem liczyć, że pełna integracja gospodarcza wcześniej lub później prowadzić będzie do utworzenia konfederacji lub federacji.

L i t e r a t u r a

- C. Berezowski: Współpraca współistnienia i współpraca integracji. „Sprawy Międzynarodowe”
- A. Bramson: Z zagadnień prawnych integracji europejskiej. „Państwo i Prawo” nr 6, 1969.
- M. Chęciński: Metody i formy gospodarczej integracji państw kapitalistycznych „Ekonomista” nr 3, 1967.
- M. Dobroczyński: Gospodarka narodowa i gospodarka międzynarodowa. „Kultura i Społeczeństwo” nr 3, 1964.

- M. Guzek: Integracja gospodarcza a suwerenność państwa. „Sprawy Międzynarodowe” Nr 12, 1976.
- M. Guzek: Istota i cel integracji gospodarczej. „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” nr 1, 1969.
- M. Guzek: Modele międzynarodowej integracji gospodarczej w socjalizmie Ekonomista” nr 3, „Ekonomista” nr 3, 1967.
- Z. Kamecki: Pojęcie i typy integracji gospodarczej. „Ekonomista” nr 1, 1967.
- F. Machlup: Integracja europejska – narodziny i rozwój idei. Warszawa 1986.
- A. Marszałek: Ekonomiczne uwarunkowania suwerenności w integrującej się Europie (w) Suwerenność i państwo narodowe w integrującej się Europie – przeżytek czy przyszłość. Pod red. J. Fiszera i Cz. Mojsiewicza. Poznań – Warszawa 1995.
- Z. Nowak: Koncepcja integracji Europy zachodniej na tle procesów rozwoju ekonomicznego Poznań 1972
- Z. Nowak: Procesy dezintegracji i integracji ekonomicznej we współczesnym kapitalizmie. Poznań 1972..
- M. Orłowski: Integracja gospodarcza w kapitalizmie. Warszawa 1958.
- A. Wasilkowski: Prawne i ekonomiczne pojęcia integracji międzynarodowej. „Studia Prawnicze” nr 22, 1969.
- A. Werner: Integrujące się gospodarczo państwa a suwerenność. (w) Procesy międzynarodowej integracji regionalnej w gospodarce światowej. Pod red. A. Marszałka i J. Saryusza-Wolskiego. Łódź 1986, t. I.

Rozdział trzeci

ZARYS HISTORII INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ

Pierwsze koncepcje zjednoczenia Europy pojawiły się już na początku XIV w. Za najwcześniejsze uważa się projekty w tej kwestii zgłoszone przez Pierre'a Du-boisa, prawnika i doradcę Filipa Pięknego z 1306 r. oraz króla czeskiego Jerzego z Podiebradu z 1460 r. W każdym kolejnym stuleciu, aż do połowy naszego wieku, przedstawiono przeciętnie po kilka, ale nieraz i kilkanaście, różnego typu projektów zespolenia części lub całej Europy.

W wiekach XIV–XVIII sprowadzały się one do politycznego zjednoczenia Europy z reguły pod egidą cesarza niemieckiego lub papieża, względnie do utworzenia antytureckiej chrześcijańskiej ligi militarnej.¹ W wiekach następnych domi-nowały w nich idee stworzenia w Europie utopijnego systemu zapewniającego „wieczysty pokój” czy wreszcie konfederacji lub nawet federacji w postaci Stanów Zjednoczonych Europy.² Ich autorami byli politycy, filozofowie, pisarze, duchow-ni.

Współczesna integracja gospodarcza najwcześniej rozpoczęła się w Europie zachodniej. Wynikało to z faktu, iż to właśnie w Europie zachodniej najwcześniej na świecie gospodarka w szeregu jej państwach stała się jednolitym i wewnętrznie spoistym organizmem na wysokim szczeblu rozwoju gospodarczego, zaś udział

-
- 1 Do najbardziej znanych należą projekty: Andrzeja Frycza–Modrzewskiego z 1577 r., dominika-niana Tomasza Campanelli z 1607 r., francuskiego nauczyciela Emeryka Cruce'a z 1623 r., an-gielskiego kwakra Williama Penna z 1626 r., Maksymiliana de Benthune, księcia de Sully z 1638 r., francuskiego duchownego Castel de Saint–Pierre'a z 1718 r., angielskiego filozofa Jere-my Bentham'a z 1786 r., króla Stanisława Leszczyńskiego z 1748 r. i niemieckiego filozofa Im-manuela Kanta z 1795 r.
 - 2 Do najbardziej znanych należą projekty: pijara Kajetana Skrzetuskiego z 1782 r., niemieckiego filozofa Immanuela Kanta z 1795 r., księcia Adama Czartoryskiego z 1805 r., niemieckiego uczonego Johanna Kaspra z 1864 r., szkockiego pisarza Jamesa Lorimera z 1883 r., niemieckich kół gospodarczych z końca XIX w. w sprawie utworzenia tzw. Mitteleuropy, hr. Coudenhove - Kalergiego, zgłaszane wielokrotnie w okresie międzywojennym naszego wieku, w sprawie utworzenia Stanów Zjednoczonych Europy, francuskiego premiera A. Brianda z 1928, próby utworzenia quasi – federacji europejskiej w postaci Europejskiej Wspólnoty Politycznej, podjęte na początku lat pięćdziesiątych naszego wieku. Szerzej na temat powyższych i innych projektów patrz: J. Ter Meulen: *Der Gedanke der Internationalen Organisationen in seiner Entwicklung 1300-1800*. Haag, t. I 1917, t. II 1929, t. III 1940; H. Brugmans: *L'idee europeenne 1918-1966*; A. Kwiecień: *Idea zjednoczenia Europy*. Poznań 1969; Z.M. Klepacki: *Encyklopedia organizacji międzynarodowych*, Warszawa 1998, t. I, rozdz. 3.

obrotów gospodarczych między nimi stał się stosunkowo wysoki w stosunku do ich produkcji globalnej.

Za prekursora współczesnej integracji gospodarczej w Europie zazwyczaj uważa się Pruski Związek Celny, powstały w 1834 r., chociaż parę lat wcześniej niektóre księstwa niemieckie utworzyły inne ugrupowania integracyjne.³ Za drugiego prekursora uważane są procesy integracyjne między Belgią a Luksemburgiem, rozpoczęte w 1921 r. w ramach Ekonomicznej Unii Belgijsko-Luksemburskiej, które następnie rozpoczęte etapami na Holandię doprowadziły do utworzenia Unii Ekonomicznej Beneluxu w 1958 r.

W 1950 r. sześć państw zachodnioeuropejskich podjęło pracę nad wszczęciem procesów integracyjnych w zakresie węgla i stali oraz spraw militarnych, w roku następnym, w zakresie spraw politycznych. Instytucjonalnym ich uosobieniem miały być trzy wspólnoty: Europejska Wspólnota Węgla i Stali, Europejska Wspólnota Obronna oraz Europejska Wspólnota Polityczna. W 1951 r. powstała Europejska Wspólnota Węgla i Stali. W 1954 r. ostatecznie, w wyniku weta francuskiego Zgromadzenia Narodowego, przerwano prace nad utworzeniem dwóch ostatnich wspólnot.

Powstanie Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali, a w 1957 r. Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej (od 1 XI 1993 r. noszącej nazwę Wspólnota Europejska) i Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej zapoczątkowało główny nurt integracji europejskiej, który zaczął z czasem przyciągać do tej integracji inne państwa europejskie. Nurt ten w istotny sposób zaczął oddziaływać pobudzająco na rozwój procesów integracyjnych w innych regionach świata, w wielu przypadkach będąc wzorem dla tworzenia analogicznych ugrupowań integracyjnych. Powstanie tych Wspólnot wpłynęło także na utworzenie Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu w 1959 r.

U genezy powyższych procesów integracyjnych leżały przede wszystkim motywy gospodarcze, tj. obiektywny trend producentów do zacieśniania więzów między powyższymi państwami. Ponadto były jeszcze inne czynniki, a przede wszystkim dążenie do obrony przed amerykańską ekspansją gospodarczą oraz ideologiczną i militarną ze strony ZSRR.

Równolegle do integracji zachodnioeuropejskiej rozwijała się integracja nordycka, zapoczątkowana także w XIX w., której uosobieniem było utworzenie strefy wolnego handlu między Norwegią i Danią w 1871 r. oraz Skandynawskiej Unii Monetarnej między Danią, Norwegią i Szwecją w 1872 r. Specyfiką jej jest to, iż

³ Np. w 1828 r. zostały utworzone unie celne między Bawarią i Wirtembergią oraz między Prusami a Hesją-Darmstadtem, ponadto w tym samym roku powstała Środkowoniemiecka Unia Handlowa.

sprowadza się ona do bezinstytucjonalnych powiązań ekonomicznych, a tworzenie międzynarodowych instytucji o uniwersalnych kompetencjach należy do rzadkości. I tak dopiero po 70 kolejnych latach integracji bezinstytucjonalnej utworzono w 1952 r. Radę Nordycką a w 1971 r. – Nordycką Radę Ministrów.

W latach sześćdziesiątych rozpoczął się trzeci nurt integracji europejskiej, określany jako tzw. integracja socjalistyczna. Charakteryzowała się ona tym, iż miała charakter integracji odgórną. Wykorzystując swoją dominację militarną, gospodarczą oraz możliwość (bezpośrednią lub pośrednią) decydowania o obsadzie kadrowej na kierowniczych stanowiskach, ZSRR narzucał krajom Europy środkowej podejmowanie procesów integracyjnych, w realizacji których z reguły nie były one zainteresowane. Zazwyczaj zmierzały one do podporządkowania gospodarki tych państw jego interesom politycznym, militarnym i gospodarczym. Integrację tę próbowano realizować przy zastosowaniu innych środków niż w przypadku integracji zachodnioeuropejskiej, a mianowicie nie poprzez znoszenie barier w obrocie towarami, kapitałem i usługami, lecz poprzez specjalizację i kooperację. Specjalizacja oznaczała, że poszczególne kraje lub ich przedsiębiorstwa miały specjalizować się w produkcji towarów w całym regionie integrujących się państw, zaś kooperacja miała polegać na tym, że przedsiębiorstwa z kilku państw miały wspólnie produkować dany towar, tzn. wytwarzając poszczególne jego elementy.

Za początek tej integracji uważano powołanie do życia w 1949 r. Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej, organizacji o kompetencjach uniwersalnych.⁴ Była ona swego rodzaju synonimem integracji socjalistycznej. W latach sześćdziesiątych utworzono kilkanaście międzypaństwowych organizacji o charakterze branżowym (wyspecjalizowanym), w tym: Centralny Zarząd Dyspozytorski Połączonych Systemów Energetycznych, Wspólny Park Wagonów Towarowych, Międzynarodowy Bank Współpracy Gospodarczej, Organizację Współpracy w Zakresie Hutnictwa Żelaza i Stali, Międzynarodową Organizację Branżowej Współpracy w Zakresie Małotonażowej Produkcji Chemicznej, Międzynarodową Komisję do spraw Współpracy Krajów Socjalistycznych w Dziedzinie Techniki Obliczeniowej, Międzynarodowe Towarzystwo do spraw Maszyn dla Warzywnictwa, Sadownictwa i Uprawy Winorośli. W latach siedemdziesiątych utworzono dodatkowo jeszcze kilka organizacji międzypaństwowych, w tym: Międzynarodowy Bank Inwestycyjny, Organizację Łączności Kosmicznej, Międzynarodową Organizację Współpracy Gospodarczej i Naukowo-Technicznej w Dziedzinie Przemysłu

4 Pod koniec lat pięćdziesiątych utworzono 5 międzynarodowych organizacji międzypaństwowych (Zjednoczony Instytut Badań Jądrowych, Organizację Współpracy Kolei, Organizację Współpracy Krajów Socjalistycznych w Dziedzinie Łączności Elektrycznej i Pocztowej oraz dwie organizacje do spraw rybołówstwa na Dunaju i Morzu Czarnym), nie były one jednak traktowane jako instrumenty integracji socjalistycznej.

Elektrotechnicznego, Radę Wspólnego Użytkowania Kontenerów w Komunikacji Międzynarodowej.

W latach siedemdziesiątych w ramach powyższych integracji poczęto podejmować wspólne przedsięwzięcia na szczeblu pozarządowym. Do końca lat osiemdziesiątych podjęto kilkanaście takich przedsięwzięć, których uosobieniem były m.in.: Międzynarodowe Zjednoczenie Gospodarcze Aparatury Jądrowej, Międzynarodowe Zjednoczenie Gospodarcze do Produkcji Urządzeń Technologicznych dla Przemysłu Włókienniczego, Międzynarodowe Towarzystwo Gospodarcze dla Współpracy w Dziedzinie Małotonażowych Produktów Naftowych i Katalizatorów, Międzynarodowe Gospodarcze Przedsiębiorstwo Żeglugowe.

Upadek systemu komunistycznego na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych spowodował, że w latach 1989–1991 z ponad 30 różnego typu wielostronnych przedsięwzięć zdecydowana większość została zaniechana. Zostało 6 wielostronnych międzynarodowych przedsięwzięć, które z organizacji międzynarodowych przekształciły się w różnego typu spółki.

Zaniechanie integracji socjalistycznej wyzwoliło procesy integracyjne w ramach części państw Europy środkowej, tj. Czech, Polski, Słowacji i Węgier. Pierwszym przejawem było podjęcie między nimi współpracy politycznej i gospodarczej w ramach nieformalnej grupy, tzw. Grupy Wyszehradzkiej, która ukształtowała się w 1991 r. Kolejnym krokiem było utworzenie w 1992 r. Środkowoeuropejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu, którego celem jest utworzenie strefy wolnego handlu na artykuły przemysłowe oraz liberalizacja handlu artykułami rolnymi między państwami członkowskimi.

W 1992 r. państwa Wspólnot Europejskich postanowiły podjąć realizację wyższego etapu integracji między nimi, tj. budowę unii ekonomicznej i walutowej. W tym celu podpisały Traktat w sprawie utworzenia Unii Europejskiej, który wszedł w życie w 1993 r.

Jednocześnie w 1992 r. został podpisany układ tworzący Europejski Obszar Gospodarczy, który wszedł w życie w 1994 r. W jego skład weszły wszystkie państwa Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej oraz 5 państw Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu. W ten sposób powstało największe w Europie ugrupowanie integracyjne.

Wydaje się, że nie należy spodziewać się tworzenia w Europie nowych ugrupowań integracyjnych. Wyjątek mogą stanowić tu przedsięwzięcia zapoczątkowane w ramach Wspólnoty Niepodległych Państw, utworzonej pod egidą Rosji przez większość byłych republik radzieckich w 1991 r.; rozważane są przedsięwzięcia integracyjne przez trzy kraje nadbałtyckie, tj. Litwę, Łotwę i Estonię.

Wręcz odwrotnie jest duże prawdopodobieństwo, że większość z dotychczas istniejących ugrupowań, w tym Europejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu,

Grupa Wyszehradzka, Środkowoeuropejskie Porozumienie o Wolnym Handlu, a nawet być może Europejski Obszar Gospodarczy, ulegną likwidacji w ciągu najbliższych 10–20 lat. Wszystko wskazuje bowiem na to, iż w ciągu powyższego czasu państwa członkowskie tych ugrupowań staną się członkami Unii Europejskiej.

L i t e r a t u r a

- Z.M. Klepacki: Encyklopedia organizacji międzynarodowych. Warszawa 1998, t. I, rozdz. 3.
- A. Kwilecki: Idea zjednoczenia Europy. Poznań 1969.
- F. Machlup: Integracja gospodarcza – narodziny i rozwój idei. Warszawa 1986.
- A. Marszałek: Z historii europejskiej idei integracji międzynarodowej. UW. Łódź 1996.
- Z. Nicinski: Geneza i rozwój integracji zachodnioeuropejskiej. „Sprawy Międzynarodowe” nr 5, 1969.
- Z. Nowak: Koncepcja integracji Europy zachodniej na tle procesów rozwoju Ekonomicznego. Poznań 1969.
- P. Wandycz, L. Frendl: Zjednoczona Europa. Teoria i praktyka. Londyn 1965.

C Z Ę Ś Ć P I E R W S Z A

INTEGRACJA W RAMACH UNII EUROPEJSKIEJ

Rozdział pierwszy

HISTORIA POWSTANIA UNII EUROPEJSKIEJ

1. Europejska Wspólnota Węgla i Stali (CECA)¹

II wojna światowa spowodowała pewne zniszczenia w gospodarce krajów zachodnioeuropejskich chociaż nie tak duże, jak powszechnie uważano. W jej wyniku kraje te poważnie zadłużyły się w USA, zaś ich obroty handlowe z tym państwem miały stale ujemny bilans.

Faktyczny podział Europy po II wojnie światowej na dwie części (zachodnią i wschodnią) spowodował zerwanie tradycyjnych więzów gospodarczych między nimi, co ujemnie odbijało się na możliwościach i tempie odbudowy gospodarki krajów europejskich. Zapoczątkowany zaś po tej wojnie rozpad systemu kolonialnego począł pozbawiać większości krajów zachodnioeuropejskich korzyści gospodarczych, wynikających z faktu bycia metropoliami kolonialnymi.

Z kolei USA w okresie II wojny światowej poważnie rozbudowały swój potencjał gospodarczy, a po wojnie podjęły ekspansję gospodarczą w skali globalnej, w tym przede wszystkim na rynki Europy zachodniej, będące największym rynkiem zbytu towarów rozbudowanej gospodarki amerykańskiej, która właśnie zaczęła przestawiać się z produkcji wojskowej na produkcję cywilną.

Wszystko to spowodowało, że po II wojnie światowej Europa zachodnia utraciła swoją dotychczasową pozycję gospodarczą i polityczną w świecie na rzecz USA. W 1913 r. udział Europy zachodniej w światowej produkcji przemysłowej wynosił 45%, w 1937 r. – 34%, a w 1947 r. – zaledwie 21%. Z kolei udział USA i Kanady w 1938 r. w produkcji przemysłowej rozwiniętych państw o gospodarce wolnorynkowej wynosił 41, 1%, zaś Europy zachodniej – 46,2%, natomiast w 1948 r. udział ten wynosił odpowiednio: 58,2% i 31, 2%.

Jednocześnie po II wojnie światowej ZSSR podjął nie przebiegając w środkach ekspansję na kraje Europy środkowo-wschodniej. Jej celem było narzucenie tym krajom rządów komunistycznych, polityczne, gospodarcze i militarne ich uzależnienie od siebie. Umocniły się także siły komunistyczne we Francji i Włoszech. W krajach tych partie komunistyczne liczą w tym czasie po około 2 mln człon-

1 European Coal and Steel Community, ECSC (ang.), Communauté européenne du charbon et de l'acier, CECA (franc.), Europäische Gemeinschaft für Kohle und Stahl, EGKS (niem.), określana też powszechnie w RFN jako „Montan Union”.

ków; komuniści są najsilniejszymi frakcjami w parlamentach narodowych, wchodzi w skład rządów (we Francji w latach 1945–47, Włoszech – 1946–47).

Tendencje integracyjne w Europie zachodniej były w większym lub mniejszym stopniu popierane przez USA. Ich realizacja, mimo iż niektóre projekty zawierały m.in. antyamerykańskie akcenty, oznaczała bowiem dla USA gwarancję spłaty długów, zaciągniętych przez kraje zachodnioeuropejskie, zwiększenie zdolności importowej tych krajów (oczywiście z rynku amerykańskiego), zmniejszenie wydatków amerykańskich na zbrojenia, celem których było przeciwstawienie się ZSSR.

4 IV 1949 r. został zawarty pakt północnoatlantycki przez 10 państw zachodnioeuropejskich oraz Kanadę i USA, powołujący do życia Organizację Paktu Północnego Atlantyku (NATO). Jednocześnie USA czyniły wysiłki, aby wciągnąć do niego RFN. Uważały one bowiem, że system obronny w Europie zachodniej zorganizowany bez udziału RFN nie będzie w pełni efektywny.

W związku z przewidywaną pozycją RFN w zachodnioeuropejskim systemie obronnym, USA i Wielka Brytania dążyły do zniesienia w tym kraju ograniczeń produkcji stali, nałożonych na Niemcy po II wojnie światowej. Stawiało to Francję przed niebezpieczeństwem ekspansji gospodarczej Niemiec zachodnich, a z drugiej strony oznaczałoby zmniejszenie – a nawet przerwanie stałych dostaw węgla zachodnioeuropejskiego do Lotaryngi. Tym samym mogłyby być podważone plany odbudowy gospodarki Francji, opracowane po II wojnie światowej.

Aby temu zapobiec, Francja zgłosiła projekt umiędzynarodowienia Zagłębia Ruhry, odrzucony jednak przez USA i Wielką Brytanię. Niepowodzeniem skończyły się również projekty utworzenia przez Francję unii celnej z Włochami (tzw. Finebel), Włochami, RFN i państwami Beneluksu (tzw. Fritalux).

W tej sytuacji Francja zdając sobie sprawę, że prędzej lub później nastąpi włączenie RFN do NATO, a tym samym odbudowa niemieckiego przemysłu stalowego, podejmuje inicjatywę w tej sprawie. Zgłosiła ona mianowicie dwa projekty, mające na celu: z jednej strony znaczne usamodzielnienie gospodarcze oraz uzbrojenie RFN, a tym samym zniesienie części powojennych postanowień w sprawie demilitaryzacji tego kraju; z drugiej zaś, zapewnienie narodowych interesów Francji poprzez pewną kontrolę nad gospodarką zachodnioniemiecką w zakresie podstawowych surowców oraz nad armią zachodnioniemiecką, wreszcie asekurowanie się przed militarnym zagrożeniem Europy zachodniej ze strony ZSSR.

9 V 1950 r. francuski minister spraw zagranicznych R. Schumann, zgłosił projekt utworzenia Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali (CECA), oparty na projektach ponadnarodowych ugrupowań dla poszczególnych dziedzin gospodarki narodowej państw zachodnioeuropejskich, lansowanych przez wspomniane wyżej różne siły dążące do utworzenia federacji europejskiej. Realizacja projektu (zwanego

od jego wnioskodawcy „planem Schumanna”) miała zapewnić RFN równouprawnienie z innymi państwami – stronami tego planu w zakresie podstawowych surowców – węgla i stali, przy jednoczesnym poddaniu jej kontroli wykonywanej przez organ niezależny od instrukcji poszczególnych państw, a zatem również RFN. Plan Schumanna był traktowany jako jeden z czynników integracji Europy zachodniej.

Kilka miesięcy później, 24 X 1950 r., premier R. Pleven przedstawił francuskiemu Zgromadzeniu Narodowemu plan utworzenia Europejskiej Wspólnoty Obronnej (EWO), przewidujący powołanie do życia wspólnej armii zachodnioeuropejskiej, z udziałem oddziałów zachodnioniemieckich, dowodzonej przez wspólne międzynarodowe dowództwo. Integracja sił narodowych miała następować już na szczeblu batalionu lub pułku. Jednocześnie oświadczył, że realizacja tego projektu powinna nastąpić w powiązaniu z utworzeniem wspólnych europejskich instytucji politycznych.

W trakcie prac nad utworzeniem CECA i EWO, z inicjatywy Zgromadzenia Doradczego (aktualnie Parlamentarnego) Rady Europy, badano możliwość utworzenia Europejskiej Wspólnoty Politycznej (EWP). We wrześniu 1952 r. już na pierwszym posiedzeniu Wspólne Zgromadzenie CECA podjęło prace nad projektem statutu tej Wspólnoty. Przewidywano, że EWP będzie organizacją wyposażoną w najdalej idące dotychczas kompetencje o charakterze ponadnarodowym. EWP miała w swych ramach łączyć działalność CECA i EWO.

19 IV 1951 r. Belgia, Francja, Holandia, Luksemburg, RFN i Włochy podpisały w Paryżu Układ w sprawie utworzenia Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali (CECA), który wszedł w życie 25 VII 1952 r. Został zawarty on na lat pięćdziesiąt. 27 V 1952 r. te same państwa podpisały układ w sprawie powołania do życia Europejskiej Wspólnoty Obronnej. Nie wszedł on jednak w życie w związku z odrzuceniem go przez francuskie Zgromadzenie Narodowe. Spowodowało to też zaniechanie dalszych prac nad utworzeniem Europejskiej Wspólnoty Politycznej.

2. Europejska Wspólnota Energii Atomowej (EURATOM)²

Na początku lat pięćdziesiątych wystąpił w Europie zachodniej duży deficyt energetyczny, spowodowany nie tyle wyczerpaniem się zasobów paliw stałych lub płynnych, ile zmianami technologicznymi w przemyśle i transporcie oraz rozwojem motoryzacji. Według obliczeń ekspertów, w 1955 r. popyt energetyczny – uw-

2 European Atomic Energy Community (ang.), Communauté européenne de l'énergie atomique, CEEA (franc.), Europäische Atomgemeinschaft, EAS (niem.), powszechnie jednak określana we wszystkich językach roboczym skrótem EURATOM.

zględniając jego tendencję zwyżkową – można byłoby przez około 340 lat pokrywać węglem kamiennym z pokładów istniejących w Europie. W wyniku jednak wymienionych zmian wzrósł popyt na takie źródła energii jak ropa naftowa i jej produkty oraz gaz, natomiast wydobycie tych surowców następowało o wiele wolniej niż ich konsumpcja, przy czym prognozy wykazywały, że w latach 1955–1975 popyt na energię zwiększy się o 83%, zaś podaż paliw tylko o około 40%.

Większość węgla potrzebnego Europie zachodniej wydobywano na miejscu, natomiast paliwa płynne i gaz – poza niewielkim procentem – importowano. Oznaczało to zwiększenie się w przyszłości – i tak już dużych – trudności w bilansie płatniczym tych państw. Zaczęto zatem rozważać możliwość wykorzystywania innych źródeł energii, szczególną uwagę zwracając na energię atomową.

Wiele państw zachodnioeuropejskich zainteresowało się energią atomową w dążeniu do odgrywania roli tzw. (obok USA i ZSSR) siły w świecie. Większość tych państw zdając sobie sprawę, że badania nad możliwością i wykorzystaniem energii atomowej przekraczają ich indywidualne możliwości finansowe, rozpoczęło starania na rzecz zespoleń w tym celu swych zasobów finansowych, materiałowych i kadry naukowej. Z inicjatywy państw Beneluksu odbyła się 1–2 czerwca 1955 r. w Mesynie konferencja ministrów spraw zagranicznych państw członkowskich Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali (CECA), na której osiągnięto porozumienie co do celowości rozpoczęcia prac nad utworzeniem – obok wspólnoty gospodarczej – organizacji do pokojowego wykorzystania energii atomowej. W celu opracowania zasad tej organizacji powołano komitet pod przewodnictwem belgijskiego ministra spraw zagranicznych P.H. Spaaka.

Komitet ten przedłożył w listopadzie 1955 r. plan utworzenia przez sześć państw CECA Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej (EURATOMu), oparty na projekcie francuskiego przemysłowca L. Armanda. Przewidywał on utworzenie wspólnych: funduszu finansowania badań, zakładów atomowych, kontroli bezpieczeństwa.

Przeciwko utworzeniu EURATOMu wystąpiła ostro Wielka Brytania. Obawiała się ona, że fakt ten zmniejszy jej wpływy w Europie zachodniej i przyniesie szkodę interesom monopoli brytyjskich na kontynencie. W miejsce EURATOMu postulowała ona utworzenie organizacji międzynarodowej o charakterze koordynacyjnym, a otwartej dla wszystkich państw Europy zachodniej. Skutkiem tej inicjatywy było utworzenie w Organizacji Europejskiej Współpracy Gospodarczej (OEEC) specjalnej grupy roboczej, która pod koniec lutego 1956 r. opracowała projekt takiej organizacji. Jej zadaniem miało być: koordynowanie atomowych programów państw członkowskich; popieranie wspólnych przedsięwzięć; szkolenie specjalistów; ułatwianie wymiany doświadczeń i informacji; ujednolicanie ustawodawstwa w zakresie przemysłu atomowego. Organizacja nie miałaby nato-

miast żadnych uprawnień w zakresie wydobywania i rozdziału surowców oraz paliwa atomowego, ani żadnej władzy nad przedsiębiorstwami przemysłu atomowego.

Powyższy projekt został ostro skrytykowany przez federalistów zachodnioeuropejskich, którzy wówczas postulowali utworzenie w EURATOMie organów ponadnarodowych. Postulat taki ogłosił w połowie stycznia 1956 r. Komitet Akcji na Rzecz Utworzenia Stanów Zjednoczonych Europy, grupujący działaczy pan-europejskich z J. Monnetem na czele. Według tego postulatu, często określanego „planem Monneta”, organ naczelny EURATOMu miał mieć wyłącznie prawo decyzji o rozdziale surowców i paliw atomowych, monopol ich transportu, sprawować pełną kontrolę nad ich rozmieszczeniem i użytkowaniem, sama zaś organizacja powinna mieć na własność wspólne materiały rozszczepialne we wszystkich etapach ich przetwarzania.

Plan Monneta został odrzucony 11 II 1956 r. przez konferencję ministrów spraw zagranicznych CECA w Brukseli. Opowiedzieli się oni natomiast za koncepcją puli atomowej, przedstawioną przez komitet pod przewodnictwem P. H. Spaaka. 22 IV 1956 r. komitet ten przedstawił szczegółowy projekt traktatu w sprawie utworzenia EURATOMu.

W tym samym czasie w ramach OEEC wypracowano projekt utworzenia europejskiej organizacji atomowej o charakterze koordynacyjnym. Projekt ten został odrzucony przez ministrów spraw zagranicznych państw CECA w maju 1956 r. na konferencji w Wenecji. W wersji istotnie okrojonej był on podstawą do utworzenia Europejskiej Agencji Energii Atomowej w ramach OEEC.

Projekt przygotowany natomiast przez P.H. Spaaka był następnie kilkakrotnie rozpatrywany przez konferencję szefów rządów tych państw 19–20 II 1957 r. w Paryżu, na której ostatecznie rozwiązano problem własności materiałów rozszczepialnych oraz ostatnie sporne problemy dotyczące zagadnień instytucjonalnych Euratomu.

Również ZSSR był przeciwny utworzeniu EURATOMu. Pragnąc nie dopuścić do jego utworzenia 12 XI 1956 r. wystąpił on z inicjatywą utworzenia ogólnoeuropejskiej organizacji atomowej o charakterze koordynacyjnym, której celem byłoby rozwijanie współpracy państw członkowskich na rzecz pokojowego wykorzystania energii atomowej. Inicjatywa ta nie uzyskała poparcia państw zachodnioeuropejskich, w tym CECA.

Traktat w sprawie utworzenia EURATOMu został podpisany 25 III 1957 r. w Rzymie, jednocześnie z Traktatem powołującym do życia Europejską Wspólnotę Gospodarczą (EWG). W życie wszedł 1 I 1958 r. po ratyfikowaniu go przez wszystkich sygnatariuszy. Został zawarty na czas nieograniczony.

3. Europejska Wspólnota Gospodarcza (EWG)³ Wspólnota Europejska (WE)⁴

Gdy w 1954 r., wskutek weta francuskiego Zgromadzenia Narodowego, upada koncepcja utworzenia Europejskiej Wspólnoty Obronnej (EWO), co z kolei powoduje przerwanie prac nad utworzeniem Europejskiej Wspólnoty Politycznej (EWP), nasiliły się postulaty w sprawie utworzenia przez państwa członkowskie CECA wspólnego rynku. Z jednej strony wykazywano, że rozwiązanie problemów gospodarczych przekracza możliwości poszczególnych państw CECA, powinny one zatem połączyć swe zasoby, aby móc rozstrzygnąć wewnętrzne problemy gospodarcze w celu skutecznego konkurowania z USA i przeciwstawienia się ZSSR; z drugiej twierdzono, że utworzenie wspólnego rynku podniosłoby prestiż państw członkowskich i ich znaczenie w polityce międzynarodowej, stwarzając ekonomiczne i polityczne przesłanki utworzenia (obok USA i ZSSR) tzw. trzeciej siły we współczesnym świecie.

Utworzeniem wspólnego rynku przez państwa CECA najbardziej były zainteresowane państwa Beneluksu i RFN. Państwa Beneluksu były już bowiem dość zaawansowane w tworzeniu własnego wspólnego rynku na podstawie porozumienia z 1947 r., w sprawie utworzenia między nimi unii celnej. Z kolei rząd RFN zdawał sobie sprawę, że jako państwo dysponujące największym potencjałem ekonomicznym, RFN zyskałby najwięcej na utworzeniu wspólnego rynku, co automatycznie zwiększyłoby jej pozycję przetargową w przyszłych staraniach o zjednoczenie Niemiec.

Na początku 1955 r. rząd holenderski opracował tzw. plan Beyena, przewidyujący utworzenie wspólnoty gospodarczej, a rząd belgijski poprzez ministra spraw zagranicznych. P.H. Spaaka, zagorzałego zwolennika integracji Europy zachodniej, kilkakrotnie opowiadał się za rozszerzeniem integracji gospodarczej państw CECA.

Na konferencji ministrów spraw zagranicznych, odbytej 1 VI 1955 r. w Meksyku, osiągnięto porozumienie co do celowości podjęcia prac na rzecz utworzenia wspólnego rynku przez państwa członkowskie CECA. 21 VI 1956 r. komitet ekspertów rządowych z P.H. Spaakiem na czele, powołany do opracowania gospodarczych i instytucjonalnych problemów związanych z tworzeniem nowej organizacji, ogłosił wyniki swych prac. Postulaty komitetu (tzw. raport Spaaka), po rozważeniu ich przez rządy, były przedmiotem obrad konferencji ministrów spraw zagranicz-

3 European Economic Community, EEC (ang.) Communauté économique européenne, CEE (franc.), Europäische Wirtschaftsgemeinschaft, EWG (niem.).

4 European Community, EC (ang.), Communauté européenne, CE (franc.), Europäische Gemeinschaft, EG (niem.).

nych CECA w maju 1956 r. w Wenecji. Na konferencji przyjęto „raport Spaaka” jako podstawę dalszych rokowań. W celu opracowania ostatecznych zasad wspólnego rynku powołano roboczą komisję rządową, która rozpoczęła pracę w czerwcu 1956 r. w Brukseli.

W toku prac komisji kilkakrotnie zbierali się ministrowie spraw zagranicznych, a 19–20 II 1956 r. w Paryżu zebrał się szefowie rządów państw członkowskich CECA. Na konferencjach tych omawiano sporne kwestie, wynikłe podczas opracowywania traktatów Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej (EWG) i Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej (EURATOM).

Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Gospodarczą (EWG) został podpisany jednocześnie z Traktatem powołującym do życia EURATOM 25 III 1957 r. w Rzymie przez ministrów spraw zagranicznych, a ze strony Luksemburga, RFN i Włoch, również przez szefów rządów tych państw. W życie wszedł 1 I 1958 r. Został zawarty na czas nieograniczony. Traktat w sprawie Unii Europejskiej z 7 II 1992 r. zmienił nazwę EWG na Wspólnotę Europejską (WE) z dniem 1 XI 1993 r.

4. Unia Europejska (UE)⁵

Pierwsze kroki na rzecz budowy unii ekonomicznej i walutowej zostały podjęte przez Wspólnotę Europejską (WE) już w 1969 r., a więc tuż po zakończeniu budowy unii celnej. Był im tzw. plan Barre’a. Kolejne istotne przedsięwzięcia w tym kierunku to: plan Wernera z 1971 r., utworzenie Europejskiego Systemu Walutowego w 1978 r., stosowne postanowienia Jednolitego Aktu Europejskiego z 1986 r., plan Delorsa z 1988 r.⁶

Jeszcze wcześniej, gdyż już w 1961 r. państwa WE podjęły działania na rzecz utworzenia unii politycznej. Wyrazem tego był tzw. plan Fouché’a. Następne przedsięwzięcia to: raport Davignona z 1970 r., deklaracja Rady Europejskiej w sprawie unii europejskiej z 1981 r., deklaracja stuttgarcka z 1983 r., stosowne postanowienia Jednolitego Aktu Europejskiego z 1986 r.⁷

Plan Delorsa zakładał, że państwa WE winny 1 VII 1990 r. rozpocząć opracowanie traktatu w sprawie unii europejskiej, które winno się zakończyć do końca 1990 r. W grudniu 1990 r. rozpoczęła się konferencja międzyrządowa, której celem było przygotowanie ostatecznej wersji projektu Traktatu w sprawie Unii Europejskiej oraz stosownych zmian w umowach założycielskich Wspólnot Europejskich

5 European Union (ang.), Union européenne (franc).

6 Szerzej na temat patrz pkt. 1Cz rozdziału V.

7 Szerzej na temat patrz pkt. 2a rozdziału V.

skich. Zakończyła się ona w grudniu roku następnego parafovaniem stosownego Traktatu, który został podpisany 7 II 1992 r. w Maastricht. Od nazwy tej miejscowości Traktat powyższy powszechnie nazwany jest Traktatem z Maastricht.

Zgodnie ze stosownymi postanowieniami Traktatu miał on wejść w życie 1 I 1993 r., a gdyby proces jego ratyfikacji przedłużał się pierwszego dnia następnego miesiąca po miesiącu, w którym ostatnie państwo złoży depozytariuszowi dokument ratyfikujący powyższy Traktat. Dania, Irlandia i Francja uzależniły jego ratyfikowanie od pozytywnego wyniku ogólnonarodowego referendum.

Podpisany Traktat spotkał się z gwałtowną krytyką poważnej części społeczeństw wszystkich państw członkowskich. Przeciwko niemu wystąpili tak prawicowi, jak i lewicowi nacjonaści, zarzucając mu, że w istotnym stopniu ogranicza on suwerenność państw członkowskich, w przypadku zaś państw słabszych gospodarczo podnoszono też dodatkowy zarzut, że jego realizacja w praktyce oznaczać będzie też ich podporządkowanie gospodarcze silniejszym państwom UE. Traktat zwalczali też rolnicy z bogatych, jak i biedniejszych państw. Przeciw ustanowieniu w ramach Unii Europejskiej wspólnej waluty wystąpiły główne klasy średnie państw, których waluta jest silna i stabilna, a więc przede wszystkim RFN, Wielkiej Brytanii i Danii.

Za Traktatem opowiadały się oczywiście partie rządzące, sfery przemysłowo-handlowe i kapitałowe, zdecydowana większość elit intelektualnych i studenci.

Wyrazem rozdarcia społeczeństw wobec Traktatu były wyniki referendum. W przypadku Francji (20 IX 1992 r.) zaledwie 52%, w przypadku Irlandii (17 VI 1992 r.) 68,7% ludności wypowiedziało się za Układem, zaś w przypadku Danii (2 VI 1992 r.) ludności większością 50, 7% głosów wypowiedziała się przeciwko Traktatowi.

W obawie, by nie otworzyć przysłowiowej „puszki Pandory” z zastrzeżeniami poszczególnych państw wobec postanowień Traktatu, państwa członkowskie – w wyniku presji RFN, Francji, Włoch oraz Grecji, Hiszpanii i Portugalii – postanowiły nie dokonywać rewizji Traktatu, lecz dokonać stosownych ustępstw na rzecz państw, których rządy w wyniku nacisku ludności zmuszone zostały do weryfikacji swych poglądów względem Traktatu, w formie dodatkowych protokołów do niego. 12 XII 1992 r. odbyło się posiedzenie Rady Europejskiej w Edynburgu, poświęcone kontrowersjom związanym z wprowadzeniem w Traktatu życie. Po burzliwych obradach rozstrzygnięto w zasadzie wszystkie sporne kwestie. W tym celu zawarto dodatkowo specjalne protokoły.

W ich wyniku Dania uzyskała zgodę na wyłączenie jej w pewnym stopniu ze wspólnej polityki walutowej i obronnej UE, jak też na zastosowanie przez nią pewnych odstępstw od instytucji obywatelstwa UE i tzw. europolicji, a ponadto ona i

Wielka Brytania zostały zwolnione z obowiązku stosowania postanowień Traktatu w zakresie polityki socjalnej. Wielka Brytania dodatkowo wywalczyła prawo do samodzielnego decydowania, czy i kiedy przystąpi do realizacji trzeciego etapu budowy unii walutowej.

Określono też zakres stosowania zasady subsydiarności. Ponadto Komisja Wspólnot Europejskich została zobowiązana do przedstawiania państwom członkowskim projektów aktów prawnych przed nadaniem biegu procesowi legislacyjnemu. Postanowiono też, że niektórych typu dyskusje Rady Wspólnot będą odtajnione, a wyniki głosowań będą publikowane wraz z uzasadnieniem stanowiska, zajmowanego przez poszczególne państwa.

Jednocześnie rozstrzygnięto kontrowersje na temat szeregu spraw formalnie nie związanych z Traktatem z Maastricht, ale których rozstrzygnięcie blokowało wejście jego w życie. Przy okazji niektóre państwa wywalczyły dla siebie dodatkowe prawa lub korzyści za zgodę na przyznanie innym państwom odstępstw od niektórych postanowień Traktatu.

Przed wszystkim rozstrzygnięto kontrowersje na temat wysokości wpłat do budżetu UE i tzw. funduszu wyrównawczego. Komisja proponowała, by w związku z utworzeniem UE zwiększyć wpłaty do budżetu Wspólnot z 1,2% do 1,36% produktu narodowego brutto w 1997 r. Ostatecznie uzgodniono, że wpłaty te zostaną zwiększone do 1,27% produktu narodowego brutto przy dwuletniej karencji.

W przypadku tzw. funduszu wyrównawczego przyznano 15 mld ECU⁸ (prawie że 19 mld dol.) na najbliższe 7 lat najbiedniejszym państwom Wspólnot, tj. Grecji, Hiszpanii, Irlandii i Portugalii na przyspieszenie ich rozwoju gospodarczego.

Jednocześnie postanowiono stopniowo zwiększyć tzw. fundusze strukturalne⁹ z 20,85 mld ECU w 1992 r. do 30 mld ECU w 1999 r. oraz środki finansowe na rozwój stosunków zewnętrznych z 3,9 mld ECU na 5,6 mld ECU w 1999 r. Uzgodniono też szereg przedsięwzięć gospodarczych (tzw. pakiet wzrostu) na które postanowiono przeznaczyć 24 mld ECU.

W przypadku Parlamentu Europejskiego postanowiono zwiększyć liczbę miejsc w nim z 518 na 567, przy czym wstępnie zgodzono się, że RFN otrzyma w nim dodatkowo 18 miejsc w związku z przyłączeniem się do niej NRD; pozostałe zaś dodatkowe miejsca miały być rozdzielone przed wyborami do Parlamentu Europejskiego w 1994 r.

8 Europejska Jednostka Walutowa.

9 Szerzej zob. pkt 1 Ck rozdz. V.

Wreszcie Francja uzyskała potwierdzenie, że siedziba Parlamentu Europejskiego nadal będzie znajdowała się w Strasburgu, zaś Wielka Brytania przeforsowała odroczenie ostatecznej decyzji co do siedziby Europejskiego Banku Odbudowy i Rozwoju do kolejnego posiedzenia Rady Europejskiej, o którą to siedzibę rywalizowały Londyn i Frankfurt nad Menem, a która tymczasowo znajdowała się w Londynie.

W rezultacie tych powyższych postanowień, ludność Danii w ponownym referendum, odbytym 18 V 1993 r. większością głosów 56,8% opowiedziała się za Traktatem z Maastricht. Postanowienia te ułatwiły też innym parlamentom narodowym opowiedzenie się za nim, chociaż nadal nie ustawały głosy krytyki tego Traktatu. Wynikało to ze złej sytuacji ekonomicznej we Wspólnotach, w tym wysokiego bezrobocia (w 1993 r. osiągnęło ono 10% wszystkich osób zdolnych do pracy, czyli 17 mln), obawy przed dominacją w Unii Europejskiej RFN rozszerzonej o NRD, szczególnie w sytuacji zwiększenia przez Traktat ponadnarodowych uprawnień jej organów.

Ostatecznie jednak zwyciężyło nie koniunkturalne a strategiczne podejście do procesów integracyjnych w Europie w najbliższej przyszłości, w wyniku czego Traktat w sprawie Unii Europejskiej (UE) wszedł w życie 1 XI 1993 r.

UE składa się z trzech filarów:

- pierwszy obejmuje istniejące trzy Wspólnoty Europejskie. Traktat z Maastricht nie tylko zatem ich nie likwiduje, ale rozszerza i dokładniej określa ich kompetencje w szeregu dziedzinach, uzupełniając i modyfikując ich traktaty założycielskie;
- drugi obejmuje postanowienia dotyczące wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa;
- trzeci obejmuje postanowienia dotyczące współpracy państw członkowskich w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych.

Wspólnoty Europejskie i Unię Europejską tworzą te same państwa. Państwo nieczłonkowskie, chcące się włączyć do procesów integracyjnych realizowanych w ramach tych organizacji, nie może przystąpić tylko do niektórych z nich, lecz musi przystąpić do wszystkich.

Organy Wspólnot Europejskich stały się organami UE, przy czym Traktat UE powołał do życia jeszcze kilka nowych organów, niektóre dla realizacji zadań pierwszego filaru, inne dla realizacji zadań drugiego i trzeciego filaru.

L i t e r a t u r a

- Układ powołujący do życia Europejską Wspólnotę Węgla i Stali (w) Prawo międzynarodowe i historia dyplomatyczna. Wybór dokumentów. Pod red. L. Gelberga. Warszawa 1960 r., t. III.
- Traktat w sprawie utworzenia Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej. „Zbiór Dokumentów” PISM, nr 5, 1957 r.
- Traktat w sprawie utworzenia Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej. „Zbiór Dokumentów” PISM, nr 5, 1957 r.
- Traktat w sprawie Unii Europejskiej (w) Z.M. Doliwa–Klepacki: Wspólnoty Europejskie. Analiza oraz wybrane dokumenty. Białystok 1993 r.; Prawo Wspólnot Europejskich. Dokumenty. Pod red. W. Czaplińskiej, R. Ostriansky’ego, A. Wyrozumskiej. Wyd. IV. Warszawa 1997.

- A. Całus: Nieudane próby ustanowienia Europejskiej Wspólnoty Obronnej i Europejskiej Wspólnoty Politycznej. „Przegląd Zachodni” nr 3, 1964 r.
- A. Kwilecki: Idea zjednoczenia Europy. Poznań 1969.
- P. Landau: Spór o jedność polityczną Europy Zachodniej. Warszawa 1976 r.
- F. Machlup: Integracja gospodarcza, narodziny i rozwój idei. Warszawa 1986 r.
- A. Marszałek: Z historii europejskiej idei integracji międzynarodowej. UW. Łódź 1996.
- K. Nowak: Koncepcja integracji Europy Zachodniej na tle procesów rozwoju gospodarczego. Poznań 1965 r.
- P. Wandycz, L. Frendl: Zjednoczona Europa. Teoria i praktyka. Londyn 1965 r.

Rozdział drugi

PODSTAWY PRAWNE FUNKCJONOWANIA

Porządek prawny i proces jego stanowienia jest zasadniczo różny w przypadku tzw. pierwszego filaru Unii Europejskiej (UE), na który składają się trzy Wspólnoty Europejskie, i w przypadku pozostałych dwóch filarów, tj. wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa oraz współpracy w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych.

W pierwszym filarze istnieje ogromne zróżnicowanie źródeł prawa, a proces jego stanowienia jest bardzo skomplikowany; w drugim i trzecim filarze – są one znacznie uproszczone.

1. Podstawy prawne funkcjonowania tzw. pierwszego filaru Unii Europejskiej, tj. Wspólnot Europejskich

A. Kwestia nazwy prawa, regulującego funkcjonowanie pierwszego filaru

U podstaw funkcjonowania Wspólnot Europejskich leży prawo, nazwane potocznie prawem wspólnotowym, prawem unijnym, prawem europejskim lub europejskim prawem integracyjnym. Aktualnie najbardziej trafnym jest z pewnością termin *prawo wspólnotowe*. Wydaje się jednak, że lepiej byłoby używać – być może na razie na wyrost – terminu *prawo unijne*, gdyż z pewnością w niedalekiej przyszłości Wspólnoty wtopią się w Unię Europejską, a bieżące sprawy filara drugiego i trzeciego będą regulowane nie jak teraz, częściowo przez organy UE a częściowo przez rządy państw członkowskich, a wyłącznie przez prawo wtórne UE jak to jest w przypadku filaru pierwszego.

Drugim preferowanym terminem na prawo regulujące funkcjonowanie Wspólnot Europejskich jest termin *europejskie prawo integracyjne*. Choć i ten termin ma wadę, gdyż prawo integracyjne tworzą też inne organizacje integracyjne, jak: Unia Ekonomiczna Beneluksu, Nordycka Rada Ministrów, Europejski Obszar Gospodarczy, Europejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu, Środkowoeuropejskie Porozumienie o Wolnym Handlu, Europejski Obszar Gospodarczy i Wspólnotę Niepodległych Państw.

Całkowicie błędnym jest natomiast termin *prawo europejskie*. Pod tym pojęciem bowiem należy rozumieć nie tylko prawo wspólnotowe – unijne, ale także tworzone w ramach szeregu innych europejskich organizacji międzynarodowych, w tym przede wszystkim w ramach Rady Europy oraz prawo utworzone z inicjatywy lub pod wpływem Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie.

B. Źródła prawa wspólnotowego (unijnego)

a. Akty założycielskie. *Umowy założycielskie.* Podstawą prawnego funkcjonowania poszczególnych Wspólnot Europejskich są ich umowy założycielskie, w przypadku:

- Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali (CECA) – Układ w sprawie utworzenia CECA z 19 IV 1951 r., zawarty na lat pięćdziesiąt, który wszedł w życie 25 VI 1952 r. W 1991 r. Rada Wspólnot Europejskich postanowiła, że przed wygaśnięciem Układu w 2002 r. jego postanowienia winny być włączone do Traktatu w sprawie Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej (EWG) tak, by zasady produkcji i zbytu węgla oraz stali w ramach wspólnego rynku państw członkowskich Wspólnot Europejskich nie były regulowane odrębnymi postanowieniami;
- Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej (EURATOM) – Traktat w sprawie utworzenia EURATOMu, podpisany 25 III 1957 r. w Rzymie, który wszedł w życie 1 I 1958 r.;
- Wspólnoty Europejskiej (WE), która do listopada 1993 r. nosiła nazwę Europejska Wspólnota Gospodarcza (EWG) – Traktat w sprawie utworzenia EWG, podpisany 25 III 1957 r. w Rzymie, który wszedł w życie 1 I 1958 r. Traktaty w sprawie EURATOMu i WE zostały zawarte na czas nieograniczony.

Powyższe trzy umowy założycielskie mogą być modyfikowane na wniosek państwa członkowskiego lub Komisji UE, które winny przedłożyć Radzie UE stosowny wniosek. Rada po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego i w razie potrzeby Komisji, może podjąć decyzję o zwołaniu konferencji państw członkowskich poświęconej ewentualnej modyfikacji traktatu. W sprawach związanych z przemianami instytucjonalnymi w sferze walutowej Rada winna się konsultować także z Europejskim Bankiem Centralnym. Konferencję zwołuje Przewodniczący Rady. Jeśli konferencja postanowi wprowadzić w życie poprawki do umów założycielskich, są one ujmowane w formie umowy, która wchodzi w życie po jej ratyfikowaniu przez wszystkie państwa członkowskie.

Załączniki do umów założycielskich. Umowy założycielskie zawierają od kilku do kilkunastu załączników, z których większość jest już nieważnych. I tak na przykład w przypadku Traktatu EWG dołączono do niego kilkanaście załączników, z których aktualnie obowiązuje jedynie załącznik zawierający statut Europejskiego Banku Inwestycyjnego. Inne dotyczyły: kontyngentów przewozowych niektórych towarów, specyficznego stosowania w pewnym okresie niektórych postanowień Traktatu EWG wobec wybranych państw członkowskich lub części ich obszaru, handlu wewnątrz niemieckiego, przyłączenia do EWG krajów i terytoriów zamorskich.

Umowy modyfikujące lub uzupełniające umowy założycielskie. Do końca połowy 1998 r. zawarto dziesięć powyższego typu umów, a mianowicie:

- umowę w sprawie wspólnych organów dla Wspólnot Europejskich, podpisaną 25 III 1957 r., na podstawie której Parlament Europejski i Trybunał stały się wspólnymi organami WE, EURATOMu i CECA, zaś w miejsce przewidywanych osobnych komitetów ekonomiczno-społecznych powstał wspólny dla tych Wspólnot Komitet Ekonomiczno-Społeczny; umowa weszła w życie 1 I 1958 r.;
- umowę w sprawie ustanowienia jednej Rady i jednej Komisji dla trzech Wspólnot Europejskich, podpisaną 8 IV 1965 r., która weszła w życie 1 VII 1967 r.;
- protokół w sprawie przywilejów i immunitetów Wspólnot Europejskich z 8 IV 1965 r.;
- układ w sprawie przystąpienia Danii, Irlandii i Wielkiej Brytanii do Wspólnot Europejskich z 22 I 1972 r., który wszedł w życie 1 I 1973 r.
- układ w sprawie przystąpienia Grecji do Wspólnot Europejskich z 28 V 1979 r., który wszedł w życie 1 I 1981 r.;
- układ w sprawie przystąpienia Hiszpanii i Portugalii do Wspólnot Europejskich, który wszedł w życie 1 II 1986 r.;
- Jednolity Akt Europejski podpisany 17 II 1986 r. w Luksemburgu przez dziewięć państw, a 28 II 1986 r. w Hadze przez pozostałe trzy państwa członkowskie, który wszedł w życie 1 VII 1987 r.;
- układ w sprawie przystąpienia Austrii, Finlandii i Szwecji do Wspólnot Europejskich z 1 II 1994 r., który wszedł w życie 1 I 1995 r.
- traktat w sprawie utworzenia Unii Europejskiej (UE), podpisany 7 II 1992 r., który wszedł w życie 1 XI 1993 r. Wprawdzie traktat poświęcony jest Unii Europejskiej, jednak na jego podstawie Wspólnoty Europejskie stają się częścią składową UE, a jednocześnie wprowadza on wiele poprawek do umów założycielskich Wspólnot. Do traktatu załączonych jest 12 protokołów i 32 deklaracje;
- traktat Amsterdamski, podpisany 2 X 1997 r., wejdzie on w życie pierwszego dnia drugiego miesiąca po złożeniu dokumentów ratyfikacyjnych przez ostatnie państwo członkowskie (nie nastąpiło to do końca sierpnia 1998 r.) Do traktatu załączonych jest 13 protokołów i 55 deklaracji.

b. Akty pochodzące od aktów założycielskich i będące tworem samych Wspólnot Europejskich. *Uchwały organów UE.* Rada i Komisja Unii Europejskiej. W przypadku WE i EURATOMu mogą podejmować 5 rodzajów uchwał:

rozporządzenia, dyrektywy, decyzje, zalecenia i opinie, a w przypadku CECA 3 rodzaje uchwał: decyzje, zalecenia i opinie.

W przypadku WE i EURATOMu:

– *Rozporządzenie* obowiązuje w całości i powinno być bezpośrednio wykonywane na terytorium wszystkich państw członkowskich. W przypadku kolizji z aktem prawa wewnętrznego ma ono pierwszeństwo przed tym prawem. Jest jedynie aktem ogólnym, który zawiera normy prawne mające zastosowanie do nieograniczonej liczby przypadków określonego rodzaju spraw, problemów czy sytuacji. Kierowane jest ono przede wszystkim do rządów, może być jednak kierowane też do osób fizycznych i prawnych. W praktyce wytworzyły się dwa rodzaje rozporządzeń: podstawowe i wykonawcze. Rozporządzenia podstawowe wydawane są wspólnie przez Radę i Parlament lub przez Radę. Rozporządzenia wykonawcze wydawane są przez Radę lub Komisję. Mają one zmniejszony wkład normatywny i odnoszą się do rozporządzenia podstawowego.

– *Dyrektywa* wiąże adresata, do którego jest skierowana, odnośnie wyniku, jaki powinien być osiągnięty, pozostawia natomiast swobodę wyboru form i środków realizacji tego celu. W zasadzie jest ona kierowana do rządów państw członkowskich. Zgodnie jednak ze stanowiskiem Trybunału Sprawiedliwości może być ona kierowana także do osób fizycznych i prawnych.

O ile państwo nie wyda stosownego aktu wykonawczego do dyrektywy w terminie w niej wskazanym, w przypadku stosunków państwo – obywatel można bezpośrednio powołać się na odpowiednie przepisy tej dyrektywy pod warunkiem, że są one na tyle szczegółowe, iż można z nich wysunąć wnioski co do praw obywatela.

Traktat WE przewiduje sprawy, które mogą być rozstrzygnięte za pomocą dyrektywy. Ponadto dyrektywy wydawane są najczęściej wówczas kiedy wykonanie danego zadania należy wprawdzie do obowiązków Wspólnoty, ale w praktyce w mniejszym lub większym zakresie jego realizacja pozostała dotychczas w kompetencji państw członkowskich. Również dyrektywa winna być umotywowana.

– *Decyzja* we wszystkich elementach obowiązuje adresata, do którego jest skierowana. Adresatami mogą być tak państwa członkowskie, jak również osoby prawne i fizyczne. Analogicznie jak rozporządzenie, obowiązuje ona automatycznie na terytorium państw członkowskich i nie wymaga żadnych wewnętrznych przepisów wykonawczych dla uzyskania mocy wiążącej. Decyzje Rady i Komisji nakładające na osoby prawne lub fizyczne zobowiązania pieniężne stanowią tytuł egzekucyjny. Jego wykonanie następuje, bez jakiegokolwiek aprobaty lub innej kontroli – poza sprawdzeniem autentyczności tytułu – przez władzę państwową wyznaczoną w tym celu przez rząd państwa członkowskiego, według procedury cywilnej obowiązującej w tym państwie. Wykonanie przymusowe może być zawie-

szone tylko na podstawie Trybunału Sprawiedliwości UE. Kontrolowanie czynności egzekucyjnych z obowiązującymi przepisami należy jednak do sądów krajowych. W przypadku sprzeczności uchwał organów UE z prawem narodowym priorytet mają uchwały tych organów.

Część z uchwał o charakterze wiążącym nie dotyczy konkretnego problemu, lecz zawiera zasady rozwiązywania, stosowania lub odnoszenia się do istniejących lub mogących wystąpić w przyszłości problemów w ilości nieograniczonej i to one właśnie stanowią prawo.

– *Zalecenia i opinie* nie mają charakteru wiążącego. Umowy założycielskie WE i EURATOMu nie przeprowadzają rozróżnienia między zaleceniem i opinią. W praktyce zalecenie ma większe znaczenie niż opinia. Opinia zawiera zazwyczaj jedynie stanowisko organu ją uchwalającego, natomiast zalecenie zawiera ponadto także sugestię podjęcia jakiegoś działania przez adresata, do którego jest ono skierowane. Zalecenia kierowane są przez Radę lub Komisję UE z reguły do państw członkowskich, natomiast opinie przede wszystkim do innych organów UE, rzadko także do osób prawnych i fizycznych.

Wszystkie powyższego typu uchwały może podejmować Parlament wraz z Radą, sama Rada i Komisja; może je też podejmować – z wyłączeniem dyrektyw – Europejski Bank Centralny, ale w zasadzie tylko w odniesieniu do realizacji i funkcjonowania unii walutowej; zaś zalecenia i opinie – szereg organów doradczych.

Rozporządzenia oraz te dyrektywy i decyzje, które są podjęte wspólnie przez Radę i Parlament Europejski, oraz dyrektywy kierowane bezpośrednio do rządów państw członkowskich są publikowane w Dzienniku Urzędowym Wspólnot Europejskich.¹ Inne dyrektywy i decyzje oraz zalecenia i opinie są notyfikowane adresatom.

Rozporządzenia oraz ogłoszone w powyższym Dzienniku dyrektywy i decyzje wchodzi w życie w terminie przez nie wskazanym lub dwudziestego dnia od ogłoszenia. Dyrektywy i decyzje, notyfikowane adresatom, wchodzi w życie w dniu ich doręczenia adresatom.

– *Uchwały sui generis*. W praktyce organów UE podejmowane są także uchwały, których forma nie jest przewidziana przez umowy założycielskie Wspólnot Europejskich. Są nimi: rezolucje Rady i Parlamentu Europejskiego, programy Rady, komunikaty Komisji, deklaracje Parlamentu, memoranda, decyzje budżetowe, plany, projekty. Jedne z nich mają charakter prawny zbliżony do przewidzia-

1 Nazwa w języku francuskim – Journal Officiel des Communautés Européennes, w języku angielskim – Official Journal of the European Communities, w języku niemieckim – Amtsblatt der Europäischen Gemeinschaften.

nych przez umowy założycielskie zaleceń, inne mają charakter deklaracji. W przypadku nielicznych z nich – np. programów działania – można przyjąć założenie, że w praktyce mają one charakter wiążący.

Jeśli chodzi o CECA to występują w niej trzy rodzaje uchwał: decyzje, zalecenia i opinie. Układ CECA rozróżnia dwa rodzaje *decyzji*: *ogólne*, mające bezpośrednią i ogólną moc wiążącą w każdym zakresie na terytorium państw członkowskich, kierowane do rządów tych państw, osób fizycznych i prawnych, oraz *indywidualne*, obowiązujące w pełnym zakresie, ale tylko adresatów, kierowane do rządów państw, osób fizycznych i prawnych.

– *Zalecenia* mają taki sam charakter prawny jak dyrektywy w przypadku WE i EURATOMu, zaś *opinie* – jak opinie w przypadku WE i EURATOMu.

Powyższy porządek prawny, obowiązujący we Wspólnotach Europejskich, uzupełnia *orzecznictwo* Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej. Mianowicie Trybunał ten ma prawo formułować wykładnię prawa pierwotnego i wtórnego Wspólnot. W przypadku krajowych sądów ostatniej instancji, gdy mają one wątpliwości co do interpretacji powyższego prawa, są one zobowiązane do zwrócenia się do Trybunału o sformułowanie wykładni na temat konkretnych aktów tego prawa. Wykładnia Trybunału jest dla takiego sądu obowiązująca. Gdyby inny sąd krajowy rozpatrywał sprawę zbliżoną do poprzedniej to wprowadzie nie obowiązuje go wykładnia Trybunału wcześniej wydana, jednak gdyby chciał on wydać orzeczenie sprzeczne z powyższą wykładnią, to musi wówczas zasięgnąć stanowiska Trybunału. Stanowisko Trybunału jest dla tego sądu wiążące.

Akty prawne tworzące tzw. prawo wewnętrzne Wspólnot Europejskich. Na podstawie umów założycielskich Wspólnot Europejskich ich organy główne uchwaliły swoje regulaminy funkcjonowania, zaś Rada i Komisja uchwaliły statuty ważniejszych organów pomocniczych, na podstawie których działają te organy. W przypadku niektórych mechanizmów WE Rada uchwaliła zasady ich funkcjonowania lub korzystania z ich świadczeń. Typowym przykładem jest rozporządzenie Rady nr 17/64 z 5 II 1964 r. w sprawie zasad funkcjonowania i warunków pomocy z Funduszu Ukierunkowania i Gwarancji Rolnictwa.

Umowy zawarte przez Wspólnoty Europejskie. Traktat w sprawie WE wyposaża tę Wspólnotę w prawo zawierania umów, dotyczących polityki handlowej (art. 110–116), stowarzyszenia krajów i terytoriów zamorskich (art. 131–136), współpracy z organizacjami międzynarodowymi (art. 116, 229–231) i stowarzyszenia państw z tą Wspólnotą (art. 238).

Dotychczas WE zawarła kilkadziesiąt umów handlowych. Do najważniejszych należą bezsprzecznie umowy zawarte w 1972 r. przez WE z 7 państwami Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu (EFTA) w sprawie utworzenia między nimi strefy wolnego handlu na artykuły przemysłowe oraz układ w spra-

wie utworzenia Europejskiego Obszaru Gospodarczego przez WE i EFTA, który został podpisany 11 X 1991 r. Co 5 lat WE zawiera konwencje (tzw. konwencje z Lomé) z ponad 60 państwami Afryki, strefy Karabinów i Pacyfiku w sprawie współpracy handlowej, pomocy technicznej i finansowej.

WE zawarła też z kilkoma państwami europejskimi umowy w sprawie stowarzyszenia się z nią tych państw, w tym 16 XII 1991 r. z Polską, Czecho-Słowacją i Wgrami.

Również umowy założycielskie CECA i EURATOMu przewidują możliwość zawierania przez te Wspólnoty umów z państwami trzecimi i organizacjami międzynarodowymi. W ich rezultacie EURATOM zawarł ponad 20 umów z państwami trzecimi i organizacjami międzynarodowymi w sprawie współpracy w dziedzinie badań i dostaw materiałów rozszczepialnych, a ponadto w 1972 r. umowę z Międzynarodową Agencją Energii Atomowej (IAEA), na podstawie której przejął on – w odniesieniu do swych państw członkowskich – funkcję kontrolną, wynikającą z postanowień układu o nierozpowszechnianiu broni jądrowej z 1968 r.

Z kolei CECA zawarła umowę z Austrią (1957 r.) i Szwajcarią (1956 r.) w sprawie taryf na tranzyt węgla przez te państwa, ustalonych w ramach tej Wspólnoty. Zawarła też umowy o współpracy z kilkoma organizacjami międzynarodowymi.

C. Specyfika prawa wspólnotowego (unijnego)

Prawo regulujące działalność filaru pierwszego UE jest prawem specyficznym, gdyż ma autonomiczny charakter zarówno do klasycznego prawa międzynarodowego, jak i prawa narodowego poszczególnych państw członkowskich tych Wspólnot.

Specyfika jego polega na tym, że:

- w przeciwieństwie do klasycznego prawa międzynarodowego, w przypadku którego stanowią go wyłącznie państwa (rządy), o prawie regulującym działalność Wspólnot Europejskich państwa (rządy) decydowały wyłącznie jedynie w odniesieniu do jego części, tj. o jego prawie pierwotnym (założycielskim). W przypadku prawa wtórnego (pochodnego) państwa (rządy) jedynie współdecydują o nim, a w wielu przypadkach w ogóle formalnie nie mają wpływu na jego stanowienie. Wspólnoty Europejskie mają limitowane kompetencje prawotwórcze, stosownie do treści ich aktów założycielskich;
- w wielu przypadkach państwa członkowskie Wspólnot utraciły możliwość prawnego regulowania problemów, związanych z ich gospodarką i sprawami socjalnymi, które mogą być regulowane wyłącznie przez prawo Wspólnot; jednak w przypadku spraw, które nie należą do wyłącznej kompetencji Wspólnot, zgodnie z *zasadą subsydiarności* mogą one podejmować przed-

sięwzięcia jedynie wówczas i o tyle, gdy cele proponowanych przedsięwzięć nie mogą być efektywnie osiągnięte przez państwa członkowskie i dlatego – z powodu skali rezultatów proponowanych przedsięwzięć – mogą być lepiej osiągnięte przez Wspólnoty;

- prawo stanowione przez Wspólnoty Europejskie może być skierowane nie tylko do rządów, lecz również bezpośrednio do osób fizycznych i prawnych w państwach członkowskich, bez potrzeby ich zaaprobowania przez głowy państw, parlamenty, rządy lub inne organy krajowe. W przypadku prawa międzynarodowego jest ono kierowane z reguły do rządów. Wyjątek stanowią normy typu *ius cogens*, nieliczne uchwały kilku organizacji międzynarodowych w zakresie norm technicznych i sanitarnych, które dotyczą także bezpośrednio osoby fizycznej i prawnej oraz normy dotyczące norm człowieka;
- w przypadku prawa stanowionego przez Wspólnoty Europejskie poszczególne akty prawne obowiązują po opublikowaniu ich w Dzienniku Urzędowym Wspólnot Europejskich lub po notyfikowaniu ich adresatom. W przeciwieństwie do aktów prawa międzynarodowego nie ma obowiązku przeniesienia ich na grunt krajowy poprzez opublikowanie ich w narodowym dzienniku ustaw;
- prawo Wspólnot Europejskich ma pierwszeństwo (priorytet) wobec prawa ich państw członkowskich. Oznacza to, że w przypadku kolizji prawa wspólnotowego z prawem narodowym obowiązują przepisy tego pierwszego, które w takim przypadku powodują bezskuteczność prawa narodowego. Zasada powyższa wynika z faktu przekazania w odniesieniu do określonych dziedzin lub problemów suwerennych państw członkowskich na rzecz Wspólnot Europejskich. W praktyce jednak trybunały konstytucyjne Francji, RFN i Włoch kwestionują powyższą zasadę, gdy dochodzi do sprzeczności między prawem wspólnotowym a prawem narodowym w zakresie praw człowieka i z podstawowymi zasadami konstytucyjnymi;
- w przypadku klasycznego prawa międzynarodowego – za wyjątkiem norm *ius cogens* i to w wyjątkowych sytuacjach – instytucje międzynarodowe nie mają uprawnień do stosowania sankcji wobec osób fizycznych i prawnych, które nie przestrzegają jego norm. Tymczasem organy Unii Europejskiej (głównie Komisja) posiadają możliwość zastosowania sankcji wobec takich osób, przede wszystkim w postaci nałożenia na nie grzywien, w określonych sytuacjach ustanowienia na pewien okres zarządu komisarycznego wobec przedsiębiorstwa, cofnięcia dotacji finansowych.

D. Proces podejmowania uchwał w ramach Wspólnot Europejskich

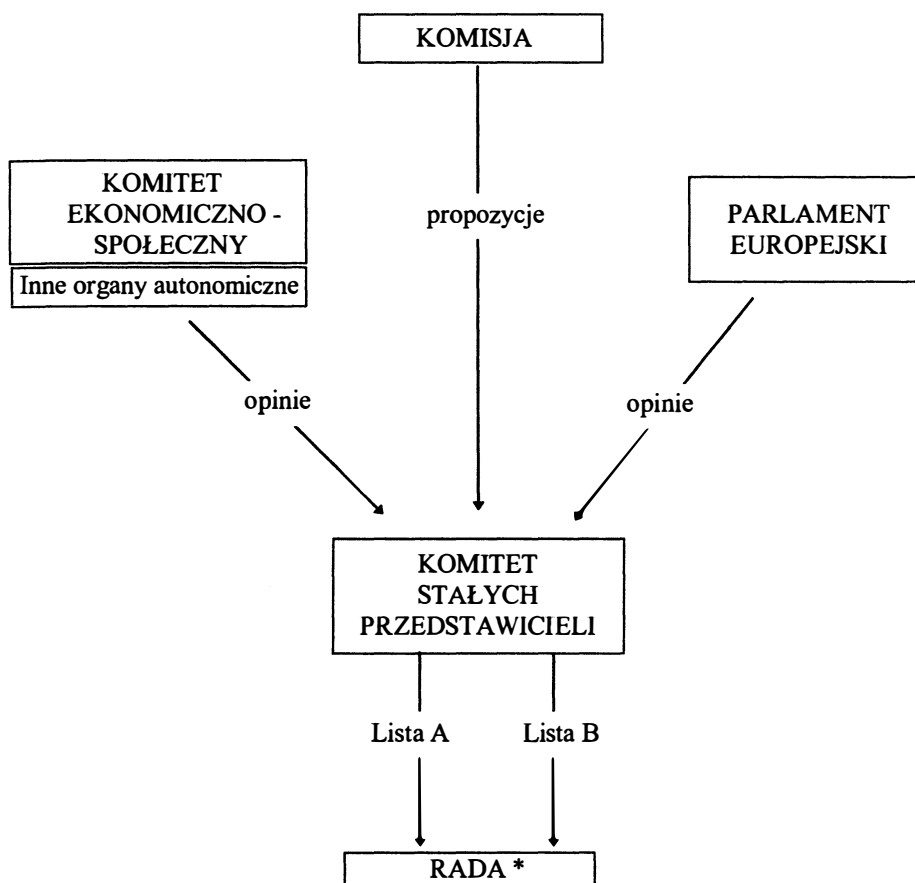
a. Podejmowanie uchwał na podstawie pierwotnej wersji umów założycielskich. Rada podejmowała i podejmuje, uchwały na wniosek Komisji. Wyjątek stanowią jej decyzje w sprawie anulowania niektórych decyzji Komisji (np. unieważnienie decyzji Komisji wyrażającej zgodę na zastosowanie przez dane państwo środków ochronnych w przypadku, gdy swobodny przepływ towarów lub kapitału powoduje poważne zakłócenia na rynku tego państwa).

W wielu przypadkach Rada przed podjęciem uchwały była i jest zobowiązana do zasięgnięcia opinii – w zależności od problematyki, której ona dotyczy – Parlamentu Europejskiego, Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, Komitetu Ekonomiczno-Finansowego, Komitetu Naukowo-Technicznego, Komitetu Regionów, Europejskiego Banku Centralnego. Ani wniosek Komisji, ani opinie powyższych organów nie tylko nie były wiążące dla Rady, ale nawet z formalnego punktu widzenia nie utrudniały podjęcia przez nią uchwały o odmiennej treści. Jedynie w przypadku wniosku Komisji, jeśli Rada chciała wnieść do niego poprawki, mogła uchylić to tylko na zasadzie jednomyślności.

Dyskusja nad ostateczną wersją projektu uchwały odbywa się przede wszystkim w Komitecie Stałych Przedstawicieli, pomocniczym organie Rady. Jeśli projekt uchwały wypracowany jest jednomyślnie, wówczas umieszczany jest w grupie „spraw A” na porządku dziennym Rady i z reguły aprobowany przez nią jako jej uchwała bez głosowania. Jeśli członkowie Komitetu nie osiągnęli jednomyślności co do ostatecznej wersji projektu uchwały, Komitet przesyła Radzie informację o dyskusji na temat tego projektu. Jest on rozpatrywany przez Radę w grupie „spraw B”, która podejmuje ostateczną decyzję w jej sprawie.

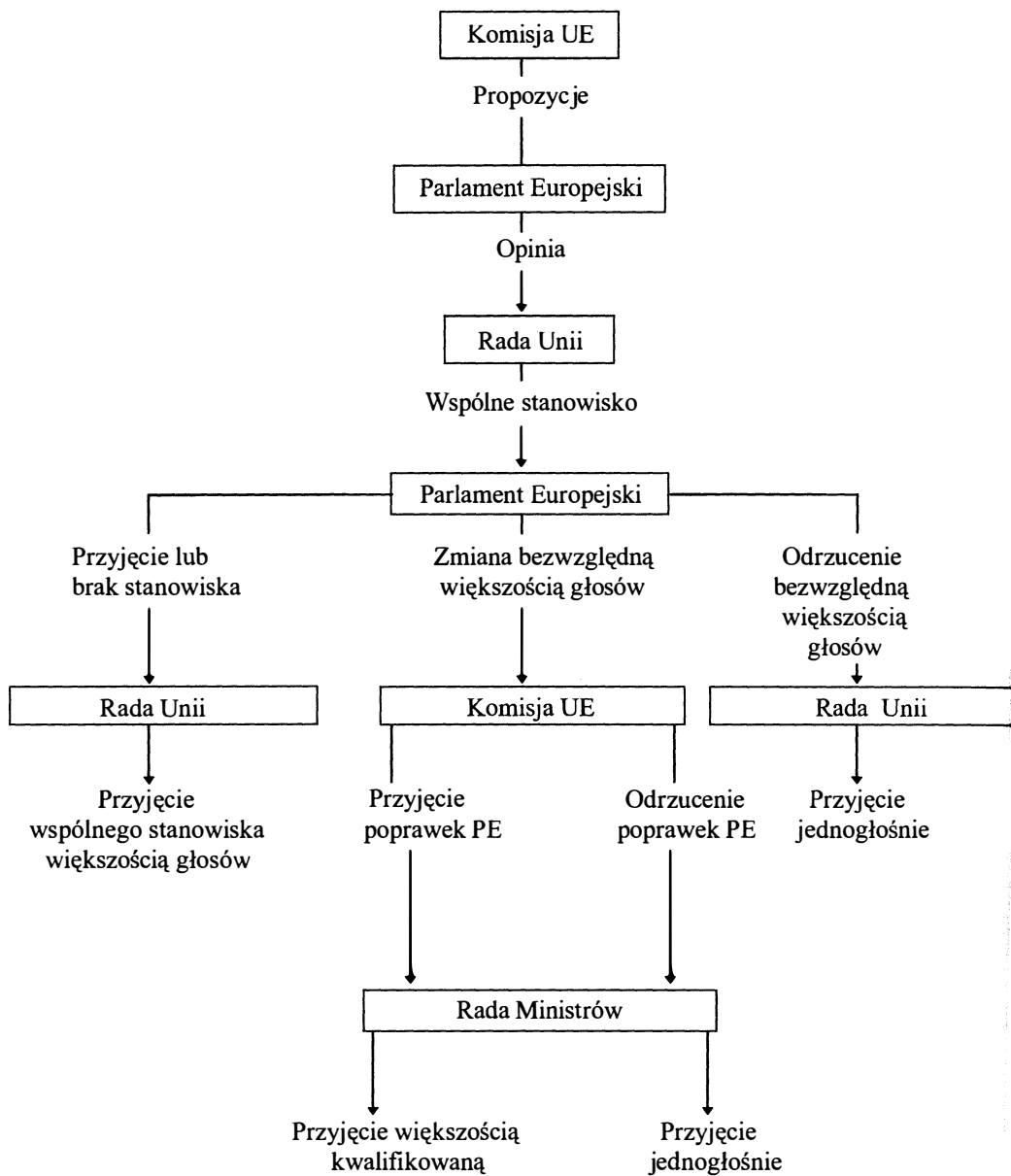
b. Podejmowanie uchwał po zmodyfikowaniu umów założycielskich Wspólnot Europejskich przez Jednolity Akt Europejski. Jednolity Akt Europejski, który wszedł w życie 1 VII 1987 r. zmniejszył nieco rolę Rady w procesie podejmowania uchwał we Wspólnotach Europejskich. Z jednej strony uzależnił możliwość podjęcia przez Radę uchwał w sprawie przyjęcia do Wspólnot Europejskich nowych członków, zawarcia przez nią umów o stowarzyszeniu od uprzedniej zgody Parlamentu Europejskiego. Z drugiej strony zwiększył on liczbę przypadków uchwał, przed podjęciem których Rada zobowiązana była zasięgnąć opinii Parlamentu Europejskiego.

Podjęmowanie uchwał wg pierwotnej wersji Traktatów Rzymskich oraz Traktatu o utworzeniu UE, z wyjątkiem spraw podległych procedurze współpracy lub współdecydowania

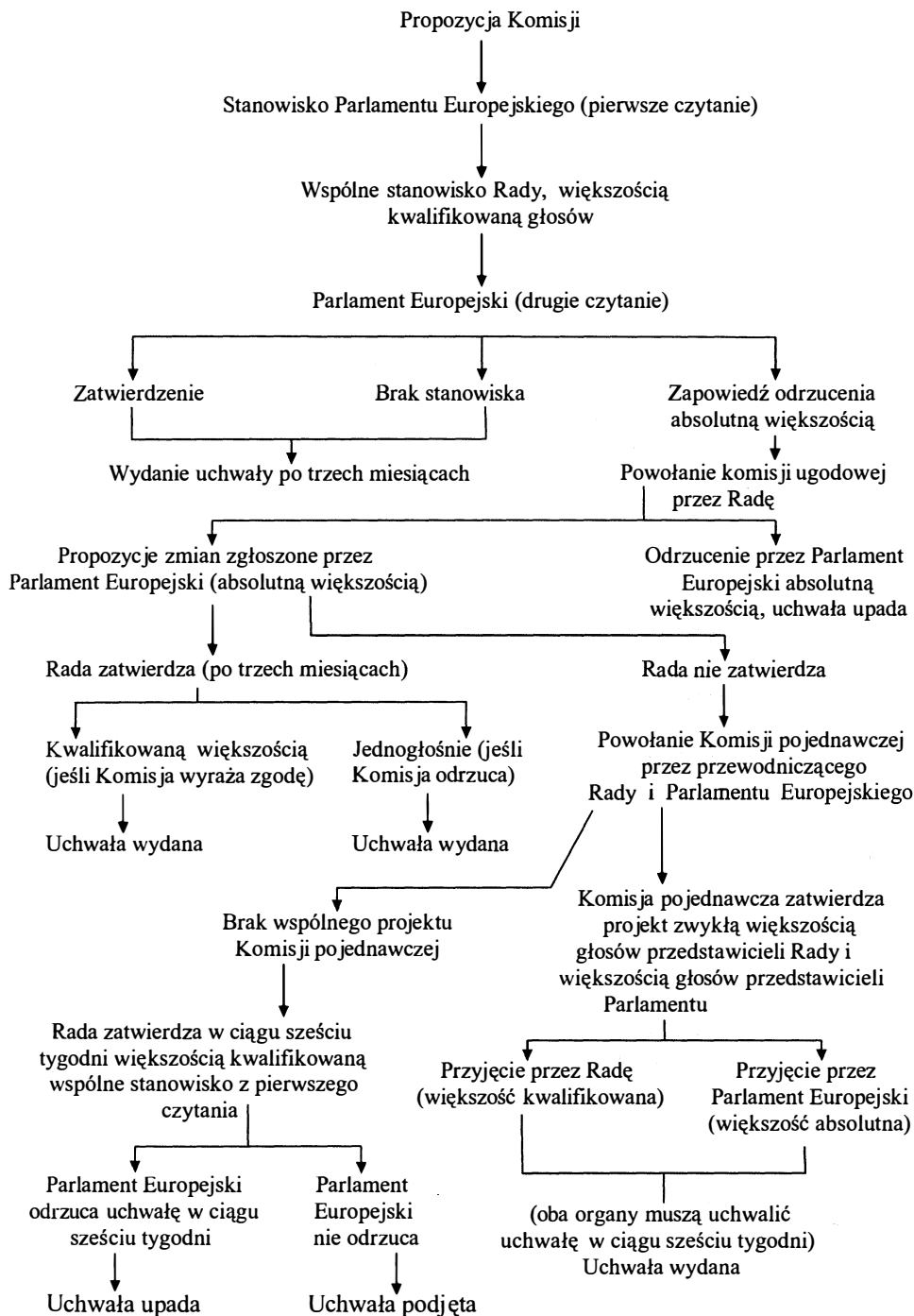

*** W zależności od rodzaju sprawy Rada podejmuje uchwały: jednomyślnie, kwalifikowaną większością głosów (na zasadzie głosowania ważonego) i większością bezwzględną.**

Procedura współpracy wg art. 189c Traktatu o UE

Procedura współdecydowania wg art. 189b Traktatu o UE

Wreszcie ustanowił on tzw. *procedurę współpracy*, polegający na zwiększeniu roli Komisji a przede wszystkim Parlamentu Europejskiego w procesie podejmowania uchwał we Wspólnotach, ale tylko w przypadku uchwał podejmowanych przez Radę na zasadzie większości kwalifikowanej. Powyższy system współpracy sprowadzał się do ustanowienia dwuetapowego procesu.

Pierwszy etap polegał na przyjęciu przez Radę „wspólnego stanowiska” wobec projektu aktu prawnego, zaproponowanego przez Komisję i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego bądź także Komitetu Ekonomiczno – Społecznego lub innych organów wymienionych w pkt 1 Da. Stanowisko to było przesyłane Parlamentowi Europejskiemu.

Wówczas rozpoczynał się drugi etap procesu. Jeśli Parlament w okresie trzech miesięcy zaaprobował powyższe „wspólne stanowisko” lub nie ustosunkował się do niego, wtedy Rada mogła podjąć uchwałę odpowiadającą treści „wspólnego stanowiska”. Jeśli natomiast Parlament w ciągu trzech miesięcy zaproponował poprawki lub odrzucił „wspólne stanowisko” co najmniej absolutną większością głosów, wówczas jego decyzja była przekazywana Radzie i Komisji.

W przypadku odrzucenia przez Parlament Europejski „wspólnego stanowiska” Rada mogła podjąć uchwałę jedynie jednomyślnie, mimo że „wspólne stanowisko” uchwaliła na zasadzie kwalifikowanej większości głosów.

W przypadku, gdy Parlament zaproponował poprawki do „wspólnego stanowiska”, wówczas Komisja Wspólnot była zobligowana do ich rozpatrzenia w ciągu jednego miesiąca. Jeśli Komisja poparła poprawki Parlamentu, wówczas Rada mogła: kwalifikowaną większością głosów podjąć uchwałę uwzględniając te poprawki lub na zasadzie jednomyślności odrzucić je i podjąć uchwałę w wersji pierwotnej. Jeśli natomiast Komisja nie opowiedziała się za poprawkami Parlamentu Europejskiego, a Rada chciałaby je uwzględnić w ostatecznej wersji uchwały, decyzja taka wymagała jednomyślności jej członków.

W przypadku, gdyby Rada w ciągu trzech miesięcy nie ustosunkowała się do propozycji Komisji, oznaczało to, że Rada zrezygnowała z zamiaru podjęcia uchwały w danej sprawie.

c. Podejmowanie uchwał po zmodyfikowaniu umów założycielskich Wspólnot Europejskich przez Traktat w sprawie Unii Europejskiej, tj. od 1 XI 1993 r. Traktat powyższy zakłada istotne wzmocnienie pozycji Parlamentu Europejskiego w procesie podejmowania uchwał w ramach Wspólnot Europejskich. Na podstawie art. 137a Parlament Europejski uzyskał prawo domagania się od Komisji przedstawienia propozycji aktu prawnego w sprawie, która jego zdaniem wymaga uregulowania przez taki akt. Z kolei zmodyfikowany art. 89 Traktatu WE stanowi, że wszystkie przewidziane przez niego rodzaje uchwał mogą podejmować: Parlament Europejski wspólnie z Radą, Rada oraz Komisja.

Art. 198b ustanowił tzw. *procedurę współdecydowania*. Obowiązuje ona przede wszystkim przy podejmowaniu uchwał przez Radę, które mają na celu ujednolicenie przepisów państw członkowskich dotyczących funkcjonowania rynku wspólnotowego (art. 100a); ponadto m.in. w przypadku podejmowania uchwał dotyczących: współpracy w dziedzinie kultury (art. 128), ochrony zdrowia (art. 129), ochrony konsumenta (art. 129a), transeuropejskiej sieci komunikacyjnej (art. 129D), programów badawczych WE (art. 130 I), środowiska naturalnego (art. 130 S ust. 3). W przypadku tej procedury Komisja winna przedstawić jednocześnie Parlamentowi Europejskiemu i Radzie propozycję uchwał. Rada, po uzyskaniu opinii Parlamentu Europejskiego lub także innych organów wymienionych w pkt. 1 Da, może kwalifikowaną większością głosów uchwalić wspólne stanowisko, które następnie winno być przedstawione Parlamentowi Europejskiemu. Parlament w ciągu trzech miesięcy może:

- zaaprobować wspólne stanowisko i wówczas Rada może zaaprobować ostatecznie uchwałę;
- nie podjąć żadnej uchwały i wówczas Rada jest uprawniona do zaaprobowania ostatecznej uchwały;
- zasygnalizować na podstawie uchwały, podjętej absolutną większością jego członków, że ma zamiar odrzucić wspólne stanowisko, przedstawione mu przez Radę na podstawie wniosku Komisji. Wówczas Rada może zwołać Komitet Koncyliacyjny. Jeśli następnie Parlament Europejski potwierdzi absolutną większością głosów swych członków, iż odrzuca wspólne stanowisko, przedłożoną uchwałę uważa się definitywnie za odrzuconą. Może on jednak zaproponować zmiany do tej uchwały i przesłać je do Rady Ministrów i Komisji, która winna przedstawić Radzie swoje stanowisko na ten temat.

Jeśli w ciągu trzech miesięcy Rada, kwalifikowaną większością głosów, zaaprobuje poprawki Parlamentu Europejskiego do jej uchwał, może ona zaaprobować stosowną uchwałę. W przypadku negatywnej opinii Komisji na temat poprawek Parlamentu Europejskiego, ich zaaprobowanie wymaga jednomyślnej uchwały Rady. Jeżeli Rada nie zaaprobuje poprawek Parlamentu Europejskiego wówczas, w porozumieniu z przewodniczącym Parlamentu Europejskiego, będzie zwoływany Komitet Koncyliacyjny. Ma on składać się z członków Rady lub ich przedstawicieli i takiej samej liczby przedstawicieli Parlamentu Europejskiego. Zadaniem jego będzie wypracowanie wspólnego stanowiska w sprawie kontrowersyjnej uchwały. Będzie ona uważana za przyjętą, jeśli opowie się za nią kwalifikowaną większością członków Rady i większość przedstawicieli Parlamentu Europejskiego. W pracach Komitetu może brać udział także Komisja.

Jeśli w ciągu sześciu tygodni od zwołania Komitetu Koncyliacyjnego uzgodni on stanowisko w sprawie kontrowersyjnej uchwały, wówczas Parlament Europejski i Rada będą mieli sześć tygodni na zaaprobowanie powyższego projektu, zgodnie z ustalonym wspólnym stanowiskiem, przy czym Parlament winien podjąć uchwałę absolutną większością głosów jego członków, zaś Rada – kwalifikowaną większością głosów. Jeśli jeden z tych organów nie zaaprobuje uchwały, w wersji wynegocjowanej w Komitecie Koncyliacyjnym, wówczas uważa się ją za odrzuconą.

Jeśli w ramach Komitetu Koncyliacyjnego nie zostanie wypracowane wspólne stanowisko, wówczas uważa się, że kontrowersyjna uchwała jest odrzucona, chyba, że Rada kwalifikowaną większością głosów w czasie sześciu tygodni po upływie terminu przewidzianego dla Komitetu Koncyliacyjnego, potwierdzi swoje stanowisko w sprawie powyższej uchwały. W takim przypadku będzie ona uważana za ostatecznie uchwaloną, chyba, że Parlament Europejski w ciągu sześciu tygodni od potwierdzenia uchwały przez Radę absolutną większością głosów jego członków odrzuci stanowisko Rady. Wówczas uchwała taka będzie uważana za ostatecznie odrzuconą.

Wymienione wyżej okresy trzech miesięcy i sześciu tygodni mogą być przedłużone maksymalnie odpowiednio o miesiąc i dwa tygodnie.

Utrzymano nadal – omówioną wyżej – *procedurę współpracy* przy podejmowaniu uchwał dotyczących m.in.: transportu (art. 125), procedury nadzoru rozwoju gospodarczego państw członkowskich w aspekcie unii ekonomicznej (art. 103), spraw socjalnych (środowisko pracy, ochrona bezpieczeństwa i zdrowia pracowników) (art. 118), Europejskiego Funduszu Społecznego (125), Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (art. 130).

Nadal też Rada i Komisja mogą podejmować uchwały według pierwotnej procedury, omówionej w pkt. a. Dotyczy ona głównie możliwości podejmowania decyzji przez powyższe organy a kierowanych przede wszystkim do osób prawnych i fizycznych. W szeregu przypadkach można jednak według niej podejmować także dyrektywy, np. w sprawie: programów liberalizacji ograniczeń swobodnego przepływu usług (art. 63), zbliżenia przepisów podatkowych (art. 100 i 100c), ustalania krajów, których obywatele muszą posiadać wize przy przekraczaniu granic zewnętrznych UE.

W przypadku uchwalania budżetu występuje jeszcze czwarta procedura, która została omówiona w rozdziale poświęconym budżetowi UE.

d. Korekta zasad podejmowania uchwał we Wspólnotach Europejskich przewidywana przez Traktat Amsterdamski. O ile Traktat Amsterdamski wejdzie w życie w procesie podejmowania uchwał we Wspólnotach Europejskich zostaną dokonane pewne korekty. Z jednej strony zwiększą się w nim w szeregu

spraw kompetencje Parlamentu Europejskiego. Od jego zgody bowiem można będzie dopiero wprowadzić sankcję wobec państw członkowskich naruszając główne zasady leżące u podstaw współczesnego państwa (zasady demokracji, rządu prawa, prawa człowieka).

Jednocześnie przewiduje on rozszerzenie procedury współdecydowania na dodatkowe dziedziny, jak np. na: politykę społeczną, zatrudnienie, zdrowie publiczne, statystykę, zwalczanie nadużyć finansowych. Zwiększy się też ilość spraw, w przypadku których Rada będzie mogła podejmować uchwały kwalifikowaną większością głosów.

Jednocześnie przewiduje on możliwość zawieszania przez Radę państwa członkowskiego w prawach do głosowania, o ile systematycznie narusza ono prawo wspólnotowe (unijne).

Wreszcie upraszcza on nieco podejmowanie uchwał w drodze procedury współdecydowania.

Traktat z Maastricht wprowadził pojęcie tzw. *ściślejszej współpracy* (closer cooperation), której zasady zostały szerzej rozwinięte w Traktacie Amsterdamskim pod nazwą „*elastyczności*” (flexibility). Stwarza ona pewne wyjątki od ogólnych zasad obowiązywania prawa wspólnotowego. Istota jej sprowadza się do tego, że grupa państw UE może podjąć działania na rzecz zacieśnienia integracji między sobą, jeśli uznają one to za wskazane, a pozostałe państwa, które nie są zainteresowane danym przedsięwzięciem, nie mogą takiego przedsięwzięcia zablokować. Ale i w tym przypadku jest jednak pewien wyjątek, a mianowicie ostatnie państwa mogą zablokować podjęcie takiego przedsięwzięcia, gdy przemawiają za tym ważne i wynikające z racji stanu względy polityki narodowej.

Integracja w ramach *ściślejszej współpracy*:

- może być podjęta przez większość a nie mniejszość państw członkowskich, gdyż w innym przypadku istniałoby zagrożenie „rozsadzeniem” Wspólnot;
- nie może prowadzić do naruszenia kompetencji Wspólnot Europejskich ani ich prawa (*acquis communautaire*);
- przedsięwzięcia podejmowane w ramach „*ściślejszej współpracy*” muszą być zgodne z *zasadą subsydiarności* i ogólnymi zasadami prawa wspólnotowego;
- ma zapewnić pozostałym państwom członkowskim, dotychczas w niej nie uczestniczącym, możliwość przystąpienia do niej w dowolnym czasie, pod warunkiem zaakceptowania ustaleń i przedsięwzięć wcześniej dokonanych w jej ramach;
- może być podjęta, gdy cele Wspólnot Europejskich nie mogą być podjęte za pomocą procedur przewidzianych w ich umowach założycielskich;

– ma sprzyjać realizacji celów UE.

Podjęcie przedsięwzięć w ramach „ściślejszej współpracy” następuje na wniosek zainteresowanych państw członkowskich złożony do Komisji UE. Komisja po sprawdzeniu założeń powyższych przedsięwzięć przedkłada stosowny wniosek Radzie UE, która podejmuje ostateczną decyzję. Komisja może odmówić przedłożenia Radzie stosownego wniosku, gdy podjęcie takich przedsięwzięć jest sprzeczne z jednym z wyżej wymienionych wymogów.

Uchwały dotyczące działań opartych na zasadzie „ściślejszej współpracy” podejmowane są w Radzie UE wyłącznie przez państwa, które w nich uczestniczą, chociaż w obradach na ich temat mogą brać udział przedstawiciele wszystkich państw członkowskich. W zależności od rodzaju sprawy będzie występować wymóg jednomyślności lub kwalifikowanej większości głosów, ale odnoszący się tylko do państw uczestniczących w tych działaniach.

e. Przestrzeganie prawa wspólnotowego (unijnego). Dotychczas nie przeprowadzono szczegółowych analiz poświęconych przestrzeganiu prawa wspólnotowego (unijnego). Panuje ogólny pogląd, że jest ono przestrzegane w wysokim stopniu, chociaż Komisja kilkakrotnie stwierdziła, że efektywność tego przestrzegania w niektórych dziedzinach wynosi zaledwie 65%. Najczęściej praw tego nie przestrzegają rządy państw członkowskich, szczególnie w zakresie pośredniego subsydiowania niektórych ich przemysłów, wprowadzie pośrednich utrudnień w zakresie swobodnego przepływu towarów, szczególnie rolnych i przemysłu spożywczego, ochrony środowiska. Z drugiej strony w dużym stopniu nie przestrzegają tego prawa pracodawcy w zakresie swobody podejmowania pracy przez obywateli z innych państw członkowskich oraz w zakresie przepisów dotyczących swobodnej konkurencji.

2. Podstawy prawne funkcjonowania tzw. drugiego (wspólna polityka zagraniczna i bezpieczeństwa) i trzeciego (współpraca w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych) filarów Unii Europejskiej

A. Źródła prawa.

a. Prawo wytworzone przed wejściem w życie Traktatu w sprawie Unii Europejskiej. Mimo, że Traktat w sprawie WE nie przewidywał prowadzenie przez tę Wspólnotę działalności w dziedzinach składających się na drugi i trzeci filar Unii Europejskiej, tj. polityki zagranicznej, bezpieczeństwa, wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych, to w praktyce państwa członkowskie zajmowały się niektórymi sprawami z tych dziedzin, a szczególnie w zakresie polityki

zagranicznej i spraw wewnętrznych.² Działalność ta była prowadzona w oparciu o wytworzone przez nie prawo zwyczajowe lub uchwały Rady Europejskiej (szczególnie w odniesieniu do polityki zagranicznej) lub umowy międzynarodowe (szczególnie w odniesieniu do spraw wewnętrznych).

b. Traktat w sprawie Unii Europejskiej. Prowadzenie działalności w zakresie drugiego filaru reguluje Tytuł V, a w zakresie trzeciego filaru – Tytuł VI Traktatu w sprawie Unii Europejskiej.

c. Uchwały organów UE. W przeciwieństwie do umów założycielskich Wspólnot Europejskich Traktat w sprawie Unii Europejskiej stanowi jedynie ogólnie, że prowadzenie działalności w zakresie drugiego filaru opiera się na zasadach i ogólnych wytycznych ustalonych przez Radę Europejską (art. J. 3 ust. 1). Na ich podstawie Rada UE decyduje, które problemy winny stać się przedmiotem wspólnego działania. Rada podejmując takie działania określa czas jego trwania oraz sposoby, procedury i warunki ich realizacji. Jednocześnie art. J. 2 ust. 2 stwierdza, że Rada określa wspólne stanowisko, ilekroć uznaje to za stosowne.

Traktat w sprawie UE nie przewiduje uchwalenia przez Radę różnego typu uchwał, zróżnicowanych pod względem ich charakteru prawnego, jak to jest w przypadku uchwał dotyczących funkcjonowania filaru pierwszego. Wynika z tego, że w przypadku filaru drugiego występuje jeden typ uchwał, które – w zależności, czego one dotyczą – noszą nazwę wspólne stanowisko lub uchwała w sprawie współdziałania.

W przypadku filaru trzeciego Traktat w sprawie UE stanowi, że Rada UE może przyjmować wspólne stanowiska i wspierać, przy użyciu odpowiednich form i procedur, wszelką współpracę przyczyniającą się do osiągnięcia celów Unii, podejmować wspólne działania, jeżeli cele UE mogą lepiej być osiągnięte przez wspólne działanie niż przez państwa członkowskie indywidualnie (art. K. 3 ust. 2). Również w przypadku tego filaru Traktat nie przewiduje różnych rodzajów uchwał, z punktu widzenia ich charakteru prawnego, lecz tylko jeden.

d. Działania rządów państw członkowskich. Oprócz prawa pierwotnego, tj. postanowień Traktatu w sprawie UE, uchwał Rady Europejskiej i Rady UE, realizacja postanowień powyższego Traktatu w sprawie drugiego i trzeciego filaru jest realizowana także na podstawie działań rządów państw członkowskich. I tak art. J. 2 ust. 1 Traktatu stanowi, że państwa członkowskie informują się i konsultują wzajemnie na forum Rady we wszelkich kwestiach polityki zagranicznej i bezpieczeństwa o znaczeniu ogólnym dla zapewnienia jak największej skuteczności ich połączonym wpływom poprzez zgodne i zbieżne działanie, z kolei ten sam artykuł

² Zob. pkt 2 i 3 rozdz. V niniejszej części.

w ust. 3 stanowi, że państwa członkowskie koordynują swoje działania (a nie działają zgodnie z ustaleniami organów UE) w organizacjach międzynarodowych, zajmując wówczas wspólne stanowisko.

Z kolei art. K. 3 ust. 1 Traktatu stwierdza, że państwa członkowskie informują się i konsultują wzajemnie w ramach Rady UE w celu skoordynowania swoich działań w zakresie filaru trzeciego, zaś następnie w ust. 2c stanowi, że Rada opracowuje konwencje, które zleca państwom członkowskim do przyjęcia zgodnie z ich wymogami konstytucyjnymi. A zatem w tym przypadku państwa, a nie organy UE, decydują o aktach wiążących w zakresie współpracy w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych.

B. Proces podejmowania uchwał w ramach drugiego i trzeciego filaru

Traktat w sprawie UE nie precyzuje dokładnie procesu podejmowania uchwał w sprawie realizacji jego postanowień dotyczących filaru drugiego i trzeciego. Wynika jednak z nich niezbicie, że w przypadku tych filarów nie ma trzech procedur podejmowania uchwał, jak to jest w przypadku filaru pierwszego.

Jeśli chodzi o filar drugi to uchwały służące realizacji postanowień Traktatu w sprawie UE podejmuje wyłącznie sama Rada UE w oparciu o ogólne wytyczne Rady Europejskiej. Rada UE podejmuje swe uchwały z inicjatywy własnej, Komisji lub państwa członkowskiego, (art. J. 8 ust. 3). Art. J. 4 ust. 2 tego Traktatu stanowi jednak, że jeśli Rada UE chce podjąć uchwałę mającą skutki dla obronności, to winna uprzednio zwrócić się do Unii Zachodnioeuropejskiej o wypracowanie decyzji, a w porozumieniu z jej instytucjami „przyjmuje niezbędne rozwiązania praktyczne”. Parlament Europejski oraz Komitet Polityczny mogą z własnej inicjatywy przedstawiać Radzie opinie, która może też sama zasięgać opinii tegoż Komitetu.

Uchwały Rady zapadają jednomyślnie, jednak na podstawie art. J. 3 ust. 2 Traktatu Rada UE może ustalić sprawy, w przypadku których uchwały mogą być podejmowane większością kwalifikowaną. W takich sytuacjach występuje zasada głosowania ważonego na poszczególne państwa członkowskie posiadają taką samą ilość głosów, jak w przypadku głosowania ważonego w ramach filaru pierwszego. Podjęcie uchwały wymaga co najmniej 62 głosów, przy czym muszą one reprezentować co najmniej 10 państw.

W przypadku filaru trzeciego uchwały podejmuje Rada UE na wniosek państwa członkowskiego lub Komisji, ale w sprawach współpracy sądowej w zakresie spraw karnych, współpracy celnej i współpracy policji wyłącznie na wniosek państwa członkowskiego (art. K. 3 ust. 2). Uchwały podejmowane są w zasadzie jednomyślności. Art. K ust. 2b Traktatu UE pozwala jednak Radzie postanowić, że uchwały w sprawie środków wprowadzających wspólne działania może ona podej-

mować kwalifikowaną większością głosów na zasadach omówionych w odniesieniu do uchwał dotyczących filaru drugiego.

W przypadku konwencji wypracowanych przez Radę, o ile one nie stanowią inaczej, środki wprowadzające je w życie są uchwalane przez Radę większością dwóch trzecich państw członkowskich.

Art. J. 7 i art. K. 6 Traktatu UE stanowią, że przewodniczący Rady konsultuje się z Parlamentem Europejskim w sprawach podstawowych aspektów działań w ramach filaru drugiego i trzeciego, i „zapewnia, by opinie Parlamentu Europejskiego były należycie brane pod uwagę”. Nie precyzuje on jednak przez kogo te opinie winny być brane pod uwagę, przez Radę Europejską czy Radę UE. W celu umożliwienia Parlamentowi Europejskiemu zajmowania stanowiska w sprawach filaru drugiego i trzeciego Rada Europejska jest zobowiązana do składania jemu sprawozdania po każdym swoim posiedzeniu oraz roczne o postępie w realizacji celów UE. Ponadto winien on być regularnie informowany przez przewodniczącego Rady i Komisji o realizacji celów drugiego i trzeciego filaru.

Parlament Europejski oraz Komitet Koordynacyjny mogą z własnej inicjatywy przysyłać Radzie UE opinie na temat spraw w zakresie współpracy wymiaru sprawiedliwości i w zakresie spraw wewnętrznych. Rada może też sama zasięgać opinii Komitetu Koordynacyjnego. Opinie i zalecenia obydwu organów mają oczywiście charakter niewiążący dla Rady UE.

Projekt Traktatu Amsterdamskiego z 1997 r. przewiduje rozszerzenie prawa wydawania opinii dla Rady UE w sprawach leżących w zakresie filaru drugiego i trzeciego UE na Komitet Ekonomiczno-Społeczny i Komitet Regionów.

L i t e r a t u r a

- Układ powołujący do życia Europejską Wspólnotę Węgla i Stali (w) Prawo międzynarodowe i historia dyplomatyczna. Wybór dokumentów. Pod red. L. Gelberga.
- Traktat w sprawie utworzenia Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej „Zbiór Dokumentów”. PISM, nr 5, 1957.
- Traktat w sprawie utworzenia Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej. „Zbiór Dokumentów”, PISM, nr 5 1957.
- Traktat w sprawie Unii Europejskiej (w) Z.M. Doliwa-Klepacki: Wspólnoty Europejskie. Białystok 1993; Prawo Wspólnot Europejskich. Dokumenty. Pod red. W. Czaplińskiego, R. Ostrianskiego, A. Wyrozumskiej. Wyd. VI. Warszawa 1997.
- Układy zawarte między EWG a pięcioma państwami EFTA z 22 VII 1972 r. „Zbiór Dokumentów”, PISM, nr 7, 1972.
- Umowa w sprawie stowarzyszenia 18 państw afrykańskich z EWG z 20 VII 1963 r. „Zbiór Dokumentów”, PISM, nr 4–5, 1964.

Umowa w sprawie stowarzyszenia 18 państw afrykańskich z EWG z 29 VII 1969 r. „Zbiór Dokumentów”, PISM, nr 2, 1970.

Konwencja między EWG a państwami AKP z 28 II 1978 r. „Zbiór Dokumentów, PISM, nr 4, 1977

Układ Europejski ustanawiający stowarzyszenie Polski ze Wspólnotami Europejskimi (w) Z.M. Doliwa–Klepacki: Wspólnoty Europejskie. Analiza oraz wybrane dokumenty. Białystok 1993.

* * *

R. Arnold: Mechanizm „ściślejszej współpracy” według Traktatu Amsterdamskiego jako przejaw „elastycznej” integracji. „Studia Europejskie”. CE UW. Nr 1, 1988.

C. Banasiński: Pozycja prawa międzynarodowego o krajowym porządku prawnym (w świetle *konstytucji z 1997 r.* „Przegląd Prawa Europejskiego” nr 2, 1997.

J. Barcz: Organizacja ponadnarodowa. „Sprawy Międzynarodowe” nr 7–8, 1991.

J. Barcz: Między konstytucją a ponadnarodowością. Opcja integracyjna konstytucji RFN. Warszawa 1990.

Z.M. Doliwa–Klepacki: Encyklopedia organizacji międzynarodowych. T. I Teoria organizacji międzynarodowych. Warszawa 1998.

J. Galster: Pozycja Parlamentu Europejskiego w systemie instytucjonalnym Wspólnot Europejskich. Warszawa – Poznań – Toruń 1987.

Z.M. Klepacki : Proces podejmowania decyzji w organizacjach międzynarodowych. Warszawa 1969

K. Kik: Główne nurty polityczne Unii Europejskiej wobec Traktatu Amsterdamskiego (w) Traktat z Amsterdamu a polskie aspiracje prointegracyjne. Pod. red. K. Kika. Kielce 1998r.

J. Kolasa: Prawo wewnętrzne Wspólnot Europejskich. Zarys problemu. (w) Wspólnoty Europejskie. Wybrane problemy prawne. Pod red. J. Kolasy. Cz. I. Wrocław 1994.

J. Kolasa: Traktat z Maastricht – Zarys podstawowych zagadnień konstytucyjnych. (w) Wspólnoty Europejskie. Wybrane problemy prawne. Pod red. J. Kolasy. Cz. II. Wrocław 1995.

J. Kranz : Praktyka głosowania w Radzie Ministrów Wspólnot Europejskich. „Studia Prawnicze” nr 4, 1978.

Z. Knypl: Wprowadzenie do prawa europejskiego. Warszawa 1997.

D. Lasok: Zarys prawa Unii Europejskiej. Toruń 1995.

H. Latkiewicz: Zagadnienia podmiotowości prawno–międzynarodowej EWG. Warszawa 1998.

M. Lis: Podstawowe instytucje prawa europejskiego. Zarys problematyki (w) Wspólnoty Europejskie. Wybrane problemy prawne. Pod red. J. Kolasy. Cz. I. Wrocław 1994.

- J. Menkens: Podjęcie uchwały Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej „Przegląd Stosunków Międzynarodowych” nr 6, 1978.
- K. Michałowska–Gorywoda: Mechanizm podejmowania decyzji we Wspólnotach Europejskich po poprawkach dokonanych przez Jednolity Akt Europejski. „Prace i Materiały SGH”, nr 6, 1992.
- K. Michałowska–Gorywoda: Proces podejmowania decyzji w Europejskiej Wspólnocie Gospodarczej. Warszawa 1974.
- C. Mik, J. Galster: Podstawy europejskiego prawa wspólnotowego. Toruń 1995.
- A. Mojsiej: Wpływ europejskiego prawa integracyjnego na prawa narodowe państw członkowskich w kontekście przystąpienia Polski do Unii Europejskiej „Acta Scientifica Academiae Ostroviensis” nr 1, 1998.
- Prawo Wspólnot Europejskich. Orzecznictwo. T. I, Prawo instytucjonalne, T. II, Prawo materialne. Pod red. W. Czaplińskiego, R. Ostrihansky’ego, P. Saganka, Warszawa 1997.
- P. Saganek: Eksterytorialne stosowanie prawa Wspólnot Europejskich. „Przegląd Prawa Europejskiego” nr 1, 1997.
- K. Skubiszewski: Kompetencje przetwórcze Wspólnot Europejskich „Przegląd Zachodni” nr 5, 1962.
- R. Sonnenfeld: Ograniczenie kompetencji państw Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej. Warszawa 1973.
- Subsydiarność. Pod red. D. Milczarka. Centrum Europejskie. UW. Warszawa 1993.
- M. Tolksdorf: Traktaty z Amsterdamu i Maastricht: Aktualne problemy integracyjne w Unii Europejskiej (w) Traktat z Amsterdamu a polskie aspiracje prointegracyjne. Pod red. K. Kika. Kielce 1998r.
- K. Wójtowicz: Prawo Wspólnot Europejskich a zasada suwerenności w prawie konstytucyjnym państw członkowskich. (w) Wspólnoty Europejskie. Wybrane problemy prawne. Pod red. J. Kolasy. Cz. I. Wrocław 1994.
- K. Wójtowicz: Zasady stosowania prawa Wspólnot Europejskich w prawie wewnętrznym państw członkowskich. (w) Wspólnoty europejskie. Wybrane problemy prawne. Pod red. J. Kolasy. Cz. II. Wrocław 1995.

R o z d z i a ł t r z e c i

CZŁONKOSTWO I STOSUNKI ZEWNĘTRZNE

1. Członkostwo zwyczajne

a. Zakres podmiotowy

Członkami zwyczajnymi UE są: Belgia, Francja, Holandia, Luksemburg, RFN i Włochy (jako państwa założycielskie) oraz Irlandia, Dania, Wielka Brytania (wszystkie od 1 I 1973 r.), Grecja (od 1 I 1981 r.), Hiszpania i Portugalia (obydwie od 1 I 1986 r.),

Austria, Finlandia i Szwecja (wszystkie od 1 I 1995 r.). Dopóki nie była utworzona Unia Europejska nie można było być członkiem jednej, a jedynie jednocześnie członkiem wszystkich trzech Wspólnot Europejskich.

Dania i Wielka Brytania już w 1961 r., a Irlandia i Norwegia w 1962 r. rozpoczęły starania o przystąpienie do Wspólnot na prawach członków zwyczajnych. Na skutek veta gen. Ch. de Gaulle'a w styczniu 1963 r., zostały przerwane rokowania w powyższej sprawie między Wielką Brytanią a Wspólnotami, co spowodowało zawieszenie rokowań Wspólnot z pozostałymi trzema państwami. Wznowiono je w 1967 r. 22 I 1972 r. w Brukseli Wielka Brytania a także Dania, Irlandia i Norwegia podpisały ze Wspólnotami układ w sprawie przystąpienia ich do tych Wspólnot, który wszedł w życie 1 I 1973 r. Norwegia nie przystąpiła do Wspólnot, ponieważ społeczeństwo norweskie wypowiedziało się przeciwko temu w specjalnie przeprowadzonym referendum.

Natomiast Grecja od 1962 r. była członkiem stowarzyszonym Wspólnot. Starania o przyjęcie jej do tej Wspólnoty na prawach członka zwyczajnego rozpoczęła w 1975 r. Układ o przystąpieniu do Wspólnoty zawarła z nimi 28 V 1979 r.; wszedł on w życie 1 I 1981 r.

Obydwa układy przewidywały pięcioletnie okresy przejściowe (dla Danii, Irlandii i Wielkiej Brytanii do 1 I 1977 r., dla Grecji – do 1 I 1986 r.), w których toku państwa te powinny przyjąć na siebie wszystkie obowiązki wynikające z faktu uczestniczenia we Wspólnotach.

12 VI 1985 r. Hiszpania i Portugalia podpisały układy ze Wspólnotami w sprawie ich wejścia do tych Wspólnot. Układy weszły w życie 1 I 1986 r. W przypadku WE przewidywały one siedmioletni okres przejściowy, w trakcie którego państwa te miały stopniowo przejmować na siebie pełnię spraw i obowiązków wynikających z ich uczestnictwa we Wspólnocie.

W 1989 r. Austria, a w 1991 r. Finlandia i Szwecja oraz ponownie Norwegia złożyły formalne wnioski o przyjęcie ich do Wspólnot. W 1993 r. podpisały one stosowne układy i stały się z dniem 1 I 1995 r. członkami zwyczajnymi tych Wspólnot z wyjątkiem Norwegii, której społeczeństwo po raz drugi w referendum odrzuciło ideę przystąpienia tego państwa do Wspólnot.

b. Zakres terytorialny

Postanowienia umów założycielskich Wspólnot oraz Unii Europejskiej rozciągają się na terytoria wszystkich państw członkowskich oraz na obszary europejskie, które w stosunkach zewnętrznych są reprezentowane przez jedno z państw członkowskich, tj. na Monako i San Marino. Umowy te nie odnosiły się do Wysp Owczych, należących do Danii. W wyniku referendum, przeprowadzonego wśród ludności Grenlandii w lutym 1982 r., ich postanowienia przestały obowiązywać wobec tego terytorium od 1 II 1985 r., które ma istotną autonomię w ramach państwa duńskiego.

W przypadku natomiast Wysp Normandzkich i Isle of Man, należących do Wielkiej Brytanii, postanowienia umów założycielskich odnoszą się tylko w stopniu niezbędnych do zapewnienia realizacji uzgodnień odnoszących się do tych wysp, zawartych w układzie o przystąpieniu Wielkiej Brytanii do Wspólnot Europejskich.

Do francuskich departamentów zamorskich (Martynika, Gwadelupa, Reunion i Gujana) stosują się postanowienia Traktatu dotyczące: swobodnego obrotów towarów; rolnictwa, z wyjątkiem postanowień w sprawie działalności Funduszu Ukierunkowania i Gwarancji Rolnictwa; zasad konkurencji; zwolnień w zakresie usług; środków ochronnych mających na celu zapobieganie trudnościom w bilansie płatniczym państw członkowskich; instytucji. Postanowienia powyższe stosowały się także (do 1962 r.) do Algierii, która w czasie podpisywania umów założycielskich Wspólnot była częścią składową Francji.

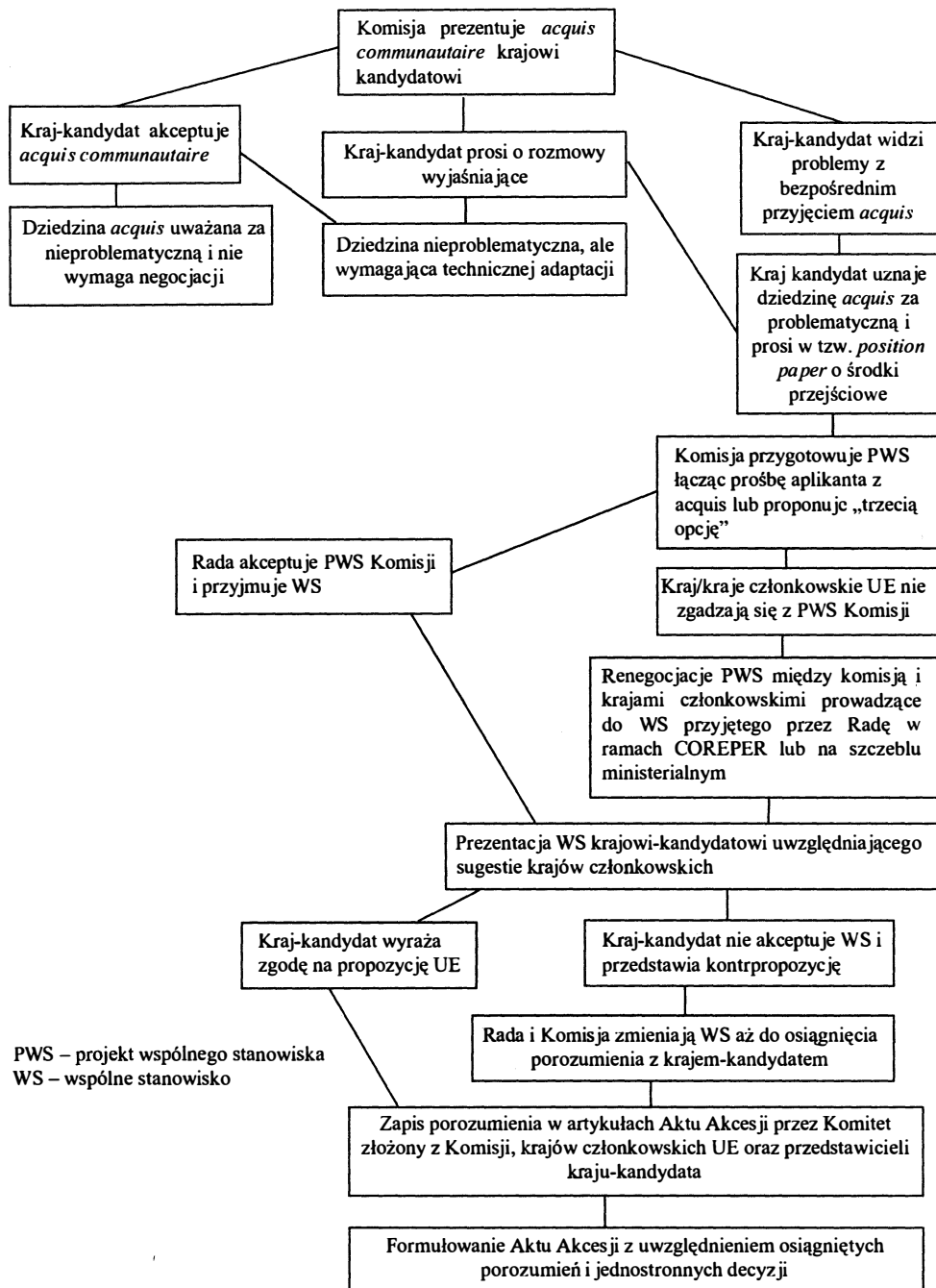
Natomiast do hiszpańskich posiadłości: Ceuta, Melilla i Wysp Kanaryjskich nie odnoszą się postanowienia Traktatu WE dotyczącej wspólnej polityki rolnej.

c. Tryb przyjmowania państwa na członka zwyczajnego

Teoretycznie zainteresowane państwo może w dowolnej chwili złożyć wniosek o przyjęcie go do UE w charakterze członka zwyczajnego. W praktyce czyni to dopiero wówczas, gdy otrzyma polityczny impuls od Rady Europejskiej. W innym przypadku bowiem nie ma żadnych szans, by stosowane organy Unii rozpoczęły rozpatrywanie jego wniosku.

Wniosek o przyjęcie do UE jest składany do Rady UE. Rada, zanim podejmie decyzję o wszczęciu negocjacji w tej sprawie z państwem kandydatem, musi uprzednio uzyskać pozytywną opinię Komisji. Komisja wydaje opinię (tzw. *avis*)

PROCES NEGOCJACJI W SPRAWIE CZŁONKOSTWA W UNII EUROPEJSKIEJ

Źródło: F. Granell, *The European Union's Enlargement Negotiations with Austria, Finland, Norway and Sweden*: „Jurnal of Common Market Studies” vol.33, No 1, March 1995.

przede wszystkim na podstawie odpowiedzi państwa na wysłany do niego obszerny kwestionariusz, który dotyczy stanu jego gospodarki, systemu prawnego, systemu politycznego i polityki zagranicznej. Mają one umożliwić jej ustalenie zdolności państwa – kandydata do przyjęcia praw i obowiązków wynikających z członkostwa w UE.

W przypadku uzyskania od Komisji pozytywnej opinii, Rada upoważnia Komisję do przeprowadzenia negocjacji z tym państwem. Negocjacje prowadzi grupa ekspertów Komisji pod nadzorem jednego z jej komisarzy. Pierwszy etap negocjacji to tzw. negocjacje wstępne (otwarcie negocjacji), określane w UE terminem *screening*. Polegają one na przeglądzie ustawodawstwa państw – kandydatów do UE pod kątem jego zgodności z prawem unijnym (*acquis communautaire*), który liczy około 12 tys. aktów podstawowych i około 18 tys. innych aktów, łącznie około 80 tys. stron.

W przypadku Wielkiej Brytanii, Danii, Irlandii i Norwegii wstępne negocjacje z UE trwały po 33 miesiące, Austrii – 18 miesięcy, Grecji i Szwecji – po 6 miesięcy, Portugalii – 5 miesięcy, Finlandii – 3 miesiące, Hiszpanii – 2 miesiące.

Po negocjacjach wstępnych (tzw. *screening*) następują negocjacje właściwe, tj. negocjowanie terminów i warunków dostosowywania ustawodawstwa i gospodarki państw – kandydatów do systemu UE.

Po ich zakończeniu Komisja wypracowuje projekt wspólnego stanowiska i przekłada Radzie. Rada akceptuje lub modyfikuje wspólne stanowisko. W ostatnim przypadku Komisja podejmuje kolejne rozmowy z państwem kandydatem. Szczegółowy proces negocjacji przedstawia poniższy wykres.

Na zakończenie negocjacji wypracowuje się projekt umowy w sprawie przystąpienia danego państwa do UE. Formułuje go komitet złożony z przedstawicieli Komisji, państw członkowskich i państwa kandydata. Po uzyskaniu zgody Parlamentu Europejskiego na przyjęcie państwa – kandydata, projekt umowy jest podpisywany przez przedstawiciela Rady i państwa – kandydata.

Umowa akcesyjna wchodzi w życie po ratyfikowaniu jej przez państwa członkowskie oraz państwo – kandydata. W praktyce przed ratyfikowaniem jej przez państwo – kandydata przeprowadzone jest w nim powszechne referendum.

W dotychczasowej praktyce powyższe dwa etapy (negocjacje właściwe i proces ratyfikacyjny) w przypadku Portugalii trwały 80 miesięcy, Hiszpanii – 76 miesięcy, Grecji – 34 miesiące, Wielkiej Brytanii, Danii, Irlandii i Norwegii – po 19 miesięcy, Austrii, Finlandii i Szwecji – po 13 miesięcy.

d. Perspektywa poszerzenia się UE o nowych członków

W kwietniu 1987 r. Turcja, w lipcu 1990 r. Cypr i Malta, w maju 1992 r. Szwajcaria, w kwietniu 1994 r. Węgry i Polska, w 1995 r. Bułgaria, Estonia, Li-

stwa, Łotwa i Słowacja, w styczniu 1996 r. Czechy, a w czerwcu 1996 r. Słowenia złożyły oficjalne wnioski o ich przyjęcie do UE w charakterze członków zwyczajnych.

W przypadku Turcji w 1991 r. uzyskała ona negatywną opinię (*avis*) Komisji Wspólnot Europejskich na temat przyjęcia jej do WE. Uznano, że jest jeszcze za wcześnie, by wszczynać z nią negocjacje w sprawie przyjęcia do WE ze względu na sytuację polityczną i gospodarczą w tym państwie, mimo że jest ono stowarzyszone z tą organizacją od 1963 r.

W przypadku Szwajcarii jej wniosek stracił na aktualności w grudniu 1992 r., kiedy to jej ludność w referendum wypowiedziało się przeciwko przystąpieniu tego państwa do mniej ambitnej organizacji integracyjnej, a mianowicie do Europejskiego Obszaru Gospodarczego.

Z kolei w przypadku Malty jej rząd „zamroził” stosowany wniosek na początku 1997 r. w wyniku wygrania wyborów w tym państwie przez Partię Pracy, która jest przeciwna wejściu Malty do UE, jak i NATO. W związku ze zmianą rządu w połowie 1998 r. Malta prawdopodobnie na początku 1999 r. wznowi starania o przyjęcie do UE.

Jeśli natomiast chodzi o pozostałe kandydujące do UE państwa, to podczas sesji Rady Europejskiej w czerwcu 1993 r. w Kopenhadze ustalono, że państwa już stowarzyszone lub w przyszłości stowarzyszone z UE zostaną do niej przyjęte, o ile wystąpią z takim wnioskiem i będą w stanie sprostać politycznym i ekonomicznym warunkom członkostwa. Warunkami takimi są: istnienie w nich rozwiniętej demokracji, poszanowanie praw człowieka i mniejszości narodowych, istnienie w nich gospodarki wolnorynkowej i w związku z tym gotowość do przyjęcia przez nie tzw. *acquis communautaire*, prowadzenie takiej polityki gospodarczej i finansowej, która pozwoli z czasem przyłączyć się do unii ekonomicznej i walutowej, stworzonej w ramach UE. W ostatnim przypadku chodzi przede wszystkim o to, by deficyt budżetowy w takich krajach nie przekraczał 3% produktu krajowego brutto, zadłużenie zaś nie większe niż 60% tego produktu, zaś inflacja była zbliżona do średniej poziomu najniższej inflacji w trzech krajach UE. Jednocześnie na sesji tej postanowiono zaproponować pewną infrastrukturę kontaktów z instytucjami UE w formie konsultacji w odniesieniu do problemów stanowiących wspólne zainteresowanie, w tym przede wszystkim do dziedzin o wymiarze ogólnoeuropejskim, jak: energetyka, ochrona środowiska, transport, nauka i technologia, a ponadto polityka zagraniczna, bezpieczeństwo europejskie, sprawy wewnętrzne i sądownictwo.

Wreszcie postanowiono kontynuować pomoc finansową dla powyższych krajów poprzez program PHARE¹ oraz zaoferować im możliwość udziału w niektórych programach wspólnotowych.

Podczas sesji Rady Europejskiej w Essen 10 XII 1994 r. zatwierdzono strategię przyjęcia w przyszłości Polski, Czech, Słowacji, Węgier, Bułgarii, Rumunii, Litwy, Łotwy, Estonii i Słowenii do UE. Polega ona na stopniowym politycznym i gospodarczym związywaniu tych państw z UE, a więc z jednej strony na dalszej liberalizacji handlu między UE a tymi państwami, wprowadzeniu między nimi zasad swobodnej konkurencji, udzielaniu przez UE pomocy finansowej dla nich, przyjęciu przez państwa zainteresowane pełnym członkostwem tej części *acquis communautaire*, która dotyczy funkcjonowania jednolitego rynku w ramach UE.

Z drugiej strony sprecyzowano zasady infrastruktury kontaktów między UE a powyższymi państwami. Mianowicie raz do roku szefowie państw lub rządów tych państw będą zapraszani na spotkanie z szefami państw i rządów Unii Europejskiej. Po raz pierwszy nastąpiło to właśnie podczas jej sesji w Essen. Spotkania te nie będą jednak mieć formy dialogu, a jedynie konsultacji. Ponadto dwa razy w roku mają się spotykać się ministrowie spraw zagranicznych oraz sprawiedliwości państw UE oraz powyższych 10 państw. Wreszcie raz w roku będą spotykać się ministrowie finansów, rolnictwa, transportu, łączności, nauki, oświaty i ochrony środowiska. Na sesji w Essen nie ustalono, mimo nacisków niektórych krajów zainteresowanych przystąpieniem do Unii, terminów rozpoczęcia i harmonogramu negocjacji z poszczególnymi zainteresowanymi krajami w sprawie ich przystąpienia do Unii.

Wreszcie podczas sesji Rady Europejskiej 26–27 VI 1995 r. w Cannes zaakceptowano Białą Księgę, która jest swego rodzaju przewodnikiem po rozwiązaniach legislacyjnych obowiązujących w UE, szczególnie w zakresie wolnego rynku, i ma pomóc zainteresowanym pełnym członkostwem krajom w dostosowaniu ich ustawodawstwa do ustawodawstwa UE. Zawiera ona w zasadzie jednostronne zalecenia pod adresem tych krajów, nie mówi natomiast nic, co robi UE by ułatwić tym krajom przystąpienie do niej. Nie zajmuje się także kosztami wchodzenia poszczególnych krajów do UE.

Biała Księga składa się z dwóch tomów. Tom pierwszy ma charakter ogólnego politycznego wstępu. W tomie drugim każdy rozdział poprzedzony jest ogólnym wstępem, przedstawiającym historię i stan harmonizacji praw w jednej z dziedzin objętych wspólnym rynkiem oraz jej cele, jeśli nie zostały jeszcze w pełni osiągnięte w samej UE. Następnie zawarty jest ogólny opis ustawodawstwa w danej dziedzinie oraz warunków niezbędnych, by je stosować. Wylicza się więc

1 Zob. pkt. 2 A e.

instytucje potrzebne do wdrażania i egzekwowania aktów prawnych, takie jak wyspecjalizowane urzędy, sądy, laboratoria testując jakość i wydające atesty, organizacje społeczne wspierające proces egzekwowania prawa, jako konsumenckie, zawodowe, izby przemysłowe i handlowe. Wreszcie wylicza się konkretne akty prawne UE z każdorazowym podziałem na dwa etapy wdrażania.

Przystąpienie do wspólnego rynku UE wymaga – według Białej Księgi – dostosowania przez zainteresowane pełnym członkostwem w niej kraje ich ustawodawstwa do ustawodawstwa UE w zakresie: wolnego przepływu kapitałów, usług finansowych, transportu, opodatkowania bezpośredniego, prawa o spółkach, rachunkowości, wzajemnego uznawania kwalifikacji zawodowych, prawa cywilnego, własności intelektualnej, przemysłowej i handlowej, wolnego przepływu towarów w sektorach nie zharmonizowanych lub częściowo zharmonizowanych zamówień publicznych, usług audiowizualnych, ochrony środowiska naturalnego, rolnictwa (w zakresie przepisów weterynaryjnych, fitosanitarnych i dotyczących pasz zwierzęcych oraz standardów jakości oznakowania towarów), konkurencji, pomocy państwa przedsiębiorstwom, kontroli koncentracji i monopoli, polityki społecznej.

Za względnie szybkim przejściem powyższych 10 państw, szczególnie z Grupy Wyszehradzkiej,² do UE opowiadały się w latach 1994–1996 przede wszystkim RFN i Wielka Brytania. Według ich nieoficjalnego stanowiska, mogłoby to nastąpić tuż po roku 2000. Większość jednak państw członkowskich – szczególnie Francja, Irlandia, Grecja, Hiszpania i Portugalia – opowiadały się za jak najpóźniejszym przyjęciem ich do UE, tj. najwcześniej po roku 2005. Obawiały się one bowiem dodatkowej konkurencji handlowej i zmniejszenia środków finansowych dla nich z różnego typu funduszy pomocniczych, a przede wszystkim prawie ze dwukrotnego zwiększenia wydatków w ramach wspólnej polityki rolnej oraz funduszy strukturalnych UE na wspieranie przede wszystkim rozwoju rolnictwa nowo wstępujących państw.

Większość ekspertyz w tej kwestii, opracowanych w powyższym czasie w ramach UE, oceniało wzrost rocznych wydatków na rzecz Polski, Czech, Węgier i Słowacji, w przypadku ich przystąpienia do UE na około 57 mld ECU, tzn. w praktyce konieczność podwojenia budżetu UE. W przypadku zaś przystąpienia wszystkich powyższych 10 państw wydatki wzrosłyby rocznie o około 80 mld ECU.

Raport przygotowany przez L. Mahe, A. Buckwella, S. Tahgermana i S. Tarditiego stwierdzał, że w przypadku przystąpienia Polski do UE będzie ona zmuszona finansować jej rozwój w zależności od przyjętych rozwiązań w wysokości od 13,5 do 32 mld ECU rocznie.

2 Szerzej na temat Grupy Wyszehradzkiej patrz część druga, rozdz. IV.

Były też raporty, które przewidywały jeszcze wyższe koszty funkcjonowania nowo przyjętych państw w Unii Europejskiej. Najbardziej znany jest raport R. Baldwina, angielskiego profesora i dyrektora Programu Handlu Międzynarodowego w londyńskim Ośrodku Badań Polityki Gospodarczej, przygotowanego w 1994 r. na zamówienie Komisji UE. Według niego przyjęcie do UE krajów Grupy Wyszehradzkiej „kosztowałoby” ją rocznie 63–64 mld ECU, czyli 78 mld dol., z czego 27 mld ECU przeznaczane byłoby na wspieranie rozwoju ich rolnictwa. Konkludował on zatem, że przyjęcie tych krajów do UE winno nastąpić nie wcześniej niż za 30 lat, gdyż wówczas byłyby one w stanie dogonić w rozwoju gospodarczym kraje UE pod warunkiem, iż w tym czasie zwiększałyby one swój dochód narodowy dwa razy szybciej niż państwa UE.

Były jednak też inne koncepcje w tym względzie. Sugerowały one przyjmowanie do UE wszystkich zainteresowanych państw Europy środkowo-wschodniej jednocześnie, przy czym następowałoby to etapami trwającymi po kilka lat. I tak np. ekspertyza w tej kwestii, przygotowana w 1995 r. przez holenderską Radę Gospodarczo-Społeczną (organ doradczy rządu), proponowała zastąpienie dotychczasowych dwustronnych umów stowarzyszonych jednym wielostronnym układem. Ujednoliciłby on tworzenie przez zainteresowane kraje i UE strefy wolnego handlu między nimi.

Drugim etapem zbliżania się powyższych państw do Unii Europejskiej byłoby utworzenie między nimi unii celnej, w ramach której nastąpiłaby też pewna liberalizacja przepływu usług oraz częściowe dostosowanie ustawodawstwa państw stowarzyszonych do ustawodawstwa UE (w zakresie zamówień rządowych, konkurencyjności i pomocy państwowej dla przedsiębiorstw).

Trzeci etap rozpocząłby się od formalnego wejścia państw stowarzyszonych do Unii Europejskiej przy istnieniu kilkuletniego okresu przejściowego, w trakcie którego nowo przyjęte państwa dostosowywałyby swą gospodarkę do rynku UE. W ciągu 4–5 lat od ich przyjęcia do UE wyeliminowane zostałyby kontrole graniczne w zakresie przepływu towarów i usług między UE a tymi państwami. Dłuższe okresy przejściowe byłyby w zakresie ustanawiania swobodnego przepływu osób między nimi, dostosowywania się nowo przyjętych państw do norm UE w zakresie ochrony środowiska i warunków pracy w zakładach. Następnie miałyby miejsce całkowita liberalizacja przepływu kapitałów. Ukoronowaniem tego procesu byłoby wejście powyższych państw do unii walutowej.

Jednocześnie UE reformowałaby swoją dotychczasową wspólną politykę rolną, tak, by np. koszty przyjęcia do niej państw Grupy Wyszehradzkiej w kontekście wspierania rozwoju ich rolnictwa zwiększyły się jedynie o 10–15 mld ECU rocznie, a w kontekście wspierania ich rozwoju z funduszy strukturalnych o 20 mld ECU rocznie, czyli łącznie o około 30–35 mld ECU rocznie. W rezultacie

przeprowadzonych reform wzrost wydatków Unii w związku z przyjęciem do niej państw Grupy Wyszehradzkiej wzrósłby o 0,6% produktu krajowego brutto UE w stosunku do wydatków, jakie przewiduje się w 1999 r. przy udziale w niej 15 państw.

18 XII 1995 r. Rada Europejska na sesji w Madrycie zleciła Komisji UE przygotowanie opinii (*avis*) na temat wniosków złożonych przez państwa stowarzyszone w sprawie przystąpienia do UE.

19 IV 1996 r. Komisja UE przekazała rządowi państw stowarzyszonych z UE kwestionariusz zawierający pytania dotyczące 23 różnorodnych ich dziedzin, na podstawie których miała ona przygotować opinię (*avis*) w sprawie możliwości ich przystąpienia do UE.

Następnie Komisja UE kilkakrotnie prosiła kraje kandydujące do UE o dodatkowe informacje w kontekście jej kwestionariusza. Na podstawie ich odpowiedzi przedstawiła 16 VII 1997 r. Parlamentowi Europejskiemu obszerny dokument, zawierający z jednej strony prognozę wyzwań, jakie niesie dla UE jej poszerzenie, z drugiej strony jej opinie na temat stopnia zawansowania w poszczególnych państwach – kandydatach procesów dostosowawczych w poszczególnych sektorach gospodarki i systemie politycznym do systemu UE, szans na pełną ich realizację oraz spełnienia przez te państwa kryteriów ustalonych przez Radę Europejską w czerwcu 1993 r. w Kopenhadze.

W przypadku 10 państw Europy środkowowschodniej, kandydujących do UE, Komisja stwierdziła, że Słowacja nie spełnia wymogów kryterium politycznego dotyczącego wystarczającej stabilności instytucji demokratycznych, a w kilku krajach nie są w pełni przestrzegane prawa mniejszości narodowych.

Jeśli chodzi o spełnianie kryteriów ekonomicznych to Komisja stwierdziła, że w większości powyższych państw gospodarka wykazuje wyraźne cechy systemu rynkowego, ale „żaden z kandydujących krajów nie spełnia obecnie dwóch ekonomicznych kryteriów z Kopenhagi, ale kilka z nich może je spełnić w ciągu kilku lat”.

Wreszcie, jeśli chodzi o dostosowanie ustawodawstw państw – kandydatów do *acquis communautaire*, to zdaniem Komisji państwa te mają bardzo wiele do zrobienia, szczególnie że zjawisku temu towarzyszy słabe przygotowanie systemu administracyjnego i jurysdykcji. Najwcześniej warunki te – zdaniem Komisji UE – spełnią Węgry, gdyż już „w średnim okresie”.

W rezultacie powyższego stanowiska Rada Europejska UE 15 XII 1997 r. na swej sesji w Kopenhadze zakwalifikowała do negocjacji w sprawie członkostwa UE następujące kraje: Czech, Estonię, Polskę, Słowenię i Węgry a ponadto Cypr. Zaleciła by negocjacje rozpoczęły się na przełomie marca i kwietnia 1998 r. Jednocześnie postanowiła, że kraje te zostaną objęte programami tzw. Partnerstwa dla

Członkostwa (Partnership for Accession), które sprowadza się przede wszystkim do uzyskania przez nie większej pomocy finansowej do UE (w tym od programu PHARE i specjalnego funduszu przedakcesyjnego).

W przypadku 5 pozostałych państw kandydujących do UE postanowiono, iż rozpoczęcie z nimi negocjacji w tej sprawie nastąpi w terminie późniejszym. Będą one jednak uzyskiwać od UE intensywne wsparcie w ramach tzw. strategii przedczłonkowskiej w zakresie dostosowywania ich gospodarki i systemu politycznego do systemu UE.

Negocjacje UE z powyższymi 6 państwami rozpoczęły się 31 III 1998 r. Są one prowadzone z poszczególnymi państwami oddzielnie; również indywidualnie a nie zbiorowo i jednocześnie zostaną one przyjęte do UE. Zakłada się, że w przypadku większości tych państw negocjacje zakończą się w 2000 r., albo co jest jeszcze bardziej prawdopodobne nawet nieco później, przy czym najszybciej zakończą je chyba Estonia i Węgry.

Mimo ewentualnego pozytywnego zakończenia negocjacji, przyjęcie powyższych państw do UE jest jeszcze uzależnione od uprzedniego przeprowadzenia gruntownych reform w UE. Stanowisko to reprezentują przede wszystkim 4 państwa: Francja, RFN, Włochy i Belgia. Wstępnie zakłada się, że reformy te mają być przyjęte podczas sesji Rady Europejskiej w marcu 1999 r., chociaż coraz więcej ekspertów powątpiewa w możliwość wypracowania wspólnego stanowiska państw UE co do przewidywanych reform w powyższym terminie.

Reformy te mają objąć przede wszystkim wspólną politykę rolną i fundusze strukturalne UE, które pochłaniają około 80% budżetu UE. Bez ich reformy nie można będzie zrealizować założeń Komisji UE, by w latach 2000–2006 przeznaczyć dla państw – kandydatów do UE z Europy środkowowschodniej 75 mld ECU, z czego Polska miałaby otrzymać 25 mld ECU, na dostosowywanie gospodarek tych państw do gospodarki UE.

Reforma Wspólnej polityki rolnej ma polegać głównie na przybliżeniu cen żywności w UE do cen światowych, głównie poprzez istotne zmniejszenie cen gwarantowanych – a tym samym zmniejszenie dotacji UE – na produkty rolne³. Problem polega jednak na tym, iż zdaniem niektórych państw członkowskich UE reforma ta będzie prowadzić – mimo pewnych rekompensat bezpośrednich ze strony UE – do spadku dochodów rolników UE o około 10% (7 mld ECU rocznie). W rezultacie powyższe założenia reformy popiera na razie tylko 7 państw: Dania, Finlandia, Grecja, Holandia, Włochy, Szwecja i Wielka Brytania.

3 Szerzej zob. pkt 1 Cd rozdział V.

W przypadku funduszy strukturalnych⁴ Komisja UE zaproponowała, aby ograniczyć – w imię zapewnienia ich pomocy finansowej dla państw–kandydatów do UE – pomoc finansową dla dotychczasowych państw członkowskich tylko dla tych regionów, gdzie poziom życia wynosi mniej niż 75% przeciętnego poziomu życia w UE, oraz dla tych regionów, w których jest wysokie bezrobocie w wyniku restrukturyzacji przemysłu. W rezultacie pomoc taka przysługiwałaby już nie 51% a zaledwie 35% mieszkańcom UE, w tym utraciłaby ją cała Irlandia Północna i Szkocja. W rezultacie powyższej koncepcji reformy funduszy strukturalnych sprzeciwia się większość państw UE, na czele z Wielką Brytanią.

Jednocześnie RFN proponuje, przy poparciu Austrii, Szwecji i Holandii, zmniejszenie wpłat netto państw członkowskich do budżetu UE z 0,6% PKB do 0,3% PKB. Stanowisko powyższe RFN wynika z faktu, że wnosi ona przeciętnie 60% wpłat netto wszystkich państw do tego budżetu (w 1997 r. – 10,8 mld ECU). Zaaprobowanie powyższej propozycji RFN oznaczałoby zatem w praktyce, że do budżetu UE więcej musiałyby wносить tzw. państwa południowe UE, tj. Grecja, Hiszpania, Portugalia, na co oczywiście one nie chcą przystąpić.

Wreszcie przewiduje się przeprowadzenie reformy instytucjonalnej w ramach UE, w tym zwiększenie kompetencji Komisji przy nie zwiększaniu liczby jej komisarzy, w rezultacie czego duże państwa UE miałyby po 1 komisarzu w Komisji lub nie ze wszystkich państw ich obywatele byłiby tymi komisarzami. Jednocześnie największe państwa UE postulują zwiększenie liczby posiadanych przez nie głosów w Radzie, gdyż w wyniku ewentualnego przyjęcia nowych państw do UE pozycja dużych państw podczas głosowania ważonego w Radzie – bez przeprowadzenia tej reformy – zostanie istotnie osłabiona na korzyść państw małych. Jest to szczególnie istotne w kontekście kolejnej propozycji, by zwiększyć liczbę spraw, w przypadku których można będzie podejmować uchwały kwalifikowaną większością głosów. Propozycja ta nie znajduje z kolei poparcia wśród małych państw UE.

2. Stosunki zewnętrzne

UE utrzymuje ożywione i różnorodne stosunki z państwami nieczłonkowskimi. W praktyce wykształciły się następujące rodzaje tych stosunków: trzy rodzaje stowarzyszeń, umowy specjalne, umowy (układy) preferencyjne, zwykłe umowy handlowe, system generalnych (globalnych) preferencji celnych, utrzymywanie przez państwa przedstawicielstw dyplomatycznych przy UE i misji UE w tych państwach. Należy nadmienić, że w kilku przypadkach niektóre z powyższych typów stosunków są do siebie bardzo podobne i w rzeczywistości różnią się tylko nazwą

4 Zob. pkt 1 Ck rozdział V.

(chodzi głównie o stowarzyszenie z krajami rozwijającymi się i niektóre układy preferencyjne).

A. Stowarzyszenie z UE

a. Tryb stowarzyszenia się państwa z UE

Stowarzyszenie obszarów niesamodzielnych dokonuje się na podstawie konwencji wykonawczych do art. 129–136 Traktatu WE, zawieranych między państwami członkowskimi, bez udziału samych obszarów. Natomiast stowarzyszenie państw z UE następuje na podstawie umowy zawieranej między państwami i UE. Negocjacje w sprawie tego typu stowarzyszenia z upoważnienia Rady UE prowadzi Komisja, umowę zawiera Rada, po uzyskaniu uprzedniej aprobaty Parlamentu Europejskiego. Umowa musi być ratyfikowana przez państwa członkowskie UE i państwo – kandydata.

b. Rodzaje stowarzyszeń z UE

Instytucję stowarzyszeń reguluje Traktat WE. Rozróżnia on dwa rodzaje stowarzyszeń: obszarów zależnych od państw członkowskich (art. 129–136) i niepodległych państw (art. 237). W praktyce w przypadku drugiego typu stowarzyszenia wykształciły się jakby jego dwa rodzaje: stowarzyszenie z UE krajów rozwijających się i stowarzyszenie z UE europejskich krajów słabiej rozwiniętych.

c. Stowarzyszenie z UE obszarów niesamodzielnych, zależnych od poszczególnych jej państw członkowskich

Ten typ stowarzyszenia jest regulowany przez część IV Traktatu WE, zatytułowaną – Stowarzyszenie krajów i terytoriów zamorskich. Polega ono na odpowiednim włączeniu powyższych obszarów do strefy działania wspólnego rynku, utworzonego przez państwa członkowskie, przy czym o sposobie włączenia decydują wyłącznie państwa UE sprawujące na tych obszarach władzę zwierzchnią.

Załącznik IV Traktatu WE wymienia dwadzieścia sześć krajów i terytoriów zamorskich, wobec których mają zastosowanie postanowienia części IV Traktatu. Były to – ponieważ większość z tych terytoriów uzyskała już dawno niepodległość – przede wszystkim kolonie Francji oraz nieliczne kolonie i obszary powiernicze Belgii, Holandii i Włoch. Spośród kolonii pierwotnych państw członkowskich WE załącznik nie wymieniał jedynie Surinamu i Antyli Holenderskich, stosunki z którymi miały być regulowane przez specjalny protokół do Traktatu WE. Układ w sprawie przystąpienia Wielkiej Brytanii do WE z 22 I 1972 r. na podstawie art. 24 włączył do załącznika IV Traktatu WE dodatkowo 20 terytoriów i obszarów zależnych od Wielkiej Brytanii.

Na podstawie części IV Traktatu WE zawierane są między państwami członkowskimi Wspólnoty konwencje wykonawcze, szczegółowo regulujące sposób

włączania krajów i terytoriów zamorskich niesamodzielnych w sferę działania Wspólnego Rynku. Pierwsza konwencja wykonawcza została zawarta na pięć lat, jednocześnie z Traktatem WE. Przewidywała ona zniesienie w pewnym stopniu – w czasie jej obowiązywania – ograniczeń ilościowych i ceł we wzajemnych obrotach między państwami WE a obszarami stowarzyszonymi, przy czym te ostatnie miały prawo utrzymywać, a w niektórych sytuacjach nawet zwiększać ograniczenia ilościowe i cła w celu ochrony własnego przemysłu; stopniowe rozciągnięcie na terytoria stowarzyszone prawa swobodnego osiedlania się obywateli i spółek państw członkowskich Wspólnoty.

Mocą konwencji powołano także *Fundusz Rozwoju Krajów i Terytoriów Zamorskich*, którego zadaniem było finansowanie projektów w dziedzinie preinwestycji (budowa dróg, portów, szkół, szpitali), realizowanych na terenie obszarów stowarzyszonych. Pomoc ta miała charakter bezzwrotny. Kapitał Funduszu na powyższe pięć lat wynosił 581,25 mln dol.

W czasie obowiązywania konwencji przeważająca większość stowarzyszonych z WE obszarów niesamodzielnych uzyskała niepodległość. Nowo powstałe państwa, pragnąc korzystać z pomocy finansowej uzyskiwanej od Funduszu Rozwoju, nie wycofały się jednak ze stowarzyszenia z WE. Z chwilą wygaśnięcia tej konwencji, tzn. w grudniu 1962 r., większość z nich podjęła starania i zawarła w 1963 r. z WE umowę o stowarzyszeniu (tzw. konwencję z Jaunde – patrz pkt. d niniejszego podrozdziału).

W lutym 1964 r. została zawarta nowa konwencja wykonawcza w sprawie stowarzyszenia się z WE francuskich i holenderskich terytoriów zależnych, tj. francuskiej Polinezji, francuskiej części Somali, Nowej Kaledonii, St. Pierre i Miquelonu, holenderskiej Nowej Gwinei, a ponadto na prośbę Holandii – także Surinamu i Antyli Holenderskich, która weszła w życie 1 VI 1964 r.

Postanowienia konwencji były w zasadzie analogiczne do postanowień „konwencji z Jaunde”, tj. konwencji w sprawie stowarzyszenia się z WE siedemnastu państw afrykańskich i Republiki Malgaskiej, omówionej w pkt. d niniejszego rozdziału. Różnica polega jedynie na tym, że – w przeciwieństwie do postanowień „konwencji z Jaunde” – obszary stowarzyszone na mocy tej konwencji nie mogły brać żadnego udziału w podejmowaniu decyzji w sprawie ich stowarzyszenia z WE; prawo to było i jest nadal zastrzeżone wyłącznie dla państw WE. W związku z tym konwencja nie ustanowiła żadnych organów stowarzyszenia, o realizacji którego i ewentualnych modyfikacjach jego zasad decydują wyłącznie organy WE. Państwa WE wyasygnowały 70 mln dol. na realizację pomocy finansowej dla obszarów stowarzyszonych w czasie pięciu lat obowiązywania konwencji.

W latach 1971–1975 obowiązywała trzecia konwencja wykonawcza, odnosząca się do francuskich i holenderskich terytoriów zależnych. Następne konwe-

ncje (1976–1980, 1981–1985, 1986–1990) obejmowały także brytyjskie terytoria zależne. Najnowsza konwencja weszła w życie 1 I 1991 r. i obowiązuje do 1995 r. Obejmuje ona niewielkie obszary zależne powyższych trzech państw, głównie wyspy, zamieszkałe łącznie przez około 950 tys. mieszkańców.

Wszystkie te konwencje wykonawcze powtarzały postanowienia pierwszych dwóch konwencji w sprawie swobodnego handlu między państwami członkowskimi a stowarzyszonymi terytoriami zależnymi oraz prawa obywateli i spółek z tych państw osiedlania się w powyższych terytoriach zależnych. Jednocześnie każdorazowa konwencja przyznawała terytoriom zależnym pomoc finansową WE. Konwencja, która obowiązuje od 1991 r., przyznaje obszarom stowarzyszonym z WE pomoc finansową na lata 1991–1995 w wysokości 165 mln ECU, z czego 109 mln będzie udzielone w formie pomocy bezzwrotnej.

d. Stowarzyszenie z UE krajów rozwijających się

Ten typ stowarzyszenia stosowany jest przez UE wobec państw, które przez długie lata były koloniami jej państw członkowskich. Są to kraje słabo rozwinięte gospodarczo, których gospodarka opiera się przede wszystkim na rolnictwie i wydobywaniu surowców mineralnych. Nie mają one przemysłu, albo znajduje się on dopiero w stadium początkowym.

Stowarzyszenie to powstaje na podstawie umowy, zawieranej między państwami chcącymi się stowarzyszyć a UE, a nie jak w poprzednim typie stowarzyszenia na mocy jedynie decyzji samych państw UE. Polega ono na wzajemnym stopniowym znoszeniu przez państwa UE i państwa stowarzyszone cel i ograniczeń ilościowych we wzajemnych obrotach handlowych, przy czym państwa stowarzyszone mogą niekiedy utrzymywać, a nawet ustanawiać nowe cła lub ograniczenia ilościowe w celu ochrony przemysłu. Na państwa stowarzyszone rozciąga się zasada swobodnego osiedlania się spółek oraz przenoszenia kapitału z państw UE. Ponadto UE udziela państwom stowarzyszonym różnorakiej pomocy finansowej, a niekiedy także technicznej.

Umowa o stowarzyszeniu zawierana jest na pięć lat, następnie może być odnawiana. Ma to umożliwić obydwu stronom dokonanie rewizji zasad stowarzyszenia w celu uwzględnienia sytuacji, jaka wytworzyła się w toku realizacji postanowień umowy o stowarzyszeniu.

Głównym celem stowarzyszenia, z punktu widzenia państw członkowskich WE, jest utrzymanie dotychczasowych ich wpływów gospodarczych, w tym zapewnienie sobie rynków zbytu oraz wpływów politycznych w byłych ich koloniach.

W latach 1958–1960 większość obszarów zależnych, które były stowarzyszone z WE, uzyskała niepodległość. Dążyły one do ponownego stowarzyszenia się z WE, ale na warunkach ustalonych w rokowaniach między innymi z państwami

WE, a nie jednostronnie narzuconych przez państwa WE. Tylko Gwinea zrezygnowała z możliwości stowarzyszenia się ze Wspólnym Rynkiem. Po długich rokowaniach została podpisana 20 VII 1963 r. w Jaunde konwencja o stowarzyszeniu się z WE siedemnastu państw afrykańskich i Republiki Malgaskiej. Konwencję podpisali, z jednej strony, przedstawiciele sześciu państw WE oraz Rady WE, z drugiej zaś: Beninu, Burundi, Czadu, Gabonu, Górnej Wolty, Kamerunu, Konga Brazzaville, Konga Kinszasa (obecnie Zair), Mali, Mauretanii, Nigru, Rwandy, Republiki Malgaskiej, Republiki Środkowoafrykańskiej, Senegal, Somalii, Togo, Wybrzeża Kości Słoniowej. Wszystkie te państwa były poprzednio stowarzyszone z WE jako obszary niesamodzielne. Konwencja weszła w życie 1 VII 1964 r.

Konwencja została zawarta na pięć lat. Na rok przed jej wygaśnięciem państwa członkowskie były zobowiązane podjąć kroki na rzecz zawarcia nowej umowy.

W wyniku tej umowy państwa stowarzyszone korzystały z obniżek celnych, dokonywanych w ramach WE. Ponadto państwa członkowskie WE zniosły całkowicie cła na następujące produkty pochodzące z państw stowarzyszonych: ananasy, kawę, herbatę, pieprz, wanilię, goździki, kakao, gałkę muszkatałową oraz niektóre gatunki drzewa, z dniem wejścia w życie konwencji.

Z drugiej strony – państwa stowarzyszone były zobowiązane obniżyć corocznie, od siódmego miesiąca po wejściu w życie konwencji, o 15% cła i inne opłaty na towary importowane z państw członkowskich WE. Najpóźniej po upływie czwartego roku od wejścia w życie konwencji powinny być one ponadto znieść wszelkie ograniczenia ilościowe w handlu z państwami WE. Konwencja zezwalała państwom stowarzyszonym na utrzymanie, a nawet podwyższenie cel i innych opłat oraz ograniczeń ilościowych w celu ochrony własnego przemysłu i utrzymania równowagi w bilansie płatniczym. Zobowiązywała ona także państwa stowarzyszone do przyznania, najpóźniej do 1 VII 1967 r., towarzystwom (firmom) z państw członkowskich WE takich samych uprawnień w zakresie prawa osiedlania się i świadczenia usług, jak własnym.

Wreszcie przewidywała ona współpracę między państwami WE i państwami stowarzyszonymi w dziedzinie technicznej i finansowej w celu przyspieszenia rozwoju gospodarczego i społecznego państw stowarzyszonych. Na realizację pomocy technicznej i finansowej dla państw stowarzyszonych w czasie pięciu lat obowiązywania konwencji przeznaczono 730 mln jednostek rozliczeniowych, z czego 620 miało charakter pomocy bezzwrotnej.

Konwencja powołała do życia w miejsce Funduszu Krajów i Terytoriów Zamorskich Europejski Fundusz Rozwoju, który miał za zadanie udzielenie powyższej pomocy finansowej. Kapitał Funduszu na cztery lata został ustalony w wysokości 800 mln jednostek rozliczeniowych. 730 mln z powyższego kapitału było

przeznaczonych dla stowarzyszonych krajów rozwijających się, a 70 mln dla stowarzyszonych obszarów zależnych.

W powyższym pięcioletnim okresie stowarzyszone kraje rozwijające się otrzymały od funduszu pomoc techniczną i finansową w wysokości zaledwie 500 mln jednostek rozliczeniowych, a nie jak planowano – 730 mln 45% z powyższych funduszy było przeznaczone na modernizację rolnictwa, 38% na infrastrukturę, 10% na oświatę, realizację programów szkolenia kadr i szkolenia zawodowego, 5% na rozbudowę służby zdrowia, a zaledwie 2% na industrializację.

W celu nadzorowania realizacji postanowień konwencji zostały powołane: Rada Stowarzyszenia, Komitet Stowarzyszenia, Konferencja Parlamentu Stowarzyszenia oraz Trybunał Rozjemczy Stowarzyszenia. Głównym organem była Rada Stowarzyszenia, która składała się – z jednej strony członków Rady WE i członków Komisji WE, z drugiej zaś po jednym członku rządu z każdego państwa stowarzyszonego. Zbierała się co najmniej raz w roku. Uchwały zapadały za obustronną zgodą państw członkowskich WE i państw stowarzyszonych.

Po wygaśnięciu 31 VI 1969 r. powyższej konwencji, stowarzyszenie 18 państw WE zostało odnowione na kolejnych pięć lat umową podpisaną 29 VII 1969 r. w Jaunde. Weszła ona w życie 1 I 1971 r. i obowiązywała do 31 I 1975 r. W nowej umowie o stowarzyszeniu zostały utrzymane preferencje celne i handlowe udzielone krajom stowarzyszonym przez WE w umowie poprzedniej. W celu złagodzenia jednak dyskryminacji, jaką zostali dotknięci producenci artykułów tropikalnych z krajów nie stowarzyszonych z WE w wyniku stosowania powyższych preferencji, WE zredukowała swoje cła na ich produkty od 15% do 40%, a cła na niektóre produkty – w tym kawę i niektóre gatunki drzewa – zostały całkowicie zawieszone.

Umowa utworzyła także system stabilizujący w pewnym stopniu ceny na artykuły tropikalne z krajów stowarzyszonych.

Państwa WE wyasygnowały ponadto w ramach Europejskiego Funduszu 1 mld jednostek rozliczeniowych, w tym 918 mln na pomoc finansową dla stowarzyszonych krajów rozwijających się, a 82 mln dla stowarzyszonych obszarów zależnych, w celu przyspieszenia ich rozwoju gospodarczego. Z powyższej sumy 810 mln jednostek rozliczeniowych miało stanowić pomoc bezzwrotną, 90 mln – pożyczki na specjalnie dogodnych warunkach, 100 mln – pożyczki na normalnych warunkach handlowych.

Wreszcie umowa przedłużyła działalność organów stowarzyszenia, utworzonych na mocy „konwencji z Jaunde” z 1963 r. Ich skład, zadania i funkcje nie zmieniły się w porównaniu z okresem poprzednim.

Po wygaśnięciu powyższej umowy o stowarzyszeniu 31 I 1975 r. nie została ona odnowiona w związku z podpisaniem 28 I 1975 r. przez WE i czterdzieści sześć państw Afryki, strefy Karabinów i Pacyfiku tzn. konwencji z Lomé.

Kolejnym stowarzyszeniem omawianego typu było stowarzyszenie Kenii, Tanzanii, Ugandy z WE. Pierwsza umowa w tej sprawie została, po pięcioletnich rokowaniach, podpisana 26 VII 1968 r. w Arushy. Na jej mocy WE zniosła opłaty celne i ograniczenia ilościowe (z wyjątkiem niektórych artykułów tropikalnych) na towary importowane z powyższych państw. Z drugiej strony państwa powyższe, tworzące wówczas Wspólnotę Gospodarczą Afryki Wschodniej, udzieliły WE koncesji taryfowych w postaci preferencji celnych (obniżki rzędu 10%) na 69 pozycji. Stanowiło to około 15% całego eksportu WE do tych państw. Umowa nie przewidywała pomocy finansowej WE dla tych państw. Powoływała do życia organy stowarzyszenia analogiczne do organów stowarzyszenia osiemnastu państw afrykańskich z WE.

Umowa ta wygasła już 31 maja 1969 r. Została odnowiona na pięć lat 24 IX 1969 r. w Arushy. Termin wejścia jej w życie w praktyce został przez państwa WE zsynchronizowany z wejściem w życie „konwencji z Jaunde”. Był nim 1 I 1971 r. Nowa umowa w zasadzie niewiele różniła się od umowy pierwszej.

Umowa powyższa była pierwszą umową o stowarzyszeniu, zawartą przez WE nie z byłą kolonią państwa członkowskiego, lecz z państwem wchodzącym w skład Commonwealthu. Należy jednak wspomnieć, że pierwsza taka umowa *de facto* została zawarta między WE a Nigerią 11 VII 1966 r. w Lagos, nie weszła jednak w życie, ponieważ Francja jej nie ratyfikowała. Umowa między WE a Nigerią była bardzo podobna do umowy między WE a państwami Wspólnoty Gospodarczej Afryki Wschodniej.

Ostatnim stowarzyszeniem omawianego typu było stowarzyszenie Maroka i Tunezji z WE. Rokowania w tej sprawie trwały od 1963 r., a zostały zakończone w 1969 r. zawarciem umowy o stowarzyszeniu – w pierwszym przypadku 28 marca w Tunisie, w drugim – 31 marca w Rabacie. Obydwie umowy weszły w życie 1 IX 1969 r. Również Algieria prowadziła rokowania z WE w sprawie stowarzyszenia się z tą Wspólnotą, ale nie zakończyły się one sukcesem.

Umowy Maroka i Tunezji z WE przewidywały jednostronne całkowite zmniejszenie przez tę Wspólnotę ceł i ograniczeń ilościowych na towary przemysłowe, pochodzące z tych państw, z wyjątkiem ceł na korek, produkty naftowe i niektóre wyroby stalowe (na które przyznano tym krajom kontyngenty taryfowe).

Powyższe umowy zostały zawarte na pięć lat i przewidywały ich odnowienie po upływie terminu ważności. W wyniku kilkuletnich rokowań WE zawarła w styczniu 1976 r. ze wszystkimi trzema krajami Mghrebu umowy nowego typu, określane nazwą „układów specjalnych”. Są one omówione niżej w odrębnym punkcie.

Od czasu zawarcia przez niektóre kraje rozwijające się z WE panował pogląd, że należy dążyć do tego, aby jedna, a nie wiele umów regulowało tego typu stowarzyszenie. Dla tego podczas zawierania umów o stowarzyszeniu z nowymi krajami rozwijającymi się starano się zsynchronizować terminy wejścia ich w życie oraz czas obowiązywania. Miało to ułatwić w przyszłości zawarcie jednej umowy ze wszystkimi krajami rozwijającymi się pragnącymi mieć status członka stowarzyszonego WE.

Po długoletnich próbach umowa taka została zawarta. Była nią konwencja zawarta 28 I 1975 r. w Lomé. W życie weszła 1 IV 1976 r., wygasła zaś 1 III 1980 r. Jej sygnatariuszami, z jednej strony było dziewięć państw WE, z drugiej zaś – czterdzieści sześć państw Afryki, strefy Karabinów i Pacyfiku (w czasie obowiązywania przystąpiło do niej ponad osiem krajów rozwijających się), określanych powszechnie skrótem ACP. Partnerami państw WE były kraje już stowarzyszone z tą Wspólnotą, do których dołączyły się inne kraje rozwijające się, głównie były kolonie brytyjskie.

Tytuł konwencji nie wyjaśnia, czego ona dotyczy. Oficjalnie nazywa się konwencją między WE a krajami ACP z Lomé, powszechnie zaś nazywana jest „konwencją z Lomé”. W tekście konwencji nigdzie nie mówi się, że jest konwencja o stowarzyszeniu krajów ACP z WE. Zasady gospodarczej współpracy WE z krajami rozwijającymi się, stronami konwencji z Lomé, w jednej sprawie istotnie różniły się od poprzednich konwencji o stowarzyszeniu. Mianowicie WE jednostronnie przyznała krajom rozwijającym się ustępstwa ekonomiczne. Są one – zarówno handlowe, jak i finansowe – o wiele większe niż w poprzednich stowarzyszeniach, natomiast mechanizm ekonomiczny tych ustępstw oraz mechanizm instytucjonalny, nadzorujący ich realizację, był zbliżony do poprzednio istniejących.

W dziedzinie handlu WE zobowiązała się jednostronnie znieść cła i ograniczenia ilościowe na niemal wszystkie towary (99,2%) importowane z krajów ACP. W stosunku do pozostałych towarów (przede wszystkim cytryny, mięso i zboże) zastosowano preferencyjny system importowy, który był korzystniejszy niż system preferencji generalnych, stosowanych przez WE wobec krajów rozwijających się.

W przeciwieństwie do „konwencji z Jaunde” kraje rozwijające się nie były zobowiązane do udzielania żadnych preferencji handlowych państwom WE.

Novum we współpracy międzynarodowej nie tylko między WE a krajami rozwijającymi się, lecz w skali światowej, było utworzenie przez konwencję z Lomé mechanizmu (tzw. *stabex*), zapewniającego stabilność wpływów tych krajów z dwunastu podstawowych ich produktów eksportowanych oraz niektórych ich pochodnych (łącznie 29), a mianowicie bananów, herbaty, kawy, bawełny, drewna, produktów palmowych, kokosowych, orzeszków ziemnych, sisalu, rudy żelaza i

skór. W 1976 r. mechanizm ten rozciągnięto także na siedem innych produktów, w tym wanilię, goździki, wełnę, gumę arabską, mohair.

Stabex zapewniał rekompensatę finansową krajom rozwijającym się wówczas, gdy w danym roku wpływy eksportowe (w kontekście eksportu do WE) w wyniku spadku cen światowych lub klęski żywiołowej w danym kraju, zmniejszyły się co najmniej o 7,5% względem średniej z poprzednich 4 lat. Rekompensata mogła być zastosowana tylko w przypadku tych wyżej wymienionych surowców, których udział w eksporcie globalnym danego kraju nie jest mniejszy niż 7%. W przypadku krajów najbiedniejszych, wyspiarskich i bez dostępu do morza wysokość obywatów składników została zmniejszona do 2,5%.

Rekompensata następuje w formie nie oprocentowanych pożyczek, które winny być zwrócone w ciągu 5 lat, z dwuletnim okresem karencji. W przypadku dalszego niekorzystnego kształtowania się cen, zwrot pożyczki mógł być przedłużony do 7 lat. Najmniej rozwinięte kraje (łącznie 24) zostały zwolnione z obowiązku zwrotu pożyczek. Na pomoc tę przeznaczono na pięć lat 375 mln jednostek rozliczeniowych.

Wszystkie ustępstwa handlowe WE miały duże znaczenie dla krajów rozwijających się, ponieważ 54% ich eksportu oraz 44% ich importu przypadało w tym czasie na obszar WE.

Ponadto na wzór „konwencji z Jaunde” WE zobowiązała się świadczyć krajom rozwijającym się pomoc techniczną i finansową. Przeznaczono na ten cel w czasie pięciu lat 3,39 mld jednostek rozliczeniowych. W związku z tym przedłużono działalność Europejskiego Funduszu Rozwoju, który uzyskał na ten cel 3 mld jednostek rozliczeniowych, natomiast 390 mln pochodziło z Europejskiego Banku Inwestycyjnego. Z ogólnej sumy 3,39 mld jednostek rozliczeniowych 2,1 mld było przeznaczone na pomoc w formie bezzwrotnej.

31 X 1979 r. została podpisana w Lomé nowa konwencja między państwami WE i 58 państwami Afryki, strefy Karabinów i Pacyfiku, która weszła w życie 1 I 1981 r. i obowiązywała do 28 II 1985 r. W trakcie jej obowiązywania do konwencji przystąpiło jeszcze 5 krajów rozwijających się. Konwencja utrzymywała w mocy postanowienia poprzedniej konwencji w sprawie niemal swobodnego dostępu towarów krajów rozwijających się na rynek WE. Rozszerzyła mechanizm działania *stabexu* na czterdzieści cztery produkty rolne. Jednocześnie próg zależności eksportowej i próg uruchomienia kompensaty został obniżony z 7,5% do 6,5%, w przypadku zaś krajów mniej rozwiniętych – stanowiących około 75% stron II konwencji Lomé – z 2,5% do 2%.

Jednocześnie ustanowiła drugi mechanizm (tzw. *sysmin* lub *minex*), który zapewnił krajom rozwijającym się stabilne zyski z eksportu podstawowych ich kopalin (miedź, kobalt, fosforyt, boksyty, aluminium, ruda magnezu, cyna, ruda żela-

za), gdy w wyniku klęski żywiołowej w danym państwie lub spadku cen światowych nie było możliwe pełne wykorzystanie mocy produkcyjnych lub spadł eksport. Rekompensata w takim przypadku następowała wówczas, gdy moce produkcyjne lub eksport danej kopaliny spadły co najmniej o 10%. Rekompensata miała charakter pożyczek specjalnych, które winny były być spłacone w ciągu 40 lat z dziesięcioletnią karencją, przy czym ich oprocentowanie wynosiło 1%.

Ponadto konwencja ustanawiała gwarancję odszkodowań dla inwestycji z państw WE w krajach rozwijających się w razie ich nacjonalizacji. Utrzymywała i rozszerzała współpracę między państwami WE a krajami rozwijającymi się w dziedzinie kooperacji przemysłowej, polityki energetycznej, rybołówstwa i rozwoju rolnictwa. Na realizację powyższych celów przeznaczono 5,53 mld ECU, przy czym fundusz *stabexu* wzrósł do 550 mln ECU.

W grudniu 1984 r. podpisano w Lomé trzecią kolejną konwencję w sprawie współpracy krajów Afryki, strefy Karabinów i Pacyfiku z WE. Tym razem stroną konwencji, obok oczywiście państw WE, było aż 66 krajów ACP. W przypadku przepisów dotyczących handlu, weszły one w życie 1 III 1985 r., zaś przepisów w sprawie pomocy WE dla tych krajów – 1 V 1986 r. Konwencja obowiązywała do 28 II 1990 r.

Utrzymywała ona system *stabex* i *sysmin*, współpracę między państwami WE i krajami rozwijającymi się w dziedzinie kooperacji przemysłowej, polityki energetycznej, rybołówstwa i rozwoju rolnictwa. Rozciągnięto ją ponadto na transport, komunikację, sprawy socjalne i kulturę oraz walkę z pustynnieniem. Na realizację powyższych celów WE wyasygnowała 8,5 mld ECU, w tym 1 mld w formie pożyczek Europejskiego Banku Inwestycyjnego.

15 XII 1989 r. podpisano IV konwencję Lomé, która weszła w życie 1 IX 1991 r. Obowiązuje ona tym razem 10 lat, tj. do r. 2000. Wraz z konwencją został podpisany protokół finansowy w sprawie pomocy finansowej WE na lata 1991–1995. Stronami konwencji są z jednej strony państwa WE i sama WE, z drugiej strony zaś 69 państw Afryki, strefy Karabinów i Pacyfiku: Angola, Aniqua i Barbuda, Bahama, Barbados, Belize, Benin, Botswana, Burkina Faso, Burundi, Czaad, Dominikana, Dżibuti, Etiopia, Fidżi, Gabon, Gambia, Ghana, Grenada, Gujana, Gwinea, Gwinea Bissau, Gwinea Równikowa, Jamajka, Kamerun, Kenia, Kiribati, Komory, Kongo, Lesotho, Liberia, Madagaskar, Malawi, Mali, Mauretania, Mauritius, Mozambik, Nigeria, Niger, Papua Nowa Gwinea, Rep. Środkowoafrykańska, Ruanda, Saint Christopher i Newis, Saint Lucia, Saint Vincent i Grenadyny, Samoa Zachodnie, Senegal, Seszele, Sierra Leone, Somalia, Suazi, Sudan, Surinam, Tanzania, Togo, Tonga, Trynidad i Tobago, Tuvalu, Uganda, Vanuatu, Wybrzeże Kości Słoniowej, Wyspy Salomona, Wyspy św. Tomasza i Księżycy,

Zair, Zambia, Zielony Przylądek i Zimbabwe (wszystkie były stronami konwencji Lomé III), a ponadto Dominikana, Haiti i Namibia.

Utrzymała ona współpracę między WE a państwami ACP w dziedzinach ustalonych przez konwencję Lomé III. Na podstawie protokołu finansowego WE przyznała powyższym państwom pomoc finansową w wysokości 12 mld ECU na lata 1991–1995, z czego 9,695 mld pochodzić będzie z Europejskiego Funduszu Rozwoju, zaś 2,305 mld od Europejskiego Banku Inwestycyjnego. Priorytet w uzyskaniu powyższej pomocy finansowej uzyskiwały projekty i programy realizowane w dziedzinie przemysłu, rolnictwa, turystyki, kopalnictwa, energetyki, transportu i telekomunikacji oraz infrastruktury przemysłowej.

W listopadzie 1995 r. państwa UE i ACP podpisały zmodyfikowaną wersję IV konwencji z Lomé, przy czym przystąpiły do niej dwa nowe państwa z grupy ACP. Do nowych elementów należą: stworzenie instytucji regularnych konsultacji na szczeblu UE – ACP przed ważnymi spotkaniami międzynarodowymi; zobowiązania się UE do podejmowania działań na rzecz rozwoju handlu państw ACP; zwiększenie pomocy finansowej UE dla państw ACP o 22% i dopuszczenie przez UE przedstawicieli państw ACP do procesu decyzyjnego przy przyznawaniu pomocy dla tych państw.

Pomoc finansowa UE dla państw ACP w latach 1996–2000 będzie wynosić 14,625 mld ECU, z tego 13,3 mld ECU z Europejskiego Funduszu Rozwoju. W latach tych priorytet przyznano projektom służącym przede wszystkim rozwojowi wsi i rolnictwa, walce z suszą i pustoszczeniem obszarów, rozwojowi małych i średnich przedsiębiorstw.

Rezultaty realizacji dotychczasowych konwencji z Lomé nie są zadowalające dla krajów rozwijających się. Konwencje te nie były w stanie zahamować dalszego spadku cen na surowce produkowane przez kraje ACP, jak i ich zadłużenia. Nadal spada udział tych krajów z obrotach handlowych państw UE (z ponad 5% w 1975 r. do 4,5% w 1996 r.). Fundusze *stabexu* i *minexu* nie zaspokajały potrzeb krajów ACP.

W tej sytuacji UE rozważa cztery warianty jej stosunków z krajami ACP. Zostały one opublikowane w listopadzie 1996 r. przez Komisję UE w tzw. Zielonej Księdze. Sprowadzają się one do:

- utrzymania dotychczasowego wariantu stosunków,
- skupienia pomocy UE przede wszystkim na krajach najmniej rozwiniętych,
- zawarcia przez UE z krajami ACP porozumienia nakreślającego jedynie ogólnie zasady współpracy UE z tymi krajami, których szczegóły zostałyby określone w dwustronnych porozumieniach,

- rozbitcie dotychczasowej konwencji z Lomé na regionalne porozumienia, w ramach których szczególnie akcent zostałby położony na kraje najmniej rozwinięte.

Realizacja poszczególnych konwencji z Lomé jest nadzorowana przez organy utworzone jeszcze przez konwencję z Jaunde, chociaż z czasem nieco zmodyfikowane. Poszczególne konwencje z Lomé przedłużają niejako ich funkcjonowanie. Są to następujące organy: Rada Ministrów, składająca się z jednej strony z członków Rady i Komisji Unii Europejskiej, z drugiej zaś z przedstawicieli (po jednym) rządów poszczególnych krajów rozwijających się, stron konwencji; Komitet Ambasadorów – składający się z przedstawicieli państw członkowskich UE (po jednym) oraz przedstawicieli (po jednym) krajów rozwijających się; Zgromadzenia Doradcze, składające się z przedstawicieli parlamentów narodowych krajów rozwijających się; Sekretariat z siedzibą w Brukseli.

e. Stowarzyszenie z UE słabiej rozwiniętych państw europejskich

- *Uwagi ogólne.* Celem tego typu stowarzyszenia w odniesieniu do pewnych państw jest umożliwienie im stopniowego przygotowania do wstąpienia do UE na prawach członka zwyczajnego. Państwa te nie mogą być przyjęte bezpośrednio do UE, gdyż ich gospodarka, przede wszystkim ich przemysł, nie wytrzymałby konkurencji z gospodarką państw UE. Ten typ stowarzyszenia jest więc pewnego rodzaju okresem adaptacyjnym przed pełnym wstąpieniem do UE.

W przypadku innych słabiej rozwiniętych państw europejskich celem stowarzyszenia z UE jest utworzenie między nimi a tą Wspólnotą unii celnej. Istotą ich nie są więc jednostronne, jak w przypadku krajów rozwijających się, koncesje handlowe UE, lecz koncesje z dwóch stron, prowadzące w rezultacie do dużego zespolenia w przyszłości gospodarek tych państw. Oficjalnie w konwencjach w sprawie powyższego typu stowarzyszenia z UE nie mówi się o przystąpieniu w przyszłości tak stowarzyszonego państwa do UE na prawach członka zwyczajnego. W praktyce wypowiedzi mężów stanu stowarzyszonych państw wskazują, że i one chciałyby w przyszłości przystąpić do UE na prawach członka zwyczajnego.

W przypadku pierwszego typu stowarzyszenia umowy o takim stowarzyszeniu zawarły z WE: Grecja, Turcja, Polska, Czechy, Słowacja, Słowenia, Węgry, Bułgaria, Rumunia oraz Łotwa i Estonia. Drugiego typu stowarzyszenie – przynajmniej pierwotnie – zostało utworzone między WE a Maltą i Cyprem.

– *Stowarzyszenie, którego celem jest uzyskanie statusu członka pełnoprawnego UE. Stowarzyszenie Grecji z UE*

Grecja stała się członkiem stowarzyszonym z UE na mocy układu podpisanego 9 VII 1961 r. w Atenach, który wszedł w życie 1 XI 1962 r. Na jego mocy z

dnem wejścia w życie układu artykuły przemysłowe z Grecji zaczęto traktować w UE tak samo, jak artykuły przemysłowe UE w wymianie handlowej między państwami członkowskimi. Natomiast Grecja była zobowiązana nieść cła na import z UE w czasie dwunastu lat, przy czym na wiele towarów okres ten został rozciągnięty do dwudziestu dwóch lat. Jednocześnie w czasie dwunastu lat miała ona wprowadzić wspólną taryfę celną z UE, chociaż w celu utrzymania tradycyjnych kierunków handlu Grecji ustanowiono wyjątki wobec wielu produktów. Postanowienia Traktatu UE na temat ograniczeń ilościowych zostały rozciągnięte na Grecję, z wyjątkiem tych, które dotyczyły artykułów rolnych. Restrykcje na artykuły rolne miały być utrzymane do czasu zharmonizowania polityki rolnej państw członkowskich WE i Grecji. Umowa wprowadzała też pewne preferencje celne i handlowe w celu ułatwienia zbytu produktów greckich w UE. W rezultacie Grecja najpóźniej w czasie dwudziestu dwóch lat miała stać się pełnoprawnym członkiem UE.

Na mocy dodatkowego protokołu, Grecja miała otrzymać od UE w ciągu pięciu lat pomoc finansową na dogodnych warunkach w wysokości 125 mln jednostek rozliczeniowych.

Umowa powołała organy Stowarzyszenia: Radę (organ międzyrządowy) i Wspólny Komitet Parlamentarny.

Znoszenie przez państwa UE cөл na greckie artykuły przemysłowe przebiegało równolegle do obniżania cөл wewnątrz UE i zostało zakończone 1 VII 1968 r. Również Grecja obniżała stopniowo stawki celne na artykuły importowane z UE. Doprowadziły one do utworzenia od listopada 1974 r. unii celnej między UE a Grecją na większość produktów przemysłowych i część rolnych. Na podstawie umowy zawartej 29 V 1979 r. Grecja stała się członkiem pełnoprawnym UE z dniem 1 I 1981 r.

– Stowarzyszenie Turcji z UE

Stowarzyszenie Turcji z UE zostało utworzone na mocy umowy podpisanej 12 IX 1963 r. w Ankarze, która weszła w życie 1 XII 1964 r. Okres, w którym Turcja miała stopniowo przejmować prawa i obowiązki, aby stać się pełnoprawnym członkiem UE, miał trwać nie dłużej niż dwadzieścia dwa lata. Został on rozbity na trzy etapy: przygotowawczy, przejściowy i końcowy. W okresie przygotowawczym Turcja miała doprowadzić do szybkiego swego wzrostu gospodarczego i zbliżyć swą strukturę gospodarczą do państw UE. UE zobowiązała się jednocześnie udzielić Turcji w czasie pierwszych pięciu lat pomocy finansowej w wysokości 175 mln jednostek rozliczeniowych.

W czasie okresu przejściowego (do dwunastu lat) i końcowego (do pięciu lat) miała być natomiast ustanowiona unia celna i uzgodniona polityka gospodarcza Turcji z polityką gospodarczą państw UE. Wspólnota miała znieść wszelkie cła i

ograniczenia ilościowe na towary tureckie od 1 XII 1975 r., natomiast Turcja na towary z UE od 1 XII 1986 r. Jednocześnie w tym samym dniu powinna była ona przejść na wspólną taryfę zewnętrzną UE. Przystosowanie tureckiej taryfy celnej do wspólnej zewnętrznej UE miało zacząć się po zakończeniu dwunastoletniego okresu przejściowego.

Umowa utworzyła analogiczne organy, jak w omówionym wyżej stowarzyszeniu Grecji z UE, tj. Radę Stowarzyszenia i Wspólny Komitet Parlamentarny. Rada powołała do życia jeszcze Komitet Stowarzyszenia, mający charakter organu wykonawczego stowarzyszenia.

W wyniku nacisku Turcji Rada Stowarzyszenia opracowała w 1968 r. nowy, szczegółowy terminarz realizacji poszczególnych celów stowarzyszenia, uwzględniający tureckie trudności gospodarcze. Po długich rokowaniach 22 XI 1970 r. podpisany został dodatkowy protokół o rozpoczęciu drugiego etapu stowarzyszenia Turcji z UE, który został przedłużony z dwunastu do dwudziestu dwóch lat. Państwa UE zgodziły się na całkowite zniesienie ceł i ograniczeń ilościowych na produkty przemysłu tureckiego z chwilą wejścia w życie protokołu. Natomiast Turcja zobowiązywała się znieść w tym czasie cła na 55% towarów importowanych z państw UE, a przez następne dziesięć – na wszystkie towary, likwidując tym ograniczenia ilościowe. Obie strony postanowiły wprowadzić wzajemne ułatwienia w imporcie towarów rolnych. Turcja miała korzystać już od początku etapu okresu przejściowego z preferencji obejmujących ponad 90% jej produktów rolnych. Jednocześnie została zobowiązana do poczynienia kroków na rzecz dostosowania swj polityki rolnej UE. W okresie tym miały być rozciągnięte na Turcję postanowienia w sprawie swobodnego przepływu siły roboczej i zrównania praw robotników tureckich z robotnikami – obywatelami państw UE.

Wprowadzenie w życie protokołu dodatkowego napotkało duże trudności. W związku z tym 30 I 1974 r. został podpisany protokół tymczasowy, który wszedł w życie 1 I 1974 r., regulujący częściowe i tymczasowe problemy związane z realizacją etapu przejściowego (drugiego). Został on zawarty na rok i mógł być co roku odnawiany od czasu wejścia w życie dodatkowego protokołu z 23 XI 1970 r.

Korzyści Turcji w tym czasie ze stowarzyszenia z UE okazały się o wiele mniejsze niż oczekiwano. W ciągu dziesięciu lat zmniejszenie różnicy między Turcją a państwami Wspólnoty następowało o wiele wolniej niż zakładano. Turcja związała się wprawdzie bardziej gospodarczo z UE, gdyż w powyższym okresie jej eksport do UE wzrósł ze 137 do 162 mln dolarów, zaś import ze 150 do 1155 mln dolarów. Nie osiągnięto jednak celu podstawowego – likwidacji deficytu handlowego poprzez zwiększenie wywozu tradycyjnych artykułów rolnych Turcji oraz rozszerzenia wywozu artykułów przemysłowych i półfabrykatów. Nie udało

się też zlikwidować bezrobocia (w 1972 r. 2 mln bezrobotnych), mimo „eksportu” tureckiej siły roboczej do UE w wysokości 70 tys. osób.

Sytuacja powyższa doprowadziła do zawarcia 1 VII 1980 r. nowego protokołu o stowarzyszeniu Turcji z WE. Przewidywał on obniżenie przez UE ceł na tureckie artykuły rolne do 70% stanu pierwotnego z dniem 1 I 1981 r., do 40% – 1 I 1983 r., do 20% – 1 I 1985 r., do 0% – 1 I 1987 r. Jednocześnie UE przyznała Turcji pomoc natychmiastową w wysokości 95 mln ECU.

W wyniku zamachu wojskowego, przeprowadzonego w Turcji we wrześniu 1980 r., Komisja Wspólnot Europejskich zawiesiła realizację powyższego protokołu. Z kolei Turcja od 1982 r. kilkakrotnie podwyższała cła na wiele towarów z państw UE w celu ochrony własnego przemysłu. W 1985 r. UE i Turcja podjęły rozmowy na temat wznowienia współpracy między sobą. W ich rezultacie w grudniu tegoż roku postanowiono utworzyć między UE i Turcją unię celną od 1 I 1996 r. W 1987 r. Turcja wystąpiła o przyjęcie jej na członka zwyczajnego WE.

W 1989 r. Komisja Wspólnot stwierdziła, że formalne negocjacje z Turcją w powyższej sprawie mogą rozpocząć się dopiero wówczas, gdy Turcja przeprowadzi restrukturyzację swej gospodarki, zwiększy efektywność przestrzegania praw człowieka oraz znormalizuje swe stosunki z Grecją. Jednocześnie uznała ona za konieczne zwiększenie przez Wspólnoty pomocy finansowej dla Turcji.

W 1992 r. Turcja i UE podjęły negocjacje w sprawie utworzenia między nimi unii celnej w 1996 r. Stosowana umowa w tej kwestii została podpisana w lipcu 1995 r., a w życie weszła 1 I 1996 r. Jednocześnie UE odblokowała fundusz pomocy dla Turcji w wysokości ponad 900 mln ECU.

Stowarzyszenie innych państw europejskich ze Wspólnotami Europejskimi

16 XII 1991 r. Polska, Czecho-Słowacja⁵ i Węgry podpisały ze Wspólnotami Europejskimi układy w sprawie stowarzyszenia się z nimi. Celem tych układów jest przede wszystkim ustanowienie wolnego handlu między Wspólnotami i tymi państwami na artykuły przemysłowe oraz pewna liberalizacja handlu artykułami rolnymi między nimi, a ponadto rozwój współpracy w dziedzinie gospodarczej, finansowej, kulturalnej i politycznej oraz zbliżanie ustawodawstwa stowarzyszonych państw do ustawodawstwa Wspólnot. Cele układów mają być zrealizowane w ciągu 10 lat. Wreszcie stanowią one, że ostatecznym celem stowarzyszenia jest przystąpienie powyższych państw na prawach członka zwyczajnego. Nie określają one jednak, kiedy to nastąpi.⁶

5 W wyniku rozpadu tego państwa Czechy i Słowacja podpisały 4 X 1993 r. ze Wspólnotami Europejskimi nowe odrębne układy o stowarzyszeniu.

6 Stowarzyszenie Polski ze Wspólnotami Europejskimi omówione jest w pkt. 3 A.

W lutym 1994 r. Bułgaria i Rumunia, w czerwcu 1995r. zaś Litwa, Łotwa, Estonia i Słowenia podpisały z UE umowy o stowarzyszeniu. W przypadku pierwszych dwóch państw przewiduje się 10–letni, a w przypadku pozostałych państw – zaledwie 5–letni okres przejściowy, w trakcie którego mają być wprowadzone w życie postanowienia tych umów, w tym przede wszystkim zniesienie barier na artykuły przemysłowe i liberalizacja handlu artykułami rolnymi między nimi.

Wszystkie powyższe państwa są objęte pomocą finansową z funduszu określonego w skrócie PHARE. Został on pierwotnie utworzony przez Grupę 24 (najbardziej uprzemysłowionych państw świata) w celu pomocy dla procesów restrukturyzacyjnych w Polsce i na Węgrzech. Stąd jego skrót pochodzi od angielskiej nazwy – Program Pomocy na rzecz Restrukturyzacji w Polsce i na Węgrzech. W grudniu 1989 r. nazwa ta została przyjęta dla analogicznego programu WE.

W styczniu 1990 r. PHARE odnosił się tylko do Polski i Węgier, ale już we wrześniu został on rozciągnięty na Bułgarię, Czechosłowację, NRD i Jugosławię; w 1991 r. ponadto na Albanii i Rumunię; zaś w 1992 r. także na Litwę, Łotwę, Estonię i Słowenię, tak że od 1994 r. obejmuje on 11 państw (w 1991 r. pomoc dla Jugosławii została zawieszona).

Z PHARE udzielana jest pomoc finansowa na rzecz przebudowy gospodarczej, społecznej i politycznej w powyższych państwach. Pomoc ma przede wszystkim charakter dotacji, a nie pożyczek. W latach 1990–95 kierowana była ona głównie na sfinansowanie: studiów na koncepcję restrukturyzacji poszczególnych dziedzin gospodarki oraz opracowania stosownych planów działania; doradztwa; ekspertyz technicznych; szkolenia kadry. Ponadto PHARE może sfinansować wstępny import niezbędny dla wszczęcia restrukturyzacji danej dziedziny, projekty pilotażowe, programy inwestycyjne wspierające powyższe reformy. Wreszcie PHARE może wspierać finansowo reformy społeczne i polityczne w powyższych krajach. Do 10% budżetu PHARE może być przeznaczony na pomoc humanitarną.

Pomoc z PHARE udzielana jest na podstawie decyzji Komisji UE po negocjacjach między nią a zainteresowanym państwem, w oparciu o priorytety pomocnicze wypracowane przez to państwo. Priorytety są przekazywane Komisji przez państwo poprzez tzw. narodowych koordynatorów. Dla każdego projektowanego przedsięwzięcia winien być opracowany tzw. program indykacyjny, zawierający podstawowe informacje o kosztach i strategii realizacji przedsięwzięcia. Po przeanalizowaniu przez stosowne organy Komisji projektowanych projektów pomocowych, są one przekładane dla zaopiniowania przez Komitet Zarządzający Państw Członkowskich PHARE. Jak już stwierdzono, ostateczną decyzję podejmuje Komisja po negocjacjach z wnioskującym państwem. W oparciu o nią Komisja podpisuje z wnioskującym państwem stosowne „memorandum finansowe”. Na jego podstawie powyższe państwo tworzy specjalną jednostkę, zarządzającą finansami

PHARE przy realizacji określonego przedsięwzięcia pod nadzorem Komisji Wspólnot.

Poszczególne programy finansowane przez PHARE mogą trwać 2–3 lata. 75% pomocy finansowej PHARE udzielane jest na zasadzie bilateralnej. Do 15% pomocy może być przeznaczone na rozwój regionalny, dotyczący kilku krajów, zaś do 10% na wspólne przedsięwzięcia kilku państw (np. walkę z zanieczyszczeniem transgranicznym, walkę z handlem narkotykami).

W latach 1990–1995 PHARE udzielił pomocy w łącznej wysokości ponad 3,6 mld ECU, z czego najwięcej otrzymały: Polska – 1,186 mld, Węgry – 583 mln, Rumunia – 608 mln, Bułgaria – 476 mln, Albania – 332 mln, Czechy – 230 mln, Litwa i Słowacja – po 126 mln, Łotwa – 95 mln, Słowenia – 69 mln, Estonia – 68 mln, b. NRD – 35 mln. Ponadto z powyższej sumy 579 mln ECU przeznaczono na realizację programów międzypaństwowych a 660 mln na pomoc humanitarną. Od połowy lat dziewięćdziesiątych udziela rokrocznie pomocy finansowej przeciętnie w wysokości 1 mld ECU.

Pomoc finansowa PHARE w latach 1990–1993 została skierowana na reformy w dziedzinie: sektora prywatnego – 17% ogółu środków, oświaty i ochrony zdrowia – 16,7%, rolnictwa – 12%, ochrony środowiska – 9%, rozbudowy infrastruktury – 8%, administracji, 5,6%, socjalnej i walce z bezrobociem – 3,5%. Na pomoc humanitarną wydatkowano 8,5% ogółu środków. Od 1994 r. PHARE udziela pomocy finansowej na dostosowanie prawa powyższych państw do prawa wspólnotowego (unijnego).

W latach 1995–99 PHARE ma udzielić pomocy w łącznej wysokości 6,7 mld ECU, z czego Polska miała uzyskać łącznie (1,015 mld ECU), przeciętnie rocznie po 200 mln ECU, czyli około 21% całości pomocy. W marcu 1996 r. Komisja UE postanowiła, że pomoc z PHARE będzie udzielana wyłącznie na finansowanie realizacji wielkich projektów rozwoju infrastruktury (ponad 70% całej pomocy), w tym głównie rozwój sieci telekomunikacyjnych i energetycznych, infrastruktury obszarów wiejskich i inwestycji związanych z ochroną środowiska, oraz na poprawę administracji i wymiaru sprawiedliwości państw stowarzyszonych (prawie że 30% całej pomocy), by była ona w stanie wprowadzać w nich nowoczesne reguły gospodarki rynkowej, w tym na dostosowaniu ustawodawstwa krajowego do standardów UE, oraz mogła efektywniej walczyć z przestępczością.

W 1998 r. Polska uzyskała od PHARE 178 mln ECU, z tego (w mln ECU): 53 na współpracę transgraniczną z RFN i Danią, po 20 na udział w programach wymiany międzyuczelnianej i młodzieżowej (Sokrates, Leonardo i Youth for Europe), budowę obwodnicy Krakowa i pomoc dla restrukturyzacji hutnictwa, 13 – „uszczelnianie” granicy wschodniej, 12,2 – ochronę środowiska, po 10 na restrukturyzację górnictwa węgla i stypendia dla studentów „Tempus”, 9 – szkolenie ad-

ministracji, 7,5 – rolnictwo (szkolenie służb weterynaryjnych przyjęcie rachunkowości UE), 3 – poprawę pracy sądów. Jednocześnie Polska straciła 34 mln ECU z powodu odrzucenia przez Komisję UE 14 projektów, które nie odpowiadały wymogom UE. W 1999 r. Polska otrzymała od PHARE 270 mln ECU.

Działalność PHARE jest ściśle koordynowana z działalnością Europejskiego Banku Inwestycyjnego i Europejskiego Banku Odbudowy i Rozwoju.

Stowarzyszenie, którego celem jest utworzenie unii celnej z WE.

– Stowarzyszenie Malty z WE

Umowa w sprawie stowarzyszenia Malty z WE została podpisana 5 XII 1970 r. w La Valetta. W życie weszła 1 IV 1971 r. Stowarzyszenie miało doprowadzić w czasie dziesięciu lat do utworzenia unii celnej Malty z WE.

Ta ostatnia była zobowiązana do obniżenia swych stawek celnych o 70% na produkty Malty, z wyjątkiem artykułów rolnych i naftowych, już w chwili wejścia w życie umowy o stowarzyszeniu. Natomiast Malta powinna była obniżyć cła na artykuły WE w czasie pięciu lat o 35%. Po 1977 r. Malta miała przejść na stosowanie zewnętrznej taryfy celnej obowiązującej w WE. Stowarzyszenie nie wymagało od Malty przystosowania jej polityki handlowej, rolnej, przemysłowej i podatkowej do systemów obowiązujących w WE.

W 1976 r. zakończono realizację pierwszego etapu stowarzyszenia. W połowie lat osiemdziesiątych w zasadzie wprowadzono w życie postanowienia umowy o stowarzyszeniu Malty z WE.

W lipcu 1990 r. Malta wystąpiła do Wspólnot Europejskich w sprawie przyjęcia jej do nich w charakterze członka zwyczajnego. Rada Wspólnot postanowiła, że rokowania z Malcią w tej sprawie rozpoczną się w ciągu 6 miesięcy po zakończeniu konferencji przeglądowej (tzw. Maastricht II), która zakończyła się w czerwcu 1997 r.

W związku jednak ze zwycięstwem Partii Pracy w wyborach na Malcie w grudniu 1996 r., która jest przeciwna wstąpieniu Malty do UE, rokowania takie nie zostały podjęte. W związku ze zmianą rządu w połowie 1988 r. Malta prawdopodobnie na początku 1999 r. wznowiła starania o wejście do UE.

– Stowarzyszenie Cypru z WE

Umowa w sprawie stowarzyszenia się Cypru z WE została zawarta 19 XII 1972 r. w Brukseli. Umowa przewidywała doprowadzenie w czasie 10 lat do ustanowienia unii celnej między Cyprem a WE. Ta ostatnia powinna była obniżyć o 70% swoje cła na artykuły importowane z Cypru już z chwilą wejścia w życie umowy o stowarzyszeniu. Natomiast Cypr był zobowiązany w ciągu pięciu lat obniżyć o 35% swoje stawki celne na artykuły importowane z państw WE. W drugim etapie Cypr miał stopniowo przyjmować wspólną taryfę celną WE. Ponadto

miały być zlikwidowane wszelkie cła i ograniczenia ilościowe w obrocie handlowym między WE i Cyprem.

W wyniku obaw Francji i Włoch przed zalewem ich rynku tanimi warzywami z Cypru postanowienia umowy o stowarzyszeniu były realizowane ze znacznym opóźnieniem. W 1982 r. WE i Cypr podjęły rokowania w celu ustalenia ostatecznego terminu utworzenia między nimi unii celnej. W ich rezultacie z 1987 r. zawarły one nowe porozumienie, ustalając szczegółowo terminarz ustanawiania między nimi unii celnej w ciągu 15 lat.

W lipcu 1990 r. Cypr wystąpił z wnioskiem o przyjęcie go do Wspólnot Europejskich. Rokowania w tej sprawie rozpoczęły się 31 III 1998 r.

– Stowarzyszenie Andory z WE

1 I 1991 r. w życie weszła umowa ustanawiająca unię celną między Andorą i WE na artykuły przemysłowe oraz niektóre artykuły rolne.

Próby stowarzyszenia się z WE innych państw

O podobnego typu stowarzyszenie z WE w latach sześćdziesiątych starała się Hiszpania, dopóki w latach siedemdziesiątych nie postanowiła starać się o przyjęcie do WE na prawach członka zwyczajnego.

W latach 1961–1968 trzy europejskie państwa neutralne – Austria, Szwajcaria i Szwecja – starały się o stowarzyszenie z WE. Wyrażały one zgodę na przyjęcie w zasadzie wszystkich zobowiązań, wynikających z traktatu WE, o charakterze gospodarczym. Sprzeciwiały się natomiast przyjęciu zobowiązań politycznych wpływających z tego Traktatu.

Zastrzeżenia powyższe napotkały na zdecydowany sprzeciw niektórych państw członkowskich WE. W rezultacie w latach siedemdziesiątych zrezygnowały one ze starań o stowarzyszenie i zawarły 22 VII 1972 r. – obok niektórych innych państw Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu (EFTA) – układy specjalne z WE w sprawie ustanowienia z nią strefy wolnego handlu na artykuły przemysłowe.

W 1990 r. rozpoczęły się negocjacje między San Marino a WE w sprawie ustanowienia między nimi unii celnej, zostały zakończone w grudniu 1991 r.

B. Układy (umowy) specjalne

a. Układy z państwami Maghrebu

WE zawarła 7 stycznia z Tunezją, 9 stycznia z Maroko, a 17 stycznia 1976 r. z Algierią umowy specjalne, które zostały zaaprobowane pod koniec kwietnia tegoż roku. U ich podstawy leży polityka śródziemnomorska, omówiona w pkt c niniejszego rozdziału, poświęconym układom preferencyjnym.

Celem umów specjalnych WE z poszczególnymi państwami Maghrebu jest „szeroko pojęta współpraca” w dziedzinie gospodarki, finansów, techniki, handlu, nauki, siły roboczej.

Umowy zostały zawarte na czas nieograniczony. Co 5 lat dokonywany jest przegląd realizacji ich postanowień, w celu ulepszenia ich funkcjonowania i w związku z tym przeprowadzenia w nich ewentualnych, niezbędnych poprawek.

W zakresie handlu WE zobowiązała się do natychmiastowego zniesienia wszelkich ceł i ograniczeń ilościowych na towary przemysłowe z państw Maghrebu. Jeśli chodzi o produkty rolne państw Maghrebu, to WE przyznała im pewne preferencje celne. Natomiast państwa Maghrebu zobowiązywały się przyznać WE klauzulę największego uprzywilejowania (eksport WE do państw Maghrebu wynosił około 3% ogólnego eksportu Wspólnoty). Postanowiono podjąć między WE i państwami Maghrebu współpracę w dziedzinie marketingu i promocji sprzedaży ich towarów, a w przyszłości także w dziedzinie kooperacji przemysłowej, rybołówstwa, nauki, technologii.

WE zobowiązała się udzielić w czasie pięciu lat pomoc finansową dla Algierii w wysokości 114 mln jednostek rozliczeniowych, Maroka – 130 mln, Tunezji – 95 mln. Pomoc finansowa udzielana jest na podstawie protokołów finansowych, zawieranych co kilka lat. Tzw. czwarte protokoły przewidują pomoc finansową WE w latach 1991–1996 Algierii w wysokości 350 mln, Maroka – 438 mln i Tunezji – 284 mln ECU.

b. Umowy z państwami EFTA

22 VI 1972 r. WE zawarła umowy z Austrią, Islandią, Portugalią, Szwajcarią i Szwecją (w życie weszły one 1 I 1973 r., jedynie w przypadku Islandii – w marcu 1975 r.) i Norwegią (14 V 1973) zaś 5 X 1973 r. z Finlandią (umowa weszła w życie 1 I 1974 r.). Wszystkie umowy przewidywały utworzenie w czasie pięciu lat strefy wolnego handlu na artykuły przemysłowe między tymi państwami z WE. Wzajemna obniżka ceł w równych ratach po 20% miała być przeprowadzona: 1 IV 1973 r. i 1 I 1974 r., 1 I 1975 r., 1 I 1976 r. i 1 VII 1977 r. Została ona przeprowadzona zgodnie z ustalonym harmonogramem. W przypadku Finlandii i Norwegii znoszenie ceł na niektóre produkty (w tym papier i stal) przedłużono do lat 11. Natomiast Islandia i Portugalia uzyskały prawo do przedłużenia okresu ustanawiania strefy wolnego handlu w WE do 1980 r., gdyby w trakcie tego procesu wystąpiły u nich trudności gospodarcze.

Wszystkie powyższe umowy, z wyjątkiem umowy z Finlandią, zawierały ponadto tzw. klauzulę rozwojową. Przewidywała ona możliwość rozszerzenia, w wyniku dodatkowych negocjacji, współpracy tych państw również na inne dziedziny, które nie zostały objęte tymi umowami, a więc wyjścia poza strefę wolnego handlu na artykuły przemysłowe. Portugalia już w 1974 r., a pozostałe państwa (z

wyjątkiem Islandii i Finlandii) w 1977 r. wystąpiły do WE z propozycją rozszerzenia między nimi współpracy na politykę ekonomiczną i walutową w dziedzinie komunikacji, transportu, badań naukowych i ochrony środowiska.

22 X 1991 r. WE i Europejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu (Austria, Finlandia, Islandia, Lichtenstein, Norwegia, Szwajcaria,⁷ Szwecja) wynegocjowały w Luksemburgu układ w sprawie utworzenia między nimi z dniem 1 I 1994 r. Europejskiego Obszaru Gospodarczego. Istota jego ma sprowadzać się przede wszystkim do ustanowienia między państwami członkowskimi tych dwóch organizacji swobodnego przepływu artykułów przemysłowych, kapitałów, siły roboczej i usług. Postanowienia układu nie dotyczą obrotu produktami rolnymi.⁸

c. Umowa z Jugosławią

W 1980 r. Jugosłavia zawarła z WE układ o współpracy handlowej i ekonomicznej. Na jego podstawie WE zniosła cła na sześćdziesiąt artykułów o wysokim stopniu przetwarzania, które stanowiły wówczas około 70% globalnego eksportu przemysłowego Jugosławii do WE. Jednocześnie WE zwiększyła kontyngenty ilościowe na import wielu jugosłowiańskich artykułów rolnych. W zamian za to Jugosłavia przyznała WE klauzulę największego uprzywilejowania. Układ przewidywał też rozwój współpracy między WE a Jugosławią w dziedzinie: przemysłu, finansów, rolnictwa, energetyki, badań naukowych, transportu, zatrudnienia, turystyki i rybołówstwa. Wreszcie układ przyznawał Jugosławii na okres pięciu lat pomoc finansową WE w formie normalnych pożyczek w wysokości 200 mln ECU. W 1987 r. został zawarty drugi protokół finansowy na lata 1988–1991, a w 1991 trzeci protokół na lata 1991–1996, na podstawie których przyznano Jugosławii kredyty odpowiednio 500 mln i 807 mln ECU. W czerwcu 1991 r. realizacja ostatniego protokołu została zawieszona w związku z rozpadem tego państwa, a w maju 1992 r. zostało ustanowione embargo na handel z tzw. „nową” Jugosławią.

d. Umowy z Rosją i Ukrainą

W 1994 r. UE zawarła specjalne umowy o współpracy z Rosją i Ukrainą. Z jednej strony przewidują one liberalizację w handlu między nimi, przy czym ustępstwa UE w tej kwestii są o wiele większe niż pozostałych dwóch państw, z drugiej zaś – dialog polityczny między UE i tymi państwami.

7 Ludność Szwajcarii w referendum powszechnym w grudniu 1992 r. nie wyraziła zgody na przystąpienie tego państwa do Europejskiego Obszaru Gospodarczego.

8 Szerzej na temat zasad funkcjonowania Europejskiego Obszaru Gospodarczego patrz rozdział V części drugiej.

e. Umowa z USA

1 XII 1995 r. UE zawarła z USA umowę pod nazwą „Nowy program Transatlantyki”. Składa się on ze wspólnej deklaracji politycznej oraz programu współpracy w dziedzinie gospodarki, polityki zagranicznej i bezpieczeństwa. Współpraca ta ma koncentrować się na czterech dziedzinach:

- promowaniu stabilności i dobrobytu w Europie, zwłaszcza zapewnienie długotrwałego pokoju w b. Jugosławii i odbudowa tego obszaru ze zniszczeń wojennych; wsparcie dla reform w Europie środkowo-wschodniej, w Rosji i na Ukrainie; kontynuacja procesu pokojowego na Bliskim Wschodzie. W deklaracji podkreślono, że „trzonem” systemu bezpieczeństwa w całym obszarze transatlantycznym pozostaje NATO;
- walce z przestępczością zorganizowaną, handlem narkotykami, terroryzmem, zagrożeniem zdrowia ludzkiego i środowiska naturalnego;
- rozwoju handlu światowego i rozbudowa wzajemnych stosunków gospodarczych, w tym zbadanie możliwości zniesienia w przyszłości ceł na produkty przemysłowe. W dokumencie mówi się o stworzeniu „nowego transatlantycznego rynku” (ale nie obszaru wolnego handlu), w tym o wzajemnym zachęcaniu do inwestycji i ułatwianiu działalności gospodarczej firmom partnera. Podkreśla się rolę Światowej Organizacji Handlu;
- ułatwianiu kontaktów pomiędzy ludźmi gospodarki, nauki, pedagogami, studentami i innymi grupami społecznymi.

C. Preferencyjne układy handlowe

Preferencyjne układy handlowe są realizacją tzw. polityki śródziemnomorskiej WE zainicjowanej już w 1962 r. przez Włochy i Francję, a która została podjęta w listopadzie 1972 r. Celem jej jest ściśle powiązanie gospodarcze nadbrzeżnych krajów śródziemnomorskich z WE. Miała ona doprowadzić do ustanowienia między nimi pod koniec lat siedemdziesiątych strefy wolnego handlu, głównie na artykuły przemysłowe oraz zacieśnienia współpracy technicznej i finansowej.

Układy preferencyjne są zawierane na pewien okres, a następnie renegocjowane. Istotą ich jest przede wszystkim wzajemne udzielanie preferencji celnych lub ulg handlowych na wszystkie lub większość artykułów przemysłowych oraz niektóre artykuły rolne w ramach obrotu towarowego między stronami układów, przy czym WE udziela tych preferencji w większej lub szerszej mierze. Ponadto WE udziela pomocy finansowej swym partnerom, na podstawie zawieranych dodatkowo protokołów finansowych. Z niektórymi z nich zawiera też umowy o współpracy naukowej i technicznej.

Powyższego typu układy WE zawarła z Izraelem (w 1964, 1970 i 1975r.), Hiszpanią (1970 r.), Egiptem (1972 i 1977 r.), Jordanią (1977 r.), Libanem (1965,

1972 i 1977 r.), Syrią (1977 r.). Na podstawie czwartego protokołu finansowego WE przyznała Izraelowi kredyty w wysokości 82 mln RCU na lata 1991–1996. Z kolei na podstawie czwartego protokołu finansowego, zawartego przez WE z Egiptem, Jordanią, Libanem i Syrią, przyznała ona tym krajom kredyty łącznie w wysokości 911 mln ECU, w tym Egiptowi 568 mln ECU.

W 1991 r. WE zaaprobowała nową, dodatkową formę współpracy ze wszystkimi swymi partnerami śródziemnomorskimi, a więc – obok wymienionych w niniejszym punkcie – także z Algierią, Tunezją, Marokiem, Cyprzem, Maltą, Turcją i Jugosławią, określaną jako „pozaprotokolarna horyzontalna współpraca finansowa”. W latach 1992–1996 na jej realizację WE przeznaczyła 2,030 mld ECU. Współpraca ta miała polegać na finansowym wspieraniu przez WE z powyższych środków projektów i programów realizowanych przez poszczególne lub grupę państw śródziemnomorskich, które będą dotyczyć całego lub części regionu śródziemnomorskiego oraz samej Wspólnoty. Priorytet będą miały projekty w dziedzinie transportu, telekomunikacji, energetyki i ochrony środowiska. Podczas sesji Rady Europejskiej w czerwcu 1995 r. w Essen postanowiono wyasygnować na rzecz realizacji powyższych projektów 4,685 mld ECU do 2000 r.

W związku z zacieśnianiem się współpracy i integracji krajów Europy środkowowschodniej ze Wspólnotami Europejskimi oraz otrzymywaniem od nich coraz większej pomocy finansowej, głównie w ramach funduszu PHARE, południowo-europejskie kraje członkowskie Wspólnot (Grecja, Hiszpania, Portugalia, Francja i Włochy) od 1993 r. lansowały ideę ściślejszego powiązania ze Wspólnotami krajów basenu Morza Śródziemnego. Idea ta sprowadzała się do utworzenia euro-śródziemnomorskiej strefy gospodarczej, której zasady funkcjonowania byłyby zbliżone do Europejskiego Obszaru Gospodarczego. Do strefy tej – oprócz krajów Wspólnot Europejskich – weszłyby: Algieria, Maroko, Tunezja, Egipt, Izrael, Jordania, Liban i Syria oraz o ile nie weszłyby szybko w skład Wspólnot – także Cypr, Malta i Turcja. Zakładano, że bariery w handlu w ramach powyższej strefy zostałyby zniesione w ciągu 15 lat. Jednocześnie Wspólnoty zwiększyłyby dotychczasową pomoc dla krajów śródziemnomorskich do wysokości 5–6 mld dol. w latach 1995–1999.

W rezultacie tych działań w 27–28 XI 1995 r. odbyła się w Barcelonie konferencja ministrów spraw zagranicznych 15 państw UE i 12 państw śródziemnomorskich, (Algieria, Autonomia Palestyńska, Cypr, Egipt, Izrael, Jordania, Liban, Malta, Maroko, Syria, Tunezja i Turcja). Ponadto w konferencji brali udział w charakterze obserwatorów ambasadorowie 20 państw (w tym USA, Rosji, Ukrainy i Polski). Konferencją tą określono jako „formalną inaugurację partnerstwa eurośródziemnomorskiego”. Podczas konferencji uchwalono specjalną deklarację, w której określono region śródziemnomorski obszarem pokoju, bezpieczeństwa i stabilności. Deklaracja zobowiązywała państwa tego regionu do: zwalczania terroryz-

mu, zorganizowanej przestępczości i handlu narkotykami, respektowania granic, nierozprzestrzeniania broni masowego rażenia, ochrony praw człowieka i tolerancji wobec ludzi innych wyznań. Jednocześnie przyjęto kalendarium prac mających na celu doprowadzenie do „strefy wspólnej prosperity” oraz strefy wolnego handlu w 2010 r. w pierwszym rządzie na artykuły przemysłowe i usługi a następnie na artykuły rolne. U podstaw tego partnerstwa leży dążenie do zahamowania rozprzestrzeniania się fundamentalizmu islamskiego.

Do preferencyjnych układów handlowych można też zaliczyć układy zawarte przez UE z Albanią, Armenią, Azerbejdżanem, Białorusią, Gruzją, Kazachstanem, Kirgistanem, Mołdawią i Uzbekistanem w latach 1992–1995.

D. Zwykłe układy handlowe, układy o współpracy gospodarczej i handlowej oraz inne umowy

Pierwszy zwykły układ handlowy WE zawarła z Izraelem 14 X 1963 r. W latach sześćdziesiątych WE zawierała tego typu układy raczej rzadko. W latach siedemdziesiątych zawarła je m.in. z: Jugosławią (1970 r.), Argentyną (1971 r.), Urugwajem (1973 r.), Brazylią (1973 i 1977 r.), Sri Lanką (1975 r.), Pakistanem (1976 i 1986 r.), Meksykiem (1975 r.), Indiami (1973 i 1981 r.), Chinami (1978 r.), następnie zaś m.in. z Rumunią (1980 r.), Czechosłowacją (1988 r.).

Od połowy lat siedemdziesiątych WE zawiera też układy o współpracy gospodarczej i handlowej. Układy takie zawarła ona m.in. z: Kanadą (1976 r.), Meksykiem (1975 r.), Stowarzyszeniem Narodów Azji Południowo–Wschodnie (1980 r.), Andyjskim Wspólnym Rynkiem (1983 r.), Wspólnym Rynkiem Ameryki Środkowej (1985 r.), Polską (1989 r.), ZSRR (1989 r.), Bułgarią, Czechosłowacją, NRD i Rumunią (wszystkie w 1990 r.), Macao, Litwą, Łotwą, Estonią (wszystkie w 1992 r.).

WE zawiera także umowy w sprawie współpracy naukowej i technicznej.

E. System generalnych (globalnych) preferencji celnych

1 VII 1971 r. WE przyznała generalne (globalne) preferencje celne 91 krajom rozwijającym się. Były one stopniowo rozciągane na dalsze kraje rozwijające się, tak, że 1 I 1995 r. 145 krajów i 22 obszary niesamodzielne korzystały w odniesieniu do WE z powyższych preferencji. Stanowiło to ze strony WE realizację postanowień konwencji Narodów Zjednoczonych do spraw Handlu i Rozwoju (UNCTAD) z 1970 r., zaakceptowanych następnie przez Układ Ogólny w sprawie Taryf Celnych i Handlu (GATT) w 1971 r. Zalecały one mianowicie wysoko rozwiniętym krajom całkowite zniesienie ciał na wyroby przemysłowe i półfabrykaty z krajów rozwijających się. Ma to stanowić jeden z najważniejszych elementów pomocy krajów wysoko rozwiniętych w rozwoju gospodarczym krajom rozwijającym się. Preferencje nie są przyznawane przez WE automatycznie krajom, któ-

re się o to starają, lecz WE przeprowadza z nimi rokowania. W praktyce, mimo formalnego przyznania tych preferencji, WE utrzymuje kontyngenty taryfowe lub ograniczenia ilościowe na wiele towarów z poszczególnych tych krajów.

F. Jednostronna pomoc finansowa i żywnościowa UE

W latach dziewięćdziesiątych UE rozwinęła – poza konwencją z państwami AKP i układami preferencyjnymi – szeroką jednostronną pomoc finansową i żywnościową dla krajów, w których panowała klęska głodu, krajów dotkniętych wojną domową lub klęskami żywiołowymi. Otrzymało ją kilkanaście krajów azjatyckich, w tym przede wszystkim Bangladesz, kilkanaście krajów Ameryki Łacińskiej i Południowej, oraz Afryki (głównie leżących na południe od Sahary), w tym przede wszystkim Ruanda, Burundi, Angola, Sudan, Liberia i Mozambik, a w Europie – Bośnia i Czeczenia.

W samym tylko 1996 r. UE wydała 550 mln ECU na pomoc żywnościową, głównie w postaci dostaw zbóż, produktów mleczarskich i cukru, oraz 512 mln ECU na inną pomoc humanitarną.

Z drugiej strony w 1990 r. został utworzony program TACIS (Pomoc Techniczna dla Wspólnoty Niepodległych Państw), którego celem jest – podobnie jak programu PHARE – udzielanie pomocy państwom WNP w ich przebudowie gospodarczej, politycznej i społecznej. W latach 1990–1995 z programu TACIS udzielono pomocy finansowej w wysokości 2,248 mld ECU, w tym (w mln ECU): Rosji – 792,1, Ukrainie – 243,5, Kazachstanowi – 71,4, Białorusi – 52,1, Uzbekistanowi – 36,3, Azerbejdżanowi – 34,5, Armenii – 34,1, Mołdawii – 29,3, Kirgistanowi – 27,9, Turkmenistanowi – 21,8, Mongolii – 8. Na programy obejmujące kilka krajów przeznaczono 735,7 mln. ECU.

G. Utrzymywanie przez państwa przedstawicielstw dyplomatycznych przy WE oraz misji WE w państwach

Państwa członkowskie, jak i wielu innych, utrzymują przedstawicielstwa dyplomatyczne przy Wspólnotach Europejskich lub niektórych z nich. Kierownikiem przedstawicielstwa jest dyplomata w radzie ambasadora. Są one akredytowane przy Komisji Wspólnot Europejskich. 1 I 1997 r. 158 państw, w tym Polska, posiadało swoje przedstawicielstwa przy powyższej Komisji.

Z kolei WE ma swoje misje (przedstawicielstwa) w 69 państwach oraz misje do spraw kontaktów z organizacjami międzynarodowymi, które mają siedzibę w Genewie, Nowym Jorku, Paryżu i Wiedniu.

H. Współpraca WE z organizacjami międzynarodowymi

WE utrzymuje ożywioną współpracę z kilkudziesięcioma międzynarodowymi organizacjami międzypaństwowymi, w tym przede wszystkim z Organizacją Naro-

dów Zjednoczonych (ONZ), jej organami do spraw handlu, rozwoju przemysłowego, pomocy technicznej, jej organizacjami wyspecjalizowanymi, Radą Europy, Organizacją Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD), Europejskim Stowarzyszeniem Wolnego Handlu (EFTA), Radą Współpracy Celnej, Stowarzyszeniem Narodów Azji Południowo – Wschodniej (ASEAN), Andyjskim Wspólnym Rynkiem, Centralną Komisją Żeglugi po Renie.

Podczas XXIX Sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ w 1974 r. WE uzyskała status obserwatora w ONZ. Ma zawarte umowy o współpracy z niektórymi organizacjami wyspecjalizowanymi ONZ i niektórymi europejskimi organizacjami gospodarczymi. Wreszcie z WE współpracuje około trzydziestu międzynarodowych organizacji niepaństwowych (pozarządowych).

3. Polska a Unia Europejska

A. Stowarzyszenie Polski ze Wspólnotami Europejskimi

a. Geneza

W wyniku rozpoczęcia gruntowych przeobrażeń politycznych, społecznych i gospodarczych w Polsce już pod koniec 1989 r. w kręgach jej elit politycznych pojawiła się idea stowarzyszenia się Polski ze Wspólnotami Europejskimi. U podstawy tej idei leżały tradycyjne powiązania gospodarcze i handlowe Polski z państwami Wspólnot Europejskich, załamanie się dla polskiego eksportu rynków Europy wschodniej, świadomość, że powiązanie Polski ze Wspólnotami ułatwi w istotnym stopniu dostęp polskich towarów do rynku WE, a przede wszystkim stworzy możliwość uzyskania dostępu do nowoczesnej technologii oraz nowoczesnych systemów organizacji i zarządzania, zwiększy możliwość uzyskiwania pomocy finansowej oraz inwestycji kapitału prywatnego w Polsce, a tym samym ułatwi i będzie stymulowało przebudowę polskiej gospodarki i przyspieszenie rozwoju gospodarczego.

Były one w swej większości ogólnie chyba świadome, że powiązanie Polski ze Wspólnotami Europejskimi nie odbędzie się bezboleśnie i automatycznie, że trzeba będzie ponieść poważne koszty gospodarcze i społeczne a w przyszłości zgodzić się także na pewne ograniczenie suwerenności państwa. Wydaje się jednak, że nie zawsze w pełni zdawały one sobie sprawę z wielkości tych kosztów, szczególnie jeśli chciałoby się szybko zbliżyć a następnie wejść do Wspólnot Europejskich. Nieświadomość taka, w przypadku większości ówczesnych rządzących elit politycznych, wynikała prawdopodobnie przede wszystkim z braku doświadczenia w zakresie stosunków międzynarodowych. Sprowadzało się to między innymi do nieodróżniania deklaracji dobrych intencji składanych pod adresem Polski – zazwyczaj z przyczyn politycznych – przez polityków zachodnich w zakresie ich

polityki na rzecz zbliżenia Polski do państw zachodnich, od zimnej kalkulacji ekspertów ekonomicznych tych państw, kiedy przychodzi do konkretyzowania tej polityki w postaci konkretnych przedsięwzięć, czy aktów prawnych regulujących współpracę gospodarczą.

19 IX 1989 r. Polska zawarła z WE umowę o handlu i współpracy handlowej oraz gospodarczej. W październiku 1989 r. polska delegacja przyjechała do Brukseli na nieoficjalne rozmowy w sprawie podjęcia rokowań na temat stowarzyszenia się Polski ze Wspólnotami Europejskimi. Wspólnoty zajęły wówczas stanowisko, że nie będą negocjowały oddzielnie z Polską, a tylko równocześnie także z Czecho-Słowacją i Węgrami. Stosowne stanowisko w sprawie podjęcia rokowań ze Wspólnotami Czecho-Słowacja i Węgry zajęły dopiero wiosną 1990 r.

Oficjalne rokowania tych trzech państw ze Wspólnotami Europejskimi rozpoczęły się 22 XI 1990 r. Trwały one niecały rok, a ich rezultatem były oddzielne układy dla każdego państwa w sprawie stowarzyszenia się ze Wspólnotami Europejskimi, tj. WE, CECA i EURATOMem. Jak na dotychczasową praktykę tych Wspólnot w powyższej sprawie, należy uznać ten okres za wyjątkowo krótki.

16 XII 1991 r. Polska a Rada w imieniu Wspólnot Europejskich podpisały Układ Europejski w sprawie stowarzyszenia się Polski z tymi Wspólnotami.

Układ został zawarty na czas nieokreślony. Każda jego strona może wypowiedzieć układ w drodze notyfikacji drugiej stronie. Traci on wówczas moc po upływie sześciu miesięcy od dnia takiej ratyfikacji.

Układ Europejski miał wejść w życie w pierwszym dniu miesiąca po miesiącu, w którym strony układu notyfikują sobie wzajemnie, że przyjęły układ zgodnie z ich procedurami wewnętrznymi. Zakładano, że Układ wejdzie najpóźniej w życie 1 I 1993 r.

Nastąpiło jednak istotne opóźnienie w jego ratyfikacji. Do końca maja 1993 r. ratyfikowało go zaledwie 6 państw Wspólnot Europejskich (Dania, Irlandia, Hiszpania, Luksemburg, Grecja i Wielka Brytania) oraz Parlament Europejski. W lipcu 1992 r. Sejm i Senat RP wyraziły zgodę na ratyfikowanie go przez Prezydenta RP. Opóźnienie w ratyfikacji Układu wynikało z jednej strony z różnego typu kryzysów polityczno-gospodarczych, jakie przeżywały w tym czasie państwa Wspólnot, z drugiej zaś z kontrowersji na tle ratyfikacji Traktatu z Maastricht. Ostatecznie Układ Europejski wszedł w życie 1 II 1994 r.

Jednocześnie z Układem Europejskim została zawarta umowa przejściowa, która weszła w życie 1 II 1992 r. Uruchomiła ona realizację niektórych postanowień Układu, przede wszystkim dotyczących handlu i spraw związanych z handlem, do czasu wejścia w życie Układu. Miała obowiązywać najpóźniej do 31 XII 1992 r. W praktyce została przedłużona na 1993 r.

b. Struktura Układu Europejskiego

Układ Europejski składa się z 122 artykułów, zgrupowanych w 9 częściach. Integralną część układu stanowią także: protokoły (7), załączniki (formalnie 12, *de facto* 18, gdyż niektóre z nich – np. 12 – mają wspólną numerację cyfrową, stanowią jednak samodzielne załączniki i odróżniają się od siebie oddzielną numeracją literową), a także wspólna deklaracja i jednostronne deklaracje. Układ jest zatem obszerny, łącznie prawie że 500 stron maszynopisu formatu A4.

c. Cele i okres przejściowy

Cele. Zgodnie z art. 1 Układu, celem stowarzyszenia jest:

- stopniowa integracja Polski ze Wspólnotami Europejskimi, przy czym w preambule Układu stwierdza się, że końcowym celem stowarzyszenia ma być doprowadzenie do pełnego członkostwa Polski we Wspólnotach;
- ustanowienie odpowiednich ram dla dialogu politycznego między Polską a Wspólnotami i jej państwami członkowskimi, który będzie umożliwiał rozwój bliskich stosunków politycznych między nimi;
- rozwój handlu i harmonijnych stosunków gospodarczych między nimi, sprzyjających dalszemu dynamicznemu rozwojowi gospodarczemu i dobrobytowi w Polsce;
- stworzenie podstawy dla pomocy finansowej i technicznej Wspólnot dla Polski;
- rozwój współpracy w dziedzinie kultury;

Okres przejściowy. Okres przejściowy stowarzyszenia ma trwać maksymalnie do 10 lat. Jego cele mają być realizowane w dwóch etapach; każdy ma obejmować w zasadzie 5 lat. W ciągu 12 miesięcy, poprzedzających zakończenie pierwszego etapu, Rada Stowarzyszenia podejmie decyzję w sprawie przejścia do drugiego etapu, jak również o jakichkolwiek możliwych zmianach, jakie należy wprowadzić do postanowień, dotyczących realizacji drugiego okresu przejściowego stowarzyszenia.

d. Dialog i współpraca polityczna

Układ przewiduje, co jest *novum* w dotychczasowych umowach o stowarzyszeniu ze Wspólnotami Europejskimi, regularny dialog i współpracę polityczną między Polską i tymi Wspólnotami. Ma on: stopniowo zbliżać Polskę do Wspólnot, przyczyniać się do większej zbieżności politycznej między nimi, lepszego wzajemnego zrozumienia i zapewnienia zgodności stanowisk w sprawach międzynarodowych, umożliwiać każdej ze stron stowarzyszenia rozważenie stanowiska i interesów drugiej strony we wzajemnych procesach decyzyjnych, przyczyniać się do umocnienia bezpieczeństwa i stabilności w całej Europie.

Dialog ten i współpraca mają polegać na:

- przeprowadzeniu konsultacji między Przewodniczącym Rady Europejskiej i Przewodniczącym Komisji Wspólnot Europejskich a prezydentem Polski;
- przeprowadzeniu konsultacji na szczeblu ministerialnym w ramach Rady Stowarzyszenia;
- spotkania na wyższym szczeblu dyplomatycznym (dyrektorzy polityczni) przedstawicieli Polski z jednej strony i Prezydium Rady Ministrów oraz Komisji z drugiej strony;
- wykorzystaniu kanałów dyplomatycznych oraz odbywaniu konsultacji przy okazji międzynarodowych spotkań i kontaktów między ich przedstawicielami dyplomatycznymi w państwach trzecich;
- zapewnieniu Polsce regularnej informacji o działalności Europejskiej Współpracy Politycznej, odpowiednio na prawach wzajemności;

Dialog ten może być prowadzony też na szczeblu parlamentarnym w ramach Komitetu Parlamentarnego Stowarzyszenia.

e. Przepływ towarów

Zasady ogólne. Układ przewiduje dla poszczególnych grup towarowych, o czym szerzej niżej, stopniowe, całkowite lub częściowe znoszenie cel i ograniczeń ilościowych w obrotach między Polską a WE, przy czym przedsięwzięcia te mają być realizowane w różnych terminach i różnym tempie w odniesieniu dla poszczególnych powyższych grup.

Dla każdego towaru podstawową stawką celną, w odniesieniu do której stosowane będą kolejne obniżki zgodnie z postanowieniami Układu, będzie stawka obowiązująca *erga omnes* w dniu poprzedzającym datę wejścia w życie Układu. Jeżeli po wejściu w życie Układu wprowadzona będzie jakakolwiek obniżka stawek celnych na zasadzie *erga omnes*, a szczególnie wynikająca z uzgodnień taryfowych dokonanych w ramach rundy Urugwajskiej GATT, takie obniżone stawki, od momentu ich wprowadzenia, będą uznane za podstawowe.

Z dniem wejścia w życie Układu w handlu między WE a Polską nie będą wprowadzone żadne nowe cła importowe lub eksportowe, lub inne opłaty o podobnych skutkach, jak też żadne nowe ograniczenia ilościowe importu lub eksportu oraz inne środki o podobnych skutkach, ani też już stosowane cła nie będą podwyższane, a istniejące ograniczenia nie staną się bardziej restrykcyjne.

Układ nie wyklucza utrzymania lub tworzenia unii celnych stref wolnego handlu lub porozumień w sprawie handlu przygranicznego, jeżeli nie zmieniają one zasad handlu przewidzianego przez niego.

Strony układu zobowiązały się do powstrzymania od stosowania jakichkolwiek środków lub praktyk o wewnętrznym charakterze fiskalnym, powodujących pośrednio lub bezpośrednio dyskryminacje między produktami jednej strony, a podobnymi produktami pochodzącymi z terytorium drugiej strony. Produkty eksportowane na terytorium jednej z dwóch stron nie mogą korzystać ze zwrotu podatków wewnętrznych w wielkościach przekraczających podatki bezpośrednie i pośrednie na nie nakładane.

Układ zawiera też szereg innych generalnych postanowień, których celem jest zapewnienie zasad wolnego handlu i przeciwdziałanie praktykom dyskryminacyjnym.

Polska i WE mogą ograniczać import towarów od drugiej strony, gdy dany towar będzie importowany w tak zwiększonej ilości lub przy zastosowaniu dumpingu względnie subsydiowania eksportu, że będzie to powodowało lub groziło spowodowaniem konkurencyjnych na terytorium jednej ze stron towarów względnie poważnych zakłóceń w jakimkolwiek sektorze gospodarki lub trudności, mogących wywołać poważne pogorszenie sytuacji gospodarczej regionu. W przypadku importu towarów przemysłowych, o tego typu skutkach jego ograniczenia mogą być dokonywane za pomocą ceł, w przypadku zaś importu produktów rolnych – za pomocą ceł i ograniczeń ilościowych.

Polska może ponadto w ograniczonym czasie stosować środki wyjątkowe w postaci podwyższonych stawek celnych, jeśli import z WE stanowiłby zagrożenie dla nowo powstających przemysłów, niektórych sektorów podlegających restrukturyzacji lub napotykających na poważne trudności, a szczególnie wtedy, gdy trudności takie będą stwarzały poważne problemy społeczne.

Cła importowe, zastosowane przez Polskę w poważnym trybie wobec towarów pochodzących z WE, nie mogą przekraczać 25% *ad valorem* i powinny utrzymać element preferencyjny dla towarów pochodzących ze Wspólnoty. Ogólna wartość importu towarów poddanych działaniu tych środków, nie może przekraczać 15% ogółu importu towarów przemysłowych ze Wspólnoty w ostatnim roku, dla którego są dostępne dane statystyczne.

Środki te mogą być stosowane przez Polskę przez okres nie przekraczający 5 lat, chyba że Rada Stowarzyszenia wyrazi zgodę na okres dłuższy. Ich stosowanie winno się zakończyć nie później niż z wygaśnięciem okresu przejściowego. Nie mogą one jednak być zastosowane w odniesieniu do danego towaru, jeśli upłynęły 3 lata od zniesienia wszystkich ceł i ograniczeń ilościowych, opłat lub innych środków o podobnych skutkach dotyczących tego towaru.

Zamiar wprowadzenia środków ochronnych, ograniczających import z drugiej strony winien być przedstawiony wraz z uzasadnieniem Radzie Stowarzyszenia. Może on być wprowadzony w życie dopiero wtedy, gdy Rada w określonym cza-

sie nie podejmie decyzji o innym rozwiązaniu. W przypadku wyjątkowym winna ona przedstawić Radzie Stowarzyszenia także program eliminacji przewidywanych środków wyjątkowych. Winien on zakładać ich eliminację w równych ratach rocznych nie później niż po dwóch latach od ich wprowadzenia. Rada może zdecydować o wprowadzeniu innego programu.

Produkty przemysłowe. Finalnym celem stowarzyszenia w przypadku przepływu towarów przemysłowych, jest ustanowienie strefy wolnego handlu między WE i Polską. Realizacja tego celu ma być osiągnięta w drodze asymetrycznej redukcji cel na towary przemysłowe w handlu między WE i Polską. Cła na towary przemysłowe w handlu między WE, mają być zniesione całkowicie do końca 1997 r., z kolei na towary eksportowane z WE do Polski – do końca 1988 r.

Już w 1992 r. WE zniosła całkowicie cła na poważną grupę towarów importowanych z Polski, które w 1990 r. stanowiły aż 55,8% eksportu Polski do WE. Wśród nich znajduje się węgiel, chociaż w przypadku Hiszpanii i RFN cła na węgiel z Polski zostały zniesione całkowicie w 1995 r.

Cła na produkty mineralne i surowce chemiczne, określane w Układzie jako grupa A, w 1992 r. zostały obniżone o 50%, a w 1993 r. całkowicie zniesione.

W przypadku metali nieżelaznych (tzw. grupa B) WE w 1992 r. obniżyła cła o 20%, tak że w 1996 r. zostaną całkowicie zlikwidowane na nie cła.

Z kolei cła na stal i żelazo były znoszone: w 1992, 1993, 1994 i 1995 r. po 20%, natomiast w 1996 i 1997 r. były znoszone po 10%.

Grupa towarowa C obejmuje między innymi: wiele wyrobów chemicznych, cement, opony, skórę i wyroby skórzane, buty, kazeinę, samochody, odbiorniki radiowe i telewizyjne, szereg wyrobów z miedzi. Stanowiły one w 1991 r. aż 22,9% polskiego eksportu do WE. Większość z powyższych towarów stanowi dla państw WE tzw. towary wrażliwe, tzn. zagrożenie dla zbytu ich własnych towarów i w związku z tym niechętnie są widziane na ich rynku. W ich przypadku Układ ustanawia ilościowe, które już w 1992 r. zostały zwolnione z opłat celnych przy imporcie do WE. Co roku pułapy te będą zwiększane o 20%. Import z Polski, który przekroczy powyższe pułapy, będzie clony. W 1992, 1993, 1994, 1995 i 1996 r. cła na te towary były każdorazowo obniżane o 15%, a w 1997 r. o 25%.

Jednocześnie WE w dniu wejścia w życie Układu zniosła wszelkie ograniczenia ilościowe (kontyngenty) na import towarów przemysłowych z Polski, z wyjątkiem artykułów tekstylnych i odzieży. W ich przypadku w 1992 r. zniesione zostały tylko niektóre kontyngenty importowe, pozostałe zaś zostały zwiększone o 50%. Do końca 1992 r. winna była zostać zawarta między Polską i WE umowa w sprawie terminarza stopniowego (corocznego) redukowania pozostałych kontyngentów.

W przypadku eksportu przemysłowego WE do Polski zniósła ona cło w dniu wejścia w życie Układu na towary, które stanowią około 27% całości jej importu z WE. Od 1 I 1995 r. Polska rozpoczęła obniżanie w pięciu równych ratach opłat celnych na pozostałe towary przemysłowe importowane z WE tak, że zostaną one całkowicie zniesione 1 I 1999 r. W ciągu pięciu lat Polska zniesie jednocześnie ograniczenia (kontyngenty) na import do niej towarów przemysłowych z WE.

Import samochodów z WE został uregulowany z odrębnym załączniku do Układu. Zgodnie zanim cła polskie na samochody przed wejściem w życie układu winny zostać ustalone na poziomie 35% wartości samochodu. Następnie winny być obniżane: 2 I 1994 r. – do 30%, 1996 r. – do 25%, 1998 r. – do 20%, 1999 r. – do 15%, 2000 r. – do 5% i do 1 I 2002 r. – do 0%. Jednocześnie załącznik ustanowił bezcłowy limit na import: 25 tys. samochodów osobowych z WE do Polski, który ma rosnać rokrocznie o 5%; 5 tys. nowych samochodów osobowych z katalizatorami, który ma rosnać rokrocznie o 10%, 100 ciężarówek, który ma rosnać rokrocznie o 10%. Z drugiej strony ustanowił on bezcłowy limit eksportu samochodów z Polski do WE, który nie może przekraczać rocznie 150 mln ECU.

Produkty rolne. W przypadku produktów rolnych Układ nie przewiduje utworzenia w okresie stowarzyszenia strefy wolnego handlu między WE i Polską, a jedynie liberalizację handlu między nimi. Polski eksport rolny do WE został podzielony na sześć grup towarowych, objętych liberalizacją:

- pierwsza, wyliczona w załączniku VIIIA, obejmuje: mięso wieprzowe (solone, suszone i wędzone), wędliny, kaczkę, gęsi, mączkę ziemniaczaną. W ich przypadku WE obniżyła w 1992 r. opłaty wyrównawcze o 50% dla określonej ilości tych produktów, która będzie każdego roku zwiększana;
- druga, wyliczona w załączniku VIIIB, obejmuje między innymi: konie, trzodę, mięso wieprzowe (świeże, chłodzone lub mrożone), dziczyznę, kwiaty, miód, chrzan, owoce jagodowe, wiśnie, ogórki, szparagi, cebulę oraz pewne rodzaje dżemów i soku jabłkowego. Wobec nich zastosowano mechanizm cen minimalnych, przy czym został on zastosowany bardziej elastycznie niż w przypadku stosowania go wobec innych produktów;
- trzecia, wyliczona w załączniku Xa, obejmuje młode bydło o wadze od 160 do 300 kg. Został ustalony limit importu z Polski, Czecho-Słowacji i Węgier, który ma wzrastać rokrocznie o 10%, w odniesieniu do którego WE zmniejszyła w 1992 r. opłaty wyrównawcze o 75%;
- czwarta, wyliczona w załączniku Xb, obejmuje między innymi: mięso wołowe i wieprzowe, owce, kozy, drób, mleko w proszku, masło, sery, jajka, grykę. Został ustalony limit importu z Polski, który ma wzrastać rokrocznie o 10%, w odniesieniu do którego opłaty wyrównawcze poczęły być redukowane od 1992 r. w trzech ratach po 20%;

- piąta, wyliczona w załączniku Xc, obejmuje niektóre owoce, w tym: świeże jabłka i śliwki oraz czarne jagody, suszone jabłka, śliwki, gruszki, morele i brzoskwinie, większość warzyw, grzyby i przetwory owocowe. W ich przypadku WE zastosuje różnorodne obniżki cel, odnoszące się jednak do pewnych limitów importu, który będzie zwiększany rokrocznie o 10%;
- szósta, wyliczona w załączniku 1, obejmuje wyroby przemysłu spożywczego. WE stopniowo, w różnych terminach, zniesie cła na większość tych wyrobów, a w przypadku szeregu z nich zostanie ponadto obniżony tzw. element ruchomy, tzn. opłaty analogiczne do opłat ruchomych, nakładanych na surowce wykorzystywane przy produkcji danego produktu. Obniżka będzie przeprowadzona w trzech ratach po 20% dla cukru i surowców zbożowych, zawartych w produkcie i w trzech ratach po 20% dla mleka. Obniżka ta obejmować będzie jednak tylko pewien limit ilościowy, który będzie rokrocznie zwiększany o 10%.

Z kolei Polska z chwilą wejścia w życie Układu obniżyła cła o 10% na niektóre produkty rolne z WE, stanowiące około 15% jej importu rolnego z tej Wspólnoty. Jednocześnie Polska zobowiązała się znieść w ciągu 5 lat ograniczenia ilościowe (kontyngenty) na import produktów rolnych z WE. Art. 20 pkt 5 zobowiązuje strony układu do regularnego analizowania w ramach Rady Stowarzyszenia możliwości dalszej liberalizacji handlu produktami rolnymi między nimi.

Produkty rybołówstwa. Artykuł 23 Układu zobowiązuje jego strony do szybkiego wynegocjowania porozumienia w sprawie handlu między nimi produktami rybołówstwa. Od tego momentu odpowiednie postanowienia Układu odnoszące się do handlu między nimi produktami rolnymi, będą stosować się także do produktów rybołówstwa.

f. Przepływ siły roboczej

Układ nie mówi nic o ustanowieniu ani nawet o możliwości rozważenia ustanowienia w przyszłości swobodnego przepływu siły roboczej między jego stronami, lecz jedynie o uregulowaniu sytuacji prawnej w zakresie podejmowania i wykonywania pracy w przypadku obywateli jednej ze stron, którzy mają prawo stałego pobytu na terytorium drugiej strony i legalnie uzyskali pracę oraz ich najbliższej rodziny, jak też przewiduje możliwość pewnego zliberalizowania przepisów w sprawie przepływu siły roboczej między WE i Polską w przyszłości.

Mianowicie pracownicy każdej ze stron, zatrudnieni legalnie na terytorium drugiej strony, będą traktowani tak samo, jak jej obywatele w zakresie warunków pracy, wynagrodzenia i zwalniania z pracy. Legalnie przebywający małżonkowie i dzieci pracowników obywateli jednej ze stron legalnie zatrudnionych na terytorium drugiej strony, z wyjątkiem pracowników sezonowych oraz zatrudnionych na

podstawie umów dwustronnych, o ile powyższe umowy nie stanowią inaczej, będą mieli prawo do pracy i zasiłku rodzinnego w okresie trwania legalnego zatrudnienia tego pracownika.

Na prawach wzajemności będą zaliczane okresy legalnie przepracowane na terytorium drugiej strony przy obliczaniu wysokości świadczeń socjalnych.

Państwa członkowskie WE zobowiązały się rozpatrzyć możliwość przyznania pozwolenia na pracę obywatelom polskim, posiadającym już pozwolenie na pobyt stały w danym państwie, z wyłączeniem jednak tych obywateli polskich, którzy przybyli w celach turystycznych lub z wizą.

Podczas trwania drugiego etapu stowarzyszenia lub wcześniej, jeśli zostanie to uzgodnione, Rada Stowarzyszenia rozpatrzy dalsze sposoby przepływu siły roboczej, biorąc między innymi pod uwagę sytuację społeczno-gospodarczą Polski i jej potrzeby oraz sytuację w zakresie zatrudnienia we Wspólnocie. Rada Stowarzyszenia wyda zalecenia w tym celu.

g. Podejmowanie działalności gospodarczej

Państwa WE zapewnią polskim obywatelom i podmiotom gospodarczym takie same możliwości zakładania przedsiębiorstw na swoim terytorium, jakich udzielają własnym obywatelom i podmiotom gospodarczym, z chwilą wejścia w życie układu.

Natomiast Polska uczyni to samo w odniesieniu do obywateli i podmiotów gospodarczych, chcących zakładać przedsiębiorstwa na jej terytorium w trzech etapach:

- z chwilą wejścia w życie Układu w przypadku budownictwa i większości dziedzin przemysłu przetwórczego;
- stopniowo, ale nie później niż do końca pierwszego etapu okresu przejściowego – w przypadku większości dziedzin życia gospodarczego;
- stopniowo, ale nie później niż do końca okresu przejściowego – w przypadku przede wszystkim sfery usług finansowych (bankowych i ubezpieczeniowych).

Polska w przypadku niektórych działów gospodarki, wymienionych w układzie, w pierwszym etapie okresu przejściowego, a w przypadku niektórych innych podczas całego okresu przejściowego, może w ustalonym trybie ograniczyć obywatelom i podmiotom gospodarczym ze Wspólnoty ułatwienia w zakładaniu przedsiębiorstw na jej terytorium, jeśli dziedziny te:

- są w trakcie restrukturyzacji;
- stoją wobec poważnych trudności, szczególnie takich, które pociągają za sobą poważne problemy społeczne w Polsce;

- stoją wobec groźby wyeliminowania lub drastycznego zmniejszenia udziału na polskim rynku polskich przedsiębiorstw lub obywateli w danym dziale gospodarki lub danej dziedzinie przemysłu;
- są nowo powstałymi dziedzinami przemysłu w Polsce.

Po wejściu w życie Układu przedsiębiorstwa ze Wspólnoty, założone na terytorium Polski, będą miały prawo nabywania, używania, wynajmowania i sprzedaży nieruchomości, a prawo dzierżawy w odniesieniu do zasobów naturalnych, ziemi uprawnej i lasów na jej terytorium, jeśli będzie to konieczne dla prowadzenia działalności, dla której zostały założone.

W przedsiębiorstwach, założonych przez obywateli lub podmioty gospodarcze jednej strony na terytorium drugiej strony, mogą być zatrudnieni obywatele pierwszej strony, jednak tylko na stanowiskach kierowniczych lub innych wymagających wysokich kwalifikacji. Prawo pobytu i pracy na terytorium drugiej strony będą oni posiadać tylko przez okres zatrudnienia przez powyższego typu przedsiębiorstwo.

h. Świadczenie usług między WE i Polską

Wspólnota i Polska podejmują niezbędne kroki w celu umożliwiania stopniowego świadczenia usług przez przedsiębiorstwa Wspólnoty lub Polski względnie ich obywateli, utworzone na terytorium innej strony niż ta, dla obywateli której przeznaczone są usługi, przy uwzględnianiu rozwoju działu usług w stronach Układu.

Zezwolą one na czasowy przepływ osób fizycznych świadczących usługi lub osób, które są zatrudnione przez firmę usługową jako personel kierowniczy, włączając w to osoby będące przedstawicielami przedsiębiorstwa lub Wspólnoty, lub Polski i starające się prawo czasowego pobytu w celu uzgodnienia warunków sprzedaży usługi firmy usługowej. Spod powyższych postanowień wyłączone są osoby, prowadzące bezpośrednią sprzedaż towarów dla ogółu obywateli lub bezpośrednio świadczące usługi.

Wspólnota i Polska będą dążyć do daleko idących wzajemnych ułatwień w transporcie lądowym, morskim i lotniczym. W okresie przejściowym Polska będzie stopniowo dostosowywała swoje ustawodawstwo swoje ustawodawstwo w dziedzinie transportu lądowego i lotniczego, łącznie z uregulowaniami administracyjnymi i technicznymi, do aktualnie obowiązującego ustawodawstwa Wspólnoty, aby służyło to liberalizacji i wzajemnemu dostępowi do rynków stron lub ułatwiło ruch pasażerski i towarowy.

i. Płatności i przepływ kapitału

Polska i Wspólnota zobowiązywała się akceptować w swobodnie wymiennej walucie wszelkie płatności na rachunki bieżące bilansu płatniczego w zakresie,

w jakim transakcje stanowiące podstawę płatności dotyczyć będą zliberalizowanego, zgodnie z postanowieniami Układu, przepływu towarów, usług oraz osób między stronami.

Do końca pierwszego etapu okresu przejściowego zapewniają one swobodny przepływ kapitału, związanego z bezpośrednimi inwestycjami i zakładaniem przedsiębiorstw, likwidację lub repatriację tych inwestycji a także swobodny przepływ zysków z tego wynikających. Strony będą wzajemnie konsultować się ze sobą w celu ułatwienia przepływu kapitału między nimi, mając na względzie popieranie celów Układu o stowarzyszeniu.

Do czasu wprowadzenia pełnej wymienialności waluty polskiej Polska może – w wyjątkowych sytuacjach – stosować ograniczenia w obrocie dewizowym, dotyczące udzielania lub zaciągania krótko- i średnioterminowych kredytów, w zakresie, w jakim są one narzucone Polsce o odniesieniu do udzielania takich kredytów i w jakim są dozwolone w związku ze statusem Polski w Międzynarodowym Funduszu Walutowym. Ograniczenia takie nie mogą być stosowane w sposób dyskryminujący.

j. Zasady konkurencji

Za niezgodne z zasadami Układu o stowarzyszeniu uznaje się, o ile może to mieć negatywny wpływ na handel między Wspólnotą i Polską, następujące postępowania:

- wszelkie porozumienia, decyzje zrzeszeń przedsiębiorstw oraz uzgodnione praktyki między przedsiębiorstwami, których celem lub skutkiem jest zapobieganie, ograniczanie lub zniekształcanie konkurencji;
- nadużywanie przez jedno lub więcej przedsiębiorstw dominacji pozycji na terytorium Wspólnoty lub Polski jako całości, lub na ich znacznej części;
- wszelka pomoc publiczna, która zniekształca lub grozi zniekształceniem konkurencji poprzez faworyzowanie niektórych przedsiębiorstw lub produkcji niektórych towarów.

W ciągu trzech lat Rada Stowarzyszenia ustali zasady stosowania pierwszych dwóch postanowień.

Strony zobowiązane są unikać stosowania środków restrykcyjnych ze względu na sytuację w ich bilansie płatniczym. W przypadku jednak zaistnienia poważnych trudności w tym bilansie, strony będą mogły wprowadzać czasowe takie restrykcje, zgodnie z postanowieniami Układu Ogólnego w sprawie Taryf i Handlu (GATT). Celem tych stowarzyszeń ma być wyłącznie poprawianie sytuacji w bilansie płatniczym strony, które je zastosowała.

Polska zobowiązała się poprawić kontrolę własności intelektualnej, przemysłowej i handlowej. Pod koniec pięcioletniego okresu, od chwili wejścia

Układu w życie ma ona doprowadzić w tej dziedzinie do zbliżonej sytuacji, jaka istnieje we Wspólnocie. W tym celu winna ona między innymi w powyższym okresie przystąpić do Monachijskiej Konwencji w sprawie Przyznawania Patentów Europejskich z 1973 r. oraz innych wielostronnych konwencji, regulujących prawa własności intelektualnej, przemysłowej i handlowej, wymienionych w załączniku XIII pkt 1 Układu o stowarzyszeniu.

W czasie nie dłuższym niż do końca okresu przejściowego, przedsiębiorstwa ze Wspólnoty uzyskają dostęp do przetargów na obszarze Polski na warunkach nie gorszych niż przedsiębiorstwa z Polski.

Natomiast polskie przedsiębiorstwa uzyskały analogiczne prawa na terenie Wspólnoty z dniem wejścia w życie Układu o stowarzyszeniu.

k. Zbliżanie ustawodawstwa

Istotnym warunkiem następnej integracji gospodarczej Polski ze Wspólnotą jest zbliżanie istniejącego i przyszłego ustawodawstwa Polski do ustawodawstwa już istniejącego w tej Wspólnocie. Polska podejmuje niezbędne kroki w celu zapewnienia zgodności jej ustawodawstwa z ustawodawstwem Wspólnoty, szczególnie w następujących dziedzinach: prawo celne, prawo o spółkach, prawo bankowe, rachunkowość i podatki przedsiębiorstw, własność intelektualna, ochrona pracownika w miejscu pracy, usługi finansowe, zasady konkurencji, ochrona zdrowia i życia ludzi, ochrona sanitarna zwierząt i roślin, ochrona konsumenta, pośredni system opodatkowania, przepisy techniczne i normy, transport i środowisko naturalne.

W celu realizacji powyższych zadań, WE udzieli Polsce pomocy technicznej, obejmującej między innymi: wymianę ekspertów, dostarczanie informacji, organizację seminariów, szkolenia, pomoc w tłumaczeniu ustawodawstwa Wspólnoty.

l. Współpraca gospodarcza

Współpraca gospodarcza ma wspierać osiągnięcia Polski oraz zacieśniać istniejące więzi gospodarcze na możliwie najszerszej płaszczyźnie, z korzyścią dla obydwu stron.

Układ wymienia 23 dziedziny współpracy, wyszczególnia kierunki i formy współpracy Wspólnoty i Polski w tych dziedzinach. Ma on polegać przede wszystkim na unifikacji przepisów prawnych, szkoleniu specjalistów, wymianie informacji, udziale Polski w mechanizmach i systemach współpracy wielostronnej wypracowanych w ramach Wspólnoty, szczególnie w postaci organizacji wyspecjalizowanych, seminariach i konferencjach, przejmowaniu przez Polskę systemów organizacji i zarządzania, istniejących we Wspólnocie.

Współpraca między Wspólnotą i Polską ma odbywać się w następujących dziedzinach: współpraca przemysłowa, promocja i ochrona inwestycji, normy i

atesty przemysłowe oraz rolnicze, współpraca w dziedzinie nauki i techniki, edukacja i szkolenie, rolnictwo i sektor rolno-spożywczy, energetyka atomistyka, ochrona środowiska, transport, telekomunikacja, bankowość, ubezpieczenia i inne usługi finansowe, polityka monetarna, przeciwdziałanie praktykom „prania brudnych pieniędzy”, rozwój regionalny, polityka socjalna, turystyka, małe i średnie przedsiębiorstwa, informacja i media audiowizualne, cła, statystyka, ekonomia, przeciwdziałanie rozpowszechnianiu narkotyków.

l. Współpraca kulturalna

Przewiduje się możliwość rozciągania programów współpracy kulturalnej Wspólnoty lub jednego względnie kilku jej państw członkowskich na Polskę a także podejmowanie dodatkowych przedsięwzięć interesujących obydwie strony.

Współpraca powyższa może obejmować w szczególności: tłumaczenie dzieł literackich, konserwację i budowę pomników oraz zabytków a ponadto miejsc o znaczeniu historycznym i kulturalnym, szkolenie osób pracujących w sferze kultury, organizację imprez kulturalnych o charakterze europejskim.

m. Współpraca finansowa

Dla realizacji celów Układu o stowarzyszeniu Polska będzie korzystać z czasowej pomocy finansowej ze strony Wspólnoty w formie subwencji i kredytów, przeznaczonych na przyspieszenie przemian gospodarczych i społecznych skutków przekształceń strukturalnych.

Do końca 1992 r. pomoc miała być realizowana poprzez kredyty udzielane przez Europejski Bank Inwestycyjny i środki uzyskiwane w ramach programu PHARE. Po tym okresie pomoc będzie uzyskiwana z powyższych źródeł w ramach wieloletniego programu finansowego, ustanowionego przez Wspólnotę po konsultacjach z Polską.

Cele i dziedziny pomocy finansowej ze strony Wspólnoty zostaną określone w programie indykatywnym, który będzie uzgodniony między obydwoma stronami.

Niniejsza pomoc finansowa uwarunkowana jest przedstawieniem przez Polskę do akceptacji programów, mających poparcie Międzynarodowego Funduszu Walutowego w ramach grupy G-24 i mających na celu doprowadzenie do wymierzalności złotego, a także dalszą realizację przez Polskę tych programów, jak również szybkie przejście do finansowania ze źródeł prywatnych.

n. Organy stowarzyszenia

Rada Stowarzyszenia ma nadzorować realizację postanowień Układu o stowarzyszeniu Polski ze Wspólnotami Europejskimi. Ma składać się z członków Rady Wspólnot Europejskich i Komisji tych Wspólnot z jednej strony, z drugiej zaś

członków rządu Polski. Rada ma zbierać się na szczęblu ministrów raz w roku oraz gdy wymagać tego będą okoliczności. Przewodniczyć jej będzie kolejno członek Rady UE oraz członek rządu Polski.

Może on rozpatrywać wszelkie kwestie, wynikające z realizacji Układu o stowarzyszeniu oraz wszelkie inne problemy dwustronne lub międzynarodowe, stanowiące przedmiot wzajemnego zainteresowania.

Rada będzie podejmować decyzję i udzielać zaleceń za zgodą obydwu stron. Decyzje są wiążące dla stron, zalecenia zaś mają charakter niewiążący. Ponadto Rada może rozstrzygać spory powstałe na tle realizacji Układu o stowarzyszeniu, przy czym jej decyzje w tej kwestii są wiążące. W przypadku, gdy Rada nie będzie w stanie rozstrzygnąć sporu, wówczas każda ze stron wyznaczy jednego arbitra, a Rada Stowarzyszenia powoła trzeciego arbitra, których zadaniem będzie rozstrzygnięcie sporu. Decyzje zespołu arbitrów zapadać będą większością głosów.

W swej działalności Rada Stowarzyszenia będzie wspomagana przez Komitet Stowarzyszenia, złożony z przedstawicieli członków Rady UE oraz przedstawicieli rządu Polski, zazwyczaj na szczęblu wyższych urzędników. Zadaniem Komitetu będzie między innymi przygotowanie posiedzeń Rady. Może ona przekazać Komitetowi jakąkolwiek ze swych kompetencji.

Rada Stowarzyszenia może powołać do życia inne specjalne komitety i organy, których zadaniem będzie wspomaganie jej w wykonywaniu nałożonych na nią obowiązków.

Komitet Parlamentarny Stowarzyszenia stanowi forum wymiany poglądów członków Parlamentu Polskiego i Parlamentu Europejskiego. Składa się z członków obydwu Parlamentów. Zbiera się w terminach, które sam określa. Przewodniczą mu na przemian przedstawiciele Parlamentu Polskiego i Parlamentu Europejskiego. Komitet Parlamentarny może udzielać zaleceń Radzie Stowarzyszenia. Rada Stowarzyszenia jest zobowiązana udostępniać Komitetowi Parlamentarnemu wszelkie informacje, dotyczące realizacji Układu o stowarzyszeniu, jeśli zwróci się on do niej o takie informacje.

o. Ocena założeń i zasad stowarzyszenia Polski ze Wspólnotami Europejskimi

Nie podlega raczej dyskusji to, iż sam fakt zawarcia przez Polskę Układu Europejskiego i stowarzyszenia ze Wspólnotami Europejskimi należy uznać za jej sukces, a kierunek działań ówczesnych rządzących polskich elit za prawidłowy. Międzynarodowa integracja gospodarcza jest bowiem zjawiskiem obiektywnym, aktualnie najbardziej efektywnym sposobem przyspieszenia rozwoju gospodarczego wysoko rozwiniętych państw danego regionu. Jak już stwierdzono we wstępie niniejszej pracy, rozpoczęcie przez Polskę integrowania się ze Wspólnotami jest

najważniejszym – ze względu na załamanie się na wiele lat gospodarki państw Europy wschodniej, wyjątkowo protekcyjną politykę handlową USA i Japonii oraz duży udział kosztów transportu w polskim handlu z nimi – a zarazem najbardziej efektywnym zewnętrznym czynnikiem ułatwiającym, a być może w ogóle umożliwiającym szybką przebudowę polskiej gospodarki.

Integracja ta ułatwi dostęp polskich towarów do wyjątkowo chłonnego rynku państw Wspólnot, umożliwi napływ technologii, nowych systemów organizacji i zarządzania, a przede wszystkim napływ kapitału inwestycyjnego. Bez rozpoczęcia tego procesu a w perspektywie przystąpienia do tej Wspólnoty, Polska z góry byłaby skazana na izolacjonizm, separatyzm, pozbawienie się w istotnym stopniu powyższych korzyści, co w praktyce oznaczałoby zepchnięcie jej w Europie do roli zacofanej prowincji.

Zawarcie Układu Europejskiego to niewątpliwy sukces Polski, gdyż państwa Wspólnot Europejskich nie były bowiem entuzjastami stowarzyszenia się z nimi nowych krajów, a szczególnie z Europy środkowowschodniej. Stowarzyszenia się Polski, a także Czecho–Słowacji i Węgier ze Wspólnotami Europejskimi to przecież dla ich państw członkowskich dodatkowe komplikacje i kłopoty gospodarcze, których i bez tego mają one bez liku. Na szczęście na korzyść państw starających się o stowarzyszenie przeważały we Wspólnotach racje polityczne, a nie ekonomiczne, szczególnie po puczu moskiewskim w sierpniu 1991 r.

Dyskusyjne są natomiast zasady i warunki, na jakich Polska zgodziła się stowarzyszyć ze Wspólnotami Europejskimi. Autor uważa, że większość powyższych zasad i warunków nie jest delikatnie mówiąc najdogodniejsza dla Polski, a w niektórych przypadkach są one wręcz fatalne.

A oto główne zarzuty stawiane pod adresem Układu Europejskiego:

- połowa polskiego eksportu artykułów przemysłowych do Wspólnot Europejskich zbyt wolno uzyskała (w okresie od 4 do 6 lat) bezcłowy dostęp do ich rynku, przy jednoczesnym zbyt szybkim znoszeniu barier przez Polskę wobec importu artykułów przemysłowych ze Wspólnot (w ciągu od 3 do 7 lat). Mocne zatem eksponowanie korzyści wynikających z asymetrii tak w preambule Układu, jak i przez polityków zachodnioeuropejskich oraz przez szeregi polskich polityków, jest niestety swego rodzaju iluzją. W niektórych przypadkach asymetria służy bardziej interesom mniej wydajnych dziedzin gospodarki państwa Wspólnot niż gospodarce Polski;
- Polska zobowiązała się zbyt szybko znieść cła na artykuły przemysłowe ze Wspólnot Europejskich, gdyż najpóźniej w ciągu 7 lat. Tymczasem w przypadku Grecji znosiła ona przez kilka lat część ceł wobec importu ze Wspólnot w ramach stowarzyszenia z nimi, a resztę znosiła w ciągu 5 lat. W przypadku zaś Danii, Irlandii i Wielkiej Brytanii znosiły one cła na artykuły

przemysłowe po wejściu do Wspólnot Europejskich w ciągu 5 lat, zaś w przypadku Hiszpanii i Portugalii – w ciągu 7 lat. Z przyjętych przez Polskę warunków w tym względzie wynika, że różnica w rozwoju przemysłowym między Polską a Wielką Brytanią, czy Danią wynosi zaledwie 2 lata;

- zbyt wcześnie, gdyż w ciągu 5 lat Polska zgodziła się znieść kwoty importowe na artykuły rolne z WE. Przecież Polskie rolnictwo jest przestarzałe i w niewielkim stopniu subsydiowane, gdy tymczasem rolnictwo państw WE jest o wiele bardziej efektywne, a jednocześnie subsydiowane w wysokości od 40 do 60%. W przypadku Grecji państwo to częściowo liberalizowało swój handel artykułami rolnymi ze Wspólnotami w okresie stowarzyszenia ze Wspólnotami Europejskimi. Całkowicie zliberalizowało ten handel w kilka lat po wejściu do Wspólnot, podobnie jak Hiszpania i Portugalia, otrzymujące w tym czasie bardzo poważne sumy z Funduszu Ukierunkowania i Gwarancji Rolnictwa (FEOGA) na restrukturyzację ich rolnictwa, co w istotnym stopniu przyczyniło się do podniesienia konkurencyjności ich towarów rolnych;
- przyjęcie przez Polskę warunku zapewnienia 60% wkładu lokalnego w polskich towarach eksportowych do Wspólnot zniechęca inwestorów zagranicznych do inwestowania w Polskę;
- Układ zawiera jedynie ogólną deklarację pomocy finansowej dla Polski, bez określenia konkretnej sumy na najbliższe lata, jak to WE czyni w pięcioletnich protokołach finansowych w odniesieniu do państw Morza Śródziemnego, czy czyniła to wobec Jugosławii i to jeszcze w 1991 r. Wyjątek stanowi deklaracja ograniczająca się do funduszy w ramach PHARE. Układy nie ustanawia też mechanizmów udzielania tej pomocy, a w dodatku w szeregu przypadkach uzależnia akceptację przez WE programów pomocy dla Polski od uprzedniego poparcia ich przez Międzynarodowy Fundusz Walutowy. Jednocześnie pomoc finansowa dla Polski ma być ściśle koordynowana z otrzymywaniem przez nią środków finansowych z innych źródeł, a mianowicie Międzynarodowego Funduszu Walutowego, Międzynarodowego Banku Odbudowy i Rozwoju;
- w Układzie nie przewiduje się żadnej liberalizacji w zakresie przepływu siły roboczej i usług z Polski do Wspólnot, co przewidywały na przykład układy Grecji i Turcji o stowarzyszeniu z WE. Polskim negocjatorom nie udało się nawet zalegalizować pracy polskich obywateli na terytorium państw członkowskich Wspólnot, którzy od dawna pracują tam nielegalnie;
- w Układzie pomija się w ogóle problem współpracy między Polską a Wspólnotami Europejskimi w zakresie bezpieczeństwa. Mówi się jedynie ogólnie, że dialog polityczny między nimi ma zapewnić „zgodność stano-

wisk w sprawach międzynarodowych, a zwłaszcza w sprawach, które mogą mieć istotne skutki dla jednej lub drugiej strony” i że przyczyni się on do „umocnienia bezpieczeństwa i stabilności w Europie”.

- podjęcie przez Polskę zobowiązań w zakresie ochrony własności intelektualnej zwiększa istotnie dla niej koszty dostępu do osiągnięć państw Wspólnot w zakresie nauki, techniki i kultury;
- wreszcie sformułowania w Układzie w zakresie pomocy technicznej, naukowej i zawodowej dla Polski mają bardzo ogólnikowy charakter, praktycznie nie stanowią żadnych konkretnych zobowiązań w tym względzie pod adresem państw członkowskich Wspólnot Europejskich.

Układ Europejski ma oczywiście szereg, ale niestety zdecydowanie zbyt mało, korzystnych dla Polski postanowień. Do najważniejszych należą:

- wprowadzenie do preambuły Układu zapisu, że finalnym celem stowarzyszenia Polski ze Wspólnotami jest doprowadzenie do pełnego członkostwa Polski w tych Wspólnotach. Nie oznacza to wprowadzenie automatycznego przyjęcia Polski do Wspólnot po zakończeniu okresu stowarzyszenia, ale stanowi istotny, kolejny krok w kierunku wejścia Polski do tych Wspólnot, jako że ich państwa członkowskie zgodziły się – przynajmniej oficjalnie – że Polska winna kiedyś przystąpić do Wspólnot i że należy wspólnie działać na rzecz realizacji tej idei. Wytyczyło to też niejako na wiele lat kierunki działalności Polski w Europie. Na podkreślenie zasługuje fakt, że właśnie polskim a nie czechosłowackim czy węgierskim negocjatorom udało się przełamać opór psychiczny polityków większości państw Wspólnot w sprawie wprowadzenia do preambuł układów o stowarzyszeniu powyższego sformułowania;
- nie zgodzenie się przez stronę polską, chociaż jest to krytykowane przez zachodnich biznesmenów, na zapis w Układzie o możliwości zakupywania – a jedynie przyznanie prawa użytkowania – w Polsce przez osoby fizyczne i prawne z państw WE zasobów naturalnych i gruntów, jeśli jest to niezbędne dla prowadzenia działalności gospodarczej. Jest oczywiste, że kiedyś w przyszłości – o ile Polska ma zamiar wejść do Wspólnot – osoby te muszą uzyskać prawo zakupu ziemi i zasobów naturalnych. Na obecnym jednak etapie, biorąc pod uwagę stan i zasobność polskich przedsiębiorstw i polskiego kapitału, przyznanie takiego prawa powyższym osobom ze Wspólnot Europejskich oznaczałoby w praktyce jednostronne wykupywanie w Polsce ziemi i zasobów naturalnych przez te osoby ze Wspólnot. Rozwiązanie powyższe nie powinno jednak utrudniać podejmowania przez osoby fizyczne i prawne ze Wspólnot działalności gospodarczej w Polsce, w związku z tym

proces wydzierzawiania im ziemi i zasobów naturalnych w Polsce winien przebiegać szybko i sprawnie;

- przyznanie polskim obywatelom i polskim podmiotom gospodarczym z chwilą wejścia w życie Układu takich samych praw, jakie posiadają obywatele i podmioty gospodarcze państw Wspólnot Europejskich, w zakresie podejmowania działalności gospodarczej i świadczenia usług na terenie tych państw. Jest bowiem tajemnicą poliszynela, że negocjatorzy ze strony Wspólnot chcieli spod tego równouprawnienia wyłączyć dziedziny, w przypadku których Polska była szczególnie zainteresowana, tj. usługi w dziedzinie budownictwa i transportu. Jednocześnie polskim negocjatorom udało się przesunąć do końca okresu przejściowego stowarzyszenia – mimo odmiennego stanowiska państw Wspólnot, nalegających na ustanowienie wcześniejszego terminu – zliberalizowanie przez Polskę dostępu przedsiębiorstw Wspólnot do sfery usług finansowych (bankowość i ubezpieczenia) w Polsce;
- umieszczenie w Układzie zapisu o możliwości wprowadzenia przez Polskę stosowania środków ochronnych (podwyższonych cel), jeśli import z WE stanowiłby zagrożenie dla nowo powstających przemysłów, niektórych sektorów podlegających restrukturyzacji lub napotykających na poważne trudności, szczególnie wtedy, gdy takie trudności będą stwarzały poważne problemy społeczne.

Nasuwa się pytanie, dlaczego zawarto Układ o stowarzyszeniu na takich a nie innych warunkach? Odpowiedź nie jest taka prosta, gdyż wynikało to z szeregu różnorodnych przyczyn.

Pierwsza z nich to fakt, że Polska negocjowała z wielokrotnie silniejszym gospodarczo partnerem, a w dodatku to nie jemu a jej zależało na stowarzyszeniu się ze Wspólnotami. To już z góry skazywało ją na słabszą pozycję negocjacyjną i konieczność pewnych ustępstw jako cenę za zgodę Wspólnot na zawarcie takiego Układu.

Kolejna z nich, to przystąpienie Polski do rokowań bez uprzedniego przygotowania odpowiedniego zaplecza prawnego, organizacyjnego i kadrowego. Polska w latach 1990–1991 miała jeden z najbardziej liberalnych systemów celnych na świecie. Przeciętnie polskie cło wynosiło około 4% *ad valorem*. System ten składał się z wyjątkowo małej liczby barier taryfowych, parataryfowych i pozataryfowych, których łącznie było kilkaset. Tymczasem Wspólnoty Europejskie stosowały około 3000 tego typu barier.

Zanim zatem Polska przystąpiła do rokowań ze Wspólnotami Europejskimi trzeba było uprzednio, czego niestety nie zrobiono, zmienić polską politykę celną a przynajmniej podnieść cła i zmniejszyć kontyngenty, jak zrobiły to w tym celu

Czecho–Słowacja i Węgry, co umożliwiałoby polskim negocjatorom dokonywanie ustępstw na rzecz Wspólnot bez uszczerbku dla polskiej gospodarki. Bez zastosowania powyższego zabiegu pole manewru polskich negocjatorów było bardzo ograniczone.

W wyniku braku bowiem tego typu możliwości, w szeregu przypadkach po podpisaniu Układu o stowarzyszeniu nastąpiła sytuacja odwrotna do zamierzonej. Wspólnoty zamiast zliberalizować w niektórych dziedzinach handel z Polską, utrudniły go. Polska do czasu zawarcia Układu korzystała w handlu z państwami Wspólnot z generalnego systemu preferencji celnych na artykuły przemysłowe, stworzonego w ramach Konferencji Narodów Zjednoczonych do spraw Handlu i Rozwoju (UNCTAD), a następnie zaaprobowanego przez Układ Ogólny w sprawie Taryf Celnych i Handlu (GATT). Po wejściu umowy przejściowej Wspólnoty wprowadziły restrykcje na około 44% towarów importowanych z Polski. Nie może tu być pocieszeniem, że restrykcje Wspólnot dotknęły też aż 58% towarów importowanych z Węgier i około 43% towarów importowanych z Cech i Słowacji.

Trzecią przyczyną było niepełne wykorzystanie istniejących w Polsce kadr ekspertów do rokowań ze Wspólnotami. Jak podaje J. Mulewicz, główny polski negocjator Układu, ze strony polskiej rokowało stale najwyżej kilkanaście osób, „a przez zespół negocjacyjny przewinęło się prawie 100 osób”.⁹ Wszystko to było za mało, by utrzymać stałe kontakty z olbrzymim aparatem wykonawczym Wspólnot Europejskich, a także z delegacjami ich państw członkowskich. Jednocześnie ujawnia on, że wiele osób uczestniczących w tych rokowaniach nie było kompetentnych lub właściwie przygotowanych.¹⁰

Stwierdzenie to budzi duże zdziwienie, gdyż właśnie Polska w przypadku stosunków międzynarodowych ma wyjątkowo bogatą i wysoko kwalifikowaną kadrę, szczególnie w zakresie Organizacji Narodów Zjednoczonych i Wspólnot Europejskich, która jest z pewnością najlepsza i największa w porównaniu z innymi krajami Europy środkowej i wschodniej. Wynika to z tego, że i w tym przypadku powtórzono błąd z „minionej epoki”, opierając się przy doborze ekspertów nie na kryteriach merytorycznych a politycznych.

Nie sprzyjało odniesieniu sukcesu przez polskich negocjatorów w tym rokowaniach słabe zaplecze techniczne, jakim dysponowali. O ile aparat wykonawczy Wspólnot i ich państw członkowskich dysponował potężną dokumentacją oraz nie ograniczonymi wprost możliwościami opracowania i przetwarzania informacji, nie

9 J. Mulewicz: Doświadczenia Polski w negocjacjach w sprawie Układu o stowarzyszeniu ze Wspólnotami Europejskimi. „Studia i Materiały” PISM, nr 36, 1992, s. 24.

10 „Któregoś dnia przyjechało na negocjacje 38 osób, 20 z nich było niepotrzebnych”. Następnie stwierdza, że niektóre z tych osób nie znały nawet właściwego języka. J. Mulewicz: op. cit, s. 24.

mówiąc już o tak oczywistej rzeczy, jak posiadanie doświadczenia w tego typu rokowaniach, o tyle przypadku strony polskiej zaplecze techniczne było tak słabe, a jednokrotnie tak mało operatywne, że było mało przydatne w rokowaniach. Tenże sam J. Mulewicz stwierdza: „Niekiedy przesyłanie dokumentów do Warszawy (do oceny przez stronę polską – dopis. Z.M.K.) było niemożliwe, gdyż niektóre aneksy czy propozycje otrzymywaliśmy tuż przed zakończeniem negocjacji. Sprawdzaliśmy wówczas jedynie najważniejsze pozycje towarowe, nie byliśmy natomiast w stanie dokładnie ocenić, jaki efekt w dłuższym okresie może mieć zaakceptowanie tego czy innego rozwiązania”.¹¹

Wydaje się jednak, że główną przyczyną, iż Układ wynegocjonowano na takich a nie innych zasadach, było zbytne pragnienie ówczesnego rządu polskiego – chylącego się już ku upadkowi – szybkiego wynegocjonowania Układu. Prawdopodobnie ówczesny rząd chciał podbudować swoją pozycję między innymi sukcesem w rokowaniach ze Wspólnotami. Za tezę tą przemawia choćby fakt, że układ powyższy został wynegocjowany w rekordowym czasie – niecałym roku, gdy tym czasem rokowania o stowarzyszeniu czy utworzeniu unii celnej z WE takich państw jak Grecja, Turcja, Malta i Cypr trwały 3–5 lat, zaś rokowania w sprawie członkostwa zwyczajnego bardziej rozwiniętych gospodarczo i posiadających lepsze od Polski zaplecze lecznicze i kadrowe państw, jak Danii, Irlandii czy Wielkiej Brytanii trwały ponad 5 lat.

Na zakończenie należy nadmienić, iż zbliżoną ocenę Układu Europejskiego o stowarzyszeniu się Polski ze Wspólnotami, którą Autor jako jeden z pierwszych zaprezentował już wiosną 1992 r.¹², w 1992 r. reprezentowało niewielu polskich ekspertów. W zasadzie nie było wśród nich ekspertów rządowych. Liczba ich poczęła zwiększać się w 1993 r., kiedy Polska poczęła odczuwać – obok pozytywnych – także negatywne skutki zbliżania się do Wspólnot.

W tej sytuacji trzeba wyrazić się z uznaniem o obiektywizmie tych polityków czy ekspertów z państw Wspólnot Europejskich, którzy już w połowie 1992 r. zwracali uwagę na niekorzystny ogólnie charakter układów o stowarzyszeniu Polski, Czecho–Słowacji i Węgier ze Wspólnotami Europejskimi. Należał do nich między innymi J. Attali, ówczesny prezes Europejskiego Banku Odbudowy i Rozwoju, który między innymi stwierdził: „Kraje wyszechradzkie nie otrzymały nawet takich korzyści, jakie wcześniej dano kandydującym do Wspólnoty Portugalii i Grecji”, postulując usunięcie z układów o stowarzyszeniu Polski, Czecho–Słowacji i Węgier restrykcji w handlu takimi towarami jak chemikalia, tekstylia, węgiel i

11 Op. cit., s. 10.

12 Zob. Z.M. Klepacki: *Europejska Wspólnota Gospodarcza. Założenia, realia, perspektywy*. Białystok 1992, rozdz. IX.

stal. Następnie stwierdził on: „nie chciałbym, aby historycy orzekli, że intencją układów o stowarzyszeniu była raczej pomoc Wspólnotom, niż krajom postkomunistycznym”.¹³

p. Przedsięwzięcia prawo–instytucjonalne w Polsce na rzecz realizacji postanowień Układu Europejskiego

Już na początku rokowań ze Wspólnotami Europejskimi w sprawie stowarzyszenia się Polski z nimi, bo już 26 I 1991 r. Rada Ministrów RP powołała do życia instytucję Pełnomocnika Rządu do spraw Integracji Europejskiej i Pomocy Zagranicznej, a do jego głównych zadań należało: harmonizowanie, koordynowanie i kontrolowanie procesów integracyjnych Polski ze Wspólnotami; kształtowanie warunków służących tej integracji; koordynowanie wykorzystania pomocy zagranicznej. Pełnomocnik był zobowiązany przedkładać Radzie Ministrów corocznie sprawozdanie z realizacji powyższych celów.

Z kolei Pełnomocnik powołał w grudniu 1994 r. do życia Międzyresortowy Zespół do spraw Układu Europejskiego, który stał się podstawowym forum koordynowania prac ministrów i centralnych urzędów w zakresie dostosowywania polskiej gospodarki i ustawodawstwa do wymagań Układu Europejskiego.

W 1992 r. w Sejmie RP została utworzona Komisja do spraw Układu Europejskiego, której celem jest: nadzór nad realizacją postanowień Układu Europejskiego i programów dostosowawczych, formułowanie zaleceń dla polskiego rządu w zakresie stosunków z Unią Europejską.

W grudniu 1992 r. w odniesieniu do części dotyczącej gospodarki, a w styczniu 1993 r. w odniesieniu do części dotyczącej prawa, Rada Ministrów RP przyjęła „Program działań dostosowujących gospodarkę polską i polski system prawny do wymagań Układu Europejskiego”. 29 III 1993 r. podjęła ona kolejną uchwałę uszczegóławiającą wymogi postępowania z rządowymi projektami normatywnych aktów prawnych ze względu na konieczność spełniania kryteriów z prawem wspólnotowym (unijnym).

W maju 1995 r. Pełnomocnik Rządu do spraw Integracji i Pomocy Zagranicznej przedłożył Radzie Ministrów RP do zatwierdzenia harmonogram działań dostosowawczych polskiej gospodarki oraz systemu prawnego do wymagań Układu Europejskiego na lata 1995–1996.

W 1996 r. rząd i Sejm przyjęły raport, określany jako polska Biała Księga, poświęcony dystansowi oraz możliwościom dojścia Polski do członkostwa w UE oraz środków, jakie w tym celu należy podjąć.

13 „Polityka” z 7 XI 1992.

16 X 1996 r. Pełnomocnik Rządu do spraw Integracji Europejskiej i Pomocy Zagranicznej został zastąpiony Komitetem Integracji Europejskiej, który uzyskał status naczelnego organu administracji rządowej. Na czele Komitetu stanął premier, a do obsługi Komitetu powołano Urząd Komitetu Integracji Europejskiej. Cele Komitetu są następujące: programowanie i koordynowanie polityki w sprawach związanych z integracją Polski z UE oraz działań dostosowawczych Polski do standardów UE, jak również koordynowanie działań administracji państwowej w zakresie otrzymywania pomocy zagranicznej. Ponadto w Komitecie jest zobowiązany do przedstawienia Radzie Ministrów założeń programów dostosowawczych oraz integracyjnych z UE, projektów aktów prawnych dotyczących działań dostosowawczych oraz sprawozdań z przebiegu realizacji programów dostosowawczych i działań integracyjnych.

W styczniu 1997 r. Rada Ministrów RP przyjęła dokument pod nazwą „Narodowa Strategia Integracji”, a 3 VI tego roku harmonogram działań implementacyjnych tej Strategii. 25 II 1997 r. uchwaliła ona swój regulamin pracy, w którym nałożono na organy rządowe obowiązek badania pod względem zgodności z prawem wspólnotowym (unijnym) w toku postępowania uzgodnieniowego projektów aktów normatywnych i innych aktów prawnych.

4 IX 1997 r. Sejm RP uchwalił zmiany w jego regulaminie, w którym nałożono obowiązek – w odniesieniu do projektów ustaw wnoszonych przez Senat, Prezydenta, Radę Ministrów i komisje sejmowe – przedstawiania uzasadnienia o zgodności projektu ustawy z prawem wspólnotowym (unijnym) albo oświadczenia o stopniu i powodach niezgodności z tym prawem.

* * *

Znoszenie ceł i kontyngentów importowych w obrocie artykułami przemysłowymi i liberalizacja obrotu artykułami rolnymi między Polską a UE przebiegały w zasadzie zgodnie z harmonogramem ustalonym przez Układ Europejski. W rezultacie od 1 I 1999 r. będą w zasadzie całkowicie zniesione cła na artykuły przemysłowe w obrocie między Polską a państwami WE. Było oczywiście szereg wyjątków. Dotyczyły one wyrobów hutniczych, paliw płynnych, zboża.

Polski przemysł hutniczy jest przestarzały. Program restrukturyzacji dwóch największych polskich – Katowice i Sędzimiera hut okazał się błędny i tylko częściowo był realizowany. W rezultacie w połowie lat dziewięćdziesiątych przemysł ten nie był w stanie konkurować efektywnie na rynku europejskim.

Stąd też pod koniec 1997 r. rząd polski odmówił obniżenia z dniem 1 I 1998 r. ceł na wyroby stalowe do 3% (wynosiły wówczas 9%), nie chciał też całkowitego ich zniesienia z dniem 1 I 1999 r. Ponadto Polska starała się o przedłużenie na kolejne 5 lat prawa subsydiowania tego przemysłu z budżetu państwa.

Ostatecznie ustalono, że Polska utrzyma cła na wyroby stalowe w 1998 r. w wysokości 6%, a kolejne znoszenie ciał na te wyroby będą negocjowane pod koniec 1998 r. Polska chce utrzymać cła na te wyroby do końca 2000 r., UE domaga się z kolei, by zostały one zniesione całkowicie z dniem 1 I 1999 r. Jednocześnie Komisja UE zgodziła się, by polskie huty były subsydiowane przez kolejne 3 lata, po upływie których przeprowadzone zostaną negocjacje w sprawie ewentualnego przedłużenia tego okresu na kolejne 2 lata.

Komisja UE zgodziła się też na przedłużenie okresu ochrony polskiego rynku paliw płynnych do 2001 r.

Z kolei polski rząd w wyniku gwałtownych protestów rolników wprowadził w sierpniu 1998 r., w oparciu o tzw. klauzule ochronne Układu Europejskiego, cła zaporowe na import zbóż do Polski.

r. Pozytywne i negatywne aspekty realizacji postanowień Układu Europejskiego dla polskiej gospodarki i społeczeństwa

Do najważniejszych pozytywnych aspektów realizacji postanowień Układu Europejskiego dla polskiej gospodarki i społeczeństwa należą: duży napływ zagranicznych kapitałów inwestycyjnych do Polski, a w związku z tym – ale nie tylko – restrukturyzacja i unowocześnienie wielu dziedzin gospodarki, napływ nowoczesnej technologii i know-how oraz wiedzy, pobudzenie inicjatyw gospodarczych wśród polskiego społeczeństwa w wyniku konkurencji ze strony przedsiębiorstw z państwami UE, istotne podniesienie się jakości usług, pośrednio – ustanowienie ruchu bezwizowego z państwami UE.

Najbardziej spektakularnym, ale w sensie pozytywnym, rezultatem stowarzyszenia się Polski ze Wspólnotami Europejskimi był gwałtowny napływ do Polski kapitału inwestycyjnego z państw zachodnich, w tym głównie z UE. W latach 1995–1998 ponad 77% tego kapitału pochodziło właśnie z państw UE. Należy jednak dodać, iż na taką sytuację wpłynął ponadto – a może głównie – fakt przebudowy ustroju polityczno – społecznego i gospodarczego w Polsce.

W latach 1989–1992 napływ zagranicznego kapitału inwestycyjnego do Polski nie był wielki. W 1990 r. wielkość zainwestowanego zagranicznego kapitału wynosiła nieco ponad 100 mln dol., w 1991 r. – 291 mln dol., w 1992 r. – 924 mln dol. Przeciętne udziały kapitału zagranicznego w przedsięwzięciach typu *joint-ventures* wynosiły zaledwie niecałe 60 tys. dol.

W tym samym czasie do Węgier, które są trzykrotnie ludnościowo i terytorialnie mniejsze od Polski, napłynęło prawie że trzykrotnie więcej kapitału zagranicznego.

Wynikało to z sytuacji w Polsce. Mnogości partii politycznych, powodujących niestabilność polityczną, częste zmiany rządów, brak stabilności w zakresie usta-

wodawstwa, szczególnie w dziedzinie opodatkowania i odprowadzania zysków za granicę, stałe niepokoje społeczne, pretendowanie związków zawodowych do współdecydowania w zakresie zarządzania przedsiębiorstwem, a nawet ich polityce inwestycyjnej powodowało, że Polska miała niewysoki wskaźnik wiarygodności inwestycyjnej. Powstrzymywało to wszystko inwestorów zagranicznych od inwestowania w Polsce.

Opadnięcie emocji politycznych w latach następnych, wypalenie się w pewnym stopniu tzw. walki na górze, posiadanie zdecydowanej większości głosów w Sejmie przez koalicję rządową od jesieni 1993 r., pozytywne rezultaty podjętych wcześniej reform gospodarczych, systematyczne wprowadzanie w życie postanowień Układu Europejskiego spowodowało, że gwałtownie zaczęła rosnąć wielkość inwestycji zagranicznych w Polsce. I tak w 1993 r. kapitał ten zainwestował (w mld dol.) – 1,55, 1994 r. – 1,43, 1995 r. – 2,45, 1996 r. – 3,95, 1997 r. – 5,7, 1998 r. – około 10 (założenia). Łącznie w latach 1990–1998 do Polski napłynął kapitał inwestycyjny w wysokości około 29 mld dol. Jego udział w globalnych nakładach inwestycyjnych w Polsce wzrósł z 2,2% w 1990 r. do około 17% w 1998 r. Wszystko to spowodowało, że już w 1995 r. Polska została zaliczona do 10 nowych rynków inwestycyjnych o najwyższej wiarygodności.

Najwięcej kapitał zagraniczny zainwestował w przemysł motoryzacyjny, elektromaszynowy, banki, budownictwo, przemysł spożywczy, przetwórczy, farmaceutyczny, w narodowe fundusze inwestycyjne, najmniej w rolnictwo, ubezpieczenia, infrastrukturę.

Napływ kapitału zagranicznego oznaczał restrukturyzację powyższych dziedzin, unowocześnienie technologiczne i organizacyjne, znaczne podniesienie konkurencyjności ich produktów.

Niekiedy jednak napływ zagranicznych kapitałów inwestycyjnych do Polski miał też swoje negatywne strony. Znanych jest szereg przykładów, kiedy kapitał zachodni wykupywał polskie przedsiębiorstwa nie w celu ich unowocześnienia czy rozbudowy, a w celu ograniczenia ich działalności czy wręcz likwidacji. W ten sposób producenci z Zachodu analogicznych towarów produkowanych przez likwidowane polskie przedsiębiorstwa wchodzili swymi towarami w ich miejsce na polskim rynku, przy poparciu tego typu działalności (w tym finansowej) rządów i związków zawodowych w swych państwach, gdyż nie tylko nie limitowali swej produkcji, ale mogli ją zwiększać, a tym samym zmniejszać w swym kraju bezrobocie.

Winę za tego typu przypadki (niestety zbyt liczne) ponoszą polskie stosowne organy, które nie zawsze potrafiły wynegocjować i zawrzeć odpowiednie umowy z zagranicznymi inwestorami przy sprzedaży części lub całości niektórych polskich przedsiębiorstw.

W niektórych przypadkach nadmierna koncentracja zagranicznych inwestycji w szeregu dziedzinach stworzyła poważne zagrożenie dla inwestorów Polski. Chodzi tu przede wszystkim o opanowanie w większości województw zachodnich od 65% do 90% dzienników i czasopism przez kapitał zachodni, szczególnie niemiecki. W rezultacie w tych województwach prawie że nie ma prasy polskiej, lecz jest jedynie prasa polskojęzyczna. W tej sytuacji istnieje poważne niebezpieczeństwo kształtowania nowej tożsamości społeczeństwa polskiego w duchu i interesie kapitału zachodniego a nie państwa polskiego.

Napływ kapitału inwestycyjnego do Polski, konkurencja ze strony przedsiębiorstw państw UE, zniesienie barier w imporcie do Polski technologii z Zachodu, a w eksporcie przemysłowym do państw UE oraz oczywiście powstanie w Polsce wolnego rynku spowodowało z jednej strony restrukturyzację wielu dziedzin polskiej gospodarki, wprowadzanie do polskich przedsiębiorstw najnowszej technologii i know-how, likwidację przedsiębiorstw nierentownych. Klasycznym przykładem w tym zakresie jest przemysł elektroniczny, motoryzacyjny, stoczniowy, hutniczy i węglowy. Z drugiej strony spowodowało to, a zazwyczaj wymusiło gwałtowne podniesienie jakości usług w Polsce.

Wszystko to z kolei wymusiło na menadżerach i pracownikach opanowywanie najnowszej wiedzy w zakresie ekonomii, zarządzania, informatyki, bankowości i innych dziedzin nauki, związanych z funkcjonowaniem gospodarki, którą na szczęście tym razem można było czerpać bez żadnych ograniczeń z Zachodu. Jednocześnie spowodowało to konieczność zmiany koncepcji, zakresu i kierunków nauczania w polskim szkolnictwie, szczególnie wyższym, dopasowywania się do wymogów nowoczesnej gospodarki.

Z drugiej strony realizacja postanowień Układu Europejskiego przyniosła też wiele negatywnych skutków dla polskiej gospodarki i społeczeństwa. Największym prawdopodobnie zaskoczeniem, przynajmniej dla przeciętnego obywatela i niestety dla wielu polityków, były skutki prawie że całkowitego zniesienia ceł na artykuły przemysłowe i liberalizacja obrotu artykułami rolnymi między Polską a państwami UE. Przewidywano wprawdzie, że Polska będzie miała niewielki ujemny bilans handlowy w obrocie artykułami przemysłowymi z państwami UE, ale zakładano, że będzie on równoważony obrotem artykułami rolnymi.

Realizacja postanowień powyższego Układu w zakresie handlu między Polską a UE pozwoliła wprawdzie wyjść Polsce z załamania się jej eksportu w latach 1988–1992, w wyniku faktycznego utracenia w tym okresie rynków wschodnich. Już bowiem w 1996 r. eksport do UE wynosił ponad 70% całego polskiego eksportu, zaś import z UE – aż 64,7% całego polskiego importu, przy czym największy udział w polskim eksporcie i imporcie miała RFN (odpowiednio 51,8% i 59,6%.

Wprawdzie polski eksport i import¹⁴ stale wzrastał, ale niestety o wiele szybciej wzrastał import niż eksport (np. w 1996 r. odpowiednio 6,3% i 31%), w rezultacie czego w tym handlu występował stale ujemny bilans tak w przypadku obrotów artykułami przemysłowymi, jak i rolnymi.

I tak jeszcze w 1990 r. Polska miała jeszcze dodatnie saldo w swym handlu zagranicznym w wysokości 812,8 mln dol., ale już w 1991 r. było ono ujemne i wynosiło 1,55 mld, w 1992 – 950 mln, 1993 – 2,41 mld, 1994 – 1,15 mld, 1995 – 6,15 mld, 1996 – 8,1 mld, 1997 – 16,2 mld.¹⁵ Wprawdzie wysokość polskiego eksportu i importu stale poważnie wzrastała, ale niestety o wiele szybciej rósł import niż eksport (np. w 1996 r. odpowiednio o 6% i 31%). W pierwszym półroczu 1998 r. wysokość polskiego eksportu wynosiła 12,2 mld dol., a importu – 19,9 mld dol., co oznaczało że deficyt handlowy w tym czasie wynosił 7,77 mld dol., przy czym nadal szybciej rósł import (o 15,8%) niż eksport (o 4,2%). Przewiduje się, że w 2000 r. deficyt ten przekroczy 22 mld ECU i dopiero potem zacznie nieco spadać.

Największym zaskoczeniem był fakt, że od połowy lat dziewięćdziesiątych również obrót towarami rolno–spożywczymi miał ujemny bilans, by w 1996 r. osiągnąć prawie że 0,5 mld dol. Wynikało to z zacofania gospodarczego polskiego rolnictwa, o czym szerzej w następnym punkcie, którego produkty nie były w stanie konkurować z produktami państw zachodnich.

Powyższe negatywne dla Polski zjawisko w handlu zagranicznym było przez pewien czas poważnie łagodzone zyskami z tzw. handlu przygranicznego, z RFN oraz polskimi wschodnimi sąsiadami, w rezultacie czego polski bilans płatniczy był dodatni. Apogeum tych zysków przypadło na 1996 r. i wynosiło 7,7 mld dol. W latach następnych zyski te poczęły niestety spadać z powodu wyrównania się cen między Polską a RFN, z drugiej zaś strony z powodu wprowadzenia przez polskie władze pewnych obostrzeń (wizy, opłaty) dla obywateli Białorusi i Rosji przy wjeździe do Polski. W rezultacie o ile jeszcze w 1995 r. Polska miała dodatni bilans płatniczy w wysokości 5,4 mld dol., to już w 1996 r. był on ujemny i wynosił 1,3 mld dol., przy jednoczesnym – jak już wyżej stwierdzono – wzroście ujemnego bilansu handlowego.

Jednocześnie zmieniała się na niekorzyść Polski struktura towarowa w handlu z UE. W polskim eksporcie do państw UE poczęły dominować towary o mniej-

14 W tym samym czasie udział Polski w imporcie UE wynosił 0,6%, a w eksporcie 0,7%.

15 Należy nadmienić że dane w tej kwestii publikowane przez GUS i NBP różnią się o d siebie istotnie, w wyniku stosowania innego sposobu obliczania bilansu handlowego. GUS oblicza go według dokumentów celnych SAD, które świadczą, że towar przekroczył granicę, natomiast NBP oblicza na podstawie informacji o transferach płatniczych, otrzymywanych od innych banków. Dane GUS o deficycie w handlu są zawsze wyższe niż dane NBP.

szym udziale wartości dodatniej, w tym przede wszystkim zwierzęta żywe, artykuły warzywnicze, produkty mineralne, produkty tekstylne, wyroby przemysłu przetwórczego. Odmienna sytuacja występuje natomiast w polskim imporcie z UE, w przypadku którego dominują maszyny i urządzenia elektroniczne, produkty chemiczne, wyroby plastikowe, urządzenia optyczne, samochody i samoloty.

Według ekspertyzy przeprowadzonej przez polskie Centrum Analiz Społeczno-Ekonomicznych wzmożony napływ kapitału inwestycyjnego do Polski w drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych zapoczątkuje wkrótce wzrostem polskiego eksportu nawet o 60% w latach 1999–2003, ale nadal przy jednoczesnym wzroście importu. Jednocześnie od 1997 r. obserwuje się wzrost w polskim eksporcie udziału towarów przetworzonych.

Innym negatywnym skutkiem realizacji postanowień Układu Europejskiego (w kontekście przestrzegania zakazu dofinansowywania przedsiębiorstw i znoszenia ceł na importowane towary), ale też wymogów nowoczesnego wolnego rynku, były uboczne skutki restrukturyzacji przede wszystkim wielkich przedsiębiorstw lub całych dziedzin gospodarki, szczególnie przemysłu ciężkiego.

Przeprowadzając prawidłowe – z ekonomicznego punktu widzenia – przedsięwzięcia, których celem była modernizacja przedsiębiorstw, zwiększenie efektywności ich funkcjonowania, zapewnienia im konkurencyjności na rynkach międzynarodowych, lub nawet likwidacja wielu nierentownych przedsiębiorstw, spowodowano, iż dziesiątki tysięcy osób w poszczególnych dziedzinach gospodarki utraciło lub utraci pracę, poszło na tzw. zasiłek przedemerytalny lub na przedwczesną emeryturę. Szczególnie boleśnie zjawisko to wystąpiło lub występuje aktualnie w przemyśle stoczniovym, górniczym, hutniczym, elektronicznym oraz w miastach, w których większość ludności pracowało w jednym dużym zakładzie pracy (np. w Mielcu, Stalowej Woli, Starachowicach, Ostrowcu Św.).

I tak np. w przypadku górnictwa według założeń reformy górnictwa kamiennego w Polsce w latach 1998–2002 trzeba będzie zlikwidować 24 z ponad 60 istniejących kopalni, ograniczyć wydobycie węgla z 137 mln do 112 mln ton, zwolnić z pracy 106 tys. górników na 144 tys. osób zatrudnionych. Zwalniani górnicy, którzy pracowali pod ziemią: mniej niż 5 lat otrzymają jedynie sześciomiesięczną odprawę; powyżej 5 lat – mogą uzyskać dwuletni urlop socjalny, w trakcie którego otrzymują 65% wynagrodzenia. Zwalniani górnicy, którym brakuje do emerytury nie więcej niż trzy lata, mogą przejść na urlop górniczy pobierając w tym czasie 75% zasadniczego wynagrodzenia. Górnicy, którzy sami natychmiast odejdą z kopalń, uzyskują odprawę w wysokości 44,5 tys. zł.

Niestety cała restrukturyzacja polskiego górnictwa odbywa się na koszt podatnika, gdy całe górnictwo jako dziedzina gospodarki jest deficytowe. Oblicza się,

że koszty reformy górnictwa wyniosą w powyższych latach aż 15 mld zł, w tym dotacje dla górnictwa – 7,2 mld zł, a jego oddłużenie – 7,9 mld zł.

Zakłada się, że restrukturyzacja górnictwa ma doprowadzić do tego, że w 2002 r. wydajność w nim wzrośnie o 41%, koszty wydobywania zaś zmniejszą się o 22%, w rezultacie czego ma stać się ono rentowne.

W przypadku hutnictwa restrukturyzacja ma być przeprowadzona w latach 1998–2005. W jej rezultacie zatrudnienie zmniejszy się z 90 tys. w 1997 r. do 45 tys. w 2005 r., z czego tylko połowa zwalnianych z pracy hutników będzie mogła znaleźć zatrudnienie na bazie majątku pozostawionego przez huty. Produkcja stali w analogicznym okresie ma zwiększyć się z 11,2 mln ton do jedynie 13,3 mln ton, mimo przewidywanego wzrostu gospodarczego w Polsce. Jednocześnie z budżetu państwa, czyli z kieszeni podatników, przeznaczony w ciągu tego okresu 8,4 mld zł na inwestycje w przemyśle hutniczym, 2,5 mld zł na jego dokapitalizowanie, 1 mld na osłony socjalne dla zwalnianych hutników, 300 mln zł na ochronę środowiska w świetle działalności hut.

Jeszcze tragiczniejsze skutki, w porównaniu do przemysłów ciężkich, miało prawie że całkowite zniesienie ceł na artykuły przemysłowe w obrocie między Polską a UE, dla wielu małych przedsiębiorstw prywatnych i państwowych oraz rzemiosła. Z niekompletnych danych wynika, że w latach 1991–1998 kilka tysięcy tych przedsiębiorstw po prostu zbankrutowało nie mogąc sprostać konkurencji z przedsiębiorstwami z UE.

Również polskie rolnictwo poczęło odczuwać w powyższych latach negatywne skutki pewnej liberalizacji obrotów artykułami rolnymi i spożywczymi między Polską a UE, o czym szerzej w pkt. B b. Wprawdzie siła robocza na polskiej wsi jest tania, ale jej wydajność jest niska, produkowane przez nią artykuły są zazwyczaj zdrowe, ale często nie odpowiadają europejskim standardom w zakresie czystości i opakowania są zbyt mało reklamowane. Z kolei artykuły rolne z UE w Polsce są zazwyczaj tanie, gdyż są subsydiowane przez UE, o czym szerzej w rozdziale VI, odpowiadają europejskim normom czystości i opakowania, są należycie reklamowane.

Sytuacja powyższa poczęła powodować spadek sprzedaży polskich produktów rolnych i spożywczych na rynku polskim, przy niewielkim jedynie wzroście eksportu na rynek UE, przy jednoczesnym zalewie polskiego rynku przez artykuły z UE. Przyczyniło się to do poważnej pauperyzacji znacznej części polskiej wsi, zwiększenia się na wsi ukrytego bezrobocia, zaostrenia się protestów chłopów, czego wyrazem były spektakularne wystąpienia chłopów w czerwcu, lipcu i sierpniu 1998 r. w postaci blokowania dróg, linii kolejowych, wysypywania zboża importowanego do Polski na tory kolejowe, kilkudziesięciotysięczna „gorąca” demonstracja w Warszawie.

Trudności związane z wchodzeniem do UE polskie rolnictwo ma jednak dopiero przed sobą, kiedy to nastąpi całkowite zniesienie wszelkiego rodzaju przeszkód w obrocie artykułami rolnymi i spożywczymi między Polską a UE.

Pośrednim ubocznym negatywnym efektem zbliżania się Polski do UE było zbyt szerokie przejmowanie przez tzw. kulturę masową z UE wzorców tzw. subkultury zachodniej. Zjawiska te i tak występowałyby w Polsce w wyniku zmiany w niej ustroju polityczno-społecznego, gdyż część społeczeństwa z powodu wielu czynników, w tym dalekiej ingerencji państwa przez kilka dziesięcioleci w życie obywatela, jego indoktrynacji przez państwo, nie było w pełni przygotowane do tak otwartej konfrontacji z modelem i stylem życia oraz kulturą państw zachodnich. Zbliżenie się jednak Polski do UE tendencje powyższe znacznie nasiliły.

B. Perspektywa przystąpienia Polski do Unii Europejskiej w charakterze członka zwyczajnego

a. Przedsięwzięcia na rzecz przystąpienia Polski do UE. Zawierając w 1991 r. Układ Europejski o stowarzyszeniu Polski ze Wspólnotami Europejskimi obydwie strony zakładały, że jest to dopiero początek integracji Polski z tymi Wspólnotami, którego realizacja ma w przyszłości doprowadzić do pełnego jej członkostwa we Wspólnotach. W preambule Układu stwierdzono to jasno w ostatnim akapicie: „końcowym celem Polski jest członkostwo we Wspólnotach, a Stowarzyszenie zdaniem stron pomoże Polsce osiągnąć ten cel”.

Realizacja zatem postanowień Układu Europejskiego zbliżała Polskę do pełnego członkostwa we Wspólnotach Europejskich, a po powstaniu Unii Europejskiej – w tej Unii. Jednocześnie Polska po podpisaniu Układu, nie czekając na wejście jego w życie, poczęła podejmować przedsięwzięcia wykraczające poza te, które winna była podejmować w kontekście realizacji jego postanowień, a które były związane z perspektywą uzyskania pełnego członkostwa w UE. Natomiast już od połowy lat dziewięćdziesiątych Polska poczęła wypracowywać i realizować programy, których celem było przede wszystkim przygotowanie polskiej gospodarki i ustawodawstwa do wejścia do UE.

Z drugiej strony organy UE podejmowały stosowne uchwały wskazujące Polsce i innym państwom, zainteresowanym wejściem do UE, co trzeba robić, by sprostać wymaganiom stawianym przy wchodzeniu do UE.

I tak, jak już stwierdzono w punkcie Ap niniejszego rozdziału, już 26 I 1991 r. Rada Ministrów RP powołała do życia Pełnomocnika Rządu do spraw Integracji Europejskiej i Pomocy Zagranicznej, do którego zadań należało m.in. harmonizowanie, koordynowanie i kontrolowanie procesów integracyjnych Polski ze Wspólnotami Europejskimi oraz kształtowanie warunków służących tej integracji. Pełnomocnik ten i jego aparat wykonawczy zajmowali się przede wszystkim działania-

mi na rzecz realizacji postanowień Układu Europejskiego o stowarzyszeniu Polski ze Wspólnotami Europejskimi. Prowadzone były jednak również studia nad działaniami, jakie Polska winna podjąć, by stać się członkiem UE.

We wrześniu 1992 r. Polska, wspólnie z innymi krajami Grupy Wyszehradzkiej, przedłożyła Komisji Wspólnot Europejskich w Brukseli oraz prezydentowi Rady Europejskiej Wspólnot w Londynie tzw. memorandum wyszehradzkie na szczyt Wspólnot Europejskich w Edynburgu. Poświęcone one było wzmocnieniu procesu integracji tych państw ze Wspólnotami Europejskimi oraz kwestii przystąpienia ich do Wspólnot.

Z kolei Rada Europejska na swej sesji w Kopenhadze 23 VI 1993 r. po raz pierwszy potwierdziła możliwość przystąpienia do UE krajów z nią stowarzyszonych, o ile spełnią one ustalone przez nią kryteria.

9 IV 1994 r. Polska złożyła wniosek w sprawie jej przystąpienia do UE. Wniosek w zasadzie składał się z jednego zdania: Polska aplikuje o członkostwo UE i jest gotowa rozpocząć negocjacje w tej sprawie w stosownym czasie. Do wniosku było załączone dziesięciostronicowe memorandum, w którym rząd polski stwierdził, iż istnieją wszystkie elementy wyjściowe pozwalające na stwierdzenie, że Polska w wystarczającym stopniu spełnia kryteria członkostwa, ustalone przez Radę Europejską w czerwcu 1993 r. w Kopenhadze, żeby móc rozpocząć negocjacje w sprawie przystąpienia do UE.

2 VIII 1994 r. rząd RP przedstawił Radzie UE dokument w sprawie przyspieszenia integracji z UE. Przedstawiono w nim oczekiwania strony polskiej w zakresie przedsięwzięć, jakie jej zdaniem winny być podjęte przez UE jeszcze przed rozpoczęciem się konferencji międzyrządowej w sprawie reformy UE, która miała się rozpocząć na początku 1996 r. Przedsięwzięcia te miałyby umożliwić Polsce wejście do UE już w 2000 r.

Podczas kolejnej sesji Rady Europejskiej w Essen 10 XII 1994 r. zatwierdzono strategię przyjmowania w przyszłości do UE 10 państw Europy środkowo-wschodniej. Miała ona sprawdzić się do stopniowego politycznego i gospodarczego związywania tych państw z UE.

Ważnym wydarzeniem dla państw starających się o przyjęcie do UE było zaaprobowanie przez Radę Europejską na swej sesji w Cannes 27 VI 1995 r. tzw. Białej Księgi. Była ona swego rodzaju przewodnikiem po rozwiązaniach legislacyjnych obowiązujących w UE, szczególnie w zakresie wspólnego rynku i miała pomóc tym państwom w dostosowywaniu ich ustawodawstwa do *acquis communautaire*.

14 XI 1995 r. Rada Ministrów RP podjęła uchwałę w sprawie podjęcia prac nad wdrażaniem zaleceń powyższej Białej Księgi.

18 XII 1995 r. Rada Europejska na sesji w Madrycie zleciła Komisji UE rozpoczęcie przygotowania opinii (*avis*) na temat wniosków złożonych przez państwa stowarzyszone w sprawie przystąpienia do UE stosownego kwestionariusza.

5 III 1996 r. Rada Ministrów RP zobowiązała Pełnomocnika Rządu do spraw Integracji Europejskiej do ustalenia i koordynacji prac związanych z przygotowaniem odpowiedzi na kwestionariusz Komisji UE, w tym zbierania informacji stanowiących odpowiedzi poszczególnych ministerstw i urzędów centralnych oraz przekazania ich do tej Komisji przy jednoczesnym przedstawieniu Radzie Ministrów RP informacji na ten temat. Jednocześnie Sejm RP 14 III 1996 r. podjął uchwałę w sprawie przygotowania Polski do członkostwa w UE, w której zwrócono się do Rady Ministrów o zintensyfikowanie działań prawnych i gospodarczych zmierzających do dostosowania Polski do czekającego ją członkostwa w UE oraz do opracowania narodowej strategii dochodzenia Polski do członkostwa w UE oraz przedstawienia jej Sejmowi do rozpatrzenia.

26 IV 1996 r. Komisja UE przekazała rządowi stowarzyszonych państw kwestionariusz zawierający pytania dotyczące 23 różnorodnych dziedzin życia politycznego, gospodarczego i administracyjnego w Polsce. Kwestionariusz był zawarty na 170 stronach. Na podstawie odpowiedzi na temat kwestionariusza Komisja UE miała przygotować opinię o wniosku Polski w sprawie uzyskania członkostwa w UE.

26 VII 1996 r. Polska złożyła odpowiedź na kwestionariusz Komisji UE. Zawarta była ona w 26 tomach, łącznie 2664 strony. We wrześniu Polska otrzymała dodatkowy zestaw pytań do kwestionariusza Komisji UE.

15 X 1996 r. począł funkcjonować w Polsce Komitet Integracji Europejskiej i Pomocy Zagranicznej. Komitet uzyskał status naczelnego organu administracji rządowej do spraw programowania i koordynowania polityki w sprawach związanych i integracją Polski z UE.

12 I 1997 r. na forum Komitetu Integracji Europejskiej prezentowany był program gospodarczy pod nazwą „Euro-206”, w którym nakreślono cele, jakie powinny przyświecać Polsce w odniesieniu do unii ekonomicznej i walutowej tworzonej w ramach UE. Był on kontynuacją programów „Strategii dla Polski” i „Pakietu 2000”.

25 II 1997 r. Rada Ministrów RP uchwala swój regulamin pracy, w którym nałóżono na organy rządowe obowiązek badania – w toku postępowania uzgodnieniowego – projektów aktów normatywnych i innych aktów prawnych pod kątem ich zgodności z prawem wspólnotowym.

9 V 1997 r. poczęła funkcjonować Rada Integracji Europejskiej. Skupia ona przedstawicieli środowisk rządowych, ekspertów z dziedziny gospodarki i prawa

oraz przedstawicieli środowisk pozarządowych. Celem jej jest doradzanie organom państwowym w sprawie procesu dochodzenia Polski do członkostwa w UE.

20 V 1997 r. Rada ministrów przyjęła raport z wykonania programu działań dostosowujących polską gospodarkę i system prawny do wymagań Układu Europejskiego oraz przyszłego członkostwa w UE w latach 1992–96.

W dwa dni później Sejm RP uchwalił „Narodową Strategię Integracji”, a 3 czerwca tegoż roku Rada Ministrów uchwaliła „Harmonogram działań implementacyjnych Narodowej Strategii Integracji”. „Narodowa Strategia Integracji” stanowi swego rodzaju zbiór przedsięwzięć, które winny być podjęte w Polsce, by spełnić warunki niezbędne dla uzyskania pełnego członkostwa w UE. Zawiera ona jednak bardzo powierzchowne informacje na temat realnych możliwości ich realizacji, ich kosztów – tak finansowych, jak i społecznych.

16 VII 1997 r. przewodniczący Komisji UE przedstawił opinie (*avis*) na temat wniosków złożonych przez kraje stowarzyszone o członkostwo w UE. Na ich podstawie 15 XII 1997 r. na sesji Rady Europejskiej podjęto decyzje o rozpoczęciu na przełomie marca i kwietnia 1998 r. z sześcioma państwami, w tym z Polską, negocjacji w sprawie członkostwa w UE.

4 IX 1997 r. Sejm RP zmienił swój regulamin, w którym nałożono obowiązek – w odniesieniu do projektów ustaw wniesionych przez Prezydenta, Senat, Radę Ministrów i komisje sejmowe – przedstawiania uzasadnienia o zgodności projektu sprawy z prawem wspólnotowym lub oświadczenia o stopniu niezgodności z tym prawem.

26 I 1998 r. Rada UE w składzie ministrów spraw zagranicznych podjęła uchwałę o rozpoczęciu z dniem 30 III tegoż roku „procesu poszerzania Unii z udziałem 11 kandydujących państw”. Po inauguracyjnym posiedzeniu 30 III Rady UE i przedstawicieli Komisji UE z jednej strony, a przedstawicieli 11 państw stowarzyszonych, następnego dnia 6 państw – w tym Polska – rozpoczęły wstępne oficjalne negocjacje (tzw. *screening*) w sprawie przystąpienia do UE. Polegają one na przeglądzie prawa narodowego tych państw pod kątem zgodności z prawem wspólnotowym (unijnym).

Do końca czerwca 1998 r. został zakończony przegląd polskiego prawa w siedmiu dziedzinach: nauka i badania, telekomunikacja i technologie informacyjne, oświata i kształcenie, kultura i polityka audiowizualna, polityka przemysłowa, małe i średnie przedsiębiorstwa oraz polityka zagraniczna i bezpieczeństwa. W przypadku pozostałych 5 państw dokonywany jest przegląd ich prawa pod tym kątem również w powyższych siedmiu dziedzinach. Będzie on zakończony najpóźniej we wrześniu 1998r.

W przesłanym do UE dokumencie rząd Polski złożył oświadczenie, że zobowiązuje się do pełnego dostosowania swego prawa w powyższych dziedzinach, z

wyjątkiem telekomunikacji, do chwili przystąpienia do UE. W październiku rząd polski miał przyjąć stanowisko negocjacyjne w odniesieniu do kolejnych pięciu dziedzin prawa: rolnictwa, statystyki, rybołówstwa, ochrony konsumenta i prawa spółek.

b. Termin oraz korzyści i zagrożenia dla Polski z racji wejścia do UE.
Sprawa wejścia Polski do UE w charakterze członka zwyczajnego w zasadzie jest przesądna. We wrześniu 1998 r., kiedy kończono pisanie niniejszej książki, nie było jednak jeszcze wiadomo, kiedy to nastąpi, a przede wszystkim na jakich zasadach Polska wejdzie do UE.

Jeśli chodzi o termin wejścia Polski do UE, to polscy politycy w latach 1992–1996 zazwyczaj wymieniali datę 2000 r. Nie było to niestety realne podejście, a raczej tzw. pobożne życzenie. Wynikało z jednej strony z braku u większości z nich stosownej wiedzy czy nawet choćby zrozumienia zawitych procesów integracji europejskiej, z drugiej zaś celem takiego stanowiska było osiągnięcie koniunkturalnych efektów wyborczych lub propagandowych.

Stanowisko ich było w tym czasie potwierdzane przez przywódców politycznych Francji i RFN, odwiedzających Polskę. Szczególnie stanowisko przywódców Francji nie było w pełni szczere, gdyż w tym czasie Francja nie była zainteresowana – w kontekście subsydiowania tzw. polityki śródziemnomorskiej z funduszy strukturalnych – szybkim przystąpieniem Polski do UE.

Od 1997 r. mówi się już o terminie późniejszym, z reguły roku 2003. I tak podczas spotkania polskiego premiera, ministra spraw zagranicznych i przewodniczącego Komitetu Integracji Europejskiej w kwietniu 1998 r., którzy nadzorują polskie rokowania z UE, założono wstępnie, iż Polska będzie gotowa wejść do UE 31 XII 2002 r.

Zbliżone podejście ma Komisja UE. I tak główny negocjator z ramienia tej Komisji K. van der Pas kilkakrotnie w 1998 r. oświadczał, że zdaniem jego negocjacje z Polską skończą się najszybciej do połowy 2001 r., proces ratyfikacyjny zajmie około półtora roku, także istnieje realna szansa, że Polska przystąpi do UE 1 I 2003 r.

Mimo wszystko wydaje się, że realnym terminem wejścia Polski do UE jest najwcześniej rok 2005 lub nieco później. Stanowisko to autor niniejszej książki prezentuje w swych publikacjach od 1992 r.

Celem urealnienia powyższego założenia Polska i pozostałe pięć państw negocjujące z UE poczęły nalegać w maju i czerwcu 1998 r. na UE o rozpoczęcie merytorycznych negocjacji już jesienią 1998 r., nie czekając na zakończenie przeglądu prawa tzw. screeningu w pozostałych 24 dziedzinach gospodarki. Pozwoliło by to skrócić negocjacje o jeden rok.

Z doniesień dochodzących z Brukseli kraje UE są skłonne przychylić się do powyższego stanowiska i rozpocząć merytoryczne negocjacje 10 XI 1998 r.

Pomyślne nawet zakończenie negocjacji nie oznacza jednak, że Polska i pozostałe negocjujące z UE państwa stowarzyszone zostaną w ciągu dwóch lat przyjęte do UE. Zależy to jeszcze, a może przede wszystkim, od osiągnięcia przez państwa UE porozumienia w sprawie reformy instytucjonalnej, wspólnej polityki rolnej oraz funduszy strukturalnych, o czym szerzej w pkt. 1d rozdziału III. Dopóki nie zostanie to osiągnięte poszczególne państwa UE, zainteresowane w konkretnych reformach UE nie dopuszczają do przyjęcia do UE nowych państw poprzez opóźnienie procesu ratyfikacyjnego układów w sprawie ich przystąpienia do UE.

Bardziej skomplikowaną sprawą niż termin wejścia do UE jest wypracowanie w negocjacjach zasad, na jakich Polska miała by wejść do UE, tzn. czy z chwilą wejścia do UE Polska ma w pełni wprowadzić w życie zasady i normy unijne we wszystkich dziedzinach życia, czy musi wynegocjować pewne okresy przejściowe w trakcie których będzie wprowadzać u siebie te zasady i normy. To samo dotyczy UE, że ma się ona w pełni otworzyć przed Polską, czy w niektórych dziedzinach zastosować okresy przejściowe.

Z punktu widzenia UE najbardziej drażliwym problemem jest przyznanie polskim obywatelom prawa osiedlania się i podejmowania pracy w UE. Szereg państw UE obawia się, że przyznanie tego prawa polskim obywatelom zwiększy i tak wysokie już bezrobocie w UE (10,4% ogółu osób zdolnych do pracy w 1998 r.), jako że polska siła robocza jest znacznie tańsza niż większości państw UE. I tak np. Austria stoi na stanowisku, że należy w tym względzie ustanowić okres przejściowy od 8 do 15 lat, w którym polscy obywatele nie mieliby prawa osiedlania się i podejmowania pracy w dotychczasowych państwach UE.

Drugim takim drażliwym tematem dla UE jest włączenie polskiego rolnictwa do wspólnej polityki rolnej UE. Z jednej strony większość państw członkowskich UE oraz jej Komisja i Parlament Europejski uważają, że polscy rolnicy przynajmniej przez najbliższych 5–7 lat nie powinni otrzymywać od UE tzw. dopłat bezpośrednich, wypłacanych niezależnie od wielkości ich produkcji. Są one wypłacane rolnikom z UE za straty poniesione w wyniku zmniejszenia ochrony wspólnego rynku na skutek porozumienia z USA i innymi państwami – producentami artykułów rolnych. Dopłaty te w skali roku wynoszą 23 mld ECU.

Postulaty Parlamentu Europejskiego w tym względzie idą jeszcze dalej. W uchwale z 18 VI 1998 r. stanął on na stanowisku, że okres przejściowy dla polskiego rolnictwa winien trwać do końca 2010 r., przy czym przez pierwszych siedem lat polscy rolnicy nie powinni otrzymywać żadnych pośrednich dopłat, następnie zaś tylko częściowo. Natomiast od 1999 r. do momentu przystąpienia Polski

do UE polskie rolnictwo w pierwszym roku winno otrzymywać tylko 100 mln ECU rocznie.

Z drugiej strony UE jest gotowa dopłacać polskim rolnikom jedynie do z góry określonej wielkości ich produkcji, jak też do określonej wielkości ich eksportu. Dotychczas wielkość produkcji w tego typu negocjacjach była ustalana na podstawie jej wielkości w danym państwie w ostatnich trzech latach. W przypadku Polski problem leży w tym, iż w latach 1996–1998 polska produkcja rolna była o wiele niższa na początku lat dziewięćdziesiątych, niż wynikałoby to z potencjału polskiego rolnictwa i w związku z tym Polska chciałaby w najbliższych latach zwiększyć tą produkcję, w przypadku zbóż z 25 mln do 29 mln ton rocznie, rzepaku – z 600 tys. do 1,5 mln ton rocznie. Przyjęcie jednak polskiej propozycji przez UE istotnie przekroczyłoby dotacje dla polskiego rolnictwa przewidywane przez Komisję UE, tj. na 1,4 mld ECU rocznie przez pierwszych kilka lat członkostwa Polski w UE.

Budzi to oczywiście silny opór rolników z UE, którzy uważają, że straciliby wówczas około 10% subwencji otrzymywanych od UE, tj. 7–8 mld ECU rocznie, co – przy jednoczesnym wejściu polskich produktów na wspólny rynek – obniżyłoby ich dochody o 20% do 30%.

Z kolei prawie że wszyscy polscy politycy z wyjątkiem skrajnej prawicy i lewicy, chcą wejść do UE bez żadnych okresów przejściowych, tzn. uważają, że Polska winna przejąć pełnię praw i obowiązków członkowskich już z chwilą wejścia do UE. Argumentują, że oznaczać to będzie dla Polski gwałtowny napływ ogromnej ilości pieniędzy z funduszy strukturalnych UE, w tym na przebudowę rolnictwa, przemysłów ciężkich, rozbudowę infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej. Wszakże już w latach 2000–2006 Polska zgodnie z dokumentem Komisji UE pod nazwą „Agenda 2000” ma otrzymać od UE na ten cel aż 25 mld ECU. Jednocześnie polskie rolnictwo otrzyma istotne wsparcie finansowe w ramach wspólnej polityki rolnej UE.

Z drugiej strony wejście Polski do UE uwiarygodni ją gospodarczo wobec potencjalnych inwestorów zagranicznych, a to oznaczać będzie dalszy intensywny napływ kapitału inwestycyjnego do Polski, modernizację polskiej gospodarki.

Konfrontacja z gospodarką państw zachodnich wymusza i będzie wymuszać w Polsce potrzebę restrukturyzacji całych dziedzin gospodarki. Jaskrawym przykładem w tym względzie są omówione wyżej plany restrukturyzacji polskiego przemysłu hutniczego i górnictwa. W przypadku poszczególnych przedsiębiorstw wymusza to podniesienie efektywności ich produkcji, podniesienie jakości produkowanych produktów, zwiększenie aktywności w poszukiwaniu rynków zbytu.

Powyższe czynniki spowodują, że Polskie towary przemysłowe i rolne staną się konkurencyjne w skali międzynarodowej i będą zbywalne na tak dużym i chłonnym rynku, jakim jest UE.

Wejście Polski do UE oznacza też konieczność usprawniania usług, szczególnie w dziedzinie telekomunikacji, transportu, bankowości, turystyki. Dostosowanie polskiego prawa do prawa wspólnotowego ułatwi z kolei polskim przedsiębiorcom i zwykłym obywatelom prowadzenie działalności gospodarczej, rozwiązywanie problemów gospodarczych, prawnych, kulturalnych a nawet społecznych kontaktach z instytucjami i przedsiębiorstwami z państw UE.

Ułatwi ono też zwalczanie zorganizowanej przestępczości, terroryzmu i handlu narkotykami w Polsce, ochronę polskich granic przed nielegalną imigracją. Polska uzyska dostęp do materiałów Europejskiego Biura Policji. Z drugiej doprowadzi ono, co już częściowo zostało dokonane, do swobodnego poruszania się obywateli polskich w ramach UE.

Wreszcie zapewni ono Polsce w długiej perspektywie bezpieczeństwo i nie naruszalność granic, poprzez włączenie się do wspólnej polityki zagranicznej i obronnej.

Wejście Polski do UE nie oznacza jednak jedynie same dla niej korzyści. Trzeba się liczyć z koniecznością poniesienia przez polskie społeczeństwo dużych kosztów, zazwyczaj bardzo bolesnych, w imię stania się członkiem tego ugrupowania. W niektórych przypadkach Polska może mieć niewielki wpływ na ich wysokość, w innych koszty wchodzenia do UE można istotnie zmniejszyć lub rozłożyć w czasie. Wymaga to jednak zawieszenia sporów między polskimi elitami politycznymi, nie wykorzystywanie sprawy wejścia Polski do UE do realizacji partykularnych interesów politycznych, wypracowanie jednolitego stanowiska w tej kwestii i konsekwentnego reprezentowania go na zewnątrz, przy czym stanowisko to winno być wypracowane i modyfikowane w trakcie negocjacji wyłącznie przez autentycznych ekspertów bez udziału politycznych dyletantów. Sprawa jest bowiem dla Polski zbyt poważna, by było inaczej.

Do kosztów, na które Polska nie może mieć istotnego wpływu, należy konieczność przede wszystkim:

- zmniejszania zatrudnienia w wielu polskich przedsiębiorstwach co oznacza
 - przynajmniej przez pewien okres – zwiększenia bezrobocia w Polsce;
- zlikwidowania wielu nierentownych przedsiębiorstw, co już częściowo się stało, co również przyczyni się do zwiększenia bezrobocia; zjawisko to rozpocznie się dopiero w rolnictwie, o czym niżej;
- komercjalizacja wielu dotychczas darmowych świadczeń społecznych, jak ochrona zdrowia, oświata, zniesienie ulg dla wielu kategorii osób w zakresie korzystania z transportu, placówek oświatowych, wypoczynku. Uderzyło to

już mocno, ale niestety to jeszcze połowa drogi, w około 60% polskiego społeczeństwa. Jaskrawym dowodem tego jest zmniejszenie się trzykrotnie na studiach liczby młodzieży pochodzenia chłopskiego i czterokrotnie – pochodzenia robotniczego, gwałtowne zwiększanie się zagęszczenia mieszkań, niedożywienie niekiedy aż połowy dzieci w wieku szkolnym w północno–zachodnich, północno–wschodnich i południowo–wschodnich regionach Polski, istotny spadek liczby dzieci wyjeżdżających na kolonie (zaledwie co czwarte);

– wyprzedaż kapitałowi zachodniemu części polskiego majątku.

W wielu jednak przypadkach koszty wchodzenia polski do UE można zmniejszyć lub rozłożyć w czasie, przez co będzie ono dla polskiego społeczeństwa mniej bolesne. Na przykład w przypadku prywatyzacji polskich przedsiębiorstw i sprzedaży większości ich akcji kapitałowi zagranicznemu należałoby bardziej precyzyjnie formułować obowiązki tzw. inwestora strategicznego, by nie mógł on – jak to dokonuje się obecnie – po kilku latach tak masowo zwalniać pracowników takiego przedsiębiorstwa, w tym kadrę kierowniczą, a brać na ich miejsce ludzi z Zachodu. Powinno się też częściowo limitować jego możliwości przedstawiania produkcji, szczególnie by nie prowadziło ono do nadawania polskim przedsiębiorstwom roli producentów wyłącznie surowców czy półproduktów, w oparciu o które przedsiębiorstwa zachodnie produkują gotowe wyroby, czerpiąc oczywiście krociowe zyski. Zjawisko takie prowadzi do swego rodzaju afrykanizacji polskiej produkcji. Jaskrawym dowodem na to są procesy odbywające się aktualnie w polskim hutnictwie.

Dotyczy to przede wszystkim kwestii wejścia polskiego rolnictwa do wspólnej polityki rolnej UE. W przypadku, gdyby polscy rolnicy wchodząc do UE byli traktowani w ramach wspólnej polityki rolnej na równi z rolnikami z UE, koszty tego wejścia byłyby niewspółmiernie niższe, niż w przypadku wejścia na zasadach, które w połowie 1998 r. proponowała UE. Jednak i w pierwszym przypadku należy liczyć się z upadkiem od 60% do 70% polskich gospodarstw, co oznacza gwałtowny wzrost bezrobocia na wsi nawet o 3 mln. Jednocześnie musiałyby wzrosnąć ceny na żywność o około 40%, co byłoby dużym szokiem dla polskiego społeczeństwa, w przypadku którego żywność stanowi aż 35% udziału w budżecie gospodarstwa domowego. Szczególnie wzrosłyby ceny, bo nawet o 100%, cukru, wołowiny, mleka, żyta, w nikłym natomiast stopniu ceny pszenicy, rzepaku, wieprzowiny, drobiu i jaj.

Ponieważ wariant pierwszy jest mało prawdopodobny w tej sytuacji należy dążyć, by przy wchodzeniu Polski do UE w odniesieniu do polskiego rolnictwa ustanowić 10–15 – letni okres przejściowy. W innym przypadku wejście polskiego rolnictwa do UE oznaczać będzie dla niego całkowite załamanie. Sytuacja powy-

ższa wynika z faktu, że polskie rolnictwo jest skrajnie przestarzałe: przeludnione, rozdrobnione i niskowydajne. Według wyników powszechnego spisu rolnego w czerwcu 1996 r. w Polsce na wsi mieszkało 14,7 mln osób (38% ogółu ludności), z rolnictwem było związanych jednak tylko 11,6 mln osób, z tego 9,8 mln na wsi i 1,8 mln w miastach, tj. łącznie 29%. Z powyższych 11,6 mln osób dla 33,7% (3,8 mln osób) praca na roli była jedynym źródłem utrzymania, dla 28,8% (3,4 mln) dodatkowym źródłem utrzymania, zaś 37,5% utrzymywało się z emerytury rolnej.

W 1996 r. w Polsce 20,2% ogółu ludności pracowało w rolnictwie, w UE – zaledwie 5,7%. Na 100 ha w Polsce pracowało 25,1 osób, w UE – 6,4.

W Polsce w 1996 r. było: 2,041 indywidualnych gospodarstw rolnych, 2,5 tys. spółdzielni produkcji rolniczej, 1,5 tys. państwowych gospodarstw rolnych. Średnia powierzchnia indywidualnych gospodarstw rolnych w 1996 r. wynosiła 7,91 ha, jednak aż 55,2% wszystkich gospodarstw rolnych miała powierzchnię do 5 ha, w tym 22,6% do 2 ha, gospodarstwa o powierzchni 30–50 ha stanowiły zaledwie 1% wszystkich gospodarstw, o powierzchni 50–100 ha – 0,3%, a powyżej 100 ha – 0,13%.

Tymczasem średnia powierzchnia gospodarstwa rolnego w UE wynosiła 17,5ha, przy czym w Wielkiej Brytanii – 70 ha, Danii i Luksemburgu – ponad 40 ha, RFN i Szwecji – ponad 35 ha.

W Polsce w zależności od produkcji poszczególnych artykułów rolnych wydajność jest do 50%–300%, a w niektórych grupach towarowych nawet do 600% mniejsza niż w analogicznych grupach towarowych w UE. W rezultacie około 5,2 mln polskich rolników produkuje żywność za 8,7 mld ECU, zaś około 8 mln rolników z UE za 117,5 mld ECU.

Ponad 50% polskich gospodarstw produkuje towary wyłącznie lub prawie że wyłącznie na własne potrzeby.

Na polskiej wsi jest zarejestrowanych około 1 mln bezrobotnych, zaś tzw. ukryte bezrobocie obejmuje około 700 tys. osób.

Zaledwie 3,5% osób związanych z polskim rolnictwem ma wykształcenie wyższe, 16,5% – wykształcenie średnie, 30% – zasadnicze zawodowe i aż 50% – wykształcenie zawodowe.

Polskie rolnictwo jest bardzo zadłużone. W 1995 r. zadłużenie sektora rolno-spożywczego wynosiło 19,9 bln (starych) zł, z tego gospodarstw indywidualne – 9 bln. Przemysł spożywczy był zadłużony na 37 bln zł.

By przystosować polskie rolnictwo do wejścia do UE należałoby zwiększyć kilkanaście razy moc państwa dla tego rolnictwa. Zakłada się, że całość kosztów przystosowania polskiego rolnictwa do rolnictwa UE wyniesie około 600 bln (starych) zł. Państwo polskie nie jest w stanie zwiększyć tej pomocy z różnych wzglę-

dów w tym ze względu na błędy popełnione w odniesieniu do rolnictwa w latach 1990–1991. Mianowicie w tym czasie rozciągnięto na wieś pełne świadczenia socjalne, przy czym uchwalono akty prawne stanowiące, że składki emerytalno-rentowe rolników będą opłacane z budżetu państwa, sami zaś rolnicy będą opłacać jedynie składki na ubezpieczenia wypadkowe, chorobowe i macierzyńskie. W rezultacie prawie że 90% całości opłat ubezpieczeniowych rolników płaconych jest z budżetu państwa, co np. w 1996 r. wynosiło ponad 65 bln (starych) zł, a więc więcej niż zamierzano wydać w skali kraju na naukę, szkolnictwo, kulturę i wymianę sprawiedliwości.

W rezultacie powyższe sumy są w pewnym sensie „przejadane” przez rolników, względnie służą przedłużeniu agonii słabych gospodarstw rolnych, w żadnym jednak stopniu nie przyczyniają się do modernizacji polskiego rolnictwa.

Również w drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych prowadzono niestety niezbyt efektywną, a może nawet błędną, politykę względem polskiego rolnictwa. Zbyt bowiem wiele uwagi kolejne rządy poświęcały interwencyjnym zakupom produktów rolnych u polskich rolników, niż problemom restrukturyzacji rolnictwa. Innymi słowy zbyt wiele koncentrowano się na rozwiązaniach taktycznych a nie strategicznych. Odbiciem tego jest choćby zmniejszenie budżetu Agencji i Restrukturyzacji Rolnictwa na 1997 r. o 200 mln (nowych) zł. Nie ułatwiają restrukturyzacji polskiego rolnictwa również żmudne procedury bankowe przy uzyskiwaniu przez rolników kredytów na inwestycje, ani nadal zbyt wysokie ich oprocentowanie.

W tej sytuacji należy bezzwłocznie przystąpić w Polsce do wypracowania i wprowadzenia w życie długoterminowego i kompleksowego planu restrukturyzacji polskiego rolnictwa. O skali trudności restrukturyzacji niech świadczy choćby to, że trzeba będzie przeprowadzić między innymi takie przedsięwzięcia jak: stopniowe przesunięcie z rolnictwa do innych gałęzi gospodarki (przede wszystkim do usług na wsi) lub pośsanie na wcześniejszą emeryturę około 1 mln polskich rolników, ugorowanie lub zalesienie setek tysięcy hektarów słabszych gleb, a koszty takiej operacji – by była ona efektywna – winny rokrocznie przez kilkanaście lat wahać się (w zależności od przyjętego tempa) od 4 do 14 mld dol.

Restrukturyzacja ma sprowadzać się przede wszystkim do zwiększenia areалу średniego gospodarstwa rolnego, przestawianie jego z poli – na monokulturową produkcję, zwiększeniu wydajności z hektara. W tym celu państwo winno stworzyć stosowne instrumenty, które pomagałyby rolnikowi finansowo i doradztwem przestawieniem jego gospodarstwa na produkcję artykułów posiadających szansę zbytu, w zakupie i wykorzystaniu stosownych odmian zbóż do siewu, bydła zarodowego, drobiu czy sadzonek.

Z drugiej strony celem jej winno być stworzenie na wsi przetwórstwa produktów rolnych, by rolnik tylko w pewnym zakresie sprzedawał artykuły nie przetworzone, a resztę w postaci przetworzonej (śmietana, sery, dżemy, soki, musy, kielbasa, konserwy mięsne), jak też stworzenie przez rolników systemów bezpośredniego dotarcia do klienta w mieście, celem uniknięcia pośredników (np. poprzez tworzenie własnych sklepów w miastach). W ich wyniku artykuły rolne sprzedawane bezpośrednio klientowi mogą być do 25% tańsze od artykułów sprzedawanych przez pośredników. Wymaga to przekonania rolników do tworzenia różnego typu spółdzielni wytwórczych, co nie jest takie łatwe z powodu ich uprzedzeń do tego typu instytucji powstałych w wyniku złych doświadczeń z czasów komunistycznych.

Od pomyslnego rozwiązania tego problemu zależeć będzie dalszy rozwój Polski. Chodzi tu bowiem o los nie kilkuset tysięcy osób, jak to jest w przypadku restrukturyzacji przemysłu węglowego czy hutniczego lecz o los ponad 7 mln osób. Symboliczne natomiast ruchy w tym kierunku, a zatem pozostawienie rolników polskich samym sobie, oznaczać będzie nieuchronnie nieprzewidywalną i to o masowej skali, radykalizację – tak prawicową, jak i lewicową, mas ludzkich, a w konsekwencji potencjalne nieobliczalne w skutkach niepokoje społeczne.

W związku z tym trzeba całemu polskiemu społeczeństwu uświadomić, że problem polskiego rolnictwa to problem nie tylko rolników, ale całego narodu, że polskie rolnictwo czeka w najbliższych latach „polski plan Mansholita”, wreszcie że jego rozwiązanie będzie bolesne i kosztowne, przy czym koszty będzie musiało pokryć całe społeczeństwo, a nie tylko rolnicy.

Polska powinna dążyć – w imię utrzymania suwerenności w dziedzinie gospodarki – do uzyskania zgody od UE na ustanowienie okresów przejściowych jeszcze w co najmniej kilku dziedzinach, a przede wszystkim w dziedzinie: obrotu ziemią i ochrony środowiska. W przypadku obrotu ziemią istnieje realne niebezpieczeństwo, że zrównanie obywateli państw UE z polskimi obywatelami w zakresie obrotu ziemią z chwilą wejścia Polski do UE polska ziemia będzie wykupywana przez obcokrajowców przede wszystkim przez Niemców. Wynika to z faktu, iż ziemia w Polsce jest o wiele tańsza niż w UE, a siła nabywcza obywateli polskich w stosunku do obywateli dotychczasowych państw waha się jak 1 : 6 a nawet 10. W przypadku obywateli RFN dodatkowym elementem przemawiającym za kupnem polskiej ziemi często będzie dochodzić element emocjonalny ze względu na fakt, iż polskie ziemie zachodnie i północno – wschodnie przez wieki należały do Niemiec.

W związku z tym winno się ustanowić okres przejściowy (co najmniej 10 lat), w którym sprzedaż obcokrajowcom ziemi w Polsce winna być ściśle limitowana na podstawie zgody odpowiednich organów, albo – co byłoby z pewnością zro-

wiązaniem – wprowadzić zasadę, że ziemię w Polsce mogą kupować tylko ci obcokrajowcy, którzy mieszkają w niej na stałe przez co najmniej 7–10 lat.

W przypadku natomiast ochrony środowiska Polska nie będzie w stanie wprowadzić w życie w ciągu kilku lat zasad obowiązujących w tej dziedzinie w UE ze względu na wysokie koszty ich realizacji a ponadto z powodu potrzeby zmiany poglądów i zachowania polskiego społeczeństwa w tym względzie. Według oceny komisji UE z maja 1998 r. i IBRD z 1997 r. koszt wprowadzenia w życie norm UE w zakresie ochrony środowiska wyniesie 35,2 mld ECU, z czego 18,1 mld na poprawę czystości wód i neutralizację ścieków, 13,9 mld na ograniczenie emisji szkodliwych substancji lotnych, 3,3 mld na neutralizację śmieci. Dodatkowe koszty pochłonie poprawa pracy administracji, by była ona w stanie przestrzegać tych norm.

Dotychczas polski przemysł emituje sześć razy więcej szkodliwych substancji niż w państwach UE. Polska zajmuje niechlubne dwunaste miejsce na świecie wśród największych „trucicieli” środowiska naturalnego. Są jednak też analizy, według których dostosowanie ochrony polskiego środowiska do norm obowiązujących w UE będzie kosztować nawet 150 mld ECU.

W związku z powyższym zakłada się, iż Polska potrzebuje około 10–15 lat czasu na dostosowanie się do unijnych norm ochrony środowiska, i winna ona w tej dziedzinie uzyskać od UE stosowny okres przejściowy na realizację powyższego przedsięwzięcia.

Wydaje się, że Polska winna też uzyskać kilkuletni okres przejściowy na dostosowanie się do unijnych norm w zakresie telekomunikacji. W innym przypadku istnieje niebezpieczeństwo, że cała telekomunikacja – tak ważny nerw w systemie funkcjonowania każdej gospodarki – znajdzie się w rękach kapitału zachodniego.

Jest także rzeczą oczywistą, że Polska nie będzie w stanie wejść w krótkim czasie do unii walutowej tworzonej w ramach UE. Polski dokument pod nazwą „Euro 2006” stanowi, że Polska będzie w stanie przystąpić do tej unii dopiero w 2006 r. Wydaje się, że termin ten jest zbyt optymistyczny.

Wchodzenie Polski do UE niesie dla niej również pewne zagrożenia w sferze poza gospodarczej: opanowanie środków masowego przekazu przez kapitał zachodni, westernizację kultury, zaśmiecanie wyrazami obcymi języka polskiego. Szczególnie niebezpieczna jest nadmierna koncentracja inwestycji zagranicznych w polskich środkach masowego przekazu w niektórych regionach Polski, o czym pisano wyżej. Istnieje poważne niebezpieczeństwo kształtowania nowej tożsamości społeczeństwa polskiego w duchu i interesie kapitału zachodniego a nie państwa polskiego. Wymaga to zatem od Polski podjęcia szybkich i zdecydowanych kroków na rzecz ochrony tożsamości polskiego społeczeństwa, polskiej tradycji, kultury i języka.

c. Stosunek społeczeństw UE i Polski do kwestii wejścia Polski do UE.

Najwięcej zwolenników przystąpienia Polski do UE jest w Danii, bo aż 71%, następnie w Szwecji – 70%, Holandii – 67%, Grecji – 57%, Hiszpanii – 56%, RFN – 38%, najmniej w Austrii – 29%.

W przypadku społeczeństwa polskiego na początku lat dziewięćdziesiątych ponad 80% opowiadało się za przystąpieniem do Wspólnot Europejskich. Z czasem liczba zwolenników przystąpienia Polski do UE powoli, ale systematycznie poczęła spadać. Według wyników badań, przeprowadzonych przez CBOS i Instytut Spraw Publicznych, które są w zasadzie zbieżne, w połowie 1998 r. już tylko 63% Polaków opowiadało się za przystąpieniem do UE. Najwięcej przeciwników przystąpienia Polski do UE występowało wśród rolników, bo aż 46% ogółu rolników. Wysoki procent przeciwników UE występował też wśród górników, hutników, drobnych przedsiębiorców, kupców, menedżerów małych przedsiębiorstw, a ostatnio także wśród prawników, lekarzy i pracowników naukowych z dziedzin nauk ścisłych.

Jeśli chodzi o orientacje polityczne to najwięcej zwolenników przystąpienia Polski do UE w połowie lat dziewięćdziesiątych było w Unii Wolności (91%), Sojuszu Lewicy Demokratycznej (71%), Akcji Wyborczej Solidarność (71%). Jednak już w PSL było ich zaledwie 49%, zaś w ROP i ZChN większość zwolenników tych partii była przeciwna wejściu Polski do UE.

L i t e r a t u r a

- Agenda 2000. Opinia Komisji Europejskiej o wniosku Polski o członkostwo w Unii Europejskiej „Monitor Integracji Europejskiej”, wydanie specjalne KIE. Warszawa 1997.
- P. Baliński: Stosunki gospodarcze Unia Europejska – Stany Zjednoczone. „Biuletyn Europejski” 1997. UMCS. Lublin 1998.
- Bariery na drodze do EWG. Pod red. S. Stefanowicza. Warszawa 1993.
- T. Bartoszewicz: Zewnętrzna polityka gospodarcza EWG. Warszawa 1977.
- J. Bossak, E. Kawecka-Wyrzykowska, J. Tomala: Stany Zjednoczone, EWG, Japonia – współpraca i rywalizacja 1988.
- A. Ciesliński: Umowy o stowarzyszeniu z państwami europejskimi. Instrument stosunków zewnętrznych Wspólnot Europejskich. (w) Wspólnoty Europejskie. Wybrane problemy prawne. Pod red. J. Kolasy. Cz. I, Wrocław 1994.
- A. Działak: Współpraca Unii Europejskiej z krajami Ameryki Łacińskiej. „Biuletyn Europejski” 1997. UMCS. Lublin 1998.
- F. Gołembski: Droga Turcji do Unii Europejskiej. PISM. „Studia i materiały” nr 80, 1994.

- W. Grabska: Problem suwerenności narodowej w Unii Europejskiej ze szczególnym uwzględnieniem porozumień z Maastricht. Aspekt ekonomiczny. PISM. „Studia i materiały” nr 77, 1994.
- Z. Janiec: Polityka integracyjna W. Brytanii w EWG. „Kapitalizm” nr 1, 1989.
- J. Jaskiernia: Działalność parlamentu polskiego a proces integracji europejskiej (w) Traktat z Amsterdamu a polskie aspiracje prointegracyjne. Pod red. K. Kika. Kielce 1998.
- J. Jaskiernia: Stany Zjednoczone a jednolity rynek wewnętrzny „Europa 1992”. „Sprawy międzynarodowe” nr 9, 1991.
- E. Kawecka–Wyrzykowska: Elementy programu adaptacji polskiej gospodarki do stowarzyszenia się ze Wspólnotami Europejskimi. „Studia i materiały” IKiC HZ, nr 35, 1992.
- E. Kawecka–Wyrzykowska, E. Kończyk, K. Marczewski, W. Mroczek: Skutki stowarzyszenia Polski ze Wspólnotami Europejskimi dla handlu. IKiC HZ. Warszawa 1992.
- A. Kisiel–Łowczyk: Stabex – fundusz stabilizacji dochodów eksportowych krajów AKP. „Sprawy międzynarodowe” nr 1, 1986.
- Komentarz do Układu Europejskiego ustanawiającego stowarzyszenie między Rzeczpospolitą Polską z jednej a Wspólnotami Europejskimi i ich państwami z drugiej strony. Pod red. C. Banasińskiego i J. A. Wojciechowskiego. Warszawa 1995.
- A. Koliński: Konwencja Lomé III. „Sprawy Międzynarodowe” nr 1, 1986.
- A. Kukliński: Rozszerzenie Unii Europejskiej o państwa Europy Środkowej i Wschodniej – perspektywa roku 2010. „Studia Europejskie” CE UW, nr 2, 1997.
- J. Kuśpit: Współpraca Unii Europejskiej z krajami Europy Środkowej i Wschodniej. „Biuletyn Europejski” 1997. UMCS. Lublin 1998.
- J. Makarczyk: Problematyka prawna stowarzyszeń państw trzecich z Europejską Wspólnotą Gospodarczą. „Przegląd Stosunków Międzynarodowych” nr 1, 1981.
- A. Malinowski: Polska u progu Unii Europejskiej – podstawy społeczeństwa (w) aspiracje prointegracyjne. Pod red. K. Kika. Kielce 1998.
- Materiały „Rzeczpospolita Polska – Wspólnoty Europejskiej”. Biuro Studiów i Analiz przy URN. Warszawa 1993.
- K. Michałowska–Gorywoda: System preferencji generalnych w EWG. „Sprawy Międzynarodowe” nr 5, 1976.
- S. Miklaszewski: Stosunki gospodarcze EWG z europejskimi krajami śródziemnomorskimi. „Sprawy Międzynarodowe” nr 3, 1980.
- J. Mrozek: Teorie integracji regionalnej a rozwój Europejskiej Wspólnoty. „Sprawy nr 9, 1991.
- B. Mucha–Leszko: Stosunki EWS – EFTA. Europejski Obszar Gospodarczy. „Biuletyn Europejski” 1997. UMCS. Lublin 1998.

- B. Mucha-Leszko: Zagraniczna polityka ekonomiczna Unii Europejskiej. „Biuletyn Europejski” 1997. UMCS. Lublin 1998.
- B. Mucha-Leszko: Rozwój współpracy Unii Europejskiej z krajami Afryki, Karaibów i Pacyfiku. „Biuletyn Europejski” 1997. UMCS. Lublin 1998.
- B. Mucha-Leszko: Polityka handlowa Unii Europejskiej wobec krajów Basenu Morza Śródziemnego. „Biuletyn Europejski” 1997. UMCS. Lublin 1998.
- J. Mulewicz: „Doświadczenia Polski w negocjacjach w sprawie Układu o Stowarzyszeniu ze Wspólnotami Europejskimi”. „Studia i Materiały” PISM, Nr 7–8, 1978.
- Narodowa Strategia Integracji. Dochodzenie Polski do członkostwa w Unii Europejskiej. KIE Warszawa 1996.
- Narodowy program przygotowania do członkostwa w Unii Europejskiej. URM. Warszawa 1998.
- A. Nowak, K. Ryć, J. Żyżyński: Stabilizujące i destabilizujące skutki integracji gospodarki Polskiej z Unią Europejską – ujęcie monetarne. „Studia Europejskie” CE UW, nr4, 1997.
- S. Parzymies: Problematyka dialogu politycznego w Układzie o stowarzyszeniu Polski ze Wspólnotami Europejskimi. „Sprawy Międzynarodowe” nr 4–6, 1992.
- S. Parzymies: Unia Europejska – Polska : przesłanki procesu integracji. PISM. „Studia i Materiały” nr 55, 1993.
- M. Paszyński: Druga konwencja z Lomé. „Sprawy Międzynarodowe” nr 5, 1980.
- J. Pietras: Polska w przededniu negocjacji w sprawie przystąpienia do Unii Europejskiej (w) Traktat z Amsterdamem a polskie aspiracje prointegracyjne. Pod red. K. Kika. Kielce 1998.
- E. Piontek: EWG. Instrumenty prawne zewnętrznej polityki gospodarczej. Warszawa 1979.
- A. Podraza: Stosunki polityczne i gospodarcze Wspólnoty Europejskiej z państwami Europy Środkowej i Wschodniej. KUL. Lublin 1996.
- Polska w Europie, na przełomie wieków. Pod red. J. Stefanowicza. ISP PAN. Warszawa 1997.
- Polska w Unii Europejskiej. Perspektywy, warunki, szanse i zagrożenia. Pod red. C. Mika. Toruń 1997.
- R. Sadurska: Państwa członkowskie a Wspólnota w prawie i praktyce. Warszawa – Wrocław – Kraków – Gdańsk 1981.
- M. Sagan: Nowa polityka śródziemnomorska Unii Europejskiej. „Biuletyn Europejski” 1997. UMCS. Lublin 1998.
- E. Skotnicka-Illasiewicz: Droga do członkostwa Polski w Unii Europejskiej i NATO – nadzieje i obawy w świetle badań społecznych. „Studia Europejskie” CE UW, nr 4, 1997.
- E. Skotnicka-Illasiewicz: W poszukiwaniu europejskiej tożsamości Polaków. „Studia Europejskie” CE UW, nr 2, 1997.

- S. Sołtysiński: Układ o stowarzyszeniu między Polską a Wspólnotami Europejskimi. Problematyka prawna i ekonomiczna. „Państwo i Prawo” nr 6, 1992.
- R. Sonnenfeld: Ograniczenie kompetencji państw Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej. Warszawa 1973.
- Suwerenność i państwa narodowe w integrującej się Europie. Przeżytek czy przyszłość. Pod red. J. Fiszera i C. Mojsiewicza. Poznań – Warszawa 1995.
- Traktat z Amsterdamem a Polskie aspiracje prointegracyjne. Pod red. K. Kika. Kielce 1998.
- Unia Europejska. Integracja Polski z Unią Europejską. Pod red. E. Kaweckiej–Wyrzykowskiej i E. Synowiec. IkiC HZ. Warszawa 1996.
- Wspólnoty Europejskie. Stowarzyszenie Polski ze Wspólnotami Europejskimi. Pod red. E. Kaweckiej – Wyrzykowskiej i E. Synowiec. IkiC HZ. Warszawa 1993.
- Wspólnoty Europejskie i państwa członkowskie wobec kwestii jej poszerzania. Praca zbiorowa PISM. „Studia i Materiały” nr 1–2, 1992.
- K. Żukrowska: Przygotowanie Polski do Unii Gospodarczo – Walutowej (w) Polska w Organizacjach międzynarodowych. Pod red. S. Parzymiesa i I. Papiuk–Rysińskiej. Warszawa 1998.

Rozdział czwarty

ORGANY

1. Organy główne

A. Rada Europejska

Naczelnym organem UE jest Rada Europejska. Do chwili wejścia w życie Traktatu w sprawie Unii Europejskiej jej pozycja w ramach Wspólnot Europejskich była niejasna. Była ona raczej nieformalnym organem tych Wspólnot, gdyż żadne podstawowe ich akty prawne w ogóle jej nie przewidywały.

Jej zatem uchwały, podejmowane na zasadzie *consensusu*, miały charakter decyzji politycznych, a nie prawnych. Formalnie nie były wiążące dla Wspólnot Europejskich, lecz stanowiły swego rodzaju doradcze zalecenia polityczne dla Rady tych Wspólnot. Skład członkowski Rady Europejskiej przesądził jednak *a priori*, że były one w pełni wykonywane przez Radę, która nadawała im formalnoprawny charakter, przewidziany we Wspólnotach. Przenosiła ona niejako te postanowienia ze sfery politycznej na sferę wykonawczą. W rezultacie Rada Europejska była i jest najważniejszym organem Wspólnot Europejskich, przede wszystkim o charakterze politycznym, stojącym ponad Radą Wspólnot Europejskich, a aktualnie UE.

Rada Europejska powstała nie na podstawie jakiegoś aktu prawnego, lecz praktyki. Mianowicie od 1961 r. sporadycznie, a od 1969 r. raz w roku odbywały się tzw. spotkania na szczycie Wspólnot Europejskich, tj. szefów państw i rządów. Dążenie większości państw do rozszerzenia przedmiotowego działalności WE w tym przekształcenie jej w unię polityczną, spowodowało, że te nieregularne spotkania stały się pewnego rodzaju instytucją. Na kolejnym spotkaniu w grudniu 1974 r. w Paryżu postanowiono zatem, że spotkania te będą odbywały się trzy razy w roku: raz w Brukseli i dwa razy w stolicach innych państw. Jednocześnie nadano im nazwę – Rada Europejska. Utworzono też dla niej mały sekretariat.

Nadal jednak działalność Rady Europejskiej opierała się na wypracowanych w praktyce zwyczajach niż na podstawach prawnych. Dopiero Jednolity Akt Europejski, który wszedł w życie 1 VII 1987 r., stworzył prawnomiędzynarodowe podstawy jej funkcjonowania. Formalnie nie powiązał on Rady Europejskiej ze Wspólnotami Europejskimi. Nie włączono do niego na przykład sformułowań, zawartych w komunikacie z posiedzenia Rady Europejskiej z grudnia 1974 r., mówiącego, iż winna ona obradować jako „Rada Wspólnot Europejskich i w ramach Europejskiej Współpracy Politycznej.”

Jednolity Akt Europejski zmodyfikował nieco strukturę i częstotliwość zbierania się Rady Europejskiej. Na podstawie jego art. 2 Rada Europejska składa się z szefów państw i rządów państw członkowskich Wspólnot Europejskich oraz Przewodniczącego Komisji tych Wspólnot, którzy są wspomagani przez ministrów spraw zagranicznych tych państw oraz członka Komisji Wspólnot. Winna ona zbierać się co najmniej dwa razy w roku.

Powyższy Akt nie sprecyzował ani celów i zadań, ani zasad działania Rady Europejskiej. Można więc założyć, że nadal obowiązywały w tej kwestii ustalenia dokonane przez Radę Europejską w „Uroczystej deklaracji w sprawie Unii Europejskiej”, uchwalonej 19 VI 1983 r. w Stuttgarcie. Zgodnie z nimi Rada Europejska miała stwarzać „ogólnopolityczne impulsy” do integracji państw członkowskich, wyszukiwać możliwości rozszerzenia tej integracji na nowe dziedziny i obszary, uchylać „polityczne wytyczne” dla Wspólnot Europejskich i Europejskiej Współpracy Politycznej, rozpatrywać sprawy, co do których nie udało się osiągnąć rozstrzygnięć w ramach innych organów Wspólnot. Nie włączono do Jednolitego Aktu Europejskiego także postulatów, zgłaszanych przez niektóre państwa podczas wypracowania jego projektu, aby wyposażyć Radę Europejską w prawo kontroli nad Wspólnotami Europejskimi.

Art. D Tytułu I Traktatu w sprawie Unii Europejskiej z 1992 r. stanowi, że „Rada Europejska będzie stymulować rozwój Unii i określać kierunki jej polityki ogólnej.” Nadal jednak nie stwierdza się w nim, że jest ona organem Unii czy Wspólnot Europejskich. Wydaje się, że można ją chyba tak traktować lub co najmniej stać na stanowisku, że na podstawie tegoż Traktatu posiada ona jednak podstawy prawne do ingerowania lub udziału w działalności tych organizacji. Wynika to z szeregu jego postanowień na temat podejmowania uchwał w ramach UE w odniesieniu do niektórych dziedzin działalności UE.

I tak art. J. 8 pkt. 1 powyższego Tytułu Traktatu stanowi, że „Rada Europejska określa zasady i ogólne wytyczne dotyczące wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa”. Z kolei pkt. 2 tegoż artykułu stanowi, że „Rada podejmuje uchwały niezbędne do określenia i realizacji wspólnej polityki i bezpieczeństwa na podstawie ogólnych wytycznych przez Radę Europejską”.

Traktat zobowiązał ponadto Radę Europejską do przedkładania Parlamentowi Europejskiemu raportu po każdej jej sesji oraz rocznego raportu z postępów w budowie UE. Powtórzył on też postanowienia Jednolitego Aktu Europejskiego w sprawie składu i ilości sesji Rady Europejskiej.

Zakres kompetencji przedmiotowej Rady Europejskiej nie jest zatem nadal prawnie uregulowany. W praktyce Rada Europejska zajmuje się wszystkimi problemami UE, jakie uzna za wskazane.

Pracami Rady Europejskiej kieruje jej Przewodniczący, którym jest szef państwa lub rządu kraju, które w danej chwili pełni urząd Przewodniczącego Rady UE. Podsumowuje on wyniki obrad Rady Europejskiej, jest jej rzecznikiem oraz reprezentuje UE w stosunkach zewnętrznych.

Obrady Rady Europejskiej pod względem merytorycznym przygotowane są w drodze dyplomatycznej, natomiast pod względem organizacyjnym przez sekretariat administracyjny, składający się z funkcjonariuszy sekretariatu Rady UE wspomaganego przez ministerstwo spraw zagranicznych państwa, na terenie którego odbywa się dane jej posiedzenie.

Efektem końcowym obrad Rady Europejskiej są tzw. konkluzje (oświadczenia końcowe), wypracowane na zasadzie *consensusu*.

B. Rada

Do końca czerwca 1967 r. każda Wspólnota Europejska miała odrębny organ naczelny. Na mocy porozumienia z 8 IV 1965 r. nastąpiła fuzja powyższych organów, w wyniku której od 1 lipca 1967 r. posiadały one jeden wspólny organ naczelny – Radę, powszechnie określaną jako Rada Ministrów. Od 1 XI 1993 r. Rada jest organem naczelnym UE.

a. Skład. W skład Rady wchodzi przedstawiciele wszystkich państw członkowskich. Każdy rząd deleguje do niej jednego ze swych ministrów. Delegatami do Rady są ministrowie, kierujący w swych krajach resortami odpowiedzialnymi za problemy rozpatrywane na forum Rady, tak że – w przeciwieństwie do praktyki stosowanej w innych organizacjach międzynarodowych – nie można tu mówić o stałych przedstawicielach tych państw w Radzie.

Rada zbiera się w razie potrzeby (przeciętnie 80–90 razy w roku) z inicjatywy jej Przewodniczącego bądź z inicjatywy któregośkolwiek członka Rady lub Komisji w jej siedzibie w Brukseli. Trzy razy w roku (kwietniu, czerwcu i październiku) zbiera się w Luksemburgu. Niejednokrotnie jednocześnie odbywa się kilka posiedzeń (np. posiedzenie ministrów rolnictwa, posiedzenie ministrów finansów itp.). Jednak raz w miesiącu – z wyjątkiem sierpnia – Rada zbiera się na szczepie ministrów spraw zagranicznych i wówczas jest określana jako Rada do spraw Ogólnych. Zajmuje się ona wówczas nie tylko sprawami polityki zagranicznej, ale również innymi ważnymi sprawami. Kieruje ona także pracami Rady w składzie innych ministrów, jak też przygotowuje posiedzenia Rady Europejskiej.

Poszczególne posiedzenia Rady trwają przeciętnie jeden – dwa dni. Mają one charakter zamknięty (poufny), jednak po każdym posiedzeniu rzecznicy poszczególnych państw członkowskich informują dziennikarzy w siedzibie Rady o przebiegu posiedzenia.

Pracami Rady kieruje jej Przewodniczący. Funkcję tą pełnią kolejno przedstawiciele państw członkowskich przez okres 6 miesięcy. Od 1998 r. Przewodniczącym Rady będą przedstawiciele państw w następującej kolejności: Wielkiej Brytanii, a następnie Austrii, w 1999 r. – RFN i Finlandii, 2000 r. – Portugalii i Francji, 2001 r. – Szwecji i Belgii.

b. Funkcje. Rada jest podstawowym statutowym organem decyzyjnym i prawodawczym UE. Sprawuje formalnie i *de facto* (z wyjątkiem niektórych sytuacji omówionych w punkcie A) najwyższą władzę w UE. Do jej kompetencji zastrzeżone są najważniejsze sprawy.

Rada ma prawo podejmowania wszystkich typów uchwał przewidzianych przez Traktaty WE i EURATOMu, tj. rozporządzeń, dyrektyw, decyzji zaleceń i opinii.¹ Ponadto ma prawo zawierania w imieniu UE umów międzynarodowych, które wiążą wszystkie państwa członkowskie (umowy handlowe, celne, w sprawie przystąpienia do UE, stowarzyszenia się z UE).

W przeważającej większości przypadków uchwały mogą być podjęte przez Radę jedynie na wniosek Komisji. Nie oznacza to jednak, że Komisja może nie dopuścić do podjęcia uchwały przez Radę w danej sprawie, nie dając jej odpowiednich projektów uchwał. Na mocy bowiem art. 152 Traktatu WE, Rada może zażądać od Komisji przeprowadzenia niezbędnych studiów nad realizacją danego celu i przedstawienia jej odpowiednich wniosków.

Rola Rady w procesie decyzyjnym Wspólnot Europejskich w trakcie ich działalności została istotnie ograniczona przez Jednolity Akt Europejski z 1986 r., a następnie przez Traktat w sprawie Unii Europejskiej z 1992 r. Pierwotnie mianowicie miała ona niczym nieskrępowane prawo podejmowania uchwał w zakresie treści, regulowanej przez prawo pierwotne Wspólnot Europejskich; aktualnie nie może ona podjąć w wielu sprawach merytorycznych uchwały bez zgody Parlamentu Europejskiego (patrz pkt. Ec).

c. Wymogi ilościowe głosów przy podejmowaniu uchwał. Art. 148 ust. 1 Traktatu WE stanowi, że Rada podejmuje uchwały większością głosów jej członków, o ile nic innego nie wynika z jego postanowień. Jednak szczegółowe postanowienia Traktatu precyzują, w przypadku których spraw podjęcie uchwał wymaga jednomyślności, a w przypadku których – większości głosów. W praktyce zatem postanowienie art. 148 ust. 1 ma charakter wyjątku i odnosi się do podejmowania uchwał w sprawach proceduralnych.

¹ Specyfika poszczególnych uchwał i ich charakter prawny zostały omówione w pkt 1 Bb drugiego rozdziału.

W pierwszych dwóch etapach okresu przejściowego WE podjęcie uchwał przez Radę w przypadku większości spraw wymagało jednomyślności jej członków. Zgodnie z Traktatem WE od trzeciego etapu tego okresu miała ona podejmować uchwały większością głosów swych członków, a w sprawach najważniejszych nadal na zasadzie jednomyślności. Powstrzymanie się od głosu nie jest uważane za brak jednomyślności Rady, natomiast nieobecność przedstawicieli państwa członkowskiego podczas głosowania w Radzie uniemożliwia podjęcie uchwały.

W styczniu 1966 r. na żądanie Francji, która obawiała się, że w trzecim etapie okresu przejściowego będzie przegłosowywana stale przez państwa preferujące rozwój integracji przemysłowej, przy nierozwiązywaniu problemów integracji rolnej, na której jej szczególnie zależało, ministrowie spraw zagranicznych państw WE dokonali tzw. cichej rewizji Traktatu (tj. bez przeprowadzania zmian w Traktacie Wspólnoty) m.in. w zakresie procedury głosowania w Radzie. Zawarli oni mianowicie swego rodzaju *gentlemen's agreement*, które m.in. stanowiło, że uchwały w sprawach przedstawiających szczególny interes dla poszczególnych państw Wspólnoty wymagać będą nadal jednomyślności wszystkich jej członków, przy czym poszczególne państwa same miały decydować, jakie sprawy przedstawiają dla nich szczególny interes. Poszczególne państwa posiadały zatem prawa weta w odniesieniu do wszystkich spraw.

W grudniu 1974 r. na konferencji szefów państw i rządów ponownie postanowiono z kolei odejść od bezwzględnego trzymania się postanowień powyższego porozumienia, zachowując jednak formalnie nadal prawo weta poszczególnych państw we wszystkich sprawach.

Jednolity Akt Europejski, który wszedł w życie 1 VII 1987 r., zwiększył możliwość podejmowania uchwał przez Radę w drodze większości kwalifikowanej o dalsze 17 przypadków (Traktat WE przewiduje łącznie 46 przypadków). Wszystkie one dotyczą wyłącznie wprowadzania rynku wewnętrznego (znoszenia przeszkód w swobodnym przepływie osób, towarów, kapitału i usług). W innych zaś przypadkach uchwały nadal mają zapadać na zasadzie jednomyślności.

W przypadku podejmowania uchwał, wymagających kwalifikowanej większości głosów członków Rady, poszczególne państwa dysponują następującą liczbą głosów: Francja, RFN, Wielka Brytania i Włochy – po dziesięć, Hiszpania – 8, Belgia, Holandia, Grecja i Portugalia – po 5, Austria i Szwecja – po 4, Dania, Finlandia i Irlandia – po 3, Luksemburg – 2. By podjąć uchwałę winny za nią paść co najmniej 62 głosy, muszą one jednak reprezentować co najmniej 10 państw. Zasada powyższa budziła jednak kontrowersję. W związku z tym na spotkaniu w greckim mieście Ioannina w 1995 r. postanowiono – na wzór uchwały Rady Ministrów z marca 1994 r., a odnoszącej się do głosowania w Radzie o składzie 12 państw członkowskich – zmodyfikować stosowanie powyższej zasady. Ustalono mianowi-

cie, że wymóg 62 głosów, by podjąć uchwałę, będzie nadal obowiązywać, chyba, że w trakcie dyskusji nad projektem uchwały okaże się, że pewna grupa państw – reprezentująca co najmniej 23–25 głosów – jest mu przeciwna. Wówczas Rada winna odłożyć na „rozsądny okres” podjęcie uchwały, a następnie może ją podjąć, ale większością co najmniej 65 głosów.

Traktat Amsterdamski (art. F. 1) przewiduje możliwość zawieszenia państwa członkowskiego w jego prawach w UE, w tym w prawie do głosowania, o ile systematycznie narusza ono prawo wspólnotowe. Uchwałę stwierdzającą, że państwo narusza to prawo, podejmuje jednomyślnie Rada w składzie szefów państw i rządów, a decyzję o zawieszeniu państwa w prawach członkowskich – kwalifikowaną większością głosów.

Podczas sesji Rady Europejskiej w dniach 16–17 VI 1997 r. w Maastricht, która miała podjąć ostatecznie decyzję w sprawie reformy UE, której była poświęcona Konferencja Międzyrządowa (tzw. Maastricht II) zapoczątkowana w marcu 1996 r., ówczesny jej przewodniczący zaproponował, by z chwilą wejścia do UE 6 nowych państw zmienić proporcję głosów między poszczególnymi państwami w Radzie UE. Filozofia tej zmiany miała sprowadzać się do zwiększenia ilości głosów posiadanych przez te państwa, ale względnie proporcjonalnie do ich wielkości. W innym bowiem przypadku pozycja państw największych podczas głosowania w Radzie uległaby istotnemu osłabieniu wobec faktu, że w UE zwiększała się liczba małych i średnich państw. W przypadku przyjęcia tej propozycji poszczególne państwa posiadałyby w Radzie następującą ilość głosów: Francja, Wielka Brytania, RFN i Włochy – po 25, Hiszpania – 20 (tyle samo posiadałaby Polska z chwilą wejścia do UE), Belgia, Grecja, Holandia i Portugalia – po 10, Austria i Szwecja – po 8, Dania, Finlandia i Irlandia – po 6, Luksemburg – 3.

Wreszcie Przewodniczący Rady Europejskiej proponował, by przeprowadzić kolejną reformę w zakresie posiadania przez poszczególne państwa liczby głosów w Radzie z chwilą przyjęcia następnej transzy państw do UE.

Ostatecznie na powyższej sesji Rady Europejskiej nie podjęto żadnej decyzji w tej kwestii, przesuwając ją na chwilę, gdy będą finalizowane układy w sprawie przyjęcia 6 państw negocjujących aktualnie z UE.

d. Organy pomocnicze. Rada posiada kilkadziesiąt różnego typu organów pomocniczych, utworzonych albo przez sam Traktat WE, albo przez nią samą. Można je podzielić na organy pomocnicze o charakterze wykonawczym, doradczym i administracyjno – technicznym. Część z nich jest wyłącznymi organami Rady, część zaś wspólnymi organami Rady i Komisji Wspólnot Europejskich. Niżej zostaną omówione najważniejsze organy pomocnicze, będące organami pomocniczymi wyłącznie Rady.

– *Komitet Stałych Przedstawicieli (COREPER)*, powołany w 1958 r. przez Radę WE jako jej organ pomocniczy. Od 1 VII 1967 r. jest wspólnym organem trzech Wspólnot Europejskich. Składa się z przedstawicieli wszystkich państw członkowskich, urzędujących w przedstawicielstwach tych państw, akredytowanych przy Wspólnotach Europejskich. Zbiera się na szczeblu ambasadorów raz w tygodniu. Każdy ambasador ma swego zastępcę w randze ministra pełnomocnego; zbierają się oni oddzielnie, również raz w tygodniu. Komitet ma liczne grupy robocze. Jest obsługiwany przez Sekretariat Generalny Rady.

Komitet zapewnia ciągłość pracy Rady oraz utrzymuje stałą łączność między rządami a organami UE. Zapewnia rządowi stały dopływ informacji, a więc niejako sprawowanie bieżącej kontroli nad działalnością poszczególnych organów UE. Jednocześnie informuje te organy o stanowisku państw odnośnie ich działalności. Wreszcie, koordynuje on stanowisko rządów wobec innych danych spraw; przygotowuje projekty uchwał Rady, przede wszystkim na podstawie wniosków Komisji.

W praktyce – w wyniku jego działalności – duża część uchwał Rady faktycznie zapada na jego forum. Mianowicie wytworzyła się praktyka, że jednomyślnie wypracowany przez Komitet projekt uchwał umieszczany jest w grupie spraw „A” na porządku dziennym Rady i aprobowany przez nią jako uchwała bez głosowania. W praktyce aż około 40% uchwał Rady jest podejmowanych w ten sposób. Jeżeli członkowie Komitetu nie są zgodni co do wniosku Komisji, przesyła on Radzie informację o dyskusji na jego forum na powyższy temat jako grupę spraw „B” ewentualnie z sugestiami ich rozstrzygnięcia.

W rezultacie Komitet Stałych Przedstawicieli odgrywa o wiele większą rolę w UE niż wynikałoby to z jego formalnego charakteru jako organu pomocniczego Rady.

– *Specjalny Komitet Rolny* – został powołany przez nią w 1960 r. Składa się z wyższych urzędników państw członkowskich, obsługujących członków Komitetu Stałych Przedstawicieli.

– *Komitet Krótkookresowej Polityki Ekonomicznej i Komitet Średniookresowej Polityki Ekonomicznej* – utworzone w 1964 r. działają na rzecz koordynowania krótkookresowej i średnioterminowej polityki ekonomicznej państw członkowskich. Składają się z przedstawicieli rządów wszystkich państw członkowskich.

– *Komitet Polityki Budżetowej* składa się z wysokich urzędników państw członkowskich, odpowiedzialnych w nim za przygotowanie projektu ich budżetu oraz przedstawicieli Komisji.

– *Sekretariat Generalny*, zatrudniający w 1996 r. 2404 pracowników, posiadających status funkcjonariuszy międzynarodowych. Zadaniem jego jest administracyjno – techniczna obsługa Rady. Dzieli się na 7 dyrekcji generalnych. Siedziba Rady i jej Sekretariatu Generalnego znajduje się w Brukseli.

C. Komisja

Komisja jest organem zarządzającym – wykonawczym UE. Do czerwca 1967 r. każda Wspólnota Europejska miała własny tego typu organ przy czym w CECA nazywał się on – Wysoka Władza. Na mocy umowy z 8 IV 1965 r. nastąpiła fuzja również organów zarządzających – wykonawczych Wspólnot Europejskich, w której wyniku powstała 1 VII 1967 r. Komisja będąca wspólnym organem tych Wspólnot.

a. Skład. Komisja składa się z dwudziestu członków zwanych komisarzami, łącznie z przewodniczącym i zastępcami. Kandydatury na Przewodniczącego i członków Komisji zgłaszają rządy. W przypadku Przewodniczącego winni oni uprzednio zasięgnąć opinii Parlamentu Europejskiego. Następnie kandydaci na Przewodniczącego i innych członków Komisji winni uzyskać jako całość aprobatę Parlamentu Europejskiego. Członkami Komisji stają się oni natomiast po uzyskaniu wspólnej aprobaty wszystkich państw członkowskich.

Członkami Komisji mogą być tylko obywatele państw członkowskich. W jej skład nie może wchodzić więcej niż dwóch obywateli z danego państwa. W praktyce w skład Komisji wchodzi po dwóch obywateli z Francji, Hiszpanii, RFN, Wielkiej Brytanii i Włoch oraz po jednym z pozostałych państw członkowskich. Mandat członków Komisji trwa pięć lat i może być odnawiany.

Podczas wspomnianej sesji Rady Europejskiej w czerwcu 1997 r. jej przewodniczący zaproponował, by nie zwiększać liczby komisarzy w Komisji z chwilą przystąpienia do UE sześciu nowych państw, lecz aby największe państwa zrezygnowały z prawa proponowania 2 na rzecz 1 komisarza spośród swych obywateli. W ten sposób nowo przyjęte państwa miałyby w Komisji po 1 komisarza. Rada Europejska nie podjęła w tej kwestii ostatecznej decyzji, przekładając ją do momentu finalizowania z tymi państwami umów akcesyjnych.

Członkami Komisji zostają z reguły politycy z partii rządzących państw członkowskich, rzadziej byli wysocy urzędnicy, liderzy związków zawodowych i biznesmeni.

Komisji przewodniczy Przewodniczący i wiceprzewodniczący, wyznaczanych pierwotnie przez rządy na tej samej zasadzie co członkowie Komisji, a od 1995 r. wybierani przez samą Komisję. Ich kadencja trwa dwa lata, przy czym mogą być oni ponownie wybierani.

Członkowie Komisji mają status funkcjonariuszy międzynarodowych. Oznacza to, że w toku wykonywania funkcji nie mogą przyjmować instrukcji od rządów państw UE, lecz powinni kierować się „ogólnym interesem Wspólnoty”. Wynagrodzenie za swą działalność otrzymują od Wspólnot, a nie poszczególnych rządów państw, których są obywatelami. Poszczególne rządy nie mogą ich

odwołać ze sprawowanej funkcji, natomiast na wniosek Rady lub Komisji Trybunał Sprawiedliwości może udzielić dymisji każdemu członkowi Komisji, jeżeli przestał on odpowiadać warunkom niezbędnym do wypełniania swych funkcji lub popełni poważne wykroczenie. Trybunał na wniosek Rady lub Komisji może też tymczasowo zawiesić takiego członka w wykonywaniu jego funkcji do czasu podjęcia ostatecznej decyzji w sprawie wniosku tych organów o udzielenie mu dymisji. Natomiast Parlament Europejski może zmusić Komisję do podania się do dymisji, ale jedynie *in corpore*, wyrażając wobec niej wotum nieufności.

b. Funkcje. Zadaniem Komisji jest:

- w przypadku CECA:
- zapewnienie realizacji Układu CECA;
- podejmowanie wszystkich rodzajów uchwał, przewidzianych przez Układ CECA, w odniesieniu do wszystkich problemów związanych z realizacją celów tego Układu; w przypadku jednak spraw najważniejszych może ona podejmować uchwały tylko za zgodą Rady;
- w przypadku WE i EURATOMu:
- nadzorowanie realizacji i realizowanie postanowień Traktatu WE i Traktatu EURATOMu oraz uchwał Rady, w tym wykonywanie budżetu;
- podejmowanie uchwał w przypadkach przewidzianych w Traktacie WE i Traktacie EURATOMu lub według kompetencji przekazywanych jej przez Radę. Komisja może podejmować wszelkiego rodzaju uchwały, omówione w pkt. 1 Ab rozdziału drugiego. Ich charakter prawny jest taki sam jak charakter prawny analogicznych uchwał podjętych przez Radę. Traktat WE w niewielu jednak przypadkach upoważnia Komisję do podejmowania rozporządzeń i dyrektyw (w przeważającej większości przypadków Komisja podejmuje rozporządzenia na podstawie uprzedniej decyzji Rady; tego typu rozporządzenia określane są jako tzw. rozporządzenia wykonawcze; są one powszechnie uważane za akty niższego szczebla niż „normalne” rozporządzenia wynikające z postanowień Traktatu WE), do realizowania wspólnej polityki rolnej, regulowania polityki konkurencji, zarządzania niektórymi funduszami (Funduszem Ukierunkowania i Gwarancji Rolnictwa (FEOGA), Europejskim Funduszem Rozwoju Regionalnego, Europejskim Funduszem Społecznym);
- wypracowywania i przedstawiania Radzie projektów uchwał.
- w przypadku drugiego i trzeciego filaru:
- przedkłada Radzie wnioski w sprawie realizacji celów tych filarów;
- „uczestniczy w pełni w realizacji celów” filaru drugiego (art. J. 5 ust. 3

Traktatu UE); „w pełni współpracuje w działaniach dotyczących dziedzin” filaru trzeciego (art. K. 4 ust. 2 Traktatu UE). Traktat ten nie precyzuje jednak na czym ma polegać to uczestniczenie lub współpraca.

Komisja zbiera się raz w tygodniu (w środę) w swej siedzibie w Brukseli na niejawne posiedzenia. W razie potrzeby może zbierać się na posiedzenia nadzwyczajne.

Podjmuje uchwały bezwzględną większością głosów wszystkich jej członków. Każdy komisarz dysponuje jednym głosem. Zaledwie około 5% uchwał podejmowanych jest w trakcie powyższych posiedzeń.

Około 25% ogółu jej uchwał zapada w drodze tzw. procedury obiegowej. Komisarze otrzymują wówczas od Sekretariatu Komisji projekt uchwały i mają : w przypadku postępowania normalnego – 5 dni, pilnego – 3 dni, szczególnie pilnego – 12 godzin na zgłoszenie zastrzeżenia lub wniosku o rozpatrzenie tego projektu na forum Komisji. Brak reakcji ze strony bezwzględnej większości komisarzy oznacza, że uchwała zostaje przyjęta.

Pozostałe 70% uchwał jest podejmowanych w oparciu o tzw. procedurę delegacji. Mianowicie Komisja upoważnia stosownego komisarza do podejmowania w jej imieniu uchwał w danej dziedzinie na podstawie wniosku odpowiedniej dyirekcji generalnej Sekretariatu Komisji. Podpisanie wniosku przez tegoż komisarza oznacza przyjęcie uchwały przez Komisję. Uchwały w powyższym trybie podejmowane są przede wszystkim w zakresie wspólnej polityki rolnej, prawa antydumpingowego, prawa kartelowego, wspólnej polityki handlowej (głównie przy stosowaniu klauzuli ochronnej). Oczywiście możliwość podejmowania niektórych typu rozporządzeń i aktów administracyjnych jest wyłączona z procedury delegacji.

W swej działalności Komisja powinna zawsze konsultować się z Radą (w praktyce oznacza to z Komitetem Stałych Przedstawicieli). Jest ona zobowiązana przedstawić corocznie Parlamentowi Europejskiemu sprawozdania z działalności Wspólnot. Kiedy przewodniczącym Komisji był W. Hallstein (1958–1967), dążyła ona do wzmocnienia i rozszerzenia swych oraz Parlamentu Europejskiego kompetencji o charakterze ponadnarodowym. Doprowadziło to do ostrych konfliktów między Komisją a niektórymi państwami, przede wszystkim z Francją. Ostatni z nich, który wybuchł w 1966 r., zakończył się ograniczeniem swobody rozszerzającego interpretowania uprawnień Komisji i niektórych jej funkcji oraz jej zobowiązaniem się do ścisłej współpracy z Radą na wszystkich etapach jej działalności.

W wyniku powyższych decyzji od 1966 r. Komisja dosyć ściśle przestrzega swych kompetencji i na ogół ich nie przekracza. Zrezygnowała w zasadzie z odgrywania roli organu politycznego Wspólnot. W praktyce Komisja jest najbardziej aktywnym organem Wspólnot Europejskich. Jest swego rodzaju motorem napędo-

wym całej polityki tych Wspólnot. Jej działania są źródłem zdecydowanej większości wszelkich akcji podejmowanych w ramach Wspólnot.

Rokrocznie uchwała ona kilka tysięcy różnego typu uchwał, w tym od czterystu do siedmiuset projektów uchwał dla Rady, odbywa kilkadziesiąt posiedzeń. Na przykład w 1988 r. Komisja odbyła 44 posiedzenia oraz uchwaliła 6799 różnego typu uchwał, przesłała Radzie 696 propozycji, zaleceń i projektów oraz 238 raportów i komunikatów.

c. Organy pomocnicze. Komisja posiada kilkadziesiąt różnego typu organów pomocniczych, utworzonych przez Traktat WE, albo przez Radę, niekiedy zaś przez nią samą. Można podzielić je na organy pomocnicze o charakterze wykonawczym, doradczym i administracyjno – technicznym. Część z nich jest wyłącznymi organami komisji, część zaś wspólnymi organami Rady i Komisji.

Do najważniejszych organów administracyjno–technicznych Komisji należą:

- *dyrekcje generalne.* WE posiada 22 dyrekcje generalne, które są nadzorowane przez poszczególnych członków Komisji;
- *Sekretariat Generalny*, w skład którego wchodzi m.in. archiwum, jednostka łączności, zespół tłumaczy;
- *Urząd Statystyczny*;
- Służby prawne;
- Administracja Unii Celnej;
- Urząd Bezpieczeństwa;
- Służby Polityki Konsumpcyjnej;
- Zespół dla Zasobów Ludzkich, Oświaty, Szkolenia i Młodzieży;
- Biuro Europejskiej Unii Humanitarnej;
- Urząd Oficjalnych Publikacji Wspólnot Europejskich;
- Agencja Zaopatrzenia Euratomu;
- Służby Informacyjno–Prasowe wraz z biurami informacyjnymi w Bonn, Brukseli, Genewie, Hadze, Kopenhadze, Luksemburgu, Montevideo, Londynie, Nowym Jorku (dla kół związanych z Organizacją Narodów Zjednoczonych), Santiago de Chile, Rzymie i Waszyngtonie.

Siedziba Sekretariatu Generalnego Komisji znajduje się w Brukseli. W 1996 r. Komisja zatrudniała w swych organach administracyjnych 15574 osób na etatach i 875 na zleceniach. Ponadto prawie, że 2,5 tys. osób było zatrudnionych w placówkach naukowo – badawczych, administrowanych bezpośrednio przez Komisję.

Do ważniejszych organów doradczych lub wykonawczych Komisji należą:

– *Komitet Transportowy*, utworzony na mocy art. 83 Traktatu WE. Składa się z ekspertów wyznaczonych przez rządy państw członkowskich.

– *komitety zarządzające*, utworzone w drugiej połowie lat sześćdziesiątych, będące wyłącznymi organami Komisji. Jest ich siedemnaście, po jednym na poszczególne organizacje rynków produktów rolnych oraz sześć stałych komitetów do spraw ogólnych problemów rolnictwa. Opracowują one projekty uchwał dla Komisji w powyższych sprawach. W przeciwieństwie do większości innych organów Rady i Komisji, ich uchwały są wiążące dla Komisji. Jeśli nie zgadza się ona z nimi, może odwołać się do Rady, sama natomiast nie może podjąć odmiennej, niż one to proponują uchwały. Komitety składają się z przedstawicieli wszystkich państw członkowskich;

– *doradcze komitety rolnicze* – działa ich siedemnaście, po jednym na poszczególne organizacje rynków produktów rolnych. Są one organizacjami pomocniczymi Komisji, służą jej radą w sprawie funkcjonowania powyższych rynków. Składają się z przedstawicieli zawodowych organizacji branżowych zainteresowanych produkcją, zbytem i skupem artykułów rolnych.

– *Komitet Specjalny do spraw Rokowań Celnych*, utworzony przez Traktat WE (art. 111). Jest drugim organem pomocniczym, którego uchwały są wiążące dla Komisji. Składa się z rządowych ekspertów państw członkowskich;

d. Publikacje. Organy administracyjne Komisji wydają liczne wydawnictwa i publikacje we wszystkich tj. 11 językach oficjalnych UE (angielskim, duńskim, fińskim, francuskim, holenderskim, hiszpańskim, greckim, niemieckim, portugalskim, szwedzkim i włoskim) lub niektórych z nich. Do najważniejszych należą: „Raport général sur l’activité des Communautés (roczne sprawozdanie z działalności Wspólnot); Journal officiel des Communautés européennes”² (dziennik urzędowy) w dwóch seriach: „Legislation” i „Informations et notices”; „Bulletin des Communautés européennes” (11 razy w roku, a ponadto rocznie 7 – 8 dodatków specjalnych); „European File” (dwutygodnik); „Debates of the European Parliament” (nieregularnie); „Reports of Cases before the Court of Justice” (nieregularnie); „Green Europe Newsletter in the Common Agricultural Policy” (11 razy w roku); „Monthly External Trade bulletin” (miesięcznik), „Energy Statistics” (miesięcznik); „Iron and Steel” (dwutygodnik); „European Economy” (3 razy w roku);

2 W Dzienniku Urzędowym Wspólnot publikuje się: część uchwał organów Wspólnot (patrz pkt 1 A b rozdziału drugiego), umowy międzynarodowe zawarte przez Wspólnoty, wyroki Trybunału Sprawiedliwości, preliminarz budżetowy oraz budżet Wspólnot, 3 – miesięczne raporty o sytuacji w EWG, kalendarz sesji i zebrań Komisji, memoranda i programy ogólne, opracowane przez Komisję.

„EEC Trade with ACP States and the South Mediterranean States” (kwartalnik); „Eurostatistic: Data for Shorthern Economic Analysie” (11 razy w roku).

D. Parlament Europejski

Umowy założycielskie Wspólnot Europejskich przewidywały oddzielne organy parlamentarne dla poszczególnych Wspólnot. Na mocy konwencji w sprawie wspólnych instytucji Wspólnot Europejskich, podpisanej jednocześnie z umowami założycielskimi WE i EURATOMu, utworzono wspólny organ parlamentarny dla trzech Wspólnot Europejskich. Traktaty WE i EURATOMu określały go pierwotnie jako Zgromadzenie, natomiast Traktat CECA – jako Wspólne Zgromadzenie. Na drugim posiedzeniu 20 III 1958 r. przybrał on nazwę Europejskie Zgromadzenie Parlamentarne, a 30 III 1962 r. – Parlament Europejski. Od 1 XI 1993 r. Parlament jest organem UE.

a. Skład. Pierwotnie Parlament składał się z parlamentarzystów, wybieranych przez parlamenty państw członkowskich, zgodnie z procedurą ustaloną przez każde państwo. Umowy założycielskie Wspólnot traktowały powyższy sposób wyboru członków Parlamentu jako tymczasowy. Stanowią one, że organ ten powinien opracować projekt przeprowadzenia w poszczególnych państwach wyboru jego członków w drodze powszechnych i bezpośrednich wyborów, według jednolitej procedury.

17 V 1959 r. Parlament zaaprobował projekt takich wyborów i przesłał Radzie do zatwierdzenia. Projekt przewidywał trzykrotne zwiększenie liczby członków Parlamentu, tj. do 426. Rada nie podjęła jednak w tej kwestii żadnych postanowień.

W 1974 r. podjął on ponownie prace nad projektem ordynacji wyborczej. Została ona uchwalona w styczniu 1975 r. i wkrótce zaaprobowana przez Radę Ministrów.

Pierwsze powszechne i bezpośrednie wybory do Parlamentu Europejskiego odbyły się w czerwcu 1979 r. Kolejne co 5 lat. Mandat do Parlamentu Europejskiego może być godzony z posiadaniem mandatu do parlamentu krajowego. Do 1993 r. ogólna liczba miejsc w Parlamencie wynosiła 518. Na poszczególne państwa przypadało: RFN, Francja, Wielka Brytania i Włochy – po 81 miejsc, Hiszpanię – 60, Holandię – 25, Belgię, Grecję i Portugalię – 24, Danię – 16, Irlandię – 15, Luksemburg – 6. Ponadto RFN posiadała w Parlamencie od końca 1990 r. 18 parlamentarzystów – obserwatorów w związku z przyłączeniem się NRD do RFN. Od 1 I 1994 r. ogólna liczba miejsc w Parlamencie wynosiła 567, z tego na poszczególne państwa przypadało: RFN – 99 miejsc, Francję, Wielką Brytanię i Włochy – po 87 miejsc, Hiszpanię – 64, Holandię – 31, Belgię, Grecję i Portugalię – 25, Danię – 16, Irlandię – 15, Luksemburg – 6. W związku z przystąpieniem do Wspólnot trzech kolejnych państw, od 1 I 1995 r. ogólna liczba miejsc w Parla-

mencie wynosi 626, przy czym Szwecja posiada 22 miejsca, Austria – 21, Finlandia – 16. Traktat Amsterdamski przewiduje ograniczenie liczby miejsc w Parlamencie Europejskim do 700.

Członkowie Parlamentu Europejskiego nie mogą otrzymywać instrukcji od własnych rządów lub parlamentów, ani od organów Wspólnot Europejskich. Każdy z nich dysponuje jednym głosem i głosuje według własnego uznania. Przemawiają oni w imieniu własnym lub swych wyborców. Zwyczajowo przyjęto, że mogą oni również przemawiać w imieniu frakcji politycznej Parlamentu, do której należą. Nie zdają przed nikim sprawozdania ze swej działalności. W przeciwieństwie do analogicznych organów w innych organizacjach międzynarodowych, nie zasiadają oni w grupach narodowych lub w porządku alfabetycznym swych nazwisk, lecz zgodnie z przynależnością do międzynarodowych frakcji politycznych.

b. Funkcje. Funkcje Parlamentu Europejskiego różnią się zasadniczo od funkcji parlamentów krajowych. Główną jego funkcją jest bowiem sprawowanie kontroli parlamentarnej nad działalnością Wspólnot Europejskich. Ponadto bierze on udział w procesie legislacyjnym Wspólnot oraz pełni funkcje doradcze wobec Rady i Komisji. Cechą charakterystyczną jego funkcji jest stały, choć bardzo powolny, wzrost jego roli w procesie podejmowania uchwał w ramach Wspólnot.

Sprawowanie kontroli parlamentarnej nad działalnością Wspólnot z jednej strony polega na tym, iż raz w roku przeprowadza się debatę nad działalnością Wspólnot w oparciu o sprawozdanie z rocznej ich działalności, które Komisja UE jest zobowiązana mu przedkładać. Z drugiej może on i jego poszczególni członkowie w ciągu całego roku ustnie i pisemnie zadawać Komisji, Radzie a niekiedy także innym organom pytania, na które powinien otrzymać odpowiedź.

Parlament Europejski aktywnie korzysta z ostatniego uprawnienia. Na przykład w 1996 r. wystosował on 4320 zapytania pisemne i ustne z tego 3772 do Komisji, 359 do Rady i 189 do Konferencji Ministrów Spraw Zagranicznych³ oraz 1479 zapytań ustnych, z tego 898 do Komisji, 416 do Rady i 168 do Konferencji Ministrów Spraw Zagranicznych.

Rezultatem debaty Parlamentu Europejskiego nad rocznym raportem Komisji jak i odpowiedzi na zadane pytania mogą być zalecenia, podejmowane przede wszystkim pod adresem Komisji. Może on też wyrazić Komisji votum nieufności, w wyniku czego organ ten jest zobowiązany podać się do dymisji. W latach 1958–1996 na forum Parlamentu Europejskiego pięciokrotnie zgłaszano wnioski o votum nieufności dla Komisji. Nie uzyskały one jednak wymaganej większości 2/3 oddanych głosów przy obecności większości jego członków lub po dyskusji

3 Organ Europejskiej Współpracy Politycznej.

były one wycofane. Sytuacja powyższa wynikała z tego, że z reguły Parlament i Komisja miały podobne poglądy na działalność i rozwój Wspólnot, a konflikty w WE i innych Wspólnotach na tym tle wynikały zazwyczaj między powyższymi organami a Radą.

Po raz pierwszy w swej historii Parlament Europejski wyraził votum nieufności Komisji UE w lutym 1997 r. za nieudolne działanie w zakresie ochrony zdrowia konsumentów w kontekście zwalczania choroby tzw. wściekłych krów. Votum nieufności zostało udzielone warunkowo, tj. o ile Komisja do listopada tegoż roku nie zmieni stylu pracy w tej kwestii.

Na podstawie Traktatu w sprawie Unii Europejskiej Parlament Europejski otrzymuje od Rady Europejskiej sprawozdanie z każdej jej sesji, a raz w roku raport z budowy UE. Powołuje też Rzecznika Praw Obywatelskich (Ombudsmana).

W dziedzinie procesu legislacyjnego Parlament Europejski pierwotnie miał prawo tylko zgłaszać poprawki do projektu budżetu przygotowanego przez Komisję, które mogły być jednak odrzucone przez Radę kwalifikowaną większością głosów. Na mocy porozumienia z 22 IV 1970 r. od 1970 r. decyduje on o budżecie administracyjnym Wspólnot, który wynosi jednak zaledwie 3–4% ogólnego budżetu Wspólnot. Na podstawie układu z 22 VII 1975 r. powyższe jego uprawnienia zostały rozciągnięte na wszystkie tzw. wydatki nieobligatoryjne Wspólnot (finansowanie administracji, badań naukowych i inwestycji, działalności socjalnej, polityki regionalnej, współpracy z krajami rozwijającymi się).

Może on też zgłaszać poprawki do projektów wydatków obligatoryjnych, a od 1 VI 1977 r. może odrzucić cały projekt budżetu. Szerzej na ten temat patrz rozdział V.

Jednolity Akt Europejski, który wszedł w życie 1 VII 1987 r. zwiększył kompetencje Parlamentu Europejskiego w procesie legislacyjnym w ramach Wspólnot Europejskich. Z jednej strony uzależnił on podjęcie przez Radę decyzji w sprawie przyjęcia do Wspólnot nowych członków oraz zawarcia umów o stowarzyszeniu ze wspólnotami od uprzedniej zgody Parlamentu.

Z drugiej strony w przypadku uchwał, podejmowanych przez Radę na zasadzie większości kwalifikowanej, ustanowił on tzw. procedurę współpracy między Radą a Parlamentem Europejskim, polegającą na procesie „dwóch czytań” projektu uchwały, w którym istotną rolę odgrywa właśnie Parlament. Procedura ta została szczegółowo omówiona w pkt. 1 D b rozdziału drugiego.

Wreszcie na podstawie postanowień Traktatu w sprawie Unii Europejskiej, który wszedł w życie 1 XI 1993 r. Parlament Europejski współdecyduje w podejmowaniu uchwał wiążących w szeregu sprawach w ramach tej Unii. Oznacza to, że bez jego zgody uchwały takie nie mogą być podjęte. Uprawnienia jego w tym względzie zostały szczegółowo omówione w pkt. 1 Dc drugiego rozdziału.

W zakresie kompetencji doradczych Parlament Europejski może uchwalać zalecenia w sprawie polityki Wspólnot Europejskich, a na prośbę Rady i Komisji może wydawać opinię na temat zagadnień przedstawionych mu przez te organy z własnej inicjatywy lub na mocy postanowień umów założycielskich WE i EURATOMu. Rada w odniesieniu do WE w 23 przypadkach, a w odniesieniu do EURATOMu – w 12 przypadkach statutowo jest zobowiązana do zasięgnięcia opinii Parlamentu przed podjęciem ostatecznej decyzji.

W przypadku filaru drugiego i trzeciego (polityki zagranicznej i bezpieczeństwa oraz wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych) Przewodniczący Rady winien konsultować się z Parlamentem Europejskim w zakresie ukierunkowania realizacji celów tych filarów oraz w odniesieniu do głównych działań, jak też zapewnić, by jego stanowisko „było należycie brane pod uwagę” (art. J. 7 i K. 6 Traktatu UE).

Winien on być regularnie informowany przez Przewodniczącego Rady i Komisję o realizacji celów powyższych filarów. Może on też w tych kwestiach zadawać Radzie zapytania, jak również udzielać jej zaleceń. Rokrocznie odbywa ona debatę poświęconą wyłącznie realizacji celów powyższych filarów.

W działalności – szczególnie w latach 1958–1965 – Parlament Europejski podejmował wiele wysiłków w celu rozszerzenia kompetencji, które doprowadziły do jego przekształcenia w załączek ponadnarodowego parlamentu Wspólnot Europejskich. W praktyce Parlamentowi Europejskiemu udało się rozszerzyć zakres kompetencji jedynie w szeregu spraw o pomniejszej wadze, np. rozciągnięcie w praktyce instytucji interpelacji (zapytań) również na organy międzyrządowe (Rady); rozszerzenie przez organy zarządzające Wspólnot zakresu rocznych sprawozdań z działalności – przedkładanych mu – na temat przyszłej polityki Wspólnot (umowy założycielskie mówią o składaniu sprawozdania z działalności dokonanej); częste konsultowanie się Parlamentu Europejskiego przez organy zarządzające przed podjęciem uchwał, mimo że nie były one do tego formalnie zobowiązane.

Od drugiej połowy lat sześćdziesiątych Parlament Europejski prowadzi wiele akcji, z częściowym powodzeniem, na rzecz zwiększenia uprawnień w zakresie uchwalania i nadzorowania wykonania budżetu Wspólnot. Wreszcie od lat siedemdziesiątych prowadzi on akcję na rzecz zwiększenia jego roli w procesie podejmowania uchwał w ramach Wspólnot Europejskich w zakresie realizacji wspólnego rynku, które – jak już wyżej przedstawiono – zakończyły się pewnym sukcesem w postaci postanowień Jednolitego Aktu Europejskiego a następnie Układu z Maastricht.

Parlament Europejski był dotychczas, szczególnie w odniesieniu do WE, drugą obok Komisji – główną siłą działającą w ramach Wspólnot Europejskich na rzecz rozszerzania kompetencji Wspólnot, stosowania w nich ponadnarodowych

rozwiązań. W tym celu wypracował on wiele projektów, kierowanych do Rady EWG a następnie wspólnej Rady Wspólnot Europejskich, a także rządów państw członkowskich. Przeważająca większość z nich pozostawała jednak bez oddźwięku.

Parlament prowadzi bardzo aktywną działalność. Rokrocznie uchwała ponad 500 zaleceń i opinii (np. w 1996 r. uchwalił 805 zaleceń i opinii) oraz ponad 5,4 tys. pisemnych i ustnych zapytań do Rady Ministrów (775) i Komisji (4670).

W przeciwieństwie tego, co sugeruje nazwa, Parlament Europejski miał dotychczas niezbyt duży wpływ na proces podejmowania decyzji we Wspólnotach Europejskich. Poza prawem decydowania o koło 35% budżetu (i to dopiero uzyskanym w 1977 r.) oraz współdecydowania w sprawie przyjęcia nowych członków do Wspólnot Europejskich oraz zawierania umów o stowarzyszeniu ze Wspólnotami (uzyskanym dopiero w 1987 r.) jego rola sprowadzała się przede wszystkim do kontrolowania działalności Wspólnot Europejskich i wywierania polityczno – moralnego nacisku na organy Wspólnot oraz rządy państw członkowskich. Znaczenie tego nacisku było jednak dość duże ze względu na skład Parlamentu. Rola Parlamentu we Wspólnotach stale, chociaż powoli, wzrastała wraz z pogłębianiem się integracji ich państw członkowskich, by osiągnąć pozycję współdecydenta w wielu sprawach (patrz pkt. 1 Dc rozdziału drugiego) po wejściu w życie układu w sprawie Unii Europejskiej 1 XI 1993 r.

Podjęcie uchwał przez Parlament Europejski wymaga zazwyczaj zwykłej większości oddanych głosów. W przypadku jednak niektórych spraw wymagane są inne większości: absolutna większość oddanych głosów (np. zmiana projektu budżetu w pierwszym czytaniu), większość głosów i jednocześnie 3/5 oddanych głosów (np. zmiana projektu budżetu w drugim czytaniu), absolutna większość głosów wszystkich członków (np. zgłoszenie poprawek do wspólnego stanowiska Rady), 2/3 oddanych głosów, które jednocześnie winny stanowić większość głosów jego członków (np. uchwalenie wniosku o votum nieufności wobec Komisji).

c. Posiedzenia. W posiedzeniach Parlamentu Europejskiego, oprócz jego członków, mogą brać udział również członkowie Rady i Komisji UE. Mają oni prawo przemawiania na tych posiedzeniach.

Według postanowień umów założycielskich Wspólnot, Parlament powinien zbierać się raz w roku na sesje zwyczajne, a ponadto może zbierać się na sesje nadzwyczajne. W praktyce sesja zwyczajna została rozbita na dwie części (wiosenną i jesienną), a te z kolei na kilka posiedzeń. W rezultacie aktualnie Parlament zbiera się co miesiąc na jednotygodniowe posiedzenia, z wyjątkiem sierpnia, a ponadto, na dodatkowe posiedzenia w marcu i październiku.

Parlament Europejski obraduje w Strasburgu, natomiast jego komitety z reguły w Brukseli.

d. Organy pomocnicze. Parlament Europejski posiada trzy rodzaje organów pomocniczych:

- Biuro, składające się z przewodniczącego Parlamentu Europejskiego i 14 wiceprzewodniczących, wybieranych w tajnych wyborach;
- komitety i podkomitety wyspecjalizowane (45); zbierają się każdego miesiąca na dwutygodniowe sesje;
- grupy (frakcje polityczne), skupiające parlamentarzystów z różnych państw członkowskich o tych samych lub zbliżonych orientacjach politycznych. W czerwcu 1997 r. było ich 8: socjalistyczna – liczyła 214 członków, europejska partia ludowa (chrześcijańsko – demokratyczna) – 181, Unia dla Europy – 57, liberalno – demokratyczna – 43, lewica europejska – 33, grupa zielonych – 28, Europejski Sojusz Radykalny – 20, Niezależna Grupa Narodów Europy – 18, 32 parlamentarzystów nie należało do żadnej z frakcji politycznych;
- Sekretariat z siedzibą w Luksemburgu, w którym w 1996 r. było zatrudnionych 3446 osób na etatach i 602 na kontraktach.

E. Trybunał Sprawiedliwości

Trybunał Sprawiedliwości był wspólnym organem trzech Wspólnot Europejskich na podstawie postanowień wymienionej przy omawianiu Parlamentu Europejskiego konwencji w sprawie wspólnych instytucji tych Wspólnot z 1957 r., a od 1 XI 1993 r. jest organem Unii Europejskiej. Umowy założycielskie Wspólnot przewidywały pierwotnie odrębne organy sądowe dla poszczególnych z nich.

a. Skład. Trybunał Sprawiedliwości składa się z 16 sędziów, wybieranych przez Radę na podstawie nominacji rządów państw członkowskich, którzy spośród siebie wybierają prezesa Trybunału. W praktyce każde państwo członkowskie desygnuje 1 kandydata na sędziego, natomiast pięć największych państw WE (Francja, Wielka Brytania, Włoch, Hiszpania i RFN) desygnują dodatkowego kandydata w systemie rotacyjnym. Sędziowie są niezawisli i niezależni, tak od rządów państw członkowskich, jak i samych Wspólnot. Mandat sędziów trwa sześć lat, po których upływie mogą oni być wybierani ponownie.

Trybunał ma ponadto 9 rzeczników generalnych, wybieranych na tych samych zasadach co sędziowie. Kadencja rzeczników trwa również sześć lat. Zadaniem rzeczników jest przedstawianie, w sposób bezstronny i niezależny, umotywowanych wniosków w zakresie spraw wniesionych do Trybunału. Na żądanie Trybunału Rada może jednomyślną decyzją zwiększyć liczbę sędziów oraz rzeczników.

b. Funkcje. Funkcje Trybunału Sprawiedliwości różnią się od funkcji tradycyjnych sądów międzynarodowych. Trybunał stoi w pewnym sensie ponad organami Wspólnot Europejskich. Jego funkcje można podzielić na trzy grupy:

- *funkcje klasycznego sądu międzynarodowego.* Trybunał jest uprawniony do rozstrzygania sporów, wynikłych w toku realizacji postanowień umów założycielskich Wspólnot;
- *funkcje sądu konstytucyjnego.* Trybunał jest uprawniony do orzekania legalności konstytucyjnej, tj. zgodności z traktatami Wspólnot Europejskich, a także o słuszności – z ekonomicznego punktu widzenia – uchwał Komisji i Rady. Np. poszczególne państwa, Rada, Komisja i Parlament mogą wystąpić do Trybunału o unieważnienie uchwały Rady, Komisji lub Parlamentu albo zaskarżyć te organy o brak działania. Również każda osoba prawna i fizyczna może wystąpić do Trybunału o uchylenie decyzji powyższych organów Wspólnot, jeżeli uchwała ta skierowana jest do niej lub dotyczy jej bezpośrednio i indywidualnie, gdy uważa ona, że powyższa uchwała jest niezgodna z umową założycielską Wspólnoty, lub jest niesłuszna z ekonomicznego punktu widzenia. Wreszcie Trybunał jest uprawniony do: interpretowania umów założycielskich Wspólnot oraz aktów ustanowionych przez ich organy; wydawania opinii dotyczących umów międzynarodowych oraz wstępnych orzeczeń w sprawach przedstawionych przez sądy narodowe;
- *funkcje trybunału administracyjnego.* Trybunał jest uprawniony do rozstrzygania wszystkich sporów między Wspólnotami a ich funkcjonariuszami międzynarodowymi oraz spraw dotyczących wynagrodzenia i szkód, spowodowanych przez instytucje i funkcjonariuszy Wspólnot w toku wykonywania ich czynności.

Traktat Amsterdamski przewiduje rozciągnięcie kompetencji Trybunału Sprawiedliwości na niektóre problemy filaru drugiego, a przede wszystkim trzeciego.

Stronami przed Trybunałem mogą być państwa członkowskie, wymienione organy Wspólnot oraz osoby prawne i fizyczne. Kompetencje Trybunału są obojętne. Oznacza to, że Trybunał jest władny rozpatrzyć sprawę z chwilą jej wniesienia przez jedną ze stron w sporze. Od wyroków Trybunału nie ma apelacji. Podlegają one przymusowemu wykonaniu na terytorium państw członkowskich, tak jak wyroki ich sądów krajowych.

W sprawach większej wagi oraz gdy sprawę wnosi państwo członkowskie lub organ Wspólnot Trybunał obraduje w pełnym składzie. Inne sprawy są rozpatrywane przez jedną z 6 izb (4 izby po 3 a 2 – po 6 sędziów).

Trybunał Sprawiedliwości UE prowadzi wyjątkowo aktywną działalność. W ramach CECA Trybunał zajmuje się głównie odwołaniami osób prawnych od de-

cyzji organu zarządzającego. W przypadku WE, w pierwszych latach jej działalności, sprawy do niego były wnoszone głównie przez Komisję przeciwko rządów państw członkowskich o nieprzestrzeganie postanowień Traktatu WE. Następnie pojawiły się spory wnoszone przez rządy oraz osoby prawne i fizyczne przeciwko uchwałom Komisji. Od końca lat sześćdziesiątych szybko wzrasta liczba spraw wnoszonych przez sądy krajowe, a dotyczących interpretacji i stosowania prawa Wspólnoty, jak też spraw wnoszonych przez funkcjonariuszy międzynarodowych przeciwko Wspólnotom. Spowodowało to, że od początku lat osiemdziesiątych Trybunał był przepracowany. Rokrocznie do Trybunału wnoszonych jest kilkaset spraw. W 1996 r. do Trybunału wpłynęło 420 spraw; w tym samym roku wydał on 297 wyroków.

W latach 1954–1994 do Trybunału Sprawiedliwości wniesiono 3 271 spraw, w tym państwa członkowskie wniosły 301 pozwów, Komisja – 1 072, Parlament Europejski 19, Rada – 4, osoby cywilne i prawne – 1875. Pozwanymi byli: państwa członkowskie – w 1 043 przypadkach, Komisja – 1490, Rada – 252, Parlament Europejski – 29, osoby cywilne i prawne – 6. Wyroki Trybunału Sprawiedliwości są z reguły prawie zawsze wykonywane

c. Sekretariat. Trybunał Sprawiedliwości posiada Sekretariat, pełniący funkcję organu administracyjno – technicznego. W 1996 r. było w nim zatrudnionych 845 osób na etatach i 111 na kontraktach. Siedziba Trybunału Sprawiedliwości i jego Sekretariatu znajduje się w Luksemburgu

2. Organy o statusie autonomicznym

a. Sąd Pierwszej Instancji. W wyniku nadmiaru spraw wnoszonych do Trybunału Sprawiedliwości, zainicjował on utworzenie Sądu Pierwszej Instancji. Znalazło to odbicie w postanowieniach Jednolitego Aktu Europejskiego, na podstawie których Rada uchwałą z 24 X 1988 r. powołała do życia Sąd Pierwszej Instancji przy Trybunale Sprawiedliwości z siedzibą w Luksemburgu. Sekretariat Trybunału Sprawiedliwości obsługuje także Sąd Pierwszej Instancji.

Sąd Pierwszej Instancji składa się z 15 sędziów, wybieranych przy zastosowaniu tej samej procedury, co przy wyborze sędziów Trybunału Sprawiedliwości. Kadencja sędziów trwa sześć lat. Mogą oni być ponownie wybierani.

Sąd Pierwszej Instancji jest kompetentny do rozpatrywania spraw wnoszonych przez osoby prawne i fizyczne a dotyczących:

- sporów między Wspólnotami, a ich funkcjonariuszami międzynarodowymi;

- sporów między Komisją, a przedsiębiorstwami i organizacjami w zakresie uchwał Komisji skierowanych do tych osób prawnych na podstawie postanowień Traktatu Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali;
- sporów między osobami prawnymi i fizycznymi, a organami Wspólnot, mających za przedmiot stosowanie przez przedsiębiorstwa przepisów o konkurencji Traktatu WE;
- sporów na tle odszkodowania, postulowanego przez osoby prawne i fizyczne, za szkody spowodowane przez organy i funkcjonariuszy Wspólnot.

Natomiast Sąd nie jest kompetentny do rozstrzygania spraw z udziałem państw, jak i sądu krajowego, tzn. w zakresie wydawania orzeczeń prejudycjalnych.

Sąd Pierwszej Instancji każdego roku rozpatruje ponad 200 spraw, w tym około połowy dotyczą one sporów na tle pracy między Wspólnotami a ich funkcjonariuszami międzynarodowymi. Sąd obraduje w zespołach trzy- i pięcioosobowych; w niektórych przypadkach, określonych w jego regulaminie, obraduje w składzie pełnym. Od orzeczenia Sądu przysługuje odwołanie do Trybunału Sprawiedliwości w ciągu dwóch miesięcy od dostarczenia orzeczenia. Odwołanie może dotyczyć tylko następujących kwestii prawnych: braku właściwości, uchybień procesowych lub naruszenia prawa unijnego. Jeśli odwołanie jest zasadne Trybunał oddala je; natomiast jeśli jest niezasadne to Trybunał wydaje ostatecznie orzeczenie, o ile sprawa nadaje się do rozstrzygnięcia w postępowaniu rewizyjnym, lub przekazuje ją Sądowi do ponownego rozpatrzenia.

b. Trybunał Obrachunkowy. Utworzony w 1977 r. w miejsce Komitetu Audytowego, z siedzibą w Luksemburgu.

Trybunał Obrachunkowy składa się z 15 członków, mianowanych przez Radę, spośród kandydatów przedstawionych przez państwa członkowskie. Rada działa w tej kwestii jednomyślnie, po uprzednim zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego. Kadencja członków Trybunału trwa sześć lat i może być odnawialna.

Członkowie Trybunału nie mogą zabiegać ani też przyjmować instrukcji od kogokolwiek. Działają oni w interesie ogólnym UE.

Zadaniem Trybunału jest przeprowadzanie kontroli wszystkich dochodów i wydatków UE pod kątem zgodności z prawem oraz prawidłowości zarządzania finansami UE. Składa on okresowe sprawozdania sporządzone na wniosek danego organu UE lub z własnej inicjatywy, a ponadto roczne sprawozdanie, po zamknięciu roku obrachunkowego. Zostają one przedstawione innym organom UE i publikowane, wraz z ich odpowiedziami na te sprawozdania, w Dzienniku Urzędowym Wspólnot Europejskich. Ponadto Trybunał Obrachunkowy może w każdej chwili

przedstawić uwagi, zwłaszcza w formie specjalnych sprawozdań, dotyczące poszczególnych spraw oraz przedkładać opinie na wniosek innych organów UE.

Trybunał dosyć często w praktyce dowodził, że niektóre wydatki były źle poczynione, szczególnie na rolnictwo. Rzadko natomiast zajmował stanowisko, że poszczególne organy UE źle zarządzały finansami.

c. Europejski System Banków Centralnych i Europejski Bank Centralny.

Europejski System Banków Centralnych (ESBC) i Europejski Bank Centralny (EBC) zostały utworzone na podstawie Traktatu w sprawie Unii Europejskiej z chwilą rozpoczęcia przez UE realizacji trzeciego etapu budowy unii walutowej. Głównym celem ESBC jest utrzymywanie stabilności cen i wspieranie ogólnej polityki gospodarczej UE poprzez: definiowanie i realizowanie polityki pieniężnej UE; przeprowadzanie operacji dewizowych; utrzymywanie oficjalnych rezerw dewizowych państw członkowskich i zarządzanie nimi; wspieranie sprawnego działania systemów płatniczych.

ESBC składa się z Europejskiego Banku Centralnego (EBC) i narodowych banków centralnych. Jest zarządzany przez organy EBC.

Głównymi funkcjami EBC jest:

- zarządzanie ESBC;
- emitowanie banknotów oraz wydawanie zgody na emitowanie banknotów i monet przez narodowe banki centralne;
- wydawanie rozporządzeń, decyzji, zaleceń i opinii oraz inicjowanie wydawania analogicznych aktów przez główne organy UE w zakresie polityki monetarnej i finansów UE;
- wydawanie opinii na prośbę głównych organów UE lub stosownych organów krajowych oraz z własnej inicjatywy;
- nakładanie grzywien i periodycznych opłat karnych na przedsiębiorstwa, które nie stosują się do jego rozporządzeń i decyzji.

Na podstawie uchwały Rady może uzyskać prawo do nadzoru nad instytucjami kredytowymi i finansowymi państw członkowskich.

EBC posiada osobowość prawną. Wykonując zadania nałożone na ESBC przez Traktat w sprawie Unii Europejskiej EBC ani narodowe banki centralne nie mogą zabiegać ani przyjmować jakichkolwiek instrukcji do rządów państw członkowskich. Są one niezależne i autonomiczne w wykonywaniu swych funkcji.

EBC jest zobowiązany rokrocznie przedkładać Radzie Europejskiej, Radzie, Komisji i Parlamentowi Europejskiemu sprawozdanie z działalności ESBC i realizacji polityki pieniężnej. Jego działalność podlega też – w przypadkach przewi-

dzianych przez powyższy Traktat – kontroli i wykładni Trybunału Sprawiedliwości.

Głównym organem EBC jest Rada Naczelna. W jej skład wchodzi członkowie Zarządu i prezesi narodowych banków centralnych. W jej posiedzeniach mogą też uczestniczyć, ale bez prawa głosowania, Przewodniczący Rady UE i członkowie Komisji UE. Uchwały Rady Naczelnej zapadają zazwyczaj większością głosów. Uchwały Rady dotyczące niektórych problemów polityki walutowej wymagają większości 2/3 kapitału bankowego, reprezentującego co najmniej połowę jego właścicieli. Rada Naczelna zbiera się 10 razy w roku.

Zarząd prowadzi politykę pieniężną zgodną z uchwałami Rady Naczelnej oraz administruje EBC. Składa się on z Prezesa, Wiceprezesa i czterech członków, powoływanych ze względu na ich autorytet i doświadczenie zawodowe w dziedzinie walutowej lub bankowej. Są oni powoływani na zlecenie Rady UE, po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego i Rady Naczelnej EBC, za wspólną zgodą państw członkowskich na szczęblu szefów państw lub rządów. Ich kadencja trwa 8 lat.

d. Rzecznik Praw Obywatelskich (Ombudsman). Instytucja Rzecznika została utworzona przez Traktat w sprawie Unii Europejskiej (art. 138 e). Rzecznika powołuje Parlament Europejski po każdorazowych wyborach do niego na okres jego kadencji. Może on być odwołany przez Trybunał Sprawiedliwości na wniosek Parlamentu, jeśli dopuścił się on poważnego uchybienia w swej działalności lub przestał odpowiadać warunkom niezbędnym dla wykonywania jego funkcji. Po upływie swej kadencji Rzecznik może być ponownie wybrany na tą funkcję.

Zadaniem Rzecznika jest przyjmowanie skarg od obywateli UE oraz osób fizycznych i prawnych, posiadających swą siedzibę na terenie UE, które dotyczą niewłaściwego zarządzania działaniami organów UE z wyjątkiem Trybunału Sprawiedliwości i Sądu Pierwszej Instancji. Rzecznik ma prawo przeprowadzać kontrole tego zarządzania z własnej inicjatywy oraz na podstawie skarg skierowanych do niego bezpośrednio lub poprzez posła Parlamentu Europejskiego, z wyjątkiem spraw, które są lub były przedmiotem postępowania sądowego. Jeżeli stwierdzi on przypadek złego zarządzania, wówczas zwraca się do stosownego organu o wyjaśnienie sprawy, który jest zobowiązany mu odpowiedzieć w ciągu trzech miesięcy. Następnie Rzecznik przedstawia swoje stanowisko w danej kwestii Parlamentowi Europejskiemu i temu organowi. Jednocześnie informuje o tym osobę, która złożyła skargę. Ponadto Rzecznik przedkłada rokrocznie Parlamentowi Europejskiemu sprawozdanie ze swej działalności.

Rzecznik jest całkowicie niezależny w wykonywaniu swych funkcji. Nie może zabiegać ani przyjmować od kogokolwiek żadnych instrukcji. W trakcie swej kadencji nie może prowadzić żadnej innej działalności zawodowej.

W trakcie pierwszego półtorarocznego funkcjonowania do Rzecznika wpłynęło 845 skarg, jednak tylko 207 z nich leżały w jego kompetencji.

e. Wspólny Ośrodek Badań Jądrowych. Utworzony przez Komisję na podstawie art. 8 Traktatu EURATOMu. Ośrodek składa się z zakładów i laboratoriów badawczych, przejętych od państw członkowskich na podstawie specjalnych umów: w Ispra (Włochy), Petten (Holandia), Geel (Belgia) i Karlsruhe (RFN), a ponadto 4 dodatkowych laboratoriów zbudowanych przez EURATOM na bazie powyższych narodowych laboratoriów. Liczba osób zatrudnionych w tych laboratoriach na przestrzeni istnienia Ośrodka ulegała istotnej fluktuacji w związku z kryzysami, jakie przechodził EURATOM, i wahała się od prawie że 2300 osób w latach sześćdziesiątych do 1600 w latach dziewięćdziesiątych.

Program badawczy Ośrodka realizowany jest zazwyczaj co najmniej w połowie przez powyższe zakłady i laboratoria, pozostała zaś jego część realizowana jest przez narodowe instytuty badawcze państw członkowskich, a niekiedy także przez instytuty z państw nieczłonkowskich, na podstawie zawieranych przez niego kontraktów z tymi instytucjami.

Zadaniem Ośrodka jest realizacja programów badań w zakresie pokojowego wykorzystania energii atomowej. Programy te koncentrują się na badaniach, które przekraczają możliwości poszczególnych państw członkowskich, mają one też wypełniać luki w programach narodowych instytutów badawczych. Ponadto Ośrodek koordynuje prace narodowych instytutów badawczych w powyższej dziedzinie.⁴

f. Agencja Zaopatrzenia. Rozpoczęła działalność w maju 1960 r. na podstawie Traktatu EURATOMu i statutu nadanego jej przez Radę. Jest kierowana przez dyrektora i jego zastępcę, powoływanych przez Komisję UE.

Założeniem działalności Agencji miało być zapewnienie dostaw materiałów rozszczepialnych dla użytkowników na terenie państw członkowskich i kontrolowanie, by były one wykorzystywane wyłącznie w celach pokojowych. W tym celu Traktat EURATOMu przyznał jej prawo opcji w zakresie nabywania praw użytkowania i zużywania materiałów rozszczepialnych, stanowiących własność Wspólnoty, i nabywania praw własności we wszystkich innych przypadkach. Prawo to Agencja miała wykonywać przez zawieranie kontraktów z producentami materiałów rozszczepialnych, które powinien jej zaoferować każdy producent. Ma też wyłączne prawo zawierania kontraktów w sprawie dostaw tych materiałów, pochodzących zarówno ze Wspólnot, jak i spoza, dla ich użytkowników, tzn. że producent nie może ich sprzedać bezpośrednio użytkownikowi.

⁴ Szerzej na temat Ośrodka patrz pkt. 1 B b rozdziału piątego.

W związku z nadmiarem materiałów rozszczepialnych w stosunku do popytu, Komisja zezwoliła na zawieranie bezpośrednich umów w sprawie dostaw materiałów rozszczepialnych przez producentów dla użytkowników, bez pośrednictwa Agencji. Winna ona być jednak zawiadamiana co kwartał przez producentów lub importerów tych materiałów o zawartych tego typu umowach.

Działalność Agencji podlega kontroli Komisji UE, która ma prawo weta wobec każdej jej decyzji.

g. Europejski Bank Inwestycyjny – został omówiony w pkt. 1 Cj rozdziału V.

3. Ważniejsze organy doradcze, wspólne dla kilku organów głównych⁵

a. Komitet Ekonomiczno–Społeczny. Jest organem doradczym Rady i Komisji. Przedstawia on opinie na życzenie Rady lub Komisji oraz z własnej inicjatywy. Opinie mają charakter doradczy. Składa się z 222 przedstawicieli różnych dziedzin życia gospodarczego i społecznego państw członkowskich: przemysłowców, rolników, przewoźników, pracowników najemnych, kupców, rzemieślników, osób reprezentujących wolne zawody oraz inne zawody. Na poszczególne państwa przypada w nim następująca liczba miejsc: Francja, RFN, Wielka Brytania i Włochy – po 24, Hiszpania – 21, Austria, Belgia, Holandia, Grecja, Portugalia i Szwecja – po 12, Dania, Finlandia i Irlandia – po 9, Luksemburg – 6.

Członków Komitetu mianuje Rada, podejmując decyzję jednomyślnie, spośród dwukrotnej liczby kandydatów przedstawionych przez poszczególne państwa członkowskie, po uprzednim zasięgnięciu opinii Komisji i organizacji europejskich reprezentujących różne dziedziny życia gospodarczego i społecznego.

Członkowie Komitetu nie mogą zabiegać ani przyjmować od nikogo instrukcji. Winni oni wykonywać swoje funkcje w sposób całkowicie niezależny, w ogólnym interesie UE.

Komitet zbiera się na życzenie Rady lub Komisji oraz z własnej inicjatywy.

b. Komitet Regionów. Komitet Regionów został utworzony na podstawie Traktatu w sprawie Unii Europejskiej. Jest organem doradczym Rady i Komisji UE.

5 Organy doradcze poszczególnych organów głównych zostały omówione w podrozdziałach poświęconych organom głównym.

Komitet Regionów składa się z przedstawicieli organów regionalnych i lokalnych. Z poszczególnych państw w skład Komitetu wchodzi następująca liczba przedstawicieli powyższych organów:

Austria	– 11	Irlandia	– 9
Belgia	– 12	Luksemburg	– 6
Dania	– 9	Niemcy	– 24
Finlandia	– 9	Portugalia	– 12
Francja	– 24	Szwecja	– 11
Grecja	– 12	Wielka Brytania	– 24
Hiszpania	– 21	Włochy	– 24
Holandia	– 12		

Członków Komitetu oraz analogiczną liczbę ich zastępców powołuje Rada. Są oni niezależni, nie mogą otrzymywać od nikogo instrukcji, działają w ogólnym interesie UE.

Rada i Komisja są zobowiązane zasięgać opinii Komitetu, jeśli przewiduje to Traktat w sprawie WE. Może on także z własnej inicjatywy przedkładać tym organom swoje opinie, o ile uzna to za stosowne.

c. Komitet Ekonomiczno-Finansowy został utworzony w miejsce Komitetu Walutowego na początku trzeciego etapu budowy unii walutowej (monetarnej) na podstawie Traktatu w sprawie Unii Europejskiej. Każde z państw członkowskich, Rada, Komisja i Europejski Bank Centralny wyznaczają do niego nie więcej niż po dwóch członków. Komitet: na prośbę Rady lub Komisji UE lub z własnej inicjatywy przedkłada im opinie związane z budową i funkcjonowaniem unii walutowej; obserwuje sytuację gospodarczą i finansową państw członkowskich i Unii oraz składa Radzie i Komisji regularne informuje na ten temat; bierze udział w przygotowaniu prac Rady w zakresie spraw walutowych; bada, przynajmniej raz w roku, sytuację w zakresie przepływu kapitału i swobody płatności wynikających z realizacji Traktatu w sprawie WE oraz działań podjętych przez Radę, oraz przedkłada Radzie i Komisji wyniki tych badań.

d. Komitet Koordynacyjny. Komitet Koordynacyjny został ustanowiony na podstawie Traktatu w sprawie Unii Europejskiej. Składa się z wyższych urzędników państw członkowskich.

Zadaniem Komitetu jest pomaganie Radzie w koordynowaniu współpracy państw członkowskich w zakresie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych. Ma on też na wniosek Rady lub z własnej inicjatywy przedkładać Radzie opinie w powyższych dziedzinach. Ponadto bierze on udział w przygotowaniu obrad Rady na powyższe tematy.

e. Komitet Naukowo-Techniczny. Utworzony na podstawie Traktatu EURATOMu. Jest organem doradczym Rady i Komisji w zakresie tworzenia i realizowania programów naukowo-badawczych i szkolenia w dziedzinie wykorzystania energii atomowej w celach pokojowych, a zatem realizowanych w ramach EURATOMu. W szeregu przypadkach Rada i Komisja przed podjęciem uchwały są zobowiązane zasięgać opinii Komitetu.

Komitet składa się z wybitnych naukowców i menedżerów przemysłu atomowego z państw członkowskich UE, wybieranych przez Radę po konsultacji z Komisją.

4. Fundusze

W ramach filaru pierwszego zostało utworzonych kilka funduszy, zadaniem których jest wspieranie realizacji wybranych celów UE. Należą do nich: Europejski Fundusz Ukierunkowania i Gwarancji Rolnictwa, Europejski Fundusz Społeczny, Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, Europejski Fundusz Spójności, Europejski Fundusz Rozwoju. Mają one charakter stały. Niezależnie od nich funkcjonuje kilka funduszy o charakterze tymczasowym, np. PHARE i TACIS. Wszystkie one są zarządzane przez Komisję przy pomocy komitetów przez nią powoływanych, w skład których wchodzi eksperci o statusie funkcjonariuszy międzynarodowych, w przypadku niektórych z nich ponadto eksperci państw członkowskich. Fundusze są omówione w rozdziale V niniejszej części przy omawianiu realizacji celów UE w filarze pierwszym.

L i t e r a t u r a

- M. Bieszki, M. Piankowski: Rola i funkcjonowanie Parlamentu Europejskiego. „Sprawy Międzynarodowe” nr 1, 1985.
- P. Dębowski: Propozycje zmian a nowe rozwiązania instytucjonalne w Unii Europejskiej w obliczu jej rozszerzenia. „Przegląd Prawa Europejskiego” nr 1, 1998.
- J. Galster, C. Mik: Podstawy europejskiego prawa wspólnotowego. Warszawa 1995.
- J. Galster: Pozycja Parlamentu Europejskiego w systemie instytucjonalnym Wspólnot Europejskich. Warszawa – Poznań – Toruń 1987.
- A. Graś: Możliwości kontrolne Trybunału Sprawiedliwości w II filarze Unii Europejskiej. „Przegląd Prawa Europejskiego” nr 1, 1997.
- Z.M. Klepacki: Zachodnioeuropejskie zgromadzenia międzyparlamentarne. Warszawa 1967.

- J. Kranz: Praktyka głosowania w Radzie Ministrów Wspólnot Europejskich. „Studia Prawnicze” nr 4, 1978.
- C. Lasok: Zarys prawa europejskiego. Cz. I. Toruń 1995.
- M. Lis: Struktura organizacyjna Wspólnot Europejskich (w) Wspólnoty Europejskie. Wybrane problemy prawne. Pod red. J. Kolasy. Cz. I. Wrocław 1994.
- K. Michałowska–Gorywoda: Mechanizm podejmowania decyzji we Wspólnotach Europejskich po poprawkach dokonanych przez Jednolity Akt Europejski. „Prace i Materiały SGH” nr 6, 1992.
- K. Michałowska–Gorywoda: Proces podejmowania decyzji w Europejskiej Wspólnocie Gospodarczej. Warszawa 1974.
- E. Popławska: Instytucja Ombudsmana europejskiego. „Studia Europejskie”. CE UW, nr 4, 1997.
- R. Sadurska: Rada Europejska. „Państwo i Prawo” nr 5, 1979.
- R. Sonnenfeld: Kompetencje organów i praktyka zawierania umów w Europejskiej Wspólnocie Gospodarczej. „Studia Prawnicze” nr 3, 1980.
- J.A. Wojciechowski: Miejsce Rady Europejskiej w strukturze Wspólnot Zachodnioeuropejskich. PISM. „Studia i Materiały” nr 3, 1990.

R o z d z i a ł p i ą t y

ZAŁOŻENIA INTEGRACYJNE I ICH REALIZACJA

1. Założenia integracyjne i ich realizacja w ramach pierwszego sektora

A. Założenia integracyjne i zasady ich realizacji

a. Założenia integracyjne i zasady ich realizacji w świetle Układu w sprawie Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali (CECA). Zadaniem CECA jest przyczynianie się do rozwoju gospodarczego, zwiększania zatrudnienia oraz podnoszenia stopy życiowej i stworzenie wspólnego rynku na surowce i produkty przemysłu węglowego.

CECA w szczególności powinna:

- zapewnić wszystkim nabywcom ze wspólnego rynku jednakowe warunki dostępu do źródeł produkcji, tj. węgla i stali;
- zapewnić wspólnemu rynkowi regularne dostawy potrzebnej ilości węgla i stali (pod pojęciem węgla i stali rozumie się także rudę żelaza, złom i koks);
- zapewnić najniższe ceny na węgiel i stal przy utrzymaniu normalnych dochodów z inwestycji kapitałowych;
- popierać dążenie do stworzenia silnej roboczej lepszych warunków życia i pracy, zmierzając do zrównania ich na najwyższym poziomie we wszystkich gałęziach produkcji, znajdujących się pod jej kontrolą;
- popierać rozwój wymiany międzynarodowej i zapewnić poszanowanie słusznym limitów cen na rynkach międzynarodowych;
- popierać rozwój i modernizację produkcji, przeciwdziałającej jednocześnie systemom protekcjonizmu, preferencji i subwencji dla zakładów przemysłowych.

Cele te winny być realizowane poprzez:

- stopniowe zniesienie celi i innych opłat o podobnych skutkach oraz ograniczeń ilościowych w obrocie surowcami i produktami przemysłu węglowego i stalowego między państwami członkowskimi;
- zniesienie między państwami członkowskimi przeszkód w swobodnym przepływie siły roboczej, zatrudnionej w tych przemysłach;
- ustanowienie w ramach CECA jednolitych taryf transportowych na surowce i produkty przemysłu węglowego i stalowego;

- zapewnienie wolnej konkurencji we wspólnym rynku przez zakaz stosowania wszelkich praktyk, które by ją ograniczały, jak subsydia rządowe, kartele, itp.

Układ w sprawie CECA nie przewiduje natomiast ustanowienia przez państwa członkowskie wspólnej taryfy celnej wobec państw trzecich. Art. 72 Układu stanowi jedynie, że Rada może – z własnej inicjatywy lub na żądanie jednego z państw członkowskich – ustalić minimalną stopę opłat celnych, poniżej której państwa członkowskie nie mają prawa obniżyć swych taryf celnych. W granicach określanych przez decyzję Rady, każdy z rządów ustala taryfy obowiązujące w jego kraju. Komisja – z własnej inicjatywy lub na żądanie jednego z państw członkowskich – może wydawać opinie zmierzające do zmodyfikowania taryf danego kraju. CECA ma nadzorować działalność przedsiębiorstw przemysłu węglowego i stalowego oraz zajmować się ich dofinansowywaniem. Ma ona wpływ na politykę inwestycyjną i politykę cen, może stosować sankcje wobec tych przedsiębiorstw i państw, które nie stosują się do postanowień układu lub decyzji jej organów. Powinna ona zbierać informacje, popierać technologiczne i ekonomiczne prace badawcze nad produkcją i konsumpcją węgla oraz stali, problemami bezpieczeństwa pracy w przemyśle węglowym i stalowym, organizować konsultacje w tym zakresie.

CECA pozostawia własność przedsiębiorstw węglowych i stalowych w rękach prywatnych lub państwowych.

W celu realizacji powyższych zadań główny organ CECA – Wysoka Władza, a aktualnie Komisja UE – może m.in.:

- ustanawiać system kontyngentów produkcyjnych – w razie nadprodukcji lub przydziałów węgla i stali – w razie deficytu produkcji, ale za zgodą Rady i po uprzedniej konsultacji z Komitetem Doradczym;
- ustalać ceny minimalne i maksymalne na produkty przemysłu węglowego i stalowego (nie ma jednak wpływu na ich ceny w handlu z państwami trzecimi);
- udzielać przedsiębiorstwom i państwom członkowskim zalecenia co do wysokości płac roboczych, gdy stwierdzi, że ich poziom w danym przedsiębiorstwie lub grupie przedsiębiorstw jest nienormalnie niski w porównaniu z poziomem płac w ich regionie.

Na żądanie zainteresowanych państw członkowskich Komisja może:

- sfinansować zatwierdzone przez nią projekty nowej działalności gospodarczej, zapewniającej ponowne zatrudnienie zwolnionej siły roboczej;
- udzielić bezzwrotnej pomocy w finansowaniu odszkodowań, wypłacanych zwolnionym z pracy pracownikom do chwili ponownego zatrudnienia, zasiłków przyznawanych pracownikom na koszt przeprowadzki i urzędowania

się w nowym miejscu pracy, przekwalifikowania pracowników zmuszonych do zmiany zawodu.

Może ona też – po uzyskaniu zgody Rady – udzielać pożyczek oraz gwarancji innym pożyczkom, które przedsiębiorstwa zaciągają – w celu ułatwienia im realizacji planów inwestycyjnych oraz na finansowanie prac bezpośrednio przyczyniających się do zwiększenia produkcji, obniżenia kosztów własnych lub ułatwienia zbytu ich produktów. Ponadto może udzielać pomocy bezzwrotnej z funduszy otrzymanych tytułem darowizny służącej wspieraniu badań technicznych i ekonomicznych, dotyczących produkcji oraz rozwoju konsumpcji węgla i stali, a także bezpieczeństwa pracy w tych przemysłach.

Komisja jest upoważniona do przeprowadzania bezpośredniej kontroli przedsiębiorstw przemysłu stalowego i węglowego. W tym celu może ona wysłać swych funkcjonariuszy, którzy korzystają na terytorium państw członkowskich – w zakresie niezbędnym do wykonywania swych zadań – z praw i kompetencji przyznanych przez ustawodawstwo tych państw ich własnym funkcjonariuszom skarbowym. Komisja może podawać do wiadomości zainteresowanych państw zakres kontroli i status funkcjonariuszy, którym powierzyła zadania kontrolne. Na żądanie danego państwa lub Komisji funkcjonariusze narodowi mogą asystować funkcjonariuszom CECA przy wykonywaniu zadań.

Wysoka Władza, a obecnie Komisja, może stosować następujące sankcje wobec państw w razie niewykonywania przez nie swych zobowiązań:

- zawieszenie przekazania środków finansowych należnych im od CECA;
- wydanie zarządzeń w celu naprawienia szkód, wyrządzonych w wyniku nieprzestrzegania przez państwo zobowiązań albo upoważnienie innych państw do podjęcia w tym celu odpowiednich akcji.

Sankcje uchwalane są przez Komisję po uzyskaniu pozytywnej opinii Rady powziętej większością 2/3 głosów.

Ma ona ponadto prawo nakładania grzywien pieniężnych na przedsiębiorstwa nie wykonujące postanowień Układu albo decyzji organów Wspólnoty. Decyzje Komisji o nałożeniu grzywny podlegają automatycznemu wykonaniu przez odpowiednią władzę narodową, zgodnie z procedurą obowiązującą w danym kraju.

Wreszcie Komisja jest zobowiązana do zbierania informacji i prowadzenia badań dotyczących rozwoju rynków i ruchu cen; opracowywania prognoz dotyczących produkcji, konsumpcji, eksportu i importu; określania ogólnych celów w zakresie modernizacji, planowania długoterminowej produkcji i rozwoju zdolności produkcyjnej; badania możliwości ponownego zatrudnienia siły roboczej pozabawionej pracy w przemyśle węglowym i stalowym w wyniku rozwoju rynku lub zmian technologicznych.

b. Założenia integracyjne i zasady ich realizacji w świetle Traktatu w sprawie Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej (EURATOMu). Celem EURATOMu jest – w świetle jego Traktatu – stworzenie niezbędnych warunków do powstania i szybkiego rozwoju przemysłów atomowych poprzez:

Rozwijanie badań i zapewnienie rozpowszechniania wiedzy technicznej. W tym celu EURATOM:

- koordynuje programy badawcze i szkoleniowe w dziedzinie energii atomowej, prowadzone na terenie poszczególnych państw członkowskich, przede wszystkim na podstawie informacji o planowanych i realizowanych programach badań oraz szkoleń, których państwa członkowskie, przedsiębiorstwa i osoby fizyczne powinny udzielać Wspólnocie; ocenia programy, może wydawać opinie zalecające podjęcie określonych działań lub ich zaniechanie w celu uniknięcia powtórzeń;
- udziela pomocy państwom członkowskim i przedsiębiorstwom w realizowaniu ich programów badawczych; funkcję tę wykonuje Komisja poprzez: udzielanie pomocy finansowej w ramach umowy o dzieło naukowo-badawcze; odpłatne i bezpłatne dostarczanie materiałów atomowych, urządzeń, sprzętu, ekspertów, organizowanie wspólnego finansowania badań;
- realizuje własny program badawczy i szkoleniowy. Programy badań i szkolenia są ustalane jednomyślnie przez Radę na wniosek Komisji po zasięgnięciu opinii Komitetu Naukowo – Technicznego. Traktat zobowiązał Komisję do utworzenia Wspólnego Ośrodka Badań, w którym powinny być realizowane powyższe programy. W ramach Ośrodka powinno powstać kilka szkół kształcących ekspertów w dziedzinie badań geologicznych, produkcji materiałów atomowych o wysokim stopniu czystości, obróbki paliw promieniotwórczych, saperki atomowej, ochrony sanitarnej, produkcji i użytkowania elementów promieniotwórczych; przewidywało się również utworzenie wspólnego uniwersytetu. Komisja może zalecić państwom członkowskim, ich osobom prawnym lub przedsiębiorstwom, a także państwom trzecim i organizacjom międzynarodowym, wykonanie na podstawie umowy niektórych części programu badań Wspólnoty.

Programy podane do wiadomości Komisji przez państwa członkowskie, przedsiębiorstwa i osoby fizyczne nie mogą być przez nią publikowane bez ich zgody. Natomiast programy badań EURATOMu oraz raporty z ich realizacji powinny być publikowane.

Ustanowienie jednolitych norm bezpieczeństwa dla sanitarnej ochrony ludności i pracowników oraz czuwanie nad przestrzeganiem tych norm. W tym celu Komisja opracowuje normy bezpieczeństwa i ochrony sanitarnej ludności oraz pracowników przed niebezpieczeństwem, wynikającym z promieniowań joni-

zujących. Normy te nabierają mocy po ich przyjęciu przez Radę kwalifikowaną większością głosów.

Każde państwo członkowskie jest zobowiązane do prowadzenia stałej kontroli stopnia radioaktywności atmosfery, wód i ziemi oraz przestrzegania norm bezpieczeństwa. Komisja ma prawo wstępu do urządzeń państw członkowskich przy kontrolowaniu stopnia radioaktywności atmosfery, wód i ziemi, a w przypadkach nagłych – kierować do nich dyrektywy domagając się podjęcia środków niezbędnych do zapobiegania naruszeniu norm bezpieczeństwa. Jeśli dane państwo nie zastosuje się w wyznaczonym terminie do dyrektywy Komisji, może ona skierować sprawę do Trybunału Sprawiedliwości.

Koordinowanie inwestycji przemysłowych oraz tworzenie wspólnych, podstawowych zakładów niezbędnych do rozwoju energii atomowej w ramach EURATOMu. Komisja co pewien czas ogłasza orientacyjne programy, dotyczące przede wszystkim celów produkcji energii atomowej i wszelkiego rodzaju inwestycji, jakich wymaga ich wykonanie. Osoby i przedsiębiorstwa należące do sektorów przemysłowych, wyliczonych w załączniku II Traktatu, są zobowiązane do przedstawienia Komisji projektów inwestycji dotyczących nowych urządzeń oraz zastąpienia lub przebudowy istniejących. Komisja ocenia je, omawia z tymi osobami i przedsiębiorstwami, a następnie przekazuje swą opinię rządowi zainteresowanego państwa.

Przedsiębiorstwa, mające decydujące znaczenie dla rozwoju przemysłu atomowego we Wspólnocie, są tworzone na podstawie projektów Komisji. Jeśli zaś takie projekty są opracowane przez inne czynniki, muszą uzyskać pozytywną opinię Komisji – kwalifikowaną większością głosów. Komisja zapewnia wykonanie wszelkich decyzji Rady dotyczących wspólnych przedsiębiorstw, z ustanowieniem ich organów władzy.

Czuwanie nad prawidłowym i sprawiedliwym zaopatrzeniem wszystkich użytkowników EURATOMu w minerały i paliwa atomowe. EURATOM ma swoisty monopol w dziedzinie zaopatrzenia w minerały, półfabrykaty i specjalne materiały rozszczepialne. Do zaopatrzenia w te materiały Traktat powołał Agencję Zaopatrzenia. Kontrolę nad nią sprawuje Komisja, która wydaje jej dyrektywy, ma prawo weta w stosunku do jej decyzji oraz mianuje dyrektora Agencji i jego zastępcę. Każdy akt Agencji może być przez zainteresowane strony zaskarżony do Komisji. Rada uchwała kwalifikowaną większością głosów statut Agencji, określający jej kapitał, jego subskrypcję oraz tryb handlowego zarządzania Agencją.

Agencji przysługuje prawo opcji w zakresie minerałów, półfabrykatów i specjalnych materiałów rozszczepialnych, produkowanych na terytorium państw członkowskich, które powinny przekazywać Agencji wszystkie dane niezbędne do

wykonywania prawa opcji. Agencja wykonuje to prawo przez zawieranie kontraktów z producentami minerałów, półfabrykatów i specjalnych materiałów rozszczepialnych, które powinien zaoferować każdy producent. Powinna ona jednak pozostawić wytwórcy powyższe produkty w ilości, jaka jest niezbędna dla jego potrzeb własnych lub przedsiębiorstw położonych na terenie Wspólnoty i związanych bezpośrednio z wytwórcą oraz wykonywania przez dane państwo programu, podanego uprzednio do wiadomości Komisji.

Jeżeli Agencja nie skorzystała z prawa opcji, producent może je użytkować lub magazynować; może też otrzymać – na podstawie decyzji Komisji – zezwolenie na sprzedaż poza Wspólnotą swych produktów, z zastrzeżeniem nie oferowania ich na warunkach korzystniejszych od tych, jakie uprzednio zaoferował Agencji. Eksport specjalnych materiałów rozszczepialnych może jednak nastąpić tylko za pośrednictwem Agencji.

Agencja ma wyłączne prawo zawierania kontraktów w zakresie dostaw minerałów, półfabrykatów i specjalnych materiałów rozszczepialnych pochodzących zarówno z terenu Wspólnoty, jak i spoza niego, tzn. że wytwórca nie może sprzedać tych produktów w ramach Wspólnoty inaczej jak za pośrednictwem Agencji.

Ewentualni użytkownicy co pewien czas zgłaszają Agencji swoje zapotrzebowanie na dostawy, wyszczególniając ilość, cechy fizyczne i chemiczne, miejsce pochodzenia, cel użycia, terminy dostaw, warunki i ceny, które mają stanowić klauzule i warunki zawarcia kontraktów na określone dostawy. Agencja nie może stosować wobec użytkowników żadnej dyskryminacji. Jeżeli nie może ona wykonać wszystkich zamówień, powinna dostawy rozłożyć proporcjonalnie według zamówień i ofert. Zakazane jest stosowanie wszelkiego rodzaju praktyk, których celem jest zakłócenie swobodnego działania prawa popytu i podaży.

Zapewnienie – poprzez odpowiednią kontrolę – aby materiały rozszczepialne nie były używane do celów innych niż te, do których są przeznaczone. Komisja powinna zapewnić, aby na terytorium państw członkowskich:

- minerały, półfabrykaty i specjalne materiały rozszczepialne nie były używane do celów innych, niż zgłoszone przez użytkowników;
- przestrzegano postanowień dotyczących zaopatrzenia i każdego szczegółowego zobowiązania dotyczącego kontroli, a przyjętego przez Wspólnotę w umowie zawartej z państwem trzecim lub organizacją międzynarodową.

Każdy, kto w ramach Wspólnoty zakłada lub eksploatuje urządzenia służące do produkcji, oddzielania lub użytkowania półproduktów lub specjalnych materiałów rozszczepialnych albo do obróbki paliw jądrowych napromieniowanych, jest zobowiązany podać do wiadomości Komisji podstawową charakterystykę techniczną tych urządzeń. Powinien on prowadzić i przedstawiać Komisji sprawoz-

dania w celu umożliwienia jej kontroli stanu ilościowego minerałów, półproduktów oraz specjalnych materiałów rozszczepialnych stosowanych i wytwarzanych. To samo dotyczy przewożonych półproduktów i specjalnych materiałów rozszczepialnych.

Komisja może zażądać, aby złożono w składach Agencji lub innych składach kontrolowanych przez nią wszystkie nadwyżki specjalnych materiałów rozszczepialnych, odzyskane lub uzyskane jako produkty uboczne, które nie są rzeczywiście stosowane lub nie nadają się do zastosowania. Złożone specjalne materiały rozszczepialne powinny być bezzwłocznie zwrócone zainteresowanym stronom na ich żądanie.

Komisja może wysyłać – mianowanych przez nią – inspektorów na terytoria państw członkowskich. Przed pierwszym wysłaniem inspektora na terytorium danego państwa Komisja powinna upewnić się, czy dane państwo nie wysuwa wobec niego zastrzeżeń. Konsultacja ta jest wiążąca dla wszystkich następnych misji inspektora. Inspektorzy, po przedstawieniu dokumentu stwierdzającego ich uprawnienia, mają w każdej chwili dostęp do wszystkich miejsc, źródeł informacji i wszystkich osób, które z racji swego zawodu zajmują się materiałami, urządzeniami i zakładami podległymi kontroli. Na żądanie zainteresowanego państwa inspektorom mogą towarzyszyć przedstawiciele władz państwa. Nie może to jednak opóźniać ani ograniczać wykonywania czynności inspektorów. W razie sprzeciwu wobec wykonania kontroli Komisja obowiązana jest zażądać od prezesa Trybunału Sprawiedliwości upoważnienia do zapewnienia wykonywania kontroli w drodze przymusu. Prezes Trybunału powinien podjąć decyzję w terminie trzech dni. Jeśli zwłoka grozi niebezpieczeństwem, Komisja może samodzielnie wydać w formie decyzji pisemnej nakaz przeprowadzenia kontroli, który powinien być bezzwłocznie przedłużony do zatwierdzenia *ex post* prezesowi Trybunału. Po wydaniu nakazu lub decyzji, władze zainteresowanego państwa powinny zapewnić inspektorom dostęp do miejsc wymienionych w nakazie lub decyzji.

W razie stwierdzenia naruszenia postanowień w zakresie bezpieczeństwa Komisji może wydać dyrektywę nakazującą danemu państwu podjęcie, w określonym przez nią terminie, wszelkich środków niezbędnych do położenia kresu stwierdzonym naruszeniom. Dyrektywa powinna być podana do wiadomości Rady UE. Jeżeli dane państwo nie zastosuje się do dyrektywy, Komisja lub inne zainteresowane państwa członkowskie mogą przekazać sprawę do Trybunału.

Komisja może zastosować następujące sankcje wobec osób lub przedsiębiorstw, które naruszyły postanowienia w zakresie bezpieczeństwa:

- ostrzeżenie;
- cofnięcie pomocy finansowej, pomocy technicznej itp.;

- oddanie przedsiębiorstwa na okres nie dłuższy niż cztery miesiące pod zarząd osoby lub kolegium wyznaczonego na podstawie porozumienia między Komisją a zainteresowanym państwem;
- całkowite lub częściowe odebranie półproduktów albo specjalnych materiałów rozszczepialnych.

Decyzje Komisji stanowią tytuł wykonawczy dla właściwych organów zainteresowanego państwa.

Kontrola nie może obejmować materiałów przeznaczonych do celów obronnych, znajdujących się w toku specjalnego i dostosowanego do tych potrzeb procesu produkcyjnego oraz złożonych na przechowanie w magazynach wojskowych.

Wykonywanie prawa własności przyznanego EURATOMowi w stosunku do specjalnych materiałów rozszczepialnych. EURATOM posiada prawo własności na wszystkie specjalne materiały rozszczepialne, wytworzone lub przewożone przez państwa członkowskie, przedsiębiorstwa i osoby fizyczne z tych państw. Powyższe państwa, przedsiębiorstwa i osoby fizyczne mają najszerze prawo użytkowania i zużywania w zakresie specjalnych materiałów rozszczepialnych, które znalazły się prawidłowo w ich posiadaniu, z zastrzeżeniem obowiązków wynikających z postanowień Traktatu w sprawie kontroli bezpieczeństwa prawa opcji oraz ochrony sanitarnej. Agencja prowadzi specjalną ewidencję tych materiałów.

Utworzenie wspólnego rynku atomowego. Zgodnie z postanowieniami Układu w sprawie EURATOMu, państwa członkowskie winny były w ciągu jednego roku od jego wejścia w życie znieść między sobą wszystkie cła i inne opłaty oraz ograniczenia ilościowe w eksporcie i imporcie produktów wyszczególnionych w trzech listach załączonych do Traktatu. Jednocześnie powinna zostać utworzona wspólna taryfa celna na powyższe produkty wobec państw trzecich.

W tym samym terminie powinny być zniesione w stosunku do obywateli państw członkowskich wszelkie ograniczenia wynikające z przynależności państwowej przy obejmowaniu stanowisk, wymagających kwalifikacji w dziedzinie atomowej oraz przy zatrudnianiu do odbudowy zakładów atomowych na terenie Wspólnoty w charakterze naukowym lub przemysłowym.

Państwa zostały też zobowiązane do wydawania zezwoleń na wpłaty należne z tytułu przepływu towarów, usług i kapitałów oraz zezwoleń na przelew kapitałów i uposażeń w granicach, w jakich obieg towarów, usług i kapitałów oraz osób jest swobodny w stosunkach między nimi w wykonywaniu niniejszego Traktatu.

Nawiązywanie stosunków z innymi państwami i organizacjami międzynarodowymi, mogących przyczynić się do postępu w pokojowym użytkowaniu energii atomowej. EURATOM może zawierać umowy o współpracy lub wykonaniu

dla niego usług z państwami trzecimi, ich obywatelami oraz organizacjami międzynarodowymi. Umowy takie w jego imieniu negocjuje i zawiera Komisja za zgodą Rady WE, uchwaloną kwalifikowaną większością głosów. Państwa członkowskie mogą zawrzeć umowę międzynarodową tylko po uzyskaniu aprobaty Komisji. Od negatywnego stanowiska Komisji mogą one odwołać się do Trybunału UE.

c. Założenia integracyjne i zasady ich realizacji w świetle postanowień Traktatu w sprawie Wspólnoty Europejskiej (WE)

Założenia integracyjne i środki. WE ma przyczyniać się do harmonijnego rozwoju działalności gospodarczej na terenie całej Wspólnoty, wzmożonej stabilizacji, szybkiego podwyższania poziomu stopy życiowej i zacieśnienia stosunków między państwami członkowskimi poprzez utworzenie wspólnego rynku i stopniowe ujednolicanie polityki gospodarczej tych państw w drodze:

- stopniowego znoszenia w obrocie między państwami członkowskimi cel i ograniczeń ilościowych w przywozie oraz wszelkich innych środków o podobnych skutkach;
- ustanowienia wspólnej taryfy celnej i wspólnej polityki handlowej wobec państw trzecich;
- zniesienia między państwami członkowskimi przeszkód w swobodnym przepływie osób, usług i kapitałów;
- wprowadzenia wspólnej polityki w dziedzinie rolnictwa;
- zapewnienia wolnej konkurencji we wspólnym rynku przez ustanowienie zakazu wszelkich praktyk ją ograniczających;
- wprowadzenie wspólnej polityki w dziedzinie transportu;
- stosowania procedury, umożliwiającej koordynację polityki gospodarczej państw członkowskich oraz zapobiegania zachwianiu równowagi w ich bilansach płatniczych;
- ujednolicania ustawodawstw poszczególnych państw w zakresie niezbędnym do działania wspólnego rynku;
- utworzenia Europejskiego Funduszu Socjalnego w celu zwiększania możliwości zatrudnienia pracowników i przyczyniania się do podnoszenia poziomu życia;
- utworzenia Europejskiego Banku Inwestycyjnego, mającego ułatwić rozwój gospodarczy Wspólnoty przez utworzenie nowych zasobów;
- stowarzyszenia krajów i terytoriów zamorskich w celu zwiększania wymiany oraz osiągnięcia wspólnym wysiłkiem ich rozwoju gospodarczego i społecznego.

Zasady ustanowienia wspólnego rynku i jednolitej polityki gospodarczej

Zakres przedmiotowy wspólnego rynku. Wspólny rynek, przewidziany przez Traktat WE, obejmuje całokształt produktów z wyjątkiem materiałów wojskowych.

Etapy wprowadzania w życie zasad wspólnego rynku. Traktat WE rozkładał pełną realizację zasad wspólnego rynku na trzy etapy, każdy po cztery lata. Każdy z etapów mógł być skrócony lub przedłużony, z tym że łącznie nie mogły one trwać dłużej niż piętnaście lat.

Liberalizacja handlu

– ***Eliminacja cel między państwami członkowskimi.*** W pierwszym i drugim Etapie miały być przeprowadzone po trzy, ściśle określone przez Traktat WE, obniżki cel importowych, tak aby przy końcu pierwszego etapu obniżka cel na każdy produkt osiągała co najmniej 25%, a przy końcu drugiego etapu, co najmniej 50%. Pozostałe obniżki miały być przeprowadzone w trzecim etapie. Ich tryb – na wniosek Komisji – miała ustalić Rada kwalifikowaną większością głosów.

Cła eksportowe i podobne w skutkach opłaty miały być zniesione najpóźniej z upływem pierwszego etapu.

Cła skarbowe (fiskalne) miały być zredukowane jednocześnie z cłami importowanymi. Członkowie zachowywali prawo zastąpienia tych cel przez opłatę wewnętrzną, jaką stosuje się dla produkcji krajowej.

– ***Ustanowienie wspólnej taryfy celnej.*** Stawki wspólnej taryfy celnej zostały określone na podstawie średniej arytmetycznej cel stosowanych 1 I 1957 r. na terenie RFN, Francji, Włoch i państw Beneluksu. Traktat przewidywał szereg wyjątków w tej sprawie.

Taryfa wspólna na towary, na które cła 1 I 1957 r. nie były wyższe lub niższe o 15% od wspólnej taryfy celnej, miała być wprowadzona z upływem czwartego roku od wejścia w życie Traktatu WE. W odniesieniu do pozostałych towarów państwa członkowskie miały wprowadzić w tym samym terminie cła redukujące o 30% rozpiętość między stawką efektywnie stosowaną 1 I 1957 r. a stawką wspólnej taryfy celnej. Rozpiętość ta miała być zredukowana o dalsze 30% pod koniec drugiego etapu. Wreszcie Traktat postanowił, że wspólna taryfa celna powinna być wprowadzona w całości najpóźniej po upływie okresu przejściowego. Po tym okresie Rada może ustalać zmiany lub zawieszać cła w odniesieniu do poszczególnych państw, jeżeli zaistnieją trudności gospodarcze nie przekraczające 20% każdej stawki celnej na okres nie dłuższy niż sześć miesięcy. Decyzje powyższe mogą być przedłużone tylko na dalszych sześć miesięcy.

– ***Eliminacja ograniczeń ilościowych między państwami członkowskimi.*** Traktat WE stanowił skomplikowany mechanizm stopniowego znoszenia wszelkich

ograniczeń ilościowych we wzajemnych obrotach między państwami członkowskimi. Miały one być zniesione najpóźniej do końca okresu przejściowego, zaś ograniczenia ilościowe w wywozie do tych państw – najpóźniej do końca pierwszego etapu.

Swoboda przepływu osób, usług i kapitałów

– *Przepływ osób.* Swoboda przepływu osób na terenie Wspólnoty miała być zapewniona najpóźniej do końca okresu przejściowego. Traktat WE przewidywał zniesienie wszelkiej dyskryminacji wobec pracowników z państw członkowskich, stosowanej ze względu na obywatelstwo w dziedzinie zatrudniania, płac oraz innych warunków pracy. Z zastrzeżeniem ograniczeń uzasadnionych względami porządku publicznego, swoboda poruszania się pracowników obejmuje prawo do: przyjmowania pracy konkretnie zaoferowanej: swobodnego przenoszenia się w tym celu w obrębie Wspólnoty; zamieszkania na terytorium jednego z państw członkowskich po podjęciu pracy. Postanowienia powyższe nie odnoszą się do pracy w administracji publicznej.

Ograniczenia dotyczące swobodnego osiedlania się obywateli jednego państwa Wspólnoty na terenie innych państw członkowskich, miały być zniesione w okresie przejściowym. W tym samym okresie miały być zniesione ograniczenia dotyczące swobody zakładania agencji i filii przez obywateli jednego państwa Wspólnoty, osiadłych na terenie innych państw członkowskich. Ograniczenia miały być stosowane tylko ze względu na bezpieczeństwo i porządek publiczny.

Rada została zobowiązana – na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego i Komitetu Ekonomiczno-Społecznego – przed upływem pierwszego etapu uchwalić jednomyślnie ogólny program, dotyczący istniejących na terenie Wspólnoty ograniczeń w swobodzie osiedlania się.

– *Przepływ usług.* Ograniczenia w odniesieniu do swobody wykonywania usług przez obywateli państw członkowskich, osiadłych w innym niż kraj osoby korzystającej ze świadczeń kraju Wspólnoty, miały być zniesione w okresie przejściowym na podstawie programu jednomyślnie uchwalonego przez Radę.

Program miał być uchwalony na wniosek Komisji przed upływem pierwszego etapu.

– *Przepływ kapitałów.* Członkowie Wspólnoty zostali zobowiązani do stopniowego zniesienia w okresie przejściowym ograniczeń w przepływie kapitałów, należących do osób zamieszkałych na terytorium Wspólnoty w zakresie niezbędnym do sprawnego funkcjonowania wspólnego rynku oraz do zniesienia wszystkich form dyskryminacji wynikających z obywatelstwa, miejsca zamieszkania lub miejsca lokaty kapitału. Bieżące płatności, związane z przepływem kapitałów między

państwami członkowskimi, miały zostać zwolnione od wszelkich ograniczeń najpóźniej pod koniec pierwszego etapu.

Wspólna polityka rolna. Celem wspólnej polityki rolnej jest zwiększenie wydajności produkcji rolnej, zapewnienie w ten sposób odpowiedniego poziomu życia ludności zatrudnionej w rolnictwie, stabilizacja rynków, zapewnienie bezpieczeństwa zaopatrzenia oraz odpowiednich cen przy dostawach dla konsumentów.

Wspólna polityka rolna miała być ustanowiona najpóźniej do końca okresu przejściowego. Może ona przyjmować następujące formy: wspólne zasady konkurencji, obowiązkową koordynację rynków, europejską organizację rynków. Aby osiągnąć te cele państwa WE mogą wspólnie ustalać ceny, subwencje i komercjalizację poszczególnych wyrobów; system składania i zbytu produktów rolnych; wspólną technikę stabilizacji przewozu i wywozu oraz ustanawiać fundusze dla nadawania właściwego kierunku rozwoju rolnictwa i gwarancji rolnych.

Rada została zobowiązana do wydawania dyrektyw dotyczących ustanowienia wspólnej polityki rolnej, na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego, jednomyślnie w czasie pierwszych dwóch lat oraz kwalifikowaną większością głosów w okresie późniejszym.

Przewidziano w Traktacie WE zachowanie w rolnictwie pewnych form protekcjonizmu w okresie przejściowym, szczególnie w odniesieniu do gospodarstw rolnych upośledzonych przez warunki strukturalne lub naturalne.

Jeśli stopniowe znoszenie cel i ograniczeń ilościowych we wzajemnych obrotach między członkami WE mogło i wpływało w takim stopniu na obniżenie cen artykułów rolnych na rynku, że stawiało to w trudnej sytuacji rolnictwo jednego z państw członkowskich, wówczas państwo to mogło ustalać tzw. ceny minimalne, poniżej których import był zakazany. Wszystkie ceny minimalne powinny być zniesione z upływem okresu przejściowego.

Wspólna polityka transportowa. Traktat WE formułuje tylko wytyczne ogólne dla wspólnej polityki transportowej państw członkowskich, pozostawiając Radzie ustanowienie szczegółowych jej zasad. Na mocy art. 75 Rada została zobowiązana do uchwalenia – na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego i Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, wspólnych zasad odnoszących się do przewozów międzynarodowych na terenie Wspólnoty oraz warunków dopuszczenia do przewozów wewnętrznym w jednym z państw członkowskich Wspólnoty przewoźników niezamieszkałych na jego terytorium.

Do czasu uchwalenia powyższych postanowień żaden z członków Wspólnoty nie może bez jednomyślnej zgody Rady zmienić bezpośrednio lub pośrednio postanowień obowiązujących w chwili wejścia w życie Traktatu WE, które byłyby

mniej korzystne dla przewoźników innych państw członkowskich w porównaniu z warunkami przewidzianymi dla przewoźników krajowych.

Z upływem drugiego etapu przejściowego na terenie WE miała być usunięta wszelka dyskryminacja w transporcie, polegająca na stosowaniu przez przewoźnika różnych cen i warunków transportu na tych samych połączeniach przewoźowych, ze względu na kraj pochodzenia lub przeznaczenia towarów. Traktat zakazywał od chwili wejścia w drugi etap – z wyjątkiem przypadków, gdy zezwoli na to Komisja – nakładania przez państwa członkowskie w zakresie przewozów na terenie Wspólnoty cen i warunków, zawierających jakiekolwiek elementy popierania lub ochrony jednego lub kilku przedsiębiorstw albo poszczególnych przemysłów. Zakaz ten nie odnosił się do taryf konkurencyjnych. Dozwolone jest udzielanie pomocy w celu koordynowania przewozów lub opłacania świadczeń związanych z pojęciem użyteczności publicznej.

Zasady dotyczące wolnej konkurencji. Zgodnie z Traktatem Rzymskim zakazane są wszelkie porozumienia między przedsiębiorstwami, decyzje o zrzeszeniu się oraz uzgodniona działalność, której celem jest hamowanie, ograniczanie lub wypaczanie wolnej konkurencji na terenie Wspólnoty. Tego typu ustalenia są nieważne z samego prawa.

Zakazane jest udzielanie przez państwa lub ze źródeł państwowych jakiegokolwiek pomocy, która przez uprzywilejowanie niektórych przedsiębiorstw lub gałęzi produkcji wypacza wolną konkurencję. Traktat dopuszcza udzielanie przez państwo pomocy na: cele socjalne dla indywidualnych konsumentów; naprawianie szkód wyrządzonych przez klęski żywiołowe; rozwój gospodarczy regionów, w których poziom życia jest nienormalnie niski lub w niektórych występuje niedostateczne zatrudnienie; realizację projektów mających znaczenie ogólnoeuropejskie lub zapobiegających zakłóceniom w gospodarce państwa członkowskiego; na ułatwianie rozwoju różnych form działalności lub rozwoju regionów gospodarczych, jeżeli nie zmienia ona warunków wymiany w zakresie naruszającym wspólny interes. Zakazane jest stosowanie dumpingu.

Traktat WE zobowiązuje Radę, aby w czasie trzech lat od jego wejścia w życie uchwaliła – na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego – wszelkie rozporządzenia i dyrektywy niezbędne do realizacji powyższych zasad. Jeśli takie postanowienia nie będą uchwalone w powyższym terminie, Rada winna uchwalić je w terminie późniejszym.

Jeśli Komisja stwierdziła naruszenie powyższych zasad powinna zaproponować środki niezbędne do położenia temu kresu. Jeśli nie zostanie położony kres tym naruszeniom, może ona zezwolić członkom Wspólnoty na wprowadzenie koniecznych postanowień w celu zapobieżenia tej sytuacji, ustalając jednocześnie warunki i tryb ich zastosowania.

Zbliżenie ustawodawstw. Traktat WE upoważnił Radę do podejmowania – na wniosek Komisji – jednomyślnie dyrektyw w sprawie zbliżenia aktów prawnych, obowiązujących w państwach członkowskich, które mają bezpośredni związek z utworzeniem lub sprawnym funkcjonowaniem wspólnego rynku.

Jednocześnie upoważnił Komisję do przeprowadzenia konsultacji z państwami członkowskimi, jeśli stwierdzi ona, że istnieją inne różnice w aktach prawnych tych państw, które zakłócają prawidłową konkurencję we wspólnym rynku. Jeśli konsultacje te nie doprowadzą do usunięcia powyższych różnic, Rada na wniosek Komisji – uchwała niezbędne dyrektywy, w pierwszych dwóch etapach okresu przejściowego jednomyślnie, następnie zaś kwalifikowaną większością głosów.

Polityka gospodarcza

– *Bilans płatniczy.* Art. 105 Traktatu WE zobowiązywał państwa do koordynowania ich polityki gospodarczej. W tym celu winne są one organizować współpracę między właścicielami jednostki swych administracji i swymi bankami centralnymi.

Każdy członek WE został zobowiązany do zezwolenia na dokonywanie w walucie państwa członkowskiego, w którym mieszka wierzyciel lub beneficjariusz, płatności związanych z wymianą towarów, usług, kapitału i osób między państwami członkowskimi. Jednocześnie zobowiązywały się one nie wprowadzać we wzajemnych obrotach żadnych nowych ograniczeń w przekazach związanych z transakcjami niewidocznymi, wymienionymi w liście zawartej w załączniku do Traktatu, a w przyszłości stopniowo je eliminować.

W przypadku trudności lub powyższej groźby ich powstania w bilansie płatniczym jednego z państw członkowskich, których przyczyną jest ogólny brak równowagi tego bilansu lub rodzaju dewiz, jakimi to państwo rozporządza, które w szczególności mogą uniemożliwić sprawne działanie wspólnego rynku lub stopniowe wprowadzanie wspólnej polityki handlowej, Komisja została zobowiązana do podjęcia akcji w celu zlikwidowania powyższej sytuacji. Jeśli akcja ta okaże się nieskuteczna, wówczas Rada – na wniosek Komisji – podejmuje dyrektywę w sprawie uruchomienia wzajemnej pomocy, która może między innymi sprowadzać się do przyznania takiemu państwu ograniczonych kredytów przez pozostałe państwa członkowskie, a w okresie przejściowym także specjalnych zniżek celnych lub zwiększenia kontyngentów eksportowych dla państwa, znajdującego się w trudnej sytuacji.

– *Polityka handlowa.* Traktat WE zobowiązywał państwa członkowskie do takiego skoordynowania ich stosunków z krajami trzecimi, aby z upływem okresu przejściowego zostały stworzone warunki niezbędne do wprowadzenia w życie wspólnej polityki w dziedzinie handlu zagranicznego.

Po upływie okresu przejściowego wspólna polityka handlowa winna opierać się na jednolitych zasadach, w szczególności w zakresie zmian cel, zawierania układów celnych i handlowych, ujednolicania zwolnień, polityki wywozowej, jak również środków mających na celu ochronę handlu, w tym również środki podejmowane w przypadku dumpingu i subwencji.

W przypadku gdy powinny być podjęte rokowania w sprawie zawarcia układów z krajami trzecimi, Komisja przedstawia Radzie odpowiednie zalecenia, które upoważniają ją do rozpoczęcia rokowań.

Polityka społeczna. Traktat WE zobowiązał Komisję do rozwijania współpracy między państwami członkowskimi w dziedzinie zagadnień społecznych, a szczególnie w zakresie: zatrudnienia, prawa pracy i warunków pracy, kształcenia i doskonalenia zawodowego, ubezpieczeń społecznych, ochrony przed wypadkami oraz chorobami zawodowymi, higieny pracy, prawa zrzeszenia się oraz zawierania umów zbiorowych między pracodawcami i pracownikami. Nie precyzuje on jednak żadnych konkretnych w tym zakresie, ani terminów realizacji przedsięwzięcia.

Jednocześnie powołał on do życia Europejski Fundusz Socjalny, którego zadaniem miało być ułatwienie uzyskiwania pracy; udzielanie pracownikom pomocy w zakresie przesiedlania się oraz zmiany zawodu.

d. Rozszerzenie celów integracyjnych WE przez Jednolity Akt Europejski. Jednolity Akt Europejski z 1986 r. rozszerzył cele i zadania WE względnie ustanowił podstawy prawne dla działalności prowadzonej już przez tę Wspólnotę, której nie przewidywał formalnie Traktat Rzymski. Na podstawie art. 20 tego Traktatu został wprowadzony do Tytułu II Części III Traktatu Rzymskiego (Polityka Gospodarcza) nowy rozdział zatytułowany „Współpraca w dziedzinie polityki gospodarczej i walutowej (Unia gospodarcza i walutowa)”, który zobowiązuje państwa członkowskie do współpracy w celu zapewnienia zgodności polityki ekonomicznej i walutowej we Wspólnocie, a szczególnie w celu zapewnienia wyrównania bilansów płatniczych, stabilności walutowej i cenowej.

Z kolei art. 23 Aktu wprowadził do tej Części Traktatu Rzymskiego nowy Tytuł (V), który mówi o konieczności działania na rzecz zgodności polityki gospodarczej i socjalnej Wspólnoty.

Natomiast na podstawie art. 24 Aktu wprowadzono do tej Części Traktatu Rzymskiego Tytuł VI. Postawiono w nim formalnie przed EWG nowe zadania, które były już wprawdzie podjęte w praktyce przez Wspólnotę, ale nie miały podstaw prawnych w Traktacie, a mianowicie prowadzenie przez nią badań naukowych i rozwijanie nowoczesnej technologii.

Wreszcie art. 25 Aktu wprowadził do Traktatu jeszcze jeden nowy Tytuł (VII), mówiący o obowiązku Wspólnoty prowadzenia działalności w dziedzinie

ochrony środowiska naturalnego. I w tym przypadku działalność powyższa w istotnym zakresie była już prowadzona, szczególnie po decyzji paryskiego szczytu państw EWG z 20 X 1972 r. w sprawie podjęcia przez tę Wspólnotę polityki w sprawie ochrony środowiska, jednak w Traktacie nie było dotychczas jednoznacznych postanowień na ten temat.

e. Rozszerzenie celów integracyjnych WE przez Traktat w sprawie utworzenia Unii Europejskiej. Traktat w sprawie utworzenia Unii Europejskiej istotnie rozszerzył cele WE. W artykule B stwierdza się m.in., że celem UE jest proponowanie postępu gospodarczego i społecznego, który będzie zrównoważony i nieprzerwany, w szczególności poprzez stworzenie obszaru pozbawionego wewnętrżnych granic oraz utworzenie unii ekonomicznej i walutowej, posiadającej docelowo wspólną walutę.

Zgodnie z postanowieniami Traktatu, realizacja unii ekonomicznej i walutowej ma odbywać się w trzech etapach: pierwszy do 31 XII 1993 r., drugi ma trwać najdłużej, do 31 XII 1998 r., o ile do końca 1997 r. nie ustali się wcześniejszego terminu jego zakończenia, trzeci rozpocznie się najpóźniej 1 I 1999 r.

W przypadku unii ekonomicznej państwa członkowskie zobowiązały się już od pierwszego etapu jej tworzenia traktować politykę ekonomiczną jako przedmiot wspólnego zainteresowania oraz koordynować ją w ramach Rady. Z kolei Rada uzyskała uprawnienia do uchwalania w formie ogólnych zaleceń wytycznych w sprawie polityki ekonomicznej poszczególnych państw członkowskich.

W trakcie tego etapu miał być utworzony wielostronny system nadzorowania rozwoju sytuacji ekonomicznej w państwach członkowskich oraz zgodności ich polityki z wytycznymi Rady. W tym celu winny między innymi informować Komisję o wszystkich ważnych przedsięwzięciach, podejmowanych w dziedzinie ich polityki ekonomicznej. Jeśli Komisja stwierdzi, że działalność państwa nie jest zgodna z wytycznymi Rady lub zagraża on tworzeniu unii ekonomicznej i walutowej, przedkładać będzie Radzie stosowne wnioski, która ma prawo uchylać odpowiednie zalecenia pod adresem poszczególnych rządów. Od drugiego etapu Rada ma prawo udzielania państwom członkowskim pomocy finansowej w celu realizacji jej zaleceń.

Od pierwszego etapu Komisja miała śledzić rozwój sytuacji budżetowej w poszczególnych państwach członkowskich, szczególnie pod kątem przestrzegania przez rządy dyscypliny budżetowej. Od drugiego etapu państwa członkowskie są zobowiązane do niedopuszczania do nadmiernego deficytu budżetowego. W przypadku gdy dane państwo permanentnie nie będzie realizowało zaleceń Rady w sprawie redukcji przez niego deficytu budżetowego, od trzeciego etapu Rada będzie mogła wyznaczać dla tego państwa limit czasu, w trakcie którego winno

ono podjąć stosowne środki w celu uzdrowienia jego sytuacji budżetowej. Będzie też mogła żądać przedłożenia w jej w wyznaczonym przez nią terminie raportu w sprawie podjętych przez to państwo środków zgodnie z jej zaleceniami. Tak długo, jak państwo nie będzie wykonywało zaleceń Rady, będzie ona władna zastosować od trzeciego etapu dodatkowe środki nacisku na państwo, w tym: zalecić Europejskiemu Bankowi Inwestycyjnemu zrewidowanie polityki kredytowej względem tego państwa, zalecić państwu złożenie nieoprocentowanego depozytu finansowego do czasu skorygowania przez niego nadmiernego deficytu budżetowego czy wreszcie nałożyć na państwo grzywnę finansową.

Traktat przewiduje podjęcie przez państwa członkowskie szeregu innych szczegółowych przedsięwzięć oraz ustanawia kilka ogólnych zasad. Należy do nich między nimi wprowadzenie od drugiego etapu zakazu ustanawiania jakichkolwiek przywilejów lub ułatwień dla poszczególnych instytucji Wspólnoty, rządów, władz lokalnych i regionalnych oraz przedsiębiorstw publicznych w stosunkach z instytucjami finansowymi na terenie Wspólnoty.

W przypadku tworzenia unii walutowej w pierwszym etapie państwa członkowskie winny były znieść wszelkie istniejące jeszcze ograniczenia w swobodnym przepływie kapitałów. Niektóre państwa mogły uzyskać jednak zgodę na zniesienie tych ograniczeń do 1995 r. Miały też podjąć działania na rzecz zapewnienia w nich stabilności cen i zdrowych finansów publicznych. ECU miała być stosowana coraz częściej przez instytucje publiczne państw członkowskich w ich operacjach; miało stać się też możliwe denominowanie w tej walucie akcji i innych papierów wartościowych.

W drugim etapie miał rozpocząć się proces, którego celem byłoby doprowadzenie do uzyskania przez banki centralne państw członkowskich pełnej niezależności. Miał być utworzony Europejski Instytut Walutowy. Jego celem było: umacnianie współpracy między bankami centralnymi państw członkowskich oraz współpracy tych państw w dziedzinie polityki walutowej, kontrolowanie Europejskiego Systemu Walutowego, przeprowadzenie konsultacji w dziedzinie problemów leżących w kompetencji banków centralnych, przygotowanie instrumentów i procedury dla realizacji jednolitej polityki walutowej w trzecim etapie. Instytut miał też przejąć funkcje Funduszu Europejskiej Współpracy Walutowej. Miał też do 31 XII 1996 r. przygotować organizacyjne, prawne i logistyczne ramy dla wykonania zadań przez Europejski System Banków Centralnych.

Instytut został uprawniony do formułowania zaleceń i opinii dla rządów państw członkowskich i Rady w sprawie kierunków polityki walutowej i kursów wahań, oraz zaleceń dla narodowych organów finansowych tych państw w sprawie ich polityki walutowej. Rada była zobowiązana do konsultowania się z Instytutem

przed podjęciem uchwały dotyczącej jakiegokolwiek sprawy, dotyczącej polityki walutowej.

Instytut miał być zarządzany przez Radę składającą się z prezesa, powoływanego wspólnie przez rządy państw członkowskich, wiceprezesa, wybieranego przez Radę spośród jej pozostałych członków, oraz gubernatorów banków państw członkowskich.

W drugim etapie winny być wprowadzone kolejne ograniczenia pasma wahań kursów. Miały być zniesione wszelkie ograniczenia prawne dyskryminujące ECU. Obowiązkowe miało stać się denominowanie w ECU sprawozdań i bilansów instytucji publicznych, jak też notowań surowców na giełdach europejskich. Państwa były zobowiązane ujednolicić swe ustawodawstwo w odniesieniu do polityki walutowej, a szczególnie statuty ich banków centralnych.

Pod koniec drugiego etapu Rada na wniosek Komisji miała dokonać oceny poszczególnych państw pod kątem spełniania przez nie warunków przyjęcia wspólnej waluty. Podstawowym warunkiem jest konwergencja ich polityki gospodarczej, której stan ma być oceniany według czterech kryteriów:

- osiągnięcie wysokiego stopnia stabilizacji cen, która wyznacza najniższy poziom inflacji w trzech krajach członkowskich stopa inflacji nie może przekraczać więcej niż 1,5% średniej wzrostu cen w trzech krajach o najniższej inflacji;
- zapobieganie nadmiernemu deficytowi budżetowemu, który nie powinien przekraczać 3% produktu społecznego mierzony w cenach rynkowych w roku poprzedzającym badanie;
- przestrzeganie granic wahań kursu walutowego w ramach Europejskiego Systemu Walutowego przez okres co najmniej 2 lat bez dokonywania dewaluacji wobec innych walut, aktualnie dopuszczalny zakres odchyłeń wynosi $\pm 15\%$, z wyjątkiem RFN i Holandii, w przypadku których odchylenie może wynosić maksimum $\pm 2,5\%$;
- dług publiczny nie powinien przekraczać 60% PKB, mierzony w cenach w roku poprzedzającym badanie;
- długoterminowa stopa procentowa nie powinna być wyższa więcej niż o 2 punkty od stopy procentowej w trzech krajach UE o najniższej inflacji w roku poprzedzającym badanie.

Rada w składzie szefów państw i rządów nie później niż do 31 XII 1996 r. kwalifikowaną większością głosów miała postanowić, czy większość państw członkowskich spełnia warunki do wprowadzenia wspólnej waluty i czy jest stosowne rozpocząć trzeci etap, a jeśli tak, to ustali termin jego rozpoczęcia.

Jeśli do końca 1997 r. nie będzie ustalona data rozpoczęcia trzeciego etapu, wówczas etap ten rozpocznie się 1 I 1999 r. W takiej sytuacji Rada w składzie szefów państw i rządów przed 1 VII 1998 r. ustali, które państwa spełnią warunki do przyjęcia wspólnej waluty. W przypadku państw, które nie będą spełniały wymaganych warunków, nie będą mieć zastosowania niektóre postanowienia Traktatu w sprawie unii walutowej. Nie będą też one miały prawa głosowania w Radzie w odniesieniu do niektórych spraw, związanych z realizacją unii ekonomicznej i walutowej. Będą też miały zmniejszone uprawnienia w ramach Europejskiego Systemu Banków Centralnych.

Co najmniej raz na dwa lata lub na żądanie państwa, które było dotychczas uznawane za nie spełniające warunków do przyjęcia wspólnej waluty, Komisja i Europejski Bank Centralny przedkładać będą Radzie raport o sytuacji ekonomicznej i finansowej takiego państwa, przy uwzględnianiu wymienionych wyżej kryteriów.

Na jego podstawie Rada w składzie szefów państw i rządów, po konsultacji z Parlamentem Europejskim, kwalifikowaną większością głosów będzie decydowała, czy dane państwo członkowskie może być włączone do grupy państw posiadających wspólną walutę, czy jeszcze nie.

Wyjątek w tej kwestii stanowi Wielka Brytania. W jej przypadku jednocześnie z Traktatem został zawarty specjalny protokół, który stanowi, że będzie ona sama decydowała – notyfikując o swym stanowisku Radę – czy i kiedy wkroczy ona do trzeciego etapu budowy unii walutowej i ekonomicznej.

W trzecim etapie zostanie utworzony Europejski System Banków Centralnych, składający się z Europejskiego Banku Centralnego, który powstanie w miejsce Europejskiego Instytutu Walutowego i banków centralnych państw członkowskich. Podstawowym zadaniem Europejskiego Systemu Banków Centralnych ma być zapewnienie stabilności cen i popieranie polityki ekonomicznej, realizowanej w ramach Wspólnot. Cel ten ma być osiąganym poprzez: ustalanie i realizowanie wspólnej polityki walutowej w ramach Wspólnot, przeprowadzenie zagranicznych operacji wymiennych, utrzymywanie i zarządzanie oficjalnymi rezerwami dewizowymi państw członkowskich, promowanie sprawnych operacji systemów płatniczych.

Waluty tych państw członkowskich, które Rada uzna za gotowe do przyjęcia wspólnej waluty, zostaną zastąpione wspólną walutą europejską. Traktat nie stanowi jednak, jaka ma być jej nazwa. Ma być emitowana przez Europejski Bank Centralny i narodowe banki centralne.

Jednocześnie w trzecim etapie Komitet Walutowy ma być zastąpiony Komitetem Ekonomicznym i Finansowym. Będzie on nadzorował sytuację ekonomiczną i finansową poszczególnych państw członkowskich, jak i całej Wspólnoty, oraz

przedkładał Radzie i Komisji stosowne informacje na powyższy temat, w oparciu o które Rada będzie wydawać zalecenia w sprawie polityki ekonomicznej i walutowej. Będzie on też mógł wydawać opinie na ten temat na życzenie powyższych organów, jak i własnej inicjatywy.

* * *

Z kolei w Części Trzeciej zmodyfikowanego przez niego Traktatu w sprawie WE, rozciągnięto przedmiotowy zakres działalności WE na następujące dziedziny:

Budowa infrastruktury europejskiej. Tytuł XII przewiduje podjęcie przez państwa członkowskie i samą Unię działalności na rzecz budowy infrastruktury transeuropejskiej w dziedzinie transportu, telekomunikacji i energetyki oraz stworzenie systemu umożliwiającego obywatelom Unii swobodne korzystanie z tej infrastruktury. Winny one zmierzać do promowania wzajemnych powiązań i wzajemnego współoddziaływania narodowych infrastruktur, jak i dostępu do innych infrastruktur. Szczególna uwaga winna być skoncentrowana na tworzeniu połączeń centralnych regionów Unii z wyspami, państwami bez dostępu do morza i regionami peryferyjnymi.

W tym celu Rada wypracuje serię wytycznych, obejmujących zadania, priorytety i ogólne kierunki stosowanych środków. Wytyczne te winny utożsamiać projekty stanowiące wspólny interes. Unia winna popierać finansowe wysiłki państw członkowskich na rzecz projektów, stanowiących wspólny interes, szczególnie w formie stwarzania możliwości prowadzenia badań, uzyskiwania gwarancji pożyczkowych i oprocentowanych subsydiów. Może ona też udzielać pomocy finansowej z Funduszu Spójności na realizację konkretnych projektów w państwach członkowskich, służących powyższemu celowi. Komisja może podejmować decyzje w sprawie podjęcia współpracy z państwami trzecimi w celu promowania projektów stanowiących wzajemny interes i zapewnienia wzajemnego oddziaływania infrastruktur.

Ochrona zdrowia publicznego. Tytuł X przewiduje podjęcie przez państwa członkowskie współpracy w zakresie ochrony zdrowia publicznego. Postanowienia w tej kwestii sformułowane są jednak bardzo ogólnie. Stanowi on jedynie, że państwa członkowskie będą koordynowały między sobą przy pomocy i poparciu Wspólnoty, politykę i programy działania w zakresie zapobiegania chorobom, szczególnie poprzez podejmowanie badań nad przyczynami ich powstawania i przenoszenia się, jak również w zakresie rozwoju informacji i oświaty medycznej.

Współpraca w dziedzinie kultury. Tytuł IX stanowi, że państwa członkowskie Unii podejmą współpracę, przy jej poparciu i pomocy, w dziedzinie kultury. Celem tej współpracy ma być przede wszystkim: wzajemne pogłębianie wiedzy i rozpowszechnianie kultury oraz historii między narodami państw europejskich; konser-

wowanie i zabezpieczanie spuścizny kulturalnej o znaczeniu ogólnoeuropejskim; rozwijanie między państwami i narodami europejskimi niekomercyjnej wymiany kulturalnej; rozwijanie twórczości artystycznej i literackiej, w tym sektora audiowizualnego. Nie przewiduje się natomiast działań na rzecz harmonizacji ustawodawstwa państw członkowskich w dziedzinie kultury.

Ochrona konsumenta. Dodany do Traktatu w sprawie WE art. 129a stanowi, że Wspólnota ta uczestniczy w osiąganiu wysokiego stopnia ochrony konsumentów. Cel ten ma osiągać poprzez: działanie na rzecz ujednolicenia przepisów państw członkowskich w zakresie ochrony konsumenta; popieranie i uzupełnianie polityki tych państw w dziedzinie ochrony zdrowia, bezpieczeństwa i interesów ekonomicznych konsumentów oraz udzielanie im stosownych informacji.

Ochrona praw człowieka. Dodany do tego Traktatu art. 138a ustanawia instytucję Rzecznika Praw Obywatelskich (Ombudsmana). Zadaniem jego jest przyjmowanie skarg od wszystkich obywateli Unii lub osób fizycznych i prawnych, zamieszkałych lub posiadających swoją statutową siedzibę w jednym z państw członkowskich, które dotyczą niewłaściwego zarządzania działaniami instytucji lub organów Wspólnot, z wyjątkiem wykonywania funkcji sądowych przez Trybunał Sprawiedliwości i Trybunał Pierwszej Instancji.

Zgodnie ze swymi funkcjami Rzecznik prowadzi śledztwo albo z własnej inicjatywy lub na podstawie skargi przekazanej mu bezpośrednio lub przez członka Parlamentu Europejskiego, z wyjątkiem sytuacji, gdy domniemane fakty niewłaściwego zarządzania były lub są przedmiotem postępowania sądowego. Jeśli Rzecznik ustali fakt niewłaściwego zarządzania, kieruje on sprawę do stosownego organu, który winien w ciągu trzech miesięcy poinformować go o swym stanowisku. Następnie Rzecznik winien przesłać sprawozdanie do Parlamentu Europejskiego i zainteresowanych instytucji. Winien on też poinformować osobę, która skierowała do niego skargę, o rezultatach przeprowadzonego śledztwa.

Każdy obywatel Unii i każda osoba fizyczna oraz prawna, zamieszkująca lub której siedziba jest w jednym z państw członkowskich, ma prawo do przedkładania, indywidualnie lub wspólnie z innymi obywatelami lub osobami prawnymi, petycji do Parlamentu Europejskiego w sprawach objętych zakresem działalności Unii, które dotyczą ich bezpośrednio.

* * *

Wreszcie Traktat w sprawie UE przewiduje rozszerzenie i pogłębienie współpracy i integracji państw członkowskich w dziedzinach, objętych po raz pierwszy tymi procesami na podstawie Jednolitego Aktu Europejskiego. Są nimi następujące dziedziny:

Spójność gospodarcza i społeczna. Jednolity Akt Europejski (art. 23) postanowił, że WE w celu promowania harmonijnego jej rozwoju winna prowadzić działalność na rzecz wzmocnienia spójności gospodarczej i społecznej. Oznacza to, że rozwój gospodarczy ma iść w parze z rozwiązaniem problemów społecznych, z drugiej zaś strony winno się dążyć do zmniejszenia różnic w poziomie rozwoju różnych regionów oraz zmniejszenia zacofania najmniej rozwiniętych regionów.

Jednocześnie na podstawie artykułu państwa członkowskie są zobowiązane do prowadzenia i koordynowania swej polityki gospodarczej w taki sposób, aby osiągnąć powyższe cele.

WE winna była popierać osiąganie tych celów przez akcje podejmowane przy pomocy funduszy strukturalnych, a szczególnie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego.

Rada może podjąć dodatkowe konkretne przedsięwzięcia poza powyższymi funduszami i bez uszczerbku dla środków, ustanowionych w ramach innych polityk Wspólnoty, jeśli zachodzi ku temu potrzeba.

Traktat z Maastricht wprowadził do Traktatu w sprawie WE art. 130d, który ustanawia Fundusz Spójności, z którego przewiduje się finansowanie realizacji projektów w dziedzinie ochrony środowiska i infrastruktury europejskiej w dziedzinie transportu. Z kolei art. 130b przewiduje, że Komisja winna przedkładać co trzy lata Parlamentowi Europejskiemu, Komitetowi Ekonomiczno-Społecznemu oraz Komitetowi Regionów sprawozdanie z postępu, osiąganego w zakresie spójności gospodarczej i społecznej oraz w jaki sposób w tym celu wykorzystano środki pozostające w dyspozycji Wspólnoty.

Ochrona środowiska. WE zajmowała się ochroną środowiska już od początku lat siedemdziesiątych. Jednak podstawowe zasady ogólnej polityki Wspólnoty w tej dziedzinie zostały sformułowane dopiero przez Jednolity Akt Europejski. Wprowadził on Tytuł XVI do Części III Traktatu w sprawie WE zatytułowany „środowisko naturalne”. Stanowił on, że celem działalności WE w dziedzinie ochrony środowiska winno być: zachowanie, chronienie oraz poprawianie jakościowego stanu środowiska naturalnego; przyczynianie się do ochrony zdrowia ludzkiego poprzez ochronę środowiska; rozsądne i racjonalne wykorzystanie zasobów naturalnych.

Działania Wspólnoty w realizowaniu tych celów winny opierać się na zasadzie podejmowania akcji prewencyjnych, tzn. że wszelkie szkody w środowisku winny być likwidowane u źródeł, a zanieczyszczający środowisko winien ponosić tego koszty. Wymogi ochrony środowiska winny stosować część składową polityki Wspólnoty w innych dziedzinach. Wspólnota została zobowiązana do współpracy

z innymi narodowymi i międzynarodowymi instytucjami w celu promowania przedsięwzięć w zakresie ochrony środowiska na płaszczyźnie międzynarodowej.

Traktat z Maastricht z kolei zobowiązał Radę do ustalania:

- postanowień głównie natury skarbowej w odniesieniu do ochrony środowiska;
- środków dotyczących planowania miejskiego i wiejskiego oraz użytkowania ziemi, wyłączając kwestie zarządzania odpadami i działania o charakterze ogólnym oraz zarządzania zasobami wodnymi;
- środków szczególnie wpływających na wybór przez państwa członkowskie źródeł energii i ogólną strukturę ich zaopatrzenia w energię;
- ogólnych programów akcji, zawierających priorytetowe cele w zakresie ochrony środowiska, które winny być osiągnięte.

Oświata i szkolenie zawodowe. WE zajmowała się oświatą i szkoleniem zawodowym już od początku lat siedemdziesiątych. Dopiero jednak Traktat z Maastricht sformułował w rozdziale 3, dodanym do Tytułu VIII Traktatu Rzymskiego, ogólne zasady współpracy państw członkowskich w dziedzinie oświaty i szkolenia zawodowego.

W zakresie oświaty Wspólnota winna przyczyniać się do podnoszenia jej poziomu, zachęcając państwa członkowskie do współpracy i, jeśli to jest konieczne, wspierając i uzupełniając ich działalność. W swym działaniu Wspólnota winna respektować odpowiedzialność państw członkowskich za treść nauczania, organizację systemów edukacyjnych i ich różnorodność kulturową oraz językową.

Wspólnota winna zmierzać do:

- rozwoju europejskiego wymiaru edukacji, między innymi poprzez nauczanie i rozpowszechnianie języków państw członkowskich;
- popieranie wymiany studentów i nauczycieli, między innymi poprzez zachęcanie do uznawania na uczelniach dyplomów i okresów studiów;
- rozwijanie współpracy między instytucjami oświatowymi;
- popieranie wymiany młodzieży i społecznych instruktorów edukacyjnych;
- popieranie rozwoju kształcenia zaocznego;
- wspieranie wymiany doświadczeń państw członkowskich w zakresie oświaty.

W zakresie szkolenia zawodowego Wspólnota winna wspierać i uzupełniać działalność państw członkowskich w tej dziedzinie, respektując odpowiedzialność tych państw za treść i organizację szkolenia zawodowego. Jej działalność w tej dziedzinie winna zmierzać do:

- ułatwiania przystosowania się do zmian w przemyśle, zwłaszcza poprzez szkolenie zawodowe i przekwalifikowanie;
- podnoszenia poziomu szkolenia zawodowego początkowego i ustawicznego;
- ułatwiania dostępu do szkolenia zawodowego i popierania mobilności instruktorów i uczniów;
- inspirowania współpracy w zakresie szkolenia pomiędzy placówkami edukacyjnymi, ośrodkami szkoleniowymi i przedsiębiorstwami;
- rozwoju wymiany informacji i doświadczeń w zakresie problemów wspólnych dla systemów szkoleniowych państw członkowskich.

B. Procesy integracyjne w ramach CECA i EURATOMu

a. Procesy integracyjne w ramach Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali.

Wspólny rynek węgla rud żelaznych i złomu został utworzony w ramach CECA 10 II 1953 r.; stali – 1 V tegoż roku; stali specjalnych – 1 VIII 1954 r. Na mocy konwencji w sprawie okresu przejściowego Włoch utrzymywały do końca tego okresu pewne ograniczenia ilościowe na import koksu oraz opłaty importowe na surówkę, stali zwykłą i specjalną. Okres przejściowy zakończył się 9 II 1958 r.

W latach 1952–1972 obroty stałą między państwami CECA wzrosły aż o 906,2%, natomiast eksportu stali do państw trzecich – tylko o 174,3%. W tym samym czasie o 931,5% wzrósł import stali do państw CECA z państw trzecich. W powyższych latach nastąpił spadek obrotów węgla między państwami Wspólnoty o 1,7%, a eksport do państw trzecich zmalał o 59,3%, natomiast import wzrósł o 18%. Jednocześnie produkcja stali wzrosła w państwach CECA o 160,6%, natomiast w Wielkiej Brytanii zaledwie o 69,4%, a w Stanach Zjednoczonych o 35,8%. Wreszcie w latach 1953–1970 średnie ceny węgla i stali w państwach CECA wzrosły o 6%; w tym samym czasie w Wielkiej Brytanii wzrosły one o 14%, a w Stanach Zjednoczonych o 33,1%.

Jak wynika z powyższych danych, wzrost produkcji stali w powyższych latach w ramach CECA był o wiele wyższy, spadek zaś produkcji węgla oraz cen na węgiel i stal o wiele wyższy niż w innych wysokorozwiniętych państwach, wreszcie wzrost handlu stałą w ramach państw CECA o wiele wyższy niż eksport do państw trzecich, zaś spadek obrotów węglem między nimi znacznie niższy niż spadek eksportu do państw trzecich. Był to niewątpliwie w poważnym stopniu skutek przedsięwzięć podjętych przez CECA, których celem było zniesienie barier w handlu powyższymi produktami między jej państwami członkowskimi. Trudno jest natomiast dokładnie ustalić ich wpływ na powyższą sytuację, gdyż w tym czasie w państwach członkowskich występowała względna koniunktura oraz wysoka stopa wzrostu gospodarczego.

Sytuacja zmieniła się istotnie w latach siedemdziesiątych, gdy w gospodarce krajów wysokorozwiniętych wystąpiła recesja. I tak w ramach CECA przemysł hutniczy w 1974 r. wykorzystywał zaledwie 87% swych możliwości produkcyjnych, które następnie malało, by w 1983 r. osiągnąć tylko 57% ceny, zaś na stal w ciągu 1974–1977 spadły o 45%. Spadek produkcji stali, wzrost produkcji węgla oraz wzrost (w pierwszej połowie lat siedemdziesiątych), a następnie spadek (w drugiej połowie tych lat) cen na węgiel i stal w państwach CECA nie odróżniał się jednak istotnie *in plus* od pozostałych wysokorozwiniętych państw.

W toku działania CECA okazało się, że w wyniku sprzeczności interesów państw członkowskich nie jest ona w stanie regulować w pełni funkcjonowanie przemysłu węglowego i stalowego w okresie zakłóceń koniunktury gospodarczej, pomimo posiadania szerokich uprawnień w tej dziedzinie. Przykładem tego jest fakt, że pomimo niedostatecznej podaży złomu we Wspólnocie od 1953 r., Wysoka Władza nie ustanowiła systemu równych przydziałów dla przedsiębiorstw przemysłu stalowego. Nie został też wprowadzony system kwot produkcyjnych węgla w przypadku poważnego kryzysu nadprodukcji węgla, jaki rozpoczął się pod koniec 1957 r. w państwach CECA, a przede wszystkim w Belgii. Wysoka Władza zaproponowała wprowadzenie takiego systemu, nie uzyskała jednak na to zgody Rada Ministrów. W miejsce tego podjęto akcję, mającą na celu readaptację bezrobotnych górników. Ponadto z inicjatywy Wysokiej Władzy i przy jej pomocy finansowej rozpoczęto w 1960 r. budowę szeregu przedsiębiorstw – fabryk tekstylnych i huty aluminium w Auvergne we Francji, fabryki kauczuku i huty aluminium w Liège oraz Berinage w Belgii, które miały zatrudnić zwalnianych z pracy górników belgijskich i francuskich w związku ze zmniejszeniem się zapotrzebowania w tym czasie na węgiel.

Jednocześnie podjęła ona próbę uzgodnienia z pozostałymi Wspólnotami Europejskimi polityki energetycznej. Próba ta zakończyła się fiaskiem.

Nie zastosowano też systemu kwot produkcyjnych, gdy pod koniec 1962 r. zagroził kryzys nadprodukcji stali w CECA. W miejsce tego państwa członkowskie podniosły cła oraz zmniejszyły kontyngenty importowe na stal z państw trzecich.

W latach 1975–1976 nie zastosowano systemu kwot produkcyjnych, kontroli importu ani cen minimalnych mimo nacisku niektórych państw, a szczególnie Francji, gdy – w wyniku recesji gospodarczej – powstał w CECA ponownie kryzys nadprodukcji stali. W miejsce tego Komisja ogłosiła – na podstawie art. 46, a nie 58 Układu CECA – program dobrowolnego ograniczenia dostaw stali na rynek Wspólnoty przez producentów z jej państw członkowskich. Realizacja tego programu zależała od samych producentów. Na tych samych zasadach opierał się kolejny plan w tym zakresie (tzw. plan Simoneta), wprowadzony – po fiasku poprzedniego programu – od 1 I 1977 r. Fiasko kolejnego przedsięwzięcia CECA zmu-

siło Komisję do podjęcia – dopiero w dwa lata po powstaniu kryzysu nadprodukcji stali – programu, który opierał się – ale tylko częściowo – na wspomnianych na wstępie zasadach.

Mianowicie od 1 V 1977 r. został wprowadzony w życie tzw. plan Davignona, który m.in. ustalał obowiązkowe ceny minimalne na pręty zbrojeniowe, na pozostałe zaś wyroby stalowe wprowadził jedynie ceny minimalne wskaźnikowe (tzw. na podstawie dobrowolności); wprowadził obowiązek uzyskiwania licencji przy imporcie wyrobów stalowych na rynek CECA; utrzymywał w mocy dotychczasowy system dobrowolnych kontyngentów wyrobów stalowych na rynek CECA przez producentów z państw członkowskich.

Również „plan Davignona” poniósł fiasko. W tej sytuacji CECA – w obawie przed dezintegracją i chaosem na rynku stalowym – dopiero 1 X 1980 r. wprowadziła po raz pierwszy w swej historii przymusowe ograniczenie produkcji stali poprzez przyznawanie producentom tzw. kwot produkcyjnych w odniesieniu do 65% jej produkcji (spod ograniczeń wyłączono bowiem produkcję stali wysokostopowej rur, białej blachy i stali na odlewy). Ponadto część produkcji stali została ograniczona w oparciu o zasadę dobrowolnego kontynuowania produkcji. Łącznie około 80% produkcji stali zostało poddane kontroli.

System ten obowiązywał od 30 VI 1981 r. Był on następnie wielokrotnie przedłużany. Został zniesiony 30 VI 1988 r. W rezultacie jego stosowania do 1981 r. produkcja stali w CECA spadła o około 14%; jednocześnie ograniczył on istotnie „wojnę cenową” prowadzoną przez przedsiębiorstwa produkujące stal. W latach następnych, tj. do 1988 r., doprowadził on do zmniejszenia produkcji stali w CECA o 30 mln ton, w wyniku czego pracę w przemyśle hutniczym straciło 240 tys. osób. W związku z powyższym w 1988 r. zniesiono limitowanie produkcji stali.

System powyższy nie rozwiązał jednak definitywnie problemu nadprodukcji stali w ramach CECA. Na początku lat dziewięćdziesiątych istniały podwyżki produkcyjne w stosunku do popytu w wysokości 30 mln ton stali. W listopadzie 1992 r. Komisja Wspólnot Europejskich ogłosiła nadzwyczajny trzyletni program restrukturyzacji przemysłu stalowego. Tym razem jednak nie ustalono administracyjnie limitów produkcyjnych dla każdego przedsiębiorstwa, lecz wprowadzono „osłonowy plan pomocy” dla przedsiębiorstw, które poddadzą się restrukturyzacji. Ma on doprowadzić do redukcji kosztów produkcji stali aż o 30% zmniejszenia produkcji o około 5–7%, (w tym głównie blachy cienkiej zimno- i gorącocalcовой, blachy grubej i kształtowników ciężkich), zmniejszenia o 60 tys. miejsc pracy w tym przemyśle. W rezultacie produkcja stali w CECA w 1997 r. ma wynosić 117 mln ton. Jednocześnie ustaliła ściśle limity importowe w stali z Europy środkowej i wschodniej.

Wysoka Władza, a obecnie Komisja korzysta z prawa nakładania kar na przedsiębiorstwa, które łamią postanowienia Układu CECA i polecenia jego organów. Po raz pierwszy kary takie zostały nałożone w styczniu 1955 r. na dwa przedsiębiorstwa belgijskie i jedno francuskie za naruszenie cen sprzedaży. W 1991 r. Komisja prowadziła śledztwo w sprawie naruszenia minimalnych cen sprzedaży przez kilkanaście przedsiębiorstw.

Realizacja postanowień Układu CECA dotyczących ustanowienia jednolitych taryf za przewóz węgla i stali napotkała duże przeszkody. Pełne jednolite taryfy udało się ustanowić tylko w dziedzinie transportu kolejowego. Nastąpiło to w pierwszych latach działalności Wspólnoty (wstępne kroki zostały poczynione w 1953 r., a taryfy ujednolicono ostatecznie do końca 1957 r.). Ponadto państwa członkowskie zawarły dwa porozumienia ze Szwajcarią i Austrią w sprawie ujednolicenia stawek w transporcie kolejowym za przewóz węgla i stali przez te dwa państwa; pierwsze weszło w życie 1 VI 1957 r., a drugie – 1 III 1958 r.

W przypadku polityki w dziedzinie transportu drogowego i wodnego nie osiągnięto żadnych rezultatów do 1965 r. Jedynie w 1957r. ustalono kilka zasad w tej kwestii w zakresie transportu na Renie, a 1 III 1961 r. Wysoka Władza – zgodnie z art. 70 Układu – wydała zalecenie polecające przewoźnikom w CECA publikowanych taryf stosowanych do przewozu węgla i stali w transporcie drogowym. Przeciw tej decyzji gwałtownie wystąpiła Holandia. W rezultacie polecenie Wysokiej Władzy nie było przestrzegane przez przewoźników.

Dopiero w 1965 r. ustalono podstawę wspólnej polityki, według których w grudniu 1968 r. ułożono perspektywiczny plan harmonizacji warunków konkurencji w zakresie transportu drogowego, kolejowego i wodnego, co pozwoliło w przyszłości ujednolicić stawki także w transporcie wodnym i drogowym. W zasadzie nie były wykonywane postanowienia Układu CECA w zakresie zwalczania karteli i koncentracji przedsiębiorstw. W prawdzie Wysoka Władza, a obecnie Komisja pilnie śledzi tworzenie karteli i koncentrację przedsiębiorstw w ramach CECA, jednak rzadko uniemożliwia ich powstanie.

Do końca okresu przejściowego w zasadzie zniesiono rządowe subsydiowanie przedsiębiorstw przemysłu stalowego i węglowego. Jednak pewne formy tego subsydiowania w odniesieniu do przedsiębiorstw przemysłu stalowego utrzymały się – w wyniku kryzysu stalowego – ich jeszcze w latach siedemdziesiątych. W 1981 r. Rada Ministrów uchwaliła kalendarz stopniowego eliminowania ostatnich form pomocy dla tych przedsiębiorstw, która w zależności od rodzajów – miała ustać od 1982 r. do 1985 r. W maju 1985 r. postanowiono przedłużyć możliwość subsydiowania przemysłu stalowego do końca 1988 r., a przemysłu węglowego – do końca 1993 r. Pomoc ta miała być udzielana jedynie tym przedsiębiorstwom, które podjęły program restrukturyzacyjny, którego celem miało być zmniejszenie

ich zgodności wytwórczych przy jednoczesnym zwiększeniu ich konkurencyjności.

W grudniu 1993 r. państwa członkowskie CECA zgodziły się, by RFN, Włochy, Hiszpania i Portugalia subsydiowały ich przemysł stalowy do 1996 r. w wysokości 7 mld ECU w zamian za zmniejszenie ich potencjału produkcyjnego stali o 5 mln ton.

24 XI 1996 r. Komisja zaaprobowwała kodeks pomocy państwowej dla hutnictwa, która ma obowiązywać do lipca 2002 r. Stanowi on m.in., że państwa członkowskie mogą udzielać pomocy hutnictwu służącej jedynie częściowej lub całkowitej likwidacji produkcji, ochronie środowiska i prowadzeniu prac naukowo-badawczych. W drodze wyjątku zezwolono Grecji na wysygnowanie do końca 2000 r. 50 mln ECU na restrukturyzację przemysłu hutniczego.

Przedsiębiorstwa przestrzegają z reguły obowiązku publikowania cen sprzedaży produkowanych przez siebie artykułów. Celem tej akcji jest zapobieganie stosowania cen dyskryminacyjnych. Wysoka Władza zmuszona została jednak do pewnego ustępstwa na rzecz przedsiębiorstw. Zezwoliła ona na odstępowanie od publikowanych cen w granicy 2,5%.

Na duże trudności natrafiła również realizacja postanowień Układu CECA w sprawie ustanowienia swobodnego przepływu siły roboczej, zatrudnionej w przemyśle stalowym i węglowym państw członkowskich Wspólnoty. 1 IX 1957 r. weszło w życie porozumienie, ustanawiające dla wielu kategorii wykwalifikowanych robotników swobodę podejmowania pracy w powyższych gałęziach przemysłu na terenie całej Wspólnoty. W następnych latach lista ta była kilkakrotnie rozszerzana. W praktyce obserwuje się bardzo małą (poza robotnikami włoskimi) migrację robotników przemysłu stalowego i węglowego.

Działalność CECA w dziedzinie społecznej rozwinęła się dopiero pod koniec 1957 r., głównie w związku z ówczesnym kryzysem nadprodukcji węgla i w jej państwach członkowskich. Corocznie udziela ona pomocy bezrobotnym na ich readaptację oraz osiedlanie się w innych rejonach CECA, gdzie mogą oni otrzymać pracę. W latach 1974–1993 sfinansowała ona readaptację około 500 tys. bezrobotnych. W 1993 r. na ten cel wydała 261 mln ECU. Finanse powyższe pochodzą przede wszystkim ze specjalnego funduszu CECA na rzecz readaptacji bezrobotnych pracowników przemysłu węglowego i stalowego. W 1975 r. utworzono Europejski Ośrodek Szkolenia Zawodowego dla trzech Wspólnot. Zajmuje się on także readaptacją zawodową powyższych pracowników.

CECA prowadzi ożywioną działalność w zakresie udzielania pożyczek przedsiębiorstwom przemysłu stalowego i węglowego oraz udzielania gwarancji pożyczkom zaciągniętym przez te przedsiębiorstwa na rzecz ich restrukturyzacji. W latach 1975–1993 udzielała ona pożyczek w łącznej wysokości 7,8 mld ECU.

Udziela też przedsiębiorstwom bezzwrotnej pomocy finansowej na rozwój badań technicznych.

Od 1990 r. CECA realizuje dodatkowo program RECHAR, którego celem jest udzielanie pomocy finansowej obszarom, w których zlikwidowano kopalnie węgla w celu gospodarczej ich restrukturyzacji.

Wysoka Władza, a obecnie Komisja, prowadzi ożywioną działalność w dziedzinie badań ekonomicznych; opracowuje perspektywiczne prognozy rozwoju produkcji, konsumpcji, importu i eksportu węgla oraz stali, modernizacji i rozbudowy przedsiębiorstw, zatrudnienia w przemyśle węglowym i stalowym. Prognozy te służą jako wytyczne dla ekonomicznej polityki rządów państw członkowskich oraz przedsiębiorstw przemysłu stalowego i węglowego, a ponadto dla finansowej polityki banków.

CECA może zawierać umowy z organizacjami między narodowymi oraz państwami. Ma zawartą umowę o współpracy z Radą Europy (CE). Współpracuje z Organizacją Współpracy i Rozwoju Gospodarczego (OECD), Komisją Gospodarczą ONZ dla Europy, Międzynarodową Organizacją Pracy (ILO), Układem Ogólnym w sprawie Cel i Handlu (GATT). Jak już wyżej wspomniano, zawarła też z Austrią (w 1957 r. i Szwajcarią w 1956 r.) umowy w sprawie taryf na tranzyt węgla przez te państwa, ustalonych w ramach CECA.

Oceniając działalność CECA należy stwierdzić, że doprowadziła ona do zniesienia barier w obrocie węglem i stalą w ramach jej państw członkowskich oraz ustanowienia swobodnego przepływu siły roboczej ich przemysłach hutniczych i węglowych. W istotnym stopniu przyczyniła się do wzrostu handlu węglem, rudami żelaznymi i stalą między tymi państwami, unowocześnienia ich przemysłu stalowego i węglowego obniżenia ich kosztów produkcji, a tym samym zwiększenia się konkurencyjności tych produktów. Jednocześnie w poważnym stopniu złagodziła społeczne koszty, związane z restrukturyzacją powyższych przemysłów.

Szereg jednak założeń Układu CECA zostało przeprowadzonych z opóźnieniem, niektóre nie są przestrzegane. Do końca lat siedemdziesiątych realizacja celów CECA była przeprowadzana przede wszystkim przy zastosowaniu tradycyjnych metod działalności organizacji międzynarodowych a nie przy wykorzystywaniu ponadnarodowych uprawnień Komisji w tym zakresie. Ich stosowanie, i to nie tak jeszcze często, można obserwować dopiero od początku lat osiemdziesiątych.

b. Procesy integracyjne w ramach Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej (EURATOMu). Od pierwszych chwil swego istnienia EURATOM nie wykonuje poważnej części swych funkcji, co wynika z nietrafności przewidywań na temat popytu i podaży poszczególnych źródeł energii elektrycznej. Odkrycie na początku lat sześćdziesiątych nowych zasobów ropy naftowej i gazu było główną przyczyną odsunięcia na dalszy plan zwolnienia, a nawet zaniechania niektórych

projektów budowy elektrowni atomowych. Innymi przyczynami były: poprawa w latach sześćdziesiątych bilansu płatniczego państw Wspólnot Europejskich, odsuwająca na dalszy plan aspekt bilansu płatniczego jako czynnika limitującego import paliw; nacisk opinii publicznej na zwolnienie tempa realizacji programu EURATOMu ze względu na perspektywę zamknięcia kopalń węgla przede wszystkim w Belgii i RFN; duże ryzyko przy dokonywaniu nakładów technicznych i finansowych przy budowie elektrowni atomowych na skutek szybkiego technologicznego starzenia się reaktorów atomowych; koszty produkcji energii elektrycznej uzyskiwanej za pomocą źródeł jądrowych, które były i są wyższe od kosztów produkcji energii uzyskiwanej z tradycyjnych źródeł.

Bardzo duży wpływ na znikomą działalność EURATOMu w pierwszych dwudziestu latach jego istnienia miały konflikty między poszczególnymi państwami członkowskimi, szczególnie między Francją a pozostałymi państwami, przede wszystkim na tle kierunków programu badań Wspólnoty. Rozbieżność interesów poszczególnych państw w tym zakresie powodowała, że niejednokrotnie przez dłuższy czas nie mogły one ustalić kierunków badań EURATOMu lub nie chciały finansować badań, którymi nie były zainteresowane. Sytuacja powyższa powodowała, że rozwijały one własne – niejednokrotnie od siebie odmienne – narodowe programy badań w dziedzinie energii atomowej, co z kolei stanowiło przeszkodę w rozwoju działalności EURATOMu. Występowały też konflikty na tle pozycji Komisji we Wspólnocie, rozszerzenia funkcji Wspólnoty.

W wyniku powyższych czynników nie występowało zjawisko braku paliw atomowych, nie przewiduje się tu również ich niedoboru w najbliższej przyszłości. W związku z tym straciła znaczenie i w rzeczywistości nie działała dotychczas większość postanowień Traktatu dotyczących roli EURATOMu w zaopatrywaniu w paliwo atomowe państw członkowskich, zakładów przemysłowych i ośrodków badawczych.

Uwzględniając sytuację na rynku paliw atomowych, Komisja już w grudniu 1960 r. zezwoliła na zawieranie umów o dostawę materiałów i półfabrykatów bezpośrednio między zainteresowanymi stronami, bez udziału Agencji Zaopatrzenia. Dozwolony jest również eksport i import minerałów oraz półfabrykatów bez uzyskiwania zgody Komisji. W obydwu przypadkach o tego typu umowach powinna być zawiadamiana co kwartał Agencja Zaopatrzenia. Ustanowiona została ponadto w ramach Wspólnoty pewnego rodzaju swoboda transakcji w odniesieniu do materiałów rozszczepialnych. Materiały te muszą być jednak wyprodukowane na obszarze Wspólnoty, a transakcje nie mogą przekroczyć ustalonego przez Agencję limitu.

Państwa członkowskie nie przekazały Wspólnocie praw i obowiązków, wynikających z dwustronnych umów zawartych przez nie przed jej utworzeniem.

Wbrew postanowieniom Traktatu w sprawie EURATOMu, państwa objęte kompetencjami EURATOMu, bez jego udziału, informują tylko Wspólnotę o ich zawarciu.

Wspólny rynek na materiały nuklearne został oficjalnie utworzony 1 I 1959 r. Objął on towary wymienione na liście A1 i A2 załącznika IV do Traktatu EURATOMu, natomiast w odniesieniu do towarów wyliczonych w liście B tego załącznika niemal do końca lat sześćdziesiątych stosowano jeszcze kontyngenty i pewne opłaty. Kontyngentowy był też przepływ kapitału związanego z inwestycjami i usługami w dziedzinie przemysłu atomowego. Nie działały jeszcze w latach osiemdziesiątych w pełni postanowienia Traktatu dotyczące swobodnego przepływu siły roboczej i zatrudnienia w powyższym przemyśle, szczególnie w przypadku wysoko kwalifikowanej kadry. Niedobór tej kadry spowodował, że rządy państw członkowskich stosowały ograniczenia w swobodnym przepływie powyższego typu siły roboczej z ich terytorium do innych państw członkowskich.

Nie uruchomiono także w pełni mechanizmu kontroli bezpieczeństwa. Na tle funkcjonowania tego systemu powstał poważny zatarg między Francją a Komisją. Komisja wyrażała pogląd, że kontrola bezpieczeństwa dotyczy wszystkich materiałów atomowych przed ostatecznym ich przekształceniem w broń atomową (a więc również wszystkich faz produkcji poprzedzających czynności końcowe) lub złożeniem ich do magazynów wojskowych. Francja natomiast, powołując się na postanowienia art. 83 Traktatu, odmawiała poddania kontroli przedsiębiorstw produkujących do celów militarnych. Konflikt ten nie został rozstrzygnięty do końca lat osiemdziesiątych.

Działająca w ograniczonym zakresie kontrola bezpieczeństwa polega na:

a) złożeniu Komisji przez zakłady (przedsiębiorstwa) deklaracji w sprawie dostarczania jej informacji o:

- podstawowych danych technicznych zakładanych lub eksploatowanych urządzeń służących do produkcji, przetwarzania albo użytkowania półfabrykatów lub materiałów rozszczepialnych,
- stanie ilościowym przechowywanych, użytkowanych i przewożonych półfabrykatów oraz materiałów rozszczepialnych;

b) przeprowadzaniu przez Komisję inspekcji w zakładach badawczych i przemysłowych.

W tej sytuacji główna działalność EURATOMu polega na koordynowaniu prac badawczych, projektów eksperymentalnych, prowadzeniu własnych badań, szkoleniu specjalistów, opracowaniu norm bezpieczeństwa. Działalność ta jest prowadzona w ścisłej współpracy z narodowymi instytucjami badawczymi państw członkowskich, państwami trzecimi i organizacjami międzynarodowymi.

W latach 1958–1962 EURATOM realizował pierwszy pięcioletni program badań i szkoleń, na który przeznaczył 215 mln dol.. W latach 1963–1967 realizował kolejny pięcioletni program, na który przeznaczył ponad 430 mln dol., w tym na: badania nad reaktorami atomowymi 235 mln, Wspólny Ośrodek Badań – 128 mln, badania nad procesami wyzwiania energii termojądrowej – 31,5 mln, badania nad promieniowaniem (izotopy, wykorzystywanie promieniowania do celów biologicznych, ochrona zdrowia) – 23 mln, rozdział informacji naukowo – technicznych – 10 mln, szkolenie specjalistów – 3,5 mln.

W ramach pięcioletnich programów badań i szkoleń EURATOM utworzył cztery zakłady Wspólnego Ośrodka Badań Jądrowych. Na mocy specjalnych umów przyjęto – w całości lub w części – laboratoria badawcze od rządów państw członkowskich, które zostały następnie rozbudowane przez EURATOM. Pod koniec realizacji drugiego programu badawczego (lata 1963–1967) pracowało w nich ponad 2230 osób. Są to zakłady w:

- Ispra (Włochy) – największy ośrodek badawczy EURATOMu, przejęty od rządu włoskiego we wrześniu 1960 r. W ramach programów badawczych praca zakładu koncentrowała się wokół tzw. projektu Orgel, tj. eksperymentalnego reaktora na wodzie ciężkiej, który jako paliwa używa uranu naturalnego. Ponadto EURATOM utworzył w Ispra Europejski Ośrodek Opracowania Informacji Naukowych (CETIS), zajmujący się głównie zastosowaniem maszyn elektronowych do celów dokumentacji naukowej. Pod koniec realizacji drugiego programu badawczego w 1967 r. w Ispra było zatrudnionych 1670 osób;
- Petten (Holandia) – podstawę zakładu stanowi część holenderskiego Ośrodka Reaktorów, przyjętego przez EURATOM w listopadzie 1962 r. Rozbudowa zakładu została w zasadzie zakończona na początku 1965 r., z wyjątkiem rozbudowy laboratorium chemicznego. Prace zakładu koncentrują się wokół eksperymentalnego reaktora o mocy 20 MW oraz zastosowania toru jako paliwa do reaktorów wysokiej temperatury chłodzonych gazem. Pod koniec realizacji drugiego programu pięcioletniego w 1967 r. w zakładzie było zatrudnionych 175 osób;
- Geel (Belgia) – jest nim centralne Biuro Pomiarów Jądrowych (BCM), utworzone już w 1960 r. w pobliżu belgijskiego ośrodka badań atomowych w Mol. Ostatecznie umowa w tej sprawie została zawarta z Belgią w czerwcu 1961 r. Prace zakładu koncentrują się na standaryzacji i udoskonalaniu pomiarów jądrowych, ujednolicaniu kryteriów i norm pomiarowych, ulepszaniu aparatów pomiarowych. Biuro ściśle współpracuje w belgijskim ośrodku w Mol, gdzie na podstawie umowy między Euratomem a USA został wybudowany reaktor typu BR2. W 1967 r. w zakładzie było zatrudnionych 165 osób;

- Karlsruhe (RFN)–gdzie na mocy umowy między EURATOMem a niemieckim Centrum Badań Jądrowych z grudnia 1960 r. został wybudowany Instytut Przemiany Uranu (Transuran – Institut). Instytut przejął lub wspólnie użytkuje część urządzeń niemieckiego ośrodka. Rozpoczął działalność w 1965 r., chociaż jeszcze przez kilka następnych lat prowadzone były dalsze prace nad jego rozbudową. Badania Instytutu koncentrują się nad wykorzystaniem plutonu jako paliw do tzw. szybkich reaktorów. W 1967 r. było w nich zatrudnionych 240 osób.

Zadaniem Wspólnego Ośrodka Badań Jądrowych jest koordynowanie prac narodowych instytutów badawczych, podejmowanie badań, które przekraczają możliwości poszczególnych państw, wypełnianie luk w programach instytutów narodowych. Duża część programu badawczego EURATOMu do 1967 r. była realizowana przez narodowe instytuty badawcze państw członkowskich, a niekiedy również państw trzecich na podstawie tzw. kontaktów zwykłych lub kontaktów o stowarzyszeniu. Drugi pięcioletni program EURATOMu (lata 1962–1967) zakładał, że połowa jego zamierzeń będzie przeprowadzona przez instytuty narodowe.

Kontrakty zwykle polegają na zleceniu przez EURATOM publicznym lub prywatnym ośrodkom badawczym przeprowadzenia dla niego pewnych prac badawczych, które finansuje Wspólnota. W pierwszym pięcioletnim programie (lata 1958–1962) EURATOM zawarł ponad trzysta takich kontraktów, w drugim (lata 1963–1967) około 430.

Kontrakty o stowarzyszeniu przewidują udział EURATOMu w finansowaniu pewnych projektów realizowanych przez instytucje narodowe, z reguły od 30% do 50% ogółu wydatków. W zamian instytucje te są zobowiązane: poddać realizację powyższych projektów nadzorowi komitetów, w skład którego wchodzi przedstawiciele danej instytucji i EURATOMu; umożliwić osobom skierowanym przez EURATOM uczestniczenie w tych pracach lub przeprowadzić ich szkolenie; uzyskane rezultaty, badań powinny być udostępnione wszystkim członkom EURATOMu. W pierwszym i drugim programie pięcioletnim zawarto po około 40 takich kontraktów.

Kontrakty o stowarzyszeniu pochłonęły w toku realizacji tych dwóch programów około 50% ogółu przeznaczonych na badania funduszy EURATOMu, kontrakty zwykle – około 17%, zaś Wspólny Ośrodek Badań – około 33%.

Program badań EURATOMu – realizowany zarówno przez Wspólny Ośrodek Badań, jak i na podstawie kontraktów przez instytuty narodowe – koncentrował się na:

- konstrukcji i wypróbowaniu reaktorów atomowych;
- przygotowaniu projektów budowy elektrowni atomowych;
- wykorzystaniu energii atomowej do napędu statków;

- opanowaniu procesów wyzwiania energii termojądrowej;
- wykorzystaniu izotopów do celów przemysłowych i biologicznych;
- zastosowaniu maszyn elektronowych do celów dokumentacji naukowej;
- wypracowaniu norm bezpieczeństwa i ich ujednolicaniu;

W latach 1959–1967 EURATOM zawarł kilkanaście umów, dotyczących udzielania przez niego pomocy finansowej w budowie i eksploatacji elektrowni atomowych. Umowy te dotyczyły elektrowni w: Gargiliano koło Neapolu o mocy 150 MW (oddane do eksploatacji w 19963 r.); Latina koło Rzymu o mocy 200 MW (w tym 1963 r.); Karlsruhe – 50 MW (w 1960 r.); Chooz na granicy francusko – belgijskiej – 266 MW (w 1966 r.); Gundremmingen w Bawarii 237 MW (w 1966 r.); Dodeward koło Amsterdamu – 52 MW (w 1968 r.); Lingen w Dolnej Saksonii – 240 MW (w 1968 r.); Obrinngheim koło Wirtembergii – 282 MW (w 1969 r.).

Na podstawie tych umów elektrownie w Chooz, Gundremmingen, Lingen i Obrigheim uzyskały ponadto status wspólnych przedsiębiorstw EURATOMu. W 1967 r. postanowiono przyznać status wspólnych przedsiębiorstw EURATOMu wszystkim elektrowniom atomowym na terenie państw członkowskich, których budowa będzie się w kręgu zainteresowań EURATOMu zarówno politycznych, jak i gospodarczych lub technologicznych. Uzyskanie statusu wspólnego przedsiębiorstwa z patentów na warunkach ulgowych oraz uzyskiwania szeregu ulg podatkowych.

EURATOM zawarł 8 XI 1958 r. umowę z USA na mocy której USA udzieliły kredytu w wysokości 135 mln dol. na budowę w latach 1960 – 1966 sześciu elektrowni atomowych w ramach Wspólnoty. Ponadto USA i Wspólnota podjęły wspólny program badań w zakresie udoskonalenia elektrowni atomowych. Na ten cel obydwie strony przeznaczyły po 50 mld dol. Wspólny program nie był w pełni rozwinięty z powodu małej elastyczności umowy. W związku z tym EURATOM i USA zawarły w 1964r. nową umowę w sprawie wspólnego programu badawczego, przeznaczając na jego realizację do 1967 r. po 200 mld dol.

W 1961 r. EURATOM zawarł dwa kontrakty z niemiecką firmą GKSS w Hamburgu w sprawie udzielania jej pomocy w budowie tankowca o napędzie atomowym. EURATOM pokrył około 40% kosztów budowy. W czerwcu 1964 r. nastąpiło wodowanie tego tankowca („Otto Hahn”). W 1961 r. EURATOM zawarł analogiczny kontrakt z włoskimi firmami Fiat i Ansaldo, które budowały tankowiec o napędzie atomowym o wyporności 50 tys. DW.

Komisja opracowała w 1959 r. regulaminy dotyczące norm ochrony zdrowia w zakładach przemysłu atomowego. Była ona jedyną z inicjatorek unifikacji tzw. prawa atomowego, prowadzonej w ramach ówczesnej europejskiej Agencji Energii Jądrowej, która doprowadziła do zawarcia 20 VII 1960 r. w Paryżu konwencji,

dotyczącej odpowiedzialności za wypadki w zakładach przemysłu atomowego i ubezpieczeń tych zakładów od takich wypadków. Konwencja została uzupełniona porozumieniem z 31 I 1963 r. w sprawie podwyższenia kwoty obowiązkowego ubezpieczenia.

EURATOM odgrywa dużą rolę w wymianie informacji naukowo–technicznej między państwami członkowskimi. W 1961 r. utworzył on Ośrodek Informacji i Dokumentacji, którego zadaniem jest gromadzenie i systematyzowanie wiadomości z problematyki atomowej, koordynowanie wysiłków państw członkowskich w zakresie wymiany informacji naukowo–technicznych i utworzenie stałej sieci tej wymiany. Utworzył pięć bibliotek specjalistycznych w: Brukseli, Ispra, Petton, Geel i Karlsruhe. Wydaje sześć periodyków zawierających informacje naukowo–techniczne. Przyznaje corocznie od kilkunastu do kilkudziesięciu stypendiów, umożliwiających odbywanie specjalizacji w zakładach Wspólnego Ośrodka Badań lub zakładach, z którymi Wspólnota zawarła kontrakty o stowarzyszeniu.

Pomimo pewnych osiągnięć, ani pierwszy pięcioletni program badań EURATOMu, ani drugi nie zostały wykonane. Przyczyną był permanentny kryzys panujący we Wspólnocie, którego przyczyną w pierwszych latach jej istnienia były przede wszystkim sprzeczności między Francją a Komisją, wynikające z tendencji Komisji do: rozszerzenia wpływu gospodarczego EURATOMu (np. bezpośredniego udziału EURATOMu w działalności przemysłów atomowych państw członkowskich); uzyskania autonomii finansowej; wzmocnienia pozycji tego organu we Wspólnocie. W następnych latach głównymi przyczynami kryzysu były trudności finansowe Wspólnoty i sprzeczności poglądów państw członkowskich na realizację poszczególnych postanowień programu.

Francja w związku z posiadaniem broni jądrowej miała wysoko rozwinięte badania w dziedzinie energii jądrowej. Dążyła ona zatem, aby działalność EURATOMu uzupełniała niejako jej badania w tym zakresie. Nie była natomiast zainteresowana w prowadzeniu przez Wspólnotę tzw. badań podstawowych. Pozostałe państwa członkowskie, których badania naukowe w dziedzinie energii jądrowej były zazwyczaj w stadium początkowym, preferowały wprowadzenie przez EURATOM głównie badań podstawowych. Sytuacja powyższa z jednej strony – utrudniała ustalenie przez państwa członkowskie kierunków badań w ramach EURATOMu, spowodowanych przede wszystkim inflacją, utrudniała, a nawet uniemożliwiała znalezienie dodatkowych funduszy na kontynuację tych badań, gdyż poszczególne państwa były gotowe zazwyczaj zgodzić się na zwiększenie funduszy jedynie na te kierunki badań, którymi były zainteresowane.

Opracowując projekt drugiego pięcioletniego programu, Komisja przewidziała na jego realizację 480 mln dol. Państwa członkowskie zaakceptowały wprowadzić plan badań, zmniejszyły jednak wysokość wydatków do 425 mln dol., jednocześnie

nie ustalając limit zatrudnienia pracowników Wspólnoty na 3200 osób. W lutym 1964 r. Komisja wystąpiła do Rady z wnioskiem o podwyższenie funduszy na program badań o 37 mln dol., w związku z 11% podwyżką cen usług i towarów, przeprowadzoną w państwach członkowskich. Po długich dyskusjach Rada przyznała w maju 1965 r. dodatkowy fundusz w wysokości 5,5 mln dol. Suma ta nie była wystarczająca do pełnej realizacji programu badań. W rezultacie uległo zwolnieniu tempo realizacji programu, a w wielu przypadkach dokonano rewizji jego założeń.

W drugiej połowie 1966 r. wybuchł nowy kryzys we Wspólnocie. Tym razem jego przyczyną był brak wspólnego poglądu państw członkowskich na tempo i rozwój kierunków badań Wspólnoty. Francja kładła nacisk na rozwój badań w Ispra nad projektem Orgel. RFN proponowała zwolnienie tempa prac nad tym projektem, a w zamian wybudowanie tam za 20 mln dol. jeszcze jednego laboratorium. Również Włoch opowiadały się za zwolnieniem prac nad tym projektem, postulując skoncentrowanie prac badawczych nad tzw. reaktorami szybkimi. Włochy bowiem, w wyniku wielu nieudanych eksperymentów przeprowadzonych w ich ośrodkach narodowych, pozostały daleko w tyle za RFN i Francją w badaniach nad powyższymi reaktorami. Wobec nieugiętego stanowiska przede wszystkim Włoch, a także Francji, Rada – pomimo wielu kompromisowych projektów RFN – nie zdołała w ostatnich miesiącach 1966 r. i w pierwszych pięciu miesiącach 1967 r. uchwalić budżetu na 1967 r. Zwolniło to tempo badań, a w wielu przypadkach całkowicie je zawieszono. Nastąpił również zmożony odpływ naukowców, zatrudnionych we Wspólnym Ośrodku Badań do USA. W latach 1967–1972 EURATOM przechodził już nie tylko stagnację lub regres, ale wątpliwe był w ogóle jego dalsze istnienie. W czasie pięciu lat państwa członkowskie nie były w stanie uchwalić jego długofalowego programu badawczego. Rada odrzuciła kilka kolejnych projektów programów opracowanych przez Komisję.

Wysokość środków finansowych dla EURATOMu była uchwalona jedynie na kolejny rok i zazwyczaj dopiero pod koniec grudnia roku poprzedzającego, po wielomiesięcznych przetargach. Środki te były o wiele niższe niż potrzeby wynikające choćby z kontynuowania podjętych już badań, przy czym wysokość ich malała: od 52,6 w 1968 r. do 44,6 mln dol. w 1972 r. Sytuacja powyższa uniemożliwiła nie tylko długofalowe programowanie lub podejmowanie nowych badań, lecz zmuszała do zawieszenia, a nawet zaniechania większości już prowadzonych badań, w tym zleconych krajowym instytucjom naukowym. Od grudnia 1967 r. Rada Wspólnot Europejskich zawiesiła w ogóle zlecenia krajowym instytucjom badawczym prowadzenie dla EURATOMu prac na podstawie tzw. kontraktów. Jednocześnie zmniejszył się personel Wspólnego Ośrodka Badań do 1650 osób.

Na różnych szczeblach podejmowano wiele różnorodnych prób wyjścia z impasu. W grudniu 1969 r. na spotkaniu szefów i rządów członków EURATOMu podjęto m.in. decyzję o reorganizacji Wspólnego Ośrodka Badań Jądrowych w celu

zwiększenia efektywności jego działalności. W 1970 r. Radę Wspólnot postanowiła – w celu ożywienia jego działalności – rozszerzyć badania EURATOMu także na niektóre dziedziny nie związane z przemysłem atomowym. Przeprowadziła też stosowną reorganizację Ośrodka, zgodnie z zaleceniem szefów państw i rządów.

Ostatecznie dopiero w 1973 r. – decyzjami Rady z 14 V i 18 VI – został uchwalony nowy, czteroletni program badawczo-szkoleniowy EURATOMu na lata 1973–1976. Był on bardzo okrojony w porównaniu z poprzednimi dwoma programami. Na jego realizację przeznaczono zaledwie 178 mln jednostek rozliczeniowych (w 1973r. 1 jednostka rozliczeniowa równała się 1,1 dol.). W nowym zatem programie rocznie przypadało na badania i szkolenie niecałe 3/5 środków (49 mln dol.), jakie przypadały rocznie w roku realizacji programu drugiego (84 mln dol.).

W ramach dotychczas realizowanych badań główny nacisk w nowym programie położono na prace nad: reaktorem typu HFR (23 mln dol.); wykorzystaniem plutonu jako paliwa do reaktorów atomowych (21,6 mln dol.); bezpiecznym funkcjonowaniem reaktorów (21 mln dol.); pomiarami nuklearnymi (standaryzacja, ulepszanie metod i aparatury – 20,3 mln dol.); opracowywaniem informacji naukowej (6,5 mln dol.). Z drugiej strony, spośród problemów nie związanych z przemysłem atomowym, które znalazły się w kręgu zainteresowań EURATOMu w wyniku uchwały Rady z grudnia 1970 r., akcent w nowym programie został położony przede wszystkim na badania nad: ochroną środowiska (15,8 mln dol.); produkcją i wykorzystywaniem wodoru (6,7 mln dol.); standardami materiałów przemysłowych (6,2 mln); wykorzystywaniem energii słonecznej (3 mln dol.). Symboliczną kwotę przeznaczono na programy związane ze szkoleniem oraz na zawieranie kontraktów.

Przeważająca większość badań (w tym nad bezpiecznym funkcjonowaniem reaktorów atomowych, ochroną środowiska, standardami materiałów przemysłowych, opracowaniem informacji naukowych, energią słoneczną, użytymi materiałami radioaktywnymi) była prowadzona przez ośrodek w Ispra. Ośrodek w Karlsruhe został ukierunkowany na badania nad wykorzystywaniem plutonu jako paliwa do reaktorów; ośrodek w Geel – nad pomiarami nuklearnymi; ośrodek w Petten – nad reaktorem typu HRF, materiałami ogniotrwałymi i technologią węgla.

Kryzys energetyczny, zapoczątkowany w 1973 r., spowodował ożywienie działalności EURATOMu i wzrost jego roli w integracji zachodnioeuropejskiej. Koszty produkcji energii uzyskiwanej ze źródeł jądrowych były wprawdzie nadal wyższe niż energii uzyskiwanej ze źródeł tradycyjnych, w tym także z ropy naftowej, mimo dużego wzrostu jej ceny. Wzrost cen na ropę naftową wpłynął jednak

na powstanie ujemnego bilansu płatniczego większości państw członkowskich i na wzrost kosztów produkcji w wielu dziedzinach ich gospodarki.

Fakty te – oraz względy polityczne – spowodowały, że państwa członkowskie EURATOMu wspólnie z innymi wysoko rozwiniętymi państwami – wypracowały w ramach Organizacji Współpracy i Rozwoju Gospodarczego (OECD) długofalową politykę zmniejszania zależności ich gospodarki od importu ropy naftowej. Polega ona – z jednej strony – na maksymalnym wykorzystywaniu tradycyjnych źródeł energii u nich występujących, jak: gaz ziemny, energia elektryczna, wodna, węgiel. Wszystkie te źródła energii w większości państw członkowskich są ograniczone, a w niektórych z nich niewspółmiernie małe do potrzeb. W tej sytuacji zaczęły one szukać na własnym terenie dodatkowych źródeł energii, wśród których (np. wiatr, wodór, energia słoneczna) bezsprzecznie pierwsze miejsce zajmuje energia jądrowa. Powstała zatem konieczność rozszerzania i zintensyfikowania działalności naukowo-badawczej EURATOMu w zakresie wszystkich problemów związanych z produkowaniem energii atomowej w przemyśle, a szczególnie nad problemami obniżenia kosztów produkcji energii elektrycznej z tych źródeł oraz projektami elektrowni atomowych. Na początku 1974 r. Komisja podjęła prace nad modyfikacją realizowanego już czteroletniego programu badań i szkolenia EURATOMu. W ich wyniku w grudniu 1974 r. Komisja zmodyfikowała wersję tego programu. Istotą jej było znaczne zwiększenie środków finansowych na realizację tego programu, a mianowicie z pierwotnie planowanych 178,7 mln do 226,3 mln dol.

Zwiększono środki finansowe na badania nad: bezpieczeństwem funkcjonowania reaktorów (z 21,1 do 27,2 mln dol.); problemami będącymi przedmiotem badań Centralnego Biura Pomiarów Nuklearnych (z 20,3 do 24 mln dol.); wykorzystaniem plutonu jako paliwa do reaktorów (z 21,6 do 26,4 mln dol.); produkcją wodoru (z 6,7 do 8,6 mln dol.); ochroną środowiska (z 15,88 do 19,3 mln dol.); wykrywaniem naturalnych zasobów ziemi z dużych odległości (z 1,0 do 2,1 mln dol.). Ponadto postanowiono podjąć działania nad kilkoma nowymi problemami, w tym nad materiałami ogniotrwałymi i innymi stosowanymi w przemyśle w warunkach wysokich temperatur, asygnując na nie 3,9 mln dol.

Wreszcie postanowiono zwiększyć liczbę personelu Wspólnego Ośrodka z planowanego stanu w 1976 r. 1656 do 1725 osób, przy czym na poszczególne ośrodki miało przypadać (dane zaokrąglone): Ispra – 1100, Karlsruhe – 210, Geel – 170, Peeten – 165 osób. Pozostałych 80 osób miał być zatrudnionych w organach koordynujących działalność tych ośrodków.

Potwierdzeniem pewnego wzrostu roli EURATOMu była uchwała Rady z 1976 r. w sprawie rozpoczęcia realizacji projektu tzw. JET (Joint European Torus), którego celem jest skonstruowanie specjalnej aparatury na bazie systemu „Toka-

mak” do prowadzenia badań eksperymentalnych w zakresie procesów fuzji termonuklearnej. W 1977 r. postanowiono, że projekt ten będzie realizowany w Culhan (Wielka Brytania) i wyasygnowany na jego realizację 165 mln dol. Po długich przygotowaniach realizację projektu rozpoczęto w kwietniu 1984 r. W projekcie uczestniczą także Szwajcaria i Szwecja. W listopadzie 1991 r. po raz pierwszy udało się uwolnić energię uzyskaną w wyniku kontrolowanej fuzji. Aktualnie w ramach JET trwają prace nad pokojowym wykorzystaniem procesu fuzji jądrowej.

W 1977 r. stosunkowo szybko uchwalono kolejny program badawczy na lata 1977–1980. Wyasygnowano na jego realizację 450 mln dol. Jednocześnie postanowiono udzielać pożyczek na budowę elektrowni atomowych i wzbogacenie materiałów rozszczepialnych w ramach EURATOMu. W tym celu Wspólnota zaciągnęła kredyt w wysokości 500 mln ECU.¹

W marcu 1980 r. Rada Wspólnot Europejskich uchwaliła program badawczy EURATOMu na lata 1980 – 1983, przeznaczając na jego realizację 511 mln ECU (500 mln dol.). W ramach tego programu specjalne preferencje zostały przyznane badaniom nad: zwiększeniem bezpieczeństwa nuklearnego (szczególnie prowadzonych w ramach tzw. projektu SUPER SARA we Włoszech, zajmujących się symulowanie nieszczęśliwych wypadków z reaktorami atomowymi, powstałych w wyniku pozbawienia tych reaktorów chłodzenia), nowymi źródłami energii i ochroną środowiska.

W 1982 r. EURATOM podjął realizację dodatkowego pięcioletniego programu badawczego w dziedzinie kontrolowanej fuzji termonuklearnej. Na ten cel wyasygnowano 1,5 mld ECU, z czego 440 mln ECU przeznaczono na ukończenie realizacji projektu JET. Program ten został następnie przedłużony na okres I 1988 – III 1992 r., a następnie do 1998 r., przy czym na jego realizację w tych latach przeznaczono 840 mln ECU. Rozszerzono go na skonstruowanie reaktora do celów szkoleniowych (tzw. Next European Torus, NET) oraz o badania nad alternatywnymi metodami fuzji termonuklearnej. Na jego realizację przeznaczono 735 mln ECU.

W 1992 r. EURATOM podpisał z Japonią, Rosją i USA porozumienie w sprawie opracowania w ciągu 6 lat planu budowy tzw. reaktora demonstracyjnego (DEMO).

W 1989 r. została przeprowadzona kolejna reorganizacja Wspólnego Ośrodka Badań, składającego się z 8 instytutów w Ispra, Geel, Karlsruhe i Peeten. W latach 1989–1992 przeprowadzone w nim badania koncentrowały się na: ochronie przed

1 Wielkość pożyczek w tym zakresie do połowy lat osiemdziesiątych systematycznie wzrastała. W 1987 r. EURATOM udzielił pożyczek w łącznej wysokości 2,753 mld ECU. W latach następnych zaprzestano udzielać pożyczek.

promieniowaniem, standardach i pomiarach nuklearnych, problemach bezpieczeństwa nuklearnego, cząsteczkach transuranium.

W 1972 r. EURATOM zawarł umowę z Międzynarodową Agencją Energii Atomowej (IAEA), na mocy której przejął on – w odniesieniu do swych państw członkowskich – funkcję kontrolną, wynikającą z postanowień układu w sprawie nierozpowszechniania broni jądrowej, zawartego 1 VII 1968 r. (w życie wszedł on w 1970 r.). Na jej podstawie EURATOM od 1977 r., tj. kiedy umowa weszła w życie, jest uprawniony do kontrolowania, czy rzeczywiście jego państwa członkowskie, nie mające broni jądrowej, wykorzystują energię jądrową wyłącznie do celów pokojowych. IAEA uprawniona jest jednak do wyrывkowego kontrolowania działalności inspektorów EURATOMu w powyższym zakresie.

EURATOM zawarł wiele umów z państwami trzecimi oraz organizacjami międzynarodowymi w sprawie współpracy w dziedzinie badań i dostaw paliwa atomowego. Obok wymienionych już wyżej umów w sprawie dostał dla niego materiałów rozszczepialnych (uranu 235 i plutonu). Tzw. porozumienie dodatkowe z 1963 r. ważne jest aż do końca 1995 r.

W 1995 r. EURATOM zawarł z Wielką Brytanią umowę w sprawie współpracy w dziedzinie badań atomowych (wymiana informacji naukowo – technicznych szczególnie dotyczących tzw. reaktorów szybkich, zastosowania promieniowania do celów biologicznych, wymiany naukowców) oraz wymiany handlowej w dziedzinie przemysłu atomowego. Na jej podstawie zawarto w 1963 r. porozumienie w sprawie dostarczenia EURATOMowi przez Wielką Brytanię pewnej ilości materiałów rozszczepialnych.

W 1960 r. została zawarta na lat 10 umowa o współpracy z Kanadą w 1961 r. – z Brazylią, w 1962 r. – z Argentyną. EURATOM zawarł porozumienie z Europejską Agencją Energii Jądrowej (obecnie mającą nazwę Agencja Energii Jądrowej Organizacji Współpracy i Rozwoju Gospodarczego, OECD), na podstawie której uczestniczył w projektach Dragon i Haleden, realizowanych w ramach tej agencji, a w 1973 r. z Międzynarodową Agencją Energii Atomowej (IAEA), na podstawie której uczestniczy w dwóch projektach realizowanych w ramach IAEA.

EURATOM utrzymuje ożywione kontakty z wieloma innymi organizacjami międzynarodowymi w tym przede wszystkim z: Europejską Organizacją Badań Nuklearnych (CERN), Międzyamerykańską Komisją Energii Jądrowej, Międzynarodową Organizacją Pracy (ILO), Światową Organizacją Zdrowia (WHO) i Radą Europy (CE).

C. Procesy integracyjne w ramach Wspólnoty Europejskiej

a. Eliminacja cel i innych opłat o tym samym skutku oraz ograniczeń ilościowych w handlu między państwami członkowskimi. Zgodnie z postanowie-

niami Traktatu WE, cła w obrocie między państwami WE miały być znoszone według następującego harmonogramu: 1 I 1959r. do 90% stanu cła na 1 I 1957r., 1 VII 1960 r. do 80%, 31 XII 1961r. do 70%, 1 VII 1963 r. do 60%, 31 XII 1964 r. do 50%, 31 XII 1965 r. do 40%. Pozostałe 40% miało być zniesione w terminach ustalonych przez Radę do 31 XII 1968 r. W praktyce znoszenie cła na artykuły tak przemysłowe, jak i artykuły rolne następowało o wiele szybciej, niż przewidywał Traktat WE. W praktyce znoszenie cła w odniesieniu do artykułów przemysłowych przebiegało bardziej korzystnie, niż w stosunku do artykułów rolnych, w przypadku których skala znoszenia cła była nieco niższa, niż wobec produktów przemysłowych, a poza tym nie zawsze artykuły rolne były obejmowane znoszeniem cła.

Cła na artykuły przemysłowe znoszono następująco: 1 I 1959 r. do 90% stanu cła na 1 I 1957 r., 1 VII 1960 r. do 80%, 1 I 1961 r. do 70%, 1 I 1962 r. do 60%, 1 VII 1962 r. do 50%, 1 VII 1963 r. do 40%, 1 I 1965 r. do 30%, 1 I 1966 r. do 20%, 1 VII 1967 r. do 15%, 1 VII 1968 r. do 0%. Natomiast cła na artykuły rolne były znoszone następująco: 1 I 1959 r. do 90% stanu cła na 1 I 1957 r., 1 VII 1960 r. do 80%, 1 I 1961r. do 75%, ale obniżka nie objęła wszystkich artykułów, 1 I 1962r. do 65%, 1 VII 1962 r. zniesiono cła o 5% na niektóre tylko artykuły, 1 VII 1963 r. do 55%, 1 I 1965 r. do 45%, 1 I 1966 r. do 35%. Pozostałe cła znoszone były w różnych terminach na poszczególne grupy towarowe do 1 VII 1968 r.

Jak z powyższego wynika, proces znoszenia cła dokonywał się z przyspieszeniem, tak że 1 VII 1963 r. wyprzedzenie w stosunku do harmonogramu wynosiło 2,5 roku. Kolejne przyspieszenie nastąpiło 1 VII 1965 r. W rezultacie od 1 VII 1968 r. zostały zniesione cła w handlu między państwami członkowskimi niemal na wszystkie artykuły przemysłowe i produkty rolne, tj. o półtora roku wcześniej, niż przewidywał to Traktat WE. Zostały jedynie utrzymane do 3 VII 1969 r. cła (w wysokości nie przekraczającej poziomu 2,5% cła z 1958 r.) na około czterdzieści produktów rolnych, a po tym terminie tylko w odniesieniu do niektórych produktów rolnych. Znoszenie cła w powyższym okresie następowało wśród różnego typu napięć i konfliktów między państwami członkowskimi na tle rozbieżności interesów między nimi w tym zakresie. RFN i kraje Beneluksu dążyły do szybkiego znoszenia cła na artykuły przemysłowe, były natomiast niechętne, a nawet hamowały znoszenie cła na artykuły rolne. Natomiast Francja przy poparciu Włoch, których koszty produkcji artykułów rolnych były istotnie niższe, a artykułów przemysłowych – wyższe od wymienionych państw, uzależniały znoszenie cła na artykuły przemysłowe od znoszenia cła na artykuły rolne.

Cła eksportowe zostały natomiast zniesione między państwami członkowskimi WE do 31 XII 1961 r., chociaż w praktyce na niektóre produkty były utrzymywane jeszcze przez kilka lat po tej dacie.

O wiele większe trudności powodowało znoszenie opłat, mających to samo znaczenie co cło. Większość z nich została zniesiona do 1 VII 1968 r. W wyniku jednak sprzeczności interesów państw członkowskich – głównie w niektórych dziedzinach rolnictwa – wiele z tych opłat, mimo silnego nacisku Komisji, zostało utrzymanych po tym terminie i były one stosowane także w latach siedemdziesiątych. W niektórych przypadkach (np. okresowej nadprodukcji własnych niektórych artykułów rolnych, zbyt niskich cen na artykuły z innych państw członkowskich) wprowadzono nawet ponownie okresowo w latach siedemdziesiątych takie opłaty w odniesieniu do pewnych artykułów rolnych.

Ograniczenia ilościowe na artykuły przemysłowe zostały zniesione od 1 I 1962 r., z wyjątkiem niektórych dziedzin objętych monopolem państwowym (np. tytoń), zaś na artykuły rolne – zniesione (w zależności od rodzajów artykułów) od 11 listopada do 1 lipca 1968 r. Na niektóre artykuły rolne ograniczenia ilościowe zostały zniesione po utworzeniu branżowych organizacji rynkowych, w odniesieniu do niektórych jednak – w wyniku istnienia sprzeczności interesów – stosowane były także w latach siedemdziesiątych.

Natomiast Dania, Irlandia i Wielka Brytania znosiły cła w obrocie handlowym z pozostałymi państwami członkowskimi WE do 1 IV 1973 r. do 1 VII 1977 r. W przypadku Grecji cła znoszone były od 1 I 1981 r. do 1 I 1986 r., zaś Hiszpanii i Portugalii – od 1 I 1986 r. do 1 I 1993 r.

Pozostałe ograniczenia ilościowe w handlu między Danią, Irlandią, Wielką Brytanią i Grecją a pierwotnymi członkami WE formalnie zostały zniesione z chwilą wejścia ich w skład Wspólnoty. Znoszenie innych restrykcji, mających ten sam skutek, co ograniczenia ilościowe, zostało rozłożone jednak na kilka lat. W rzeczywistości jeszcze pod koniec lat siedemdziesiątych nie w pełni sprawnie funkcjonowała unia celna w ramach WE, gdyż państwa członkowskie, w tym także pierwotne państwa członkowskie, w praktyce nie tylko nie usunęły między sobą wszystkich ograniczeń utrudniających swobodny obrót towarowy, ale „tymczasowo” wprowadziły szereg nowych ograniczeń (pozataryfowych i parataryfowych) w tym obrocie.

Z dniem 1 I 1993 r. zostały zniesione formalności celne w obrocie towarowym w ramach WE.

b. Ustanowienie wspólnej taryfy celnej. Wspólna taryfa celna WE została ustalona na zasadzie średniej arytmetycznej narodowych taryf celnych. Różnica między taryfami narodowymi a wspólną taryfą celną była zmniejszana w trzech etapach: w dwóch pierwszych o 30%, w ostatnim o 40%. Pierwsze dwa etapy w odniesieniu do artykułów przemysłowych zostały zrealizowane 1 I 1961 r. i 1963 r., tj. w pierwszym przypadku szybciej o rok, w drugim zaś o 2,5 roku w porównaniu z postanowieniami Traktatu WE. Natomiast w odniesieniu do artykułów

rolnych, nie objętych wspólną polityką rolną, zmniejszenie powyższej różnicy następowało zgodnie z planem, tj. 1 I 1962 r. i 1 I 1966 r. W przypadku artykułów rolnych objętych branżową organizacją rynkową w ramach wspólnej polityki rolnej, cła zostały zniesione z chwilą utworzenia tych organizacji i zastąpione ruchomymi opłatami wyrównawczymi.

1 VII 1968 r. rozpoczął się trzeci etap; została ustalona wspólna taryfa celna na artykuły nie objęte wspólną polityką rolną.

Przeciętne opłaty celne w ramach wspólnej taryfy celnej wynosiły 12,5%. W wyniku obniżki cel w ramach tzw. rundy Kennedy'ego została ona zmniejszona o 35% i od 1 I 1972 r. wynosi 8,1% (w USA–12%).

Dania, Irlandia i Wielka Brytania od 1 I 1974r. ujednoliciły ze wspólną taryfą celną państw WE swoje cła na towary, w przypadku których różnica między ich cłami a wspólną taryfą celną nie wynosiła więcej, niż 15%. W odniesieniu do innych towarów Dania, Irlandia i Wielka Brytania zmniejszały różnicę między cłami narodowymi a wspólną taryfą celną w sposób następujący: 1 I 1974 r. do 60%, 1 I 1975 r. – 40%, 1 I 1976 r. – 20%, a 1 VII 1977 r. – 0%. Natomiast Grecja likwidowała różnice między jej cłami narodowymi a wspólną taryfą celną w czasie pięciu lat, tj. do 1 I 1986 r.

c. Ujednolicanie polityki handlowej. W przypadku ujednolicania polityki handlowej, proces ten postępował o wiele wolniej, niż realizacja unii celnej. Dopiero w 1960 r. państwa WE poczyniły pierwsze kroki w zakresie opracowywania zasad wspólnej polityki handlowej. W tym samym roku decyzją Rady państwa członkowskie zostały zobowiązane do włączenia w dwustronne umowy handlowe zawierane z państwami nieczłonkowskimi specjalnej klauzuli, która pozwalała im domagać się zrewidowania postanowień umowy, jeżeli byłoby to niezbędne z punktu widzenia wspólnej polityki handlowej WE.

Na mocy dwóch decyzji Rady z października 1961 r. państwa członkowskie zostały zobowiązane do wzajemnego informowania się o planowanych negocjacjach handlowych z państwami trzecimi, a na żądanie jednego z nich – odbycia wzajemnych konsultacji na ten temat. Jednocześnie decyzje Rady zabraniały państwom członkowskim zawierania z państwami trzecimi umów handlowych na czas dłuższy, niż czas trwania okresu przejściowego w WE.

Rada przyjęła 25 IX 1962 r. tzw. program akcji w zakresie polityki handlowej. Dzielił on państwa trzecie na dwie grupy: należące do GATT i pozostające poza tą organizacją, ale kierujące się jej zasadami oraz nie należące do GATT i nie przestrzegające jej zasad. Wobec państw pierwszej grupy import WE miał być w pełni zliberalizowany, lista towarów ujednoliconą, wobec drugiej grupy państw nadal miała obowiązywać polityka kontyngentowania importu. W praktyce tzw. państwa socjalistyczne były zaliczane do drugiej grupy państw.

WE zawarła 14 X 1963 r. – w imieniu jej państw członkowskich – pierwszy, 4 VI 1964 r. – drugi, a 21 V 1965 r. – trzeci układ handlowy, kolejno z Irakiem, Izraelem i Libanem. Od tego czasu państwa WE występują na zewnątrz w sprawach handlowych z reguły jako całość, chociaż w następnych latach poszczególne państwa zawierały jeszcze indywidualnie wiele umów handlowych.

5 IV 1968 r. Rada ustanowiła procedurę przeciwdziałania praktykom dumpingowym. W grudniu 1968 r. podjęła trzy decyzje w sprawie ustanowienia jednolitego spisu towarów importowanych, które powinny być liberalizowane przy imporcie do WE oraz stopniowego wprowadzania jednolitej procedury przy imporcie niektórych towarów z określonych państw trzecich.

16 XII 1969 r. Rada postanowiła wprowadzić w pełni wspólną politykę handlową do 1 I 1970 r. Od tego czasu miała ona opierać się na jednolitych zasadach, szczególnie w odniesieniu do zmiany taryfy celnej, zawierania umów handlowych i celnych, środków liberalizacji polityki eksportowej, środków ochrony handlu, w tym również stosowanych przy zaistnieniu dumpingu lub subsydiowania. Państwa WE od 1 I 1970 r. utraciły prawo do indywidualnego zawierania umów handlowych i celnych, które odtąd w ich imieniu miały być zawierane przez WE na zasadzie, że rokowania z reguły prowadzi Komisja na podstawie pełnomocnictw Rady, która następnie podejmuje ostateczną decyzję w tej sprawie. W wyniku nacisku Francji i RFN, które uważały, że utrudni ona ich stosunki z tzw. państwami socjalistycznymi, stosowanie tej zasady wobec nich zostało zawieszono do końca 1972 r. Ważność zawieranych w ten sposób umów z powyższymi państwami nie mogła przekroczyć grudnia 1974 r.

Dania, Irlandia i Wielka Brytania przyjęły zasady wspólnej polityki handlowej od 1 IV 1973 r., a Grecja od 1 IV 1981 r.

W 1988 r. WE wprowadziła Jednolity Dokument Administracyjny (w skrócie SAD, od angielskiej nazwy Single Administrative Document). Zastąpił on 130 różnych dokumentów celnych dla przesyłek towarowych, stosowanych przez poszczególne państwa członkowskie. Na podstawie decyzji Rady z 20 XII 1990 r., od 1 I 1993 r. jest on używany tylko w odniesieniu do przesyłek towarowych z państw trzecich i w wymianie handlowej między Hiszpanią i Portugalią a pozostałymi państwami członkowskimi WE. Natomiast w obrocie towarowym między państwami członkowskimi WE (z wyłączeniem Hiszpanii i Portugalii do końca 1986 r.) od 1 I 1993 r. zostały zniesione wszelkie formalności celne.

d. Wspólna polityka rolna. Ustanowienie, a następnie realizacja wspólnej polityki rolnej, przysparzało i dotychczas przysparza państwom WE najwięcej kłopotów i niejednokrotnie było przyczyną poważnych kryzysów we Wspólnocie, niekiedy zagrażających jej istnieniu. Trudność w ustalaniu polityki rolnej w dużej mierze wynikała ze znacznej różnicy kosztów produkcji artykułów rolnych w po-

szczególnych państwach członkowskich WE. Różnica ta była szczególnie wyraźna między kosztami produkcji we Francji i RFN. Z drugiej strony chodziło tu o zabezpieczenie interesów producentów artykułów rolnych. W większości państw członkowskich koszty produkcji i ceny artykułów rolnych na rynku wewnętrznym były o wiele wyższe, niż na rynku światowym. W związku z tym państwa członkowskie stosowały w szerokim zakresie system protekcjonizmu i subsydiowania produkcji rolnej w celu niedopuszczenia do spadku dochodu ludności żyjącej z rolnictwa. Trzeba było zatem w obrębie WE stworzyć również skomplikowany wspólny system protekcjonizmu w rolnictwie; bez niego groziłoby to poważnymi konsekwencjami nie tylko gospodarczymi, ale także politycznymi. Ludność żyjąca z rolnictwa stanowiła bowiem w większości z nich dużą siłę polityczną (we Francji i Włoszech w chwili tworzenia WE około 25% ludności żyło z rolnictwa).

Francja najsilniej dążyła do szybkiego wprowadzenia wspólnej polityki rolnej. Wcześniejsze bowiem ustanowienie wspólnego rynku na artykuły przemysłowe, bez jednoczesnego ustanowienia wspólnego rynku na artykuły rolne, przyniosłoby gospodarce francuskiej duże straty, przy znacznych korzyściach dla niektórych innych państw WE, przede wszystkim dla RFN. Przemysł francuski w pierwszych latach okresu przejściowego w WE nie był w stanie w pełni konkurować z przemysłem RFN. W takiej sytuacji nieuregulowanie problemów wspólnej polityki rolnej uniemożliwiało Francji rekompensowanie eksportem artykułów rolnych (tradycyjnie przynoszącym Francji bardzo wysoki procent ogółu jej dochodów) strat ponoszonych przez przemysł.

W rezultacie Francja uzależniła przejście do drugiego etapu okresu przejściowego WE od ustalenia zasad wspólnej polityki w dziedzinie rolnictwa. Po długich przetargach i w wyniku zdecydowanej podstawy Francji na początku 1962 r. opracowano zasady i instrumenty tej polityki.

Istota tej wspólnej polityki sprowadza się z jednej strony do zapewnienia rolnikom z państw członkowskich odpowiednich dochodów w warunkach powstawania i funkcjonowania unii celnej, z drugiej zaś do przebudowy rolnictwa WE, dokonania w nim zmian strukturalnych, by w przyszłości było ono konkurencyjne cenowo na rynkach światowych, a jednocześnie nie było zbytnej nadprodukcji artykułów rolnych w stosunku do popytu w ramach WE.

Zapewnienie rolnikom z państw członkowskich WE odpowiednich dochodów miano osiągnąć przez:

- *ochronę rynku wspólnotowego przed tanim importem z zewnątrz*. Chodziło o to, by ceny na artykuły rolne na rynku WE nie były zbyt niskie, w porównaniu z kosztami produkcji rolników WE, w wyniku importu tańszych artykułów rolnych z państw nieczłonkowskich.

W tym celu wprowadzono zakaz importu artykułów rolnych do WE po cenie niższej od ceny progu. Przestrzeganie tej zasady gwarantuje system tzw. opłat wyrównawczych. W przeciwieństwie do ceł, opłaty wyrównawcze nie są sztywne, lecz ruchome, nie można zatem ich „przeskoczyć”. Stosowane są one na granicy zewnętrznej WE wobec produktów rolnych z państw trzecich, oferowanych po cenach niższych niż ustalonych w WE dla analogicznych produktów. W rezultacie na rynku wspólnotowym nie mogą pojawiać się produkty rolne po cenie niższej niż indykatywnej, a więc zbliżonej do takiej, po jakiej sprzedają swe produkty rolnicy WE;

- stworzenie mechanizmu *wypracowania wspólnych cen na artykuły rolne w WE*, bazując na cenach indykatywnych, które są ustalane przez komitety zarządzające branżowych rynków rolnych;
- *subsydiowanie eksportu rolnego z państw WE*. Stworzono mianowicie Europejski Fundusz Ukierunkowania i Gwarancji Rolnictwa (FEOGA), który wyrównuje straty eksportowe artykułów rolnych z państw członkowskich WE, powstałe w wyniku różnicy cen zbytu na rynku krajowym i cen na rynku światowym, w eksporcie poza WE (w okresie przejściowym WE także do innych państw Wspólnoty);
- *skupowanie po cenie interwencyjnej* przez odpowiednie agencje krajowe, finansowane przez FEOGA, od rolników z WE ich *produktów, nie sprzedanych po cenach wyższych*.

Przebudowa rolnictwa WE miała polegać na zmniejszeniu areалу ziemi uprawianej przez rolników WE, zwiększaniu powierzchni gospodarstw rolnych, przejściu tych gospodarstw z polikultury na monokulturę przy stosowaniu najbardziej wydajnych ras bydła i drobiu, odmian zbóż i innych uprawnych roślin, readaptacji zawodowej rolników, którzy zrezygnują z pracy na roli. Przebudowa rolnictwa miała być kierowana przez branżowe rynki rolne, a koszty pokrywane przez FEOGA.

Jak już wyżej wspomniano w celu realizacji tych założeń ustanowiono szereg instrumentów, w tym przede wszystkim: branżowe rynki rolne, trzy rodzaje cen i FEOGA.

Branżowe rynki rolne. 4 IV 1962 r. Rada WE ustanowiła szczegółową reglamentację, dotyczącą organizacji branżowych rynków dla zboża, mięsa wieprzowego, drobiu, jaj, owoców, warzyw i win, a 5 II 1964 r. – dla nabiału, mięsa wołowego i cielęciny, cukru (wstępne zasady), obejmujących swym zasięgiem około 85% produkcji rolnej państw WE. 10 V 1966 r. Rada ustanowiła reglamentację dotyczącą organizacji rynku dla oliwy z oliwek (od 1 IX 1966 r.), cukru i tłuszczów (od 1 VII 1967 r.), tytoniu (od 1 I 1968 r., postanowienia końcowe od

1 VI 1970 r.), win (postanowienia końcowe – od 1 VI 1970 r.), produktów rolnych (od października 1970 r.)².

Organizacja powyższych rynków przybrała także formy instytucjonalne; dla każdego rynku powołano komitet zarządzający podlegający Komisji, który wypracowuje dla niej projekty uchwał dotyczących funkcjonowania „swojego” rynku. Składają się one z przedstawicieli wszystkich państw członkowskich Komisji. Jeżeli Komisja nie zgadza się z proporcją danego komitetu, można odwołać się do Rady, która podejmuje ostateczną decyzję w danej sprawie.

Jednym z celów tych rynków było doprowadzenie do ustanowienia wspólnych cen WE na poszczególne towary. Wysokość i terminy wprowadzania w życie wspólnych cen stanowiły jeden z najtrudniejszych problemów w WE, przy czym najwięcej kłopotów stanowiło ustanowienie wspólnych cen zboża. Rokowania trwały ponad trzy lata. Wreszcie 15 V 1964 r. Rada ustaliła wspólne ceny zboża, postanawiając, że będą one wprowadzane od 1 VII 1967 r. Wspólne ceny na inne produkty zostały wprowadzone do 1968 r.

System cen wprowadzonych w WE. Punktem wyjścia była cena indykatywna (*target price, prix indicatif*). Jest to w zasadzie maksymalna cena indykatywna na artykuły rolne WE. W okresie przejściowym była ona ustalana przez rządy państw członkowskich, następnie przez WE. Opierając się na niej, określa się pozostałe ceny. W odniesieniu do niektórych produktów cena ta określana jest jako orientacyjna (*guide price, prix d'orientation*).

Cena progu (*threshold price, prix de seuil*) równa jest cenie indykatywnej minus koszty transportowe towaru od granicy i koszty dystrybucji. Cena interwencyjna (*intervention price*) jest niższa od ceny indykatywnej; pierwotnie od 4 do 10%, w latach dziewięćdziesiątych od 10 do 35% w zależności od rodzaju artykułów rolnych.

Europejski Fundusz Ukierunkowania i Gwarancji Rolnictwa, określany powszechnie w skrócie – od francuskiej nazwy *Fonds Europeen d'Orientation et de Garantie Agricole* – jako FEOGA, został utworzony przez Radę WE 4 IV 1962 r. Celem FEOGA jest: subsydiowanie eksportu rolnego poza WE, skup produktów rolnych po cenach interwencyjnych oraz finansowanie zmian strukturalnych w rolnictwie WE.

FEOGA składa się z Funduszu Gwarancji i Funduszu Ukierunkowania. Pierwszy – odpowiedzialny jest za realizację pierwszych dwóch wyżej wymienionych zadań, drugi – za trzecie zadanie.

2 W październiku 1980 r. ustanowiono wspólną organizację rynkową dla mięsa baraniego i koziego. Spośród ważnych produktów, które nie zostały dotychczas objęte odrębnymi organizacjami rynkowymi, pozostały tylko ziemniaki i alkohol.

Źródłem dochodów FEOGA miały być – z jednej strony wkłady finansowe państw członkowskich, z drugiej – wymienione wyżej opłaty wyrównawcze. Udział w tych ostatnich w dochodach FEOGA miał stopniowo się zwiększyć i czasem zastąpić wkłady narodowe

FEOGA jest zarządzany przez Komisję Unii Europejskiej, wspomagana przez organy FEOGA.

Tworząc FEOGA Rada ustaliła jednocześnie zasady jego funkcjonowania na trzy lata; po tym okresie miała na wniosek Komisji ustalić nowe zasady. Dochody FEOGA na rok 1962/1963 składały się wyłącznie ze składek członkowskich. W roku 1963/1964 – 90%, a w roku 1964/1965 – 80% dochodów miało pochodzić ze składek państw członkowskich, pozostała część z opłat wyrównawczych, proporcjonalnie do importu rolnego tych krajów z państw trzecich. FEOGA miała przejmować 1/6 wydatków na dotowanie rolnictwa WE, tak aby 1 VII 1965 r. mógł on przejąć całość wydatków.

W 1965 r. Komisja przedstawiła Radzie nowy klucz składek członkowskich do FEOGA od 1 VII 1967 r. oraz nowe zasady administrowania i kontrolowania tego Funduszu. Sprzeciwiła się temu Francja. Nie mogąc osiągnąć w tej sprawie porozumienia oraz będąc rozgoryczona negatywnymi skutkami dla niej realizacji unii celnej na artykuły przemysłowe oraz zapędami Komisji w zakresie rozbudowania jej kompetencji, Francja na znak protestu wycofała w pierwszych dniach lipca 1965 r. swego przedstawiciela z Rady WE, zamrażając tym samym jej działalność. Przedstawiciel ten nie brał udziału w pracach Rady do stycznia 1966 r. Kompromisowe porozumienie osiągnięto na nadzwyczajnej sesji Rady w Luksemburgu 28–29 I 1966 r. Ustalono wówczas między innymi zasady finansowania FEOGA do końca 1969 r. Określono wysokość wkładów finansowych poszczególnych państw oraz postanowiono, że od 1 VII 1967 r. 90% opłat wyrównawczych, pobieranych przez państwa członkowskie, będzie przekazywane do FEOGA. Jednocześnie w wyniku kategorycznego sprzeciwu Francji, odrzucono propozycję komisji w sprawie pobierania opłat wyrównawczych na granicy WE, kontrolowania działalności FEOGA przez Parlament Europejski oraz administrowania FEOGA przez specjalny organ.

21 VI 1970 r. Rada Ministrów ustaliła nowe zasady finansowania FEOGA, które weszły w życie 1 I 1971 r. Fundusze FEOGA miały składać się z: 10% dochodów uzyskiwanych z opłat wyrównawczych; dochodów z opłat celnych za artykuły przemysłowe, przy tym ich procent miał stopniowo wzrastać, aby 1 I 1975 r. osiągnąć 100%; od 1 I 1970 r. wpływać miał 1% podatku od wartości dodanej (tzw. VAT), pobieranego w państwach członkowskich. Gdyby dochody powyższe nie wystarczały na pokrycie jej wydatków, powinny być uzupełnione wkładami państw członkowskich. Jeśli natomiast dochody opłat wyrównawczych

przewyższałyby wydatki FEOGA, wówczas powinna nastąpić ich redystrybucja do państw członkowskich.

Od 1 I 1980 r. wydatki FEOGA poczęły być pokrywane wyłącznie z dochodów własnych.

Budżet FEOGA, ustalany corocznie w ramach budżetu Wspólnot Europejskich, od początku miał stałą, poważną tendencję wzrostu, np. w 1966 r. wynosił 547 mln, w 1968 r. – 2,045 mld, w 1975 r. – 4,307 mld europejskich jednostek rozliczeniowych,³ w 1984 r. – 17,223 mld ECU,⁴ w rzeczywistości rozwijała się tylko jedna jej część – Fundusz Gwarancyjny. Fundusz Ukierunkowania został w 1966 r. decyzją Rady Ministrów na kilka lat zamrożony w wysokości 285 mln jednostek. W latach siedemdziesiątych wzrastał nieznacznie, aby w 1993 r. osiągnąć 3,339 mld ECU, co stanowiło zaledwie 11,5% ogółu wydatków FEOGA.

Reformy wspólnej polityki rolnej. Mimo oficjalnego ustanowienia wspólnego rynku na artykuły rolne od 1 VII 1968 r. i zakończenia okresu przejściowego 31 XII 1969 r. pozostało jeszcze wiele restrykcji i opłat w handlu artykułami rolnymi między państwami WE. Niezależnie od tego, nie wszystkie obowiązujące postanowienia były przestrzegane, a niejednokrotnie były w szerokim zakresie zawieszane. Szczególnie wystąpiło to pod koniec lat sześćdziesiątych, a po raz drugi – na początku lat siedemdziesiątych, kiedy w wyniku dewaluacji franka francuskiego i rewaloryzacji marki zachodnioniemieckiej przez długi czas nie zostały dokonane zmiany cen większości produktów rolnych w tych krajach, lecz obydwie wprowadziły opłaty wyrównawcze na większość tych produktów, a Francja ponadto subsydiowała swój eksport rolny.

Wspólna polityka rolna nie była zatem nadal w stanie w pełni rozwiązać niektórych podstawowych problemów rolnictwa, w tym głównie obniżenia wysokich kosztów produkcji. Dochód farmerów w WE był zazwyczaj niższy od przeciętnego dochodu ludności w poszczególnych państwach członkowskich Wspólnoty i miał tendencję spadkową. W celu zapobieżenia temu spadkowi farmerzy zwiększali swą produkcję. Większość z nich nie była jednak w stanie obniżyć jej kosztów z powodu przestarzałej struktury rolnictwa (głównie rozdrobnienia, nieposiadania przez wielu rolników kapitału na modernizację ich farm). Nie sprzyjała temu również działalność FEOGA, która zbyt mało uwagi poświęcała modernizacji rolnictwa, koncentrując się przede wszystkim na zapewnieniu rolnikom zbywalności ich produktów, niestety po niskich cenach. W rezultacie w powyższej sytua-

3 Wartość jednostki rozliczeniowej stale zmieniała się, np. w 1976 r. wynosiła 1,2 dol.; w 1979 r. – 0,93 dol.

4 ECU – europejska jednostka walutowa, która w 1979 r. zastąpiła europejską jednostkę rozliczeniową.

cji w przypadku produktów rolnych z regionu, będącego tradycyjnym importerem tych produktów, WE stała się nie tylko samowystarczalna, ale także produkowała znaczne nadwyżki.

Dużej części tych nadwyżek nie można było jednak sprzedawać w państwach trzecich, ponieważ ich ceny znacznie przewyższały ceny światowe. Były one przez FEOGA (Fundusz Gwarancyjny) wykupywane po cenach interwencyjnych, a więc niższych niż wolnorynkowa, oraz magazynowane. Wzrastały zapasy i koszty związane z ich przechowywaniem. Np. w 1970 r. wykupiono od rolników WE i zmagazynowano około 400 tys. ton masła, 3 mln ton zbóż, 1,1 mln ton cukru, 350 tys. ton proszku z mleka chudego, co kosztowało FEOGA ponad 2 miliardy jednostek rozliczeniowych. Niskie ceny płacone przez FEOGA farmerom nie sprzyjały wzrostowi ich dochodów i zmuszały do zwiększania produkcji, z reguły przy nieobniżaniu jej kosztów. Powstawało więc niejako błędne koło.

W celu radykalnego rozwiązania powyższych problemów w 1970 r., po wielu burzliwych naradach przedstawicieli państw WE, został ostatecznie przyjęty zmodyfikowany plan uzdrowienia rolnictwa WE (zgłoszony w 1968 r.), nazwany od jego twórcy „planem Mansholta”. Jego realizacja miała doprowadzić pod koniec lat siedemdziesiątych do gruntownych zmian strukturalnych w rolnictwie WE, które – z jednej strony – zwiększyłyby jego efektywność, z drugiej zaś – znacznie obniżyłyby koszty jego produkcji. Plan ten charakteryzował się tym, że postulował kroki bardzo drastyczne. Przewidywał on mianowicie stworzenie takich warunków, które zachęciłyby lub wręcz zmusiły do porzucenia rolnictwa przez 5 mln osób w powyższym okresie. Część z tych osób miała przejść do innych gałęzi gospodarki narodowej, przy czym WE miała sfinansować stworzenie dla nich nowych miejsc pracy i ponieść koszty ich readaptacji zawodowej. Druga część, około 1,5 mln osób, miała przejść na przyspieszoną emeryturę z chwilą osiągnięcia sześćdziesięciu lat, a w niektórych przypadkach – pięćdziesięciu pięciu lat, szczególnie gdy byli oni właścicielami farm o powierzchni poniżej 15 ha. Opuszczona przez nich ziemia (około 14–15 mln ha) miała być częściowo przekazana innym farmerom w celu zwiększenia ich areалу ziemi, a częściowo wycofana z produkcji (zalesiona).

„Plan Mansholta” przewidywał wiele akcji na rzecz wzmocnienia dobrze gospodarujących farmerów w celu stworzenia dużych, nowoczesnych gospodarstw, bardziej związanych z handlem i przetwórstwem (udzielanie niskoprocentowanej lub nawet bezzwrotnej pomocy na zmiany strukturalne i inwestycje na farmach). Aby zlikwidować nadprodukcję mleka, podjęto decyzję sfinansowania (w postaci udzielania rolnikom specjalnych premii) uboju 3 mln krów w czasie pięciu lat.

„Plan Mansholta” spotkał się z gwałtownym sprzeciwem rolników WE. W tej sytuacji rządy państw WE nie spieszyły się z realizacją powyższego planu. Z du-

zym opóźnieniem zaledwie część jego założeń została zrealizowana do 1975 r. Przyczyniło się to zarówno do pewnego obniżenia kosztów produkcji artykułów rolnych, jak i ilościowego wzrostu ich produkcji w państwach WE. Sytuację rolnictwa w WE polepszył też od 1973 r. istotny wzrost cen artykułów rolnych w świecie – w rezultacie ceny niektórych produktów rolnych w WE poczęły niewiele odbiegać, a nawet zbliżać się do cen światowych.

Przez piętnaście lat istnienia WE, tj. do 1973 r., obroty wewnętrzne produktami rolnymi Wspólnot zwiększyły się 7,5 raza, natomiast import z krajów trzecich o 90%. Znacznie wzrosła samowystarczalność WE w odniesieniu do produktów rolnych. W 1973 r. wynosiła ona w zakresie: jęczmienia – 107%; pszenicy i żyta – 100%; sera, wieprzowiny, drobiu i ziemniaków – 101%; jaj – 99%; warzyw – 94%; cukru – 92%; wołowiny i cielęciny – 96%; kukurydzy – 54%. Wspólna polityka rolna pozwalała na utrzymanie względnej stabilności cen w ramach WE, zarówno w przypadkach niskiego, jak i wysokiego poziomu cen na świecie, np. w latach 1967–1974 ceny pszenicy w WE wahały się średnio o 3%, gdy na rynku światowym o 11% (w USA nawet o 13%).

Przedstawione wyżej przedsięwzięcia nie rozwiązały całkowicie problemów rolnictwa w WE. Koszty produkcji wielu artykułów w niektórych państwach WE wciąż były zbyt wysokie. Wzrosła ponadto globalna produkcja artykułów rolnych, także pod koniec lat siedemdziesiątych. WE była w pełni samowystarczalna w zakresie prawie że wszystkich produktów. Istniała tym samym nadal konieczność skupowania przez FEOGA od farmerów produktów rolnych po cenach interwencyjnych, subsydiowania eksportu rolnego, subsydiowania zmian strukturalnych w rolnictwie.

Realizację założeń integracji rolnej istotnie utrudniało też przystąpienie do WE Danii, Irlandii, a szczególnie Wielkiej Brytanii, której rolnictwo tradycyjnie wymagało stałych wysokich subwencji. Państwa te przyjęły system integracji rolnej WE od 1 II 1973 r., jednak zrównywanie cen między pierwotnymi a nowymi członkami WE następowało etapami i zostało zakończone 1 I 1978 r. Również z tą datą Dania, Irlandia i Wielka Brytania przyjęły na siebie pełnię zobowiązań wynikających z finansowania FEOGA. Grecja przyjęła wszystkie zasady wspólnej polityki rolnej do końca 1985 r., natomiast Hiszpania i Portugalia winny były przyjąć powyższe zasady do końca 1992 r.

Nadprodukcja artykułów rolnych, nadal zbyt wysokie koszty ich produkcji i trudności z ich zbytem, a tym samym konieczność interwencji FEOGA przy stale rosnącym jej budżecie, spowodowały, że pod koniec lat siedemdziesiątych podjęto pracę nad istotnymi korektami w dotychczasowej wspólnej polityce rolnej. Celem ich miało być doprowadzenie do podjęcia kroków na rzecz ograniczenia produkcji rolnej przy jednoczesnym obniżaniu kosztów produkcji rolnej. Miało to być

osiągane przez limitowanie zakresu i wysokości kompensacyjnego systemu finansowego w rolnictwie.

Prace posuwały się naprzód wyjątkowo powolnie. Dopiero kryzys finansowy FEOGA jesienią 1983 r., kiedy to wstrzymano wypłaty dla rolników z powodu wyczerpania się funduszy FEOGA spowodował, iż 30 III 1984 r. Rada wypracowała ogólną koncepcję działań w tym kierunku. Istotą ich jest prowadzenie bardziej restrykcyjnej polityki cenowej w odniesieniu do sektorów wykazujących nadwyżkę produkcji i tych wszystkich, w których wzrost wydatków łączy się z ograniczonym zbytem.

Nie wypracowano jednak szczegółowego planu, ani też nie udało się ustalić konkretnego terminu likwidacji systemu kompensacyjnego. Ustalenia miały albo bardzo ogólny charakter, a jeśli szczegółowy – to w odniesieniu do konkretnych sektorów rolnictwa i dotyczyły w zasadzie pewnej tylko redukcji tego systemu.

Podjęto przede wszystkim kroki na rzecz pewnego ograniczenia produkcji rolnej. Miała ona jednak być tak przeprowadzona, by nie obniżać dochodów rolników. Wprowadzono zasadę, że harmonizacja cen płodów rolnych wyrażanych w ECU (europejskich jednostkach walutowych) i przeliczanych po specjalnych (tzw. zielonych) kursach na waluty narodowe, dokonywana będzie na najwyższym poziomie zazwyczaj określanym przez sytuację cenową w RFN. Jednocześnie zapowiedziano, że będą one obniżane, gdy produkcja danego artykułu przekroczy określony poziom.

Jednocześnie wprowadzono system kwot produkcyjnych lub tzw. progów gwarancji. Przekroczenie kwot produkcyjnych lub tzw. progów gwarancji powodowało albo utratę gwarancji cenowych na produkty wyprodukowane poza ustalonymi cenami lub obłożenie ich dodatkowymi opłatami (tzw. superopłatą). W 1984 r. ustalono kwoty produkcyjne na mleko, cukier i izoglukozę. Kwoty określone są dla każdego państwa a następnie rozdzielane wewnątrz państwa na poszczególnych producentów. Pierwotnie ustalono kwoty produkcyjne na cukier na 5 lat.

Ponadto zaostrzono kryteria ustalania cen interwencyjnych. System tych cen nadal jednak miał mieć zastosowanie tylko do: zbóż, produktów mlecznych, cukru, wołowiny, cielęciny i baraniny. Zamrożono ceny gwarancyjne na lata 1984 – 1987.

W przypadku zbóż w kwietniu 1986 r. Rada podjęła decyzję o wprowadzeniu tzw. opłaty współodpowiedzialności na okres pięciu lat, której wysokość ustalono na 3% ceny interwencyjnej pszenicy miękkiej. Była ona pobierana w pierwszym stadium przetwórstwa, przy zakupach interwencyjnych i przy eksporcie zbóż w postaci ziarna. Od kampanii rolnej 1988/1989 wprowadzono dodatkową opłatę współodpowiedzialności w przypadku, gdy globalna produkcja zbóż w WE przekraczałaby maksymalną ilość gwarantowaną, ustaloną na 160 mln ton.

Jednocześnie Rada postanowiła o ustanowieniu od 1 V 1986 r. tzw. odszkodowania wspólnotowego za całkowite wstrzymanie produkcji mleka. Odszkodowanie takie mogą uzyskać producenci mleka, jeśli zrezygnują oni z produkcji części mleka. Upoważniła ona Komisję do wstrzymania, o ile zaistnieje uzasadniona sytuacja, zakupów interwencyjnych masła i mleka chudego w proszku w 1986 r.

Rolnictwo Unii Europejskiej w 1994 r.

	1	2	3	4	5	6	7	8a	9	10
UE	140553	7878	5,4	7815	16,4	206496	1,8
Belgia	1380	95b	2,5b	76	17,7	6864	1,6	13,1c	11,9c	147c
Dania	2739	146	5,7	74	37,0	6392	2,5	16,7	29,8	5171
Niemcy	17162	1035	3,0	606	28,1	31396	0,8	11,6	5,9	-15889
Grecja	5741d	790	20,8	819	4,3	8722	7,5	17,7	33,2	-577
Hiszpania	29756	1151	9,8	1384	17,9	22174	2,7	15,8	16,5	-1082
Francja	30217	1048	4,8	801	35,1	43917	2,0	12,0	14,9	6679
Irlandia	4444e	140	12,0	159	26,9	4307	5,4	11,2	21,5	3779
Włochy	17215f	1572	7,9	2488	5,9	32332	2,6	16,6	7,3	-11819
Luksemburg	127	6	2,8	3	42,3	186	0,9	13,1c	11,9c	147c
Holandia	1977	264	4,0	120	16,8	16808	3,2	16,2	24,3	122484
Austria	3962	476b	13,3b	267	12,9	5412	2,2	7,4b	5,7c	-1104b
Portugalia	3983	514b	11,6b	489	8,1	3217	2,0	17,0	8,3	-2504
Finlandia	2605	168	8,3	192	14,0	3581	1,8	8,8b	8,7b	387b
Szwecja	3367	135	3,4	92	36,5	3357	1,0	9,1b	6,0b	-765b
Wielka Brytania	15878	565	2,2	244	67,1	17831	0,9	11,8	7,6	-10288

1) Użytki rolne (tys. ha); 2) zatrudnienie w tys.; 3) zatrudnienie w% ludności pracującej; 4) liczba gospodarstw rolnych w tys.; 5) użytki rolne przypadające na gospodarstwa; 6) produkcja (mln ECU); 7)% udział rolnictwa w produkcie krajowym brutto (PKB); 8)% udział produktów żywnościowych i rolnych w całkowitym imporcie; 9)% udział produktów żywnościowych i rolnych w całkowitym eksporcie; 10) bilans handlu zagranicznego w zakresie produktów żywnościowych i rolnych (mln ECU).

a) Dot. zewnętrznej i wewnętrznej wymiany handlowej państw członkowskich; b) 1993; c) BLEU – Belgijsko-Luksemburska Unia Gospodarcza; d) 1988; e) 1991; f) 1989.

Ponadto Rada postanowiła ograniczyć tempo wzrostu wydatków na rolnictwo z budżetów WE oraz podjąć pracę nad odłogowaniem około 1 mln ha gruntów rolnych.

Wszystkie powyższe przedsięwzięcia tylko w pewnym stopniu przyczyniły się do rozwiązania strukturalnego problemu nadwyżek produkcyjnych. Spadła nieco produkcja niektórych artykułów, szczególnie mleka. Nadal jednak była duża nadwyżka w produkcji zbóż, wołowiny, wina i mleka.

W lutym 1988 r. Rada podjęła kolejne kroki na rzecz zreformowania subsydiowania rolnictwa przez WE. Postanowiono, że roczny koszt wydatków na rolnictwo nie może przekraczać 74% wzrostu dochodu narodowego brutto państw. Jednocześnie postanowiono, że ceny gwarancyjne na zboże w latach 1988–1992 obejmować będą jedynie 160 mln ton rocznie. W przypadku przekroczenia powyższej wielkości produkcji, ceny interwencyjne w roku następnym będą obniżone o 3%. Jest to dodatkowa swego rodzaju opłata współodpowiedzialności producentów za koszty funkcjonowania rynku zbożowego.

W przypadku wina, cukru, baraniny, tytoniu, pasz proteinowych ustalono limity, które będą objęte cenami gwarancyjnymi. Rozciągnięto system kwot produkcyjnych na mleko do 1992 r. Ustalono też zasady odszkodowań dla chłopów, którzy zdecydują się na odłogowanie części swej ziemi.

Również i te przedsięwzięcia w pewnym tylko stopniu wpłynęły na zmniejszenie środków finansowych Wspólnot, przeznaczonych na rolnictwo. Wydatki z FEOGA na rolnictwo w 1988 r. wynosiły łącznie 28,701 mld ECU, co stanowiło ponad 62% ogółu budżetu Wspólnot, przy czym wydatki z Sekcji Gwarancyjnej wynosiły 27,5 mld ECU, a Sekcji Ukierunkowania – zaledwie 1,222 mld ECU, a wydatki z FEOGA w 1993 r. wynosiły 38,282 mld ECU, co stanowiło 60% ogółu budżetu Wspólnot, przy czym wydatki Sekcji Gwarancji wynosiły 34,943 mld ECU, a Sekcji Ukierunkowania 3,339 mld ECU.

Nadal więc nikły procent środków (między 10% a 12%) przeznaczono na realizację założeń przekształceń strukturalnych, zaś większość służyła finansowaniu interwencyjnej polityki cenowej (zakupu produktów od rolników oraz finansowania eksportu). Kolejne więc reformy – limitowane z przyczyn nie tyle ekonomicznych, co politycznych – w niewielkim dotychczas stopniu rozwiązywały najbardziej istotny problem rolnictwa państw WE, tj. zmniejszenie nadprodukcji żywności, powstającej przy utrzymywaniu się nadal względnie wysokich kosztów produkcji.

W wyniku totalnej krytyki – głównie ze strony USA – wspólnej polityki rolnej WE podczas Rundy Urugwajskiej, zorganizowanej przez Układ Ogólny w sprawie Cel i Handlu (GATT), której skutki uznawano za wyjątkowo dyskrymina-

cyjne wobec państw trzecich, w listopadzie 1990 r. Rada postanowiła zredukować o 30% wielkość subsydiów dla rolnictwa WE w ciągu 10 lat.

Z kolei na podstawie porozumienia między USA a Wspólnotami Europejskimi, zawartego w listopadzie 1992 r., WE zobowiązała się zmniejszyć subsydiowanie eksportu nasion oleistych o 36% w ciągu 6 lat.

Ponieważ nadal w WE utrzymywała się nadprodukcja zbóż, wołowiny, drobiu i mleka, 21 V 1992 r. Rada postanowiła wprowadzić od roku gospodarczego 1992/93 nową reformę. 1 VII 1995 r. rozpoczęto realizację trzeciego jej etapu. Celem tej reformy było obniżenie kosztów związanych z realizacją wspólnej polityki celnej. Sprowadzała się ona przede wszystkim do: obniżenia cen interwencyjnych na niektóre produkty (np. zboż aż o 35%), zniesienie współodpowiedzialności rolnika za przekroczenie limitów produkcyjnych; ograniczenie ochrony rynku WE przed importem z zewnątrz, redukcja cen wolnorynkowych na: wyroby mączne o 29%, wołowinę i drób – 15%, produkty mleczne – 5%. Celem zrekompensowania strat ponoszonych przez rolników produkujących powyższe produkty w wyniku redukcji cen na nie, ustanowiono dodatkowy system dotacji dla nich. Mogą jednak skorzystać z nich tylko ci rolnicy, którzy zmniejszą areał uprawianej przez nich ziemi (na zasadzie ugorowania, odłogowania, zalesienia) co najmniej o 15%.

Mimo realizacji powyższych założeń reformy wspólnej polityki rolnej w połowie lat dziewięćdziesiątych:

- utrzymywane były ceny ok. 70% produktów (w tym pszenicy, jęczmienia, żyta, kukurydzy, cukru, produktów mleczarskich, mięsa wołowego i baraniego) poprzez gwarancje cenowe, skup produktów po cenach interwencyjnych lub poprzez inne formy pomocy (np. dofinansowywanie przechowywania żywności);
- ponad 21% produkcji rolnej (drugorzędne zboża, niektóre gatunki warzyw i owoców, mięso wieprzowe, drób, jajka, wina gatunkowe) jest chroniona przed tanim importem z zewnątrz;
- w przypadku wielu rodzajów produktów artykułów rolnych (np. oleju z oliwek, nasion oleistych, tytoniu, pszenicy twardej) stosowane były dotacje bezpośrednie;
- około 1% produkcji (dot. np. lnu, konopi, suchej paszy, nasion bawełny) uzyskiwało zryczałtowaną pomoc uzależnioną od powierzchni uprawnej lub ilości wyprodukowanych towarów;
- poważna część produkcji rolnej była objęta subwencjami eksportowymi (w 1997 r. ok. 22% wydatków FEOGA stanowiły subwencje eksportowe).

Z drugiej jednak strony istotnie obniżył się udział wydatków na rolnictwo w ogólnych wydatkach Wspólnot Europejskich, z 75% – 80% w latach siedemdzie-

siątych do 45,7% w 1997 r. (41,8 mld ECU). Wyплаты z Sekcji Ukierunkowania stanowiły w 1997 r. zaledwie 9,6% ogółu wydatków FEOGA. Pozostałe wydatki stanowiły wypłaty Sekcji Gwarancyjnej, przy czym udział poszczególnych produktów rolnych w uzyskiwaniu środków gwarantowanych wynosi: płody rolne – 39,6%, mięsa (wołowe, baranie, kozie, wieprzowe) – 23,5%, owoce, warzywa, tytoń, wino – 8,7%, mleko i produkty mleczarski – 8,9%, oliwa z oliwek – 5,3%, cukier – 4,5%, inne produkty – 4,4%, inne wydatki – 5,1%.

W 1997 r. Komisja WE, kontynuując reformę wspólnej polityki rolnej z 1992 r., ogłosiła pakiet propozycji zmian tej polityki na kolejne lata w ramach perspektywicznych planów UE, pod nazwą Agenda 2000. Istota tych zmian ma doprowadzić do podniesienia konkurencyjności rolnictwa UE, ustanowienia bezpieczeństwa oraz jakości żywności, zapewnienia godziwego standardu życia rolników oraz możliwości uzyskiwania przez nich alternatywnej pracy, uproszczenia ustawodawstwa wspólnotowego w zakresie polityki rolnej.

Na projekt reformy szczególny wpływ miały:

- zobowiązania wynikające z Porozumienia o Rolnictwie Rundy Urugwajskiej GATT (z 1994 r.), w którym WE zobowiązała się do zmniejszenia subwencjonowania produkcji rolnej o 20%, a subwencji eksportowych (do początku 2001 r.) o 21%;
- wstępna uchwała Organizacji Współpracy i Rozwoju Gospodarczego (OECD), podjęta na konferencji w marcu 1998 r. w Paryżu, w której państwa członkowskie zobowiązały się w przyszłości odejść od subsydiowania produkcji rolnej;
- potencjalne rozszerzenie UE o kraje Europy środkowej, w wyniku którego – bez kolejnej reformy wspólnej polityki rolnej – wzrosłyby w UE gwałtownie wydatki na rolnictwo;
- przewidywana dalsza liberalizacja międzynarodowego handlu artykułami rolnymi, która ma być podjęta podczas kolejnej rundy negocjacji w ramach Światowej Organizacji Handlu (WTO) w 1999 r.

W tej sytuacji Komisja zaproponowała:

- w przypadku rynku zbóż: obniżenie dotychczasowej ceny interwencyjnej o 20%; cena zbóż ma być ustalana jednostopniowo na poziomie wynoszącym 95,35 ECU za tonę w 2000 r. (w 1997 r. wynosiła ona 119,19 ECU za tonę); dla roślin wysokobiałkowych ma być ustanowiona pomoc uzupełniająca na poziomie 6,5 ECU za tonę, w celu utrzymania ich konkurencyjności w stosunku do zbóż; zniesienie obowiązkowego odłogowania, przy istnieniu odłogowania dobrowolnego, w przypadku którego rolnicy stosujący odłogowanie otrzymywaliby płatności od areálu niezależnie od rodzaju upraw;

- w przypadku rynku wołowiny: obniżenie cen interwencyjnych: o 30%; subwencjonowanie wołowiny ma wynosić w latach 2000–2002 1950 ECU za tonę (w 1997 r. wynosiła ona 2780 ECU za tonę); zwiększenie płatności kompensacyjnych w oparciu o sztukę bydła o 20 do 30% w zależności od gatunku bydła;
- w przypadku rynku mleka: przedłużenie dotychczasowego systemu kwot produkcji mleka do 2006 r.; stopniowe zmniejszanie wspierania cen mleka o 15%; wprowadzenie nowej płatności rocznej za krowy mleczne na poziomie 145 ECU.

e. Swoboda przepływu osób. Jak już stwierdzono w pkt. A Traktat Rzymski zajmuje się jedynie swobodą przepływu pracowników najemnych (z wyjątkiem zatrudnionych w administracji publicznej), tj. osób świadczących pracę na rzecz innej osoby i pod jej kierownictwem za wynagrodzeniem, przy czym praca ta ma być wykonywana rzeczywiście i skutecznie. Prawo wtórne Wspólnot wyodrębniło swobodę przepływu jeszcze dwóch kategorii osób:

- pracowników samodzielnych (właścicieli przedsiębiorstw i osób świadczących usługi);
- innych osób (przede wszystkim osoby, które zaprzestały pracy i studenci).

Prawo swobodnego przepływu powyższych trzech kategorii osób rozciąga się także na ich małżonków, dzieci do 21 roku życia (lub starsze, ale będące na ich utrzymaniu) oraz rodziców tych osób i ich współmałżonków, o ile są oni na ich utrzymaniu.

16 VII 1961 r. Rada uchwaliła dyrektywę w sprawie swobodnego przepływu pracowników najemnych. 25 III 1964 r. uchwaliła kolejną dyrektywę, na mocy której zagwarantowano powyższym pracownikom z państw WE swobodę podejmowania pracy na terenie innych państw członkowskich oraz te same warunki pracy i płacy, które państwa przyznają swoim obywatelom. Pozostałe ograniczenia w swobodzie ich przepływu zostały ostatecznie zniesione rozporządzeniem i dyrektywą z 1968 r.

Nie odniosło się to jednak do pracowników zatrudnionych w administracji publicznej. Komisja Wspólnot Europejskich w komunikacie z 18 III 1988 r. w kwestii stosowania art. 48 Traktatu o EWG zajęła stanowisko, że nadal nie obowiązuje swoboda przepływu osób w odniesieniu do pracowników sił zbrojnych, policji i innych sił porządkowych, sędziów, dyplomacji, pracowników administracji wszystkich szczebli, w tym gmin, administracji skarbowej i banków centralnych.

W wyjątkowych sytuacjach ograniczenie powyższej swobody może być zastosowane także w transporcie publicznym, dystrybucji gazu i energetyki elektrycz-

nej, żegludze morskiej, powietrznej, poczcie i telekomunikacji, radiofonii i telewizji, ochronie zdrowia, szkolnictwie publicznym.

Swobodę przenoszenia się pracowników samodzielnych ustanowiła dyrektywa z 21 V 1973 r., przy czym pojęciem pracownika samodzielnego objęto nie tylko właścicieli przedsiębiorstw oraz osoby świadczące usługi, ale także personel kierowniczy tych przedsiębiorstw, a w przypadku usług – również osoby świadczące usługi.

Rozporządzenie Rady z 1970 r. wstępnie, a trzy dyrektywy Rady z 28 VI 1990 r. ostatecznie uregulowały swobodny przepływ osób, które zaprzestały pracy oraz studentów. W pierwszym przypadku osoby, które zaprzestały pracy, mogą w ciągu dwóch lat starać się o kartę pobytu w państwie, w którym zaprzestali pracy, o ile korzystają z emerytury, renty inwalidzkiej lub renty chorobowej na poziomie wystarczającym, by nie stanowili oni obciążenia dla opieki społecznej państwa pobytu. Karta pobytu jest wydawana na co najmniej 5 lat i jest automatycznie przedłużana. Przerwa w pobycie na terytorium danego państwa członkowskiego nie może być dłuższa niż 6 miesięcy.

W przypadku studentów swoboda przenoszenia się regulowana jest tzw. dyrektywą studencką z 29 X 1993 r. Student ma prawo przeniesienia się do innego państwa członkowskiego, o ile oświadczy, że jest wpisany na listę studentów i posiada wystarczające środki finansowe, aby nie być ciężarem dla opieki społecznej w państwie pobytu. Student ma wówczas zagwarantowane prawo do uzyskania karty pobytu w danym państwie członkowskim na czas studiów.

f. Swoboda przepływu kapitałów. 11 V 1960 r., a po raz drugi 18 XII 1962 r. Rada uchwaliła dyrektywy, dotyczące liberalizacji przepływu kapitałów między państwami WE. Na ich mocy zliberalizowano przepływ kapitałów między tymi państwami związany bezpośrednio z inwestycjami, ruchem osób i świadczeniem usług, aktywizacją zagranicznych ubezpieczeń oraz realizacją należności wynikających z praw autorskich.

W 1964 r. Komisja przedstawiła Radzie projekt zharmonizowania zasad polityki swobodnego przepływu kapitałów między państwami WE. Postulowała w nim ujednolicenie obciążeń podatkowych w ramach WE w odniesieniu do wkładów kapitałowych, obniżkę opłat skarbowych od papierów wartościowych oraz niezwiększanie w latach 1965–1966 obciążeń nakładanych na wymianę walut obcych. 8 II 1967 r. Komisja przedstawiła Radzie kolejny projekt w sprawie liberalizacji przepływu kapitałów. Rada nie podjęła jednak żadnej decyzji w odniesieniu do powyższych projektów.

W rezultacie do połowy lat osiemdziesiątych sprawa przepływu kapitałów – z wyjątkiem problemów regulowanych przez wymienione wyżej uchwały Rady z 1961 i 1962 r. – nadal była regulowana przez rządy poszczególnych państw człon-

kowskich, które w tej kwestii prowadziły dość liberalną politykę. Wyjątek stanowiła w tym zakresie uchwała Rady z 1977 r. w sprawie ustanowienia jednolitego kryterium tworzenia i zasad działania banków na terenie państw WE.

Dopiero w 1987 r. Rada podjęła decyzję w sprawie zniesienia ograniczeń w przeprowadzaniu trzech kategorii transakcji: długoterminowych kredytów dotyczących transakcji handlowych, akwizycji papierów wartościowych i dopuszczania papierów wartościowych do rynku kapitałowego. W przypadku Hiszpanii i Portugalii przedłużono termin realizacji tej decyzji odpowiednio do 1990 r. i 1992 r., w przypadku zaś Grecji, Irlandii i Włoch nie ustalono ostatecznego terminu wprowadzenia jej w życie.

W czerwcu 1988 r. Rada Ministrów postanowiła, iż z dniem 1 lipca będą zniesione wszelkie restrykcje w obrocie kapitałowym w krajach WE. Belgia, Grecja, Hiszpania, Finlandia, Luksemburg, Portugalia miały znieść te restrykcje do 1 lipca 1990 r.

W czerwcu 1988 r. Rada Ministrów postanowiła znieść wszelkie restrykcje w przepływie kapitałów (pożyczki, kredyty, operacje bieżące i depozytowe, transakcje papierami wartościowymi i inne instrumenty, stosowane w ruchu kapitałowym) na terytorium WE.

g. Swoboda przepływu usług. Wbrew postanowieniom Traktatu Rzymskiego swoboda przepływu usług nie została ustanowiona z upływem okresu przejściowego. W praktyce pierwsze stosowne kroki zostały podjęte dopiero pod koniec lat siedemdziesiątych.

W przypadku osób fizycznych, które chciałyby wykonywać usługi na terytorium innych państw członkowskich, Rada – bazując na ogólnej zasadzie wolności przedsiębiorczości – ustanawiała swobodę wykonywania usług odrębnymi dyrektywami dla poszczególnych zawodów, np. dla adwokatów – dyrektywą nr 77/249 z 1977 r.; architektów – nr 85/384 z 1985 r.; samodzielnych agentów handlowych – nr 86/653 z 1986 r.; pośredników handlowych, przemysłu i rzemiosła – nr 64/224 z 1964 r.; agentów i pośredników ubezpieczeniowych – nr 77/92 z 1977 r.; agentów podróży – nr 82/470 z 1982 r.; agentów działających w poszczególnych dziedzinach transportu – nr 77/796 z 1977 r.; nr 87/540 z 1987 r.; nr 91/672 z 1991 r.; lekarzy – nr 93/16 z 1993 r.; dentystów – nr 78/687 z 1978 r.; farmaceutów – nr 85/432.; weterynarzy – nr 78/1026 z 1978 r.

W celu usprawnienia realizacji przepływu usług świadczonych przez osoby fizyczne Rada ustanowiła system wzajemnego uznawania dyplomów szkolnictwa zawodowego i wyższego, wydając stosowne dyrektywy 21 XII 1988 r. 9 nr 89/48 i 18 VI 1992 r. 9 nr 92/51.

W przypadku przepływu usług świadczonych przez spółki Rada do końca 1997 r. nie wydała żadnej dyrektywy, nie zawarto również żadnej konwencji międzynarodowej regulującej możliwość przeniesienia głównej siedziby spółki z jednego do innego państwa członkowskiego. Stworzono natomiast możliwość ustanawiania agencji spółki oraz obejmowania przez spółkę udziałów przedsiębiorstwie w innym państwie członkowskim. Nie ma jednak na razie aktów prawa wspólnotowego w tym zakresie, a ustanawiane agencje muszą być poddane prawu państwa pobytu.

Rada wydała natomiast kilkanaście dyrektyw regulujących wybrane zagadnienia działalności spółek (np. o kontroli i koncentracji na poziomie wspólnotowym – nr 4064/89 z 1989 r., prawie spółek jednoosobowych z ograniczoną odpowiedzialnością – nr 89/667 z 1989 r.)

Szczególnie późno poczęto liberalizować przepływ usług finansowych: bankowych, ubezpieczeniowych i inwestycyjnych. Wynikało to z wolnego tempa liberalizacji przepływu kapitału i płatności. W przypadku wolności przepływu usług bankowych pierwsze dyrektywy zostały wydane wprawdzie dosyć wcześnie, bo już 28 VI 1973 r. (nr 73/183) i 12 XII 1977 r. (77/780), jednak istotny przełom nastąpił dopiero w 1989 r., kiedy to Rada uchwaliła 15 grudnia dyrektywę nr 89/646. Na jej podstawie uzyskanie zgody na założenie banku w jednym państwie członkowskim oznacza automatycznie uzyskanie prawa do zakładania banków i ich oddziałów w pozostałych państwach członkowskich. Państwa winny udzielać zgody na utworzenie banku, jeżeli kapitał zakładowy banku wynosi co najmniej 5 mln ECU, a w sytuacjach wyjątkowych – 1 mln ECU. Nadzór nad wymogami finansowymi banku sprawuje państwo pochodzenia właściciela banku.

W przypadku ubezpieczeń (z wyjątkiem ubezpieczeń na życie) Rada uchwaliła trzy dyrektywy: nr 73/240 z 24 VII 1973 r., nr 88/357 z 22 VI 1988 r. i wreszcie nr 92/49 z 18 VI 1992 r. Ostatnia dyrektywa stanowi, że wydanie przez państwo zgody na założenie towarzystwa ubezpieczeniowego oznacza automatycznie wydanie zgody na zakładanie takich towarzystw i ich filii oraz świadczenie usług ubezpieczeniowych na terenie całej Wspólnoty.

W przypadku usług w zakresie ubezpieczeń na życie Rada uchwaliła trzy dyrektywy: nr 79/267 z 5 III 1979 r., nr 90/619 z 8 XI 1990 r. i wreszcie nr 92/96 z 10 XI 1992 r. Ostatnia dyrektywa wprowadziła analogiczny system prawny, jak omówiony wyżej.

Wreszcie w przypadku przepływu usług inwestycyjnych Rada 10 V 1993 r. wydała dyrektywę nr 93/22, na podstawie której instytucje inwestycyjne z jednego państwa członkowskiego uzyskały prawo oferowania swych usług na terenie całej Wspólnoty oraz ujednolicono warunki uznawania danej instytucji za wspólnotowe przedsiębiorstwo inwestycyjne. Dyrektywa weszła w życie 1 I 1996 r.

h. Polityka w zakresie wolnej konkurencji. Rada uchwaliła 6 II 1962 r. rozporządzenie wykonawcze nr 12/62 do art. 85 i 86 Traktatu WE, upoważniające Komisję do wprowadzenia w życie jednolitej polityki w zakresie konkurencji. Na jej podstawie państwa członkowskie i osoby prawne z nich pochodzące zostały zobowiązane do przedstawienia Komisji wszystkich przepisów oraz zawartych porozumień, dotyczących ograniczenia konkurencji do 1 I 1963 r. Komisja stopniowo rozpatrywała je z punktu widzenia zgodności z postanowieniami Traktatu WE i w razie stwierdzenia niezgodności z nimi podejmowała odpowiednie uchwały, mające na celu zmianę powyższych przepisów i porozumień. Państwa członkowskie i osoby prawne z nich pochodzące zostały także zobowiązane do notyfikowania jej nowych przepisów i porozumień do obowiązkowego ich notyfikowania.

W latach następnych Rada i Komisja Wspólnot Europejskich wydała stosowne uchwały, regulujące szczegółowo przeciwdziałanie i zwalczanie praktyk nieuczciwej konkurencji. Filozofia tych uchwał sprowadza się do tego, że prawu wspólnotowemu podlegają tylko te nieuczciwe praktyki, które szkodzą wolnej konkurencji w skali Wspólnoty Europejskiej, a nie w skali poszczególnych państw lub regionów.

I tak w przypadku *zmów kartelowych* (porozumienia między przedsiębiorstwami, decyzje związków przedsiębiorstw oraz uzgodnione praktyki postępowania) na podstawie Komunikatu Komisji z 3 IX 1986 r. w sprawie zmów kartelowych o skutkach na skalę wspólnotową, których nie dotyczy art. 85 Traktatu WE oraz w oparciu o wyrok Trybunału Sprawiedliwości (sprawa 5/69) z 9 VII 1969 r., prawu wspólnotowemu nie podlegają takie zmony, jeżeli:

- towary lub usługi, które są przedmiotem zmony stanowią nie więcej niż 5% takich towarów lub usług na terytorium Wspólnoty Europejskiej, oraz
- całkowity obrót dokonywany w czasie jednego roku obrachunkowego przedsiębiorstw, będących w zmowie, nie przekracza 200 mln ECU.

Wspomniane rozporządzenie z 1962 r. upoważnia tak organy krajowe, jak i Komisję do rozpatrywania zmów kartelowych. Przedsiębiorstwa, które zawarły zmowę kartelową, są zobowiązane do powiadamiania o tym Komisji. Jeśli Komisja nie została poinformowana o takim porozumieniu, może ona domagać się zarówno od organów państw członkowskich, jak i od samych przedsiębiorstw informacji na powyższy temat. Może ona nakładać na przedsiębiorstwa, będące w zmo-wie, kary pieniężne za podanie jej fałszywych informacji (np. w ostatnim przypadku wysokość kary wynosi od 50 do 1000 ECU za każdy dzień zwłoki).

Komisja już na wstępnym etapie badań może wydać atest negatywny, tzn. że dana zmo-wa nie podlega prawu wspólnotowemu. Jeśli jednak dojdzie do wniosku że podlega temu prawu, wówczas:

- może domagać się od przedsiębiorstw, będących w zмовie, dodatkowych informacji;
- ma obowiązek wysłuchania zainteresowanych przedsiębiorstw co do stawianych im zarzutów;
- może wysłuchać przedstawicieli innych przedsiębiorstw, stowarzyszeń i instytucji, jeśli wykażą one uzasadniony interes w zakresie działania zмовы kartelowej.
- może przeprowadzić bezpośrednią kontrolę w przedsiębiorstwach, będących w zмовie kartelowej (kontrolować księgowość przedsiębiorstw i inne ich dokumenty, sporządzać odpisy lub wyciągi z tych dokumentów, kontrolować pomieszczenia przedsiębiorstw, zbierać oświadczenia ustne od pracowników przedsiębiorstw).

W przypadku stwierdzenia, że zмова kartelowa szkodzi konkurencji w skali Wspólnoty Europejskiej, Komisja uchwala stosowne zalecenie pod adresem powyższych przedsiębiorstw. W przypadku nie zastosowania się przedsiębiorstw do jej zalecenia Komisja wydaje decyzję, która unieważnia zмовę kartelową, a ponadto może nakładać na przedsiębiorstwa grzywnę od 1000 do 1 mln ECU.

Po raz pierwszy Komisja wszczęła postępowanie badawcze w czerwcu 1965 r. w sprawie zмовы kartelowej w przedsiębiorstwie produkującym margarynę. W lipcu 1969 r. po raz pierwszy ukarała grzywną w wysokości 500 tys. jednostek rachunkowych sześć przedsiębiorstw, będących stronami porozumienia chininowego, za stosowanie niedozwolonych praktyk.

Analogiczna procedura jest stosowana w przypadku nadużycia przez przedsiębiorstwo lub grupę przedsiębiorstw *pozycji dominującej*, o ile spowodowało to ograniczenie wolnej konkurencji w ramach Wspólnoty.

Traktat o EWG nie zajmował się zwalczaniem *nielegalnej koncentracji przedsiębiorstw* (fuzja przedsiębiorstw, nabycie przez jedno przedsiębiorstwo kontroli nad innymi przedsiębiorstwami, utworzenie przez kilka przedsiębiorstw joint venture). Zasady i procedurę zwalczania takiej koncentracji uregulowała Rada w rozporządzeniu nr 4064/92 z 1989 r. Stanowi ono, że kontroli Wspólnoty pod kątem wpływu na wolność konkurencji podlegają tylko te koncentracje przedsiębiorstw, których obrót w skali światowej wynosi nie mniej niż 5 mld ECU, a obrót we Wspólnocie co najmniej dwóch z nich wynosi więcej niż 250 mln ECU.

Przedsiębiorstwa, które dokonują koncentracji, są zobowiązane do notyfikowania o tym Komisji w ciągu 3 tygodni od podjęcia stosownej decyzji. Komisja ma jeden miesiąc czasu na stwierdzenie, czy dana koncentracja podlega prawu wspólnotowemu. W przypadku wydania atestu negatywnego Komisja kończy swe postępowanie w danej sprawie.

W przypadku natomiast wydania atestu pozytywnego Komisja wszczyna merytoryczne śledztwo, podając to do wiadomości w Dzienniku Urzędowym Wspólnot Europejskich. Na jego przeprowadzenie Komisja ma 4 miesiące. W okresie tym Komisja może domagać się dodatkowych wyjaśnień od przedsiębiorstw, które dokonały koncentracji, może wysłać komisje kontrolne do powyższych przedsiębiorstw (mają one analogiczne uprawnienia, jak w przypadku badania zmów kartelowych), może wysłuchiwać przedstawicieli przedsiębiorstw i stowarzyszeń, zainteresowanych daną koncentracją. Komisja jest uprawniona do nakładania kar grzywny za udzielenie jej nieprawdziwych informacji, jak też za zwłokę w udzielaniu informacji (w ostatnim przypadku do 25000 ECU za każdy dzień zwłoki).

W przypadku stwierdzenia przez Komisję szkodliwości koncentracji dla wspólnego rynku w ramach Wspólnoty Europejskiej Komisja może zakazać koncentracji lub nakazać dekoncentrację. Może też nałożyć na przedsiębiorstwa karę grzywny do wysokości 10% ich całkowitego obrotu.

Ostateczna decyzja Komisji jest publikowana w Dzienniku Urzędowym Wspólnot Europejskich.

EWG podjęła też stosowne kroki na rzecz zwalczania *importu dumpingowego i importu subsydiowanego*. Rada Unii Europejskiej wydała 22 XII 1994 r. dwa rozporządzenia: nr 3283/94 w sprawie ochrony przed importem dumpingowym z państw nie będących członkami Wspólnoty i nr 3284/94 o ochronie przed importem subsydiowanym z państw nie będących członkami Wspólnoty. Rozporządzenia te stanowią implementację norm GATT w powyższej kwestii.

Na ich podstawie Komisja ma prawo zajmować się tylko takim importem dumpingowym lub subsydiowanym, który przynosi szkodę dla przemysłu w ramach całej Wspólnoty. Nie wszczyna ona postępowania badawczego, jeśli import powyższego typu stanowi mniej niż 1% udziału w rynku wspólnotowym (zbiórco dla kilku państw mniej niż 3%).

Komisja wszczyna postępowanie w powyższej kwestii na wniosek osoby fizycznej, prawnej lub innej instytucji, o ile produkcja przemysłowa przedsiębiorstw, w imieniu których one występują, wynosi ponad 50% globalnej produkcji danych towarów w całej Wspólnocie, a w sytuacjach wyjątkowych nie mniej niż 25%, względnie z inicjatywy danego państwa członkowskiego. Decyzję o wszczęciu postępowania Komisja musi podjąć w ciągu 45 dni od wpłynięcia skargi na powyższego typu import. Informacja o podjęciu stosownej decyzji publikowana jest w Dzienniku Urzędowym Wspólnot Europejskich

W przypadku stwierdzenia przez Komisję, że dany import jest subsydiowany lub ma charakter dumpingowy i szkodzi przemysłowi Wspólnoty Rada na wniosek Komisji może podjąć środki ochrony wobec tego importu w postaci ustanowienia

dotychczasowych ceł lub opłat wyrównawczych na okres nie dłuższy niż 5 lat. Informacja o podjęciu takiej decyzji również jest publikowana w Dzienniku Urzędowym Wspólnot Europejskich.

Do końca lat osiemdziesiątych Komisja sporadycznie kontrolowała *subsydiowanie przez państwa poszczególnych przedsiębiorstw*, tak bezpośrednio, jak i pośrednio (np. poprzez zwalnianie przedsiębiorstw z płacenia części podatku). Na podstawie art. 93 Traktatu o EWG Komisja we współpracy z państwami członkowskimi nadzorowała jedynie systemy pomocy dla przedsiębiorstw istniejących w państwach członkowskich, jak też sama udzielała takiej pomocy szczególnie w formie tzw. pomocy regionalnej.

Od 1992 r. Komisja prowadzi rygorystyczną kontrolę subsydiowania poszczególnych przedsiębiorstw przez państwa członkowskie. Państwa mają obowiązek informowania Komisji o każdym nowym projekcie pomocy dla poszczególnych przedsiębiorstw, jak też o zmianie dotychczasowych form pomocy. Państwa są jednocześnie zobowiązane do przedstawienia Komisji rocznych sprawozdań z działalności ich rządów w zakresie subsydiowania przedsiębiorstw

Jeśli Komisja uzna, że dany projekt rządowy w zakresie subsydiowania przedsiębiorstwa może być sprzeczny z kryteriami zawartymi z art. 92 Traktatu o EWG, wówczas wszczyna postępowanie badawcze. W razie potwierdzenia jej przypuszczeń Komisja wydaje decyzję unieważniającą przyznanie przez państwo pomocy dla danego przedsiębiorstwa. W praktyce Komisja niejednokrotnie kwestionuje legalność około 3% subsydiów państw członkowskich dla poszczególnych przedsiębiorstw.

W przypadku tzw. pomocy regionalnej Komisja wydała 12 VIII 1988 r. Komunikat w sprawie stosowania art. 92 Traktatu o EWG. Wymieniła w nim regiony, w których poziom życia jest dużo poniżej przeciętnej i którym zagraża poważne bezrobocie. Należą do nich: południowe regiony Włoch wraz z Sycylią i Sardinia, południowe i środkowe regiony Hiszpanii oraz Wyspy Kanaryjskie, Irlandia Pł. w Wielkiej Brytanii, większość terytoriów Grecji, Irlandii i Portugalii, departamenty zamorskie Francji. Regionom tym Komisja może udzielać pomocy w celu likwidacji niedorozwoju strategicznego przedsiębiorstw oraz stałego i zrównoważonego rozwoju działalności gospodarczej. Pomoc ta nie może mieć charakteru proeksportowego, a jej wysokość nie może być wyższa od 75% wartości inwestycji początkowej.

i. Wspólna polityka podatkowa. W 1965 r. Komisja opracowała projekt ujednolicenia systemu podatkowego w WE, który został zaaprobowany przez Radę w lutym 1967 r. miał on wejść w życie 1 I 1970 r. Ujednolicenie systemu podatkowego polegało na zastąpieniu stosowanego przez większość państw EWG tzw. systemu kaskadowego francuskim systemem podatku od wartości dodanej (określa-

nego skrótem w wersji francuskiej – VAT, w wersji angielskiej – TWA). W miejscach płaconych przez przedsiębiorstwa poprzednich podatków od wartości globalnej, płacone są podatki jedynie od wartości dodanej w toku działalności produkcyjnej przedsiębiorstwa. W praktyce system ten został wprowadzony w RFN od 1 I 1968 r. (w tym samym czasie Francja dostosowała swój system VAT do przepisów Wspólnoty), w Holandii – 1 I 1969 r., Belgii – 1 I 1971 r., Włoszech – 1 I 1973 r. Dania, Irlandia i Wielka Brytania wprowadziły go 1 IV 1973 r.

Stopa podatkowa oraz metoda oceny wartości dodanej były jednak w poszczególnych państwach różne. Od 1972 r. czynione były kroki na rzecz jej ujednolicenia oraz w celu harmonizacji podatków bezpośrednich i likwidowania przypadków podwójnego opodatkowania. Jednolite zasady stosowania VAT wprowadzono we wszystkich państwach WE od 1 I 1980.

Nadal jednak w poszczególnych państwach członkowskich obowiązują różne poziomy stawek podatku od wartości dodanej. W 1989 r. i w 1990 r. podjęto kroki które mają doprowadzić do jednolitego stosowania tych stawek w 1996 r. Jednocześnie przyjęto nowe rozwiązania tymczasowe. Wprowadzono regulę, że VAT będzie płacony od 1 I 1993 r. przez przedsiębiorstwa w miejscu ostatecznej sprzedaży towarów (w miejscu przeznaczenia). Podatki VAT na towary importowane nakładane są w krajach sprowadzających przy przekraczaniu granicy. Towary eksportowane z państw WE korzystają natomiast ze zwolnień z tych podatków. W latach 1993–96 państwa członkowskie WE winny były zredukować różnice międzynarodowymi stopami VAT. Dla stóp standardowych przewidziano rozpiętość 18–20%, a dla ulgowych – 5–9%.

17 XII 1990 r. Rada zatwierdziła wspólny system pobierania podatków akcyzowych od alkoholu, benzyny i wyrobów tytoniowych. Od 1 I 1993 r. produkty te nie będą podlegać opodatkowaniu w czasie transportu (na granicy) między krajami członkowskimi, lecz podatki od nich będą pobierane po ich sprzedaży w detalu.

j. Europejski Bank Inwestycyjny. Cele jego zostały określone w art. 129 i 130 Traktatu WE, natomiast statut został sformułowany w protokole załączonym do tego Traktatu. Zadaniem Banku jest przyczynianie się, w oparciu o rynki kapitałowe i własne zasoby do równomiernego, pozbawionego zakłóceń rozwoju gospodarczego Wspólnoty. Cel ten ma być realizowany w drodze udzielania pożyczek z własnych funduszy i gwarantowania pożyczek, udzielanych przez inne banki do finansowania projektów:

- gospodarczej aktywizacji regionów słabiej rozwiniętych;
- modernizacji, przekształcania lub tworzenia nowych przedsiębiorstw, które ze względu na swe rozmiary lub charakter nie mogą być całkowicie sfinansowane ze środków poszczególnych państw członkowskich;

– projektów, w których zainteresowanych jest kilka państw WE.

Środki finansowe Banku pochodzą z kapitału zakładowego oraz pożyczek przez niego zaciągniętych. Kapitał zakładowy Banku na 31 XII 1989 r. wynosił 28,8 mld ECU. Z dniem 1 I 1991 r. został on zwiększony do 57,6 mld ECU, z których do Banku zostało wpłacone 4,3 mld ECU, zaś z dniem 1 I 1995 r. – do 62 mld ECU. Państwa członkowskie są zobowiązane bowiem do wpłacenia tylko 7,5% swych udziałów w kapitale zakładowym, pozostała część stanowi rezerwę Banku. Udział poszczególnych państw w tym kapitale wynosi: Francji, RFN, Wielkiej Brytanii i Włoszech po 19,1%, Hiszpanii – 7%, Belgii i Holandii – po 5,3%, Danii – 2,7%, Grecji – 1,4%, Portugalii – 0,9%, Irlandii – 0,7% i Luksemburga – 0,1%.

Rada Zarządzających Banku może na podstawie jednomyślnej decyzji zwiększyć kapitał zakładowy Banku. W czasie dotychczasowej działalności był on kilkakrotnie zwiększany.

Większość jednak środków finansowych, jakimi dysponuje Bank, pochodzi z zaciąganych pożyczek i wypuszczanych przez niego obligacji. Statut Banku pozwala mu zwiększyć w ten sposób jego środki finansowe do wysokości 250% swego kapitału zakładowego. W praktyce korzysta on z tego prawa nagle. W latach 1961– 1992 zaciągnął on pożyczki i wypuścił obligacje w łącznej wysokości 96,56 mld ECU; w 1996 r. na 18,6 mld ECU.

Działalność Banku nadzoruje Rada Wspólnot Europejskich. Bank posiada następujące organy:

- *Radę Zarządzających*, składającą się z ministrów wyznaczonych przez rządy państw członkowskich. Rada ustala dyrektywy polityki kredytowej Banku, kontroluje ich wykonanie;
- *Radę Dyrektorów*, składającą się z 22 dyrektorów i 12 zastępców, mający statut funkcjonariuszy międzynarodowych. Rada decyduje w sprawie udzielania kredytów i ich oprocentowania, udzielania gwarancji na pożyczki innych banków oraz na zaciąganie pożyczek;
- *Komitet Kierowniczy*, składający się z prezesa i 7 wiceprezesów, mający statut funkcjonariuszy międzynarodowych. Komitet zarządza bieżącymi sprawami Banku. Prezesowi podlega personel Banku, który w 1990 r. liczył 718 osób.
- *Komitet Kontrolerów*, składający się z 29 kontrolerów i 17 zastępców.

Posiedzenia Banku mają charakter zamknięty. Siedziba Banku znajduje się w Luksemburgu.

Zgodnie z postanowieniami protokołu w sprawie statutu Banku może on udzielić pożyczek na finansowanie inwestycji w zasadzie tylko na europejskim ob-

szarze Wspólnoty. Rada Zarządzających jednomyślną decyzją może w określonych sytuacjach zezwolić na finansowanie projektów na pozaeuropejskich obszarach Wspólnoty. Na mocy konwencji w sprawie stowarzyszenia z WE osiemnastu państw afrykańskich, Turcji, Grecji, holenderskich i francuskich obszarów zależnych, a następnie na mocy umów preferencyjnych lub o współpracy z 12 państwami śródziemnomorskimi i niektórymi państwami Europy środkowowschodniej, a wreszcie na podstawie kolejnych konwencji z Lomé zawartych z państwami Afryki, regionu Karaibów i Pacyfiku, Bank mógł lub może udzielić pożyczek – do wysokości ustalonej w powyższych konwencjach i umowach – dla finalizowania inwestycji również na obszarze krajów sygnatariuszy tych umów.

Pożyczki udzielane są zazwyczaj na 7–12 lat w przypadku inwestycji przemysłowych, w przypadku inwestycji w dziedzinie infrastruktury, udzielane są na okres do 20 lat, a niekiedy na dłuższe terminy. Oprocentowanie pożyczek ma odpowiadać normalnym warunkom rynkowym. W 1963 r. w ramach Banku Ustanowiono tzw. sekcję specjalną, która przyznaje kredyty na warunkach ulgowych; Bank nie ponosi żadnej odpowiedzialności finansowej przy tych operacjach.

W latach 1958–1992 Bank udzielił pożyczek na realizację omówionych wyżej przedsięwzięć w państwach członkowskich WE w łącznej wysokości 75,804 mld ECU; w 1995 r. – 18,633 mld ECU. W 1990 r. pomoc Banku była przeznaczona głównie na: rozwój infrastruktury (transport, komunikacja, dostawa wody) – 45% ogółu pomocy, rozwój przemysłu i rolnictwa – 34% oraz energetykę – 21%.

W 1995 r. najwięcej środków finansowych od Banku otrzymały: Włochy – 18,5% ogółu środków, Hiszpania – 15,1%, RFN – 14,6%, Wielka Brytania – 12,1%, Irlandia – 1,8% i Holandia – 1,7%.

W latach 1958–1992 udzielił on ponadto pomocy rozwojowej 12 państwom rejonu Morza Śródziemnego i ponad 60 państwom Afryki, strefy Karaibów i Pacyfiku w łącznej wysokości ponad 7,5 mld ECU. W samym tylko 1995 r. udzielił on im pomocy w wysokości 2,8 mld ECU.

W 1998 r. Rada Zarządzająca otworzyła dla Polski i Węgier kredyt w łącznej wysokości do 1 mld ECU, który może być przeznaczony na rozwój transportu, energetyki, telekomunikacji, stabilizację systemu walutowego oraz na tworzenie joint-ventures w dziedzinie przemysłu z przedsiębiorcami z WE. W 1990 r. Polska uzyskała pożyczki z Banku w wysokości 95 mln ECU, a Węgry – 120 mln ECU.

W lutym 1997 r. Bank podjął decyzję o utworzeniu dla krajów stowarzyszonych specjalnej linii kredytowej na rzecz realizacji wielkich projektów inwestycyjnych, w tym przede wszystkim dotyczących budowy sieci drogowych, zobowiązał się udzielić Polsce dwóch pożyczek o łącznej wartości 280 mln ECU na dofinansowanie budowy dwóch odcinków autostrady A2 i A4.

k. Polityka regionalna. W większości państw członkowskich WE istnieją regiony gospodarczo zacofane, których poziom rozwoju gospodarczego, a tym samym stopy życiowej mieszkańców, pozostaje daleko za przodującymi państwami WE. Istnienie tych regionów powoduje powstawanie i pogłębianie się trudnych do zlikwidowania konfliktów społecznych i deformacji strukturalnych. Jest to jedna z poważnych przeszkód w integrowaniu się państw europejskich, szczególnie na wyższym etapie tej integracji, tj. przechodzenia do unii ekonomiczno-walutowej.

Wypracowanie wspólnej polityki regionalnej przewidywał już Traktat WE. Dopiero jednak 17 X 1969 r., tj. pod koniec okresu przejściowego, Komisja wystąpiła do Rady z projektem podjęcia kroków na rzecz wypracowania takiej polityki. Postulowała ona m.in. utworzenie stałego komitetu rozwoju regionalnego, który zajmowałby się harmonizowaniem polityki regionalnej i utworzenie funduszu na rzecz rozwoju regionalnego. W marcu 1962 r. idea utworzenia funduszu i wykorzystania części zasobów FEOGA na rzecz popierania rozwoju regionalnego została zaaprobowana przez Radę. Dopiero jednak na spotkaniu szefów państw i rządów w grudniu 1974 r. definitywnie przesądzono o utworzeniu od 1 I 1975 r. Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego jako najważniejszej instytucji wspólnej polityki regionalnej państw WE.

Zadaniem Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego jest udzielenie pomocy na rozwój słabo rozwiniętych a szczególnie regionów o przewadze rolnictwa, w których przemysł jest modernizowany i panuje bezrobocie mające charakter strukturalny. Pomoc ta ma być udzielana w postaci bezzwrotnych pożyczek oraz ulg w oprocentowaniu kredytów inwestycyjnych dla prywatnych, a także publicznych przedsiębiorstw przemysłowych, rzemieślniczych i turystycznych, podejmujących w tego typu regionach inwestycje o wartości minimalnej 50 tys. ECU, w których w wyniku powstanie co najmniej dziesięć miejsc pracy. Subsydiowanie inwestycji nie może przekraczać 15% ich kosztów, zaś 30% w przypadku inwestycji na infrastrukturę, a połowę pomocy przyznawanej przez dany rząd. Z pomocy tej mogą korzystać tylko przedsiębiorstwa, które otrzymują już pomoc rządową danego kraju. Przy udzielaniu pomocy przez Fundusz nie jest uwzględniana wysokość wkładów poszczególnych państw do niego.

Kapitał Funduszu został ustalony na trzy lata w wysokości 1,3 mld. ECU, z którego 1,15 mld pochodziło z wkładów państw członkowskich, a 150 mln z Sekcji Ukierunkowania FEOGA. W latach następnych jego wysokość stale wzrastała, by w 1990 r. osiągnąć ponad 3,8 mld ECU, a w 1997 r. prawie że 13 mld ECU.

Pierwotnie środki powyższe miały być rozdzielane między państwa członkowskie w następujących proporcjach: Włochy– 40% całej sumy, Wielka Brytania –

28%, Francja – 15%, RFN – 6,4%, Irlandia – 6%, Holandia – 1,7%, Belgia – 1,5%, Dania – 1,3%, Luksemburg – 0,1%.

W 1978 r. postanowiono, że pomoc ze środków Funduszu będzie udzielana tylko tym regionom państw WE, dla których zostały opracowane programy rozwojowe. Nadal jednak pomoc była udzielana według ściśle ustalonej skali procentowej dla poszczególnych państw. Od 1979 r. wydziela się jednak dodatkowe środki finansowe, nie wliczane w kwoty narodowe, z których udziela się pomocy na rozwój regionów przygranicznych lub rozwiązanie tego samego problemu istniejącego w różnych regionach różnych państw.

Podział Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (%) w latach 1984–1994		
	Dolna granica	Górna granica
Belgia	0,61	0,82
Dania	0,34	0,46
Francja	7,47	9,96
Grecja	8,35	10,64
Hiszpania	17,95	23,93
Holandia	0,68	0,91
Irlandia	3,81	4,61
Luksemburg	0,04	0,06
Niemcy	2,55	3,40
Portugalia	10,65	14,20
Wielka Brytania	14,48	19,31
Włochy	21,59	28,79

W 1984 r. dokonano kolejnej modyfikacji zasad funkcjonowania Funduszu. Celem tej modyfikacji jest z jednej strony zwiększanie kontroli Komisji Wspólnot Europejskich nad kierunkami i sposobami wykorzystania środków finansowych uzyskiwanych od Funduszu, z drugiej zaś – odchodzenie od rygorystycznego przestrzegania przyznania pomocy finansowej zgodnie z ustalonymi uprzednio kwotami narodowymi. W miejsce dotychczasowej sztywnej skali procentowej ustalono mianowicie górną i dolną granicę wysokości pomocy Funduszu dla tych państw. Komisja Wspólnot dopiero po zapoznaniu się z poszczególnymi prośbami w sprawie uzyskania pomocy Funduszu decyduje, o ile ta pomoc dla poszczególnych

państw ma przekraczać ustalony dla nich minimum. Jednocześnie postanowiono zwiększyć pomoc Funduszu (do 15% ogółu udzielanej pomocy) na realizację projektów międzynarodowych inicjowanych przez Komisję.

Udział w środkach przekazywanych przez fundusze strukturalne w 1996 r. wg krajów (w mln ECU)

Cele*

	1	2	3 i 4	5a	5b	6	Ogółem	%
Austria	4,9	308,4	65,7	75,9	51,7	–	506,6	2,2
Belgia	122,7	82,4	106,6	26,8	6,9	–	345,4	1,7
Dania	–	23,0	49,0	22,1	3,7	–	97,8	0,4
Finlandia	–	21,3	43,8	53,3	15,3	77,2	210,9	0,6
Francja	297,0	662,1	512,3	220,6	335,9	–	2027,9	8,8
Grecja	1590,0	–	–	–	–	–	1590,0	6,9
Hiszpania	4614,9	377,9	441,7	25,0	127,3	–	5631,8	24,6
Holandia	4,8	99,1	152,2	9,1	15,6	–	280,8	1,2
Irlandia	1181,3	–	–	–	–	–	1181,3	5,1
Luksemburg	–	–	3,8	4,3	–	–	8,1	0,0
Niemcy	2041,0	384,3	539,2	191,8	187,7	–	3344,0	14,4
Portugalia	2966,4	–	–	–	–	–	2966,4	12,8
Szwecja	–	–	37,5	26,5	64,9	11,5	140,4	0,6
Wielka Brytania	499,1	813,2	1081,1	15,2	83,0	–	2491,6	10,8
Włochy	2038,7	230,4	188,2	131,7	33,6	–	2622,6	11,4
Ogółem	15360,8	3002,1	3221,1	802,4	970,6	88,7	23095,4	

* 1 – regiony opóźnione w rozwoju, 2 – regiony charakteryzujące się recesją przemysłową, 3 i 4 – długoterminowe bezrobocie i zawodowa integracja młodych ludzi, 5a – przystosowanie struktur rolniczych, 5b – rozwój obszarów wiejskich, 6 – regiony z małą gęstością zaludnienia.

Rozróżnia się dwa rodzaje programów, które są finansowane przez Fundusz: programy Unii Europejskiej, realizowane z inicjatywy Komisji, i programy narodowe, zgłaszane do Komisji przez rządy poszczególnych państw. Celem pierwszych programów jest rozwiązywanie trudności społecznych i gospodarczych,

którymi zostało dotkniętych jeden lub kilka regionów; celem drugim – rozwiązywanie powyższych celów ważnych dla jednego kraju, a które mogą ułatwić Unii osiągnięcie pewnych celów politycznych.

Jednocześnie zmieniono wysokość udziału do którego Fundusz może finansować dany program. Przyjęto jako zasadę, że Fundusz może finansować realizację programu do wysokości 50–55%. W wyjątkowych przypadkach Fundusz może pokryć koszty programu do 75%, a w Grecji, Portugalii, Hiszpanii nawet do 80%.

Niezależnie od Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego politykę regionalną realizują także inne fundusze, w tym przede wszystkim: Europejski Fundusz Socjalny, Sekcja Ukierunkowania Europejskiego Funduszu Gwarancji i Ukierunkowania Rolnictwa (FEOGA) oraz Instrument Finansowy Ukierunkowania Rybołówstwa). Wszystkie te cztery fundusze określane są jako *fundusze strukturalne*. Ich działalność wspiera Europejski Bank Inwestycyjny.

Na podstawie postanowień Jednolitego Aktu Europejskiego z 1986 r. Rada Wspólnot uchwaliła 24 VI 1988 r. rozporządzenie w sprawie zadań tych funduszy oraz wzajemnej koordynacji tej działalności z Europejskim Bankiem Inwestycyjnym i innymi instytucjami finansowymi. 20 VII 1993 r. wydała rozporządzenie, określające zadania funduszy strukturalnych na lata 1994–1999. Mają one koncentrować się na pięciu celach: wspieraniu regionów opóźnionych w rozwoju, wspieraniu regionów charakteryzujących się recesją przemysłową, walce z długotrwałym bezrobociem i promowaniem adaptacji zawodowej młodych ludzi, wspieraniu dostosowania się pracowników do przemian przemysłowych, wspieraniu przystosowania struktur rolnych i rozwoju obszarów wiejskich. Cele 1, 2 i 5 mają charakter regionalny, cele 3 i 4 obejmują terytorium całej WE. Priorytet ma cel pierwszy. Chcąc korzystać ze środków na cel pierwszy regiony muszą wykazać, że dochód u nich na 1 mieszkańca w ciągu ostatnich trzech lat był niższy niż 75%, przeciętnego dochodu całej WE. W praktyce kryterium powyższe spełnia całe terytorium Grecji, Irlandii i Portugalii niektóre regiony Francji, Hiszpania i Włochy oraz obszar byłej NRD.

Zasady finansowania poszczególnych programów są analogiczne do tych które omówiono w przypadku Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego.

Niezależnie od omówionych wyżej celów WE realizuje zintegrowane programy śródziemnomorskie uchwalone przez Radę Wspólnot w 1989 r. w wyniku nacisku Grecji podczas rokowań nad przyjęciem Hiszpanii i Portugalii do Wspólnot.

Przy realizacji powyższych celów fundusze strukturalne winny zasięgać opinii Komitetu Regionów powołanego przez Traktat z Maastricht.

W latach 1989–1993 z funduszy strukturalnych na pomoc rozwojową wydano ponad 75 mld ECU. W latach 1994–1999 przewiduje się wydać na nią około 141 mld, z czego na cel pierwszy – około 70% wszystkich środków finansowych.

Poza środkami finansowymi z funduszy strukturalnych zacofane regiony mogą liczyć na pomoc finansową od CECA (w przypadku regionu z przewagą przemysłu węglowego i stalowego), Europejskiego Banku Inwestycyjnego, Europejskiego Systemu Walutowego, a od 1994 r. także od Funduszu Spójności, utworzonego przez Traktat z Maastricht.

I. Polityka energetyczna. W 1964 r. państwa członkowskie WE podpisały protokół w sprawie podjęcia kroków na rzecz wypracowania wspólnej polityki energetycznej. Na jego podstawie Rada wypracowała w 1969 r. wstępne podstawowe zasady tej polityki. Nie przeprowadzono jednak w następnych latach ważniejszych przedsięwzięć w celu sprecyzowania i realizacji powyższych postanowień. Jedynie w styczniu 1971 r. Rada zobowiązała państwa do notyfikowania każdego roku Komisji planów inwestycyjnych w zakresie ropy naftowej, gazu naturalnego i energii elektrycznej oraz planów dotyczących importu ropy naftowej i gazu naturalnego.

W wyniku pogłębiającego się kryzysu energetycznego 17 XII 1973 r. Rada powołała do życia Komitet Energetyczny, którego zadaniem jest przygotowanie dla Komisji materiałów i projektów uchwał w zakresie polityki energetycznej oraz koordynowanie wprowadzania w życie przez państwa członkowskie środków polityki energetycznej wypracowanych przez WE.

Z kolei 5 VI 1974 r. Komisja przedstawiła Radzie raport na temat kroków zmierzających „ku nowej strategii polityki energetycznej dla Wspólnot” który został zaaprobowany przez Radę 17 IX 1974 r. Podkreślał on konieczność wypracowania długoterminowej wspólnej polityki energetycznej dla Wspólnoty, zmniejszenia zależności państw WE od dostaw ropy z zewnątrz oraz wypracowania wspólnego stanowiska wobec państw trzecich eksportujących ropę naftową. W 1974 r. aż 80% ropy i ponad 35% gazu zużywanych w WE pochodziło z państw trzecich. WE była samowystarczalna jedynie w zakresie produkcji energii elektrycznej. Na podstawie tych ustaleń Komisja wypracowała i przedstawiła Radzie 29 XI 1974 r. szczegółowy plan tej polityki zatytułowany „Polityka energetyczna Wspólnoty – cele na 1985 r.”. Został on z pewnymi modyfikacjami zaaprobowany przez Radę 17 XII 1974 r. Zobowiązywał on m.in. państwa członkowskie do zgromadzenia i przechowywania zapasów paliw płynnych w trzech kategoriach (benzyny samochodowe i lotnicze, olej napędowy, olej grzewczy) na okres 90 dni.

Program ten zawierał nie tyle zasady wspólnej polityki energetycznej WE, ile plan wspólnych lub skoordynowanych akcji WE i państw członkowskich do 1985 r. wyjścia z impasu energetycznego, w jakim znalazły się państwa podczas światowego kryzysu energetycznego. Ustanawiał on cały zespół środków na rzecz redukcji udziału importowanej ropy naftowej w bilansie energetycznym państw WE do 1985 r. oraz wzrostu udziału własnych zasobów w tym bilansie. Zawierał też kom-

pleksowy system wskaźników docelowych w dziedzinie energetyki (w tym wytyczne do nakładów inwestycyjnych na energetykę), jakie powinny były one osiągnąć w 1985 r. Stanowił on jednak istotny krok – jeśli nie podwaliny – ku wspólnej polityce energetycznej. W grudniu 1976 r. WE uzgodniła kroki, jakie powinny być poczynione przez kraje członkowskie w razie gwałtownego spadku podaży ropy naftowej. Są one zbliżone do tych, jakie są podejmowane w danej sytuacji w Międzynarodowej Agencji Energetycznej OECD, tj. wówczas występuje obowiązek dzielenia się pozostałymi państwami WE posiadanymi zapasami ropy naftowej.

Nie udało się natomiast – z powodu rozbieżności stanowisk – podjąć decyzji w sprawie drugiej części planowanych przedsięwzięć, mających na celu złagodzenie negatywnych skutków ekonomicznych w razie istotnego zmniejszenia się podaży ropy naftowej. Miały one polegać na przymusowym ograniczeniu zużycia przez te kraje ropy naftowej o 10%.

W maju 1980 r., a po raz drugi w 1986 r., Rada uchwaliła program „Ku nowej strategii polityki energetycznej”, zawierający kolejne wskaźniki docelowe, które powinny być osiągnięte przez państwa członkowskie w zakresie polityki energetycznej. Ostatnie miały być realizowane do 1995 r. i przewidywały m.in.: ograniczenie udziału ropy naftowej w ogólnej konsumpcji energii w WE do 40%; udoskonalenie wykorzystania źródeł energii o 20%; zmniejszenie udziału ropy naftowej w produkcji energii elektrycznej do nie więcej 15%; istotne zwiększenie udziału energii słonecznej i wiatru oraz odnawianie źródeł energii w bilansie energetycznym WE.

Od połowy lat siedemdziesiątych poczęto harmonizować prace badawcze w dziedzinie energetyki, przy jednoczesnym ich nasileniu szczególnie w kierunku większego niż dotychczas wykorzystania własnych źródeł energii oraz znacznego zwiększania nakładów finansowych na nie. W ostatnim przypadku Komisja dążyła by udział w WE w finansowaniu prac tych wynosił około 25%, zaś państwa członkowskie przeznaczały na nie 0,15% ich dochodu narodowego brutto.

W latach 1976–1979 realizowano pierwszy, a w latach 1980–1983–drugi czteroletni program badawczy nad rozwojem nowych źródeł energii w WE oraz sposobami jej oszczędzania. W latach 1984–1987 w ramach WE realizowano program badań naukowo-technicznych, w ramach którego podstawowym problemem badawczym było zwiększenie efektywności wykorzystywania źródeł energetycznych (z 3,759 mld ECU przeznaczonych na realizację tego programu aż 47% wydano na badania poświęcone energetyce). Również w analogicznym drugim programie badań naukowo-technicznych, obejmującym lata 1987–1992, na realizację którego przeznaczono 5,396 mld ECU, szczególną uwagę poświęcono problemom energetyki.

W 1991 r. rozpoczęto realizację pięcioletniego programu „SAVE”, którego celem jest zmniejszenie wykorzystania energii na jednostkę produktu narodowego brutto o 20% w ciągu 5 lat. W 1996 r. rozpoczęto realizację drugiego analogicznego programu (SAVE).

Od 1991 r. w ramach Programu Sieci Transeuropejskich realizowanych jest szereg projektów budowy systemów przesyłania ropy naftowej i gazu między państwami WE.

W grudniu 1995 r. Komisja uchwaliła Białą Księgę pt. Wytyczne polityki energetycznej dla Unii Europejskiej. Ustaliła ona trzy podstawowe zasady polityki energetycznej w ramach WE: całkowita konkurencyjność, bezpieczne przesyłanie energii, ochrona środowiska. Jednocześnie określiła, przedsięwzięcia, jakie winny być podjęte do 2000 r. na rzecz realizacji powyższych zasad. Pierwszymi jej rezultatami było uchwalenie w 1996 r. dyrektywy w sprawie energii elektrycznej, a w 1997 r. – w sprawie gazu.

W rezultacie dotychczasowej działalności WE istotnie zmniejszyło się zużycie energii w ramach tej Wspólnoty, jak też zmniejszyło się uzależnienie od zewnętrznych dostaw energii. Nadal jednak udział zewnętrznych środków energii w globalnej jej konsumpcji w WE jest bardzo wysoki (w 1997 r. aż 49%), gdy tymczasem w tym samym roku w przypadku USA wynosi zaledwie 18%. Nadal jednak nie wypracowano całościowej polityki energetycznej w WE, a jedynie wspólną politykę do niektórych jej segmentów. W przypadku pozostałych wypracowane są nieobowiązujące wytyczne lub wskaźniki, a ich realizacja podlega jedynie koordynacji.

1. Wspólna polityka transportowa. 27 VII 1961 r. Rada uchwaliła rozporządzenie, na mocy którego zostały zakazane od 1 VII 1961 r. wszelkie opłaty dyskryminacyjne w dziedzinie transportu wewnątrz Wspólnoty. Po kilkuletnich pracach 22 VI 1965 r. Rada uchwaliła projekt wspólnej polityki transportowej w dziedzinie transportu drogowego, kolejowego i wodami śródlądowymi. Przewidywał on, że pełne ujednolicenie zasad organizacji transportu, statusu prawnego oraz stawek transportowych nastąpi do 31 XII 1972 r. Realizacja tych postanowień miała następować w dwóch etapach. W pierwszym – do 31 XII 1968 r. miał zostać wprowadzony do transportu międzynarodowego w ramach WE system tzw. widełkowy taryf transportowych, a drugim – system ten miał być rozciągnięty na narodowe rynki transportowe.

W grudniu 1966 r. Rada zaaprobowała projekt Komisji w sprawie zasad prawnych ujednolicenia polityki cen i konkurencyjności w transporcie oraz środków mających na celu zniesienia nieuczciwej konkurencji i dyskryminacji transportu. Przewidywał on wprowadzenie do końca 1968 r. globalnego kontyngentu przedsiębiorstw transportu samochodowego, które miały uzyskać koncesje na przewóz

towarów między państwami członkowskimi oraz zharmonizowanie krajowych systemów świadczeń socjalnych i subwencji rządowych.

Już w 1966 r. wstrzymano pracę nad realizacją obydwu powyższych planów na skutek pojawienia się dodatkowych sprzeczności między państwami członkowskimi. 19 VII 1968 r. Rada podjęła nowe uchwały, dotyczące zaledwie ujednolicenia zasad konkurencji w transporcie drogowym, kolejowym i wodnym śródlądowym oraz ustanowiła system ilości pojazdów transportowych dla poszczególnych państw WE na lata 1969–1971, które mogły przekraczać ich granice bez załatwiania formalności wymaganych w takich sytuacjach. W latach następnych podjęła ona szereg uchwał w zakresie zniesienia podwójnego opodatkowania środków transportowych, harmonizacji przepisów socjalnych w dziedzinie transportu. Po dziesięciu latach od podjęcia pierwszej uchwały, 18 V 1972 r. Rada podjęła ważną uchwałę, która precyzowała normy wagi, obciążenia i rozmiarów, jakim powinny odpowiadać samochody ciężarowe państw WE od 1980 r.

W wyniku sprzeczności, głównie między Francją i RFN, udzielającym priorytetu firmom przewozowym w transporcie samochodowym i kolejowym a Holandią preferującą transport wodny, przedstawiony wyżej program integracji w dziedzinie transportu został do końca lat siedemdziesiątych zrealizowany zaledwie częściowo. Nie ujednolicono stawek w transporcie, nie wprowadzono w życie postanowień dotyczących swobodnej konkurencji w transporcie i warunków socjalnych.

Dopiero w lutym 1983 r. Rada podjęła nowe kroki na rzecz wprowadzenia w życie wspólnej polityki transportowej, w tym przede wszystkim ustaliła zasady: współpracy państw członkowskich w zakresie znoszenia technicznych i prawnych przeszkód w tworzeniu jednolitego systemu sieci kolejowej; ujednolicania narodowych systemów podatkowych w odniesieniu do pojazdów używanych w celach handlowych; ujednolicania i stabilizowania systemu cen za transport drogami międzynarodowymi; ustalania opłat za korzystanie z infrastruktury transportowej. W czerwcu 1988 r. postanowiono znieść do 1992 r. kwoty dla firm transportu drogowego. W 1987 r. ministrowie transportu państw członkowskich osiągnęli porozumienie w sprawie liberalizacji transportu powietrznego, w tym zniesienia regulacji opłat powietrznych. W 1992 r. zaaprobowali oni zasady „otwartego nieba” tzn. że jakkolwiek kompania lotnicza z jednego państwa WE może świadczyć usługi w ruchu krajowym w innym państwie WE

W 1980 r. osiągnięto pewien postęp w ustanawianiu wspólnej morskiej polityki transportowej, przyjmując jednolite przepisy prawne w sprawie nieuczciwych praktyk cenowych i zasad konkurencji. Nie udało się natomiast do 1990 r. ustanowić jednolitych zasad w zakresie swobody świadczeń usług żeglugowych na terenie WE. W 1989 r. Komisja przedstawiła propozycję utworzenia w 1993 r. wspólnego rejestru statków (EUROS).

W 1987 r. Komisja wypracowała projekt 5-letniego programu budowy infrastruktury transportowej, który przewidywał pomoc WE w doskonaleniu połączeń drogowych i kolejowych o znaczeniu ogólnoeuropejskim, w tym połączeń z Hiszpanią i Portugalią, krajami nordyckimi, budowie tunelu łączącego Francję z Wielką Brytanią.

W 1993 r. został ustanowiony wspólny rynek transportowy. W praktyce oznacza to, że działalność transportowych przedsiębiorstw drogowych, kolei, żeglugi śródlądowej, towarzystw lotniczych i przewoźników morskich nie może być dyskryminowana z powodu przynależności państwowej i podlega wspólnym ramowym warunkom polityki transportowej. W zakresie swobody przewożenia ludzi i towarów, kosztów, bezpieczeństwa, standardów technicznych, opieki socjalnej przedsiębiorców, ochrony przed hasłem i innymi szkodliwymi czynnikami. W związku z tym zharmonizowano przepisy państw członkowskich w tym zakresie, usunięto kontrole graniczne w ramach wspólnego rynku.

W 1994 r. podjęto kolejny, czwarty program badawczo-wspierający na lata 1994–1998, którego celem jest wspieranie projektów badawczo-rozwojowych służących usprawnianiu funkcjonowania wspólnego rynku transportowego.

W 1996 r. zostało ustanowione jednolite prawo jazdy w UE. Będzie ono stopniowo zastępowało narodowe prawo jazdy.

m. Polityka w zakresie badań i rozwoju technologicznego. Dopiero zakończenie okresu przejściowego w WE w 1969 r. wytworzyło atmosferę względnie sprzyjającą rozpoczęciu działalności na rzecz zmian strukturalnych w przemyśle państw członkowskich i rozwojowi technologii przemysłowej. Wyrazem tego była konferencja szefów państw i rządów w Paryżu w październiku 1972 r., która wezwała WE do doprowadzenia do powstania „jednolitej bazy przemysłowej” w WE. W tym celu zalecała ona podjęcie akcji na rzecz szybkiego wyeliminowania barier technicznych, fiskalnych i prawnych, utrudniających łączenie się przedsiębiorstw przemysłowych, uchwalenie statutu spółki europejskiej, zasady współzawodnictwa firm w zakresie technologii. Niektóre z tych postulatów zostały spełnione dopiero w 1988 r. w postaci dyrektyw Rady o spółkach.

W styczniu 1972 r. Rada zaaprobowwała technologiczny i naukowy program przedstawiony jej przez Komisję. Ustanawiał on Komitet do spraw Badań Naukowych i Technologicznych, którego zadaniem jest koordynowanie polityki badawczej państw członkowskich. Program ten przewidywał podjęcie badań na rzecz rozwoju polityki Wspólnoty w poszczególnych dziedzinach przemysłu, zalecał też podjęcie badań nad utworzeniem organu zajmującego się prognozowaniem rozwoju technologii.

W styczniu 1974 r. Rada uchwaliła program akcji na rzecz wspólnej polityki w dziedzinie nauk i technologii. Doprowadził on m.in. do podjęcia pierwszych

dwóch konkretnych programów badawczych w ramach WE, poświęconych wybranym problemom środowiska i materiałom zastępczym.

W 1978 r. badania prowadzone w ramach EURATOMu zostały połączone z badaniami w ramach WE.

W 1978 r. Rada powołała do życia program FAST, którego celem była ocena oraz przewidywanie rozwoju nauki i techniki, potrzeb państw członkowskich w tym zakresie oraz ocena realizacji programów badawczych prowadzonych w ramach WE. W latach 1983–1987 realizowano kolejny analogiczny program, tzw. FAST II, w 1988 r. program ten został przekształcony w program MONITOR, którego celem jest prowadzenie strategicznej analizy, przewidywań i ocena rozwoju badań oraz techniki.

Podjęcie przez USA prac nad programem SDI (tzw. programem wojen gwiazdnych) spowodowało wzmożenie prac w ramach WE nad rozwojem współpracy technologicznej. Realizacja tego programu oznaczała bowiem dla państw członkowskich WE niebezpieczeństwo zejścia do roli drugoplanowego partnera w stosunkach z USA w dziedzinie badań, rozwoju i demonstracji na lata 1984–1987. W 1984 r. rozpoczęto realizację 10-letniego Europejskiego Strategicznego Programu Badań w Zakresie Technologii Informacyjnej (ESPRIT), koncentrującego się na badaniach w zakresie m.in.: zaawansowanej mikroelektroniki, przetwarzania danych, automatyzacji biur. Jego realizacja jest w połowie finansowana przez WE, a w połowie przez uczestniczące w nim instytuty badawcze, uniwersytety i przemysł. W 1995 r. realizowano ponad 280 projektów, w których brało udział około 6 tys. naukowców.

W listopadzie 1985 r. została utworzona Agencja do spraw Koordynacji Badań Europejskich, określana w skrócie EUREKA. Członkami EUREKA, obok ówczesnych państw WE, zostały również Austria, Finlandia, Hiszpania, Norwegia, Portugalia, Szwecja, Szwajcaria i Turcja. W 1990 r. podjęto decyzję o możliwości udziału w programach, realizowanych w ramach EUREKA, także państw Europy środkowo-wschodniej.⁵ Pierwotnie ustalono dziesięć programów badawczych, które miały być realizowane wspólnie. Działalność EUREKA ma w pewnym stopniu przyczynić się do wzmocnienia bazy technologicznej i konkurencyjności przemysłów państw członkowskich. Agencja ma koncentrować się przede wszystkim na elektronice, komputerach laserowych, ultraszybkich układach mikroelektronicznych oraz na ulepszaniu „dialogu z maszyną”. W odniesieniu do każdego programu EUREKA powołany jest specjalny komitet wykonawczy, składający się z

5 Polskie instytucje biorą udział w realizacji jedenastu projektów EUREKA w dziedzinie: ochrony środowiska, budownictwa, rolnictwa, przemysłu spożywczego, ochrony zdrowia i zarządzania. W lipcu 1995 r. Polska i Czechy zostały formalnie przyjęte do powyższej Agencji.

przedstawicielei władz państwowych, przedsiębiorstw i instytutów badawczych tych państw, które zadeklarowały chęć udziału w danym programie.

Pod auspicjami EUREKA w latach 1985–1995 zrealizowano ponad 1100 projektów, których koszty wyniosły 14,5 mld ECU.

WE sponsoruje badaniom w zakresie biotechnologii, których celem jest wykorzystanie nowoczesnej biologii w przemyśle i rolnictwie. W latach 1985–1989 sponsorowała realizację 93 wspólnych projektów badawczych w tym zakresie. W 1990 r. w jej ramach podjęto realizację czteroletniego programu badawczego BRIDGE, którego koszty oceniono na 60 mln ECU.

W latach 1985–1989 realizowano program BRITE, poświęcony badaniom nad technologią przemysłową, którego koszty wyniosły 125 mln ECU, a w latach 1986–1989 program EURAM, poświęcony badaniom nad surowcami. W 1989 r. połączono te programy w jeden trzyletni pod nazwą BRITE – EURAM, którego koszty wyniosły 440 mln ECU.

Istotną barierą w prowadzeniu wspólnych badań naukowych i technologicznych w ramach WE był – w przeciwieństwie do CECA i EURATOMu – brak w tym względzie konkretnych podstaw prawnych.

Stworzył je dopiero Jednolity Akt Europejski, który wszedł w życie 1 I 1987 r. Wprowadził on do Części III Traktatu WE Tytuł VI, w którym szczegółowo sprecyzowano zasady wspólnych działań państw członkowskich na rzecz „umocnienia podstaw naukowych i technicznych przemysłu europejskiego”, by stał się on bardziej konkurencyjny w wymiarze międzynarodowym.

W oparciu o postanowienia Jednolitego Aktu Europejskiego, Rada uchwaliła drugi ramowy program badań naukowych i technologicznych w WE na lata 1987–1991, który miał być zweryfikowany w połowie jego realizacji. W 1989 r. został uchwalony trzeci, tym razem pięcioletni, ramowy program badań naukowych i technologicznych w WE na lata 1990–1994. Zgodnie z jego założeniami, badania w jego ramach miały koncentrować się na trzech dziedzinach: technice podstawowej, wykorzystywaniu zasobów naturalnych i wykorzystywaniu zasobów intelektualnych. W 1999 r. podjęto realizację piątego powyższego programu badawczego, który będzie trwać do końca 2002 r. Jest on największym programem badawczym w skali świata. Polska przystąpi do niego prawdopodobnie wiosną 1999 r.

n. Polityka społeczna. Na mocy dyrektyw Rady z 25 III 1964 r. przyznano obywatelom państw WE, pracującym na ich terenie, takie same prawa w zakresie ubezpieczeń społecznych jakie przysługują obywatelom państwa, na terenie którego oni pracują.

W listopadzie 1970 r. państwa członkowskie WE poczyniły pierwsze kroki na rzecz zharmonizowania ich polityki społecznej. Jednym z nich było doprowadzenie do zmian w funkcjonowaniu Europejskiego Funduszu Socjalnego, o czym szerzej niżej. Na konferencji szefów państw i rządów państw WE w październiku 1972 r. postanowiono, że organy Wspólnoty opracują przed 1974 r. program skoordynowanej polityki w zakresie zatrudnienia i szkolenia zawodowego, poprawienia warunków pracy, ułatwień zawierania układów zbiorowych w poszczególnych dziedzinach gospodarki na szczeblu Wspólnoty, wzmocnienia środków na rzecz ochrony konsumentów.

W wyniku powyższych ustaleń Komisja wypracowała w lecie 1973 r. tzw. Program Akcji Społecznej, który został w grudniu tegoż roku zaakceptowany przez Radę. Przewidywał on podjęcie szeroko zakrojonej akcji w latach 1974–1976 na rzecz pełniejszego zatrudnienia w państwach członkowskich, poprawienia warunków pracy robotników, ochrony konsumenta, zwiększania udziału robotników w zarządzaniu przedsiębiorstwami. Ustalono również szczegółowe cele priorytetowe, w tym efektywne wprowadzenie w życie zasady równego wynagrodzenia bez względu na płeć przy wykonywaniu tej samej pracy. Postanowiono ustalić przed 1975 r. zasadę czterdziestogodzinnego tygodnia pracy, zaś przed 1976 r. czterotygodniowego urlopu wypoczynkowego za rok pracy, przeprowadzenie harmonizacji prawa państw członkowskich, dotyczącego masowego zwalniania w pracy oraz ochrony robotników w razie łączenia się przedsiębiorstw.

Realizacja powyższych założeń była finansowana ze zwiększonego budżetu Europejskiego Funduszu Socjalnego, a częściowo też przez FEOGA i Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego.

W latach 1982–1985 na podstawie decyzji Rady realizowano program jednokowych szans dla kobiet, którego głównymi celami była walka z dyskryminacją płacową kobiet i bezrobociem wśród kobiet. W 1986–1990 realizowano kolejny analogiczny program, mający za zadanie zwiększenie efektywności działania państw w realizacji powyższych celów. Trzeci, kolejny pięcioletni program w tym zakresie rozpoczęto w 1991 r.

Jednolity Akt Europejski zalecił prowadzenie przez WE takiej polityki, by istniała spójność między gospodarką i problemami społecznymi.

Realizowane są wieloletnie programy (HELIOS i TIDE), których celem jest zintegrowanie się ze społeczeństwem i ułatwienie życia osobom niepełnosprawnym i w zaawansowanym wieku.

W 1987 r. Komisja zapoczątkowała wieloletni program na rzecz poprawy warunków życia robotników, redukcji wypadków przy pracy oraz chorób zawodowych. W 1989 r. Komisja wypracowała projekt Karty Podstawowych Praw Społecznych, gwarantującej swobodne przemieszczanie się, prawo do stowarzy-

szenia się, przewidującej działania państw na rzecz zwiększenia udziału robotników w zarządzaniu przedsiębiorstwami oraz zwiększania ich praw ubezpieczeniowych. W grudniu 1989 r. została ona uchwalona w formie deklaracji na konferencji szefów państw i rządów państw członkowskich, z wyjątkiem Wielkiej Brytanii. W 1990 i 1991 r. prowadzono dyskusje nad sposobem wprowadzenia jej w życie. Jej zasady zostały włączone do protokołów układu w sprawie Unii Europejskiej z 1992 r., który to protokół nie został zapisany przez Danię i Wielką Brytanię.

W 1960 r. rozpoczął działalność Europejski Fundusz Socjalny. Fundusz jest administrowany przez Komisję UE. Celem jego jest:

- zapewnienie pracownikom ponownego zatrudnienia w drodze przeszkolenia zawodowego lub zwrotu kosztów, wynikających ze zmiany miejsca zatrudnienia;
- udzielanie pomocy pracownikom, których zatrudnienie było tymczasowo zmniejszone lub zawieszone w skutek przestawienia przedsiębiorstwa na inny rodzaj produkcji, aby mogli oni zachować wynagrodzenie w tej samej wysokości, zanim zostaną ponownie w pełni zatrudnieni.

Do końca 1971 r. Fundusz wypłacił państwom członkowskim 209 mln jednostek rozliczeniowych, z czego 198 mln na przeszkolenie zawodowe i 11 mln na osiedlenie pracowników w obrębie Wspólnoty. W tym czasie z jego pomocy skorzystało 1 mln pracowników.

Po upływie okresu przejściowego WE w 1969 r. rozpoczęto pracę nad modyfikacją zadań Funduszu. Zostały one sprecyzowane uchwałą Rady Wspólnot z 1 I 1971 r., a ich realizacja została podjęta 1 V 1972 r. Istotą modyfikacji było dążenie do przekształcenia Funduszu z biernego w aktywny instrument oddziaływania na politykę Wspólnot Europejskich. Ma on koncentrować się na ułatwieniu wprowadzenia w życie wspólnych polityk państw członkowskich, w tym średnioterminowej polityki gospodarczej. Ma on prowadzić akcje:

- poprzez finansowanie kosztów readaptacji lub zmiany miejsca zamieszkania, związanych z podjęciem nowej pracy, których celem jest likwidacja bezrobocia;
- na podstawie decyzji Rady Ministrów, jeśli niebezpieczeństwo bezrobocia powstanie w związku z realizacją polityki WE;
- z inicjatywy przedsiębiorstw, gałęzi przemysłu lub regionów, jeśli niebezpieczeństwo to nie wynika bezpośrednio z funkcjonowania wspólnego rynku państw członkowskich.

Istotnie zwiększono środki finansowe Funduszu, np. środki przeznaczone na 1981 r. wynosiły 963 mln ECU, z których 35% przeznaczono dla Włoch, 25% dla Wielkiej Brytanii, 14% dla Francji, 10% dla Irlandii, a 16% dla pozostałych pięciu

państw. Ten gwałtowny wzrost budżetu Funduszu wynikał nie tylko z istnienia w państwach członkowskich dosyć wysokiego bezrobocia, ale także ze zwiększenia się roli polityki społecznej w realizacji celów WE.

W 1986 r. Fundusz udzielił pomocy finansowej w łącznej wysokości ponad 2,5 mld ECU. Prawie że 2,5 mln osób otrzymało wówczas pomoc od niego. Z kolei w 1992 r. pomoc ta wynosiła 4,9 mld ECU, przy czym głównymi jego beneficjentami były: Wielka Brytania (28%), Hiszpania (20%), Francja (!\$%) i Portugalia (10%). W 1997 r. Fundusz planuje udzielić pomocy w wysokości 7,639 mld ECU.

Zazwyczaj około 45% wydatków Funduszu skupia się na 7 obszarach: całej Grecji, Irlandii i Portugalii, południowej części Włoch, niektórych regionach Hiszpanii, Północnej Irlandii (jako części Wielkiej Brytanii) i francuskich departamentach zamorskich.

Zgodnie z celami działalności funduszy strukturalnych, omówionych w pkt. poświęconym polityce regionalnej, regulowanymi przez rozporządzenie Rady UE z 20 VII 1993 r., Europejski Fundusz Socjalny w latach następnych w swej działalności ma koncentrować się na realizacji celu trzeciego (zwalczaniu długotrwałego bezrobocia i promowaniu adaptacji zawodowej młodych ludzi) i czwartego (dostosowaniu siły roboczej do przemian przemysłowych).

Zasadą zaś jego działania ma być pokrywanie do 50% kosztów realizacji celów, reszta zaś winna być pokryta przez państwo. W drodze wyjątku może on pokryć 55% kosztów.

W grudniu 1989 r. wszystkie państwa WE, z wyjątkiem Wielkiej Brytanii, podpisały w Strasburgu Kartę Socjalną Praw Pracowników. Miała ona mieć wprawdzie charakter deklaratoryjny, na jej podstawie był już przygotowany program działania w zakresie praw socjalnych pracowników, zawierający 47 aktów prawnych. W związku z powyższą sytuacją podczas spotkania na szczycie w grudniu 1991 r. w Maastricht podpisano Protokół w sprawie Polityki Socjalnej, nazywany potocznie Kartą Socjalną. Stwierdzono w nim m.in., że w realizacji jego założeń nie będzie brać udziału Wielka Brytania i Dania, a uchwały w sprawach regulowanych protokołem będą podejmowane kwalifikowaną większością głosów. Po zwycięskich wyborach w maju 1997 r. brytyjski rząd konserwatystów zapowiedział, że przewiduje w przyszłości przystąpienie swego kraju do tego Protokołu.

o. Polityka w dziedzinie rybołówstwa. W 1970 r. w zasadzie stworzono organizację wspólnego rynku rybnego obejmującego mechanizmy dotowania cen i środki chroniące rynek WE. Wspólnota postanowiła koordynować strukturalną politykę jej państw i wspierania ich finansowo w razie potrzeby.

Po kilkuletnich rokowaniach, Rada 1 I 1977 r. wprowadziła 200–milionową strefę wyłącznego rybołówstwa dla państw członkowskich od ich wybrzeża. Od tej pory poławianie ryb na tych wodach przez rybaków z państw spoza WE jest regulowane na podstawie porozumień zawieranych między WE i tymi państwami.

Państwa WE nie były jednak w stanie ustalić wspólnej polityki rybołówstwa w powyższej strefie, zwłaszcza w odniesieniu do ochrony zasobów morskich oraz szerokości wód wyłącznego rybołówstwa państwa nadbrzeżnego, ze względu na rozbieżności interesów między Wielką Brytanią i Irlandią, a pozostałymi państwami. W styczniu 1980 r. osiągnęły one porozumienie na temat limitu połowu ryb na terenie powyższej strefy, systemu rejestrowania wielkości połowów, roli Komisji w tej dziedzinie.

W maju 1980 r. sformułowano ogólnie 5 podstawowych zasad wspólnej polityki rybołówstwa, a w czerwcu 1982 r. uzgodniono – przy braku aprobaty Danii – podstawowe porozumienie na ten temat, które weszło w życie w 1981 r. Zgodnie z nim wielkość połowów ryb jest ustalona wspólnie przez państwa członkowskie, następnie dzielona na kwoty narodowe. Przestrzeganie ustaleń jest nadzorowane przez Wspólnotę. W 1996 r. w ramach WE uzgodniono w Luksemburgu ograniczenie do 2001 r. o 30% dotychczasowych połowów zagrożonych wyginięciem gatunków ryb (łosoś, sardynka, sala, makrela, śledź i dorsz). Ponadto w ramach WE ustanowiony został system cen wskaźnikowych, jednolite opłaty importowe, zapobiegające nieuczciwej konkurencji, jednolity system jakości opakowań.

Wprowadzono też system subsydiowania eksportu ryb, analogiczny do subsydiowania eksportu rolnego, jak też zapobiegania nadmiernemu spadkowi cen na ryby (w przypadku spadku cen na ryby poniżej pewnego minimum wstrzymuje się dostawy ryb na rynek, a rybacy posiadający zapasy ryb otrzymują rekompensatę finansową).

Od 1983 r. WE udziela dotacji na restrukturyzację rybołówstwa, w 1997 r. na ten cel przeznaczyła 535 mln ECU. Celem jej było promowanie modernizację statków i sprzętu do połowu ryb, poszukiwanie nowych łowisk.

WE zawarła umowę z Kanadą, Norwegią, Szwecją i USA w sprawie połowów w ich strefach wyłącznego rybołówstwa na prawach wzajemności oraz z szeregiem państw afrykańskich, w sprawie połowów w ich strefach wyłącznego rybołówstwa przez rybaków z jej państw członkowskich za pomocą tej Wspólnoty w rozbudowie ich przemysłu rybołówczego.

p. Polityka w zakresie ochrony środowiska. W 1972 r. Komisja Wspólnot Europejskich wypracowała program ochrony środowiska, poświęcając wiele uwagi zanieczyszczeniu środowiska przez przemysł szczególnie w odniesieniu do Renu. Przedstawiła ona plan zwalczania zanieczyszczeń, projekt umowy międzynarodowej państw członkowskich w sprawie informowania jej o czynionych w tej dzie-

dzinie krokach nie cierpiących zwłoki. W ramach powyższego planu: sugerowała opracowanie dla każdego środka zanieczyszczającego środowisko kryteriów jego szkodliwości, a także zharmonizowanie metod i techniki jego analizy oraz neutralizowania, opracowanie wspólnych norm sanitarnych i ustalenie, co należy rozumieć przez zadowalający lub przyjęty celowo stan środowiska naturalnego; poczynienie kroków na rzecz przestrzegania tych norm; ustalenie zasad i metod określania wysokości nakładów finansowych związanych z ochroną środowiska naturalnego; zharmonizowanie metod kontroli wykonywania zarządzeń i stosowania się do przepisów w tej dziedzinie.

Konferencja szefów państw i rządów w Paryżu w październiku 1972 r. wezwała WE do opracowania do 31 VII 1973 r. szczegółowego planu akcji na rzecz realizacji powyższych propozycji Komisji wraz ze szczegółowymi terminami jego realizacji. W rezultacie 5 III 1973 r. podczas posiedzenia Rady państwa członkowskie zawarły porozumienie w sprawie informowania przez nie Komisję o środowiskach podejmowanych przez nie w celu ochrony środowiska.

W grudniu 1973 r. Rada uchwaliła pierwszy plan akcji na rzecz ochrony środowiska na terytorium WE na lata 1974–1976. W latach następnych realizowano kolejne wieloletnie analogiczne programy akcji: II – obejmujący lata 1977–1981, III – 1982–1986, IV – 1987–1992, w wyniku których podjęto realizację V Programu. Jednym z bardziej istotnych jest dyrektywa Rady nr 85/337 z 27 VI 1985 r. w sprawie badania zgodności z zasadami ochrony środowiska, publicznych i prywatnych projektów inwestycyjnych. Zgodnie z nią żaden publiczny czy prywatny projekt inwestycyjny nie może być wdrożony, zanim nie uzyska zgody odpowiednich władz krajowych z punktu widzenia ich zgodności z zasadami ochrony środowiska wypracowanymi w ramach WE. Jednocześnie ustaliła ona zasady współpracy państw w przypadku projektów inwestycyjnych w rejonach przygranicznych.

W przypadku ochrony atmosfery przed zanieczyszczeniem Rada UE przyjęła szereg dyrektyw dotyczących emisji siarki, zawartości ołowiu w paliwie, zawartości chlorofluorowęglowodanów w aerozolach, kontroli zanieczyszczenia atmosfery powodowanej przez wielkie zakłady przemysłowe. Nie udało się natomiast do końca uregulować norm i kontroli zanieczyszczenia powodowanego przez elektrownie i inne wielkie spalarnie, jak i przez pojazdy silnikowe.

Jeśli chodzi o zwalczanie zanieczyszczenia wody to Rada WE przyjęła kilka dyrektyw dotyczących: ochrony wód słodkich i słonych, powierzchniowych i głębinowych; norm jakościowych dla wody pitnej, słodkiej dla ryb i wody dla hodowli skorupiaków; limitu substancji toksycznych w odpływach (ściekach).

W zakresie gospodarowania materiałami toksycznymi w 1967 r. Rada uchwaliła dyrektywę regulującą klasyfikowanie, pakowanie i etykietowanie substancji niebezpiecznych. W 1986 r. zaczął funkcjonować Europejski Wykaz Istniejących

Substancji Chemicznych. Na jego podstawie ustanowiono procedurę podawania do wiadomości, przeprowadzania ocen i kontrolowania używania substancji chemicznych.

Ustanowiono wspólne przepisy, regulujące maksymalnie dopuszczalny poziom hałasu w odniesieniu do niektórych emitentów hałasu, a mianowicie dla samochodów osobowych i ciężarowych, ciągników, samolotów, maszyn budowlanych, kosiarek. W latach dziewięćdziesiątych podjęto prace nad ustaleniem wspólnych przepisów regulujących maksymalnie dopuszczalny poziom hałasu dla pojazdów szybowych i helikopterów.

W latach 1975–1985 w ramach WE wypracowano wspólne przepisy, regulujące gromadzenie, składowanie i przetwarzanie odpadów, w tym przede wszystkim zużytego oleju, odpadów radioaktywnych, tlenku tytanu i pojemników po napojach. Uregulowano też zasady odprowadzania zanieczyszczeń do morza.

W przypadku większości problemów ochrony środowiska w ramach Wspólnot Europejskich nie wypracowano własnych zasad, lecz przystąpiono do stosownych konwencji międzynarodowych, w tym do Konwencji Paryskiej z 1950 r. i Konwencji Berneńskiej z 1979 r. Wspólnoty realizują natomiast własne programy ochrony flory i fauny w ramach kilkuletnich programów (w latach 1988–1992 realizowano czwarty czteroletni program).

7 V 1990 r. Rada stosownym rozporządzeniem, powołała do życia Europejską Agencję Ochrony Środowiska z siedzibą w Kopenhadze, która rozpoczęła działalność pod koniec 1993 r. oraz Europejską Sieć Nadzoru i Informacji o Środowisku. Instytucje te mają zbierać a w przyszłości także nadzorować przestrzeganie zasad ochrony środowiska w państwach członkowskich.

r. Unifikacja ustawodawstw państw członkowskich. Od początku swego istnienia WE prowadzi szeroko zakrojone prace na rzecz unifikacji ustawodawstw państw członkowskich. Jednakże proces ten postępował zawsze z dużym opóźnieniem w stosunku do postanowień Traktatu WE, a w bardzo wielu dziedzinach nie został nawet zapoczątkowany z powodu sprzeczności interesów państw członkowskich. Wiele opracowanych projektów unifikacji prawa od szeregu lat czeka na wprowadzenie w życie. W 1975 r. została podpisana Konwencja Patentowa Wspólnoty, która stanowi, że patent uzyskany w jednym z krajów członkowskich WE rozciąga się na inne kraje członkowskie; jednak do końca 1990 r. nie weszła w życie. W 1990 r. podjęło działalność Biuro Znaków Handlowych Wspólnoty. W wyniku wieloletnich prac nad harmonizacją narodowego prawa spółek w 1988 r., Rada Ministrów uchwaliła dyrektywę w sprawie: publikowania informacji o spółkach, ich kapitału, fuzji wewnętrznych, rachunków spółek, podziału spółek, międzynarodowych fuzji spółek publicznych i ograniczonej odpowiedzialności,

kwalifikacji kontrolerów spółek. Nadal prowadzone były natomiast prace w sprawie przepisów regulujących opodatkowanie spółek.

s. Współpraca w dziedzinie oświaty. Działalność WE na rzecz rozwoju współpracy państw członkowskich w dziedzinie oświaty została podjęta późno, gdyż dopiero na początku lat 70–tych. W 1972 r. WE utworzyła Uniwersytet Europejski we Florencji, w którym w 1988 r. 180 studentów odbywało studia podyplomowe. W 1980 r. rozpoczął działalność wspólny system informacyjny w dziedzinie oświaty (tzw. EURYDICE) z centralą w Brukseli, ułatwiający państwom członkowskim wymianę informacji na temat problemów oświaty.

W maju 1989 r. ministrowie oświaty zaaprobowali program „LINQUA”, promujący rozwój nauki języków obcych przez młodzież w latach 1990–1994, na realizację którego przeznaczono 250 mln ECU.

W 1987 r. utworzono system finansowy i prawny (tzw. ERASMUS), umożliwiający studentom z jednego kraju odbywanie części studiów w innym kraju.

W 1989 r. Rada ustaliła minimum standardu, jakiemu winny odpowiadać programy telewizyjne, by mogły być swobodnie rozpowszechniane na terenie całej WE, ustaliła limit czasowy reklamy w telewizji, upoważniła rząd do wydawania zakazów rozpowszechniania programów, o ile są moralnie szkodliwe.

W latach 1988–1991 WE podjęła realizację szeregu innych programów, których celem jest szerzenie oświaty. Wśród nich należy wymienić programy dotyczące: szkolenia młodzieży (tzw. PETRA), szkolenia dorosłych (tzw. FORCE), szkolenia zawodowego (tzw. EUROTCHNET), wymiany nauczycieli (tzw. ORION), szkolenia kadr z krajów Europy środkowej (tzw. TEMPUS), wymiany młodych pracowników (tzw. YES).

t. Polityka kulturalna. Do czasu wejścia w życie Traktatu w sprawie Unii Europejskiej brak było podstaw prawnych do prowadzenia w ramach WE polityki kulturalnej. Zajmowały się nią sporadycznie Rada i Komisja, przy czym większość ich uchwał na ten temat miała charakter niewiążący. WE zajmowała się przede wszystkim:

- usuwaniem barier w handlu dobrami kulturalnymi, z wyjątkiem dóbr uznanych za skarby sztuki narodowej;
- poprawieniem sytuacji materialnej twórców po przez: działanie na rzecz ujednolicenia krajowych przepisów w zakresie prawa autorskiego, zapewnienie twórcom udziału finansowego w przypadku „odsprzedaży” ich prac, subsydiowanie niektórej działalności twórczej;
- poszerzeniem kręgu odbiorców kultury poprzez: ustanowienie europejskiego miesiąca kultury, wybieranie każdego roku europejskiego miasta kultury, organizowanie rokrocznie europejskiego festiwalu filmowego, subsydiowa-

nie tłumaczenia wielkich dzieł literatury współczesnej na mniej popularne języki;

- wspieraniem konserwacji w państwach członkowskich obiektów architektonicznych, będących dziedzictwem kultury europejskiej;
- wspieraniem rozwoju czytelnictwa poprzez ustanowienie: europejskiej nagrody literackiej, nagrody za najlepszy przekład dzieła literackiego, wydawaniem przewodnika po autorach i tłumaczach, stypendiów dla tłumaczy programów konserwowania dzieł wydawanych na tzw. papierze kwasowym;
- wspieraniem rozwoju i roli filmu i telewizji w propagowaniu kultury poprzez:

uchwalenie przez Radę w 1986 r. zalecenia, aby państwa członkowskie przyjęły normy MAC (wielowarstwowych składników analogowych), które pozwalają na lepsze odtwarzanie dźwięku i obrazu, oraz zobowiązanie Komisji do rocznego przekazywania 100 mln ECU przez pięć lat na wsparcie jednoczesnej transmisji programów w systemie PAL i SECAM, opartych o normy MAC; uchwalenie przez Radę dyrektywy pod nazwą „Telewizja bez granic”, która zakazywała utrudnianie transmitowania programów z innych krajów UE, a jednocześnie zobowiązywała państwa członkowskie do przestrzegania zasady, że co najmniej 50% czasu antenowego winno być przeznaczane programom pochodzącym z państw UE, i do przeznaczania 10% budżetu państw, przeznaczonego na realizację programów na zakupy audycji z państw UE; realizację programu MEDIA I i MEDIA II w latach 1990–2000, a których celem jest wsparcie europejskiego rozwoju przemysłu filmowego.

Traktat z Maastricht w Tytule IX nakreślił zadania UE w dziedzinie kultury. Istotą jej ma być przyczynianie się do rozwoju kultur państw członkowskich przy respektowaniu ich narodowej i regionalnej różnorodności i jednoczesnym uwypuklaniu wspólnego dziedzictwa kulturowego. Działalność UE ma na celu zachęcanie do współpracy między państwami członkowskimi oraz wspieranie i uzupełnianie ich działań w następujących dziedzinach:

- podnoszenie poziomu wiedzy oraz propagowanie kultury i historii narodów europejskich;
- zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego o znaczeniu europejskim;
- niekomercyjna wymiana kulturalna;
- twórczość artystyczna i literacka, w tym audiowizualna;
- współpraca z krajami trzecimi oraz stosowanymi organizacjami międzynarodowymi.

u. Ochrona konsumentów. Traktat Rzymski nie zajmował się problemem ochrony konsumentów. Dopiero podczas spotkania szefów państw i rządów w 1972 r. wydano deklarację, w której stwierdzono, że rozwojowi ekonomicznemu musi towarzyszyć poprawianie jakości życia w ramach WE. W jej wyniku w kwietniu 1975 r. Rada uchwaliła pierwszy program ochrony konsumenta, w którym m.in. sformułowano pięć podstawowych praw konsumenta, a mianowicie prawo do: ochrony zdrowia i bezpieczeństwa, ochrony interesów ekonomicznych, wynagrodzenia za szkody, informacji o edukacji, konsultacji. Miał on być uzupełniony przez wydanie konkretnych aktów prawnych. Kolejne plany były wprowadzone w życie w 1981, 1985, 1990 r.

Największe rezultaty w zakresie ochrony konsumentów osiągnięto w zakresie prawa do zdrowia i bezpieczeństwa. W tym zakresie m.in.: sporządzono listę substancji oraz określono ich normy, które mogą być dodawane do artykułów spożywczych (np. środki konserwujące, barwniki); ustanowiono system kontroli klasyfikowania, handlu i oznakowania oraz wykorzystywania substancji toksycznych; wydano stosowne akty prawne regulujące testowanie, handel i patentowanie środków farmaceutycznych, bezpieczeństwo zabawek.

W zakresie ochrony interesów ekonomicznych konsumentów m.in.: w sierpniu 1985 r. została uchwalona dyrektywa w sprawie odpowiedzialności cywilnej producenta za szkody spowodowane konsumentom przez wady w ich produktach; w 1989 r. – dyrektywę, która pozwala konsumentom zwracać się do sądów, by reklamodawcy udowodnili, że tezy zawarte w ich reklamie są prawdziwe; w 1991 r. – rozporządzenie w sprawie rekompensaty finansowej tym pasażerom, którzy nie zostali przewiezieni w przewidzianym terminie z powodu przyjęcia nadmiernej liczby rezerwacji; w 1992 r. – dyrektywę nakładającą na państwa obowiązek stosowania wspólnych zasad kredytów konsumpcyjnych; w 1993 r. – dyrektywę zwalczającą nieuczciwe klauzule w umowach z konsumentami.

W listopadzie 1993 r. Komisja uchwaliła „Zieloną Księgę” w sprawie dostępu konsumentów do wymiaru sprawiedliwości i załatwiania sporów konsumpcyjnych na obszarze wspólnego rynku.

W zakresie informacji i edukacji konsumentów w 1990 r. przyjęto trzyletni plan 22 przedsięwzięć w dziedzinie: zdrowia i bezpieczeństwa konsumentów, przedstawicielstwa konsumentów, transakcji handlowych obejmujących konsumentów. W 1993 r. rozpoczęto realizację drugiego trzyletniego planu który koncentrował się na: uregulowaniu produkcji kosmetyków oraz zabezpieczeniu przed nieuczciwymi firmami handlu, podniesieniu poziomu ochrony konsumentów oraz ich wiedzy w zakresie ich praw. W 1996 r. podjęto realizację trzeciego planu, który zajął się podniesieniem wiedzy konsumentów w dziesięciu dziedzinach w kon-

tekście rozwoju technologicznego oraz w kontekście rozszerzenia się Unii Europejskiej.

Powołano do życia Komitet Konsultacyjny do spraw Konsumentów, który w 1989 r. zmienił nazwę na Radę Konsultacyjną do spraw Konsumentów, w 1995 r. na Komitet Konsumencki składający się z 39 członków w tym przedstawicieli europejskich organizacji do spraw konsumentów oraz Europejskiej Konfederacji Związków Zawodowych. Komitet pełni rolę konsultanta Komisji do spraw ochrony konsumentów.

w. Polityka w zakresie ochrony zdrowia. Traktat w sprawie WE w wersji pierwotnej nie przewidywał działalności WE na rzecz ochrony zdrowia. W Jednolitym Akcie Europejskim zasygnalizowano jedynie konieczność działań na rzecz ochrony zdrowia i harmonizacji podstawowych przepisów dotyczących bezpieczeństwa i higieny w miejscu pracy. Dopiero Traktat w sprawie Unii Europejskiej szerzej zajął się tym problemem.

Stanowi on, że UE winna przyczyniać się do zapewniania wysokiego poziomu ochrony zdrowia ludzkiego poprzez zachęcanie do współpracy w tej kwestii między państwami członkowskimi, jak też wspieranie ich działalności. Działalność ta ma na celu zapobieganie chorobom, zwłaszcza epidemiom, uzależnieniu od narkotyków, poprzez rozprzestrzenianie informacji na ich temat i szerzenie oświaty w zakresie ochrony zdrowia.

Pierwszym krokiem WE w tej kwestii była uchwała Rady Europejskiej z 1985r. pod nazwą „Europa przeciw rakowi”, która zalecała Komisji wypracowanie wieloletnich programów na rzecz zwalczania raka, poprzez promowanie stosownych badań naukowych, prowadzenia kampanii informacyjnych na temat zwalczania chorób raka.

Pod koniec 1990 r. WE podjęła kolejny program „Europa przeciw AIDS”, którego celem jest przeciwdziałanie rozprzestrzenianiu się tej choroby.

W 1993 r. zainicjowano kolejny program, skupiający się na ergonomii, higienie oraz dialogu społecznym w miejscu pracy.

Wreszcie w 1995 r. Komisja wypracowała program na lata 1996–2000, którego celem jest zwalczanie narkomanii poprzez: jej zapobieganie, wymianę doświadczeń na ten temat, rehabilitację i resocjalizację narkomanów.

x. Polityka przemysłowa. UE działa na rzecz: dostosowania się przemysłów do zmian strukturalnych; powstawaniu inicjatyw służących rozwojowi przedsiębiorstw w UE, zwłaszcza małych i średnich; rozwoju współpracy między przedsiębiorstwami; lepszego wykorzystania potencjału przemysłowego, polityki inowacyjnej, badań i rozwoju technologii. Służyć ma to zwiększeniu wydajności i konkurencyjności przedsiębiorstw w ramach UE. W praktyce polityka przemysłowa

zmierza do selektywnej ingerencji na rynku UE, przede wszystkim w celu ochrony „starych” gałęzi przemysłu państw członkowskich, umocnienia najbardziej młodych gałęzi przemysłu, wzmocnienia małych i średnich przedsiębiorstw na etapie prowadzenia przez nich badań technologicznych. Realizacja tych celów prowadzona jest poprzez pomoc finansową, popieranie badań, transfer technologii. Polityka przemysłowa w zasadzie do końca lat osiemdziesiątych leżała w gestii państw członkowskich.

Działalność powyższa UE była szczególnie aktywna w latach 1975–1985. W okresie tym Komisja UE wypracowała programy strukturalne dla takich przemysłów, jak: żelazny i stalowy, stoczniowy, tekstylny, obuwniczy. Po raz drugi nasiliła się ona w latach dziewięćdziesiątych. W działalności UE położony szczególny nacisk na tzw. środki „horyzontalne” podnoszenia produktywności i popieranie inowacji, jak: rozwój technologii, popieranie inowacji, nowe formy organizacji pracy, tworzenie sieci informacyjnej, usuwanie barier prawnych, uproszczenie procedur administracyjnych.

Polityka przemysłowa w ramach UE stanowiła zawsze przedmiot kontrowersji. W RFN postulowano nawet wykreślić art. 130 w Traktacie WE, dotyczący tej polityki. Złagodziła ją dopiero Biała Księga dotycząca wzrostu gospodarczego, konkurencyjności i zatrudnienia z 1993 r.

Wydatki Funduszu Spójności (1996 r.)						
	Środowisko		Transport		Ogółem	Udział
	mln ECU	%	mln ECU	%	mln ECU	%
Grecja	236	19,3	202	16,6	438	17,9
Hiszpania	663	54,4	678	55,5	1 342	54,9
Portugalia	218	17,9	222	18,1	439	18,0
Irlandia	102	8,4	120	9,8	222	9,1
Pomoc techniczna					2	0,1
Ogółem	1 219	100,0	1 222	100,0	2 443	100,0

Na podstawie postanowień Traktatu w sprawie UE został utworzony specjalnie dla realizacji tego celu Fundusz Spójności. Jego środki przeznaczone są przede wszystkim na wspieranie rozwoju transportu, infrastruktury energetycznej i telekomunikacyjnej w czterech najbiedniejszych państwach WE, tj. Grecji, Irlandii, Hiszpanii i Portugalii.

y. Spójność ekonomiczna i społeczna. Działalność WE na rzecz rozwoju integracji państw członkowskich przy zachowaniu spójności ekonomicznej i społecznej była w zasadzie prowadzona już od połowy lat siedemdziesiątych w ramach polityki regionalnej oraz polityki społecznej. Oficjalnie jednak cel ten został wytyczony przez Jednolity Akt Europejski a następnie rozbudowany przez Traktat w sprawie UE.

W praktyce WE koncentruje się na zmniejszeniu dysproporcji w stopniach rozwoju poszczególnych regionów i zmniejszenia zacofania regionów mających najmniej korzystne warunki, w tym obszarów wiejskich, jak też przekształcaniu upadających regionów przemysłowych. Cele te realizowane są przede wszystkim przez same państwa członkowskie, które w związku z tym winny koordynować w tym względzie swą politykę gospodarczą. Są one wspomagane w osiąganiu powyższych celów przez fundusze strukturalne (Sekcją Doradcą Europejskiego Funduszu Ukierunkowania i Rozwoju Rolnictwa, Europejski Fundusz Socjalny i Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego i Instrument Finansowy Ukierunkowania Rybołówstwa) oraz Europejski Bank Inwestycyjny i inne istniejące instrumenty finansowe.

z. Tworzenie unii ekonomicznej i walutowej. Z chwilą zakończenia w 1968 r. budowy unii celnej w WE podjęto prace na rzecz dalszej integracji jej państw członkowskich, tj. utworzenia unii ekonomicznej i walutowej. Podczas spotkania szefów państw i rządów w grudniu 1969 r. nakreślono, opierając się na propozycji Komisji Wspólnot Europejskich z lutego 1960 r. (tzw. plan Barre'a), ogólne ramy przedsięwzięć w tym kierunku planując, że do końca 1990 r. zostanie w ramach WE utworzona unia ekonomiczna i walutowa. Jej utworzenie oznaczałoby, że mechanizm gospodarczy funkcjonowania wspólnego rynku przypominałby działania organizmu gospodarczego jednego państwa. Wymagało to także przekazania w gestię WE tych dziedzin polityki gospodarczej, które dotychczas podlegały wyłącznej kompetencji rządów państw członkowskich oraz wznowienia uprawnień – w tym wyposażenie w niektóre o charakterze ponadnarodowym – organów WE.

W konsekwencji powyższych ustaleń w styczniu 1970 r. Rada podjęła pierwsze wstępne kroki, a mianowicie postanowiła: wprowadzić obowiązek konsultowania się państw członkowskich przed powzięciem ważniejszych decyzji, mogących mieć reperkusje gospodarcze dla innych państw WE; wprowadzić obowiązek koordynacji polityki ekonomicznej, prowadzonej przez poszczególne państwa WE na lata 1971–1975; utworzyć system krótkoterminowej pomocy kredytowej w przypadku powstania w danym kraju trudności płatniczych zagrażających stabilności jego waluty.

8 II 1971 r. Rada na podstawie kolejnego projektu Komisji Wspólnot (tzw. planu Wernera) postanowiła, że do 1980 r. powinna zostać utworzona w ramach WE unia ekonomiczna i walutowa. Unia miała być realizowana w trzech etapach. W pierwszym, do końca 1973 r. miano: wprowadzić obowiązkowe konsultacje kursowe, ustanowić system średniookresowej pomocy finansowej dla państw mających poważne trudności w zrównoważeniu bilansu płatniczego, stopniowo wprowadzać politykę finansowo-gospodarczą WE do międzynarodowych stosunków finansowych.

W drugim etapie miało nastąpić scedowanie przez państwa członkowskie pewnych uprawnień w zakresie polityki gospodarczej i walutowej na rzecz WE. Szczegóły w tym zakresie i długość etapu oraz przedsięwzięcia w ramach trzeciego etapu miały być ustalone w terminie późniejszym.

W 1972 r. państwa członkowskie oraz Wielka Brytania i Irlandia zawarły porozumienie w sprawie zmniejszenia marży wahań kursów tych walut, których wahania miały wynosić do 2,25% w górę lub w dół od tzw. kursu centralnego, wyznaczonego każdorazowo przez stosunek poszczególnych walut do dolara. Następnie do tego systemu, określonego jako „wąż walutowy” lub „tunel walutowy”, przyłączyły się Dania, Norwegia i Szwecja, a w praktyce także i Austria. W wyniku kryzysu finansowego na świecie kilka państw wystąpiło z tego systemu, tak, że w 1978 r. w „tunelu walutowym” były jedynie kraje Beneluksu i RFN.

W kwietniu 1973 r. powołano do życia Europejski Fundusz Współpracy Walutowej o kapitale zakładowym wynoszącym 1,4 mld jednostek rozliczeniowych. Jego zadaniem było udzielanie państwom członkowskim pomocy w utrzymywaniu wahań kursów ich walut w ww. granicach przez udzielanie im krótkoterminowych kredytów w razie zaistnienia okresowych trudności w zrównoważaniu ich bilansu płatniczego.

11 III 1979 r. na mocy decyzji Rady Europejskiej z 5 III 1978 r. „wąż walutowy” został zastąpiony Europejskim Systemem Walutowym, określanym potocznie jako rozszerzona strefa stabilizacji kursów walut, do którego przystąpiły wszystkie państwa WE, z wyjątkiem Wielkiej Brytanii. Grecja przyłączyła się do Systemu w lipcu 1985 r., Hiszpania i Portugalia w sierpniu 1989 r. (wszystkie trzy państwa nie uczestniczyły jednak pierwotnie w mechanizmach regulowania kursów walutowych), zaś Wielka Brytania w październiku 1990 r. W 1988 r. Grecja, we wrześniu 1989 r. Hiszpania i Portugalia, włączyły swe waluty do mechanizmu regulującego kursy walutowe. W maju – Szwecja, a w czerwcu 1991 r. Norwegia włączyła swe waluty do Europejskiego Systemu Walutowego.

Europejski System Walutowy opiera się na umownej jednostce rozliczeniowej, określanej powszechnie w skrócie jako ECU (od pierwszych liter jej angielskiej nazwy European Currency Unit, w polskim tłumaczeniu – Europejska Jedno-

stka Walutowa). Zastąpiła ona dotychczasową europejską jednostkę rozliczeniową (EAU), stosowaną we Wspólnotach Europejskich. ECU opiera się na „koszyku” walut państw członkowskich którego wartość ustala się codziennie według kursów tych walut (np. we wrześniu 1991 r. 1 ECU wynosiła 1,23155 dol.).

Kursy poszczególnych walut w tym Systemie, podobnie jak w „węźu walutowym”, nie mogły się odchyłać więcej niż 2,25% w górę lub w dół od kursu centralnego. W przeciwieństwie do „węża walutowego” ustalono precyzyjnie, kiedy banki centralne państw członkowskich są zobowiązane interweniować na rynku walutowym, gdy istnieje niebezpieczeństwo większych wahań ich waluty, przez skupowanie lub wyprzedaż tej waluty.

Utrzymano Europejski Fundusz Współpracy Walutowej, w którym państwa członkowskie zdeponowały 20% swych rezerw w dolarach i złocie monetarnym (25 mld ECU czyli 33 mld dol.). Opierając się na tych środkach finansowych, Fundusz udziela państwom członkowskim tzw. odnawialne kredyty dla dokonywania powyższych interwencji na rynku walutowym. Stanowić miał on początek wspólnego systemu bankowego WE.

Założono, że z czasem System przejmie wszystkie istniejące w ramach WE urządzenia kredytowe, służące obronie kursów walut i rozwiązywaniu trudności płatniczych, w tym będzie prowadzić akcja interwencyjne w walutach państw członkowskich na zagranicznych rynkach finansowych. W przyszłości miał on być uprawniony do kreowania europejskiej jednostki walutowej (ECU) na bazie zdeponowanych w nim walut. W ten sposób miał powstać obok SDR (Specjalnych Praw Ciągnięcia, stworzonych przez Międzynarodowy Fundusz Walutowy, IMF) międzynarodowy środek rezerwowy i płatniczy, będący głównym środkiem płatniczym w międzynarodowych rozliczeniach państw zachodnioeuropejskich.

W pierwszych latach funkcjonowania Europejski System Walutowy był pod silną presją fluktuacji walut państw członkowskich, w wyniku czego w latach 1979–1983 zmuszony był aż 9 razy dokonywać urealnienia kursów walut. W latach następnych nastąpiła już poważna stabilność walut tych państw, w rezultacie czego w latach 1984–1988 przeprowadzi on tylko 2 takie operacje. Sytuacja powyższa pozwoliła gubernatorom banków centralnych państw członkowskich na podjęcie w czerwcu 1985 r. decyzji w sprawie umożliwienia międzynarodowym instytucjom finansowym i centralnym bankom państw nieczłonkowskich posiadania ECU jako środka płatniczego w rozliczeniach międzynarodowych.

Od początku 1992 r. Europejski System Walutowy przeżywał kolejny kryzys. Mianowicie waluty niektórych państw w nim uczestniczących okazały się być tak słabe, że banki centralne nie były w stanie utrzymywać ustalonych ich kursów poprzez dokonywanie interwencyjnych zakupów tych walut. W rezultacie jesienią 1992 r. z Systemu wystąpiła Wielka Brytania i Włochy, zaś w przypadku hiszpań-

skiej pesety i portugalskiego eskudo nastąpiła odpowiednio trzy i dwukrotna dewaluacja oraz zwiększono możliwość wahań kursów tych walut do 12% (do 6% w górę i w dół od kursu centralnego).

Od wiosny 1993 r. System ten przeżywał kolejny kryzys. W wyniku wysokiego poziomu niemieckich stóp procentowych, słabości szczególnie franka francuskiego oraz koordynowanych spekulacji giełdowych, banki centralne niektórych państw członkowskich przestały faktycznie interweniować w obronie ustalonych kursów najsłabszych walut tego Systemu. Zaistniało zagrożenie całkowitego rozpadu Europejskiego Systemu Walutowego. Po wyjątkowo dramatycznych i burzliwych obradach ministrów finansów państw WE pod koniec lipca 1993 r., postanowiono odstąpić od ciasnego gorsetu kursów wahań obowiązujących dotychczas w ramach Systemu. Pozwolono na sześciokrotne zwiększenie dotychczasowego marginesu kursu wahań walut w nim uczestniczących, tj. do 30%. Mianowicie od 1 VIII 1993 r. kursy wahań walut państw członkowskich uczestniczących w Europejskim Systemie Walutowym, mogą wahać się nie więcej niż 15% w górę lub w dół od kursu centralnego; wahania zaś marki i guldena winny nadal utrzymywać się dotychczas obowiązujących ramach. Centralne kursy walut pozostawiono bez zmian.

W praktyce oznaczało to faktyczne ustanowienie swobodnego rynku walutowego, co istotnie osłabiło rolę Systemu jako gospodarczego czynnika stabilizacyjnego oraz opóźni realizację unii gospodarczej i walutowej.

Do końca lat siedemdziesiątych nie realizowano większości przedsięwzięć, przewidywanych na pierwszy etap budowy unii ekonomicznej i walutowej. Jednocześnie nie dokonano modernizacji planu tej budowy, przyjętego w 1981 r. ani nie opracowano nowego planu. W wyniku sprzeczności interesów państw członkowskich, pogłębionych w istotny sposób kryzysem gospodarczym, który wybuch w 1973 r., zaniechano po prostu podejmowania nowych akcji na rzecz budowy tej unii, nie wyrzekając się jednak idei utworzenia jej w przyszłości, stosując politykę małych kroków.

Dopiero w Jednolitym Akcie Europejskim, który wszedł w życie 4 VII 1987 r., państwa członkowskie postanowiły, że do końca 1992 r. winny one ustanowić „prawdziwy rynek”. Zawierał on m.in. zobowiązania państw do współpracy w celu zapewnienia zgodności polityki ekonomicznej i gospodarczej we Wspólnocie, w szczególności w odniesieniu do zapewnienia wyrównanych bilansów płatniczych, stabilności walutowej i cenowej. Uregulowania te mają jednak bardzo ogólny charakter, co świadczyło, że nadal przynajmniej część państw członkowskich nie była skłonna do poważnego uszczuplenia swej suwerenności w powyższych dziedzinach.

We wrześniu 1988 r. utworzono specjalny komitet (gubernatorzy banków centralnych państw członkowskich, 2 przedstawicieli Komisji Wspólnot i 3 niezależnych ekspertów), któremu powierzono prowadzenie prac nad utworzeniem unii walutowej. Wypracował on plan (tzw. plan Delorsa), który zakładał, że 1 etap budowy unii walutowej winien rozpocząć się 1 VII 1990 r., kiedy to rządy powinny rozpocząć opracowywanie traktatu w sprawie unii, a który winien się zakończyć do końca 1990 r. W drugim etapie postulował zawarcie traktatu w sprawie unii europejskiej, utworzenie Europejskiego Banku Centralnego, ustalanie średnioterminowych wskaźników dla polityki ekonomicznej oraz niewiążących limitów w zakresie deficytu budżetowego; w trzecim zaś ustanowienie wspólnej waluty, ustalanie wiążących limitów w zakresie deficytu budżetowego, ustalanie sztywnych kursów wymiany.

W czerwcu 1989 r. szefowie rządów państw WE zgodzili się na rozpoczęcie 1 etapu budowy unii z dniem 1 VII 1990 r., zaś w październiku 1990 r. zgodzili się (z wyjątkiem Wielkiej Brytanii) na rozpoczęcie 2 etapu w 1994 r. W grudniu 1990 r. rozpoczęła się konferencja międzyrządowa, której celem było przygotowanie ostatecznej wersji projektu utworzenia unii oraz stosownych zmian w Traktacie Rzymskim w świetle powyższych ustaleń. Wypracowała ona je w ciągu 1991 r., które zostały włączone do Traktatu w sprawie utworzenia Unii Europejskiej.

Pierwszy etap budowy unii ekonomiczno-walutowej rozpoczął się 1 VII 1990 r. i trwał do 31 XII 1993 r. W okresie tym koncentrowano się na utworzeniu wspólnego obszaru finansowego w zakresie liberalizacji świadczeń usług bankowych i ubezpieczeniowych oraz obrotu papierami wartościowymi. W lipcu 1990 r. zniesione zostały bariery w przepływie kapitału w ramach WE. Jednak Hiszpania i Irlandia – do końca 1992 r., a Grecja i Portugalia do końca 1994 r. uzyskały prawo przedłużenia terminu wprowadzania powyższej liberalizacji. Poczęto otwierać rachunki denominowane w ECU. Nominowane były przede wszystkim bankowe rachunki terminowe i *a'vista*, karty kredytowe, obligacje, weksle handlowe i skarbowe.

Wzmocniono też koordynację polityki ekonomicznej między państwami UE.

Drugi etap budowy unii ekonomicznej i walutowej rozpoczął się 1 I 1994 r. W styczniu podjął oficjalną działalność Europejski Instytut Walutowy z siedzibą we Frankfurcie, który praktycznie funkcjonował już od 1 XI 1993 r. Instytut, z jednej strony prowadził prace organizacyjne, których celem było doprowadzenie do powstania Europejskiego Systemu Banków Centralnych i Europejskiego Banku Centralnego; z drugiej zaś wspierał współpracę między narodowymi bankami centralnymi UE, pogłębiał koordynację narodowych polityk monetarnych oraz ujednolicanie ich w celu stabilizacji cen w UE. Ponadto Instytut sprawował nadzór nad

Europejskim Systemem Walutowym. Wreszcie prowadził wstępne techniczne prace nad przygotowaniem przyszłych banknotów i monet wspólnej waluty.

Podjęto działania na rzecz całkowitego uniezależnienia banków centralnych od ich rządów. W tym celu wprowadzono zakaz zaciągania pożyczek przez rządy od tych banków oraz EBC w celu finansowania deficytów budżetowych, zniesiono uprzywilejowany dostęp sektora publicznego do instytucji finansowych, jak też wprowadzono zakaz pomagania przez UE i państwa członkowskie tym państwom, które znalazły się w trudnościach finansowych. Zabroniony też został bezpośredni zakup od instytucji sektora publicznego instrumentów ich zadłużenia przez te banki i EBC.

Na spotkaniu ministrów i prezesów banków centralnych w Walencji w październiku 1995 r. uzgodniono, że od 1 I 1998 r. operacje pieniężne i dewizowe będą dokonywane w ECU, a małe banki i osoby prawne i fizyczne będą mogły korzystać z walut narodowych maksimum do końca 2001 r., a potem w ciągu sześciu miesięcy będą winni zmienić swe aktywa i oszczędności w walutach narodowych na wspólną walutę.

Na podstawie projektu ogólnych wytycznych co do polityki gospodarczej państw członkowskich i UE, przygotowywanego przez Radę, Rada Europejska poczęła opracowywać wnioski dotyczące tej polityki, na podstawie zaś których Rada uchwala zalecenia pod adresem państw członkowskich.

Rada rozpoczęła kontrolowanie rozwoju gospodarczego w każdym państwie członkowskim i w UE oraz zgodności polityki gospodarczej z powyższymi wytycznymi, w celu zapewnienia ściślejszej koordynacji polityki gospodarczej i trwałej spójności działań gospodarczych tych państw na podstawie sprawozdań Komisji, opracowywanych w oparciu o informacje nadesłane jej przez te państwa. Jeśli Rada stwierdzi, że polityka gospodarcza państwa członkowskiego nie jest zgodna z wytycznymi, wymienionymi wyżej, lub stanowi zagrożenie dla właściwego funkcjonowania unii ekonomiczno-walutowej, może temu państwu wydać niezbędne zalecenie, jak też podać je do publicznej wiadomości.

Z kolei Komisja poczęła kontrolować zmiany sytuacji budżetowej i wysokość długu publicznego w państwach członkowskich pod kątem, czy nie dochodzi tam do rażących błędów z punktu widzenia unikania nadmiernego deficytu budżetowego. Jeśli dane państwo nie spełnia kryteriów w zakresie dyscypliny budżetowej zawartych w Traktacie UE Komisja przedkłada stosowny raport Radzie. Jeśli Rada potwierdzi stanowisko Komisji wydaje ona zalecenie takiemu państwu wskazujące wyjście z takiej sytuacji, które nie podaje się do wiadomości publicznej. Czyni to dopiero wówczas, gdy państwo w podanym przez Radę terminie nie zastosuje się do jej zalecenia. Jeśli państwo uporczywie nie stosuje się do zaleceń Rady, może

ona powiadomić państwo o konieczności podjęcia przez nie, w określonym terminie, środków mających zmniejszyć jego deficyt.

W przypadku, gdy takie państwo nie podporządkuje się stanowisku Rady, może ona podjąć jedno z następujących działań:

- zażądać od tego państwa opublikowania dodatkowych informacji, określonych przez Radę, przed emisją obligacji lub papierów wartościowych;
- zwrócić się z prośbą do Europejskiego Banku Inwestycyjnego o zrewidowanie polityki pożyczkowej względem tego państwa;
- zażądać od tego państwa złożenie nieoprocentowanego depozytu w odpowiedniej wysokości w UE, do czasu, gdy – zdaniem UE – nadmierny deficyt zostanie skorygowany;
- nałożyć kary w odpowiedniej wysokości.

Podczas sesji Rady Europejskiej w Madrycie w grudniu 1995 r. – na wniosek powyższej konferencji w Walencji – postanowiono, że przejście do trzeciego etapu nastąpi z dniem 1 I 1999 r. Jednocześnie postanowiono, że wspólna waluta państw członkowskich w ramach unii walutowej będzie nosić nazwę EURO. ECU będzie wymieniana na EURO w stosunku 1:1. Rozpocznie się stopniowe wprowadzanie w życie EURO, tak by najpóźniej do 31 XII 2001 r. jej banknoty i monety znalazły się w obiegu równolegle z walutami państw członkowskich. W okresie 1 I – 30 VI 2002 r. waluty narodowe winny zostać wycofane z obiegu. Z chwilą rozpoczęcia trzeciego etapu EURO stanie się samodzielną pełnoprawną jednostką pieniężną, w przeciwieństwie do ECU, która była wypadkową koszyku walut państw członkowskich. Będą banknoty o nominałach 5, 10, 20, 50, 100, 200 i 500 EURO, oraz monety o nominałach 1, 2, 5, 10 i 50 centów oraz 1 i 2 EURO. Banknoty będzie emitować Europejski Bank Centralny, zaś monety – za zgodą tego Banku – mogą emitować również narodowe banki centralne.

Na konferencji ministrów finansów i prezesów banków centralnych państw członkowskich w Dublinie w 1997 r. uzgodniono Pakt dla Stabilizacji i Wzrostu, którego celem jest stabilizacja budżetowa państw członkowskich. Przyjęto też system kar wobec krajów, które naruszają dyscyplinę budżetową. Istotą jego jest zasada, że kary – poza specyficznymi wyjątkami – będą nakładane na państwa, które przekroczą 3% PKB deficytu budżetowego.

Uzgodniono też podstawy przyszłego mechanizmu kursowego, którego celem jest połączenie krajów, będących w unii ekonomiczno-walutowej, z krajami członkowskimi będącymi poza tą unią. Ustalono też mechanizm kursowy II (tzw. wąż walutowy – bis), którego zadaniem ma być stwarzanie możliwości unikania zbyt dużych wahań kursów walut w państwach członkowskich, które z powodu zbyt wysokiego deficytu budżetowego nie mogą wejść do unii walutowej. Zgodzono

się, że Europejski Bank Centralny będzie występować w obronie walut państw uczestniczących w tym „wężu”, gdyby groziło im istotne zachwianie ich kursów.

W drugiej połowie 1998 r. miała być podjęta ostateczna decyzja, które państwa spełniają kryteria wejścia do unii ekonomiczno-walutowej. Rządy Danii, Grecji, Szwecji i Wielkiej Brytanii ogłosiły, że nie przystąpią do tej unii z dniem 1 I 1999 r.

W czerwcu 1998 r., a więc pół roku przed czasem, rozpoczął działalność Europejski Bank Centralny z siedzibą w Frankfurcie nad Menem.

2. Założenia i procesy integracyjne w ramach drugiego filaru

a. Budowa zrębów współpracy i integracji w zakresie polityki zagranicznej i bezpieczeństwa (1958–1986). W preambule Traktu WE mówi się m.in. o woli państw „stworzenia podstaw coraz ściślejszej, trwałej jedności narodów europejskich”. Wylicza się środki, za pomocą których ma to być osiągnięte i rezultaty, do których ma doprowadzić działalność WE. Traktat nie mówi nic o współpracy politycznej państw członkowskich ani o utworzeniu w przyszłości unii politycznej. Niemniej od początku funkcjonowania WE podejmowane były różnorakie akcje na rzecz rozpoczęcia przez jej państwa członkowskie współpracy politycznej w ramach tej Wspólnoty, która doprowadziłaby w przyszłości do utworzenia unii politycznej. Dążenie powyższe wynikało przede wszystkim z założenia, że powstanie takiej unii – przy równoczesnej zaawansowanej integracji gospodarczej – utworzy z WE trzecią siłę, zdolną odgrywać na arenie międzynarodowej samodzielną rolę, dorównywać i konkurować z dwoma ówczesnymi supermocarstwami: USA i ZSRR. Ponadto zakładano, że realizacja unii politycznej ułatwi i przyspieszy integrację gospodarczą państw członkowskich.

Już w marcu 1959 roku odbyła się konferencja ministrów spraw zagranicznych państw WE, poświęcona problemom koordynacji polityki zagranicznej. Postanowiono wówczas odbywać analogiczne konferencje co trzy miesiące. Na początku 1961 r. odbyła się konferencja szefów państw i rządów WE, na której omawiano sposoby i formy koordynacji polityki państw członkowskich. W lipcu tegoż roku odbyła się w Bad Godesberg kolejna tego typu konferencja, poświęcona powyższym problemom. Postanowiono na niej, że szefowie państw i rządów WE powinni odbywać regularne spotkania (nie określono jednak ich częstotliwości) w celu koordynowania polityki zagranicznej państw Wspólnoty oraz wypracowywania wspólnych koncepcji wzmocnienia politycznej jedności Europy zachodniej i Sojuszu Atlantyckiego. Zaleciła ona kontynuowanie spotkań ministrów spraw zagranicznych, zapoczątkowanych w połowie 1959 r. Jednocześnie

powołano komitet specjalny, składający się z ekspertów ministerstw spraw zagranicznych państw WE, któremu zlecono przygotowanie w najkrótszym czasie projektu form organizacyjnych unii polityczne „narodów europejskich”.

2 XI 1961 r. Francja przedstawiła w ramach powyższego komitetu plan utworzenia Unii Politycznej Państw Europejskich określony potocznie – od nazwiska jego wnioskodawcy – „planem Foucheta”. Został on szczegółowo rozwinięty podczas szczytu państw członkowskich w Hadze w grudniu 1961 r. Zgodnie z wytycznymi konferencji w Bad Godesberg, celem Unii miało być przyczynienie się do ujednolicenia polityki zagranicznej państw członkowskich, rozszerzenie i wzmocnienie współpracy w dziedzinie kultury i oświaty, zagwarantowanie przestrzegania praw człowieka. Plan przewidywał utworzenie Rady Unii, która zbierałaby się raz na cztery miesiące na szczelbu szefów państw i rządów, a między tymi spotkaniami – na szczelbu ministrów spraw zagranicznych. Decyzje Rady wymagałyby jednomyślności jej członków. Uchwały nie wiązałyby państw powstrzymujących się od głosowania. Drugim organem, przewidzianym przez projekt Unii, była Europejska Komisja Polityczna, składająca się z ekspertów zależnych od poszczególnych państw. Zadaniem Komisji byłoby przygotowanie uchwał Rady i nadzorowanie ich wykonywania. Plan przewidywał włączenie do Unii Parlamentu Europejskiego Wspólnot Europejskich, miałby on prawo omawiać problemy, którymi zajmowałaby się Unia, i wydawać opinie.

Wobec powszechnej krytyki projektu francuskiego przez pozostałych pięć państw WE w styczniu 1962 r. delegat Francji w wyżej wymienionym Komitecie zgłosił propozycję rozciągnięcia kompetencji proponowanej Unii na wypracowywanie wspólnej polityki państw członkowskich w dziedzinie gospodarczej i militarnej. Jednocześnie postulował on ograniczenie uprawnień Parlamentu Europejskiego w ramach Unii, który według niego powinien mieć prawo jedynie omawiania problemów zleconych mu przez Radę.

Projekt Unii spotkał się z ostrą krytyką pozostałych państw WE, a przede wszystkim kół federalistycznych Europy zachodniej. Podkreślały one, że unia polityczna powinna mieć charakter ponadnarodowy a nie koordynacyjny. Stąd też m.in. domagano się nadania jej nazwy, ustalonej na konferencji w Bad Godesberg – Unia Polityczna Narodów Europejskich a nie Państw Europejskich. Postulowano utworzenie w Unii organu na wzór organów zarządzających we Wspólnotach Europejskich, poprzez zastąpienie w proponowanej przez Francję Europejskiej Komisji Politycznej funkcjonariuszy narodowych funkcjonariuszami niezależnymi od państw członkowskich. Domagano się, aby decyzje Rady Unii były podejmowane większością głosów, a nie jednomyślnie.

Pięć państw WE zgłosiło własny projekt, u którego podstaw leżało założenie, że organizacja Unii będzie traktowana jako stan przejściowy i będzie rozwijała się

w kierunku struktury federalnej, z jednoczesnym rozszerzeniem uprawnień Parlamentu Europejskiego (m.in. wybieranie składu Parlamentu w drodze powszechnych i bezpośrednich wyborów), będzie mieć niezależnego od rządów sekretarza generalnego i niezależny sekretariat.

Pomimo nacisku, Francja nie zgadzała się na przyznanie Unii ponadnarodowych uprawnień. Jej stanowisko w tej sprawie dosadnie wyraził gen. Ch. de Gaulle na konferencji prasowej w maju 1962 r., określając koncepcje ponadnarodowe jako „mit i fikcję”. W odpowiedzi pozostałe państwa WE zawiesiły rokowania z Francją na temat utworzenia unii polityczne.

W odpowiedzi na rezolucję Zgromadzenia Doradczego Rady Europy z kwietnia 1964 r., które wzywało rządy WE do utworzenia unii politycznej na bazie „planu Foucheta”, w szeregu tych państw zgłoszono nowe projekty utworzenia unii politycznej. P.H. Spaak zaproponował utworzenie unii politycznej przez państwa członkowskie Unii Zachodnioeuropejskiej (WEU). Postulował uzupełnienie organów przewidzianych w „planie Foucheta” o tzw. komitet trzech mędrców, który byłby organem niezależnym od rządów państw członkowskich.

W listopadzie 1964 r. kanclerz RFN, L. Erhard, zaproponował państwom WE utworzenie unii politycznej, która zajmowałaby się koordynowaniem współpracy tych państw w dziedzinie polityki zagranicznej, zagadnień militarnych i kulturalnych. Projekt przewidywał utworzenie Komitetu Doradczego, którego członkowie byłiby wprawdzie mianowani przez rządy, ale w działalności całkowicie od nich niezależni. Komitet reprezentowałby całą Unię w dyskusjach z drugim jej głównym organem – Radą Ministrów, składającą się z delegatów państw. W skład unii wchodziłby również Parlament Europejski, który stopniowo zwiększałby swoje kompetencje.

Na wiosnę 1965 r. minister spraw zagranicznych Włoch, G. Saragat, przedstawił włoską koncepcję utworzenia unii politycznej w Europie. G. Saragat przedstawił tylko plan działania na pierwszym etapie, który miał trwać trzy lata. W okresie tym odbywałyby się regularne spotkania szefów państw i rządów państw WE, a co kwartał – ich ministrów spraw zagranicznych, przygotowane przez Europejską Komisję Polityczną, złożoną z funkcjonariuszy międzynarodowych. W tym samym czasie powinny być przeprowadzone wybory powszechne do Parlamentu Europejskiego i powinno nastąpić zwiększenie jego uprawnień. Rząd Wielkiej Brytanii byłby informowany o rozwoju unii poprzez Radę Unii Zachodnioeuropejskiej (WEU). Dalsze etapy prac na rzecz utworzenia unii politycznej państw WE miały być opracowane przez konferencję ministrów spraw zagranicznych.

22 I 1965 r. odbyło się w Rambouillet spotkanie L. Erharda z gen. Ch. de Gaullem, w czasie którego ten ostatni wyraził zgodę na wznowienie rokowań nad utworzeniem unii politycznej w Europie zachodniej. W odpowiedzi rząd Włoch

zapropował państwom WE odbycie 10 V 1965 r. w Wenecji konferencji, poświęconej utworzeniu unii politycznej sześciu państw. Wszystkie państwa przychylnie ustosunkowały się do tej propozycji. Kryzys w WE, jaki wybuchł w czasie powyższych rokowań na początku lipca 1965 r. i trwał do końca stycznia 1966 r., spowodował zawieszenie prac nad unią polityczną do końca 1968 r.

Od 1969 r. – początkowo co rok, a następnie częściej – zaczęły odbywać się konferencje szefów państw i rządów państw WE, na których omawiane są niektóre problemy polityki zagranicznej, a także podstawowe problemy integracji gospodarczej tych państw.

W marcu 1970 r. została powołana grupa robocza pod przewodnictwem E. Davignona w celu opracowania propozycji w sprawie integracji politycznej państw członkowskich WE. Jej raport był omawiany 29 V 1970 r. na konferencji ministrów spraw zagranicznych tych państw. Postanowiła ona odbywać dwa razy w roku regularne spotkania tego typu w spraw zacieśnienia integracji politycznej między powyższymi państwami. Zobowiązano grupę roboczą do przedstawienia kolejnego raportu w sprawie tej integracji, opartego na następujących założeniach: w pierwszym etapie co sześć miesięcy powinny odbywać się konsultacje ministrów spraw zagranicznych tych państw na temat wszystkich ważnych problemów ich polityki zagranicznej; w drugim etapie powinny one objąć także zagadnienia militarne, prawne, problemy ochrony środowiska naturalnego, pomocy dla krajów rozwijających się.

Na kolejnej sesji ministrów spraw zagranicznych w lipcu 1970 r. rozpatrzono nową wersję raportu grupy Davignona. Potwierdzono, że spotkania ministrów spraw zagranicznych będą odbywać się co sześć miesięcy dla przedyskutowania ważnych spraw polityki zagranicznej, w tym również zagadnień militarnych. Przewidziano możliwość zwoływania nadzwyczajnych sesji ministrów spraw zagranicznych, a w razie potrzeby szefów państw i rządów. Jednocześnie zlecono grupie Davignona prowadzenie dalszych prac nad problemami rozwoju politycznej współpracy państw członkowskich.

27 X 1971 r. na sesji w Luksemburgu ministrowie spraw zagranicznych przyjęli tzw. raport luksemburski, w którym szczegółowo określono ramy organizacyjne, cele i metody współpracy w dziedzinie polityki zagranicznej państw członkowskich WE, określając tę współpracę jako „europejską współpracę polityczną”. Postanowiono, że będzie ona odbywać się nie w ramach EWG, lecz poza nią, w oparciu o współpracę ministerstw spraw zagranicznych, wyrażającą się przede wszystkim w spotkaniach: ministrów spraw zagranicznych, dyrektorów politycznych (Komitet Polityczny) i specjalnych grup roboczych (Europejska Grupa Konsultantów).

W 1971 r. podjęto pierwsze próby koordynowania, a nawet wypracowania wspólnego stanowiska państw WE w odniesieniu do niektórych problemów polityki zagranicznej. Podczas konferencji ministrów spraw zagranicznych w Paryżu w dniach 13 i 14 III 1971 r. wypracowano wspólne memorandum, dotyczące konfliktu na Bliskim Wschodzie, przekazując je Sekretarzowi Generalnemu ONZ jako pierwsze wspólne *demarche* w sferze polityki zagranicznej. Na kolejnych spotkaniach (18 maja i 5 listopada) konsultowano m.in. stanowiska w sprawie Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (KBWE) i sytuacji w basenie Morza Śródziemnego.

Współpraca polityczna WE zacieśniła się w 1972 r.; postanowiono odbywać spotkania ministrów spraw zagranicznych nie co sześć miesięcy, lecz co kwartał oraz występować jako jednolita grupa w wielostronnych rozmowach do KBWE.

Na konferencji szefów państw i rządów państw WE w grudniu 1973 r. w Kopenhadze ponownie rozważono sprawę utworzenia unii politycznej. Potwierdzono wstępne ustalenia z analogicznej konferencji z października 1972 r. w Paryżu, że unia taka powinna być utworzona do 1980 r. Jednocześnie postanowiono, iż państwa członkowskie, przed podjęciem ostatecznej decyzji w istotnych sprawach w zakresie polityki zagranicznej, będą odbywać wzajemne konsultacje. Podczas niej ponownie jednak zarysowały się dwa odmienne stanowiska w tej sprawie. Francja widziała unię jako mechanizm o charakterze koordynacyjnym, bez żadnych usprawnień ponadnarodowych, działających poza WE. Natomiast RFN i Holandia potwierdzały swoje stanowisko utworzenia unii politycznej w ramach WE z uprawnieniami ponadnarodowymi (np. kanclerz RFN W. Brandt postulował poczynienie kroków, zmierzających do utworzenia w przyszłości wspólnego europejskiego rządu federalnego).

Kryzys ekonomiczny a następnie recesja gospodarcza spowodowały, że w latach następnych nie wypracowano konkretnego projektu unii politycznej. W miejsce tego od tej pory koncentrowano się przede wszystkim na wypracowaniu mechanizmów, umożliwiającym państwom WE przemawianie w polityce światowej „jednym głosem europejskim” oraz podejmowaniu „małych kroków” na rzecz budowy tej unii.

Na konferencji szefów państw i rządów w grudniu 1974 r. postanowiono, że tego rodzaju konferencja będzie zbierać się regularnie trzy razy w roku. Nadano jej nazwę „Rada Europejska”. W ten sposób powstał niejako stały organizm, który miał zajmować się między innymi konsultacją i koordynacją polityki zagranicznej państw WE. Miał on umożliwić państwom WE „przemawianie jednym głosem w polityce światowej”.

Dalsze prace nad utworzeniem unii politycznej zostały zahamowane powstaniem wśród państw członkowskich WE w pierwszej połowie 1976 r. nieformalnej

koalicji trzech największych państw tej Wspólnoty: RFN, Francji i Wielkiej Brytanii. Koalicja ta m.in. zaczęła rzeczywiście decydować o niektórych sprawach WE, a więc z pominięciem innych państw członkowskich i organów Wspólnoty.

W marcu 1981 r. Rada Europejska uchwaliła „deklarację w sprawie unii europejskiej”, stanowiącą pewien kolejny krok w kierunku budowy unii politycznej. Deklaracja ta przewidywała m.in. umocnienie obowiązku uzgadniania stanowisk i podejmowanie wspólnych działań przez państwa członkowskie w polityce międzynarodowej. Spowodowała ona wznowienie w ramach WE dyskusji i prac nad ogólną koncepcją i szczegółowymi rozwiązaniami tej unii.

Na konferencji ministrów spraw zagranicznych państw WE w Londynie przyjęto 13 X 1981 r. tzw. raport londyński, który rozwijał niejako postanowienia „deklaracji w sprawie unii europejskiej”. Po raz pierwszy przedmiotem obrad konferencji powyższych ministrów była kwestia bezpieczeństwa oraz włączenie Komisji Wspólnot Europejskich do prac Europejskiej Współpracy Politycznej.

19 VI 1983 r. uchwalono w Stuttgarcie „Uroczystą Deklarację w sprawie Unii Europejskiej”. Podkreślono w niej polityczną wolę koordynowania stanowisk państw członkowskich w zakresie „politycznych i gospodarczych aspektów bezpieczeństwa”.

W ramach Parlamentu Europejskiego także prowadzono prace nad utworzeniem unii europejskiej. Ich rezultatem było przyjęcie w 1984 r. projektu Traktatu o utworzeniu Unii Europejskiej, który przewidywał m.in. stopniowe przechodzenie od międzyrządowej współpracy państw członkowskich do wspólnej polityki zagranicznej w ramach powyższej Unii.

Na spotkaniu Rady Europejskiej w dniach 28–29 VI 1985 r. w Mediolanie, RFN i Francja przedłożyły wspólny projekt Traktatu o Unii Europejskiej, zaś Wielka Brytania – projekt Traktatu o Europejskiej Współpracy Politycznej. Mimo oczywistych podstawowych różnic co do celów tych projektów, były one zgodne m.in. w tym, że WE i Europejska Wspólnota Polityczna winny ze sobą bardziej współdziałać i winna istnieć między nimi współzależność w dziedzinie polityki zagranicznej. Rada postanowiła m.in. zwołać konferencję międzyrządową w sprawie rewizji traktatów Wspólnot Europejskich, która ponadto miałaby za cel wypracowanie w oparciu o wyżej wymienione projekty projektu aktu prawnego, stanowiącego podstawę prawną funkcjonowania Europejskiej Współpracy Politycznej.

W praktyce podstawowe prace nad projektem Europejskiej Współpracy Politycznej były prowadzone w ramach wspomnianego wyżej Komitetu Politycznej, tj. dyrektorów politycznych państw członkowskich WE. Opracował on projekt, który 16 XII 1985 r. został zaakceptowany przez konferencję ministrów spraw zagranicznych. Następnie 27 I 1986 r. włączono go do projektu Jednolitego Aktu Europej-

skiego jako Dział III (Postanowienia o Europejskiej Współpracy w Dziedzinie Polityki Zagranicznej). Jednolity Akt Europejski wszedł w życie 1 VII 1987 r.

b. Współpraca i integracja w zakresie polityki zagranicznej i bezpieczeństwa po wejściu w życie Jednolitego Aktu Europejskiego (1987–1993). W Jednolitym Akcie Europejskim nie tylko nie nastąpiło połączenie Wspólnot Europejskich i Europejskiej Współpracy Politycznej, a wręcz odwrotnie, zaakcentowano ich odrębność. W jego preambule mówi się m.in., że jego strony są zdecydowane urzeczywistnić ideę Unii Europejskiej „z jednej strony na podstawie Wspólnot, działających według własnych reguł, a z drugiej zaś Europejskiej Współpracy między państwami sygnatariuszami w dziedzinie polityki zagranicznej...”.

Zgodnie z postanowieniami Działu III Jednolitego Aktu Europejskiego państwa członkowskie Wspólnot Europejskich zobowiązały się do wzajemnego informowania się i konsultowania we wszystkich sprawach z dziedziny polityki zagranicznej, stanowiących przedmiot ogólnego zainteresowania tak, aby zapewnić poprzez koordynację, zbliżenie stanowisk i realizację wspólnych działań, wywieranie możliwie najskuteczniej połączonego wpływu. Konsultacje winny odbywać się z nim poszczególne państwa członkowskie ustalać swoje ostateczne stanowisko.

Podczas konferencji międzynarodowych oraz w instytucjach międzynarodowych, w których uczestniczą powyższe państwa, winny one dążyć do zajęcia wspólnego stanowiska w kwestiach objętych Działem III Jednolitego Aktu Europejskiego. Postanowiono ponadto zintensyfikować poprzez wzajemną pomoc i wymianę informacji współpracę między przedstawicielami państw członkowskich, a ponadto przedstawicielami misji Wspólnot Europejskich, akredytowanych w państwach trzecich i przy organizacjach międzynarodowych.

Z drugiej strony państwa członkowskie Wspólnot Europejskich zobowiązały się, że przy zajmowaniu swych stanowisk oraz podejmowaniu narodowych środków będą w pełni uwzględniały stanowiska pozostałych państw członkowskich, a także w należyтым zakresie uwzględniały potrzebę zajmowania i urzeczywistniania wspólnych stanowisk europejskich. Będą starały się także unikać działania i zajmowania stanowisk, które mogłyby hamować ich efektywność jako znanej siły w stosunkach międzynarodowych.

Mówiąc o współpracy w dziedzinie polityki zagranicznej stosowane postanowienia Działu III szczególnie podkreślają, że istnieje swego rodzaju powiązanie czy nawet tak zwane sprzężenie zwrotne tej polityki z bezpieczeństwem europejskim. Artykuł 30 pkt. 6a stanowi, że „ściślejsza współpraca, dotycząca problemów bezpieczeństwa europejskiego, w zasadniczy sposób przyczyniałaby się do rozwoju tożsamości europejskich w sprawach polityki zewnętrznej”. W związku z tym wyraziły one gotowość ściślejszego koordynowania swoich stanowisk w politycznych i gospodarczych aspektach bezpieczeństwa. Jednocześnie państwa członko-

wskie postanowiły, że będą dążyć do stopniowego rozwijania wspólnych celów i zasad działania w dziedzinie polityki zagranicznej.

Utrzymano, względnie zreorganizowano dotychczasowe organy działające w ramach Europejskiej Wspólnoty Politycznej a ponadto utworzono jeden nowy organ. Głównym organem została nadal Konferencja Ministrów Spraw Zagranicznych państw członkowskich, uzupełniona – na mocy Jednolitego Aktu Europejskiego – o członka Komisji Wspólnot Europejskich. Zbiera się ona cztery razy w roku. Przewodniczy jej przewodniczący Europejskiej Współpracy Politycznej. Jest nim zawsze minister państwa, którego przedstawiciel przewodniczy Radzie Wspólnot Europejskich.

Przewodniczący Europejskiej Współpracy Politycznej jest odpowiedzialny za inicjowanie działań i reprezentowanie stanowisk państw członkowskich w stosunkach z państwami trzecimi, w odniesieniu do działalności powyższej współpracy. Kieruje on funkcjonowaniem mechanizmów tej współpracy, m.in. poprzez opracowanie terminarza ich spotkań oraz ich zwoływania. W ramach działań na rzecz włączania Parlamentu Europejskiego do Europejskiej Współpracy Politycznej, jej przewodniczący regularnie informuje Parlament Europejski o problemach polityki zagranicznej, będącej przedmiotem dyskusji w ramach Współpracy oraz dąży do należytego uwzględniania w ramach tej współpracy jego opinii.

Drugim organem jest Komitet Polityczny, składający się z dyrektorów politycznych. Winien on zbierać się regularnie, jednak Jednolity Akt Europejski nie określał jak często. Celem jego jest nadawanie niezbędnego rozmachu i utrzymywania ciągłości Europejskiej Współpracy Politycznej oraz przygotowanie debat na szczeblu ministerialnym. Na wniosek co najmniej 3 państw winien on zebrać się w ciągu 48 godzin, a w razie konieczności na podobny wniosek i w podobnym terminie także Konferencja Ministrów Spraw Zagranicznych.

Europejska Grupa Korespondentów jest zobowiązana do czuwania pod kierunkiem Komitetu Politycznego nad realizacją celów Europejskiej Współpracy Politycznej i badania problemów natury organizacyjnej. Poszczególne grupy robocze w ramach powyższej Grupy zbierają się stosownie do wytycznych Komitetu Politycznego.

Nowym organem Europejskiej Współpracy Politycznej powołanym przez Jednolity Akt Europejski, został Sekretariat z siedzibą w Brukseli.

Stworzenie postaw prawnych i sprecyzowanie celów oraz zadań Europejskiej Współpracy Politycznej w Jednolitym Akcie Europejskim nie tylko nie zakończyło, a wręcz przyspieszyło dalsze prace nad utworzeniem Unii Europejskiej, a w jej ramach na szeroko zakrojoną współpracę państw członkowskich w dziedzinie polityki zagranicznej. Po wielu różnorodnych naradach i konferencjach w 1990 i 1991 r. wypracowano stosowne postanowienia w sprawie wspólnej polityki zagra-

nicznej i bezpieczeństwa w ramach Unii Europejskiej, które weszły jako odrębna część Traktatu w sprawie utworzenia Unii Europejskiej, podpisanego II 1992 r.

c. Współpraca i integracja w zakresie polityki zagranicznej i bezpieczeństwa po wejściu w życie Traktatu w sprawie UE. Zgodnie z Traktatem w sprawie UE państwa członkowskie mają podjąć działania na rzecz doprowadzenia do ustanowienia w ramach Unii Europejskiej wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa, która mogłaby z czasem doprowadzić do wspólnej obrony. Celem tej polityki ma być: ochrona wspólnych wartości, podstawowych interesów i niezawisłości Unii; umacnianie bezpieczeństwa Unii, zachowanie pokoju i umacnianie bezpieczeństwa międzynarodowego; rozwijanie i konsolidowanie demokracji oraz poszanowanie prawa ze szczególnym uwzględnieniem praw człowieka i podstawowych wolności.

Cele te mają być realizowane poprzez: wzajemne informowanie i konsultowanie się państw członkowskich w zakresie podstawowych problemów polityki zagranicznej i polityki bezpieczeństwa; wypracowanie – w przypadku zaistnienia potrzeby – przez Radę wspólnego stanowiska państw członkowskich; stopniowe podejmowanie przez te państwa wspólnych akcji w odniesieniu do problemów stanowiących dla ich wspólnoty istotny interes, przy czym do podjęcia tych akcji wystarczy uchwała podjęta kwalifikowaną większością głosów; wstrzymywanie się przez państwa członkowskie od wszelkich akcji mogących zaszkodzić interesom Unii; koordynowanie ich działalności na forum organizacji i konferencji międzynarodowych; reprezentowanie na forum organizacji i konferencji międzynarodowych, w których nie biorą udziału wszystkie państwa Unii, wspólnego stanowiska przez pozostałe jej państwa członkowskie. Przedstawicielstwa dyplomatyczne i konsularne państw Unii oraz przedstawicielstwa Komisji Wspólnot Europejskich, a w przyszłości Unii, w państwach trzecich i organizacjach międzynarodowych są zobowiązane do ścisłej współpracy w celu zachowania wspólnych pozycji i realizowania wspólnych akcji, uchwalonych przez Radę.

Zasady i ogóle dyrektywy w zakresie wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa ustala Rada Europejska. Natomiast Rada podejmuje uchwały niezbędne dla ustalenia i wprowadzenia w życie wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa w oparciu o powyższe dyrektywy. W tym przypadku działa ona na zasadzie jednomyślności.

Każde państwo członkowskie lub Komisja mogą przedłożyć Radzie jakąkolwiek sprawę dotyczącą wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa, jak również skierować do niej stosowny wniosek. W przypadkach wymagających szybkiej decyzji, Przewodniczący – z własnej inicjatywy lub na żądanie Komisji albo państwa członkowskiego – zwołuje posiedzenie Rady w ciągu czterdziestu ośmiu godzin, a w sytuacjach nagłych – w ciągu krótszego okresu.

Komitet Polityczny, składający się z dyrektorów politycznych, obserwuje sytuację międzynarodową w dziedzinach objętych wspólną polityką zagraniczną i bezpieczeństwa oraz współdziała w ustalaniu tej polityki. W tym celu przedkłada Rada stosowne wnioski na jej żądanie lub z własnej inicjatywy.

Rada – na podstawie ogólnych wytycznych Rady Europejskiej – ustala, które problemy wymagają podjęcia wspólnych akcji przez państwa członkowskie. Traktat z Maastricht wymienia wstępnie takie problemy, jak: realizacja postanowień Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, polityka rozbrojenia i kontrola zbrojeń, problemy związane z zapobieganiem rozprzestrzeniania się broni nuklearnej, w tym także budowa środków zaufania, ekonomiczne aspekty bezpieczeństwa, w szczególności transfer technologii wojskowej do państw trzecich i eksport broni.

Wspólna polityka bezpieczeństwa ma obejmować wszystkie sprawy związane z bezpieczeństwem Unii Europejskiej, w tym budowanie wspólnej polityki obronnej. W ostatnim przypadku ma to następować w oparciu o Unię Zachodnioeuropejską (WEU), zrzeszającą dziesięć państw Wspólnot Europejskich (Belgię, Francję, Grecję, Hiszpanię, Holandię, Luksemburg, Portugalię, RFN, Wielką Brytanię i Włochy), a której status członków stowarzyszonych posiada Islandia, Norwegia i Słowenia, zaś status obserwatorów – Dania i Irlandia. Zgodnie z Traktatem z Maastricht WEU ma być integralną częścią tworzącą Unię Europejską. Unia Zachodnioeuropejska na prośbę Unii Europejskiej ma wypracowywać i realizować uchwały tej ostatniej w zakresie obronności. W tym celu Unia Europejska zawrze z Unią Zachodnioeuropejską stosowne porozumienie wykonawcze.

W wyniku zdecydowanego stanowiska Wielkiej Brytanii, zaniepokojonej możliwością osłabienia pozycji Organizacji Paktu Północnego Atlantyku (NATO) i USA w Europie w wyniku powstania Unii Europejskiej, w ostatniej chwili do projektu Traktatu z Maastricht dodano sformułowanie, że współpraca państw członkowskich Unii Europejskiej w dziedzinie bezpieczeństwa i obrony, ma być zgodna ze wspólną polityką bezpieczeństwa i obrony, wynikających z ich udziału w NATO. Z kolei w dwóch deklaracjach, załączonych do Traktatu z Maastricht, państwa członkowskie WEU potwierdziły, że głównym forum rokowań w sprawie bezpieczeństwa będzie nadal NATO, jak również przewidziano cały system ścisłej współpracy między NATO i WEU.

Współpraca państw WE w ramach Europejskiej Współpracy Politycznej nie zawsze była efektywna, a jednocześnie selektywna. Najbardziej efektywna była chyba współpraca na forum organizacji międzynarodowych, a szczególnie na forum ONZ. Ambasadorzy państw UE przy ONZ utrzymują przez cały rok robocze kontakty, których celem jest zapewnienie jednolitego stanowiska państw członkowskich na forum ONZ. Podczas debaty ogólnej, która otwiera obrady Zgromadze-

nia Ogólnego ONZ, minister spraw zagranicznych państwa, które aktualnie pełni funkcję przewodniczącego w Radzie UE, przemawia w imieniu państw członkowskich UE. Od połowy lat osiemdziesiątych analogiczna sytuacja analogiczna sytuacja występuje w przypadku Organizacji Współpracy i Bezpieczeństwa w Europie i niektórych innych organizacji międzynarodowych.

Ministrowie spraw zagranicznych państw UE spotykają się raz w miesiącu celem wypracowania wspólnego stanowiska w odniesieniu do ważnych problemów międzynarodowych. W wielu jednak przypadkach nie udaje im się tego osiągnąć w wyniku rozbieżności interesów (np. w związku z polityką neutralności prowadzoną przez Irlandię, Szwecję i Finlandię, „rozzaleniem” Grecji w związku z brakiem poparcia UE w jej konflikcie z Turcją, odmienności interesów byłych metropolii kolonialnych i państw, które nie miały kolonii). Wystąpiły również kontrowersje między UE a WEU na temat pojęcia bezpieczeństwa oraz koncepcyjnych i operacyjnych aspektów.

Mimo tych wszystkich problemów państwa członkowskie w ramach Europejskiej Współpracy Politycznej a następnie II filaru UE wielokrotnie zajmowały wspólne stanowiska wobec problemów międzynarodowych. Miały one jednak charakter oświadczeń i deklaracji (np. dotyczących stosunków Wschód – Zachód, Afganistanu, RPA, wojny irańsko – irackiej). Były one wprawdzie nagłośnione i szeroko komentowane w prasie międzynarodowej, nie przynosiły jednak istotnych efektów. Rzadko natomiast stosowano wspólne akcje operacyjne, które dotychczas miały wyłącznie charakter gospodarczy, a mianowicie sprowadzały się do nakładania ograniczonego embarga gospodarczego. Dotychczas było ich dziewięć i były zastosowane wobec:

- Rodezji w 1965 r., w oparciu o rezolucję ONZ;
- Iranu w 1980 r. w związku z wzięciem zakładników amerykańskich;
- ZSRR i Polski w związku z wprowadzeniem w Polsce stanu wojennego;
- Argentyny w 1982 r. w związku z wojną o Falklandy;
- Izraela w 1982 r. po inwazji na Liban;
- RPA w 1986 r. za politykę apartheidu;
- Iraku w 1986 r. w związku z agresją na Kuwejt;
- Serbii i Czarnogóry w 1991 r. w związku z naruszeniem praw człowieka w walkach w Chorwacji i Bośni–Hercegowinie;
- Serbii w 1998 r. za naruszanie praw człowieka w Kosowie.

3. Założenia i procesy integracyjne w ramach trzeciego filaru

Traktat w sprawie WE ani Jednolity Akt Europejski nie przewidywały podejmowania integracji w ramach spraw wewnętrznych i wymiaru sprawiedliwości. Jedynym problemem, który regulował powyższy Traktat było doprowadzenie do ustanowienia w ramach WE swobody przemieszczania się osób, osiedlania i podejmowania przez nich pracy, co zostało już omówione w pkt. 1B niniejszego rozdziału.

Nie oznacza to jednak, że państwa członkowskie UE nie prowadziły żadnej współpracy między sobą w zakresie spraw wewnętrznych i sprawiedliwości. Odbywała się ona jednak w zasadzie poza ramami tej Wspólnoty.

a. Współpraca i integracja w zakresie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych przed Traktatem w sprawie UE

Paszport europejski. W latach 19981–1982 państwa członkowskie uzgodniły jednolity wzór paszportu europejskiego. Charakterystycznymi jego cechami są: nagłówek – Wspólnota Europejska a pod nią nazwa państwa, kolor ciemnoczerwony, wymiar 88 x124 mm. Pierwotnie planowano jego wprowadzenie z dniem 1 I 1985 r., ale uczyniły to jedynie Dania, Irlandia i Luksemburg. Pozostałe kraje członkowskie poczęły wydawać paszporty europejskie od 1989 r. w miejsce starych krajowych.

Flaga i hymn UE. W 1986 r. WE uznała za swoją flagę, flagę używaną przez Radę Europy; na błękitnym polu 12 złotych gwiazd tworzących koło.

UE ma również własny hymn. Jest nim Dziewiąta Symfonia Beethovena ze słowami „Ody do młodości”, napisanej przez Schillera. Hymn ten jest również hymnem Rady Europy.

Współpraca ministrów odpowiedzialnych za bezpieczeństwo wewnętrzne. Od połowy lat siedemdziesiątych ministrowie odpowiedzialni za sprawy bezpieczeństwa wewnętrznego państw członkowskich współpracowali ze sobą ściśle w ramach nieformalnych struktur pod nazwą TREVI. Spotykali się oni co pół roku na nieoficjalnych konferencjach, na których podejmowano uchwały co do konkretnych działań w oparciu o propozycje wypracowane uprzednio przez powołane przez nich komisje i grupy robocze. W rezultacie tej działalności powstał system wymiany informacji i współdziałania w zakresie: zwalczania terroryzmu i zorganizowanej przestępczości, technik policyjnych i wyposażenia, klęsk żywiołowych, cywilnego bezpieczeństwa powietrznego.

Umowa Schengen. W związku z narastającym problemem nielegalnej emigracji do państw WE obywateli z państw trzecich, wzrostem w związku z tym terroryzmu, handlu bronią i narkotykami, Francja, RFN i państwa Beneluksu utworzyły

w 1985 r. tzw. grupę z Schengen, która już z początkiem 1992 r. miała doprowadzić do likwidacji kontroli granicznych w przepływie osób między nimi, a zastrzeżenia na zewnętrznych wspólnych granicach. W listopadzie 1990 r. do grupy tej dołączyły Włochy, a w czerwcu 1991 r. – także Hiszpania i Portugalia.

Ostatecznie umowa z Schengen weszła w życie 1994 r., ale dopiero 16 III 1995 r. została zniesiona kontrola graniczna między państwami – stronami umowy i przeniesiona na wspólne zewnętrzne granice. W latach 1995–1997 do umowy przystąpiło pięć kolejnych państw UE, za wyjątkiem Wielkiej Brytanii i Irlandii, a ponadto dwa państwa nieczłonkowskie – Islandia i Norwegia.

Umowa z Schengen nie weszła jednak w skład systemu prawnego UE, a była poza nim. Stanie się to dopiero w chwili wejścia w życie Traktatu Amsterdamskiego. Wówczas będzie ona jednym z elementów trzeciego filaru UE.

Umowa z Schengen ustanowiła zasadę swobodnego przepływu osób w ramach jej państw członkowskich, bez względu na ich obywatelstwo, bez jakichkolwiek czynności administracyjnych. Zniesione zostały kontrole na granicach wewnętrznych tych państw, przy dopuszczeniu ograniczeń z racji ochrony porządku publicznego i bezpieczeństwa publicznego. Ujednolicone wymogi wizowe, a także wydawanie wiz ważnych we wszystkich powyższych państwach.

Na podstawie dodatkowego porozumienia z 1990 r. państwa te zobowiązały się utworzyć wspólny zautomatyzowany informacyjny system ścigania przestępców. W tym celu utworzono Służbę Informacyjną Schengen (SIS) z siedzibą w Straburgu, która zbiera dane o podejrzanych osobach według ustalonych kryteriów, a także o poszukiwanych towarach w tych państwach. Organy kontroli granicznej oraz policja mają obowiązek dostarczać stosownych informacji dla tej Służby, jak też prawo korzystania z posiadanych przez nią informacji.

Na podstawie powyższych dwóch umów postanowiono ponadto ujednolicić procedurę przyznawania azylu politycznego oraz sprawy prawne w zakresie posiadania broni palnej i walki z handlem narkotykami, a ponadto wzmocnić współpracę policji na obszarze tych państw poprzez stworzenie odpowiednich systemów komunikacji oraz odbywanie wspólnych ćwiczeń. Wreszcie opowiedziano się za bliską współpracą w sprawach dotyczących nieprawidłowości związanych z opłatami akcyzowymi oraz celnymi.

b. Współpraca w zakresie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych w świetle postanowień Traktatu w sprawie UE

Założenia Traktatu. Zgodnie z postanowieniami Tytułu I art. B celem UE jest m.in.:

- rozwijanie bliskiej współpracy w zakresie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych;

- wzmacnianie ochrony praw człowieka i interesów obywateli państw członkowskich poprzez wprowadzenie obywatelstwa UE.

Tytuł VI Traktatu przewiduje współpracę państw członkowskich w następujących dziedzinach: polityka azylowa, zasady regulujące przekraczanie zewnętrznych granic państw członkowskich i sprawowanie kontroli nad tym ruchem, polityka imigracyjna, osiedlanie się i podejmowanie pracy przez obywateli z krajów trzecich, łączenie ich rodzin, zwalczanie nielegalnej imigracji, zwalczanie narkomanii, zwalczanie oszustw w skali międzynarodowej, współpraca prawna w sprawach cywilnych i karnych, współpraca policji w celu zapobiegania i zwalczania terroryzmu oraz nielegalnego handlu narkotykami.

Przyjęto zasadę, że odmawia się obywatelom krajów trzecich prawa wjazdu na terytorium państw UE, którzy pragną podjąć pracę. Pracownicy samodzielni mogą wjechać na terytorium UE w celu podjęcia pracy jedynie wówczas, gdy chcą dokonać inwestycji, transferu technologii lub stworzenia nowych miejsc pracy z korzyścią dla państwa członkowskiego.

Traktat w sprawie UE upoważnia Radę, składającą się z ministrów sprawiedliwości i spraw wewnętrznych państw członkowskich do uchwalania wspólnego stanowiska, promującego rozwój współpracy w zakresie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych, podejmowania wspólnych akcji, formułowania konwencji międzynarodowych, regulujących rozwój powyższej współpracy oraz zalecenie państwom członkowskim ich aprobowanie. Komisja uczestniczy w pełnym zakresie w pracach nad realizacją filaru trzeciego. Przewodniczący Rady i Komisji są zobowiązani regularnie informować Parlament Europejski o pracach prowadzonych w ramach filaru trzeciego. Powołany został też Komitet Koordynacyjny, którego celem jest koordynowanie współpracy w zakresie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych oraz uchwalenie opinii dla Rady na jej prośbę lub z własnej inicjatywy.

Obywatelstwo UE. Na podstawie modyfikacji Traktatu WE przez Traktat w sprawie UE została utworzona instytucja obywatelstwa Unii Europejskiej. Obywatelstwo to uzyskują automatycznie wszyscy obywatele państw członkowskich, zachowując jednocześnie obywatelstwo narodowe. Wyraża się ono w tym, że obywatele państw członkowskich nie zamieszkujący na terytorium własnego państwa, lecz w pozostałych państwach członkowskich, a nawet przebywający poza tymi państwami, mają pewne uprawnienia na terenie, gdzie się znajdują. Mianowicie obywatele państw członkowskich nie zamieszkali na terenie swego państwa, mają prawo głosowania w wyborach municypalnych i kandydowania do władz municypalnych na obszarze tego państwa członkowskiego, w którym stale oni zamieszkują. Szczegółowe postanowienia wykonawcze w tej kwestii Rada wypracowała pod koniec 1994 r.

Jednocześnie obywatele państw członkowskich, nie zamieszkali na terenie swego państwa, posiadają prawo głosowania, jak również kandydowania do Parlamentu Europejskiego na terenie innego państwa członkowskiego, gdzie stale zamieszkują.

Każdy obywatel Unii posiada też prawo składania petycji do Parlamentu Europejskiego oraz zwracania się w swych sprawach do Rzecznika Praw Człowieka (Ombudsmana), nie zależnie od swego zamieszkania.

Wreszcie w przypadku przebywania na terenie państw nieczłonkowskich obywatele Unii mają prawo do opieki misji dyplomatycznych lub konsularnych dowolnego państwa członkowskiego Unii, jeśli w takim państwie nie ma przedstawicielstwa dyplomatycznego lub konsularnego państwa, którego są oni obywatelami.

Rzecznik Praw Obywatelskich (Ombudsman). Traktat w sprawie UE przewiduje utworzenie instytucji Rzecznika Praw Obywatelskich. W praktyce Rzecznik ten począł działać w 1994 r. Zadaniem Rzecznika jest obrona praw obywateli UE w przypadku złego zarządzania działaniami organów UE.

c. Realizacja założeń Traktatu w sprawie UE. W ciągu pięciu lat od wejścia w życie Traktatu UE państwa członkowskie wypracowały zasady większości polityk w zakresie współpracy wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych. Utworzyły też szereg instytucji, których celem jest realizacja powyższych polityk.

I tak w 1994 r. powołano do życia Europejskie Centrum do Spraw Narkotyków i Uzależnienia od Narkotyków. Zdaniem Centrum jest zbieranie i dostarczanie państwom członkowskim wiarygodnych statystycznych, dokumentalnych i technicznych informacji na temat narkotyków, ich używania, uzależnienia od nich, konsekwencji z tego płynących oraz zapobiegania i zwalczania uzależniania.

W 1995 r. Komisja przedłożyła Radzie UE Europejski Plan Walki z Narkomanią. Jednocześnie podjęto działania na rzecz zwalczania rasizmu i wrogości wobec cudzoziemców.

Na podstawie powyższego Traktatu zostało w 1996 r. zawarte porozumienie w sprawie utworzenia *Europejskiego Biura Policji (EUROPOL)*. Zadaniem tej instytucji jest doskonalenie współpracy policji państw członkowskich UE w zakresie zapobiegania i zwalczania zagrożonych form przestępczości międzynarodowej, o ile stanowi ona takie zagrożenie dla dwóch lub więcej państw członkowskich i potrzebne jest wspólne działanie, w tym w następujących dziedzinach: nielegalny handel ludźmi, narkotykami, materiałami radioaktywnymi i rozszczepialnymi, pranie brudnych pieniędzy, działania terrorystyczne, przestępczość drogowa.

EUROPOL ma posiadać skomputeryzowaną kartotekę danych. Nie ma natomiast prawa prowadzenia działalności operacyjnej.

L i t e r a t u r a

- M. Buchowiecki: Wspólna polityka rolna EWG w latach osiemdziesiątych. Warszawa 1991.
- J. Burnewicz, K. Wojewódzka-Król: Europejska polityka transportowa UG. Gdańsk 1993.
- M. Buchowiecki: Zmiany we wspólnej polityce rolnej EWG. „Sprawy Międzynarodowe” nr 1, 1985.
- J. Burnewicz: Transport EWG. Warszawa 1991.
- E. Chrabonszczewska: Europejski System Walutowy. Poltext 1992.
- L. Ciamaga: Polityka ekonomiczna Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej. Doświadczenia i perspektywy. Warszawa 1977.
- L. Ciamaga, E. Latoszek, K. Michałowska-Gorywoda, L. Oręziak, E. Teichman: Unia Europejska. Warszawa 1997.
- L. Ciamaga, P. Landau, L. Pastudiak, R. Sonnenfeld: Integracja zachodnioeuropejska. Aspekty polityczne, gospodarcze i instytucjonalno – prawne. Warszawa 1970.
- M. Ciepiewska: Integracja rynku rolnego i gospodarki żywnościowej EWG. PISM. Warszawa 1991.
- M. Ciepiewska: Wspólna polityka rolna EWG. Warszawa 1981.
- M. Ciepiewska: Wspólna polityka rolna w latach 90-tych. IKiC HZ. Warszawa 1992.
- M. Ciepiewska, B. Mucha-Leszko: Integracja Europejska, Droga do Unii ekonomicznej i monetarnej. UMCS. Lublin 1994.
- Z. Czachurski: System Europejskiej Współpracy Politycznej w integrowaniu Europy. Toruń 1994.
- M. Dobroczyński: Europejska Wspólnota Gospodarcza. Warszawa 1990.
- Europejska polityka transportowa i jej wpływ na transport Polski. Pod red. J. Januszkiewicza. IGS SGH. „Prace i Materiały” nr 130, 1995.
- Ewolucja integracji gospodarczej w Unii Europejskiej. Wyzwania dla Polski. Pod red. A. Zielińskiej-Głębockiej. Gdańsk 1997.
- L. Gliciniński: Wykonywanie praw własności intelektualnej w prawie Wspólnoty Europejskiej. DW ABC. Warszawa 1997.
- K. Głębocka: Polityka socjalna w Unii Europejskiej „Studia Europejskie” CE UW, nr 4, 1997.
- D. Gotz-Kozierkiewicz: Podatki w Europejskiej Wspólnocie Gospodarczej. Warszawa 1990.
- W. Grabska: Kierunki dynamizacji procesu integracyjnego w EWG. Warszawa 1990.
- W. Grabska: Koncepcja i praktyka integracji w EWG. Warszawa 1988.
- W. Grabska: Realizacja Unii Europejskiej a problem terytorialnego poszerzenia Wspólnoty. „Sprawy Międzynarodowe” nr 3, 1992.

- A. Gwiazda: Implikacje zintegrowanego rynku EWG. „Sprawy Międzynarodowe” nr 11, 1989.
- Integracja rynku rolnego i gospodarki żywnościowej EWG. Pod red. M. Ciepiewskiej. Warszawa 1991.
- Integracja w Europie, problemy, przemiany, perspektywy. Pod red. A. Marszałka i S. Saneckiego. Łódź 1990.
- Z. Janiec: Polityka integracyjna W. Brytanii w EWG. „Kapitalizm” nr 1, 1989.
- E. Jantóń-Drozdowska: Regionalna integracja gospodarcza. Warszawa – Poznań 1998.
- E. Jantóń-Drozdowska: Umiędzynarodowienie produkcji w EWG a konkurencja. UAM. Poznań 1991.
- J. Jaskiernia: Stany Zjednoczone a jednolity rynek wewnętrzny „Europa 1992”. „Sprawy Międzynarodowe” nr 9, 1991.
- I. Jędrzejowski: Reforma agrarna we Wspólnocie Europejskiej. „Wspólnoty Europejskie – Biuletyn Informacyjny” nr 1 i 2, 1996.
- I. Jędrzejowski: Trzy lata reformy agrarnej we Wspólnocie Europejskiej. „Wspólnoty Europejskie – Biuletyn Informacyjny” nr 10, 11, 12, 1995.
- A. Jurcewicz, B. Kozłowska, E. Tomkiewicz: Polityka rolna Wspólnoty Europejskiej w świetle ustawodawstwa i orzecznictwa. Warszawa 1995.
- K. Kik: Wizje Zjednoczonej Europy. Warszawa 1993.
- A. J. Kławe: Kierunki zmian polityki rolnej EWG. „Sprawy Międzynarodowe” nr 2, 1985.
- Z.M. Klepacki: Europejska integracja gospodarcza. Białystok 1996.
- Z.M. Klepacki-Doliwa: Europejska Wspólnota Gospodarcza. Założenia, realia, perspektywy. Białystok 1993.
- Z.M. Klepacki-Doliwa: Wspólnoty Europejskie. Analiza i wybrane dokumenty. Białystok 1993.
- A. Komar: Europejska Unia Walutowa. Warszawa 1993.
- A. Komar: Rola harmonizacji podatków w kształtowaniu integracji gospodarczej. „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Iuridica” 1942/54.
- A. Krasoń, P. Wieczorek: Zachodnioeuropejski program współpracy technologicznej Eureka. „Sprawy Międzynarodowe” nr 9, 1990.
- A. Kwieciński: Fundusze Strukturalne w Unii Europejskiej – potencjalne korzyści dla Polski. Warszawa 1996.
- P. Lachowski: Polityka integracyjna Wspólnoty Europejskiej. „Sprawy Międzynarodowe” nr 10, 1991.
- P. Landau: Spór o jedność polityczną Europy Zachodniej. Warszawa 1976.
- D. Lasok: Zarys prawa Unii Europejskiej. Cz. II. Prawo gospodarcze. Toruń 1998.
- A. Lichorowicz: Problematyka struktur agrarnych w ustawodawstwie Wspólnoty Europejskiej. Kraków 1996.

- W. Malendowski, M. Ratajczak: Euroregiony. Pierwszy krok do integracji europejskiej. Wrocław 1998.
- W. Małachowski: RFN w procesie zachodnioeuropejskiej integracji. Warszawa 1981.
- K. Michałowska-Gorywoda, A. J. Klawe, Z. Zimny: Europejska Wspólnota Gospodarcza. Założenia, realia, perspektywy. Warszawa 1981 r.
- S. Miklaszewski: Mechanizmy regionalnej integracji gospodarczej w teorii i praktyce Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej. AE. Kraków 1991.
- W. Molle: Ekonomia integracji europejskiej. Teoria, praktyka, polityka. Gdańsk 1995.
- K. Naumowicz; M. Wiścicki: Wspólna polityka rybacka EWG. „Sprawy Międzynarodowe” nr 7–8, 1978.
- Z. Nowak: Procesy dezintegracji i integracji ekonomicznej we współczesnym kapitalizmie. IZ. Poznań 1972.
- L. Oręziak: EWG w drodze do unii gospodarczej i walutowej. „Sprawy Międzynarodowe” nr 6, 1991.
- L. Oręziak: Integracja walutowa w ramach EWG. „Materiały i opracowania SGH” nr 330, 1991.
- L. Oręziak: Unia walutowa i gospodarcza EWG pod koniec XX w. „Sprawy Międzynarodowe” nr 4–6, 1992.
- S. Parzymies: Polityka zagraniczna i bezpieczeństwo w ramach EWG. „Sprawy Międzynarodowe” nr 1–2, 1992.
- E. Piontek: Prawo konkurencji w EWG. Warszawa 1984.
- Procesy międzynarodowe integracji regionalnej w gospodarce światowej. Pod red. A. Marszałka i J. Saryusz-Wolskiego. Łódź 1986, t. I–II.
- Z.W. Puślecki: Ochrona handlowa Wspólnoty Europejskiej. Poznań 1994.
- Rola polityki państwa w procesach dostosowawczych do Wspólnoty Europejskiej. Komitet Prognoz „Polska w XX wieku” PAN. Warszawa 1994.
- J. Rutkowski: EWG a międzynarodowy ruch kapitałów. Warszawa 1969.
- A. Rybińska: Jednolity Rynek w Unii Europejskiej po 1992 r. „Studia Europejskie” CE UW, nr 1, 1998.
- J. Skibiński: Gospodarcza integracja Europy Zachodniej w polityce RFN. Warszawa 1980.
- T. Skoczny: Państwowe monopole handlowe w prawie wspólnotowym. „Studia Europejskie” CE UW, nr 3, 1997.
- A. Stępiak: Integracja regionalna i transfer kapitału. Inwestycje bezpośrednie w aspekcie klimatu inwestycyjnego w Unii Europejskiej. UG. Gdańsk 1996.
- Unia Europejska. Integracja Polski z Unią Europejską. Pod red. E. Kaweckiej – Wyrzykowskiej i E. Synowiec. IkiC HZ. Warszawa 1996.
- Wspólnota Europejska. Pod red. K. Michałowskiej-Gorywody. SGH. Warszawa 1994.
- Wspólnoty Europejskie. Stowarzyszenie Polski ze Wspólnotami Europejskimi. Pod red. E. Kaweckiej-Wyrzykowskiej i E. Synowiec. IkiC HZ. Warszawa 1993.

Rozdział szósty

FINANSE UNII EUROPEJSKIEJ

1. Uwagi ogólne

Pierwotnie trzy Wspólnoty Europejskie miały odrębne budżety. W przypadku CECA miała ona dwa budżety: administracyjny i operacyjny. Budżet administracyjny obejmował koszty funkcjonowania administracji CECA. Natomiast budżet operacyjny obejmował: koszty badań technicznych i ekonomicznych; koszty współudziału CECA w readaptacji pracowników przemysłu węglowego i stalowego pozostających bez pracy, przenoszeniu powyższych pracowników do innych regionów CECA, przyznawanie zasiłków bezrobotnym pracownikom do chwili ich ponownego zatrudnienia; dofinansowywanie przedsiębiorstw przemysłu węglowego i stalowego poprzez udzielanie im pożyczek.

W przypadku EURATOMu posiadał on również dwa budżety: funkcjonowania oraz badań i inwestycji. Wydatki budżetu funkcjonowania obejmowały: koszty administracji oraz związane z kontrolą bezpieczeństwa i ochroną sanitarną; natomiast budżetu badań i inwestycji – wydatki związane z wykonywaniem programu badań Wspólnoty, ewentualny udział w kapitale Agencji Zaopatrzenia i w jej wydatkach inwestycyjnych, wydatki na wyposażenie Wspólnego Ośrodka Badań Jądrowych oraz ewentualny udział we wspólnych przedsiębiorstwach i operacjach.

2. Budżet Unii Europejskiej

Na podstawie umowy z 8 IV 1965 r. w sprawie utworzenia wspólnych organów naczelnych i zarządzających Wspólnot Europejskich od 1 I 1968 r. Wspólnoty te mają wspólny budżet, którego zakres i struktura ulegały pewnym modyfikacjom w trakcie ich funkcjonowania. Od 1978 r. problem ten reguluje prawo budżetowe Wspólnot z grudnia 1977 r., na podstawie którego w skład wspólnego budżetu Wspólnot, określanego jako *budżet ogólny*, wchodzi: wydatki administracyjne i odpowiadające im dochody CECA (nie wchodzi natomiast budżet operacyjny); wydatki z b. budżetu funkcjonowania oraz wydatki z b. budżetu badań i inwestycji (te ostatnie dopiero od 1978 r. i znajdują się pod punktem badania i rozwój technologiczny) EURATOMu; wydatki i dochody WE (z wyjątkiem wydatków i dochodów Europejskiego Banku Inwestycyjnego i Europejskiego Funduszu Rozwoju (które mają własne budżety).

Na podstawie art. J. 11 Traktatu z Maastricht wydatki administracyjne związane z funkcjonowaniem filaru drugiego i trzeciego są pokrywane również z

budżetu ogólnego WE. W przypadku zaś wydatków operacyjnych, związanych z funkcjonowaniem tych filarów, Rada może postanowić, że będą one pokrywane także z budżetu Wspólnot lub przez same państwa członkowskie.

Specyfiką budżetu UE jest to, że nie może ona spełniać roli narzędzia polityki makroekonomicznej, tj. nie może wpływać na stabilizację gospodarki państw członkowskich. Dochody i wydatki w ramach tego budżetu muszą się bowiem w zasadzie równoważyć, a tym samym nie można wykorzystywać deficytu budżetowego do pobudzania popytu, inwestycji czy zmniejszania bezrobocia.

3. Dochody

Źródłami dochodów CECA są: podatki ściągane bezpośrednio od przedsiębiorstw przemysłu węglowego i stalowego, przy czym podatek ten nie może przekraczać 1% wartości produkcji węgla i stali, chyba że Rada zgodzi się na jego podwyższenie (w praktyce wysokość podatku w poszczególnych latach wahała się od 0,4% do 0,2%); procenty od udzielonych pożyczek i zainwestowanego kapitału, wpływy z kar płaconych przez przedsiębiorstwa przemysłu węglowego i stalowego, wpłaty na fundusz emerytalny pracowników; pożyczki zaciągane przez CECA u państw członkowskich i państw trzecich oraz w postaci sprzedaży obligacji. Podatek pobierany przez CECA od przedsiębiorstw przemysłu węglowego i stalowego zostanie zniesiony prawdopodobnie w 1999 r.

W 1997 r. dochody CECA wynosiły 266 mln ECU, z czego około 35% pochodziło z podatków, 40% z własnych operacji (procenty od udzielonych przez CECA pożyczek i oprocentowania posiadanych rezerw finansowych), 15% z kar nakładanych na przedsiębiorstwa przemysłu węglowego i stalowego, zaś reszta z nadwyżek z roku ubiegłego.

Z kolei dochody EURATOMu pochodziły ze składek członkowskich i własnych dochodów, których źródłem były głównie pożyczki zaciągane przez Wspólnotę. Traktat EURATOMu przewidywał też możliwość uzyskania części dochodów z podatków ściąganych w państwach członkowskich, o ile Rada podejmie taką decyzję na wniosek Komisji.

W przypadku zaś WE (EWG) do końca 1970 r. jej działalność była finansowana ze składek członkowskich, płaconych według następującej skali: Belgia – 7,9%, Francja – 28%, Holandia – 7,9%, Luksemburg – 0,2%, RFN – 28%, Włochy – 28%.

Traktat WE stanowił, że w przyszłości działalność tej Wspólnoty miała być finansowana z jej dochodów własnych. W 1970 r. Rada Ministrów postanowiła, że od 1 I 1971 r. składki członkowskie będą uzupełniane dochodami własnymi EWG, których udział w finansowaniu kosztów jej działalności miał się systematycznie

zwiększać, tak że od 1 I 1975 r. dochody własne miały stanowić wyłączne źródło finansowania jej działalności.

W wyniku przystąpienia 1 I 1973 r. Danii, Irlandii i Wielkiej Brytanii do WE postanowiono przedłużyć okres, w którym działalność WE miała być finansowana – obok dochodów własnych – także ze składek członkowskich. Jednocześnie ustanowiono nową skalę składek, która przedstawiała się następująco: Belgia – 5,3%, Dania – 2,46%, Francja – 25,3%, Holandia – 5,6%, Irlandia – 0,62%, Luksemburg – 0,2%, RFN – 25,5%, Wielka Brytania – 19,32%, Włochy – 15,7%.

Od 1 I 1980 r. wspólny budżet Wspólnot Europejskich był finansowany wyłącznie z dochodów własnych Wspólnot (z wyjątkiem podatków pobieranych w ramach CECA), na które składały się: opłaty wyrównawcze pobierane przy imporcie artykułów rolnych; opłaty celne nakładane na inne towary; dochody od podatków od wartości dodanej (VAT), przy czym państwa przekazywały do Wspólnot 1% uzyskiwanych dochodów (na każdy rok ustalono stosowną wysokość). W 1986 r. wysokość wpłat od dochodów od VAT została podniesiona do 1,4%. Między 1995 r. a 1999 r. ma być ona stopniowo obniżona do 1%.

W 1981 r. udział dochodów z podatków od wartości dodanej w globalnych dochodach Wspólnot wynosił 50%, dochodów z ceł – 34,2%, dochodów z opłat wyrównawczych – 14,6%, innych dochodów – 1,2%. Jednak już w 1985 r. dochody własne Wspólnot nie wystarczały na pokrycie ich wydatków. W rezultacie państwa członkowskie musiały wpłacić 1 mld ECU do ich kasy. Sytuacja taka powtarzała się w latach następnych.

Wysokie koszty funkcjonowania FEOGA oraz zbyt duży wkład Wielkiej Brytanii do budżetu Wspólnot w stosunku do środków otrzymywanych z refundacji tych wkładów, był od początku lat osiemdziesiątych przedmiotem ostrych konfliktów między Wielką Brytanią, RFN i Holandią a pozostałymi państwami członkowskimi. Utrudniało to poważnie dalszą integrację w ramach Wspólnot. W przypadku Wielkiej Brytanii dopiero w grudniu 1985 r. udało się osiągnąć porozumienie co do wysokości jej świadczeń w ramach WE na kolejne lata. Miała ona otrzymywać 66% różnicy między tym, co wpłacała z dochodów z VAT do WE i tym, co otrzymywała z budżetu Wspólnoty. Co roku zawierane było oddzielne porozumienie w tej sprawie. Powyższy mechanizm ma funkcjonować do końca 1999 r. Obydwie kontrowersje powodowały, że budżety Wspólnot na lata 1985, 1986 i 1987 były uchwalane każdorazowo dopiero w połowie realizowanego już roku finansowego.

W lutym 1988 r. przeprowadzono kolejną reformę koncepcji tworzenia budżetu. Postanowiono, że łączne wydatki poszczególnych państw członkowskich, związane z funkcjonowaniem WE, nie mogą przekraczać 1,2% dochodu narodowego brutto. W 1993 r. Komisja Wspólnot zaaprobowała, by zwiększyć wpłaty

państw do budżetu – w związku z przewidywanym zwiększeniem pomocy finansowej udzielanej państwom nieczłonkowskim przez Wspólnoty – do 1,36% produktu narodowego brutto w 1997 r. Na mocy specjalnego protokołu do Traktatu w sprawie utworzenia Unii Europejskiej postanowiono, że wpłaty te zostaną zwiększone do 1,27% produktu narodowego brutto w 1999 r. Obok opłat *celnych, opłat wyrównawczych i dochodów z podatków od VAT*, ustanowiono czwarte, regularne – a nie jak dotychczas powoływane *ad hoc* – źródło finansowania działalności WE, tj. *wpłaty poszczególnych państw proporcjonalnie do ich dochodu narodowego*, przy czym Wielka Brytania – zgodnie z porozumieniem z 1985 r. – miała nadal uzyskiwać rabat budżetowy. Stworzenie czwartego stałego źródła dochodów Wspólnot Europejskich stworzyło możliwość – po raz pierwszy od kilkunastu lat – opracowanie wieloletnich planów wydatków budżetowych.

W 1997 r. szacunkowe dochody Wspólnot Europejskich – z wyłączeniem podatku pobieranego w CECA – wynosiły (w cenach z 1997 r.) 82,365 mld ECU. Składały się na nie (w mld ECU): dochody od podatku VAT – 34,587, wpłaty państw z PKB – 32,947, opłaty celne – 13,559, podatki nałożone na cukier i izoglukozę – 1,366, opłaty wyrównawcze – 0,873, inne dochody – 0,612.

Z kolei udział poszczególnych państw w ogólnej sumie wpłat do budżetu w 1995 r. wynosił (w%): RFN – 27,3, Francji – 16,5, Wielkiej Brytanii – 12,2, Włoch – 10,6, Hiszpanii – 5,8, Holandii – 5,5, Belgii – 3,5, Austrii – 2,5, Szwecji – 2,3, Danii – 1,7, Portugalii – 1,4, Grecji i Finlandii – po 1,3, Irlandii – 1,0, Luksemburga – 0,2 (ponadto udział ze środków publicznych z tych państw w ogólnej sumie ich wpłat wynosił 6,9%).

Z punktu widzenia udziału poszczególnych państw w ogólnych wpłatach (wpływach) do budżetu UE i wypłatach dokonywanych z niego, z RFN, Francji, Wielkiej Brytanii, Austrii, Szwecji i Finlandii więcej wpływa niż wraca do nich środków finansowych, w przypadku Holandii i Włoch wpłaty i wypłaty są zrównoważone, zaś w przypadku pozostałych państw członkowskich więcej one zyskują z budżetu UE niż wpływa do niego od nich.

4. Wydatki

Wspólny budżet Wspólnot Europejskich, z wyjątkiem budżetu funkcjonowania CECA, w 1993 r. wynosił 64,405 mld ECU, z czego na funkcjonowanie administracji przeznaczono 2,283 mld ECU. Wydatki Sekcji Gwarancji FEOGA wynosiły 39,943 mld ECU, zaś wydatki Sekcji Ukierunkowania – 3,339 mld ECU. Budżet ma stałą tendencję wzrostu. Zarys wydatków Wspólnot na lata 1993–1997, przedstawiony w marcu 1992 r. przez Komisję (tzw. plan Delorsa II) przewidywał rokroczne zwiększanie budżetu Wspólnot o 30%, czyli o około 20 mld ECU, w związku z realizacją przedsięwzięć przewidzianych w Traktacie z Maastricht. Naj-

większą pozycję w tych wydatkach zajmował zawsze Europejski Fundusz Ukie-
runkowania i Gwarancji Rolnictwa (FEOGA). W latach sześćdziesiątych i siedem-
dziesiątych wynosił on 85% całości budżetu Wspólnot, w latach następnych – w
wyniku radykalnych reform podejmowanych we wspólnej polityce rolnej – stop-
niowo zaczął się zmniejszać. Zakładano, że FEOGA w wydatkach Wspólnot Euro-
pejskich w latach dziewięćdziesiątych będzie wynosił przeciętnie około 50%.

Propozycja Komisji nie uzyskała jednak pełnej aprobaty państw członko-
wskich. W rezultacie na posiedzeniu Rady Europejskiej w grudniu 1992 r. w
Edynburgu postanowiono ograniczyć wydatki na lata 1993–1999 do wysokości 81
mld ECU (w cenach z 1992 r.).

W 1997 r. na wydatki Unii Europejskiej przeznaczono nieco ponad 90 mld
ECU (w cenach z 1997 r.), w tym na (w mld ECU): wspólną politykę rolną – 41,8,
działania strukturalne, łącznie z Funduszem Spójności – 31,9, polityki wewnętrzne
(nie związane z działaniami strukturalnymi) – 5,6, działania zewnętrzne – 5,6, wy-
datki administracyjne – 4,3, rezerwę finansową – 1,2.

Analizując zmiany w strukturze wydatków Wspólnot Europejskich w ostat-
nich 25 latach (1973–1997) można stwierdzić, że istotne zmiany dokonały się w
finansowaniu: polityki rolnej i rybołówstwa – z 80,6% do 45,7% udziału w ogółu
ich wydatków; funduszy strukturalnych – z 5,5% do 35,3% (w tym na politykę re-
gionalną 14,5% a politykę społeczną – 8,6%); badań naukowych, energii, prze-
mysłu i transportu – z 1,6% do 4,8%. Udział wydatków na administrację zmalał z
5,5% do 4,8%, innych zaś wydatków – z 5,5% do 3,2%.

Łączne wydatki UE w 1999 r. według wstępnych założeń przewidywane są na
84,1 mld ECU (w cenach z 1992 r.), z tego (w mld ECU) na: wspólną politykę
rolną – 38,4, działania strukturalne – 30,0, polityki wewnętrzne (nie związane z
działalnością strukturalną) – 5,1, działania zewnętrzne – 5,6, wydatki administra-
cyjne – 3,9, rezerwę finansową – 1,1.

Zakłada się, że najpóźniej w 1999 r. będzie wypracowany pięcioletni lub sie-
dmioletni plan wydatków UE, poczynając od 2000 r.

5. Procedura uchwalania budżetu

Zgodnie z art. 203 Traktatu WE wstępny projekt (tzw. zbiorczy) budżetu UE
przygotowuje Komisja w oparciu o propozycje Rady, Parlamentu Europejskiego,
Trybunału Sprawiedliwości i własne. Następnie winna go przesłać Radzie i Parla-
mentowi Europejskiemu nie później niż do 1 września każdego roku.

W praktyce taki wstępny projekt Komisja przysyła najpóźniej do 15 czerwca.
Projekt powyższy jest przedmiotem obrad tzw. spotkania pojednawczego między
Radą i Parlamentem Europejskim.

Zgodnie z powyższym artykułem Rada winna przyjąć ostateczny projekt budżetu i przedłożyć go Parlamentowi Europejskiemu nie później niż do 5 października. W praktyce projekt taki jest przyjmowany o wiele wcześniej i przesyłany Parlamentowi Europejskiemu w pierwszej połowie września.

Parlament ma 45 dni, aby wyrazić swoje stanowisko wobec projektu budżetu. Może on wносить poprawki do tego projektu. W przypadku części nieobligatoryjnych wydatków (finansowanie administracji, polityki społecznej, polityki regionalnej, badań naukowych i inwestycji) poprawki takie może wnieść bezwzględną większością głosów swych członków. Zmiany te nie mogą jednak zwiększać wydatków powyżej maksymalnych stawek, ustalonych przez Komisję. W przypadku wydatków obligatoryjnych, które w latach dziewięćdziesiątych wynosiły przeciętnie 65% ogółu wydatków, wniesienie poprawek wymaga bezwzględnej większości oddanych głosów, w obecności co najmniej połowy członków.

W trzecim tygodniu listopada Rada, po odbyciu spotkania z przedstawicielami Parlamentu Europejskiego, Rada odbywa tzw. drugie czytanie projektu budżetu. Jeżeli w ciągu 15 dni od otrzymania projektu budżetu Rada nie zmieni poprawek wniesionych przez Parlament Europejski, albo je zaakceptuje, uważa się budżet za uchwalony.

W przypadku odrzucenia przez Radę poprawek proponowanych przez Parlament Europejski lub wprowadzenia przez nią nowych poprawek projekt budżetu wraca do Parlamentu Europejskiego do tzw. drugiego czytania. W ciągu 15 dni może on:

- zaaprobować stanowisko Rady zwykłą większością głosów jego członków i wówczas projekt budżetu uważa się za uchwalony;
- w przypadku wydatków nieobligatoryjnych podtrzymać większością 2/3 głosów, w obecności co najmniej połowy swych członków, swoje dotychczasowe stanowisko i wówczas jego wersja staje się obowiązująca;
- w przypadku wydatków obligatoryjnych Parlament Europejski nie może wprowadzić już do nich jakichkolwiek zmian. Może je tylko zaaprobować albo większością 2/3 głosów, w obecności co najmniej połowy jego członków, odrzucić cały budżet i zażądać przedstawienia mu nowego projektu budżetu. Do chwili uchwalenia nowego budżetu wydatki UE w każdym miesiącu mogą wynosić jedną dwunastą środków budżetowych, które obowiązywały w poprzednim roku budżetowym.

Jeżeli Parlament w ciągu powyższych 15 dni nie zajmie stanowiska w sprawie projektu budżetu, uważa się go za uchwalony.

Dotychczas Parlament Europejski trzy razy odrzucił budżet, po raz pierwszy w 1980 r. Zazwyczaj konflikt między Radą a Parlamentem Europejskim sprowa-

dza się do tego, że Parlament opowiada się za większymi niż Rada wydatkami, szczególnie na rolnictwo.

W praktyce w sytuacjach konfliktowych między Radą a Parlamentem Europejskim na tle stanowienia budżetu od 1995 r. wszczynane jest zazwyczaj postępowanie pojednawcze (koncyliacyjne) między tymi organami, którego celem jest wypracowanie wspólnego stanowiska. Prowadzone jest ono w ramach komisji pojednawczej, w skład której wchodzi przedstawiciele Rady i Parlamentu Europejskiego, przy współudziale Komisji. Postępowanie to nie może być dłuższe niż 3 miesiące.

L i t e r a t u r a

A. Komar: *Finanse a Wspólnoty Europejskie*. Warszawa 1983.

A. Komar: *Gospodarka budżetowa Wspólnot Europejskich*. Warszawa – Poznań 1981.

L. Oręziak: *Budżet UE (w) Unia Europejska*. PWN. Warszawa 1997.

KALENDARIUM

ważniejszych wydarzeń związanych z powstaniem i funkcjonowaniem
Wspólnot Europejskich oraz Unii Europejskiej

- 1946.09.19** Winston Churchill postuluje w Zurichu utworzenie Stanów Zjednoczonych Europy.
- 1948.05.08–10** Obraduje Kongres Europejski w Hadze postulujący utworzenie zjednoczonej demokratycznej Europy.
- 1950.05.10** Robert Schuman, minister spraw zagranicznych Francji, proponuje utworzenie Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali (CECA).
- 1950.10.24** René Pleven, premier Francji, proponuje utworzenie zjednoczonej armii europejskiej w ramach Europejskiej Wspólnoty Obronnej (EWO).
- 1951.04.18** Podpisanie Traktatu w sprawie utworzenia Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali.
- 1952.05.27** Podpisanie Traktatu w sprawie utworzenia Europejskiej Wspólnoty Obronnej.
- 1952.07.25** Traktat w sprawie CECA wchodzi w życie.
- 1953.03.10** Wspólne Zgromadzenia CECA opracowuje traktat w sprawie utworzenia Europejskiej Wspólnoty Politycznej (EWP).
- 1954.08.30** Francuskie Zgromadzenie Narodowe odrzuca traktat w sprawie utworzenia EWO.
- 1956.05.19** W Mesynie rozpoczynają się negocjacje 6 państw CECA w sprawie utworzenia Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej (EWG) i Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej (EURATOM).
- 1957.03.25** W Rzymie podpisano traktaty w sprawie utworzenia EWG i EURATOMu.
- 1958.01.01** Wchodzą w życie traktaty w sprawie utworzenia EWG i EURATOMu.
- 1961.02.10** Szefowie państw i rządu krajów członkowskich EWG postanawiają podjąć współpracę polityczną.
- 1961.07.09** Podpisano układ o stowarzyszeniu Grecji z EWG.
- 1961.07.31** Irlandia składa wniosek w sprawie przystąpienia do EWG.
- 1961.08.09** Wielka Brytania składa wniosek w sprawie przystąpienia do EWG.
- 1961.08.10** Dania składa wniosek w sprawie przystąpienia do EWG.
- 1961.11.08** W Brukseli rozpoczynają się negocjacje powyższych państw w sprawie przystąpienia do EWG.

- 1962.04.17** Fiasko negocjacji w sprawie utworzenia Europejskiej Unii Politycznej przez państwa Wspólnot Europejskich.
- 1962.04.30** Norwegia składa wniosek w sprawie przystąpienia do EWG.
- 1963.14.01** Prezydent Francji Ch. de Gaulle zgłasza veto przeciwko przyjęciu Wielkiej Brytanii do EWG. W końcu stycznia wszystkie państwa, negocjujące z EWG w sprawie członkostwa, zrezygnują ze starań o wstąpienie do tej Wspólnoty.
- 1963.07.20** Podpisanie Jaunde układu w sprawie stowarzyszenia z EWG 17 państw afrykańskich.
- 1963.09.12** Podpisanie układu o stowarzyszeniu Turcji z EWG.
- 1965.04.08** Podpisanie konwencji w sprawie utworzenia jednego organu naczelnego i wykonawczego – zarządzającego dla trzech Wspólnot Europejskich poprzez połączenie ich organów naczelnych i wykonawczych – zarządzających.
- 1965.06.30** Zerwanie przez Francję rokowań w sprawie finansowania wspólnej polityki rolnej i wycofanie swego przedstawiciela z Rady Ministrów Wspólnot na okres siedmiu miesięcy, w rezultacie tego tzw. okresu pustego krzesła, Rada nie mogła podejmować decyzji w ważnych sprawach.
- 1966.01.29** Zawarcie tzw. kompromisu luksemburskiego, na podstawie którego postanowiono we wszystkich ważnych sprawach podejmować we Wspólnotach Europejskich uchwały jednomyślnie, mimo że ich traktaty stwarzały możliwość podejmowania uchwał większością głosów. Przedstawiciel Francji wraca do Rady Ministrów Wspólnot.
- 1967.05.10** Wielka Brytania i Irlandia po raz drugi składają wniosek w sprawie przystąpienia do EWG.
- 1967.05.11** Dania po raz drugi składa wniosek w sprawie przystąpienia do EWG.
- 1967.07.01** Wchodzi w życie konwencja w sprawie wspólnych organów dla Wspólnot Europejskich z 08.04.1965r.
- 1967.07.24** Norwegia po raz drugi składa wniosek w sprawie przystąpienia do EWG.
- 1967.07.28** Szwecja składa wniosek w sprawie przystąpienia do EWG.
- 1968.07.01** Zniesienie ciał między państwami członkowskimi EWG i utworzenie wspólnej zewnętrznej taryfy celnej, czy utworzenie przez państwa EWG unii celnej.
- 1968.12.22** Rada Ministrów Wspólnot Europejskich uchwała gruntowaną reformę wspólnej polityki rolnej pod nazwą Plan Mansholta.

- 1969.03.04** Podpisanie układu o stowarzyszeniu Tunezji i Maroka z EWG.
- 1969.12.02** Podjęcie uchwał na spotkaniu szefów państw i rządów krajów Wspólnot Europejskich w sprawie etapowego wprowadzania w życie unii ekonomicznej i walutowej oraz rozpoczęcia negocjacji z Danią, Irlandią, Norwegią i Wielką Brytanią w sprawie ich przystąpienia do tych Wspólnot.
- 1969.12.22** Uchwała Rady Ministrów Wspólnot w sprawie kompetencji budżetowych Parlamentu Europejskiego i dochodów własnych EWG.
- 1970.01.01** Przejście uprawnień do prowadzenia polityki handlu zagranicznego, w tym zawierania układów handlowych, z państw członkowskich do EWG.
- 1970.06.30** Rozpoczęcie negocjacji z Danią, Irlandią, Norwegią i Szwecją w sprawie przystąpienia ich do EWG.
- 1970.12.05** Podpisanie układu o stowarzyszeniu Malty z EWG.
- 1971.02.09** Rada Ministrów Wspólnot wyraża zgodę na stopniowe wprowadzenie w życie unii ekonomicznej i walutowej.
- 1971.07.01** EWG rozciąga na 91 krajów rozwijających się system powszechnych (globalnych) preferencji celnych w handlu, wypracowany w ramach GATT.
- 1972.01.22** Podpisanie układów w sprawie przystąpienia Danii, Irlandii, Norwegii i Wielkiej Brytanii do EWG.
- 1972.03.21** Utworzenie „węża walutowego”, tj. ustalenie, że w ramach Europejskiego Systemu Walutowego margines wzajemnych wahań kursów walut członków EWG może wynosić maksymalnie $\pm 2,5\%$.
- 1972.07.22** Podpisanie między EWG a państwami Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu, które nie podpisały traktatów akcesyjnych z EWG porozumienia w sprawie ustanowienia między nimi wolnego handlu artykułami przemysłowymi.
- 1972.09.25** Ludność Norwegii wypowiada się przeciwko (57%) przystąpieniu tego państwa do EWG.
- 1972.12.19** Podpisanie układu w sprawie stowarzyszenia się Cypru w EWG.
- 1973.01.01** Dania, Irlandia i Wielka Brytania przystępują do EWG.
- 1973.05.14** EWG podpisuje umowę z Norwegią o wolnym handlu.
- 1973.10.05** EWG podpisuje z Finlandią umowę o wolnym handlu.
- 1974.01.21** Uchwalenie programu społecznego EWG w zakresie zatrudnienia, ujednolicenia warunków życia i pracy, udziału przedstawicieli instytu-

cji i organizacji zajmujących się sprawami socjalnymi w stanowieniu uchwał Wspólnoty w zakresie tych spraw.

- 1974.12.10** Sześć państw i rządów krajów EWG postanawiają spotykać się regularnie jako Rada Europejska.
- 1975.02.28** Podpisanie pierwszej konwencji z Lomé z 46 państwami AKP.
- 1975.03.10** Pierwsza sesja Rady Europejskiej.
- 1975.03.18** Utworzenie Europejskiego Funduszu Regionalnego.
- 1975.06.05** Ludność Wielkiej Brytanii stosunkiem głosów 2:1 opowiada się w referendum za pozostaniem tego kraju w EWG.
- 1975.06.12** Grecja składa wniosek w sprawie przystąpienia do EWG.
- 1975.12.02** Rada Europejska podejmuje uchwałę w sprawie ustanowienia tzw. paszportu europejskiego.
- 1975.12.29** Raport L. Tindemansa w sprawie Unii Europejskiej, przewidujący możliwość ustanowienia „dwóch temp” w dalszym rozwoju integracji europejskiej.
- 1977.03.28** Portugalia składa wniosek w sprawie przystąpienia do EWG.
- 1977.07.01** Zakończenie wnoszenia ciał w handlu między państwami EWG.
- 1977.07.28** Hiszpania składa wniosek w sprawie przystąpienia do EWG.
- 1977.12.31** Koniec okresu przejściowego dla Danii, Irlandii i Wielkiej Brytanii w EWG.
- 1978.07.07** Rada Europejska podejmuje uchwałę w sprawie utworzenia Europejskiego Systemu Walutowego i Europejskiej Jednostki Walutowej.
- 1979.03.13** Wejście w życie Europejskiego Systemu Walutowego ze wsteczną datą 01.01.
- 1979.06.01–10** Pierwsze i bezpośrednie wybory do Parlamentu Europejskiego.
- 1979.10.31** Podpisanie drugiej konwencji z Lomé z 58 państwami AKP.
- 1980.03.08** Podpisanie układu o współpracy między EWG a ASEN.
- 1980.05.07** Rozwiązanie na trzy lata brytyjskich żądań w sprawie zwrotu części wpłat Wielkiej Brytanii do budżetu Wspólnot.
- 1981.01.01** Grecja zostaje członkiem EWG.
- 1982.01.04** Ministrowie spraw zagranicznych państw Wspólnot Europejskich potępiają wprowadzenie w Polsce stanu Wojennego.
- 1982.02.23** Ludność Grenlandii wypowiada się w referendum za wystąpieniem z EWG.
- 1983.01.25** Uzgodnienie wspólnej polityki EWG w zakresie rybołówstwa.

- 1983.06.19** Podpisanie przez Radę Europejską w Stuttgardzie „Uroczystej Deklaracji w sprawie Unii Europejskiej”.
- 1984.06.26** Uzgodnienie przez Radę Europejską zmniejszenie składki Wielkiej Brytanii do budżetu Wspólnot Europejskich oraz zwiększenie ich zasobów finansowych.
- 1984.12.08** Podpisanie trzeciej konwencji z Lomé z 65krajami AKP.
- 1985.06.12** Podpisanie układów w sprawie przystąpienia Hiszpanii i Portugalii do EWG.
- 1985.12.03** Rada Europejska na swej sesji w Luksemburgu wypracowuje zasady reformy instytucjonalnej we Wspólnotach Europejskich, rozerwanie ich kompetencji oraz ustanowienie ram prawnych dla współpracy w dziedzinie polityki. Ustalenia te legły u podstaw Jednolitego Aktu Europejskiego.
- 1986.01.01** Hiszpania i Portugalia stają się członkami EWG.
- 1986.02.17 i 28** Podpisanie Jednolitego Aktu Europejskiego.
- 1987.01.01** Podjęcie działalności przez Sekretariat Europejski Współpracy Politycznej.
- 1987.04.14** Turcja składa wniosek w sprawie przystąpienia do EWG.
- 1987.07.01** Wejście w życie Jednolitego Aktu Europejskiego.
- 1988.02.12** Uchwalenie przez Radę Europejską pięcioletniego (na lata 1988–1992) tzw. Pakietu Delors’a dotyczącego ściślejszej kontroli wydatków na rolnictwo, zwiększenia budżetu Wspólnot oraz podwojenia funduszy strukturalnych EWG.
- 1988.06.25** Podpisanie układu o współpracy między EWG i RWPG.
- 1988.09.21** Nawiązanie stosunków dyplomatycznych między Polską a Wspólnotami Europejskimi.
- 1989.07.17** Austria składa wniosek o przystąpienie do EWG.
- 1987.07.21** Powołanie Misji Polskiej przy Wspólnotach Europejskich w Brukseli.
- 1989.09.19** Podpisanie w Warszawie umowy między Polską a EWG w sprawie handlu i współpracy gospodarczej.
- 1989.12.15** Podpisanie czwartej konwencji z Lomé z 68 państwami AKP.
- 1989.12.18** Rada Wspólnot Europejskich uchwała rozporządzenie nr 3906/89 w sprawie pomocy ekonomicznej dla Polski i Węgier, które stanowiło podstawę prawną dla programu PHARE.
- 1989.12.19** Podjęcie negocjacji między Wspólnotami Europejskimi a członkami EFTA w sprawie utworzenia Europejskiego Obszaru Gospodarczego.

- 1990.05.25** Polska składa w Brukseli oficjalny wniosek w sprawie rozpoczęcia negocjacji umowy o stowarzyszeniu się ze Wspólnotami Europejskimi.
- 1990.06.19** Podpisanie w Luksemburgu drugiego porozumienia z Schengen.
- 1990.06.26** Rada Europejska podejmuje uchwałę w sprawie zwołania konferencji międzyrządowej poświęconej realizacji unii ekonomicznej i walutowej i konferencji poświęconej unii politycznej.
- 1990.07.01** Rada Europejska na sesji w Madrycie uchwala trójstopniowy plan wprowadzania unii gospodarczej, wyrażając jednocześnie zgodę, że Wielka Brytania nie musi uczestniczyć w trzecim etapie tej unii.
- 1990.07.04** Cypr składa wniosek w sprawie przystąpienia do EWG
- 1990.07.16** Malta składa wniosek w sprawie przystąpienia do EWG.
- 1990.12.22** Rozpoczęcie oficjalnych negocjacji w sprawie stowarzyszenia się Polski ze Wspólnotami Europejskimi.
- 1991.03.29** Polska i państwa – strony porozumienia z Schengen postanawiają wprowadzić między nimi bezdewizowy ruch osobowy, który ostatecznie został ustanowiony 8.04.1991r.
- 1991.06.25** Hiszpania i Portugalia przystępują do porozumienia z Schengen.
- 1991.12.10** Przyjęcie na sesji Rady Europejskiej w Maastricht Traktatu w sprawie Unii Europejskiej.
- 1991.12.16** Podpisanie Układu Europejskiego w sprawie stowarzyszenia się Polski ze Wspólnotami Europejskimi.
- 1992.02.07** Podpisanie w Maastricht Traktatu w sprawie Unii Europejskiej.
- 1992.03.01** Wchodzi w życie umowa przejściowa do układu Europejskiego między Wspólnotami a Polską, na podstawie której rozpoczął się proces liberalizacji obrotów handlowych między Wspólnotami Europejskimi a Polską.
- 1992.03.18** Finlandia składa wniosek w sprawie przystąpienia do EWG.
- 1992.05.02** Podpisanie w Oporto porozumienia w sprawie utworzenia Europejskiego Obszaru Gospodarczego przez EWG i państwa EFTA.
- 1992.05.20** Szwajcaria składa wniosek w sprawie przystąpienia do EWG.
- 1992.06.02** Ludność Danii wypowiada się przeciwko (50,7%) przystąpieniu tego kraju do EWG.
- 1992.09.08** Polska wspólnie z krajami Grupy Wyszehradzkiej przekłada Komisji Wspólnot Europejskich memorandum poświęcone wzmocnieniu procesu integracji tych państw ze Wspólnotami oraz kwestii ich przystąpienia do Wspólnot.

- 1992.11.25** Norwegia składa wniosek w sprawie przystąpienia do Wspólnot Europejskich.
- 1992.12.06** Ludność Szwajcarii wypowiada się przeciwko przystąpieniu tego kraju do Wspólnot Europejskich.
- 1992.12.21** Wspólnoty Europejskie i Polska podpisują w Brukseli porozumienie w sprawie przedłużenia obowiązywania umowy przejściowej do Układu Europejskiego o stowarzyszeniu się Polski ze Wspólnotami Europejskimi.
- 1992.12.22** Podpisanie Układu Europejskiego w sprawie stowarzyszenia Bułgarii ze Wspólnotami Europejskimi.
- 1993.02.01** Rozpoczęcie negocjacji w sprawie przystąpienia Austrii, Finlandii i Szwecji do Wspólnot Europejskich. Podpisanie Układu Europejskiego w sprawie stowarzyszenia Rumunii ze Wspólnotami Europejskimi.
- 1993.03.17** Podpisanie przez państwa Wspólnot Europejskich i EFTA dodatkowego protokołu, w kontekście wycofania się Szwajcarii ze starań o wejście do Europejskiego Obszaru Gospodarczego, który umożliwił wejście w życie Układu w sprawie EOG.
- 1993.05.18** 56,8% ludności Danii wypowiada się w drugim referendum za przystąpieniem do Wspólnot Europejskich.
- 1993.06.22** Rada Europejska podczas sesji w Kopenhadze po raz pierwszy potwierdziła możliwość przystąpienia do UE krajów stowarzyszonych, o ile państwa te spełniają podstawowe kryteria polityczne (stabilność instytucji demokratycznych, rządy prawa, poszanowanie praw człowieka i mniejszości narodowych, funkcjonowanie gospodarki rynkowej, zdolność do realizacji celów politycznych, gospodarczych i monetarnych UE).
- 1993.07.12** Zatwierdzenie programu TACIS, którego celem jest udzielenie pomocy technicznej członkom Wspólnoty Niepodległych Państw.
- 1993.08.02** Ministrowie gospodarki i finansów EWG poszerzają margines wahań walut państw członkowskich Europejskiego Systemu Walutowego z 2,5% do +/- 15%.
- 1993.10.04** Zawarcie układów europejskich w sprawie stowarzyszenia Czech i Słowacji ze Wspólnotami Europejskimi.
- 1993.10.12** RFN, jako ostatnie państwo, ratyfikuje traktat z Maastricht, po orzeczeniu Federalnego Trybunału Sprawiedliwości, iż Traktat nie narusza konstytucji RFN.
- 1993.11.01** W życie wchodzi Traktat w sprawie Unii Europejskiej.

- 1993.11.29** Rada Europejska na sesji w Brukseli ustala siedziby nowych Instytucji UE: Europejskiego Instytutu Walutowego we Frankfurcie, Europolu w Holandii i Europejskiej Agencji do spraw Środowiska w Danii.
- 1993.12.11** Na podstawie Białej Księgi, przedstawionej przez Komisję Delorsa, Rada Europejska na sesji w Brukseli zatwierdza plan działań na rzecz wzrostu konkurencyjności i zatrudnienia w UE.
- 1994.01.01** Wchodzi w życie: porozumienie w sprawie utworzenia Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz II etap realizacji unii ekonomicznej i walutowej w ramach UE.
- 1994.02.01** Wchodzi w życie Układ Europejski w sprawie stowarzyszenia się Polski ze Wspólnotami Europejskimi.
- 1994.04.01** Węgry składają wniosek w sprawie przystąpienia do UE.
- 1994.04.08** Polska składa wniosek w sprawie przystąpienia do UE.
- 1994.06.06** Podpisanie porozumienia w sprawie partnerstwa i współpracy między UE i Rosją.
- 1994.06.08** Wielka Brytania sprzeciwia się kandydaturze J.L. Dehaene'a na przewodniczącego Komisji UE.
- 1994.06.12** Ludność Austrii 66,4 % głosów opowiada się o referendum za przystąpieniem tego kraju do UE.
- 1994.08.02** Polska przekłada UE dokument w sprawie jej oczekiwań w zakresie przyspieszenia integracji z UE, tak by osiągnęła ona członkostwo UE w 2000 r.
- 1994.10.16** Ludność Finlandii 57 % głosów opowiada się w referendum za przystąpieniem tego kraju do UE.
- 1994.11.13** Ludność Szwecji 52,2 % głosów opowiada się w referendum za przystąpieniem tego kraju do UE.
- 1994.11.28** Ludność Norwegii 52,8% głosów wypowiada się w referendum przeciwko przystąpieniu tego kraju do UE.
- 1994.12.10** Rada Europejska na sesji w Essen zatwierdza strategię zbliżania się państw Europy środkowo-wschodniej do UE, nową koncepcję współpracy z państwami śródziemnomorskimi, wytycza 14 pierwszych priorytetowych projektów budowy infrastruktury transeuropejskiej.
- 1994.12.23** Podpisanie w Warszawie dodatkowego protokołu do Układu Europejskiego, stwarzającego dla Polski możliwości udziału w niektórych programach UE, w tym w dziedzinie: badań naukowych i rozwoju technologii, usług informacyjnych, edukacji i szkoleń, ochrony środowi-

ska, polityki społecznej, małych i średnich przedsiębiorstw, ochrony konsumentów, praw obywatelskich, zwalczania handlu narkotykami.

- 1995.01.01** Austria, Finlandia i Szwecja przystępują do UE.
- 1995.01.13** Podpisanie w Paryżu Paktu o Stabilności między UE a państwami należącymi do Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie.
- 1995.01.19** Parlament Europejski zgłasza wotum nieufności wobec Komisji UE.
- 1995.03.26** W życie wchodzi porozumienie z Schengen, na podstawie którego likwiduje się kontrolę osób na granicach między RFN, państwami Beneluksu, Francją, Hiszpanią i Portugalią.
- 1995.05.03** Komisja UE przyjmuje Białą Księgę w sprawie przygotowania stowarzyszonych krajów Europy środkowo-wschodniej do integracji z UE.
- 1995.06.12** Podpisanie Układów Europejskich w sprawie stowarzyszenia Estonii, Litwy i Łotwy z UE.
- 1995.06.22** Rumunia składa wniosek w sprawie przystąpienia do UE.
- 1995.06.27** Rada Europejska na sesji w Cannes przyjmuje Białą Księgę w sprawie przygotowania stowarzyszonych krajów Europy środkowo-wschodniej do integracji z UE. Jednocześnie odbywa się spotkanie szefów państw i rządów krajów stowarzyszonych z UE oraz państw członkowskich UE.
- 1995.06.30** Słowacja składa wniosek w sprawie przystąpienia do UE.
- 1995.07.20** Państwa członkowskie UE podpisują Konwencję w sprawie utworzenia Biura Policji Europejskiej (Europolu).
- 1995.10.13** Łotwa składa wniosek w sprawie przystąpienia do UE.
- 1995.11.14** Rada Ministrów RP podejmuje uchwałę w sprawie realizacji zobowiązań wynikających z Układu Europejskiego zawartego między Polską a UE w zakresie dostosowania prawa polskiego do standardów prawa UE oraz w związku z koniecznością podjęcia prac nad wdrażaniem zaleceń Białej Księgi Komisji Europejskiej z 27.06.1995r
- 1995.11.16** Śródziemnomorska konferencja ministerialna w Barcelonie uchwala deklarację regulującą przyszłe stosunki między UE a 12 państwami śródziemnomorskimi, w tym w sprawie znoszenia barier w handlu między innymi oraz pomocy finansowej UE.
- 1995.11.24** Estonia składa wniosek w sprawie przyjęcia do UE.
- 1995.12.16** Bułgaria składa wniosek w sprawie przyjęcia do UE.
- 1995.12.18** Rada Europejska na sesji w Madrycie m.in. potwierdziła wprowadzenie jednolitej waluty (euro) z dniem 1.01.1999r. Zleciła też Komisji

UE rozpoczęcia przygotowania opinii *avis* na temat wniosków złożonych przez państwa w sprawie przystąpienia do UE.

- 1996.03.05** Rada Ministrów RP zobowiązuje Biuro Pełnomocnika Rządu do Spraw Integracji Europejskiej do „ustalania oraz koordynacji prac związanych z przygotowaniem odpowiedzi na kwestionariusze Komisji Europejskiej”.
- 1996.03.12** W Turynie rozpoczęła się międzyrządowa konferencja w sprawie rewizji Traktatu z Maastricht i przygotowania do dalszego rozszerzenia UE.
- 1996.04.26** Komisja Europejska przekazuje rządowi państw stowarzyszonych z UE kwestionariusz zawierający pytania dotyczące 23 różnorodnych dziedzin; na podstawie odpowiedzi na nie miała ona przygotować opinię (*avis*) w sprawie możliwości ich przystąpienia do UE.
- 1996.06.10** Słowenia składa wniosek w sprawie przyjęcia do UE.
- 1996.07.26** Polska przekazuje UE pakiet odpowiedzi na kwestionariusz Komisji UE, zawarty w 26 tomach (2664 strony).
- 1996.08.08** Wejście w życie ustawy o Komitecie Integracji Europejskiej w Polsce.
- 1996.09.06** Polska otrzymuje dodatkowy zestaw pytań do kwestionariusza Komisji UE.
- 1996.12.10** Podczas sesji Rady Europejskiej w Dublinie uzgodniono pakiet stabilizacyjny, zobowiązujący państwa członkowskie, które zgodziły się wprowadzić wspólną walutę, do gospodarczej i finansowej dyscypliny, jak również potwierdzono że unia ekonomiczno-walutowa wejdzie w życie 1.01.1999 r.
- 1997.01.12** Komitet Integracji Europejskiej w Polsce rozpatruje program gospodarczy „Euro – 2006”, który jest kontynuacją „Strategii dla Polski” i „Pakietu 2000”. Nakreślały one cele, jakie powinny przyświecać Polsce w odniesieniu do przewidywanej unii ekonomicznej i walutowej w ramach UE.
- 1997.01.28** Rada Ministrów RP przyjęła „Narodową Strategię Integracji”.
- 1997.02.28** Rada Ministrów uchwala swój regulamin pracy, którym nałożono na organy rządowe obowiązek badania pod względem zgodności z prawem wspólnotowym (unijnym) projektów aktów normatywnych.
- 1997.06.03** Rada Ministrów przyjęła „Harmonogram działań implemantacyjnych” „Narodowej Strategii Integracji”.
- 1997.06.16–17** Posiedzenie Rady Europejskiej w Amsterdamie, które zakończyło obrady konferencji międzyrządowej w sprawie rewizji Traktatu z Ma-

astricht. Zaaprobowano tzw. Traktat Amsterdamski, przewidujący wniesienie poprawek do Traktatu z Maastricht.

1997.07.16 Przedstawienie przez Przewodniczącego Komisji UE na forum Parlamentu Europejskiego jej opinii o wnioskach państw stowarzyszonych w sprawie przystąpienia do UE.

1997.09.04 Uchwała Sejmu RP w sprawie zmiany jego regulaminu, w którym nałożono obowiązek – w odniesieniu do projektów wnoszonych przez Senat, Prezydenta, Radę Ministrów oraz komisje sejmowe – przedstawienia uzasadnienia o stwierdzeniu zgodności projektu ustawy z prawem wspólnotowym (unijnym) albo oświadczenia o stopniach i powodach niezgodności z tym prawem.

1997.10.02 Podpisanie Traktatu Amsterdamskiego.

1997.12.15 Rada Europejska na sesji w Luksemburgu podejmuje decyzję o rozpoczęciu negocjacji w sprawie przystąpienia do UE na podstawie art. O Traktatu z Maastricht z Czechami, Cyprzem, Estonią, Polską, Słowenią i Węgrami na przełomie marca i kwietnia 1998 r.

1998.01.26 Rada w składzie ministrów oraz zagranicznych państw UE podejmuje decyzję o rozpoczęciu z dniem 30. 03. 1998 r. „procesu poszerzenia Unii z udziałem 11 kandydujących krajów”.

1998.03.31 Rozpoczęcie negocjacji z 6 państwami w sprawie ich przystąpienia do UE.

1998.06.23 Przyjęcie przez Radę Ministrów RP „Narodowego programu przygotowania do członkostwa w Unii Europejskiej”.

C Z Ę Ś Ć D R U G A

INTEGRACJA W RAMACH INNYCH, NIŻ UNIA EUROPEJSKA, EUROPEJSKICH UGRUPOWAŃ INTEGRACYJNYCH

Rozdział pierwszy

INTEGRACJA KRAJÓW BENELUKSU

1. Od Unii Ekonomicznej Belgijsko–Luksemburskiej do Unii Ekonomicznej Beneluxu

Po I wojnie światowej Luksemburg wycofał się z unii celnej z Niemcami i zaproponował Francji zawarcie analogicznej unii. W związku z jej odmową zwrócił się z tą samą propozycją do Belgii, z którą łączyła go przeszłość historyczna i wspólna kultura. Po krótkich rokowaniach zawarły one 25 VII 1921 r. konwencję w sprawie utworzenia Unii Ekonomicznej Belgijsko – Luksemburskiej. Weszła ona w życie 1 V 1922 r. Została zawarta na 50 lat.

Konwencja przewidywała: zniesienie wszelkich barier w przepływie siły roboczej, towarów, kapitału i usług między Belgią i Luksemburgiem, ustanowienie wspólnej zewnętrznej taryfy celnej, koordynację polityki zagranicznej, finansowej i społecznej, prowadzenie wspólnej polityki handlowej, tzn. wspólne zawieranie umów handlowych z państwami trzecimi, wspólne występowanie na forum międzynarodowym wobec państw trzecich, utworzenie unii walutowej.

W latach 1930–1932 podejmowane były próby gospodarczego zbliżenia między Ekonomiczną Unią Belgijsko–Luksemburską a Holandią. M.in. 18 VII 1932 r. Belgia, Holandia i Luksemburg podpisały w Ouchy konwencję w sprawie niezwiększania protekcjonizmu celnego we wzajemnych obrotach, a następnie zobowiązały się do wzajemnego redukowania stawek celnych i ograniczeń ilościowych. Sprzeczności gospodarcze między tymi krajami oraz naciski wielu państw z Wielką Brytanią na czele, były przyczyną fiaska tych wysiłków, a postanowienia konwencji nie zostały wprowadzone w życie. Agresja niemiecka na kraje Beneluxu w maju 1940 r. dodała do argumentów gospodarczych, przemawiających za ich integracją, jeszcze czynniki polityczne. Uświadomiła ona im bowiem iluzoryczność skuteczności ich polityki neutralności.

W rezultacie w ostatnich latach II wojny światowej rządy emigracyjne Belgii, Holandii i Luksemburga, działającej w Wielkiej Brytanii, podjęły dalsze wysiłki na rzecz ekonomicznego zespolenia swych państw. Pierwszym krokiem było podpisanie 21 X 1943 r. w Londynie prowizorycznego układu monetarnego, przewidującego sztywne parytety wzajemne walut. Zobowiązywały się one do wzajemnych interwencyjnych zakupów walut, z comiesięcznym wyrównaniem rachunków. Ponadto układ przewidywał wzajemne konsultacje w zakresie polityki monetarnej. Wszedł on w życie 24 maja 1946 r.

Z kolei 5 IX 1944 r. rządy powyższych państw podpisały w Londynie konwencję celną, przewidującą zniesienie ceł we wzajemnych obrotach oraz ustanowienie wspólnej taryfy celnej wobec państw trzecich. Konwencja miała wejść w życie bezpośrednio po wyzwoleniu tych państw spod okupacji niemieckiej. Ustanowiła ona trzy organy: Administracyjną Radę Celną, Administracyjną Radę do spraw Kontroli Handlu Zagranicznego oraz Radę Układów Handlowych. W wyniku rozbieżności poszczególnych artykułów konwencji 14 III 1947 r. został podpisany protokół uzupełniający konwencję. Konwencja i protokół weszły w życie 1 I 1948 r.

W toku prac nad projektem protokołu powołano do życia organy przewidziane przez konwencję celną, przy czym Administracyjna Rada do spraw Kontroli Handlu Zagranicznego została przemianowana na Radę Unii Ekonomicznej. W skład wszystkich trzech organów weszli przedstawiciele państw członkowskich. W marcu 1947 r. ustanowiono w Brukseli Sekretariat Generalny, który miał obsługiwać wymienione trzy organy, składający się z funkcjonariuszy międzynarodowych.

Cła w obrocie gospodarczym między państwami Beneluksu zostały zniesione w 1948 r. Wspólna zewnętrzna taryfa celna została ustanowiona 1 I 1949 r.

Podczas prac nad ustanowieniem unii celnej przedstawiciele wszystkich państw Beneluksu wyrażali opinię, że unia ta powinna być pierwszym poważnym krokiem ku szeroko zakrojonej integracji gospodarczej ich państw, uwieńczonej utworzeniem unii ekonomicznej. Na konferencji w Chateau d'Ardenne, odbytej w czerwcu 1948 r., rządy Belgii, Holandii i Luksemburga postanowiły podjąć prace nad utworzeniem powyższej unii. W ich wyniku 15 X 1949 r. podpisały one układ w sprawie utworzenia tzw. wstępnej unii ekonomicznej, stanowiącej swego rodzaju etap przejściowy do pełnej unii. W tym okresie miała nastąpić dalsza liberalizacja handlu między państwami członkowskimi (zniesienie kontyngentów i innych ograniczeń), koordynacja polityki handlowej (w tym zawieranie wspólnych umów handlowych) oraz monetarnej.

W latach 1950–1953 nastąpiło zahamowanie rozwoju procesów integracyjnych w państwach Beneluksu, spowodowane kryzysem gospodarczym, który ogarnął te kraje. Deficyt w bilansie płatniczym, spadek płac i wzrost cen, utrudniały liberalizację handlu i koordynację ich polityki handlowej. Doprowadziło to m.in. do podpisania 21 X 1950 r. protokołu w sprawie wyłączenia niektórych rodzajów produktów rolnych z systemu wolnego handlu. W tym czasie poczyniono postępy w zakresie integracji jedynie w dziedzinie ujednolicenia ustawodawstw państw Beneluksu.

Po osłabieniu kryzysu Belgia, Holandia i Luksemburg podpisały 24 VII 1953 r. protokół w sprawie przyspieszenia procesu koordynacji ich polityki gospodarczej i socjalnej. Zgodnie z układem z 15 X 1949 r. w sprawie tzw. wstęp-

nej unii ekonomicznej, jednym z jej elementów miało być ustanowienie wspólnej polityki handlowej wobec państw trzecich w oparciu o jednolite zasady importu z tych państw, jednolite zasady eksportu oraz wspólne negocjowanie i zawieranie umów handlowych i płatniczych. Miało to nastąpić z dniem 1 I 1951 r. Ostatecznie zasady te opracowano w tzw. protokole luksemburskim z 9 XII 1953 r. oraz wspólnej liście liberalizacyjnej dla towarów importowanych z krajów ze strefy dolarowej z 1 VI 1954 r. Protokół luksemburski wszedł w życie 18 VIII 1956 r., w wyniku czego Beneluks zaczął wspólnie zawierać umowy handlowe.

8 VII 1954 r. kraje Beneluksu podpisały porozumienie o ustanowieniu swobodnego przepływu kapitału między nimi. W maju 1955 r. podpisano porozumienie w sprawie stopniowego uregulowania polityki rolnej. Przewidywało ono zniesienie w czasie siedmiu lat wszelkich ograniczeń w handlu produktami rolnymi między krajami Beneluksu oraz ustanowienie wspólnej polityki rolnej. 5 V 1955 r. została utworzona Międzyparlamentarna Konsultatywna Rada Beneluksu, wyposażona w uprawnienia doradcze wobec rządów tych państw. W czerwcu 1956 r. podpisano protokół w sprawie swobodnej cyrkulacji siły roboczej między wyższymi państwami oraz wspólnej polityki ubezpieczeń społecznych.

25 III 1957 r. Francja, RFN, Włoch i państwa Beneluksu podpisały układ w sprawie utworzenia Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej (od 1 XI 1993 r. noszącej nazwę Wspólnota Europejska). Wpłynęło to na przyspieszenie prac nad wprowadzeniem w życie wszystkich zasad unii ekonomicznej Beneluksu. Jej wprowadzenie wzmocniłoby bowiem pozycję powyższych państw w tej Wspólnocie. Państwa Beneluksu tworząc taki blok gospodarczy, mogłyby skutecznie konkurować z pozostałymi stronami Wspólnoty.

W połowie lipca 1957 r. przedstawiciele rządów Belgii, Holandii i Luksemburga podjęli pracę nad projektem układu w sprawie utworzenia unii ekonomicznej. Miał on skodyfikować liczne porozumienia gospodarcze, zawarte po II wojnie światowej przez powyższe państwa, ustanowić nowe środki oraz terminy ich wprowadzenia w życie w celu ostatecznego utworzenia unii ekonomicznej. Układ ustanawiający Unię Ekonomiczną Beneluksu¹ został podpisany 3 II 1958 r. w Hadze na okres 50 lat. Jednocześnie z nim podpisano porozumienie w sprawie okresu przejściowego, w którego toku miała nastąpić pełna realizacja zasad układu. Umożliwiał ono państwom członkowskim niestosowanie niektórych postanowień układu w czasie od dwóch do pięciu lat od chwili jego wejścia w życie.

W toku obrad parlamentów, których zgoda była niezbędna do ratyfikacji układu przez głowy państw Beneluksu, wyłoniły się poważne rozbieżności

1 Benelux Economic Union (ang.), L'Union économique Bénélux (franc.), Benelux Economische Unie (nider.).

poglądów na temat jego postanowień w sprawie rynku rolnego. Spowodowało to pewne opóźnienie wejścia układu w życie. Nastąpiło to dopiero 1 XI 1960 r.

2. Integracja w ramach Unii Ekonomicznej Beneluksu

a. Cele, środki i zasady działania Unii Ekonomicznej Beneluksu. Zgodnie z preambułą Układu w sprawie Unii Ekonomicznej Beneluksu jej celem jest zacieśnianie więzi ekonomicznych między państwami członkowskimi, osiąganie możliwie najwyższego wzrostu stopy życiowej i zatrudnienia, utrzymywanie stabilności finansowej, przyczynianie się do najbardziej korzystnego rozwoju wymiany handlowej z państwami trzecimi. Istotą Unii ma stanowić utworzenie wspólnego rynku trzech państw.

Środki, jakie mają służyć do realizacji tych zadań, są następujące:

- zlikwidowanie w obrotach między państwami członkowskimi Unii opłat celnych, kontyngentów oraz innych ograniczeń o podobnych skutkach. Jak już wyżej wspomniano, cła zostały zniesione w obrocie towarowym w 1948 r. Od 1950 r. znoszono kontyngenty i inne ograniczenia w obrocie towarowym. Niektóre jednak jeszcze zachowały się. Miały być one zniesione w ciągu 5 lat od wejścia układu w życie. W odniesieniu do artykułów rolnych państwa członkowskie mogły w ciągu powyższego okresu stosować system cen minimalnych, subsydiować rolnictwo oraz ustanawiać ograniczenia w handlu z innymi państwami Unii. Do chwili ujednolicenia systemu podatków, państwa członkowskie mogły stosować opłaty fiskalne w handlu między sobą. Układ nie ustanawiał konkretnych terminów ujednolicenia powyższego systemu;
- ustanowienie wspólnej taryfy celnej i wspólnej polityki handlowej wobec państw trzecich. Pierwsze zamierzenie – jak już wyżej wspomniano – zostało osiągnięte 1 I 1949 r., drugie – 18 VIII 1956 r.;
- zniesienie między państwami członkowskimi przeszkód w swobodnym przepływie osób, usług i towarów.

Pod pojęciem swobodnego przepływu osób układ rozumie niczym nieskrępowane przenoszenie się obywateli państw Unii z jednego państwa do innego (bez paszportu i wizy), osiedlanie się, podejmowanie pracy, korzystanie (bez dyskryminacji) z ubezpieczeń społecznych, podleganie temu samemu co obywatele państwa, na którego terenie dana osoba przebywa, prawu. W tym celu do Układu włączono tzw. układ o pracy, podpisany 20 III 1957 r., który szczegółowo regulował podejmowanie pracy w jednym kraju przez obywateli drugiego kraju; z drugiej strony decyzyję w sprawie zlikwidowania kontroli ruchu osobowego między trzema krajami.

Każda ze stron zagwarantowała jednak dla swych obywateli wyłączność podejmowania pracy na jej terytorium w instytucjach państwowych, portach oraz wykonywanie zawodu prawnika, pilota i rybaka wód wewnętrznych. W czasie pięciu lat od wejścia w życie Układu, każda ze stron w razie bezrobocia mogła wprowadzić pewne ograniczenia w zatrudnianiu na jej terytorium obywateli pozostałych państw członkowskich.

W przypadku usług, z chwilą wejścia w życie Układu winny były być zniesione wszelkie przeszkody natury gospodarczej i finansowej, utrudniające ich swobodny przepływ na terenie państw Beneluksu. Konwencja w sprawie okresu przejściowego ustanowiła jednak szereg wyjątków od tej zasady. Mianowicie ograniczenia ilościowe w transporcie towarów drogami lądowymi winny być zniesione dopiero w trzy lata po wejściu w życie układu. Sytuacja panująca w transporcie żwiru i piasku rzecznego z Holandii do Belgii drogami wodnymi mogła być utrzymana w czasie pięciu lat istnienia Unii Ekonomicznej Beneluksu.

Swobodę przepływu kapitału między państwami Beneluksu ustanowił protokół z lipca 1954 r. W chwili wejścia w życie Układu w sprawie Unii Ekonomicznej Beneluksu, nie były jeszcze całkowicie zniesione wszystkie przeszkody utrudniające ten przepływ. Konwencja w sprawie okresu przejściowego stwierdza, że przeszkody te powinny być zniesione tak szybko, jak tylko pozwoli na to międzynarodowa sytuacja płatnicza, nie określając jednak ostatecznego terminu ich zlikwidowania;

- koordynowanie polityki ekonomicznej, finansowej i społecznej państw członkowskich. Układ nie rozwija systematycznie tego zagadnienia, skupiając się jedynie na niektórych jego problemach. Stwierdza on m.in., że: państwa powinny koordynować swą politykę w odniesieniu do porozumień zawieranych przez przedsiębiorstwa, których celem jest tworzenie lub wykorzystanie przewagi gospodarczej tych przedsiębiorstw na rynku Beneluksu, innymi słowy chodzi o porozumienia ograniczające wolną konkurencję. Zobowiązane one zostały także do podejmowania odpowiednich kroków, zmierzających do uniemożliwienia zawierania takich porozumień.

W ciągu pięciu lat państwa powinny ujednolicić politykę w dziedzinie produkcji sprzedaży artykułów rolnych, popierania postępu technicznego w rolnictwie, zmniejszania kosztów produkcji artykułów rolnych.

Państwa powinny doprowadzić do ujednolicenia warunków konkurencji w dziedzinie transportu. Układ nie określa jednak ostatecznego terminu ich ujednolicenia.

Wreszcie państwa powinny podejmować wspólne środki, mające na celu:

- utrzymanie stabilności waluty i przeciwdziałanie zachwianiu się równowagi ich bilansów płatniczych;

- koordynowanie polityki zagranicznej na bazie wspólnej przynależności do NATO i Europejskiej Wspólnoty. Z dniem 1 VII 1960 r. przedstawicielstwa dyplomatyczne i konsularne otrzymały uprawnienia do wydawania tzw. wiz Beneluxu, uprawniających do swobodnego poruszania się obywateli państw trzecich w obrębie Unii;
- stopniowe zunifikowanie prawa cywilnego, utworzenie wspólnego systemu pomocy prawnej, ujednolicenia zasad arbitrażu, zunifikowanie prawa karnego w stopniu niezbędnym dla funkcjonowania unii gospodarczej.

W razie zagrożenia „życiowych” interesów jednej ze stron Unii Komitet Ministrów, po zasięgnięciu opinii Międzyparlamentarnej Konsultatywnej Rady Beneluxu oraz Ekonomiczno – Społecznej Rady Doradczej, może podejmować decyzje sprzeczne z postanowieniami Układu (chodzi tu przede wszystkim o zawieszenie wobec takiej strony na pewien okres poszczególnych postanowień Układu).

Ponadto Komitet Ministrów został uprawniony do przedłużenia o dwa lata terminów wprowadzenia w życie niektórych postanowień Układu, wyłączonych spod rygoru natychmiastowej ich realizacji na podstawie porozumienia w sprawie okresu przejściowego.

b. Organy. W celu koordynowania, nadzorowania i podejmowania decyzji w zakresie realizacji postanowień Układu w sprawie Unii Ekonomicznej Beneluxu powołano szereg organów, ponadto adaptowano do tego celu organy istniejące już wcześniej.

Komitet Ministrów – jest naczelnym organem Unii. W jego skład wchodzi po co najmniej trzech członków rządu każdego państwa członkowskiego. Jeżeli zajdzie potrzeba, rządy mogą wysyłać na daną sesję więcej ministrów. Z reguły w skład Komitetu wchodzi ministrowie spraw zagranicznych, handlu zagranicznego, spraw gospodarczych, bardzo często ministrowie rolnictwa, finansów, spraw społecznych. Komitet zbiera się co najmniej raz na kwartał. Jego uchwały wymagają jednomyślności państw członkowskich. Wstrzymanie się od głosu nie utrudnia podjęcia uchwały.

Komitet Ministrów nadzoruje wykonywanie postanowień Układu i zabezpiecza realizację jego celów. Podejmuje on decyzje w sprawie środków i sposobów, za których pomocą postanowienia układu mają być wprowadzane w życie. Decyzje te mają charakter wiążący wobec państw członkowskich. Komitet zajmuje się koordynacją polityki ekonomicznej i socjalnej tych państw. Może on wypracowywać projekty konwencji i przedkładać je rządów państw członkowskich. Wreszcie wydaje on rekomendacje i dyrektywy dla pozostałych organów Unii.

Komitet może tworzyć grupy robocze, którym może delegować część swych uprawnień. W skład grup wchodzi członkowie Komitetu lub inni członkowie rządu każdej ze stron.

Rada Unii Ekonomicznej – jest organem wykonawczym Unii. W jej skład wchodzi przedstawiciele (po jednym) państw członkowskich, którzy pełnią funkcje przewodniczących Rady oraz przewodniczący komisji. Przewodniczący komisji specjalnych są zapraszani na te posiedzenia Rady, na których dyskutowane są problemy będące przedmiotem działalności tych komisji. Rada zapewnia wykonanie uchwał Komitetu Ministrów; koordynuje działalność komisji i komisji specjalnych; przygotowuje Komitetowi Ministrów propozycje mające na celu realizację zadań i zapewnienie należytego funkcjonowania Unii; przekazuje Komitetowi propozycje komisji i komisji specjalnych wraz z własną opinią o tych propozycjach.

Komisje i komisje specjalne – są wspólnymi organami pomocniczymi Komitetu Ministrów i Rady Unii Ekonomicznej. Większość komisji została utworzona na mocy postanowień układu w sprawie Unii Ekonomicznej, pozostałe zaś przez Komitet Ministrów, który może również je likwidować. Ustala on też ich kompetencje. Komisje składają się z ekspertów rządowych, mianowanych przez państwa członkowskie w sposób określony przez Komitet Ministrów. W 1994 r. funkcjonowało po 10 komisji i komisji specjalnych.

Zadaniem komisji jest: wykonywanie uchwał Komitetu Ministrów, sprawozdania ze swej działalności przedkładają one Komitetowi Ministrów za pośrednictwem Rady Unii Ekonomicznej; wypracowywanie i przysyłanie Komitetowi, także za pośrednictwem powyższej Rady, propozycji, których celem jest usprawnienie działalności Unii; nadzorowanie wykonywania uchwał organów Unii przez administracje państw członkowskich.

Komisje mogą, jeśli uznają za stosowne, powoływać podkomisje i grupy robocze.

Międzyparlamentarna Konsultatywna Rada Beneluksu – została utworzona na mocy porozumienia z 5 VII 1955 r. Składa się z 49 członków, powoływanych przez parlamenty poszczególnych państw spośród swych członków. Parlament belgijski i holenderski powołują po 21 członków, parlament luksemburski – 7. Status członków Rady jest analogiczny do statusu członków organów parlamentarnych w innych organizacjach europejskich. Nie zasiadają oni w delegacjach narodowych, lecz w kolejności alfabetycznej swych nazwisk. Przemawiają we własnym imieniu, głosują według własnego uznania. Każdy członek Rady dysponuje jednym głosem. Rząd, ani parlament państwa, którego są obywatelami, nie może udzielić im instrukcji.

Członkowie Rady tworzą frakcje polityczne, w których skład wchodzi parlamentarzyści z różnych państw członkowskich, należących do tych samych lub zbliżonych do siebie programowo partii politycznych. Z reguły w Radzie występują trzy frakcje: chrześcijańsko–demokratyczna, socjalistyczna i liberalna.

Rada może dyskutować i uchylać zalecenia dla rządów państw członkowskich, które mają charakter doradczy, w sprawach: realizacji i funkcjonowania unii ekonomicznej; współpracy państw członkowskich w dziedzinie polityki zagranicznej; kulturalnego „zbliżenia” między tymi państwami; ujednolicenia ich ustawodawstw.

Na mocy porozumienia rządów Rada może być uprawniona do podejmowania dyskusji i wydawania zaleceń w innych sprawach. Rządy mogą też zasięgać opinii Rady na temat interesujących je problemów. Są one zobowiązane do przedstawiania corocznie Radzie sprawozdania ze swej działalności w wyżej wymienionych dziedzinach.

Uchwały Rady, stanowiące zalecenia dla rządów, wymagają większości 2/3 oddanych głosów, inne uchwały – zwykłej większości głosów. Utworzyła ona kilka komitetów mających charakter jej organów pomocniczych.

Rada zbiera się dwa–pięć razy w roku, przy czym łączny czas jej obrad nie przekracza z reguły pięciu dni.

Układ w sprawie Unii Ekonomicznej Beneluksu włączył Radę do utworzonego przez niego systemu organizacyjnego. Na mocy jego postanowień Komitet Ministrów zastępuje rządy w stosunkach z Radą w zakresie problemów związanych z realizacją i funkcjonowaniem Unii.

Doradcza Rada Ekonomiczno–Społeczna – została utworzona na wzór Komitetu Ekonomiczno – Społecznego, istniejącego w Europejskiej Wspólnocie Gospodarczej i Europejskiej Wspólnocie Energii Atomowej. Składa się z 27 członków i 27 zastępców, mianowanych przez rządy państw członkowskich w porozumieniu z narodowymi organizacjami ekonomicznymi i społecznymi o najbardziej reprezentatywnym charakterze. Każdy rząd mianuje po dziewięciu członków i dziewięciu zastępców.

Rada wydaje opinie w sprawach gospodarczych i socjalnych przedłożonych jej przez Komitet Ministrów, jak również z własnej inicjatywy.

Kolegium Arbitrażowe – powołane na mocy art. 41 Układu w sprawie utworzenia Unii Ekonomicznej Beneluksu. Jego celem jest rozstrzyganie sporów, powstających między państwami członkowskimi w toku realizacji postanowień powyższego Układu. Ponadto może on wydawać opinie na temat interpretacji poszczególnych postanowień Układu oraz zawartych na jego podstawie porozumień.

Kolegium składa się z wydziałów, zajmujących się określoną kategorią sporów. Każde państwo mianuje do poszczególnych wydziałów po jednym arbitrze i jednym jego zastępcy. Na czele wydziału stoi osoba wybrana z listy ustanowionej przez Komitet Ministrów. Spełnia ona rolę superarbitra lub jednej z zainteresowanych stron. W skład zespołu rozpatrującego daną sprawę, składającego się z narodowych arbitrów stron (po jednym) oraz superarbitra, można powołać dodatkowo jeszcze dwóch arbitrów z listy ustanowionej przez Komitet Ministrów.

Kolegium rozstrzyga spory na podstawie zasad prawa. Bez względu na fazę prowadzonej sprawy może ono zaproponować stronom kompromis. Za zgodą stron może także ogłosić wyrok *ex aequo et bono*. Uchwały Kolegium podejmowane są większością głosów. Wyrok Kolegium ma charakter ostateczny i nie podlega apelacji.

Kolegium wydaje opinie na żądanie Komitetu Ministrów. Opinie wymagają zwykłej większości głosów kierowników wydziałów Kolegium.

Trybunał Sprawiedliwości Beneluksu – został utworzony na podstawie konwencji z 31 III 1965 r., która weszła w życie w 1974 r. Składa się z dziewięciu sędziów wyznaczonych przez Komitet Ministrów spośród członków sądów najwyższych państw Beneluksu. Ponadto ma on do pomocy dziewięciu adwokatów generalnych. Uprawnienia Trybunału, sprecyzowane dodatkowo w protokole z 29 IV 1969 r., wzorowane są na uprawnieniach Trybunału Wspólnot Europejskich, wynikających z art. 177 Traktatu Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej. Jego zadaniem jest rozstrzyganie sporów prejudycjalnych, dotyczących interpretacji układu w sprawie Unii Ekonomicznej, porozumień zawartych na jego podstawie oraz aktów uchwalonych przez organy Unii. Sprawy powyższe wnoszone są do Trybunału przez sądownictwo narodowe państw członkowskich. Orzeczenia Trybunału mają charakter obowiązujący zarówno wobec sądownictwa narodowego, jak i Kolegium Arbitrażowego.

Ponadto Trybunał może wydawać w powyższych sprawach opinie, jeżeli zwróci się do niego rząd państwa członkowskiego.

Wspólne służby – możliwość ich utworzenia przewiduje Układ w sprawie Unii Ekonomicznej. Są one powoływane przez Komitet Ministrów do wykonywania określonych czynności (np. rejestrowania znaków handlowych, rejestrowania lekarstw sprzedawanych na terenie Unii, wydawanie licencji na prowadzenie określonych działalności). Mają one charakter niestały. Komitet określa ich strukturę, kompetencje i formy działania.

Grupa inicjująca – utworzona 29 IV 1969 r. Jej zadaniem jest stymulowanie rozwoju integracji państw Beneluksu poprzez przedstawienie Komitetowi Ministrów propozycji mających, na celu pełną realizację układu Unii. Składa się z sześciu członków (po dwóch z poszczególnych państw).

Sekretariat – utworzony w 1947 r. Na jego czele stoi sekretarz generalny, który – zgodnie z postanowieniem układu w sprawie Unii Ekonomicznej – jest Holendrem. Ma on dwóch zastępców – Belga i Luksemburczyka. Wszyscy są mianowani przez komitet Ministrów. Personel Sekretariatu ma status funkcjonariuszy międzynarodowych. W 1994 r. liczył on 82 osoby.

Zadaniem Sekretariatu jest administracyjno–techniczna obsługa innych organów Unii, który przesyła Komitetowi Ministrów do zatwierdzenia. W praktyce rola Sekretarza Generalnego znacznie wzrosła. W wyniku zaleceń Komitetu Ministrów opracowuje on często projekty realizacji postanowień Układu. Sekretariat publikuje w językach oficjalnych Unii (francuskim i holenderskim) dwumiesięcznik „Bénélux Bulletin” oraz kwartalnik „Statistique Bulletin”. Siedziba Sekretariatu znajduje się w Brukseli.

c. Realizacja celów Unii Ekonomicznej Beneluksu. Realizacja wielu celów Unii Ekonomicznej Beneluksu została podjęta lub przeprowadzona, jak to już wykazano w pkt. 1 niniejszego rozdziału, kilkanaście lub kilka lat przed wejściem w życie Układu ustanawiającego Unię. M.in. zawarto stosowne porozumienie w sprawie: zniesienia ciał w obrocie gospodarczym i ustanowienia wspólnej zewnętrznej taryfy celnej (1947 r.), wspólnej polityki handlowej (1953 r.), swobodnego przepływu kapitału (1954 r.), swobodnego przepływu siły roboczej (1956 r.). W praktyce większość z tych porozumień była realizowana z poważnym opóźnieniem. Wyjątek stanowiło jedynie porozumienie w sprawie utworzenia wspólnej wewnętrznej taryfy celnej, w rezultacie czego w ramach Wspólnoty Europejskiej wspólna taryfa celna jej państw członkowskich była ustalana na podstawie taryf celnych Francji, RFN, Włoch i wspólnej taryfy celnej państw Beneluksu.

W przypadku natomiast znoszenia ciał, kontyngentów i innych ograniczeń w obrocie między państwami członkowskimi napotykało ono na poważne przeszkody. W rezultacie w odniesieniu do artykułów przemysłowych proces ten formalnie został zakończony 1 XI 1965 r., tj. w dniu upływu okresu przejściowego w Unii Ekonomicznej Beneluksu. W odniesieniu do artykułów rolnych, realizacja powyższego procesu została przejęta przez Wspólnotę Europejską. W praktyce ostatnie ograniczenia w tym obrocie, tj. opłaty skarbowe, zostały zniesione 1 I 1971 r.

Podjęto wiele kroków w celu likwidacji utrudnień natury technicznej w rozwoju handlu między państwami członkowskimi. 19 III 1962 r. została podpisana konwencja w sprawie znaków handlowych, która weszła w życie 1 VII 1969 r. 25 X 1967 r. Komitet Ministrów zaaprobował prawo w sprawie modeli i projektów, a w 1969 r. wzorcowe w zakresie prawa kontraktowego. 1 I 1971 r. zostało utworzone Biuro Znaków Handlowych z siedzibą w Hadze. Na konferencji „na szczycie”, która odbyła się 28–29 IV 1969 r. w Hadze, postanowiono znieść wszelkie formalności natury fiskalnej, gospodarczej, sanitarnej i weterenaryjnej na gra-

nicach wewnętrznych Beneluxu z dniem 1 XI 1970 r. W praktyce decyzja powyższa została wprowadzona w życie 1 I 1972 r.

Pełne zniesienie kontroli obrotu handlowego między państwami członkowskimi Beneluxu nastąpiło dopiero w 1976 r. Unia Ekonomiczna Beneluxu uczyniła to jako pierwsze ugrupowanie integracyjne na świecie. Zniesienie tej kontroli postawiło przed państwami Beneluxu problem harmonizacji systemu podatku od wartości dodanej (VAT), u nich stosowanego. W państwach tych istniały bowiem różne stopy podatkowe, groziło zatem niebezpieczeństwo, że zniesienie kontroli może spowodować przepływ towarów głównie do regionów o niższej stopie podatkowej, co pozbawiłoby inne państwa istotnych wpływów podatkowych.

W związku z powyższym, w 1975 r. państwa członkowskie Beneluxu postanowiły utworzyć centralny ośrodek do rozliczeń należności podatkowych między nimi. Rozliczenia te są dokonywane na podstawie specjalnych formularzy, które są wypełniane i nadsyłane przez eksporterów wysyłających swe towary do innych państw członkowskich. Zrezygnowały one natomiast z ujednolicania stawek VAT. Możliwość ich zmiany odgrywa bowiem istotną rolę przy prowadzeniu polityki gospodarczej, zwłaszcza inflacyjnej. Państwa Beneluxu były w ramach Wspólnoty Europejskiej pierwszymi państwami, które zharmonizowały między sobą stopę procentową VAT.

Wprowadzenie w życie przez państwa Beneluxu większości zasad unii celnej przyczyniło się do dużego wzrostu wymiany handlowej między nimi. W ostatnich latach przed II wojną światową, Holandia zajmowała trzecie miejsce wśród największych importerów Unii Belgijsko–Luksemburskiej i czwarte miejsce wśród eksporterów Unii, a w 1965 r. pierwsze miejsce wśród największych importerów Unii oraz drugie miejsce – po RFN – wśród największych jej eksporterów.

W ostatnich latach przed II wojną światową Unia Belgijsko – Luksemburska zajmowała trzecie miejsce wśród największych importerów i eksporterów Holandii; w 1965 r. – miejsce drugie.

W drugiej połowie lat sześćdziesiątych można było jednak zaobserwować już wzrost obrotów handlowych państw Beneluxu z innymi państwami Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej, większy niż bezpośrednio między nimi. Szczególnie szybko wzrastał udział RFN w eksporcie Holandii i w imporcie Unii Belgijsko – Luksemburskiej. Wynikało to ze znoszenia przeszkód w obrotach handlowych w ramach powyższej Wspólnoty. Jednocześnie nastąpił wyraźny spadek udziału Wielkiej Brytanii i Stanów Zjednoczonych w handlu państw Beneluxu.

W zakresie swobodnego przepływu usług Komitet Ministrów Unii podjął 21 III 1962 r. trzy decyzje, które weszły w życie 1 X 1962 r. Wszystkie dotyczyły przewozu towarów drogami lądowymi. Pierwsza stanowiła, że nie mogą być stosowane żadne ograniczenia w przewozie towarów drogami lądowymi w obrębie

państw Beneluksu, jeżeli przewoźnik jest uprawniony do wykonywania powyższych usług w jednym z państw Beneluksu. Druga ustanawiała wspólne taryfy pobierane za te usługi na terenie jego państw członkowskich. Trzecia dotyczyła rozmiarów i wagi pojazdów mechanicznych, przewożących towary drogami powyższych państw. Była ona zmodyfikowana 22 IX 1967 r. oraz uzupełniona protokołem z 1 I 1965 r.

Wysiłki w dziedzinie wprowadzenia ujednoliconych taryf w transporcie towarów wewnętrznymi drogami wodnymi państw Beneluksu nie przyniosły większych rezultatów. Nie udało się ustanowić także wspólnych taryf w transporcie towarów kolejami żelaznymi (wyjątek stanowi oczywiście przewóz węgla i stali, który został unormowany w ramach Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali). W związku z powyższym próby rozwiązania tych problemów zostały przesunięte na forum Wspólnoty Europejskiej.

Nie udało się w ramach Beneluksu ustanowić swobody świadczenia usług na jego terenie przez towarzystwa ubezpieczeniowe, mające siedzibę w jednym z państw członkowskich. Rozszerzenie ich działalności na inne państwa Beneluksu było – do chwili uregulowania tej kwestii w ramach Wspólnoty Europejskiej – uzależnione od zgody władz państwa, na terenie którego chciały one świadczyć usługi.

W dziedzinie swobodnego przepływu osób istotne znaczenie miał wspomniany już wcześniej tzw. układ o pracy, podpisany 20 III 1957 r. i inkorporowany następnie do Układu w sprawie Unii Ekonomicznej Beneluksu. Z kolei w 1960 r. podjęto decyzję, na podstawie której 1 VII 1960 r. została zniesiona wszelka kontrola ruchu osobowego między państwami Beneluksu. 19 IX tegoż roku podpisano konwencję szczegółowo regulującą prawa obywateli państw Beneluksu, przebywających na terenie innych państw członkowskich. Konwencja weszła w życie 1 X 1963 r. Regulowała ona swobodę osiedlania się obywateli jednego państwa w innym państwie Beneluksu, która uzależniona była od wykazania przez daną osobę, że w państwie w którym chce się ona osiedlić, ma zapewnione środki utrzymania.

Unii Ekonomicznej Beneluksu nie udało się doprowadzić do koordynacji polityki ekonomicznej, w tym w tak kluczowych sprawach jak zasady wolnej konkurencji na rynku Beneluksu czy wspólnej polityki rolnej oraz polityki socjalnej. Rozwiązanie tych problemów zostało przejęte przez Wspólnotę Europejską.

W zależności od dziedziny życia gospodarczego w okresie między końcem lat sześćdziesiątych a końcem lat siedemdziesiątych procesy integracyjne, realizowane w ramach Wspólnoty Europejskiej, w większości przypadków osiągnęły poziom integracji istniejący w ramach Unii Ekonomicznej Beneluksu. Do tego czasu bardzo często trzy państwa Beneluksu występowały – obok Francji, RFN i Włoch –

jako czwarta jednolita jednostka, od których ustalono kolejne etapy integracji. Dalsza realizacja kolejnych przedsięwzięć integracyjnych w ramach Beneluksu przebiegała się ze szczytów Unii Ekonomicznej Beneluksu na forum Wspólnoty Europejskiej.

W nielicznych jeszcze dziedzinach Unia Ekonomiczna Beneluksu wyprzedza procesy integracyjne, realizowane w ramach Wspólnoty Europejskiej, względnie zachowuje swoją specyficzną odrębność. Sytuacja taka występuje np. w zakresie stosunków z państwami trzecimi czy współpracy w dziedzinie kultury. Wprawdzie Traktat w sprawie Unii Europejskiej, który wszedł w życie w 1993 r. ustanawia daleko idącą współpracę polityczną między państwami członkowskimi, jednak nadal w niektórych aspektach współpraca państw Beneluksu jest bardziej zaawansowana niż regulują to jego postanowienia. Na przykład państwa Beneluksu ustanawiają wspólne misje handlowe w państwach trzecich, organizują w nich wspólne wystawy gospodarcze oraz wspólne kampanie informacyjne na temat gospodarki oraz możliwości wymiany handlowej z Beneluksem, czego nie przewiduje ten Traktat.

Realizacja celów Traktatu w sprawie Unii Europejskiej w istotnym stopniu zniweluje odrębność integracji w ramach Beneluksu, a rola Unii Ekonomicznej Beneluksu ulegnie minimalizacji.

L i t e r a t u r a

- T. Bartoszewicz, M. Ruciński: Unia gospodarcza Beneluksu. Warszawa 1973.
Z. M. Klepacki: Organizacje międzynarodowe rozwiniętych państw kapitalistycznych.
Warszawa 1986, s. 209–220.

R o z d z i a ł d r u g i

INTEGRACJA KRAJÓW NORDYCKICH¹

1. Współpraca i integracja krajów nordyckich do II wojny światowej

Współpraca, a następnie integracja krajów skandynawskich, ma bogatą i długoletnią tradycję. Czynniki, które jej sprzyjały, były: położone geograficznie, wspólnota etniczna, kulturalna (w tym zbliżony do siebie język), religijna, a w pewnym stopniu także polityczna. Istniały także czynniki działające odśrodkowo, wynikające przede wszystkim z duńsko–szwedzkiej rywalizacji o dominację na Półwyspie Skandynawskim. Jej wynikiem były długoletnie wojny prowadzone między Szwecją a Danią oraz walka o panowanie tych państw nad pozostałymi krajami skandynawskimi.

Przy omawianiu współpracy krajów skandynawskich historycy zwykle cofają się aż do czasu unii personalnej z 1389 r., kiedy to powyższe kraje uzyskały wspólnego monarchę. W 1397 r. na zjeździe w Kalmarze unia ta została zatwierdzona jako wieczysty sojusz polityczny, przy czym każdy kraj, wchodzący w jej skład, zachowywał wewnętrzną samodzielność. Unia trwała aż do 1523 r.

Ona to bowiem zapoczątkowała określony typ współpracy, który dominował przez wiele stuleci i charakteryzował się tym, że współpraca dotyczyła przede wszystkim dwóch dziedzin: polityki zagranicznej i wojskowej. W ówczesnych warunkach tylko w niewielkiej mierze mogła ona obejmować inne dziedziny, np. gospodarkę, ustawodawstwo, kulturę.

Na początku XIX w. w wyniku przemian społeczno–gospodarczych związanych z rozwojem kapitalizmu, a z drugiej strony – postanowień Kongresu Wiedeńskiego, powstał w Skandynawii ruch pod nazwą „skandynawizm”, występujący na rzecz ponownego politycznego zjednoczenia krajów skandynawskich. Główną siłą tego ruchu była burżuazja Danii i Szwecji, zorganizowana w partiach narodo–wo–liberalnych. Nawiązując do historycznej przeszłości, m.in. do „wieczystego sojuszu” zawartego w Unii Kalmarskiej, przywódcy postulowali utworzenie unii politycznej państw skandynawskich. Natężenie „skandynawizmu” przypadło na

1 W piśmiennictwie polskim pod pojęciem „kraje skandynawskie” zazwyczaj rozumie się Danię, Finlandię, Norwegię i Szwecję, a także Islandię. Natomiast w piśmiennictwie wymienionych państw, szczególnie od lat sześćdziesiątych naszego wieku, rozróżnia się pojęcie „państw skandynawskich”, pod którym rozumie się Danię, Finlandię, Norwegię i Szwecję, od pojęcia „państwa nordyckie”, pod którym rozumie się wymienione państwa oraz Islandię.

lata 1860–1870 pod wpływem procesów zjednoczeniowych zachodzących we Włoszech i Niemczech.

Z drugiej strony ukształtowanie się gospodarki poszczególnych państw skandynawskich w samodzielne, w pełni zintegrowane organizmy, duży udział eksportu do pozostałych państw skandynawskich w stosunku do globalnej ich produkcji spowodował, że jednocześnie burżuazja skandynawska działała na rzecz znoszenia barier w obrocie towarowym i kapitałowym między tymi państwami w dziedzinie ustawodawczej, transportowej i kulturalnej.

W rezultacie tej działalności, w 1871 r. została utworzona strefa wolnego handlu między Norwegią a Szwecją, istniejąca do 1897 r. Rok później powstała Skandynawska Unia Monetarna, obejmująca swym zasięgiem Danię, Norwegię i Szwecję. Funkcjonowała ona bez zakłóceń do 1914 r., formalnie zaś istniała do 1924 r. W 1869 r. powyższe trzy państwa podpisały porozumienie w sprawie wzajemnych usług pocztowych, a dziesięć lat później ujednoliciły one swoje taryfy pocztowe. W 1935 r. do tej unii pocztowej przystąpiły Finlandia i Islandia.

W latach sześćdziesiątych podjęto działania na rzecz ujednolicenia prawa handlowego i kupieckiego. Nastąpiło to już w 1880 r. W 1872 r. odbył się pierwszy kongres prawników skandynawskich, który zapoczątkował pracę nad ujednoliceniem prawa cywilnego i administracyjnego. W latach dziewięćdziesiątych podjęto pracę nad ujednoliceniem prawa pracy. Na początku XX wieku państwa skandynawskie podjęły współpracę także w dziedzinie polityki socjalnej.

W 1907 r. powstała Północna Unia Międzyparlamentarna w ramach Unii Międzyparlamentarnej, stając się dogodnym ośrodkiem współpracy parlamentarzystów państw skandynawskich.

Po I wojnie światowej zмага się nacisk na rozwijanie współpracy i integracji krajów nordyckich. Czynią to w różnej formie nordyckie i narodowe stowarzyszenie pozarządowe, spontanicznie powstające na początku lat dwudziestych. Najważniejszymi z nich były stowarzyszenia nordyckie (po jednym w każdym państwie), utworzone w Dani, Norwegii i Szwecji w 1919 r., w Islandii w 1922 r., a w Finlandii – w 1924 r. Działają one dotychczas. Składają się z przedstawicieli kół rządowych, polityków, kół przemysłowych i handlowych, producentów rolnych, intelektualistów. W 1963 r. utworzyły one wspólny organ – Ligę Stowarzyszeń Nordyckich. Chociaż są to stowarzyszenia krajowe, mają one ten sam cel i podobne metody działania. Ich głównym celem było i jest działanie na rzecz rozwoju współpracy i integracji kulturalnej oraz gospodarczej państw nordyckich poprzez popieranie i inspirowanie przedsięwzięć zmierzających ku temu, wywieranie presji na swe rządy, aby działały w tym kierunku, propagowanie wśród swych społeczeństw powyższej współpracy i integracji.

Kryzys gospodarczy lat trzydziestych przyczynił się do dalszego zacieśnienia współpracy oraz integracji krajów nordyckich. Należy do nich zaliczyć przede wszystkim utworzenie wyspecjalizowanych komitetów międzynarodowych do spraw handlu w poszczególnych grupach towarowych, których celem była działalność na rzecz liberalizacji handlu między powyższymi państwami. Poczęły się regularnie odbywać konferencje ministrów polityki socjalnej, spraw zagranicznych, sprawiedliwości, oświaty, handlu i innych. Zadaniem ich było zacieśnienie współpracy w powyższych dziedzinach między krajami nordyckimi.

W październiku 1938 r. duński minister spraw zagranicznych, P. Munch, w imieniu rządu Danii zaproponował państwom nordyckim utworzenie stałego ciała konsultatywnego. W jego skład wchodziłoby przedstawiciele rządów (premierzy i ministrowie spraw zagranicznych) oraz delegaci parlamentów, wybrani przez nie spośród swego grona. Zbierałoby się ono raz w roku na dwutygodniową sesję w celu przedyskutowania wszystkich problemów, będących przedmiotem wspólnego zainteresowania. Nie miałoby ono jednak prawa podejmowania uchwał, a nawet przeprowadzania głosowania. Do utworzenia powyższych instytucji jednak nie doszło z powodu negatywnego stanowiska pozostałych krajów skandynawskich.

2. Integracja krajów nordyckich w latach 1945–1994

A. Specyfika integracji nordyckiej

Po II wojnie światowej jeszcze bardziej rozwinął się ten kierunek integracji nordyckiej, którego specyfiką były procesy integracyjne w zakresie ustawodawstwa gospodarki, kultury, transportu, spraw socjalnych, a unikanie integracji w dziedzinie spraw wojskowych i polityki zagranicznej.

Drugim specyficznym elementem tej integracji jest to, iż w przeciwieństwie do ówczesnej integracji zachodnioeuropejskiej, nie ma ona charakteru totalnego. Oznacza to, że obejmuje ona jedynie niektóre dziedziny, a w innych rozwija się jedynie normalna współpraca międzynarodowa. Z drugiej strony integracja ta nie jest przeprowadzona według odgórnie ustalonych wieloletnich planów, a odbywa się zazwyczaj spontanicznie w miarę zaistnienia potrzeby. Jednocześnie nie wszystkie państwa nordyckie lub przedsiębiorstwa i instytucje uczestniczą w poszczególnych przedsięwzięciach integracyjnych.

Trzecim elementem specyficznym integracji nordyckiej jest to, że – kraje w niej uczestniczące – preferują integrację bezinstytucjonalną, że po dzień dzisiejszy nie utworzyły jednej ogólnonordyckiej organizacji, która zajmowałaby się całokształtem procesów integracyjnych, a te, które powstały (przede wszystkim Rada Nordycka i Nordycka Rada Ministrów) – w przeciwieństwie do Wspólnot Europejskich – nie mają żadnych uprawnień ponadnarodowych. Procesy integra-

cyjne są inspirowane przez dziesiątki różnego typu pozarządowych komitetów międzynarodowych, z drugiej zaś strony przez dziesiątki międzynarodowych komitetów, które ponadto podejmują decyzje w sprawie podjęcia poszczególnych przedsięwzięć integracyjnych, nadzorują oraz koordynują ich realizację.

Niezależnie od nich procesami integracyjnymi zajmują się ministrowie analogicznych resortów, szefowie urzędów centralnych i innych z państw nordyckich, którzy spotykają się regularnie dwa lub więcej razy w roku na tzw. spotkaniach konsultacyjnych oraz wreszcie wspomniane wyżej dwie najważniejsze organizacje nordyckie, tj. Rada Nordycka i Nordycka Rada Ministrów.

B. Rozwój procesów integracyjnych w poszczególnych dziedzinach życia krajów nordyckich

Ogólne ramy, zasady i kierunki współpracy oraz integracji krajów nordyckich reguluje umowa w sprawie współpracy tych krajów w dziedzinie prawnej, społecznej, gospodarczej, komunikacyjnej i w innych dziedzinach, podpisana 23 marca 1962 r. w Helsinkach; modyfikowana w 1971, 1974, 1983, 1985 i 1993 r. Nie wytycza ona jednak konkretnych celów (np. nie mówi jak daleko ma być zaawansowana integracja w poszczególnych dziedzinach), nie ustanawia żadnych konkretnych terminów a wersja pierwotna nie powoływała do życia żadnej instytucji nordyckiej dla inspirowania, koordynowania lub nadzorowania procesów współpracy i integracji. Zazwyczaj dopiero w oparciu o powyższą umowę zawierane są konkretne umowy, przewidujące podjęcie tych lub innych przedsięwzięć integracyjnych.

a. Integracja w dziedzinie gospodarki. Bezpośrednio po II wojnie światowej zostały reaktywowane – działające w okresie międzywojennym – wyspecjalizowane komitety międzynarodowe do spraw handlu, których zadaniem było działanie na rzecz liberalizacji handlu między państwami nordyckimi. Doprowadziły one do utworzenia w 1948 r. Nordyckiego Komitetu Współpracy Ekonomicznej. Bezpośrednio po powołaniu podjął on prace nad utworzeniem przez powyższe państwa wspólnego rynku. Wstępny projekt przedstawił on już w 1950 r.

Ubocznym efektem tego projektu było utworzenie w 1954 r. wspólnego rynku pracy przez Danię, Finlandię, Norwegię i Szwecję. W 1982 r. konwencja ta została zmodyfikowana. Objęła ona dodatkowo następujące problemy: szkolenie zawodowe, readaptację i rehabilitację zawodową. Do konwencji przystąpiła dodatkowo Islandia.

W 1954 r., w wyniku zalecenia Rady Nordyckiej, został utworzony Komitet Współpracy Ekonomicznej Państw Skandynawskich, którego celem było m.in. kontynuowanie prac nad utworzeniem wspólnego rynku. Komitet ten przedstawił w 1957 r. plan utworzenia unii celnej pod nazwą „Północny Wspólny Rynek”, któ-

ry przewidywał: zniesienie taryf celnych i wszelkich ograniczeń w handlu między państwami skandynawskimi; utworzenie jednej, zewnętrznej taryfy celnej; koordynowanie polityki inwestycyjnej i finansowej oraz utworzenie wspólnego banku inwestycyjnego. Początkowo wspólny rynek miał obejmować towary stanowiące około 80% wymiany handlowej Danii, Norwegii i Szwecji z 1955 r. Dla niektórych towarów przewidywano wprowadzenie okresu przejściowego – pięć, dziesięć lat. Wspólny rynek nie obejmowałby produktów rolnych, wyrobów rybnych, tekstyliów oraz niektórych wyrobów metalowych.

W połowie 1959 r. odbyły się w Kungälv rokowania państw skandynawskich w tej sprawie. Zakończyły się one fiaskiem na skutek sprzeczności interesów przede wszystkim Danii z interesami Szwecji i Norwegii. Te dwa ostatnie kraje były przeciwnie integracji rynku rolno-spożywczego, obawiając się konkurencji prężnego rolnictwa duńskiego. Z drugiej strony, Dania i Norwegia uważały, że mechanizm rynku będzie preferował najbardziej uprzemysłowioną Szwecję. Wreszcie Dania i Szwecja nie zgadzały się na – ich zdaniem – zbyt daleko idące żądania Norwegii, mające na celu zabezpieczenie interesów jej rolnictwa.

Spadek zainteresowania utworzeniem nordyckiego wspólnego rynku nastąpił w drugiej połowie 1959 r., z chwilą przystąpienia Danii, Norwegii i Szwecji do Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu (EFTA).²

Od 1 I 1967 r. zostały zniesione cła na artykuły przemysłowe w ramach EFTA, a więc również między powyższymi państwami skandynawskimi. Realizując to, EFTA faktycznie osiągnęła szczyt możliwości działania, nie była natomiast w stanie zrealizować drugiego celu – zjednoczenia rynków państw EFTA i Wspólnoty Europejskiej, który był niezmiernie ważny dla gospodarki państw skandynawskich. Jednocześnie w 1967 r. załamała się druga runda rokowań Wielkiej Brytanii o przystąpienie do tej Wspólnoty. Tym samym oddaliła się możliwość przystąpienia lub stowarzyszenia się państw skandynawskich z powyższą organizacją.

W tej sytuacji wrócono w Skandynawii do koncepcji utworzenia własnego ugrupowania gospodarczego. Podczas sesji Rady Nordyckiej w lutym 1968 r. Dania wystąpiła z projektem utworzenia nordyckiej organizacji współpracy gospodarczej (Nordick Ekonomiskt Samarbete), znanej pod skrótem NORDEK. Przez następne półtora roku wypracowano kilka wersji powyższej organizacji. Przewidywały one: utworzenie unii celnej, przy czym taryfa celna miała nie obowiązywać wobec pozostałych państw EFTA oraz nordyckiego wspólnego rynku rolnego, opartego na rozwiązaniach istniejących we Wspólnocie Europejskiej; ustanowienie wspólnego rynku finansowo-kapitałowego wraz ze wspólną instytucją finan-

2 Zob. rozdział III niniejszej części.

sową; wspólnego poolu atomowego (Atom-SAS); prowadzenie wspólnej polityki gospodarczej i przemysłowej; ujednolicenie prawa gospodarczego państw członkowskich; utworzenie wspólnego programu pomocy dla państw trzecich, prowadzenie wspólnych prac badawczych; utworzenie w ramach organizacji ponadnarodowych organów.

W przeciwieństwie do planów z lat pięćdziesiątych, tym razem zakładano, że ugrupowanie integracyjne obejmuje nie trzy, lecz cztery państwa skandynawskie, tj. Danię, Finlandię, Norwegię i Szwecję.

Największe kontrowersje przy wypracowaniu planu utworzenia tego ugrupowania wywoływały przede wszystkim sprawy rolnictwa i rybołówstwa ze względu na skrajnie sprzeczne interesy, głównie Danii i Norwegii. Siłą napędową idei utworzenia powyższej organizacji była Szwecja, która gotowa była udzielić wiele koncesji na rzecz pozostałych państw za zgodę utworzenia NORDEK. Mając najbardziej rozwiniętą gospodarkę, spodziewała się ona największych korzyści z funkcjonowania tej organizacji. Również Dania aktywnie działała na rzecz utworzenia NORDEK, widząc w nim dużą szansę podniesienia swego eksportu rolnego. Jednak część duńskich kół przemysłowych była przeciwko tej idei, uważając że wprowadzenie wspólnej taryfy celnej spowoduje wzrost cen importowych surowców, a tym samym wzrost kosztów produkcji. Takie same argumenty wysuwały norweskie koła przemysłowe. Przeciwko tej organizacji występowali też norwescy i fińscy producenci rolni, którzy uważali, że eksport rolny Danii spowoduje poważne zakłócenia w gospodarce rolnej tych państw. Norwegia z kolei dążyła do maksymalnego zabezpieczenia interesów jej rybołówstwa, co napotykało opory Danii, a w pewnym stopniu również Szwecji. Finlandia podchodziła do powyższych spraw z dużą rezerwą, mając wątpliwości, czy udział w tego typu ugrupowaniu nie zaszkodzi jej polityce niezaangażowania.

24 VII 1969 r. międzyskandynawski komitet ekspertów przekazał rządowi państw skandynawskich projekt traktatu powołującego do życia Nordycką Unię Ekonomiczną (NORDEK). Projekt miał wejść w życie od 1 stycznia 1971 r., po uprzednim ratyfikowaniu go przez powyższe cztery państwa. Miał być zawarty na dziesięć lat. Zrezygnowano w nim z koncepcji utworzenia organów ponadnarodowych i z utworzenia przez państwa skandynawskie wspólnego poolu atomowego (Atom-SAS). Wspólna taryfa celna miała obowiązywać wobec państw trzecich od 1 I 1972 r., ogólne zaś zasady polityki rolnej i finansowania rolnictwa – od 1 I 1974 r. Nie osiągnięto wówczas jeszcze zgody co do dalszych etapów realizacji unii gospodarczej.

W grudniu 1969 r. Francja zrezygnowała z opozycji wobec koncepcji przystąpienia Wielkiej Brytanii, Danii, Norwegii i Irlandii do Wspólnoty Europej-

skiej. Dążąc do przystąpienia lub stowarzyszenia się z tą Wspólnotą Dania, Norwegia i Szwecja chciały jednocześnie powiązać NORDEK ze Wspólnotą.

5 II 1970 r. na sesji Rady Nordyckiej w Reykjaviku zostało zawarte wstępne porozumienie między rządami powyższych czterech państw skandynawskich o utworzeniu NORDEK. 25 III 1970 r. rząd Finlandii postanowił jednak nie podpisywać tego traktatu uważając, że w świetle ewentualnego wejścia Danii i Norwegii do Wspólnoty Europejskiej oraz powiązania NORDEK z tą Wspólnotą, obecność Finlandii w tej organizacji może zagrozić jej polityce niezaangażowania.

Dania, Norwegia i Szwecja podejmowała jeszcze wysiłki na rzecz utworzenia powyższej organizacji w zmniejszonym składzie, tj. bez Finlandii, pod nazwą SKANDEK. Idea ta upadła jednak z powodu powszechnej jej krytyki. Obawiano się mianowicie, że jej realizacja spowoduje m.in. „osamotnienie” gospodarcze Finlandii. Wpłynął na to również fakt, że jedynie Dania ostatecznie przystąpiła do Wspólnoty Europejskiej z dniem 1 I 1973 r.

Od tej pory ostatecznie zaniechano prób utworzenia przez kraje nordyckie unii celnej czy wspólnego rynku, a niektóre ich elementy były realizowane pośrednio, tj. poprzez udział w przedsięwzięciach integracyjnych realizowanych w innych europejskich ugrupowaniach gospodarczych. I tak w 1970 r. do Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu przystąpiła Islandia, a w 1985 r. – Finlandia, w rezultacie czego cztery państwa nordyckie zniosły w ramach tej organizacji (a więc także między sobą) cła na towary przemysłowe. Z kolei w latach 1972–1973 zawarły one ze Wspólnotą Europejską umowy o utworzeniu strefy wolnego handlu na artykuły przemysłowe, co oznaczało, że zniosły także cła w obrocie towarowym z Danią.

Z kolei 1 I 1994 r. wszedł w życie układ w sprawie utworzenia Europejskiego Obszaru Gospodarczego,³ w wyniku którego państwa członkowskie Wspólnoty Europejskiej oraz Finlandia, Islandia, Norwegia, Szwecja i Austria postanowiły doprowadzić do swobodnego obrotu między sobą towarów przemysłowych, siły roboczej, kapitału i usług.

Od początku lat siedemdziesiątych kraje nordyckie poczęły tworzyć szereg wspólnych instytucji zajmujących się finansowaniem rozwoju gospodarczego, badaniami gospodarczymi, normalizacją. Po kilkunastu latach negocjacji 15 grudnia 1975 r. została podpisana umowa, powołująca do życia Nordycki Bank Inwestycyjny, który rozpoczął działalność 9 VI 1976 r. Głównymi siłami tej idei były szwedzkie koła gospodarcze, a w latach siedemdziesiątych także koła norweskie, wzbogacone na wydobyciu norweskiej ropy naftowej na Morzu Północnym. Podstawowym celem Banku jest intensyfikacja współpracy państw nordyckich przy

3 Zob. rozdział IV niniejszej części.

realizacji przedsięwzięć będących przedmiotem wspólnego zainteresowania. Działalność Banku koncentruje się na finansowaniu rozbudowy systemu energetycznego na północnych obszarach na pograniczu norwesko-szwedzkim, rozbudowie sieci elektrowni wodnych w Islandii, rozbudowie kopalnictwa i zakładów przetwórstwa metali kolorowych oraz przemysłu drzewnego. Ponadto finansuje on wszelkie przedsięwzięcia służące podniesieniu konkurencyjności eksportu państw nordyckich.

Od 1982 r. Bank udziela pożyczek wiarygodnym kredytowo krajom rozwijającym się oraz państwu Europy środkowo-wschodniej. Pożyczki te mogą być udzielane do 25 lat na pokrycie do 50% kosztów projektu i są w 90% gwarantowane przez rządy państw nordyckich. Może też udzielać pożyczek inwestycyjnych, na zasadach komercyjnych, przedsiębiorstwom nordyckim, realizującym projekty inwestycyjne poza obszarem państw nordyckich oraz sektorowi prywatnemu w państwach nadbałtyckich.

Kapitał banku pierwotnie wynosił 800 mln Specjalnych Praw Ciągnięcia (SDR),⁴ w 1995 r. – 2,4 mld SDR. Udział państw członkowskich w jego kapitale zakładowym jest proporcjonalny do ich dochodu narodowego brutto.

W celu popierania kooperacji między przedsiębiorstwami z państw członkowskich oraz maksymalnie efektywnego wykorzystywania środków dla rozwoju technologii w 1973 r. został utworzony Nordycki Fundusz Przemysłowy. Jego kapitał wynosi 50 mln koron szwedzkich. Udziela on dotacji i pożyczek na badania i wprowadzenie w życie projektów, służących więcej niż jednemu państwu członkowskiemu. W 1973 r. powołano do życia NORDTEST, zajmujący się badaniami technicznymi i standaryzacją.

Wreszcie w 1980 r. powstała Rada Badań Ekonomiki Nordyckiej, która zajmuje się promowaniem badań współzależności między ekonomikami poszczególnych państw członkowskich.

W nikłym stopniu, mimo podejmowania wielu wysiłków, udało się zliberalizować przepływ kapitału między krajami nordyckimi. Istnieje natomiast ścisła współpraca między organami finansowymi krajów nordyckich (np. odbywają się regularne spotkania ministrów finansów oraz spotkania prezesów centralnych banków nordyckich).

Kraje nordyckie prowadzą szczególnie intensywną działalność na rzecz rozwoju gospodarczego północnych ich obszarów oraz wspólnych obszarów przygranicznych. Promują i finansują wspólne przedsięwzięcia na rzecz rozbudowy infrastruktury telekomunikacyjnej, transportowej i energetycznej w tych regionach, roz-

4 Umowna jednostka rozliczeniowa utworzona przez Międzynarodowy Fundusz Walutowy (IFM).

wój współpracy administracji oraz rozwój handlu w graniczących ze sobą regionach.

Zaawansowana jest integracja w dziedzinie energetyki. Wspólnie sfinansowano budowę szeregu elektrowni, jak też rozbudowę sieci przekazywania energii elektrycznej. Dotyczy to szczególnie północnych regionów krajów skandynawskich. W 1957 r. utworzono Komitet do spraw Pokojowego Wykorzystania Energii Atomowej. Za jego pośrednictwem państwa nordyckie zakupują paliwo jądrowe do swych reaktorów atomowych, opracowują zasady ich eksploatacji, normy bezpieczeństwa w tym zakresie.

W 1986 r. podjęto realizację pierwszego, a w 1989 r. drugiego wieloletniego programu współpracy gospodarczej państw nordyckich. Przewidują one: rozbudowę (głównie na północy) sieci energetycznej i gazowej; zniesienie wszelkich ograniczeń utrudniających funkcjonowanie wspólnego rynku pracy; działanie na rzecz podniesienia konkurencyjności przemysłów nordyckich; podjęcie wspólnych inwestycji infrastrukturalnych (budowę połączeń drogowych i kolejowych). W 1948 r. powstało wspólne towarzystwo lotnicze państw skandynawskich – SAS.

b. Integracja w dziedzinie transportu i telekomunikacji. W 1958 r. została zawarta konwencja, znosząca obowiązek posiadania paszportów i wiz również dla obywateli państw nienordyckich przy podróżowaniu w obrębie państw skandynawskich. W tym samym roku zniesiono wymóg posiadania jakichkolwiek dokumentów poza prawem jazdy przy podróżowaniu pojazdami mechanicznymi na tym obszarze. W 1953 r. kraje nordyckie zawarły konwencję regulującą problemy transportu towarów wzdłuż ich wybrzeża. W 1964 r. ujednolicono opłaty za transport towarów koleją oraz taryfy tranzytowe. W tym samym roku podpisano konwencję ustanawiającą z terytoriów państw nordyckich (z wyjątkiem Islandii) jednolity obszar ubezpieczeniowy w odniesieniu do wypadków powstałych w czasie podróżowania przez ich terytorium pojazdami mechanicznymi. Pod koniec lat sześćdziesiątych ustanowiono wspólne przepisy ruchu drogowego, jak też utworzono wspólne centrum badawcze zajmujące się problemami bezpieczeństwa ruchu drogowego.

Dania, Norwegia i Szwecja zbudowały wspólnie stację pływającą na Morzu Północnym, której zadaniem jest czuwanie nad bezpieczeństwem żeglugi statków na tym morzu oraz prowadzenie badań meteorologicznych.

W 1973 r. zawarto konwencję, na podstawie której podjęto budowę stałego połączenia drogowego przez Cieśninę Sund między Danią i Szwecją, która przewidywała m.in. wybudowanie dziesięciokilometrowego mostu z Malmö do wyspy Saltholm, leżącej w środku tej cieśniny, a następnie ośmiokilometrowego tunelu do Kopenhagi. Ponadto przewidywała ona wybudowanie do końca lat osiemdzie-

siątych tunelu kolejowego przez powyższą cieśninę między Helsinborgiem po stronie szwedzkiej i Helsingorem po stronie duńskiej.

6 XI 1972 r. została zawarta przez wszystkie kraje nordyckie umowa w sprawie współpracy w dziedzinie transportu i komunikacji lądowej, powietrznej i morskiej, łączności pocztowej i telekomunikacji, z wyłączeniem problemów bezpieczeństwa na drogach oraz polityki morskiego i powietrznego transportu międzynarodowego. Jej celem było wzmocnienie i rozszerzenie współpracy tych państw na rzecz uproszczenia i zwiększenia efektywności ich transportu i komunikacji.

Od lat siedemdziesiątych po dzień dzisiejszy kraje nordyckie wspólnymi siłami, niezwykle intensywnie rozbudowują sieć dróg oraz połączenia telekomunikacyjne na północnych ich obszarach.

1 stycznia 1989 r. weszła w życie umowa istotnie liberalizująca opłaty drogowe pobierane w transporcie między krajami nordyckimi.

c. Zbliżanie i ujednolicanie polityki socjalnej. W związku z ustanowieniem wspólnego rynku siły roboczej w 1954r. między czterema państwami skandynawskimi podjęto jednocześnie intensywne prace na rzecz zbliżenia i ujednolicenia polityki socjalnej tych państw. Chodziło przede wszystkim o zapewnienie obywatelom państw pracującym w innych państwach tych samych uprawnień socjalnych, które mają obywatele państwa pobytu. W ich rezultacie w 1955 r. została podpisana konwencja w sprawie ubezpieczeń społecznych, która wprowadziła jeden wspólny system bezpłatnych usług lekarskich, emerytur, świadczeń socjalnych w razie choroby, inwalidztwa, nieszczęśliwego wypadku, brzemienności i okresu macierzyństwa, rent dla sierot, itp. Zastąpiła ona szesnaście wielostronnych i dwustronnych umów międzynarodowych. W 1966 r. konwencja została uzupełniona i rozszerzona dodatkowym protokołem. W 1981 r. została ona zmodyfikowana. Powyższym systemem zostały objęte zawody (w tym lekarze, dentyści, farmaceuci, pielęgniarki, architekci, notariusze), w przypadku których nie obowiązywała konwencja z 1954 r. o wspólnym rynku siły roboczej. W związku z utworzeniem Europejskiego Obszaru Gospodarczego, na terenie którego poczęły obowiązywać dyrektywy Wspólnoty Europejskiej w sprawach socjalnych, państwa nordyckie zawarły w czerwcu 1992 r. nową konwencję o ubezpieczeniach socjalnych.

W 1975 r. została zawarta umowa między krajami nordyckimi w sprawie świadczeń socjalnych dla kobiet będących w ciąży i w okresie macierzyństwa. W tym samym roku utworzono Nordycką Radę do spraw Medycyny, której celem jest działanie na rzecz polepszenia działalności służby zdrowia w powyższych krajach.

W latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych utworzono kilkanaście wyspecjalizowanych instytucji, zajmujących się szkoleniem kadr do prowadzenia

działalności w dziedzinie socjalnej, różnego typu ośrodki szkoleniowe, w tym rehabilitacji zawodowej.

d. Ujednolicanie ustawodawstwa. Kraje nordyckie doprowadziły do szerokiej unifikacji prawa w takich dziedzinach, jak: prawo finansowe, majątkowe, rodzinne, procedura cywilna i karna, obywatelstwo, ubezpieczenia socjalne, prawo autorskie, lotnicze, prawo drogowe. W związku z tym kraje nordyckie zawarły kilkadziesiąt konwencji, w tym np.:

- konwencję o daleko idącej pomocy prawnej przy ściganiu wykroczeń i ekstradycji (1958 r.), która uzupełniała konwencję krajów nordyckich z 1948 r. w sprawie uznawania wyroków sądów państw nordyckich;
- omówioną wyżej konwencję w sprawie ubezpieczeń społecznych (1955 r.) ;
- porozumienie w sprawie jednolitego prawa patentowego (1964 r.); patent uznany w jednym kraju jest automatycznie ważny w pozostałych krajach nordyckich. W 1959 r. został utworzony wspólny organ patentowy, mogący podejmować decyzje w imieniu wszystkich analogicznych organów narodowych;
- umowę przyznającą obywatelom krajów nordyckich, zamieszkałym w innym kraju nordyckim, czynne i bierne prawo wyborcze do organów administracji i samorządów lokalnych w państwie zamieszkania (1973 r.).

Działalność na rzecz ujednolicenia prawa krajów nordyckich prowadzi szereg stałych wspólnych instytucji, w tym np. Rada do spraw Kryminologii, Nordycki Instytut Prawa Morskiego, Stały Komitet Prawa Karnego.

e. Ujednolicanie polityki w zakresie ochrony środowiska. 19 II 1974 r. Dania, Finlandia, Norwegia i Szwecja podpisały umowę w sprawie ochrony środowiska, która weszła w życie w październiku 1976 r. Reguluje ona działalność krajów nordyckich na rzecz zwalczania lub limitowania działalności szkodliwej dla naturalnego środowiska człowieka. W 1978 r. ustalono jednolite zasady określania natężenia hałasu powodowanego przez ruch drogowy, celem eliminowania nadmiernego hałasu. W 1982 r. powołano do życia Nordycki Instytut Badawczy do spraw Środowiska Pracy. W 1989 r. zawarto konwencję w sprawie środowiska pracy.

W latach osiemdziesiątych Dania i Szwecja zawarły umowę w sprawie zwalczania zanieczyszczenia cieśniny Sund, zaś Finlandia i Szwecja w sprawie ochrony środowiska Zatoki Botnickiej.

W 1988 r. Nordycka Rada Ministrów zaaprobowwała wieloletni plan współpracy krajów nordyckich w zakresie ochrony środowiska.

W 1990 r. została utworzona Nordycka Korporacja Finansowa Ochrony Środowiska, celem udzielenia pomocy finansowej państwom Europy Środkowows-

chodniej w realizacji inwestycji na rzecz ochrony środowiska. Udziela ona pomocy w realizacji tych projektów, w których bierze udział co najmniej jeden partner z państw nordyckich. Do 1994 r. zaakceptowała ona udzielenie pomocy dla 36 projektów realizowanych w Polsce, Czechach, Słowacji, Litwie, Łotwie, Estonii i Rosji.

W 1994 r. postanowiono przedłużyć działalność Korporacji do r. 2001, przy czym zwiększono jej kapitał do 80 mln. ECU.⁵

f. Współpraca w dziedzinie oświaty, nauki i kultury. Jest ona bardziej zaawansowana niż w krajach zachodnich. Polega ona na:

- uzgadnianiu przez stosowne instytucje krajów nordyckich programów nauczania oraz wymogów egzaminacyjnych w szkołach podstawowych i średnich, a w pewnym stopniu także w szkołach wyższych; uzgadniania powyższe są obowiązkowe;
- ustanowieniu i finansowaniu prawie że dwudziestu wspólnych uczelni, instytutów badawczych i podyplomowych instytutów specjalistycznych. Do najbardziej znanych należą: Nordycki Instytut Fizyki Teoretycznej w Kopenhadze, Nordyckie Studium Dziennikarzy w Aarhus, Nordycki Instytut Folkloru w Helsinkach, Nordyckie Kolegium Higieny w Goeteborgu, Nordycki Instytut Prawa Morskiego w Oslo, Nordycki Instytut Planowania Społecznego w Sztokholmie, Nordycki Instytut Afryki w Uppsali, Nordycki Instytut Studiów Azjatyckich w Kopenhadze;
- uznawania dyplomów wydawanych przez wyższe uczelnie w innych państwach nordyckich;
- koordynowaniu propagandy radiowej, telewizyjnej i prasowej w tych państwach, aktywnej wymiany materiałów między tymi instytucjami;
- prowadzeniu wspólnych akcji rozpowszechniania w świecie literatury pięknej, sztuki, folkloru nordyckiego, m.in. poprzez organizowanie wspólnych wystaw kulturalnych, finansowanie tłumaczenia literatury nordyckiej na inne języki;
- publikowaniu informacji na nowych pozycjach w literaturze w wydawanym od 1993 r. periodyku „Nordisk Literatur”;
- utworzeniu w Reykjavíku „Domu Północy” – wspólnego ośrodka kulturalnego państw nordyckich;
- przyznawaniu rokrocznie (od 1962 r.) nagrody Rady Nordyckiej w dziedzinie literatury oraz co trzy lata (od 1963 r.) nagrody w dziedzinie muzyki;

⁵ Europejska Jednostka Walutowa utworzona w ramach Wspólnot Europejskich – zob. pkt 1 C z rozdziału V części pierwszej.

- finansowaniu wymiany kulturalnej między państwami skandynawskimi, propagowaniu sztuki nordyckiej w państwach trzecich, finansowaniu wspólnych badań w dziedzinie kultury i sztuki, przydzielaniu stypendiów wybitnym uzdolnionym studentom i młodym naukowcom. Środki finansowe pochodzą od Nordyckiego Funduszu Kultury, utworzonego w 1965 r., zarządzanego przez komitet międzyrządowy pod kontrolą Rady Nordyckiej, który z kolei otrzymuje je z budżetów krajów nordyckich.

Wspólne uczelnie, instytuty i kursy szkoleniowe oraz wiele innego typu wspólnych akcji kulturalno-oświatowych (łącznie ponad pięćdziesiąt) jest finansowanych z budżetu nordyckiej współpracy kulturalnej Nordyckiej Rady Ministrów.

15 III 1971 r. rządy krajów nordyckich zawarły umowę o współpracy kulturalnej, zmodyfikowaną w 1981 i 1985 r. Na jej podstawie został powołany cały system organizacyjny dla rozwijania tej współpracy, na którego czele stoi Rada Ministrów, zbierająca się raz w roku. Pracą bieżącą kieruje Komitet Wyższych Urzędników; sprawy administracyjne prowadzi Sekretariat na czele z dyrektorem, z siedzibą w Kopenhadze.

g. Współpraca w dziedzinie polityki zagranicznej i obronnej. Jak już wielokrotnie wspomniano, kraje nordyckie w zasadzie unikały podejmowania współpracy – szczególnie w formie instytucjonalnej – w dziedzinie polityki zagranicznej i obronnej. Jeśli chodzi o politykę obronną, to wyjątek stanowiła druga połowa lat czterdziestych. Mianowicie w latach 1948–1949 działał Skandynawski Komitet Obrony, którego celem miało być doprowadzenie do utworzenia sojuszu obronnego państw skandynawskich. Na początku 1949 r. Szwecja zaproponowała Danii i Norwegii utworzenie Skandynawskiego Paktu Obronnego. Istotą tej propozycji było utrzymanie należności Skandynawii wobec przygotowań do utworzenia Organizacji Paktu Północnoatlantyckiego, jak też niezależności od nacisków ze strony ZSRR. W związku jednak z tym, że w 1949 r. Dania, Islandia i Norwegia przystąpiły do tej organizacji, sojusz obronny państw skandynawskich nie doszedł do skutku.

Sytuacja powyższa wynikała z faktu, że jak już wyżej stwierdzono, Dania, Islandia i Norwegia są członkami Organizacji Paktu Północnego Atlantyku, a więc organizacji militarnej, zaś Szwecja prowadziła politykę państwa neutralnego, zaś Finlandia – politykę niezaangażowaną.

Z kolei jeśli chodzi o współpracę w zakresie polityki zagranicznej, to ograniczała się ona cały czas do koordynowania na forum Rady Nordyckiej lub nordyckiej Rady Ministrów, w oparciu o stosowne postanowienia umowy o współpracy tych państw z 23 III 1962 r., ich stanowiska wobec problemów, głównie gospodarczych i technicznych, będących przedmiotem obrad organizacji i konferencji międzynarodowych, szczególnie zaś: Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu,

Organizacji Narodów Zjednoczonych i szeregu jej organizacji wyspecjalizowanych oraz Organizacji Współpracy i Rozwoju Gospodarczego (OECD).

Zazwyczaj udawało się wypracować wspólne stanowisko wobec większości dyskutowanych tam spraw. Niekiedy zdarzały się przypadki, że państwa nordyckie wysyłały wspólną delegację na niektóre konferencje (np. na rokowania w sprawie obniżki taryf celnych w ramach tzw. rundy Kennedy'ego w latach 1966–1967).

Ponadto kraje nordyckie koordynują swoją politykę udzielania pomocy technicznej krajom trzecim.

Po raz pierwszy po II wojnie światowej, w 1992 r., na forum Rady Nordyckiej dyskutowano koncepcję nordyckiej polityki zagranicznej, w tym problemy bezpieczeństwa tych państw. W 1993 r. Szwecja zaproponowała, by współpracę krajów nordyckich rozciągnąć na kontrolę przestrzeni powietrznej nad Bałtykiem oraz na systemy obronne tych państw. W grudniu 1994 r. ministrowie obrony państw nordyckich podpisali porozumienia o współpracy w dziedzinie zaopatrzenia w sprzęt wojskowy oraz o współpracy naukowo-badawczej w zakresie rozwoju technologii zbrojeniowych.

3. Perspektywy rozwoju integracji krajów nordyckich po 1994 r.

1 stycznia 1995 r. Finlandia i Szwecja stały się członkami Unii Europejskiej, w rezultacie czego większość krajów nordyckich – gdyż ponadto Dania była członkiem Wspólnot Europejskich od 1 stycznia 1973 r. – należy do Unii. Fakt ten nie oznaczał jednak rozpoczęcia się procesów dezintegracyjnych między powyższymi trzema państwami a Norwegią i Islandią. Od 1993 r. wszystkie bowiem powyższe państwa tworzą wspólnie z państwami Unii Europejskiej wspomniany już wyżej Europejski Obszar Gospodarczy, w ramach którego dąży się do utworzenia swobodnego przepływu towarów przemysłowych, siły roboczej, kapitału i usług.

Jest jednak rzeczą zrozumiałą, że w przypadku Danii, Finlandii i Szwecji nastąpi przyspieszenie i rozszerzenie integracji z pozostałymi krajami członkowskimi Unii. Wyrażać się to będzie przede wszystkim w udziale we wspólnej polityce rolnej i szeregu innych wspólnych politykach gospodarczych, budowie unii walutowej, udziale w limitowanej wspólnej polityce zagranicznej i obronnej, współpracy w dziedzinie sprawiedliwości i spraw wewnętrznych.

W tej sytuacji jest oczywiste, że dotychczasowe znaczenie procesów integracyjnych w życiu krajów nordyckich mniej lub bardziej zmniejszy się w przyszłości. Procesy integracyjne między nimi skoncentrują się zaś przede wszystkim na: rozbudowie infrastruktury transportowej, komunikacyjnej i telekomunikacyjnej oraz energetycznej szczególnie zaś na terenie północnych ich obszarów,

w dziedzinie kultury i oświaty, praw człowieka, prawa ochrony środowiska, ochrony konsumenta, umacnianiu nordyckiej wspólnoty i tożsamości, wreszcie na zintensyfikowaniu współpracy z państwami rejonu Morza Bałtyckiego i Morza Barentsa. Priorytety te zostały ustalone przez premierów państw nordyckich na sesji Zgromadzenia Rady Nordyckiej w listopadzie 1992 r.

4. Instytucje współpracy i integracji krajów nordyckich

Jak już wyżej kilkakrotnie sygnalizowano, specyfiką integracji nordyckiej było rozpoczynanie jej na zasadzie oddolnych inicjatyw, unikanie tworzenia instytucji międzynarodowych wyposażonych w różnego typu uprawnienia ponadnarodowe, nie mówiąc już o utworzeniu jednej centralnej organizacji, która wytyczałaby zakres, etapy i tempo tej integracji. Aktualnie istnieje kilkadziesiąt różnego typu i statusu organizacji, działających na rzecz lub koordynujących i nadzorujących tę integrację.

A. Narodowe organizacje pozarządowe

Powstały one najwcześniej, zawsze spontanicznie a nie z odgórnej inspiracji. Do najważniejszych należą wspomniane już stowarzyszenia nordyckie (po jednym w każdym kraju), składające się z polityków, intelektualistów, przemysłowców, finansistów, handlowców, producentów rolnych. Ponadto w każdym kraju istnieje po kilkadziesiąt różnego typu branżowych stowarzyszeń, działających na rzecz rozwoju integracji w danej branży.

Propagują one ideę integracji nordyckiej wśród społeczeństwa poprzez organizowanie różnego typu akcji w środkach masowego przekazu, opracowywanie i wydawanie publikacji, organizowanie konferencji i seminariów, wywieranie nacisku (petycje, spotkania, demonstracje) na odpowiednie instytucje pozarządowe i rządowe, by ich postulaty były zrealizowane.

B. Międzynarodowe instytucje pozarządowe

Instytucje powyższe istnieją, z reguły po jednej, w poszczególnych dziedzinach życia gospodarczego, społecznego, kulturalnego i innych państw nordyckich. Do najważniejszych należy Nordycki Komitet Współpracy Ekonomicznej. Ich sposób działania jest analogiczny, jak narodowych organizacji pozarządowych. Ponadto koordynują one działalność narodowych organizacji pozarządowych na rzecz integracji nordyckiej, zgłaszają propozycje i usiłują wywierać naciski na Nordycką Radę Ministrów i Radę Nordycką.

Ponadto istnieje ponad 20 różnego typu wspólnych instytucji w dziedzinie oświaty, nauki, kultury, spraw socjalnych i ochrony zdrowia (np. wspólne uczelnie, ośrodki studiów podyplomowych, ośrodki badawcze, dokumentacyjne i info-

rmacyjne), które kształcą kadry dla koordynowania, zarządzania lub działania w zintegrowanych dziedzinach życia względnie ich dalszego integrowania, badania stanu i możliwości rozwoju integracji nordyckiej, jej propagowania.

C. Instytucje międzyrządowe

Z inicjatywy rządów krajów nordyckich, Nordyckiej Rady Ministrów lub Rady Nordyckiej utworzono kilkanaście organizacji, o statusie samodzielnych instytucji, których zadaniem jest inicjowanie względnie także koordynowanie i nadzorowanie lub wspomaganie (finansowo lub koncepcyjnie) procesów integracyjnych w poszczególnych dziedzinach życia krajów nordyckich. Do tego typu instytucji należą np.: Nordycki Bank Inwestycyjny, Nordycki Fundusz Przemysłowy, Komitet do spraw Współpracy w Dziedzinie Rolnictwa, Komitet do spraw Pokojowego Wykorzystania Energii Atomowej.

D. Rada Nordycka i Nordycka Rada Ministrów

Rada Nordycka i Nordycka Rada Ministrów są najważniejszymi instytucjami współpracy i integracji krajów nordyckich oraz jedynymi, które w zasadzie mają kompetencje uniwersalne.

a. Rada Nordycka. Z chwilą zintensyfikowania współpracy i integracji krajów nordyckich po II wojnie światowej, poczęły nasilać się głosy o konieczności utworzenia stałej konsultatywnej organizacji rządów i parlamentów państw nordyckich do spraw współpracy i integracji między nimi. Podczas 28 sesji Północnej Unii Międzyparlamentarnej w sierpniu 1951 r. z inicjatywą w tej sprawie wystąpił były duński premier, H. Hedtoft, w imieniu duńskiej grupy posłów socjaldemokratycznych. Unia zaaprobowała tę ideę i w 1951 r. komisja powołana spośród jej członków opracowała statut organizacji, który został przedstawiony rządowi państw nordyckich i w marcu 1952 r. był on przedmiotem obrad konferencji ministrów spraw zagranicznych Danii, Norwegii, Szwecji i Islandii. Został on zaakceptowany z niewielkimi zmianami i w tym samym roku uchwalony przez parlamenty tych państw. Rada Nordycka powstała więc nie w wyniku podpisania i ratyfikacji umowy międzynarodowej, lecz w wyniku jednostronnych rezolucji parlamentów poprzedzonych rokowaniami dyplomatycznymi. W lutym 1953 r. Rada Nordycka rozpoczęła działalność.

Parlamentarzyści fińscy brali czynny udział w pracach nad przygotowaniem projektu Rady Nordyckiej w ramach Północnej Unii Międzyparlamentarnej. Finlandia nie przystąpiła jednak w 1952 r. do Rady ze względu na nieprzychylnie stanowisko ZSRR wobec tej organizacji. Uczyniła to dopiero w 1955 r.

Statut Rady Nordyckiej był modyfikowany w 1955 r., 1957 r. i 1969 r. Na podstawie ostatnich poprawek w skład Rady Nordyckiej od 1 stycznia 1970 r.

weszły Wyspy Alandzkie należące do Finlandii i Wyspy Owcze, należące do Danii. Mają one dużą anatomię w ramach tych państw.

1 VII 1971 r. przyjęty został nowy statut Rady Nordyckiej. Został on włączony do umowy o współpracy krajów nordyckich w dziedzinie prawnej, socjalnej, gospodarczej, komunikacyjnej i w innych dziedzinach, zawartej 23 III 1962 r. w Helsinkach, jako jej część składowa (art. 39–54), na podstawie poprawek do tej umowy, podpisanych 13 II 1971 r. przez rządy powyższych krajów.

Zadania, funkcje i zasady działania. Zadania Rady Nordyckiej są określone w jej statucie bardzo ogólnikowo. W wersji pierwotnej stanowił on jedynie, że Rada ma umożliwiać parlamentom oraz rządów przeprowadzenie konsultacji „w sprawach wymagających wspólnych akcji wszystkich lub części z tych państw”. W wersji z 1971 r. stwierdza on, że Rada Nordycka stanowi forum współpracy rządów i parlamentów państw nordyckich. Jest ona ciałem „inicjującym i doradczym w sprawach dotyczących współpracy między powyższymi państwami lub niektórymi z nich, szczególnie zaś wynikających z tej (tj. z 1962 r.) i innych umów”.

Statut nie precyzuje zatem dokładnie zakresu działania Rady. Ze sformułowań pierwotnej wersji statutu wynikało, że mogła ona zajmować się wszystkimi problemami interesującymi państwa nordyckie. Wersja statutu z 1972 r. uściśla nieco ten zakres stwierdzając, że może ona inicjować i doradzać przedsięwzięcia na rzecz rozwoju współpracy wszystkich lub niektórych państw w zakresie problemów, którymi będą one zainteresowane, a szczególnie wynikających z różnego rodzaju umów o współpracy, zawartych między nimi.

Funkcje Rady polegają na dyskutowaniu spraw interesujących wszystkie lub część państw nordyckich, opracowywaniu wniosków mających na celu rozwijanie współpracy między nimi i przesyłaniu ich rządów lub Nordyckiej Radzie Ministrów z zaleceniem realizacji. Ponadto jest ona uprawniona do dokonywania corocznej oceny działalności Nordyckiej Rady Ministrów na podstawie przedkładanych jej raportów oraz uchwalania zaleceń pod adresem tej ostatniej. W obydwu przypadkach zalecenia Rady Nordyckiej mają charakter jedynie doradczy. Rządy i Nordycka Rada Ministrów są zobowiązane do informowania Rady Nordyckiej o akcjach podjętych w związku z uchwałami podjętymi pod ich adresem. Nie dysponuje ona jednak żadnymi sankcjami, poza wyrażaniem ubolewania, w przypadku gdy adresaci nie realizują jej rezolucji.

Organy

- *Zgromadzenie Plenarne* jest naczelnym organem Rady Nordyckiej. Składa się ono z delegatów parlamentów i rządów Danii, Finlandii, Islandii, Norwegii i Szwecji oraz delegatów autonomicznych władz ustawodawczych i wykonawczych Wysp Alandzkich i Wysp Owczych. Do 1969 r. Dania, Fin-

landia, Norwegia i Szwecja delegowały po szesnastu, a Islandia – pięciu parlamentarzystów. Od 1970 r. Dania deleguje szesnastu, Finlandia – osiemnastu, Islandia – siedmiu, Norwegia – dwudziestu, Szwecja – dwudziestu, Wyspy Owcze, Grenlandia i Wyspy Alandzkie – po dwóch parlamentarzystów. Delegaci parlamentów wybierani są przez same parlamenty spośród ich członków. Są to z reguły główni działacze partii politycznych, ale tylko ci, którzy nie wchodzi w skład rządów. Delegaci winni reprezentować proporcjonalnie wszystkie występujące w parlamentach partie polityczne.

Delegaci do Rady Nordyckiej nie zasiadają w zespołach narodowych, lecz w porządku alfabetycznym swych nazwisk. Nie otrzymują żadnych mandatów od swych parlamentów lub rządów, głosują według własnego uznania. Każdy z nich dysponuje jednym głosem. Nie zdają nikomu sprawozdania ze swej działalności i nie są przed nikim odpowiedzialni.

Statut Rady nie określa natomiast liczby przedstawicieli rządów w Zgromadzeniu, ani liczby ekspertów, którzy mogą im towarzyszyć. Sprawa ta jest pozostawiona do uznania samych rządów. W praktyce na sesje Zgromadzenia każdy rząd wysyła przeciętnie ośmiu – dziesięciu ministrów, tak że w każdej jego sesji bierze udział około czterdziestu pięciu – pięćdziesięciu ministrów. Charakterystyczna jest ranga przedstawicieli rządowych; są to zwykle premierzy, ministrowie spraw zagranicznych, handlu, finansów, sprawiedliwości, polityki socjalnej, kultury. Również oni nie zasiadają w zespołach narodowych, lecz w kolejności alfabetycznej swych nazwisk. Każdej delegacji rządowej towarzyszy kilkunastu ekspertów.

Delegaci rządów w Zgromadzeniu Parlamentarnym mają na równi z delegatami parlamentów prawo przemawiania w nim oraz dostępu i otrzymywania dokumentów i materiałów informacyjnych. W przeciwieństwie do tych ostatnich, delegaci rządów nie mają natomiast prawa brania udziału w głosowaniu ani bycia członkiem Prezydium oraz komitetów Zgromadzenia. Nie są oni jednak biernymi obserwatorami, lecz biorą czynny udział zarówno w plenarnych sesjach Zgromadzenia, jak i w pracach jego komitetów, do których są zazwyczaj zapraszani. Pomimo posiadania głosu doradczego, wysoka ranga przedstawicieli rządowych, ich czynna postawa oraz głosy ekspertów powodują, że stanowisko tych przedstawicieli ma duży wpływ na uchwały podejmowane przez Zgromadzenie.

Zgromadzenie dyskutuje wszystkie problemy przedstawione mu przez rządy państw członkowskich, Nordycką Radę Ministrów i delegatów parlamentów oraz podejmuje – większością głosów – odpowiednie uchwały o charakterze doradczych zaleceń.

Od 1992 r. z Radą Nordycką współpracują parlamentarzyści z Litwy, Łotwy i Estonii. W 1994 r. odbyła się w Rydze wspólna konferencja Rady Nordyckiej i Zgromadzenia Bałtyckiego.

Zbiera się raz w roku, z reguły w pierwszych trzech miesiącach roku, kolejno w stolicach poszczególnych państw członkowskich. W 1973 r. po raz pierwszy sesja Zgromadzenia została rozbita na dwie podsesje: wiosenną i jesienną. Posiedzenia Zgromadzenia trwają pięć – dziesięć dni. Ponadto może ono zbierać się na sesje nadzwyczajne.

- *Prezydium Zgromadzenia* – kieruje pracą sesji Zgromadzenia, nadzoruje działalność innych organów między sesjami Zgromadzenia, jeżeli zaistnieje potrzeba może też występować w imieniu Rady Nordyckiej. Składa się z 11 członków, w tym przewodniczącego i czterech wiceprzewodniczących (każdy z innego państwa członkowskiego), którzy powinni reprezentować odmienne kierunki polityczne, występujące w tych państwach.
- *Komitety* – są powoływane przez Zgromadzenie Plenarne, które określa także liczbę ich członków. W 1997 r. istniały komitety: Ekonomiczny, Prawny, Ochrony Środowiska, Budżetowy, Kulturalny, Spraw Socjalnych. Każdy komitet ma własnego sekretarza, mianowanego przez Prezydium Rady, który wykonuje funkcje administracyjne.

W komitetach wykonywana jest większość prac Rady Nordyckiej. Przygotowują one materiały do dyskusji dla Zgromadzenia Plenarnego wraz z odpowiednimi propozycjami co do kierunków działania w określonej sprawie. Zbierają się one jednocześnie ze Zgromadzeniem Plenarnym, a ponadto trzy– cztery razy w roku.

- *Organy administracyjne*. Pierwotna wersja statutu Rady Nordyckiej nie przewidywała powołania do życia jej sekretariatu. Stanowił on jedynie, że każda delegacja do Rady mianuje swego sekretarza oraz odpowiedni personel, niezbędny do jej obsługi administracyjnej. W ten sposób powstały w każdym państwie członkowskim sekretariaty narodowe.

Z czasem Prezydium Zgromadzenia powołało sekretarza, przydzielając mu niezbędny personel administracyjny. W ten sposób powstał Sekretariat Prezydium, mający siedzibę w Sztokholmie. W jego skład wchodzi też sekretarze komitetów Rady.

Nowy statut Rady Nordyckiej z 1971 r. powołał Sekretariat Rady. Ma on luźny charakter; składa się z sekretarza Prezydium i pięciu sekretarzy delegacji narodowych, a bazuje na personelu sekretariatu Prezydium. Jego siedziba znajduje się w Sztokholmie.

Języki oficjalne i publikacje. Statut i regulamin Rady Nordyckiej nie mówią nic na temat języków oficjalnych organizacji. W praktyce zatem, choć wszystkie języki państw członkowskich mogą być używane w Radzie Nordyckiej, przemawia się w języku duńskim, norweskim lub szwedzkim, przy czym delegaci fińscy używają języka szwedzkiego, a islandzcy – języka duńskiego. Przemówienia nie

są tłumaczone. Dokumenty Rady Nordyckiej publikowane są w języku, w jakim je przedstawiono. W praktyce więc języki te stały się językami roboczymi Rady Nordyckiej.

Do najważniejszych publikacji Rady Nordyckiej należą: stenogramy z posiedzeń Zgromadzenia Plenarnego, wydawane corocznie w dwóch tomach (Nordisk Råd, Nordisk Rådet lub Nordiska Råd), „Nordisk utredningsserie” (zawierają raporty komitetów i raporty z konferencji międzynarodowych; rokrocznie ukazuje się kilkanaście numerów), „Nordisk kontakt” (informacje o wydarzeniach politycznych w państwach członkowskich; rokrocznie ukazuje się kilkanaście numerów), „Yearbook of Nordic Statistics. Nordisk statickarbok” (rocznik statystyczny wydawany równolegle w języku angielskim i jednym z języków skandynawskich), „Nordic Co-operation” (dwumiesięcznik wydawany wspólnie z Nordycką Radą Ministrów).

Finansowanie działalności Rady Nordyckiej. Wspólne koszty funkcjonowania Rady (organizowania posiedzeń Zgromadzenia Plenarnego, Prezydium, komitetów, publikacji Rady, funkcjonowania Sekretariatu) pokrywane są przez państwa członkowskie proporcjonalnie do ich dochodu narodowego brutto. W 1994 r. poszczególne państwa pokrywały koszty funkcjonowania Rady w wysokości: Szwecja – 38,5%, Dania – 20,8%, Finlandia – 21,8%, Norwegia – 18%, Islandia – 0,9%.

b. Nordycka Rada Ministrów. W związku z zaawansowaniem rozwoju współpracy i integracji państw nordyckich w latach sześćdziesiątych ich środowiska rządowe poczęły odczuwać brak organizacji tych rządów, która zajmowałaby się całokształtem rozwoju tych procesów. Wymogi te przestała już spełniać z ich punktu widzenia Rada Nordycka. W tej sytuacji na wspólnym posiedzeniu Prezydium Rady Nordyckiej i premierów powyższych państw 8 października 1967 r. w Reykjavíku postanowiono powołać do życia Nordycki Komitet Organizacyjny, powierzając mu obowiązek dokonania przeglądu działalności Rady Nordyckiej i innych form współpracy nordyckiej oraz zaproponowania ewentualnych ulepszeń w tym systemie organizacyjnym. Pięciu jego członków mianowało Prezydium Rady, pozostałych pięciu – rządy państw nordyckich. W toku prac Komitetu wznowiono prace nad utworzeniem omawianej wyżej nordyckiej unii gospodarczej (NORDEK). Przewidywały one utworzenie w ramach tej unii organu międzyrządowego (Nordyckiej Rady Ministrów), będącego najwyższym organem unii.

Na kolejnym wspólnym posiedzeniu Prezydium Rady Nordyckiej i premierów nordyckich 4 XI 1969 r. w Sztokholmie postanowiono polecić Nordyckiemu Komitetowi Organizacyjnemu przygotowanie projektu organizacji rządów państw nordyckich pod nazwą Nordycka Rada Ministrów, która zajmowałaby się całokształtem współpracy i integracji tych państw. 10 XII 1969 r. Komitet przed-

stawił odpowiedni projekt. Sugerował on niezawieranie odrębnej umowy o utworzeniu Nordyckiej Rady Ministrów, lecz włączenie odpowiednich postanowień na ten temat do umowy o współpracy między państwami nordyckimi, podpisanej 23 III 1962 r. w Helsinkach.

Postanowienia w sprawie utworzenia Nordyckiej Rady Ministrów i jej zadań zostały sformułowane dosyć ogólnie i nie precyzowały, jaką rolę ma ona spełnić w ramach projektowanej nordyckiej unii gospodarczej (NORDEK). Sprawę tę pozostawiono do uregulowania w układzie tworzącym NORDEK, której idea utworzenia upadła jednak ostatecznie w kwietniu 1970 r.

W rezultacie 13 II 1971 r. rządy wszystkich pięciu państw nordyckich podpisały poprawki do wspomnianego układu o współpracy między tymi państwami z 1962 r., zawierające m.in. postanowienia dotyczące ustanowienia Nordyckiej Rady Ministrów, które weszły w życie 1 VII 1971 r.

Cele i zadania. Celem Nordyckiej Rady Ministrów jest działanie na rzecz rozwoju współpracy i integracji krajów nordyckich. Zakres przedmiotowy tej działalności nie jest limitowany. Art. 55 zmodyfikowanego układu o współpracy państw nordyckich z 1962 r. stwierdza, że może ona podejmować decyzje w sprawach współpracy tych państw w zakresie przewidzianym przez układ (tj. w sprawach gospodarczych, transportu, komunikacji, kulturalnych, socjalnych, prawnych oraz sprawach będących przedmiotem obrad organizacji i konferencji międzynarodowych) oraz innych umów zawartych przez te państwa (dotychczas zawarte koncentrują się na sprawach socjalnych, transportu, kultury, wspólnego rynku pracy, przemysłu i ochrony środowiska). Ponadto Rada jest odpowiedzialna za współpracę rządów państw nordyckich oraz między nimi a Radą Nordycką w innych sprawach. To ostatnie stwierdzenie formalnie nie wyklucza z zakresu działania Nordyckiej Rady Ministrów sprawy polityki zagranicznej i spraw militarnych.

Układ nie precyzuje natomiast, za pomocą jakich form i metod Rada ma działać na rzecz rozwoju tej współpracy i integracji. Wyjątkiem jest współpraca z Radą Ministrów. Stanowi on mianowicie, że Nordycka Rada Ministrów powinna corocznie przedstawiać Radzie Nordyckiej sprawozdania z rozwoju współpracy państw nordyckich oraz plany jej rozwoju, a także sprawozdania na temat środków, jakie zostały podjęte przez nią w celu realizacji zaleceń Rady Nordyckiej.

Organy. Sesja jest jednym organem statutowym Rady, biorą w nich udział przedstawiciele wszystkich rządów państw członkowskich w randze ministrów, którym mogą towarzyszyć doradcy. W praktyce Sesja zbiera się na szczeblu ministrów branżowych. Posiedzenia Sesji na szczeblu ministrów do spraw współpracy nordyckiej mają największe znaczenie. Biorą w niej udział ministrowie z poszczególnych państw, którzy – zgodnie z art. 56 układu z 1962 r. – są wyznaczeni w

tych państwach jako odpowiedzialni w ramach poszczególnych rządów za rozwój współpracy i integracji nordyckiej. Mogą towarzyszyć im inni ministrowie. Zajmują się one całokształtem problemów, wynikających z postanowień powyższego układu i innych porozumień o współpracy między państwami nordyckimi. Corocznie odbywa się siedem – dziesięć takich porozumień.

Każde państwo ma w Radzie jeden głos. Uchwały Sesji, z wyjątkiem spraw proceduralnych, wymagają jednomyślności. Powstrzymywanie się od głosowania nie powoduje nieważności uchwały. Aby głosowanie było prawomocne, w posiedzeniu Sesji powinny brać udział wszystkie państwa. Uchwały Sesji są wiążące dla państw członkowskich. W sprawach wymagających – zgodnie z konstytucją danego państwa – zgody jego parlamentu uchwały wchodzi w życie po ich zatwierdzeniu przez parlament.

W związku z intensyfikacją współpracy krajów nordyckich z Litwą, Łotwą i Estonią po 1991 r. premierzy tych ostatnich państw są raz w roku zapraszani na sesje Nordyckiej Rady Ministrów.

Organy pomocnicze. Komitet Zastępców Ministrów jest odpowiedzialny za ostateczne przygotowanie materiałów na posiedzenia Sesji. Składa się z zastępców ministrów, wyznaczonych w poszczególnych rządach jako odpowiedzialnych za rozwój współpracy i integracji nordyckiej. Komitety Wyższych Urzędników do spraw: Handlu, Polityki Przemysłowej i Energetycznej, Polityki Legislacyjnej, Polityki Regionalnej, Problemów Monetarnych i Finansowych, Budownictwa, Transportu i Komunikacji, Ochrony Konsumenta, Środowiska Pracy, Polityki Socjalnej, Rynku Pracy, Kultury i Oświaty składają się z przedstawicieli wszystkich państw członkowskich, którymi są wyżsi urzędnicy ministerstw odpowiedzialni w nich za problemy, będące przedmiotem działalności poszczególnych komitetów. Komitety prowadzą badania na problemami interesującymi Radę, zbierają materiały i przygotowują uchwały Rady. Ich działalność jest koordynowana przez wymieniony wyżej Komitet Zastępców Ministrów. Uchwały w komitetach zapadają na tych samych zasadach, co w Sesji Rady. Komitety mogą powoływać podkomitety i grupy robocze.

Sekretariat jest organem administracyjnym Rady. Składa się (od 1993 r.) z sześciu departamentów. Na jego czele stoi Sekretarz Generalny, mający do pomocy zastępcę. Siedziba Sekretariatu znajduje się w Oslo. W ramach Rady działa jeszcze drugi organ administracyjny – Sekretariat Nordyckiej Współpracy Kulturalnej z siedzibą w Kopenhadze.

Językami oficjalnymi Rady są wszystkie języki oficjalne państw członkowskich.

Finanse. Działalność Nordyckiej Rady Ministrów jest finansowana z wkładów poszczególnych państw członkowskich proporcjonalnie do ich produktu

narodowego brutto⁶. Koszty działalności Rady ujęte są w trzech budżetach: ogólnym, kulturalnym i Nordyckim Funduszu Przemysłowym. Rada może tworzyć dodatkowe fundusze na rzecz realizacji poszczególnych jej przedsięwzięć.

Większość projektów, służących rozwojowi współpracy i integracji krajów nordyckich, jest finansowana bezpośrednio z budżetów narodowych tych krajów.

L i t e r a t u r a

- A. Grochulski; NORDEK – nowy etap integracji krajów skandynawskich. „Sprawy Międzynarodowe” nr 3, 1970.
- Z.M. Klepacki: Organizacje międzynarodowe rozwiniętych państw kapitalistycznych. Warszawa 1986, rodz. VIII i IX.
- Z.M. Klepacki: Prawne i polityczne aspekty Rady Nordyckiej. „Sprawy Międzynarodowe” nr 8, 1964.
- Z.M. Klepacki, R. Ławniczak: Rada Nordycka a Współpraca i integracja państw skandynawskich. Warszawa 1977.
- R. Ławniczak: NORDEK a problem skandynawskiej unii celnej. „Przegląd Zachodni” nr 5, 1969.
- J. Piotrowski: Koncepcja integracji polityczno – wojskowej Skandynawii w latach 1948–1949. „Przegląd Zachodni” nr 4, 1973.
- A. Makać: Integracja krajów skandynawskich i ich stosunki gospodarcze w Europie. Warszawa 1971.
- B. Sulimierski: Integracja krajów skandynawskich. „Sprawy Międzynarodowe” nr 12, 1976.
- M. Surowiec: Skandynawska współpraca – stan i perspektywy. „Sprawy Międzynarodowe” nr 12, 1966.

6 Zob. na ten temat dane zawarte w pkt. a, poświęconym Radzie Nordyckiej.

R o z d z i a ł t r z e c i

INTEGRACJA W RAMACH EUROPEJSKIEGO STOWARZYSZENIA WOLNEGO HANDLU (EFTA)¹

1. Geneza EFTA

Podjęcie w 1955 r. prac przez rządy państw tzw. małej Europy, tj. państw członkowskich Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali (CECA), nad utworzeniem wspólnego rynku wywołało głęboki niepokój pozostałych państw zachodnioeuropejskich, wchodzących w skład Organizacji Europejskiej Współpracy Gospodarczej (OEEC). Realizacja powyższej koncepcji oznaczała bowiem zagrożenie ich interesów gospodarczych, duże osłabienie OEEC, wreszcie rozbitcie gospodarcze Europy zachodniej. W tej sytuacji ostatnie państwa podjęły kroki, aby nie dopuścić do tego poprzez zgłoszenie inicjatywy utworzenia nowych instytucji, których zadaniem byłoby ekonomiczne zespolenie państw Wspólnoty Europejskiej (WE) z pozostałymi państwami OEEC.

Z inicjatywy Wielkiej Brytanii została powołana w lipcu 1956 r. specjalna grupa robocza w celu opracowania metod i form tego zespolenia w ramach OEEC. W toku jej prac zgłosiła ona projekt utworzenia strefy wolnego handlu, w której skład miały wejść wszystkie państwa OEEC, w tym WE jako jednolita jednostka gospodarcza. Strefa ta miałaby na celu doprowadzenie do stopniowego zniesienia tariff celnych oraz ograniczeń ilościowych w obrocie towarowym między państwami członkowskimi, przy zachowaniu dla poszczególnych państw pełnej swobody w regulowaniu tariff celnych wobec państw trzecich. Zniesienie tariff celnych dotyczyłoby tylko artykułów przemysłowych. Miało ono być zsynchronizowane z terminami ustalonymi w WE. Strefa wolnego handlu miała mieć charakter luźnego stowarzyszenia państw o charakterze koordynacyjnym. W przeciwieństwie do WE, nie zamierzałyby ona do pełnej integracji gospodarek państw członkowskich i ustanowienia instytucji dysponującej uprawnieniami o charakterze ponadnarodowym.

Przeciw projektowi Wielkiej Brytanii wystąpiła Francja oraz niektóre państwa nie biorące udziału w rokowaniach nad utworzeniem WE, szczególnie Dania. Oznaczało to dla nich otwarcie granic celnych dla brytyjskich towarów przemysłowych, których koszty produkcji były z reguły niższe od kosztów produkcji analogicznych towarów w tych państwach, przy niemożliwości wejścia na rynek

1 European Free Trade Association (ang.), Association européenne de libre change (franc.).

brytyjski a artykułami rolnymi, których koszty produkcji w tych państwach były o wiele niższe niż w Wielkiej Brytanii. Z drugiej strony – zachowanie dla poszczególnych państw swobody w ustalaniu taryf celnych dla państw trzecich uprzywilejowałoby Wielką Brytanię, korzystającą ze specjalnych preferencji, wynikających z uczestnictwa we Wspólnocie Narodów (Commonwealth).

Pomimo tych sprzeciwów, Rada OEEC postanowiła 13 II 1957 r. rozpocząć negocjacje nad ustanowieniem strefy wolnego handlu przez jej państwa członkowskie. W tym celu powołała ona 17 X 1957 r. – na szczepku ministrów – komitet międzyrządowy, w którego skład weszli również przedstawiciele CECA. W dwa miesiące po rozpoczęciu rokowań, 1 I 1958 r. weszły w życie postanowienia ustanawiające WE. Francuskie koła przemysłowe – zdając sobie sprawę z trudności, jakie wkrótce miały dla nich wyniknąć w związku ze stopniowym znoszeniem cel i tym samym coraz ostrzejszą konkurencją z przemysłami państw członkowskich EWG – były przeciwne utworzeniu powyższej strefy wolnego handlu, obawiając się dodatkowych trudności w postaci konkurencji wysoko rozwiniętego przemysłu Wielkiej Brytanii. Te poglądy odzwierciedliły się m.in. w uchwale Francuskiej Rady Gospodarczej z lutego 1958 r. przeciwko utworzeniu strefy wolnego handlu zostały ostatecznie zerwane w połowie grudnia 1958 r., przede wszystkim właśnie na skutek negatywnego stanowiska Francji.

Pierwsza redukcja cel (o 10%) w ramach WE nastąpiła 1 I 1959 r. Państwa WE przyznały taką samą obniżkę cel wszystkim państwom Układu Ogólnego w sprawie Taryf Celnych i Handlu (GATT), jednak dalsza realizacja celów WE oznaczała dla pozostałych państw OEEC zagrożenie ich interesów gospodarczych. W tej sytuacji z nową inicjatywą wystąpiły kraje nordyckie. Od 1948 r. prowadziły one prace nad utworzeniem nordyckiej unii celnej, jednak koncepcja ta miała małe szanse realizacji z powodu wielu sprzeczności natury gospodarczej i małego obszaru. W połowie 1959 r. państwa te wysunęły propozycję utworzenia zrzeszenia wolnego handlu, w którego skład weszłyby wszystkie państwa OEEC nie należące do WE.

W toku rokowań okazało się, że do proponowanego ugrupowania nie mogą być przyjęte cztery najbardziej zacofane kraje OEEC: Irlandia, Grecja, Islandia i Turcja, które musiałyby otrzymać specjalne koncesje, wynikające z proponowanej liberalizacji handlu. Również Portugalia powinna być zaliczona do tej grupy państw, jednak umożliwiono jej wstąpienie do tego ugrupowania ze względu na jej ścisłe powiązania gospodarcze z Wielką Brytanią.

Ostatecznie układ ustanawiający Europejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu (EFTA) został podpisany 20 XI 1959 r. w Sztokholmie przez siedem państw: Austrię, Danię, Norwegię, Portugalię, Szwajcarię, Szwecję i Wielką Brytanię; w życie wszedł 3 V 1960 r.

2. Założenia integracyjne w ramach EFTA i zasady ich realizacji

a. Założenia integracyjne. Miały one prowadzić do:

- stałej ekspansji gospodarczej, pełnego zatrudnienia, wzrostu wydajności produkcji, racjonalnego wykorzystania zasobów gospodarczych, utrzymania stabilności finansowej, przyspieszenia wzrostu stopy życiowej na terenie państw członkowskich;
- zapewnienia rozwoju handlu między tymi państwami na zasadzie uczciwej konkurencji;
- unikania większych niewspółmierności w warunkach dostaw dla państw członkowskich surowców produkowanych na ich terytorium;
- przyznania się do harmonijnego rozwoju ekspansji światowego handlu i usuwania barier w jego rozwoju.

b. Środki i zasady realizacji założeń integracyjnych. Założenia integracyjne miały być realizowane na następujących zasadach:

- stopniowe wyeliminowanie ciał w obrocie między państwami członkowskimi artykułami przemysłowymi. Jeśli natomiast chodzi o obrót artykułami rolnymi, to układ EFTA stanowi, że ma być przeprowadzona pewna jego liberalizacja, ale na podstawie dwustronnych umów zawieranych przez te państwa. Zgodnie z nim cła na artykuły przemysłowe miały być zniesione w ciągu 10 lat według następującego planu: 1 VII 1960 r. do 80% stanu ciał na 1 I 1960 r.; 1 I 1962 r. do 70%; 1 VII 1963 r. do 60%; 1 I 1965 r. do 50%; następnie co rok dalsze 10%, tak że 1 I 1970 r. nie miało być żadnych ciał między państwami członkowskimi. Terminy te mogły ulec przyspieszeniu na podstawie jednomyślnej decyzji Rady EFTA.

W przypadku Portugalii postanowienia powyższe odnosiły się tylko do tego rodzaju artykułów przemysłowych, których co najmniej 15% jej globalnej produkcji w latach 1956–1958 było eksportowane do nieportugalskich terytoriów, oraz artykułów przemysłowych nie produkowanych w tym kraju. Natomiast w odniesieniu do pozostałych artykułów przemysłowych, ze względu na zacofanie gospodarcze Portugalii mogła ona w zwolnionym tempie obniżać cła w porównaniu z innymi państwami EFTA, tj. nie dłużej do 1 I 1980 r. Plan obniżek celnych miał być ustalony przez Radę EFTA;

- stopniowe wyeliminowanie wszystkich ograniczeń ilościowych w handlu artykułami przemysłowymi między państwami członkowskimi. Kontyngenty eksportowe miały być zniesione – z wyjątkiem Portugalii – do 31 XII 1961 r.

W celu zlikwidowania kontyngentów importowych każde państwo powinno było ustanowić do 1 VII 1960 r. tzw. kontyngent podstawowy, nie mniejszy niż 20% globalnej kwoty importowej, jaką państwo ustaliło na dany towar ze wszystkich państw członkowskich i innych w 1959 r., i corocznie zwiększać go co najmniej o 20%. Kontyngenty importowe między państwami członkowskimi powinny być zniesione całkowicie do 31 XII 1969 r.;

- zakaz udzielania subsydiów eksportowych przez państwa członkowskie dla przedsiębiorstw znajdujących się na ich terytorium;
- zakaz prowadzenia przez centralne i lokalne władze państw członkowskich jakiegokolwiek działalności mającej na celu uprzywilejowanie producentów krajowych do producentów z innych państw członkowskich;
- zakaz stosowania przez przedsiębiorstwa przemysłowe wszelkiego rodzaju akcji, które byłyby szkodliwe dla swobodnej konkurencji na terenie państw członkowskich, np. ustalenie cen zakupu lub sprzedaży, kontrolowanie zbytu.

Układ EFTA zawiera wiele tzw. klauzul ucieczkowych (*escape clauses*), które pozwalają państwom członkowskim na uchylanie się w pewnych warunkach od przestrzegania jego postanowień.

Nie przewiduje on natomiast ustanowienia wspólnej taryfy celnej wobec państw trzecich, pozostawiając poszczególnym państwom pełną swobodę w stanowieniu własnych systemów celnych wobec tych państw. Komplikuje to wymianę handlową między państwami członkowskimi, ponieważ istnieje niebezpieczeństwo przenikania na terytorium jednego z państw EFTA, które stosuje wysokie taryfy celne wobec towarów z państw trzecich, powyższych towarów poprzez państwo EFTA, korzystając z obniżenia lub zniesienia ceł w ramach EFTA, które stosuje niskie taryfy celne wobec tych państw. W celu uniknięcia takich sytuacji ustanowiono specjalny system kontroli, bazujący na tzw. zasadzie 50%, tj. klauzuli pochodzenia towaru. Stanowi ona, że za towary pochodzące z państw członkowskich uważa się takie towary, w których wartość użytych surowców lub gotowych elementów importowanych z krajów trzecich jest niższa niż 50% ich ceny eksportowej.

3. Członkostwo

a. Członkostwo zwyczajne. Członkami – założycielami EFTA było siedem państw: Austria, Dania, Norwegia, Portugalia, Szwajcaria, Szwecja i Wielka Brytania. Układ EFTA odnosił się tylko do terytoriów europejskich państw członkowskich. W przypadku Grenlandii, Wysp Owczych i Gibraltaru mógł on mieć zastosowanie, jeśli państwa, w skład których te terytoria wchodziły lub sprawują nad nimi władzę, wyraziłyby na to zgodę. W 1961 r. Dania wyraziła zgodę na rozciągnięcie postanowień układu na Grenlandię, a od 1 I 1968 r. – także na Wyspy

Owcz. Układ dopuszcza możliwość rozciągnięcia jego postanowień na pozaeuropejskie posiadłości państw członkowskich.

W związku z przystąpieniem do Wspólnot Europejskich: Danii i Wielkiej Brytanii z dniem 1 I 1973 r., Portugalii – 1 I 1986 r., Austrii i Szwecji – 1 I 1995 r., automatycznie wystąpiły one z EFTA.

Z kolei do EFTA przystąpiły: Finlandia – 1 I 1986 r., ale wystąpiła z niej z końcem 1994 r. w związku z przystąpieniem do Wspólnot Europejskich z dniem 1 I 1995 r.; Liechtenstein – 1 IX 1991 r.

W rezultacie w 1998 r. członkami EFTA były: Islandia, Liechtenstein, Norwegia i Szwajcaria.

b. Członkostwo stowarzyszone. Z EFTA były stowarzyszone Finlandia i Liechtenstein do chwili uzyskania w niej statusu członka zwyczajnego. W przypadku Finlandii została ona członkiem stowarzyszonym EFTA na mocy umowy podpisanej 27 III 1961 r. w Helsinkach, która weszła w życie 26 VI 1961 r. Finlandia uzyskała w zasadzie te same prawa i obowiązki, co inne państwa EFTA. Zasadnicza różnica między postanowieniami układu EFTA a powyższej umowy polegała na wolniejszym tempie wzajemnego obniżania taryf celnych i utrzymaniu przez Finlandię ograniczeń ilościowych na pewną grupę towarów. Wreszcie, problemy stowarzyszenia nie były nadzorowane i regulowane przez organy EFTA, lecz przez specjalnie powołany w tym celu organ (Wspólną Radę Stowarzyszenia EFTA – Finlandia), w skład którego, z jednej strony wchodziły państwa członkowskie EFTA, z drugiej strony – Finlandia.

W przypadku Liechtensteinu został on członkiem stowarzyszonym EFTA na podstawie protokołu, podpisanego 4 I 1960 r. w związku z tym, iż od 1923 r. pozostaje on w unii celnej ze Szwajcarią.

4. Organy

a. Rada. Jest głównym organem EFTA, skupiającym całą władzę w tym ugrupowaniu. W jej skład wchodzi przedstawiciele wszystkich państw członkowskich. Zbiera się z reguły dwa razy w roku na szczepku ministrów i raz w tygodniu na szczepku stałych przedstawicieli. Każde państwo dysponuje w niej jednym głosem. Podjęcie wiążących decyzji wymaga jednomyślności wszystkich państw; w sprawie zaś istniejących już zobowiązań – bezwzględnej większości głosów. Powstrzymanie się od głosu lub nieobecności na jej posiedzeniu nie powoduje nieważności jej decyzji. Na tych samych zasadach może uchylać zalecenia o charakterze doradczym w sprawie realizacji celów organizacji, zacieśniania współpracy państw członkowskich w obrębie EFTA z państwami trzecimi i organizacjami międzynarodowymi.

Rada nadzoruje realizację m.in.: przyśpieszania wejścia w życie obniżek cel i znoszenia ograniczeń ilościowych, zawierania umów międzynarodowych, tworzenia organów pomocniczych. Może również rozstrzygać spory między państwami członkowskimi na tle realizacji postanowień układu EFTA. Po rozpatrzeniu sporu większością głosów uchwala rezolucję zalecającą stronom sporu podjęcie lub zaniechanie określonych akcji w celu zlikwidowania sporu. W razie nie wypełniania przez stronę lub strony zaleceń Rady, może ona zezwolić państwom członkowskim na zawieszenie wykonywania ich obowiązków – wypływających z przynależności do EFTA – wobec państwa, które nie wypełnia jej zaleceń.

b. Stały Komitet Państw EFTA. Utworzony na podstawie umowy zawartej między państwami EFTA w 1992 r. w związku z powstaniem Europejskiego Obszaru Gospodarczego. Składa się z przedstawicieli państw członkowskich na szczeblu ministrów lub wyższych urzędników. Głównym jego zadaniem jest podejmowanie decyzji związanych z wykonywaniem Układu w sprawach Europejskiego Obszaru Gospodarczego. Podejmuje na takich samych zasadach analogiczne uchwały jak Rada.

c. Władza Nadzorcza. Utworzona na podstawie umowy zawartej między państwami EFTA w 1992 r. w związku z powstaniem Europejskiego Obszaru Gospodarczego. Składa się z 7 członków, wybieranych na podstawie wspólnej decyzji państw członkowskich. Ich status jest analogiczny jak status członków Komisji Unii Europejskiej.

Zadaniem Władzy Nadzorczej jest: zapewnienie wykonania przez państwa EFTA zobowiązań wynikających z Układu w sprawie Europejskiego Obszaru Gospodarczego; zapewnienie stosowania reguł powyższego Układu w zakresie konkurencji; nadzorowanie stosowania powyższego Układu przez jego inne strony, niż państwa EFTA. Podczas realizacji tych celów Władza Nadzorcza winna współpracować i konsultować się z Komisją Unii Europejskiej.

Władza Nadzorcza podejmuje uchwały większością głosów. Może nakładać zobowiązania finansowe na wszelkie podmioty, przy czym decyzje dotyczące osób prawnych i fizycznych są wykonywane bezpośrednio na terytorium państw członkowskich zgodnie z przepisami ich procedury cywilnej.

d. Trybunał Sprawiedliwości. Utworzony na podstawie umowy między państwami członkowskimi w związku z powstaniem Europejskiego Obszaru Gospodarczego. Zadaniem jego jest: rozpatrywanie spraw związanych z procedurą nadzorczą w odniesieniu do państw EFTA w zakresie realizacji Układu w sprawie Europejskiego Obszaru Gospodarczego; rozpatrywanie odwołań od decyzji podjętych przez Władzę Nadzorczą EFTA w zakresie konkurencji; rozstrzyganie sporów między dwoma i więcej państwami EFTA.

e. Komitety i grupy wyspecjalizowane. Rada i Stały Komitet mogą powoływać wyspecjalizowane komitety i grupy, zarówno stałych jak i tymczasowych. Ich zadaniem jest badanie problemów określonych przez Radę lub Stały Komitet i przedstawianie tym organom odpowiednich wniosków.

W 1994 r. istniały następujące stałe komitety: Ekonomiczny, Barrier Technicznych w Handlu, Ekspertów Celnym i Pochodzenia Towarów, Ekspertów Handlowych, Rolnictwa i Rybołówstwa, Budżetowy, Funduszu dla Portugalii. Ponadto istniały stałe dwie grupy o statusie komitetów, tj. Grupa Ekspertów Prawnych i Grupa Ekspertów Efektywności Procedur Handlowych. Funkcjonowało też kilkanaście komitetów *ad hoc*. Wreszcie istniało ponad 30 różnego typu grup roboczych.

f. Komitet Członków Parlamentów Państw EFTA. W latach sześćdziesiątych upowszechniła się praktyka odbywania nieoficjalnych spotkań parlamentarzystów z państw EFTA zasiadających w Zgromadzeniu Parlamentarnym Rady Europy, przed sesjami tego Zgromadzenia. Na posiedzeniach omawiano bieżące problemy EFTA. W 1977 r. Rada EFTA utworzyła powyższy Komitet, który stanowił swego rodzaju namiastkę organu parlamentarnego tego ugrupowania. Omawia on działalność EFTA i uchwała zalecenia o charakterze doradczym pod adresem Rady.

g. Komitet Doradczy. Został utworzony przez Radę w lutym 1961 r. Składem i zadaniami jest zbliżony do Komitetu Ekonomiczno – Społecznego WE i Euratomu oraz Komitetu Doradczego CECA. Składa się z przedstawicieli różnych dziedzin życia gospodarczego i społecznego (przedsiębiorców, kupców, sfer finansowych, związków zawodowych), mianowanych przez rządy państw członkowskich w liczbie nie większej niż pięciu z każdego państwa. Nie reprezentują oni jednak rządów, które ich delegowały, lecz poglądy własne w oparciu o opinię środowisk, z których się wywodzą. W pracach Komitetu biorą zazwyczaj udział także stali delegaci państw członkowskich do Rady i Sekretarz Generalny EFTA.

Komitet Doradczy może omawiać wszystkie problemy związane z zakresem działalności EFTA, wniesione przez Radę i przez poszczególnych jego członków. Wyniki jego obrad przesyłane są w formie specjalnego raportu do Rady. Komitet zbiera się z reguły dwa razy w roku.

h. Komitety badawcze (śledcze). Są powoływane przez Radę w celu zbadania skarg poszczególnych państw członkowskich o naruszenie przez inne państwa członkowskie postanowień układu EFTA. Nie mają charakteru stałego, są rozwiązywane po wykonaniu wyznaczonego im zadania. Składają się z osób wybranych przez Radę, które w toku wykonywania swych funkcji nie mogą – z

wyjątkiem Rady EFTA – przyjmować instrukcji od rządów i instytucji własnych i innych państw oraz organizacji międzynarodowych.

i. Sekretariat. Pełni funkcję administracyjną. Na jego czele stoi Sekretarz Generalny mianowany przez Radę, któremu podlega personel Sekretariatu. W 1994 r. liczył on 130 osób; w 1995 r. uległ istotnej redukcji. Siedziba znajduje się w Genewie. Częścią składową Sekretariatu są biura informacyjne w Waszyngtonie i Londynie oraz biura w Brukseli. Sekretariat publikuje: „EFTA Annual Report” (rocznik), „EFTA Bulletin” (cztery razy w roku). „EFTA News” (dziesięć razy w roku).

5. Realizacja założeń integracyjnych

Jak już zasygnalizowano w pkt. 1, EFTA powstała w wyniku kryzysu, jaki powstał w Europie zachodniej z chwilą powołania do życia WE. Była ona swoistą odpowiedzią na utworzenie tej Wspólnoty. Większość jej państw członkowskich, na czele z Wielką Brytanią, traktowała EFTA jako twór tymczasowy, który umożliwi im wypracowanie wspólnego stanowiska, wzmocnienie ich pozycji w przyszłych rokovaniach z WE o przyjęcie do niej.

Zaledwie osiemnaście miesięcy po utworzeniu EFTA, 10 VIII 1961 r. Wielka Brytania złożyła oficjalną prośbę o jej przyjęcie do Wspólnot Europejskich. Tego samego dnia z taką samą prośbą wystąpiła Dania. W grudniu 1961 r. trzy państwa neutralne EFTA, tj. Austria, Szwajcaria i Szwecja, złożyły pisemne deklaracje o chęci przystąpienia do Wspólnot, przy czym – ze względu na ich neutralność – chodziło im o uzyskanie statusu członka stowarzyszonego; wreszcie, 30 IV 1962 r. Norwegia złożyła prośbę o przyjęcie jej do Wspólnot.

Wielka Brytania prowadząc rokowania ze Wspólnotami starała się uwzględnić interesy pozostałych państw członkowskich EFTA; inne państwa członkowskie, składając swe wnioski o przyjęcie ich do Wspólnot, uzależniały swoje przystąpienie od przyjęcia do nich Wielkiej Brytanii.

Jest oczywiste, że w tej sytuacji w działalności w pierwszych latach jej istnienia położono nacisk na realizowanie postanowień, dotyczących obniżek taryf celnych na towary przemysłowe, przy czym starano się zsynchronizować te obniżki z obniżkami cel w WE. Miało to ułatwić państwom członkowskim EFTA przystąpienie do Wspólnot Europejskich. W wyniku dwukrotnego przyspieszenia obniżek cel w WE również EFTA przyspieszyła obniżanie cel w obrotach wzajemnych między państwami członkowskimi, dochodząc do 50% pierwotnego stanu cel już w styczniu 1963 r., tj. dwa lata wcześniej, niż przewidywał jej układ. W niewielkiej natomiast mierze realizowano do połowy 1963 r. postanowienia układu w

sprawie znoszenia ograniczeń ilościowych oraz przestrzegania zasad wolnej konkurencji.

Na skutek negatywnego stanowiska Francji nastąpiło zerwanie 29 I 1963 r. rokowań Wielkiej Brytanii ze Wspólnotami Europejskimi w sprawie jej przyjęcia do tych Wspólnot. W zaistniałej sytuacji inne państwa – z wyjątkiem Austrii – nie podjęły rokowań ze Wspólnotami, zgodnie z oświadczeniami, jakie złożyły przy rozpoczęciu starań o wstąpienie do nich. Zerwanie rokowań wpłynęło na aktywizację działalności EFTA. Na sesji Rady EFTA w maju 1963 r. w Lizbonie podjęto szereg ważnych decyzji, przyspieszających realizację postanowień układu EFTA i rozszerzających w pewnym stopniu zakres jej działalności. Postanowiono przede wszystkim przyspieszyć znoszenie cel we wzajemnych obrotach towarami przemysłowymi według następującego planu: 31 XII 1963 r. do 40% pierwotnego stanu cel; 31 XII 1964 r. do 30%; 31 XII 1965 r. do 20%; 31 XII 1966 r. do 0%.

W rezultacie od 1 I 1967 r. zniesiono wszystkie cła w obrocie towarami przemysłowymi między państwami członkowskimi. Wyjątek stanowiła Portugalia, która zgodnie, z postanowieniami układu EFTA, powinna była znieść wszystkie cła w obrocie z pozostałymi państwami EFTA w terminie nie dłuższym niż do 1 I 1980 r. W związku z trudną sytuacją gospodarczą Portugalii w latach siedemdziesiątych zezwolono jej na rozłożenie cel z tymi państwami poza 1980 r.

Postanowiono przyspieszyć także znoszenie ograniczeń ilościowych. Według układu EFTA, miały one być całkowicie zniesione do 31 XII 1969 r. Rada postanowiła znieść je najpóźniej do 31 XII 1966 r.

Rada podjęła też kilka decyzji w sprawie przestrzegania zasad wolnej konkurencji w zakresie handlu towarami przemysłowymi między państwami członkowskimi, rozwoju wzajemnych obrotów artykułami rolnymi, rozwijania standaryzacji w przemysłach tych państw, rozwiązywania problemu ich rozwoju regionalnego i innych.

Powołała ona do życia Komitet Przeglądów Rolnych, którego zadaniem było dokonywanie rocznych przeglądów rozwoju handlu w dziedzinie artykułów rolnych między państwami członkowskimi i wypracowywanie zaleceń dla Rady EFTA, mających na celu jego dalszy rozwój. Jednocześnie utworzyła ona Komitet Rozwoju Ekonomicznego, którego zadaniem było badanie szczegółowych problemów rozwoju gospodarczego państw członkowskich, w tym ułatwień finansowych i technicznych, jakie mogą być udzielone poszczególnym państwom przez inne państwa członkowskie.

Po zlikwidowaniu taryf celnych i ograniczeń ilościowych, EFTA poświęcała dużo uwagi problemom likwidacji barier niehandlowych w rozwoju handlu artykułami przemysłowymi między jej państwami członkowskimi. Bezskutecznie

usiłowała doprowadzić do pełnego przestrzegania zasady wolnej konkurencji, szczególnie w zakresie niestosowania barier monopolistycznych.

EFTA nie była jednak w stanie rozwiązać podstawowych problemów gospodarczych swych członków, mimo pewnych sukcesów. W jej skład wchodziły bowiem państwa o dosyć dużych różnicach w poziomie gospodarki i w zakresie specjalizacji produkcji. Nie zajmowała się całokształtem problemów gospodarczych tych państw, w tym tylko pośrednio tak podstawową dziedziną gospodarki jak rolnictwo. Ich gospodarka była ściśle powiązana a nawet w istotnym stopniu uzależniona od handlu z WE, której udział w globalnych obrotach handlowych EFTA wynosił ponad 50%.

W tej sytuacji państwa EFTA nadal traktowały tę organizację jako tymczasową przed przystąpieniem do Wspólnot Europejskich. Przykładem tego była Austria, która nie przerywała starań o przyjęcie jej do Wspólnot, nawet po załamaniu się rokowań Wielkiej Brytanii ze Wspólnotami w 1963 r. Zaledwie kilkanaście dni po zerwaniu rokowań, 16 II 1963 r. kanclerz Austrii, A. Gorbach, określił sprawę „uregulowania stosunków gospodarczych ze Wspólnym Rynkiem” jako problem egzystencji Austrii. Inne zaś państwa EFTA przerwały wprowadzić starania o przyjęcie ich do Wspólnot Europejskich po zerwaniu powyższych rokowań, nie wycofały jednak podań złożonych w tej sprawie do Wspólnot.

Stąd też EFTA w swej działalności dużo uwagi poświęcała zacieśnianiu współpracy między nią a Wspólnotami Europejskimi. I tak np. z inicjatywy premiera Wielkiej Brytanii, H. Wilsona, odbyła się w maju 1965 r. w Wiedniu konferencja państw EFTA i Wspólnot Europejskich poświęcona sprawie zbliżenia tych organizacji. Wzięło w niej udział sześciu premierów i szesnastu ministrów reprezentujących obydwie ugrupowania. Na konferencji H. Wilson przedstawił m.in. projekt opracowania przez obie strony pięcioletnich planów zacieśnienia współpracy między tymi organizacjami oraz ustanowienia wspólnego organu koordynującego na szczeblu ministrów. Wysunięto również projekt wstąpienia EFTA do WE na zasadzie jednolitej jednostki gospodarczej.

Konferencja uznała celowość podejmowania przedsięwzięć w celu zacieśnienia współpracy między tymi ugrupowaniami, w tym odbywania spotkań na szczeblu ministrów, nie podjęła jednak żadnych konkretnych postanowień. Fiasko konferencji wynikało, z jednej strony – ze stanowiska państw Wspólnot Europejskich, które dążyły do nawiązania rokowań z poszczególnymi państwami EFTA, a nie z organizacją jako taką, z drugiej zaś strony – z braku jednomyślności wśród państw EFTA, z których szczególnie Dania i Austria były zainteresowane w jak najszybszym przyłączeniu się do WE, a nie w realizacji długoletnich planów stopniowego zbliżenia się do Wspólnoty.

W 1966 r. w ramach Rady EFTA odbyło się szereg narad w sprawie ponownego zamierzenia Wielkiej Brytanii przystąpienia do Wspólnot Europejskich oraz uzgadniano wspólne stanowisko wobec tych Wspólnot. 11 V 1967 r. Wielka Brytania, następnego dnia Dania, 24 VII Norwegia zgłosiły formalne wnioski o przyjęcie ich do Wspólnot, a 29 VII – Szwecja – o stowarzyszenie się z nimi. 22 I 1972 r. trzy pierwsze państwa podpisały ze Wspólnotami układy w sprawie przystąpienia do nich. W związku z wejściem układów w życie 1 I 1973 r. w odniesieniu do Danii i Wielkiej Brytanii, państwa te wystąpiły z EFTA. Natomiast Norwegia pozostała w tej organizacji, ponieważ jej ludność w referendum powszechnym nie wyraziła zgody na przystąpienie jej do Wspólnot Europejskich.

Pozostałe państwa EFTA postanowiły utrzymać powyższą organizację przy życiu w zmniejszonym składzie. Integracja w ramach EFTA wpłynęła bezsprzecznie dodatnio na gospodarkę państw członkowskich. Przyczyniła się do przyspieszenia wzrostu obrotów handlowych między nimi. W latach 1960–1972 ich cały eksport zwiększył się trzykrotnie, w tym do państw Wspólnot Europejskich – 3,5 raza, w ramach EFTA – 4,5 raza. Z chwilą przystąpienia Wielkiej Brytanii i Danii do Wspólnot różnice w tym zakresie nieco się zatarły, ale nadal się utrzymywały. Zniesienie ciał na artykuły przemysłowe w obrotach między państwami członkowskimi było nie tylko silnym impulsem dla handlu, ale spowodowało podniesienie wydajności pracy, co z kolei przyczyniło się do uzyskania przez członków tego ugrupowania na ogół wyższego tempa wzrostu gospodarczego a niżeli w pozostałych uprzemysłowionych państwach. Spowodowało to lepsze dopasowanie się przemysłów państw EFTA do warunków konkurencji na innych rynkach. EFTA umożliwiała ponadto niektórym państwom członkowskim, szczególnie Austrii, lepsze zabezpieczenie się przed negatywnymi skutkami funkcjonowania WE i zależności gospodarczej od państw tej Wspólnoty.

EFTA w zmniejszonym składzie nie stawiała przed sobą nowych poważniejszych celów, lecz zajmowała się sprawami bieżącymi, tj., przede wszystkim nadzorowaniem pełnego wprowadzenia w życie oraz przestrzegania przez jej członków postanowień układu i przyjętych przez nie zobowiązań. Mimo bowiem formalnego zniesienia do końca 1996 r. ciał na artykuły przemysłowe, nadal istniały ograniczenia – zarówno celne, jak i pozataryfowe – w handlu tymi artykułami między jej członkami. Niezależnie od pozostałości ciał obowiązujących w imporcie określonych towarów w Islandii i Portugalii, niektóre państwa wprowadziły „tymczasowo” nowe cła lub inne restrykcje w handlu z pozostałymi państwami członkowskimi. Wprowadzenie powyższych ograniczeń następowało zazwyczaj za zgodą Rady EFTA, w niektórych jednak przypadkach – wbrew stanowisku pozostałych państw członkowskich. Pozataryfowe restrykcje importowe zostały wprowadzone w Finlandii, Szwajcarii i Norwegii. W Portugalii od 1972 r. istniał system gwarancji dla eksporterów, chroniący ich przed wahaniami kursów waluto-

wych. Finlandia wprowadziła w 1974 r. przejściowe ograniczenia w stosunku do importu dóbr trwałego użytku ze względu na trudności bilansu płatniczego; Norwegia ograniczyła eksport drewna, a Portugalia wprowadziła zakaz importu i eksportu niektórych towarów, uzasadniając to specjalną sytuacją gospodarczą.

EFTA rozpatrywała prośby państw o uzyskanie zgody na wprowadzenie tymczasowych restrykcji handlowych ze względu na ich trudności gospodarcze i wypadki samowolnego ich wprowadzania, akceptując powyższe posunięcia lub domagając się ich anulowania. Jednocześnie koncentrowała się na usuwaniu wszelkich przeszkód pozataryfowych w handlu między państwami członkowskimi. Szczególny nacisk kładła na znoszenie utrudnień natury technicznej, a także na modyfikację obowiązujących w obrocie EFTA świadectw pochodzenia towarów, co ściśle łączyło się z układami zawartymi przez państwa członkowskie z WE w sprawie zniesienia cel między nimi w obrocie artykułami przemysłowymi. Doprowadziła ona m.in. do podpisania w latach siedemdziesiątych pod jej auspicjami sześciu konwencji międzynarodowych w sprawie wzajemnego uznawania przeprowadzonych kontroli, testów, oznakowania i świadectw w zakresie wyrobów farmaceutycznych, metali szlachetnych, przyrządów dla przemysłu gazowego, maszyn rolniczych i traktorów, wyposażenia statków, naczyń ciśnieniowych. Konwencje te podpisała większość państw EFTA; są one otwarte także dla państw nieczłonkowskich.

EFTA podjęła ponadto szereg specjalnych akcji, mających na celu przyspieszenia rozwoju gospodarczego Portugalii, której gospodarka była zacofana i przeżywała ciągły kryzys. M.in. w kwietniu 1976 r. EFTA utworzyła specjalny fundusz pomocy Portugalii (Fundusz Rozwoju Przemysłowego dla Portugalii), z którego miano udzielać niekomercyjnych pożyczek na finansowanie konkretnych projektów inwestycyjnych w tym kraju. Fundusz został utworzony na okres 25 lat. Mimo że Portugalia opuściła EFTA w 1985 r. w związku z przystąpieniem do Wspólnot Europejskich, nadal on istnieje.

Rynek ówczesnej EFTA był jednak zbyt mało chłonny w porównaniu z możliwościami produkcyjnymi jej państw członkowskich, mimo dużej zdolności nabywczej ludności tych państw, która liczyła zaledwie 40 mln. Nadal w poważnym stopniu rozwój ich gospodarki zależał od handlu międzynarodowego z państwami nieczłonkowskimi, a szczególnie z WE. W 1978 r. eksport do partnerów EFTA stanowił zaledwie 18% całego eksportu państw tego ugrupowania, zaś do WE wynosił aż 49% całego ich eksportu; natomiast import z WE stanowił aż 56% całego ich importu.

W tej sytuacji EFTA poczęła intensyfikować prace mające na celu zabezpieczenie wymiany handlowej jej państw członkowskich przed negatywnymi skutkami rozszerzenia się WE. Z jednej strony, podjęto działania na rzecz ułatwiania wy-

miany handlowej między EFTA i WE. W ich rezultacie Austria, Islandia, Portugalia, Szwajcaria i Szwecja – 22 VII 1972 r., Norwegia – 14 V 1973 r., Finlandia – 5 X 1973 r. podpisały umowy z WE w sprawie utworzenia strefy wolnego handlu na artykuły przemysłowe. Strefa ta została – z pewnymi wyjątkami – w pełni wprowadzona w życie w czasie pięciu lat, tj. do 1 VII 1977 r. W przypadku niektórych produktów (m.in. stal, papier) cła miały być znoszone wolniej, tj. w ciągu 11 lat. W przypadku Islandii i Portugalii uzyskały one prawo przedłużenia – w razie powstania trudności gospodarczych w realizacji powyższych umów – okresu znoszenia cła do 1980 r.

Wszystkie powyższe umowy, z wyjątkiem umowy z Finlandią, zawierały ponadto tzw. klauzulę rozwojową. Przewidywała ona możliwość rozszerzenia, w wyniku dodatkowych negocjacji, współpracy tych państw z WE na inne dziedziny, które zostały objęte tymi układami, a więc wyjścia poza strefę wolnego handlu na artykuły przemysłowe. Portugalia już w 1977 r., a pozostałe państwa (z wyjątkiem Islandii i Finlandii) w 1977 r., wystąpiły do WE z propozycją rozszerzenia między nimi współpracy na politykę ekonomiczną i walutową w dziedzinie komunikacji, transportu, badań naukowych i ochrony środowiska.

Do nadzorowania realizacji powyższych umów zostały powołane wspólne komitety, w których skład wchodziły, z jednej strony, przedstawiciele państw EFTA, z drugiej zaś – państw członkowskich WE. Zbierały się one co najmniej raz w roku.

Podczas spotkania ministrów spraw zagranicznych państw Wspólnot Europejskich i EFTA, które odbyły się w Luksemburgu, zrodziła się idea ściślejszego zespolenia tych dwóch ugrupowań gospodarczych w postaci Europejskiego Obszaru Gospodarczego. Po serii kolejnych spotkań w czerwcu 1990 r., rozpoczęły się oficjalne rokowania w tej sprawie. Doprowadziły one do podpisania 2 V 1992 r. w Oporto układu w sprawie utworzenia Europejskiego Obszaru Gospodarczego, który to wszedł w życie 1 I 1994 r. Istotą jego jest ustanowienie między WE a państwami EFTA, które przystąpiły do układu, swobodnego przepływu artykułów przemysłowych, siły roboczej, kapitałów i usług między nimi oraz zobowiązanie się państw EFTA do dostosowania ich prawa, przede wszystkim gospodarczego, do prawa Wspólnot Europejskich.²

Z drugiej strony EFTA podjęła intensywne działania na rzecz liberalizacji handlu z innymi państwami. W grudniu 1967 r. zawarła porozumienie o współpracy z Jugosławią. Wykraczało ono daleko poza problemy obrotu towarowego. Została utworzona specjalna wspólna grupa dla nadzorowania tej współpracy, która w 1978 r. przekształciła się we wspólny komitet. Przedstawiciel Jugosławii miał pra-

2 Szerzej na temat Europejskiego Obszaru Gospodarczego patrz rozdział IV niniejszej części.

wo brania udział w pracach niektórych organów EFTA w charakterze obserwatora. Pod koniec lat osiemdziesiątych EFTA przewidywała utworzenie dla Jugosławii specjalnego funduszu rozwoju. Wybuch wojny w Jugosławii spowodował, że w listopadzie 1991 r. EFTA zawiesiła wszelką współpracę z tym państwem.

W 1979 r. EFTA zawarła układ z Hiszpanią w sprawie stopniowego znoszenia ceł na towary przemysłowe i ryby, w handlu między tym państwem a państwami EFTA.

W 1980 r. zawarła podobny układ z Grecją. W drugiej połowie lat osiemdziesiątych EFTA zawarła serię porozumień z USA i ówczesnymi tzw. krajami socjalistycznymi w sprawie liberalizacji handlu między nimi. W czerwcu 1990 r. EFTA zawarła z Czechosłowacją, Polską i Węgrami, w grudniu 1991 r. z Bułgarią, Estonią, Litwą, Łotwą i Rumunią, w 1992 r. ze Słowenią i wreszcie w grudniu 1992 r. z Albanią deklaracje o współpracy w dziedzinie handlu, przemysłu, turystyki, transportu, nauki i techniki, które przewidywały możliwość podjęcia przez te państwa – po przeprowadzeniu dodatkowych negocjacji – różnych form współpracy, w tym ustanowienie między nimi strefy wolnego handlu na artykuły przemysłowe.

W ich rezultacie EFTA zawarła z Turcją – w grudniu 1991 r., Czechosłowacją – w marcu 1992 r., Izraelem – w lipcu 1992 r., Polską i Rumunią – w grudniu 1992 r., Bułgarią i Węgrami – w marcu 1993 r., Słowenią – w lutym 1995 r., Litwą, Łotwą, Estonią, Marokiem i Tunezją – w grudniu 1995 r., umowy o utworzeniu z tymi państwami stref wolnego handlu na artykuły przemysłowe, przetwory rolne i rybne. Strefy te utworzone są przy zastosowaniu metody asymetrycznej, tzn. że EFTA znosi cła szybciej, a jej partnerzy wolniej (np. Słowenia wolniej o 7 lat)

W przypadku Polski, umowa zawarta 10 XII 1992 r., która weszła w życie 15 XI 1993 r., przewiduje utworzenie między nimi strefy wolnego handlu na artykuły przemysłowe, ryby i przetworzone artykuły rolne do końca 2001 r., przy czym na większość towarów strony umowy zobowiązały się znieść cła i ograniczenia ilościowe z chwilą wejścia jej w życie. Na pozostałe towary (w tym samochody, aluminium, miedź, węgiel, stal) ma to następować na zasadzie asymetryczności, tzn. że kraje EFTA będą znosić cła i ograniczenia ilościowe nieco szybciej niż Polska.

W przypadku ceł eksportowych i innych opłat Polska zobowiązała się znieść je całkowicie najpóźniej do 1 I 1995 r., zaś jeśli chodzi o ograniczenia ilościowe w eksporcie to z dniem wejścia w życie umowy, z wyjątkiem ograniczeń w eksporcie takich surowców jak węgiel, koks i oleje ropy naftowej, w przypadku których mają one być zniesione do 31 XII 1996 r. Bezterminowo natomiast Polska będzie stosować ograniczenia w eksporcie złomu i odpadów metali kolorowych.

Jednocześnie strony zobowiązały się nie wprowadzać nowych cel i ograniczeń ilościowych w obrotach między nimi z dniem wejścia w życie umowy.

Umowa zawiera zasadę paralelizmu, która ma być utrzymana przez cały okres wprowadzania jej w życie. Zobowiązuje ona Polskę do takiego samego traktowania krajów EFTA pod względem liberalizacji cel i podobnych opłat oraz ograniczeń importowych – jak państw Wspólnot Europejskich, z wyłączeniem przedsięwzięć podjętych na specjalnych warunkach.

Zawiera też klauzulę ewolucyjną oraz artykuł przewidujący możliwość objęcia współpracą także handlu usługami i zagadnieniami inwestycyjnymi. Precyzuje też zasady sprawiedliwej konkurencji w handlu między Polską a krajami EFTA.

Wreszcie wprowadza obowiązek wzajemnej notyfikacji i konsultacji w dziedzinie przepisów technicznych, mających wpływ na handel.

Umowa niniejsza jest uzupełniona dwustronnymi umowami, podpisanymi przez Polskę z każdym krajem EFTA. Dotyczą one liberalizacji handlu między nimi artykułami rolnymi, które nie są objęte umową główną.

Powyższa działalność EFTA spowodowała, że po spadku eksportu państw tego ugrupowania w latach 1973–1976 począł on systematycznie wzrastać w latach następnych.

Wystąpienie Portugalii z EFTA w 1985 r., zaś Austrii, Finlandii i Szwecji w 1994 r. spowodowało, że stała się ona ugrupowaniem kadłubowym, odgrywającym marginalne znaczenie w handlu, nie mówiąc już o całej ich gospodarce. W rezultacie aktualnie jej działalność koncentruje się na nadzorowaniu przestrzegania przez jej państwa członkowskie postanowień układu EFTA w sprawie handlu oraz przyjętych przez te państwa zobowiązań.

L i t e r a t u r a

A. Evans, P. Falk: Prawo Integracji Europejskiej. Cz. II. Wybór źródeł. Dom Wydawniczy ABC. 1996.

Europejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu. IKiC HZ. Warszawa 1993.

Z.M. Klepacki: Organizacje międzynarodowe rozwiniętych państw kapitalistycznych. Warszawa 1986.

R. Ławniczak: Dwadzieścia lat działalności EFTA. „Sprawy Międzynarodowe” nr 5, 1980.

R. Ławniczak: EFTA a integracja Europy zachodniej. Poznań 1971.

R. Ławniczak: Rozszerzona EWG a pozostałe kraje EFTA. „Sprawy Międzynarodowe” nr 4, 1971.

- R. Ławniczak: Strefy wolnego handlu rozwiniętych krajów kapitalistycznych. Warszawa 1974.
- B. Mucha–Leszko: Stosunki EWS – EFTA. Europejski Obszar Gospodarczy. „Biuletyn Europejski”. UMCS. Lublin 1998.
- Z. Zimny: Rozwój obrotów handlowych krajów EFTA. „Sprawy Międzynarodowe” nr 11, 1968.

R o z d z i a ł c z w a r t y

EUROPEJSKI OBSZAR GOSPODARCZY (EEA)¹

1. Geneza

Od pierwszych chwil funkcjonowania Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu (EFTA)² jego państwa członkowskie próbowały zacieśnić współpracę gospodarczą, szczególnie poprzez znoszenie barier w handlu z Wspólnotą Europejską (WE). Były one bowiem świadome, że w związku długim i poważnym powiązaniem ich gospodarek z gospodarkami państw WE wcześniej lub później będą musiały zintegrować się w jakiejś formie z tą Wspólnotą. Wynikało to szczególnie z faktu, że tradycyjnie ponad 50% ich obrotów handlowych (tak importu, jak i eksportu) przypadło na WE. Gdy w 1973 r. Dania i Wielka Brytania przystąpiły do Wspólnot Europejskich, wkrótce pozostałe państwa EFTA zawarły umowy z WE w sprawie zniesienia ciał w handlu artykułami przemysłowymi między nimi do 1 VII 1977 r., a w przypadku niektórych towarów do 1 I 1984 r. Z kolei w 1977 r. wystąpiły one do WE z propozycją rozszerzenia współpracy między nimi na politykę ekonomiczną i walutową, transport i komunikację, badania naukowe i ochronę środowiska.

Podczas wspólnego spotkania ministrów spraw zagranicznych państw EFTA i Wspólnot Europejskich w Luksemburgu w 1984 r. wstępnie wysunięto ideę utworzenia Europejskiego Obszaru Gospodarczego jako formy zacieśnienia współpracy między tymi dwoma ugrupowaniami gospodarczymi. Idei tej było poświęconych szereg kolejnych narad i konferencji. Przełom nastąpił w styczniu 1989 r., gdy przewodniczący Komisji Wspólnot Europejskich, J. Delors, przemawiając w Parlamencie Europejskim, zaproponował państwom EFTA nową formę „strukturalnego partnerstwa”, polegającego na wspólnym administrowaniu obszarem gospodarczym oraz wspólnych decyzjach. Pozytywna odpowiedź w tej kwestii dała EFTA podczas spotkania na szczycie w Oslo w marcu 1989 r. W rezultacie 20 VI 1990 r. rozpoczęły się negocjacje w tej sprawie między WE a państwami EFTA. Zakończyły się one wypracowaniem obszernego (ponad 1200 stron) Układu w sprawie utworzenia Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EEA), który został podpisany 2 V 1992 r. w Oporto, a wszedł w życie 1 I 1994 r.

1 European Economic Area, EEA (ang.).

2 Szerzej na temat EFTA patrz rozdział III niniejszej części.

Wraz z podpisaniem powyższego Układu zostały dodatkowo podpisane bilateralne porozumienia o współpracy w dziedzinach nie uregulowanych tym układem. Są to:

- dwustronne porozumienia w sprawach rolnych między WE a Austrią, Islandią, Szwecją i Norwegią;
- dwustronne porozumienia w sprawie rybołówstwa między WE a Islandią, Norwegią i Szwecją;
- dwustronne porozumienia w sprawie przejazdów drogowych pomiędzy WE a Austrią i Szwajcarią.

Jednocześnie przyjęto dwie deklaracje w sprawie uproszczenia procedury celnej i kontroli granicznej oraz dialogu politycznego.

W ten sposób powstało najpotężniejsze gospodarcze ugrupowanie integracyjne w skali świata, o obszarze 3,859 mln km² i 379 mln mieszkańców. Udział EEA w światowej produkcji przemysłowej wynosi ponad 40% , zaś w eksporcie i imporcie światowym odpowiednio 475 i 46,6% – 68% obrotów handlowych państw EEA odbywa się w ramach EEA, przy czym udział państw WE w eksporcie EFTA wynosi 58%, zaś udział EFTA w eksporcie WE – 26%.³

2. Członkostwo

Członkami EEA zostały wszystkie państwa Wspólnot Europejskich, tj. Belgia, Dania, Francja, Grecja, Hiszpania, Holandia, Irlandia, Luksemburg, Portugalia, RFN, Wielka Brytania i Włochy oraz 5 państw EFTA, tj. Finlandia, Austria, Islandia, Norwegia i Szwecja. Szwajcaria i Liechtenstein również brały udział w negocjacjach nad układem założycielskim EEA. Ludność Szwajcarii w referendum w grudniu 1992 r. nie wyraziła jednak zgody na przystąpienie tego państwa do EEA. W rezultacie Szwajcaria posiada w tym ugrupowaniu status obserwatora. Natomiast Liechtenstein przystąpił do EEA dopiero 1 maja 1995 r. Ponieważ jest związany unią celną ze Szwecją, musiał bowiem uprzednio przeprowadzić stosowne rokowania z tym państwem w zakresie pogodzenia istnienia między nimi unii celnej z jego uczestnictwem w EEA.

3. Organy

Naczelnym organem EEA jest *Rada*, składająca się z członków Rady i Komisji Unii Europejskiej oraz przedstawicieli (po jednym) rządów państw EFTA na szczeblu ministrów. Nadzoruje ona realizację postanowień układu EEA oraz ustala

3 Dane pochodzą z 1993 r.

kierunki działania Wspólnego Komitetu. Winna zbierać się nie rzadziej niż co 6 miesięcy.

Funkcję organu wykonawczego pełni *Wspólny Komitet*. Podjęcie przez niego uchwały wymaga *consensusu* między przedstawicielami Unii Europejskiej z jednej strony, a państwami EFTA z drugiej strony. Rozstrzyga on też spory między Unią Europejską a państwami EFTA na tle realizacji i interpretacji postanowień Układu w sprawie EEA. Wyjątek stanowią spory na tle przestrzegania zasad konkurencji, w przypadku których wyłączną jurysdykcję posiada Trybunał Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich.

Wspólny Komitet Parlamentarny pełni funkcję doradczą wobec Rady i Wspólnego Komitetu. Składa się z jednakowej liczby (po 33) członków Parlamentu Europejskiego i parlamentów narodowych państw EFTA. Rozpatruje coroczne sprawozdanie Wspólnego Komitetu.

Komitet Doradczy składa się z jednakowej liczby przedstawicieli Komitetu Ekonomiczno – Społecznego Unii Europejskiej i Komitetu Doradczego EFTA. Przekłada on opinie i raporty Radzie oraz Wspólnemu Komitetowi.

Mogą być tworzone komitety ekspertów.

Realizację postanowień Układu w sprawie EEA przez państwa Unii Europejskiej nadzoruje jej Komisja, a przez państwa EFTA – Władza Nadzorcza.

4. Założenia integracyjne w ramach EEA

Celem EEA jest ustanowienie dynamicznej, jednolitej i zintegrowanej struktury opartej na wspólnych zasadach i jednakowych regułach konkurencji. Ma to być osiągnięcie przede wszystkim poprzez ustanowienie między państwami EEA swobodnego przepływu towarów przemysłowych (ale tylko wyprodukowanych na terenie państw członkowskich, a nie importowanych spoza terenu EEA), jak też osób, kapitałów i usług oraz jednolitych zasad konkurencji. Ponadto państwa EEA mają współpracować między sobą w szeregu dziedzinach pozagospodarczych.

Cła i inne opłaty o podobnym charakterze w handlu artykułami przemysłowymi między państwami Wspólnot Europejskich a EFTA zostały w zasadzie zniesione już 1 VII 1977 r., a całkowicie 1 I 1984 r. Ograniczenia ilościowe w handlu tymi artykułami zostały zniesione w dniu wejścia w życie układu EEA.

Układ EEA stanowi, że jego strony będą liberalizować handel rybami i przetworami rybnymi między sobą. Kraje EFTA zniosły cła na produkty rybne ze Wspólnot z chwilą wejścia układu w życie. Z kolei kraje Wspólnoty w tym momencie poczęły stopniowo obniżać cła na te produkty aż do ich całkowitego zniesienia, w przypadku jednak niektórych z nich zredukują je jedynie częściowo.

Swobodny przepływ osób oznacza, że obywatel jednego państwa EEA ma prawo do zamieszkania i pracy oraz oferowania swych usług lub zakładania przedsiębiorstwa w dowolnym innym państwie EEA, przy czym uznawane są bez żadnych ograniczeń wszelkie dyplomy i inne dokumenty, świadczące o posiadanym wykształceniu i kwalifikacjach zawodowych. Niedopuszczalne są jakiekolwiek formy dyskryminacji pracowników ze względu na posiadane obywatelstwo.

Swobodny przepływ usług oparty jest na klauzuli narodowej. Oznacza to, że państwa EEA winny traktować firmy usługowe z innych państw EEA nie gorzej niż własne.

Działalność instytucji kredytowych oparta jest na dwóch zasadach:

- zezwolenie na działalność w zakresie usług kredytowych, wydane w jednym państwie EEA, uprawnia do świadczenia analogicznych usług w pozostałych państwach EEA;
- państwo, które wydało powyższe zezwolenie, jest odpowiedzialne za nadzorowanie działalności powyższych instytucji prowadzonej w innych krajach EEA.

Usługi w dziedzinie transportu (tak lądowego, jak morskiego i lotniczego) oparte są na zasadzie wzajemności i wolnego dostępu do rynku państw EEA. Mają być stosowane do siebie wymogi techniczne i pracy w tej dziedzinie poszczególnych państw. Państwa EFTA przyjęły wszystkie inne zasady w dziedzinie transportu, obowiązujące we Wspólnotach Europejskich.

W porozumieniu zawartym między WE a Austrią ustalono, że Wspólnota ograniczy w ciągu 12 lat o 60% emisję spalin z ciężarówek; zaś w porozumieniu WE ze

Szwajcarią zgodziła się ona zmniejszyć tranzyt jej towarów przez Szwajcarię ciężarówkami, a zwiększyć kolejami.

Układ EEA reguluje też usługi ubezpieczeniowe, telekomunikacyjne, audio-wizualne i informacyjne.

W przypadku swobodnego przepływu kapitałów postanowiono, że i tu będzie stosowana klauzula narodowa, tzn. że kapitał zagraniczny będzie traktowany nie gorzej niż kapitał narodowy. Zniesiono bezpośrednią i pośrednią kontrolę transferu kapitału, inwestycji i pożyczek.

Układ EEA nie przewiduje ustanowienia swobodnego handlu artykułami rolnymi między jego państwami, ani rozciągnięcia na kraje EFTA wspólnej polityki rolnej istniejącej w WE. Zakłada on jednak pewną liberalizację handlu niektórymi artykułami rolnymi, jak też podejmowanie w przyszłości nowych kroków na rzecz liberalizacji tego handlu.

Zajmuje się on handlem 56 produktów rolnych, wymienionych w protokole 3 do niego. W przypadku 34 produktów (m.in. produktów zbożowych, piwa, mocniejszych alkoholi przemysłowych, przetworzonych warzyw, dżemów, margaryn, lodów, czekolad) ustanawia on możliwość stosowania środków wyrównujących różnice w kosztach podstawowych surowców rolnych w artykułach przetworzonych, w postaci opłaty określonej jako „element zmienny” w imporcie, z drugiej zaś strony refundacji w eksporcie.

Jednocześnie państwa EEA zobowiązały się nie nakładać wyższych opłat w postaci „elementu zmiennego” niż cła i opłaty o podobnym charakterze stosowane w dniu 1 I 1992 r. na powyższe produkty importowane z państw EEA.

W przypadku zaś pozostałych 22 produktów (m.in. wód mineralnych, whisky, rumu herbaty i kawy, niektórych tłuszczów roślinnych i zwierzęcych, soków warzywnych) państwa EEA postanowiły nie stosować cel w imporcie oraz opłat o podobnym skutku, w tym „elementu zmiennego” i refundacji w eksporcie. Ponadto ustalono harmonogram liberalizacji obrotów tymi produktami między państwami EEA. W przypadku jednych postanowiono znieść cła w obrocie nimi w ciągu 6 lat od wejścia układu w życie; w przypadku innych – zredukować cła o 50% do końca 1996 r.

Co dwa lata mają być dokonywane przeglądy warunków handlu artykułami rolnymi między państwami EEA pod kątem dalszej liberalizacji tego handlu.

Układ reguluje też wymagania weterynaryjne i fitosanitarne w handlu artykułami rolnymi, reguły pochodzenia towarów dla przetworzonych produktów rolnych oraz regulacje techniczne, standaryzacyjne, zasady testowania i wydawania certyfikatów.

Postanowienia, zawarte w układzie EEA w odniesieniu do handlu artykułami rolnymi są uzupełnione dwustronnymi umowami w sprawie powyższego handlu między WE a państwami EFTA, które zostały zawarte jednocześnie z tym układem, tj. 2 V 1992 r.

Ponadto Wspólnota zawarła z Islandią, Norwegią i Szwecją porozumienia w sprawie rybołówstwa w ich morskiej strefie ekonomicznej. Na ich podstawie państwa te przyznały Wspólnocie prawo do dodatkowych połowów. W praktyce chodzi głównie o połowy Hiszpanii i Portugalii na tych wodach.

Układ EEA przewiduje też podjęcie przez jego państwa członkowskie współpracy w dziedzinach pozagospodarczych, a mianowicie w dziedzinie: ochrony środowiska, polityki socjalnej, turystyki, audiowizualnej, oświaty i innych formach szkolenia, badań i rozwoju technologicznego, informatyki i statystyki. Mają być prowadzone też działania służące rozwojowi małych i średnich przedsiębiorstw.

Państwa EFTA zobowiązały się dostosować ich ustawodawstwo do ustawodawstwa obowiązującego we Wspólnotach w dziedzinie regulowanych przez układ EEA.

W wyniku żądań biedniejszych krajów Wspólnot Europejskich (Grecji, Hiszpanii, Irlandii i Portugalii) kraje EFTA zgodziły się przekazać do dyspozycji niektórych ich instytucji pewne fundusze, celem zniwelowania negatywnych skutków dla biedniejszych krajów Wspólnot, wynikających z faktu utworzenia EEA. Mianowicie kraje EFTA zobowiązały się przekazać Europejskiemu Bankowi Inwestycyjnemu 1,5 mld ECU⁴ na okres 5 lat, z którego to funduszu będzie się finansować odsetki pożyczek, udzielanych przez ten Bank na realizację przedsięwzięć służących rozwojowi zacofanych regionów Wspólnot.

Ponadto kraje EFTA zgodziły się przekazać 0,5 mld ECU do Funduszu Spójności Wspólnot Europejskich, z którego udziela się bezzwrotnych dotacji na finansowanie inwestycji w Hiszpanii, Grecji, Irlandii i Portugalii w dziedzinie ochrony środowiska, transportu, oświaty oraz na wspomaganie rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw.

Dotychczasowe ścisłe więzi gospodarcze, o czym mowa w pkt 1, oraz dalsze zacieśnienie współpracy i integracji przede wszystkim gospodarczej między państwami Unii Europejskiej a państwami EFTA wchodzącymi w skład EEA pozwalając przypuszczać, iż EEA jest jedynie etapem przejściowym powyższych państw do pełnego członkostwa w Unii Europejskiej.

L i t e r a t u r a

Układ w sprawie utworzenia Europejskiego Obszaru Gospodarczego (w) A. Evans, P. Falk: Prawo integracji europejskiej. Cz. II. Wybór źródeł. Dom Wydawniczy ABC 1996.

* * *

E. Kończyk: Zasady funkcjonowania Europejskiego Obszaru Gospodarczego. „Handel Zagraniczny”, nr 3, 1994.

B. Mucha – Leszko: Stosunki EWS – EFTA. Europejski Obszar Gospodarczy „Biuletyn Europejski”. UMCS. Lublin 1998.

S. Reisch: Koncepcja Europejskiej Strefy Gospodarczej. „Sprawy Międzynarodowe” nr 1, 1991.

4 Europejska Jednostka Walutowa – umowna jednostka rozliczeniowa utworzona w ramach Wspólnot Europejskich.

R o z d z i a ł p i ą t y

WSPÓŁPRACA I INTEGRACJA KRAJÓW EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ PO 1989 r.

1. Uwagi wstępne

Upadek systemów komunistycznych i załamanie się tzw. integracji socjalistycznej w latach 1988–1990 spowodowały, że w tych i następnych latach istotnie (około 40% w 1993 r. w porównaniu z 1988 r.) zmniejszyły się obroty towarowe między Polską, Węgrami i ówczesną Czecho-Słowacją. Pogorszyła się przy tym struktura towarowa tych obrotów, tzn. obniżył się udział w nich wysoko przetworzonych wyrobów przemysłowych, a wzrósł udział artykułów rolno-spożywczych, surowców i półproduktów. W poprzednim bowiem okresie handel między krajami Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej¹ był sztucznie rozdęty, m.in. w wyniku zastosowania szeregu narzędzi polityki gospodarczej preferujących jego rozwój.

Jednocześnie gwałtownie zwiększyły się obroty tych państw z krajami zachodnioeuropejskimi, np. w przypadku Polski jej eksport do tych krajów w latach 1988–1993 r. wzrósł o 75%, zaś import aż o 145%.

Zmniejszył się też handel usługami między Polską, Węgrami i Czecho-Słowacją. Zerwane zostały umowy kooperacyjne między nimi, zlikwidowane wspólne przedsiębiorstwa. Jednocześnie zmniejszeniu uległo natężenie kontaktów politycznych, współpraca w dziedzinie transportu, kultury, techniki między nimi.

Wzmoczenie zatem współpracy oraz podjęcie procesów integracyjnych między tymi sąsiadującymi ze sobą krajami było raczej rzeczą oczywistą, ale jednocześnie trudną ze względu na uprzedzenia wynikające ze współpracy i integracji z lat wcześniejszych, niedocenianie potrzeby tej współpracy i integracji, m.in. z powodu zaopatrzenia się i fascynację powstającymi perspektywami współpracy i integrację ze Wspólnotami Europejskimi. Impuls w tym kierunku wyszedł ze strony Wspólnot Europejskich, które w kontekście rokowań krajów środkowoeuropejskich w sprawie ich stowarzyszenia się ze Wspólnotami chciały, by te kraje uzgadniały swoje koncepcje stowarzyszenia i prezentowały zbliżone stanowiska w tych rokowaniach.

W rezultacie 15 II 1991 r. na zamku w Wyszehradzie odbyło się spotkanie prezydentów Polski, Czecho-Słowacji oraz premiera Węgier, na którym postanowiono podjąć współpracę między tymi krajami w zakresie wymiany informacji i

1 Zob. rozdział 3 części wstępnej.

koordynowania stanowisk w zakresie polityki gospodarczej oraz promować rozwój współpracy gospodarczej między nimi.

W ten sposób powstało nieformalne, gdyż u podstaw nie leży żadna pisana umowa międzynarodowa, bezinstytucjonalne ugrupowanie państw, określane jako Grupa Wyszehradzka². Członkami tej grupy zostały: Czechy, Słowacja, Polska i Węgry.

2. Współpraca w ramach Grupy Wyszehradzkiej

Pierwotnie współpraca państw w ramach Grupy Wyszehradzkiej koncentrowała się przede wszystkim na polityce zagranicznej i obronnej. Koordynowały one swoje stanowiska podczas rokowań ze Wspólnotami Europejskimi w sprawie stowarzyszenia się z nimi. Jednocześnie wielokrotnie konsultowały się na temat emancypowania się wobec Rosji, restrukturyzacji i stabilizacji stosunków między państwami byłej Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej, uzyskania gwarancji bezpieczeństwa od Zachodu.

W sierpniu 1991 r. po puczu wojskowym w Moskwie poczęły się odbywać spotkania konsultacyjne wiceministrów spraw zagranicznych, jak również spotkania ministrów obrony i szefów sztabów. W latach 1993–1994 bezskutecznie próbowano zająć się wypracowaniem wspólnego stanowiska wobec starań tych państw o przyjęcie ich do Organizacji Paktu Północnego Atlantyku (NATO). W grudniu 1993 r. rozpoczęto prace nad koncepcją utworzenia zintegrowanego systemu obrony powietrznej państw członkowskich. W przypadku jego utworzenia państwa te musiałyby oddać do dyspozycji wspólnego centrum dowodzenia swoje systemy lotnictwa wojskowego, cywilnego i obrony przeciwlotniczej.

W latach następnych współpraca państw w ramach Grupy Wyszehradzkiej została rozciągnięta na inne dziedziny. Poczęły one koordynować dostosowywanie swoich systemów prawnych do wymagań prawa Wspólnot Europejskich. Od 1993 r. podejmowane były próby zintensyfikowania współpracy w dziedzinie ochrony zdrowia i środowiska, pracy, transportu. W tym celu poczęły odbywać względnie regularne spotkania stosownych ministrów.

Współpraca powyższa nie była jednak efektywna. Wynikało to z różnicy interesów i istniejących konfliktów między tymi państwami (np. konflikt słowacko-węgierski na tle narodowościowym i budowy tamy na Dunaju). Czechy dosyć często uważały, że szybciej „dojdą do Europy” osobno, a nie razem (np. podczas wizyty prezydenta USA, B. Clintona, w Pradze w 1994 r. nie zgodziły się na przedstawienie mu wspólnego projektu – wypracowanego z inicjatywy Polski –

2 Visegrad Group (ang.)

przyłączenia się państw członkowskich do NATO). Niejednokrotnie zamiast ustalania wspólnego stanowiska państw członkowskich wobec współpracy i integracji gospodarczej z Europą zachodnią wstępowała między nimi rywalizacja.

W latach kolejnych działalność Grupy Wyszehradzkiej poczęła zamierać, aż wreszcie została zawieszona. W rezultacie premier Czech, M. Zeman, przedstawił na spotkaniu premierów rządów państw CEFTA 10 IX 1998 r. w Pradze, propozycję rozszerzenia w przyszłości współpracy w ramach CEFTA na politykę zagraniczną, obronę i bezpieczeństwo, tj. faktycznego przejęcia przez nią funkcji Grupy Wyszehradzkiej. Jednak na spotkaniu premierów Czech, Węgier i Polski 24 X 1998 r. w Budapeszcie postanowiono reaktywować działalność tej Grupy na razie w postaci odbywania co pół roku spotkań premierów państw członkowskich.

3. Integracja w ramach Środkowoeuropejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (CEFTA)

a. Założenia i realizacja. W wyniku poważnego spadku obrotów handlowych między państwami Grupy Wyszehradzkiej, co zostało przedstawione we wstępie niniejszego rozdziału, oraz nacisku Wspólnot Europejskich, które nie chciały dopuścić do wzajemnego dyskryminacyjnego traktowania się tych państw po wejściu w życie umów przejściowych do układów o stowarzyszeniu się ich z tymi Wspólnotami, 21 XII 1992 r. z inicjatywy Polski zostało zawarte w Krakowie Środkowoeuropejskie Porozumienie o Wolnym Handlu (CEFTA)³. Weszło ono w życie 1 III 1993 r.

Pierwotnie członkami CEFTA były: Czechy, Słowacja, Polska i Węgry. Następnie do niego przystąpiły: Słowenia (1996 r.), Rumunia (1997 r.) i Bułgaria (1998 r.). Członkostwem w CEFTA są zainteresowane: Litwa, Łotwa, Estonia, Turcja, Izrael i Egipt. Warunkiem przystąpienia do CEFTA jest – poza akcesem do umowy założycielskiej – zawarcie bilateralnych umów handlowych z państwami członkowskimi, przynależenie do Światowej Organizacji Handlu (WTO) oraz posiadania układu handlowego lub stowarzyszeniowego z Unią Europejską.

Porozumienie w sprawie CEFTA przewidywało utworzenie strefy wolnego handlu artykułami przemysłowymi między państwami Grupy Wyszehradzkiej najpóźniej do końca 2000 r. Według pierwotnych ustaleń cła miały być zniesione w siedmiu ratach. 1 III 1993 r. zniesiono całkowicie cła na towary o niskim przetwarzaniu (kat. A), w tym głównie na surowce i produkty jak celuloza, jedwab, wełna naturalna nie stanowiące konkurencji dla produkcji krajowej. W dalszej kolejności miały być zniesione cła na podstawową część wyrobów przemysłowych, średnio

3 Central European Free Trade Agreement, CEFTA (ang.).

wrażliwych na konkurencję (kat. B), m.in. na sprzęt oświetleniowy, medyczny, wyroby ceramiczne, wagony kolejowe i lokomotywy. W ostatniej kolejności mają być zniesione cła na tzw. wyroby wrażliwe (kat. C), np. tekstylia, wyroby hutnicze i motoryzacyjne.

Jednocześnie porozumienie stanowiło, że z dniem wejścia jego w życie państw zniosą – z wyjątkiem pewnych przypadków – wszelkie ograniczenia ilościowe i inne środki o podobnych skutkach w handlu między jego stronami oraz nie będą wprowadzać nowych ograniczeń ilościowych importu w handlu między nimi.

Wreszcie państwa członkowskie CEFTA zobowiązały się do zniesienia najpóźniej do 1 I 1997 r. wszelkich wzajemnych cel eksportowych i opłat o podobnych skutkach oraz do niedoprowadzenia do nowych tego typu cel i opłat w handlu między nimi po wejściu w życie powyższego porozumienia.

Obniżka cel ma objąć też niektóre artykuły rolno-spożywcze, jak np. mięso, warzywa, nabiał, alkohol. W ich przypadku ustanowiono kontyngenty, w ramach których miały być obniżone stawki celne po 10% przez 2 lata lub po 10% przez 5 lat. Ostatecznie cła miały być zmniejszone od 20% do 50%. Obniżka cel nie obejmowała jednak towarów, których import jest lub ma być objęty systemem opłat wyrównawczych państw członkowskich. W ich przypadku państwa te zobowiązały się nie wprowadzać nowych ograniczeń w handlu między nimi.

Porozumienie ustanowiło możliwość wprowadzenia środków nadzwyczajnych w celu ochrony rynku danej jego strony. Mogą one być zastosowane, gdy nadmierny import poważnie szkodzi krajowym producentom podobnych lub bezpośrednio konkurencyjnych produktów, powoduje zakłócenia w jakimkolwiek sektorze gospodarki lub trudności mogące wywołać poważne pogorszenie sytuacji gospodarczej rejonu, szkodzi nowo powstającym przemysłom, niektórym sektorom podlegającym restrukturyzacji lub gdy stwarza poważne problemy społeczne. W przypadku cel importowych mogą one w takich sytuacjach być wprowadzane przez okres nie przekraczający 5 lat, chyba że Wspólny Komitet wyrazi zgodę na dłuższy okres. Ich stosowanie powinno jednak skończyć się nie później niż z zakończeniem okresu przejściowego ustawiania strefy wolnego handlu. Nie mogą one przekraczać 25% *ad valorem* i powinny utrzymać element preferencji dla produktów pochodzących ze stron porozumienia.

Uznano za niezgodne z właściwą realizacją porozumienia, o ile będą miały negatywny wpływ na handel między jego stronami, następujące postanowienia:

- zawieranie porozumień między przedsiębiorstwami, podejmowanie przez zrzeszenia przedsiębiorstw decyzji oraz uzgodnionych praktyk, których celem lub skutkiem działania jest zapobieganie, ograniczanie lub zniekształcanie konkurencji;

– nadużywanie przez jedno lub więcej przedsiębiorstw dominującej pozycji na terytorium państwa jako całości lub na jego znacznej części.

Po roku funkcjonowania CEFTA okazało się, że jego efekty są mierne. Stąd też 3 II 1994 r. w Pradze uzgodniono przyspieszenie integracji handlowej między państwami członkowskimi. W rezultacie 29 IV 1994r. państwa te podpisały w Budapeszcie dodatkowy protokół, który przewidywał przyspieszenie redukcji cel na towary przemysłowe oraz rozszerzenie zakresu koncesji na towary rolne i produkty morskie. Cła miały być zniesione w czterech ratach od 1 VII 1994 r. do końca 1997 r. Pomimo przyjęcia generalnej zasady skrócenia okresu ochrony rynków, ustalony został spis wyrobów (np. samochody), które miały być chronione nawet do 1 I 2002 r. W handlu Polski z Czechami i Słowacją odnosiło się to do około 50 pozycji, z Węgrami wyjątki obejmują w eksporcie i imporcie po około 500 pozycji.

Na spotkaniu ministrów handlu państw CEFTA w Warszawie w dniach 17–18 VIII 1995 r. postanowiono ponownie skrócić okres znoszenia cel na artykuły przemysłowe. Mianowicie od 1 I 1996 r. miały być zniesione cła na towary przemysłowe o „średnim stopniu wrażliwości na konkurencję” (cła na towary o niskim stopniu wrażliwości na konkurencję zostały już zniesione wcześniej na podstawie protokołu z Budapesztu). Do grupy powyższych towarów należą m.in.: produkty chemiczne, maszyny inwestycyjne, maszyny dla rolnictwa, papier, drewno.

Natomiast cła na większość towarów „o wysokim stopniu wrażliwości” miały zostać zniesione do końca 1996 r. Do grupy tej należą m.in. tekstylia, wyroby hutnicze, obuwie, wyroby przemysłu elektromechanicznego.

W rezultacie cła od 1 I 1998 r. miały być pobierane jedynie w praktyce od wyrobów przemysłu motoryzacyjnego, a w przypadku handlu Polski z Węgrami ponadto od kilku innych wyrobów, w tym wyrobów hutniczych i papierniczych. W praktyce jednak cła nie zostały zniesione na wszystkie wyżej wymienione towary jeszcze w połowie 1998 r., tak że obowiązywały one nadal na około 10% towarów, w tym – obok samochodów i części do nich – także m.in. na towary tekstylne i metalowe.

W przypadku Słowenii zobowiązała się ona znieść cła na towary z listy A i B w zasadzie z chwilą przystąpienia do CEFTA, chociaż z pewnymi wyjątkami, na które ma ona znieść cła z dniem 1 I 2000 r. Natomiast Rumunia zobowiązała się znieść cła na prawie że wszystkie towary przemysłowe najpóźniej do 1 I 1999 r., z wyjątkiem cel na paliwa, samochody i produkty hutnicze.

Na spotkaniu ministrów rolnictwa krajów CEFTA w dniu 24 I 1995 r. w Warszawie postanowiono przyspieszyć także liberalizację handlu artykułami rolno-spożywczymi między tymi krajami. Ustalono mianowicie, że z dniem 1 I 1996 r. miały być zniesione cła o 50% a całkowicie z dniem 1 I 1998 r. Jednocześnie

nie zobowiązano się do uznawania od 1 VII 1995 r. dwustronnych umów w sprawie świadectw weterynaryjnych oraz certyfikatów jakościowych.

Na spotkaniu powyższych ministrów państw CEFTA w grudniu 1995 r. w Warszawie zmodyfikowano nieco powyższe postanowienia w wyniku przewidywanych trudności w znoszeniu cel na te artykuły, w tym w świetle faktu istotnego ich podniesienia w pierwszym półroczu tego roku przez Węgry. Artykuły rolne i rolno-spożywcze zostały podzielone na trzy grupy. W przypadku grupy pierwszej, określanej jako lista A (m.in. ryby morskie, zwierzęta do celów hodowlanych, pszenica, kwiaty, pasza dla zwierząt, niektóre rodzaje tłuszczów roślinnych i zwierzęcych, kakao, herbata, ryż, kukurydza, len, owoce południowe) postanowiono całkowicie znieść na nie cła z dniem 1 I 1996 r.

Na liście B znalazły się artykuły o średnim stopniu wrażliwości na konkurencję (m.in. mięso wieprzowe, wołowe i baranie, mleko i śmietana, żyto, owies, pasza, nasiona, kapusta, sałata, wyroby cukiernicze), na które stawki celne postanowiono znieść o 50% także z dniem 1 I 1996 r.

W tym samym czasie miano – na podstawie umów dwustronnych – zredukować stawki celne, w zależności od poszczególnych towarów od kilku do kilkudziesięciu procent na towary najbardziej wrażliwe na konkurencję, wyszczególnione w liście C (m.in. drób, sery, jaja, groch, cebula, jabłka, ogórki, słód, olej rzepakowy i słonecznikowy, pieczywo, lody, czekolada). Ponadto była jeszcze czwarta lista, co do której nie udało się osiągnąć żadnych ustaleń.

Jednocześnie podtrzymano założenie pierwotne, że na większość towarów rolno i rolno-spożywczych stawki celne zostaną zniesione całkowicie z dniem 1 I 1998r.

W praktyce postanowienia powyższe nie zostały w pełni zrealizowane nie tylko w przypadku towarów z listy C, ale także wobec części z listy B, chociaż listy A i B były w latach następnych rozszerzane o dodatkowe towary na mocy kilku kolejnych protokołów. Sytuacja powyższa wynikała z różnicy interesów między poszczególnymi państwami członkowskimi. Polska i Słowenia stale opowiadały się za istotną i szybką redukcją stawek celnych na powyższe artykuły, zaś Węgry za powolniejszą redukcją tych stawek.

Decyzje z grudnia 1995 r. były niezmiernie ważne dla Polski. Lista A obejmowała aż 50% polskiego handlu rolnego z CEFTA, lista B – 12%, pozostałe dwie listy – 38%. Wprawdzie handel towarami rolnymi i rolno-spożywczymi w 1996 r. stanowił zaledwie 4% obrotów Polski z państwami CEFTA, ale bilans jego był zawsze ujemny i wahał się przeciętnie rocznie od 140 do 200 mln dol. Zadaniem polskich ekspertów powyższe obniżki stawek celnych powinny przyczynić się istotnie do wzrostu eksportu z Polski do państw CEFTA takich towarów jak: wyroby cukiernicze, ziemniaki, cebula, ryby morskie, jabłka, truskawki, olej rzepako-

wy, mocne alkohole i piwo. Przewidywano jednocześnie wzrost importu z państw CEFTA do Polski zbóż, pasz, kukurydzy, win, papryki i melonów.

Jednocześnie na powyższym spotkaniu ministrów rolnictwa w grudniu 1995 r. postanowiono, że instytucje Czech będą monitorowały produkcję rolną i wymianę handlową artykułami rolnymi między państwami CEFTA oraz co roku będą informowały te państwa o wielkości ich produkcji rolnej, co 3 miesiące – o zmianach w ich polityce handlowej, a co miesiąc – notowania cen na artykuły rolne.

W wyniku jednak kolejnych kontrowersji na temat wprowadzania w życie i szczególnie przestrzegania przyjętych już zasad liberalizacji handlu artykułami rolnymi między państwami CEFTA (w szczególności w wyniku wprowadzenia przez Polskę w latach 1997–1998 dodatkowych ceł na import zboża, kukurydzy, przecieru pomidorowego i produktów skrobiowych, oraz nadmiernego subsydiowania przez Węgry eksportu rolnego) na spotkaniu ministrów rolnictwa państw CEFTA w sierpniu 1998 r. postanowiono wstrzymać dalszą liberalizację wprowadzenia w życie tych zasad.

Obroty handlowe Polski z państwami CEFTA stanowią coraz większy udział w całości jej globalnego handlu zagranicznego. W 1994 r. handel z tymi państwami wynosił 4,5%, 1997 r. – 6,5%, a w pierwszym półroczu 1998 r. – 6,77% globalnego jej handlu. W liczbach bezwzględnych obrót handlowy Polski z państwami CEFTA w 1993 r. wynosił 1,3 mld, w 1996 r. – 3,6 mld, 1997 r. – 4,5 mld a w pierwszym półroczu 1998 r. – 2,35 mld dol. Korzystnie zmieniła się struktura polskiego eksportu do tych państw, z surowców i półproduktów w latach 1993–1995 do przede wszystkim towarów wysoko przetworzonych w latach 1996–1998.

Główne obroty handlowe Polski w ramach CEFTA przypadają na Czechy (w 1997 r. – 62,5% eksportu i 49,7% importu), na Słowację i Węgry przypada łącznie około 40% obrotów, reszta na pozostałe państwa CEFTA.

W dotychczasowych obrotach handlowych z państwami CEFTA Polska miała ujemny bilans, który powoli – ale systematycznie – rośnie. W 1996 r. wynosił on 684 mln dol., zaś w 1997 r. – 914 mln dol., przy czym występuje on przede wszystkim w przypadku handlu artykułami przemysłowymi.

b. Organy. CEFTA formalnie nie posiada własnych stałych organów. W praktyce *quasi* – stałymi jej organami są spotkania szefów rządów, które odbywają się z reguły raz w roku, oraz wspólny komitet, składający się z przedstawicieli (ministrów gospodarki) państw członkowskich. Komitet ten sprawuje nadzór nad realizacją założeń CEFTA. Dokonuje on przeglądu możliwości dalszego usuwania przeszkód w handlu między tymi państwami, a na wniosek co najmniej jednego z nich może organizować konsultacje. Tworzy podkomisje i grupy robocze. Podejmuje decyzje na zasadzie jednomyślności. Zbiera się w razie potrzeby, jednak nie rzadziej niż raz w roku.

Większość państw CEFTA odrzuciła natomiast propozycję utworzenia wspólnego sekretariatu z siedzibą w Bratysławie, jak i wspólnego banku do zrealizowania wzajemnych rozliczeń (w praktyce rozliczenia te prowadzi jeden z banków z siedzibą we Frankfurcie n. Menem).

c. Perspektywy CEFTA. W ciągu pierwszych kilku lat funkcjonowania CEFTA wydawało się, że będzie ono jedynie etapem przejściowym do chwili wejścia jego państw członkowskich do Unii Europejskiej, tj. będzie funkcjonować gdzieś maksimum do 2005 r. W związku z powiększaniem się tego ugrupowania o nowych członków, a szczególnie w przypadku przystąpienia do niego państw nadbałtyckich czy Turcji, Izraela i Egiptu, może stać się ono trwałym zjawiskiem integracyjnym na co najmniej 10–20 lat.

Z drugiej strony w ramach CEFTA coraz częściej poczęły pojawiać się inicjatywy na rzecz rozszerzenia przedmiotowego zakresu działalności tego ugrupowania. I tak w połowie 1995 r. Polska sondowała wśród pozostałych państw CEFTA możliwość utworzenia przez to ugrupowanie unii celnej oraz ustanowienia w jego ramach swobodnego przepływu osób, kapitałów i usług. Jej inicjatywa nie znalazła w prawdzie pozytywnego oddźwięku w pozostałych państwach członkowskich, głównie z powodu negatywnego stanowiska Czech w tej kwestii. Jednak już na wrześniowym spotkaniu premierów państw CEFTA w 1998 r. w Pradze, nowy premier Czech, M. Zeman, zasugerował rozciągnięcie działalności tego ugrupowania – obok polityki zagranicznej, obronnej i bezpieczeństwa – także na ustanowienie swobodnego przepływu kapitałów między państwami członkowskimi.

Z kolei Polska podczas tego spotkania zaproponowała utworzenie w ramach CEFTA podkomitetu do spraw handlu rolnego, którego pierwotnym celem byłoby monitorowanie i przekazywanie państwom członkowskim informacji na temat handlu artykułami rolnymi między nimi, trendami w zakresie produkcji rolnej w nich, polityki rolnej i wspierania rolnictwa w tych państwach. Docelowo natomiast miałby on działać na rzecz ustanowienia wspólnej polityki rolnej między państwami członkowskimi, traktowanej jako poligon doświadczalny przed przystąpieniem do Unii Europejskiej.

L i t e r a t u r a

Środkowoeuropejska Umowa o Wolnym Handlu zawarta przez Republikę Czeską, Republikę Węgierską, Republikę Słowacką i Rzeczpospolitą Polską z 21 grudnia 1992 r. Druk Sejmowy nr 43/93.

J. Bobek: Współpraca krajów Trójkąta Wyszehradzkiego a konkurencyjność gospodarki. Warszawa 1992.

- J. Biskup, J. Rutkowski: Porozumienie Wyszehradzkie – stan uzgodnień i perspektywy ich realizacji – (w) Otwarcie polskiej gospodarki na współpracę z zagranicą: możliwości i ograniczenia. Warszawa 1992.
- CEFTA a integracja ekonomiczna w Europie. Pod red. P. Bożyka. SGH Warszawa 1996.
- F. Gołembski: Grupa Wyszehradzka – próba realizacji koncepcji wielostronnej współpracy w Europie Środkowej. „Sprawy Międzynarodowe” nr 3, 1994.
- A. Grajewski: Udział Polski w ugrupowaniach regionalnych w Europie Środkowej. Trójkąt Wyszehradzki. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 1991”. Warszawa 1992.
- L. Hensel: Sąsiedzi południowi. Szanse Wyszehradu i CEFTA. (w) Polska w Europie na przełomie wieków. Pod red. S. Stefanowicza. Warszawa 1992.
- A. B. Kisiel-Łowczyc: Środkowoeuropejska Strefa Wolnego Handlu. Gdańsk 1996.
- A. Kupich: Tworzenie powiązań gospodarczych w Trójkącie Wyszehradzkim. Warszawa 1992.
- A. Kupich, R. Morawiec: Udział Polski we współpracy regionalnej. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 1993–1994”. Warszawa 1994.
- M. Perczyński: Współpraca państw Grupy Wyszehradzkiej a integracja europejska. „Sprawy Międzynarodowe” nr 2, 1993.
- J. Siekierski: Sektor rolno – spożywczy krajów CEFTA w procesie przemian Integracyjnych. (w) Problemy transformacji systemowej krajów Europy środkowo – wschodniej. Pod red. S. Lisa. Tarnów 1988.
- H. Szlajfer: Trójkąt Wyszehradzki: nieuchronna agonia? PISM. Warszawa 1992.

Rozdział szósty

PRÓBA UTWORZENIA NOWEGO UGRUPOWANIA INTEGRACYJNEGO W POSTACI WSPÓLNOTY NIEPODLEGŁYCH PAŃSTW (WNP)¹

1. Uwagi wstępne

Wkrótce po rozpadzie ZSRR zostały podjęte próby integracji między większością byłych republik radzieckich. Inicjatorem w tym względzie była przede wszystkim Rosja, która chciała utrzymać w swej strefie wpływów byłe republiki radzieckie. Natrafiło to na podatny grunt w niektórych byłych republikach, które odczuwały poważne trudności gospodarcze w wyniku gwałtownego zerwania długoletnich więzi gospodarczych z Rosją, braku alternatyw zastępczych z powodu ich zacofania gospodarczego, braku rezerw środków, nieufności inwestorów zagranicznych – między innymi z powodu chaosu gospodarczego i politycznego w nich – względem tych państw.

Wspólnota Niepodległych Państw (WNP) została utworzona na podstawie umowy, zawartej przez Białoruś, Rosję i Ukrainę 8 XII 1991 r. w Mińsku. Wkrótce na podstawie Deklaracji z Alma Aty z 21 XII 1991 r. do WNP przyłączyło się kolejnych 7 państw. 30 XII 1991 r. została zawarta tymczasowa umowa w Mińsku w sprawie utworzenia głównych organów WNP: Rady Szeów Państw i Rady Szeów Rządów. W styczniu 1993 r. Rada Szeów Państw zaaprobowала projekt umowy założycielskiej (karty) WNP. Specyfiką jej było to, że nakreślała ona bardzo ogólnie ramy współpracy i integracji państw członkowskich WNP. Konkretnie kierunki, formy oraz zasady współpracy i integracji miały być regulowane oddzielnymi umowami. Nie weszła ona jednak w życie, gdyż na 10 ówczesnych państw WNP – Ukraina, Mołdowa i Turkmenistan jej nie podpisały.

2. Członkostwo

Członkami WNP są: Armenia, Białoruś, Kazachstan, Kirgistan, Mołdawia, Rosja, Tadżykistan, Turkmenistan, Ukraina i Uzbekistan (od 21 XII 1991 r.), Azerbejdżan (od września 1993 r.)² i Gruzja (od grudnia 1993 r.). W rezultacie w ra-

1 Soobszczestwo Niezawisimych Stran (ros.), Commonwealth of Independent States (ang.).

2 Azerbejdżan również podpisał Deklarację z Alma Aty 21 XII 1991 r., ale jego parlament nie wyraził zgodę na jej ratyfikowanie; po zmianie stanowiska parlamentu we wrześniu 1993 r. przystąpił on do WNP w tym samym miesiącu.

mach WNP znajdują się wszystkie były republiki radzieckie z wyjątkiem Litwy, Łotwy i Estonii.

3. Założenia integracyjne i podjęte już przedsięwzięcia na rzecz ich realizacji

a. Założenia integracyjne. Umowa z Mińska z 8 XII 1991 r. mówi jedynie ogólnie o współpracy państw członkowskich w dziedzinie gospodarki, polityki zagranicznej, spraw militarnych, handlu, ochrony zdrowia publicznego i środowiska, oświaty, nauki, kultury, polityki migracyjnej, zwalczania zorganizowanej przestępczości. Jeśli chodzi o integrację gospodarczą, to stwierdza ona ogólnie że państwa WNP będą dążyć do utworzenia „zjednoczonego obszaru gospodarczego oraz wspólnych rynków europejskiego i euroazjatyckiego w zakresie polityki celnej”. Jeśli natomiast chodzi o współpracę militarną to stanowi ona, że utrzymają one wspólne dotychczasowe dowództwo w zakresie strategicznych sił militarnych oraz kontrolę nad bronią atomową.

Umowa zawarta w Moskwie 24 IX 1992 r. przewiduje też podjęcie prac nad utworzeniem między państwami WNP unii ekonomicznej i walutowej. Dwie umowy zawarte w Mińsku 30 XII 1991 r. przewidują ścisłą współpracę militarną państw członkowskich. Wszystkie one nie precyzują jednak konkretnych planów przedsięwzięć, ich form, metod i terminów realizacji współpracy i integracji w dziedzinie gospodarczej i militarnej. Założenia ogólne są realizowane w oparciu o szereg innych wąsko wyspecjalizowanych porozumień.

Dotychczas nie podjęto natomiast szerszej współpracy w dziedzinach pozagospodarczych i pozamilitarnych.

b. Współpraca i integracja w dziedzinie spraw militarnych. Współpraca i integracja w ramach WNP rozpoczęła się faktycznie od spraw militarnych. Rosji chodziło bowiem o niedopuszczenie do rozpadu strategicznych elementów systemu militarnego istniejącego w ZSRR. Był to jeden z najważniejszych a także z pewnością najpilniejszych czynników, który przyczynił się do tak szybkiego utworzenia WNP po rozpadzie ZSRR.

Umowa z Mińska z 8 XII 1991 r. mówi o współpracy państw – stron na rzecz zachowania pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego. Jednocześnie przewiduje zachowanie po ZSRR – tym razem już jako wspólnego – dowództwa strategicznego, w tym wspólnej kontroli nad wojskowymi siłami strategicznymi oraz nad posiadaną bronią atomową.

Deklaracja z Alma Aty z 21 XII 1991 r. zawiera potwierdzenie ustaleń umowy z Mińska, tym razem nie przez trzy, a przez dziewięć państw WNP. 30 XII 1991 r. państwa WNP zawarły umowę w sprawie strategicznych sił zbro-

nych. Zdefiniowano w niej strategiczne siły zbrojne, pod którym to pojęciem rozumiano: formacje i inne zespoły wojskowe, instytucje wojskowe oraz instytuty szkolenia wojskowego sił powietrznych, morskich, obrony przeciwlotniczej oraz rakiet strategicznych a ponadto zespoły nadzorowania kosmosu, wywiad strategiczny i operacyjny, techniczne zespoły nuklearne oraz inne siły, urządzenia i sprzęt, które służyły do zarządzania i nadzorowania sił strategicznych ZSRR. Ponownie potwierdzono w niej potrzebę utrzymania wspólnego dowództwa sił strategicznych. Ponadto postanowiono, że decyzja w sprawie ewentualnego użycia broni nuklearnej będzie podejmowana przez prezydenta Rosji w porozumieniu z prezydentami Białorusi, Ukrainy i Kazachstanu, po konsultacji z prezydentami pozostałych państw WNP. Wreszcie ustalono, że broń nuklearna, posiadana przez Białoruś i Ukrainę, będzie zniszczona przez te państwa do końca 1994 r. przy pomocy Rosji i pod nadzorem wszystkich państw WNP.

Jednocześnie 30 XII 1991 r. państwa WNP podpisały drugą umowę w sprawie sił zbrojnych oraz wojsk ochrony pogranicza. Zobowiązywała ona stosowne czynniki do opracowania koncepcji mechanizmów funkcjonowania oraz procedury kontrolowania sił zbrojnych i wojsk ochrony pogranicza. Potwierdzono w niej powołanie wspólnego naczelnego dowódcy strategicznych sił zbrojnych WNP oraz powołano wspólnego naczelnego dowódcę wojsk ochrony pogranicza. W obydwu przypadkach zostali nimi Rosjanie.

14 II 1992 r. szefowie ośmiu państw WNP, z wyjątkiem Armenii, Azerbejdżanu i Ukrainy, na spotkaniu w Mińsku postanowili utworzyć wspólne dowództwo także dla sił niestrategicznych. 15 V 1992 r. Armenia, Kazachstan, Rosja, Tadżykistan, Turkmenistan i Uzbekistan podpisały pięcioletni pakt o bezpieczeństwie zbiorowym. Wreszcie na spotkaniu szefów powyższych państw w lipcu tego roku podpisano umowę w sprawie utworzenia pokojowych sił WNP, których zadaniem jest utrzymanie pokoju w przypadku konfliktu między jej państwami członkowskimi.

W wyniku oporów szeregu państw WNP wobec tworzenia wspólnej i zunifikowanej struktury wojskowej z jednej strony, z drugiej zaś strony w związku z obawami Rosji, iż będzie musiała ona ponosić zbyt duże koszty w utrzymaniu tej struktury, na spotkaniu ministrów obrony państw WNP w czerwcu 1993 r. zrezygnowano z budowy tej struktury, w tym z istnienia wspólnego dowództwa wojskowego. W miejsce wspólnego dowództwa postanowiono utworzyć „wspólny personel dla koordynowania współpracy militarnej między państwami WNP”. W wyniku tej decyzji w grudniu 1993 r. utworzono stosowny sekretariat.

W miejsce wspólnej struktury militarnej WNP Rosja zaczęła lansować ideę dwustronnych sojuszy wojskowych z poszczególnymi państwami WNP. Koncepcja ta była preferowana przez rosyjski establishment wojskowy. W przypadku bo-

wiem niektórych b. republik radzieckich stwarzała ona Rosji możliwość uzyskania ściślejszych z nimi powiązań militarnych oraz większych wpływów na te republiki w ramach porozumień wielostronnych (np. możliwość stacjonowania wojsk rosyjskich w tych republikach).

Również w latach następnych współpraca militarna oraz problemy bezpieczeństwa i pokoju w ramach WNP zajmowały dużo miejsca w działalności tej Wspólnoty. I tak w kwietniu 1994 r. Rada Szeów Państw WNP upoważniła Rosję do wysłania jej wojsk do Gruzji jako wkład WNP do pokojowego rozstrzygnięcia konfliktu na tle secesji Abchazji. Jednak w lipcu nie udało się osiągnąć porozumienia co do wysłania w rejon Abchazji wojsk innych państw WNP, ani co do ponoszenia przez te państwa kosztów utrzymania rosyjskich oddziałów w Abchazji. Porozumienie takie osiągnięto dopiero w październiku tegoż roku, rozciągając je również na Tadżykistan.

W lutym 1995 r. Rada Szeów Państw uchwaliła niewiążące memorandum w sprawie utrzymania pokoju i bezpieczeństwa w ramach WNP. Państwa członkowskie zobowiązały się w nim do powstrzymywania się – w przypadku zaistnienia konfliktu między nimi – od wywierania presji militarnej, politycznej lub gospodarczej na drugą stronę konfliktu oraz do niepopierania ruchów separatystycznych występujących w państwach WNP.

W maju tego roku powyższa Rada postanowiła ustanowić przedstawicielstwo WNP w Tadżykistanie, głównie w celu obserwowania rozwoju sytuacji politycznej i militarnej w tym kraju. Jednocześnie większością głosów uchwalono porozumienie w sprawie zasad wspólnej ochrony zewnętrznych granic WNP.

Wreszcie w grudniu tegoż roku Rada Ministrów Obrony postanowiła podjąć prace nad utworzeniem wspólnego systemu obrony powietrznej. System ten ma być koordynowany przez Rosję.

Z kolei w styczniu 1996 r. rada Szeów Państw ustaliła zasady regulujące wspólne operacje pokojowe państw WNP. W ich rezultacie w październiku tegoż roku rozpoczęto szkolenie personelu wojskowego i cywilnego dla powyższych operacji. W sierpniu i listopadzie 1996 r. WNP dwukrotnie zajmowała się planami rozszerzenia NATO o nowe państwa, wyrażając swój sprzeciw wobec tych planów, przy braku poparcia ze strony Ukrainy, jak też wznowieniem walk w Afganistanie. Wreszcie we wrześniu zaaprobowano projekt porozumienia w sprawie eksportu przez państwa WNP broni, urządzeń do jej produkcji i usług wojskowych do państw trzecich.

c. Współpraca i integracja w dziedzinie gospodarki. W dziedzinie gospodarki wysiłki na rzecz współpracy i integracji państw WNP były z jednej strony skoncentrowane na problemach finansowo – walutowych. Już 14 II 1992 r. szefowie państw WNP na spotkaniu w Mińsku postanowili utrzymać rubel jako

wspólną walutę w handlu między tymi państwami równy miesiąc po tym osiągnęły one porozumienie w sprawie zasad spłacania długu zagranicznego po b. ZSRR oraz zasad wspólnej polityki walutowej. 22 I 1993 r. podjęto decyzję o utworzeniu banku międzypaństwowego, którego zadaniem jest ułatwienie płatności handlowych między państwami WNP oraz koordynowanie ich polityki monetarnej i kredytowej. 50% udziałów w banku posiada Rosja. Decyzje w banku są podejmowane większością 2/3 głosów. Wreszcie 7 IX 1993 r. Armenia, Białoruś, Kazachstan, Rosja, Tadżykistan i Uzbekistan zawarły umowę w sprawie utworzenia między nimi strefy rublowej. Rosyjski Bank Centralny uzyskał wyłączne prawo emitowania rubla. Pod koniec września do strefy tej przystąpiła też Ukraina.

Z drugiej strony wysiłki państw WNP koncentrowały się na próbach wypracowania koncepcji i zawarcia układu w sprawie utworzenia przez nie wspólnego rynku lub unii celnej. Po raz pierwszy problem ten był dyskutowany 14 II 1992 r. w Mińsku na spotkaniu szefów WNP. Na nadzwyczajnym posiedzeniu Rady Szefów Państw 16 IV 1993 r. uchwalono deklarację w sprawie potrzeby utworzenia przez państwa WNP unii celnej i walutowej.

24 IX 1993 r. na sesji powyższej Rady w Moskwie 10 państw WNP podpisało umowę w sprawie podjęcia prac nad utworzeniem unii ekonomicznej i walutowej. Ukraina i Turkmenistan zgodziły się na udział w tych pracach jedynie w charakterze członków stowarzyszonych. Jednak już w grudniu tegoż roku Turkmenistan przystąpił do nich w charakterze członka zwyczajnego.

W kwietniu 1994 r. państwa WNP – z wyjątkiem Turkmenistanu – podpisały umowę w sprawie ustanowienia między nimi strefy wolnego handlu. Już jednak w listopadzie tego roku postanowiono – bez udziału w niej Kirgizji i Turkmenistanu – podjąć prace nad utworzeniem unii celnej. W marcu 1995 r. Turkmenistan wyraził gotowość przystąpienia do prac nad tworzeniem unii celnej. W praktyce prace nad utworzeniem unii celnej nie wyszły jeszcze ze stadium początkowego.

W styczniu 1995 r. Rosja, Białoruś i Kazachstan podpisały umowę w sprawie ustanowienia między nimi unii celnej. Ma być ona utworzona w dwóch etapach. W pierwszym przewiduje się zniesienie wszelkich restrykcji w handlu między nimi oraz ujednolicenie przepisów handlowych i celnych; w drugim zaś ustanowienie wspólnej taryfy celnej, ustanowienie wspólnej polityki gospodarczej, handlowej i walutowej. W marcu tegoż roku Kirgizja, Tadżykistan i Uzbekistan wyraziły gotowość do powyższej unii. I w tym przypadku prace nad wprowadzeniem w życie powyższej unii nie wyszły ze stadium początkowego.

W marcu 1996 r. Białoruś, Kazachstan, Kirgistan i Rosja podpisały umowę w sprawie utworzenia „nowego wspólnego rynku”, jako że już w lipcu 1993 r. Białoruś, Rosja i Ukraina postanowiły podjąć prace nad utworzeniem takiego rynku, ale faktycznie ich nie podjęły. Istotą tego rynku ma być doprowadzenie do

swobodnego przepływu towarów, usług, kapitałów i siły roboczej między państwami członkowskimi. Umowa powyższa jest otwarta ponadto dla pozostałych państw WNP oraz Litwy, Łotwy i Estonii.

Jest mało prawdopodobne, że postanowienia państw WNP w sprawie utworzenia powyższych unii zostaną, przynajmniej w najbliższym czasie, w pełni zrealizowane. Wątpliwość ta wynika z faktu, iż u podstaw decyzji powołujących do życia te unie leżą bardziej czynniki polityczne niż ekonomiczne. Nie służą temu też różnice w rozwoju gospodarczym poszczególnych państw WNP, chaos gospodarczy i organizacyjny panujący w większości państw WNP, jak też nieufność wobec Rosji wielu państw WNP oraz rywalizacja o przywództwo w WNP między prezydentami Rosji, Ukrainy i Kazachstanu.

Niezależnie od powyższych działań państwa WNP zawarły szereg umów w sprawie rozwiązywania konkretnych problemów gospodarczych lub problemów związanych pośrednio z gospodarką. I tak np. 2 III 1993 r. państwa WNP uzgodniły porozumienie w sprawie wzajemnego zapewnienia sobie dostaw ropy naftowej i gazu. W celu koordynowania tej współpracy powołano do życia Radę do spraw Ropy Naftowej i Gazu.

d. Współpraca w dziedzinach pozagospodarczych. W latach 1992–1993 państwa WNP podjęły pierwsze kroki na rzecz współpracy i integracji w niektórych dziedzinach pozagospodarczych. Z jednej strony podjęto wysiłki na rzecz unifikacji ustawodawstwa państw WNP, przede wszystkim regulującego problemy związane z rentą i emeryturami, opodatkowaniem, zwalczaniem przestępczości zorganizowanej, nielegalnej imigracji, napływu narkotyków z zewnątrz WNP.

Osiągnięto pewne sukcesy w zakresie współpracy w dziedzinie ekologii, środków masowego przekazu, budownictwa. I tak np. 10 VII 1992 r. Armenia, Białoruś, Kazachstan, Kirgistan, Rosja, Tadżykistan i Uzbekistan utworzyły Międzynarodową Radę do spraw Ekologii, która poczęła wypracowywać zasady współdziałania państw w rozwiązywaniu niektórych problemów dotyczących ochrony środowiska. Z kolei 28 VII tegoż roku wszystkie państwa WNP, z wyjątkiem Ukrainy, utworzyły Międzypaństwową Kompanię Radiowo – Telewizyjną.

W latach następnych współpraca państw WNP rozszerzyła się także na inne dziedziny. I tak w październiku 1994 r. zawarły one konwencję w sprawie praw mniejszości narodowych. W maju 1995 r. ujednolicono przepisy państw członkowskich w sprawie migracji siły roboczej i praw konsumentów.

e. Organy dla realizacji założeń współpracy i integracji. Naczelnym organem WNP jest *Rada Szefów Państw*, składająca się z szefów wszystkich państw WNP. Wytycza ona główne kierunki działalności WNP. Winna zbierać się dwa

razy w roku. Każde państwo dysponuje w niej jednym głosem. Uchwały winny być podejmowane na zasadzie jednomyślności. Każde państwo może ogłosić niezainteresowanie daną sprawą i wówczas nie bierze udziału w głosowaniu nad nią.

Rada Szefów Rządów jest organem wykonawczym WNP. Winna zbierać się co 3 miesiące. Obydwa powyższe organy mogą zbierać się na wspólne posiedzenia. O ile nie stanowią inaczej, ich sesje odbywają się w Mińsku.

Zgromadzenie Międzyparlamentarne składa się z parlamentarzystów delegowanych przez parlamenty państw członkowskich WNP. Ma charakter doradczy wobec powyższych rad. Zostało utworzone 1 IV 1992 r.

Rady: Gospodarcza, Ministrów Obrony, Współpracy Gospodarczej z Zagranicą, Ropy Naftowej i Gazu, Szefów Urzędów Celnych, zbierają się na szczepku ministrów lub wiceministrów.

Trybunał WNP, którego zadaniem jest rozstrzygnięcie sporów między państwami członkowskimi; *Trybunał Gospodarczy*.

Funkcjonuje kilkanaście wyspecjalizowanych komisji, w tym: ekonomiczna, prawna, energetyczna, budownictwa, ekologii, rent i emerytur.

Sekretariat na czele z Sekretarzem Wykonawczym. Siedziba Sekretariatu znajduje się w Mińsku.

f. Perspektywy działalności. Jak już wyżej wspomniano WNP działa bardzo nieefektywnie, a od 1996 r. znajduje się w głębokim kryzysie. Odbiciem tego jest choćby taki fakt, iż posiedzenia głównych organów WNP są albo odwoływane, albo kończą się fiaskiem (np. posiedzenia Rady Szefów Państw w 1997 i 1998 r.). Coraz bardziej w ramach WNP nasilają się głosy postulujące gruntowną jej reformę organizacyjną i podniesienie efektywności działania.

C Z Ę Ś Ć T R Z E C I A

WYBRANE DOKUMENTY DOTYCZĄCE UNII EUROPEJSKIEJ

I. TRAKTAT W SPRAWIE UNII EUROPEJSKIEJ¹

Jego Królewska Mość Król Belgów,

Jej Królewska Mość Królowa Danii,

Prezydent Republiki Federalnej Niemiec,

Prezydent Republiki Greckiej,

Jego Królewska Mość Król Hiszpanii,

Prezydent Republiki Francuskiej,

Prezydent Irlandii,

Prezydent Republiki Włoskiej,

Jego Królewska Wysokość Wielki Książę Luksemburga,

Jego Królewska Mość Królowa Holandii,

Prezydent Republiki Portugalskiej,

Jej Królewska Mość Królowa Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej²

Zdecydowani wkroczyć w nowy etap procesu integracji europejskiej, rozpoczętego ustanowieniem Wspólnot Europejskich,

Odwołując się do historycznego znaczenia zakończenia podziału kontynentu europejskiego oraz do potrzeby stworzenia trwałych podstaw pod budowę przyszłej Europy,

Potwierdzając ich przywiązanie do zasad wolności, demokracji, poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności oraz zasad prawa,

Pragnąc pogłębić solidarność między ich narodami w poszanowaniu ich historii, kultury i tradycji,

1 Podpisany 7 lutego 1992 r. w Maastricht, wszedł w życie 1 listopada 1993 r. Tekst nie zawiera tytułów dotyczących zmian w umowach założycielskich EWG, CEA i EUROATOMu. Zmiany dotyczące Traktatu EWG zostały uwzględnione w publikowanym dalej tekście tego Traktatu. Przy przygotowaniu polskiej wersji Traktatu w sprawie Unii Europejskiej uwzględniono tłumaczenia Traktatu zawarte w Biuletynie Informacyjnym Biura Stosunków Międzyparlamentarnych Kancelarii Sejmu RP i we Wspólnotach Europejskich, Białystok 1993 autorstwa Z.M. Doliwa-Klepackiego.

2 Od 1.01.1995r. stronami Traktatu w sprawie Unii Europejskiej są ponadto: Republika Austrii, Republika Finlandii i Królestwo Szwecji

Pragnąc wzmocnić demokratyczny charakter i skuteczność funkcjonowania instytucji, aby w jednolitych instytucjonalnych ramach umożliwić im lepsze wykonywanie powierzonych im zadań,

Zdecydowani wzmocnić swe gospodarki i zapewnić ich konwergencję oraz ustanowić unię ekonomiczno-walutową obejmującą, zgodnie z postanowieniami tego Traktatu, jednolitą i stabilną walutę,

Zdecydowani popierać postęp ekonomiczny i społeczny ich narodów poprzez budowanie rynku wewnętrznego, ochronę środowiska naturalnego, wzmacnianie spójności oraz zdecydowani prowadzić politykę zapewniającą, że osiągnięciom w zakresie integracji gospodarczej będzie towarzyszył równoległy postęp w innych dziedzinach,

Zdecydowani ustanowić jednolite obywatelstwo dla obywateli swych krajów,

Zdecydowani prowadzić wspólną politykę zagraniczną i bezpieczeństwa, włącznie z ewentualnym ustanowieniem wspólnej polityki obronnej, mogącej prowadzić w przyszłości do wspólnej obrony, a tym samym wzmocnić europejską tożsamość i niezależność, tak, aby wspierać pokój, bezpieczeństwo i postęp w Europie i na świecie,

Potwierdzając ich zamierzenie umożliwienia swobodnego przepływu osób, przy jednoczesnym zapewnieniu bezpieczeństwa swoich narodów, poprzez włączenie do niniejszego Traktatu postanowień dotyczących wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych,

Zdecydowani kontynuować proces tworzenia coraz to ściślejszego związku pomiędzy narodami Europy, w którym decyzje podejmowane są na szczeblu jak najbliższemu obywatelowi, zgodnie z zasadą subsydiarności,

Mając na względzie dalsze kroki, które winny być podjęte na rzecz rozwijania integracji europejskiej,

Postanowili ustanowić Unię Europejską i w tym celu desygnowali jako swoich pełnomocników: [...],

Którzy, po wymianie swoich pełnomocnictw, uznanych za sporządzone w dobrej i należytej formie, uzgodnili co następuje:

T Y T U Ł

POSTANOWIENIA WSPÓLNE

Artykuł A

Niniejszym Traktatem Wysokie Umawiające się Strony ustanawiają pomiędzy sobą Unię Europejską, zwaną dalej „Unią”.

Niniejszy Traktat wytycza nowy etap w procesie tworzenia coraz ściślejszego związku pomiędzy narodami Europy, w którym decyzje podejmowane są na szczeblu jak najbliższym obywatelowi.

Unia będzie tworzona w oparciu o Wspólnoty Europejskie, uzupełnione kierunkami działania i formami współpracy ustanowionymi niniejszym Traktatem. Jej zadaniem jest organizowanie, w sposób spójny i solidarny, stosunków pomiędzy Państwami Członkowskimi i ich narodami.

Artykuł B

Unia stawia następujące cele:

- promowanie zrównoważonego i nieprzerwanego postępu gospodarczego i społecznego, w szczególności poprzez stworzenie obszaru pozbawionego wewnętrznych granic, wzmacnianie spójności ekonomicznej i społecznej oraz ustanowienie unii ekonomiczno-walutowej, docelowo z jedną walutą, zgodnie z postanowieniami niniejszego Traktatu;
- zapewnienie jej tożsamości na arenie międzynarodowej, w szczególności poprzez realizację wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa, włącznie z ustanowieniem wspólnej polityki obronnej, która mogłaby prowadzić z czasem do wspólnej obrony;
- wzmacnianie ochrony praw i interesów obywateli Państw Członkowskich poprzez ustanowienie obywatelstwa Unii;
- rozwijanie ścisłej współpracy w zakresie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych;
- pełne zachowanie i wzmacnianie *acquis communautaire*, opieranie się na nim przy uwzględnieniu procedury ustanowionej w artykule N ustęp 2, w jakim stopniu kierunki działania i formy współpracy wprowadzone tym Traktatem wymagają skorygowania, dla zapewnienia efektywności funkcjonowania mechanizmów i instytucji Wspólnoty.

Cele Unii będą osiągnięte w oparciu o niniejszy Traktat, zgodnie z przewidzianymi w nim warunkami i harmonogramem. z poszanowaniem zasady subsydiarności zdefiniowanej w artykule 3b Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską.

Artykuł C

Unia będzie służyć jako jednolite ramy instytucjonalne, zapewniające spójność i ciągłość działań podejmowanych dla osiągnięcia swych celów, przy jednoczesnym poszanowaniu i wzmacnianiu *acquis communautaire*.

Unia w szczególności zapewni spójność całokształtu swych działań zewnętrznych w ramach polityki zagranicznej, bezpieczeństwa, gospodarczej i rozwoju.

Rada i Komisja będą odpowiedzialne za zapewnienie tej spójności. Zapewnią one realizację tej polityki zgodnie ze swymi kompetencjami.

Artykuł D

Rada Europejska stymuluje rozwój Unii i określa ogólne kierunki jej polityki.

W skład Rady Europejskiej wchodzi szefowie państw lub rządów państw członkowskich i Przewodniczący Komisji. Każdemu z nich towarzyszy minister spraw zagranicznych danego Państwa i jeden członek Komisji. Rada Europejska zbiera się co najmniej dwa razy w roku, pod przewodnictwem szefa państwa lub rządu państwa członkowskiego, które przewodniczy Radzie.

Rada Europejska składa Parlamentowi Europejskiemu sprawozdanie po każdym swoim posiedzeniu i roczne, pisemne sprawozdanie o postępie osiągniętym przez Unię.

Artykuł E

Parlament Europejski, Rada, Komisja i Trybunał Sprawiedliwości wykonują swoje uprawnienia z jednej strony zgodnie z warunkami i celami przewidzianymi w postanowieniach traktatów ustanawiających Wspólnoty Europejskie oraz późniejszych traktatów i aktów zmieniających je i uzupełniających, z drugiej zaś strony, w postanowieniach niniejszego Traktatu.

Artykuł F

1. Unia respektuje tożsamość narodową jej Państw Członkowskich, których systemy rządów opierają się na zasadach demokracji.

2. Unia respektuje podstawowe prawa zagwarantowane w Europejskiej Konwencji o Ochronie Prawa Człowieka i Podstawowych Wolności podpisanej w Rzymie 4 listopada 1950 r. i prawa wynikające z tradycji konstytucyjnych wspólnych dla Państw Członkowskich, jako ogólne zasady prawa Wspólnoty.

3. Unia zapewnia sobie środki konieczne do osiągnięcia swoich celów i prowadzenia swoich kierunków działania.

T Y T U Ł I I

POSTANOWIENIA ZMIENIAJĄCE TRAKTAT W SPRAWIE UTWORZENIA EUROPEJSKIEJ WSPÓLNOTY GOSPODARCZEJ W CELU USTANOWIENIA WSPÓLNOTY EUROPEJSKIEJ (zostały włączone do Traktatu w sprawie utworzenia Wspólnoty Europejskiej)

TYTUŁ III

POSTANOWIENIA ZMIENIAJĄCE TRAKTAT W SPRAWIE UTWORZENIA EUROPEJSKIEJ WSPÓLNOTY WĘGLA I STALI

TYTUŁ IV

POSTANOWIENIA ZMIENIAJĄCE TRAKTAT W SPRAWIE UTWORZENIA EUROPEJSKIEJ WSPÓLNOTY ENERGII ATOMOWEJ

TYTUŁ V

POSTANOWIENIA W SPRAWIE WSPÓLNEJ POLITYKI ZAGRANICZNEJ I BEZPIECZEŃSTWA

Artykuł J. 1

1. Unia i jej Państwa Członkowskie ustalają oraz realizują wspólną politykę zagraniczną i bezpieczeństwa, regulowaną postanowieniami niniejszego Tytułu i obejmującą wszelkie dziedziny polityki zagranicznej i bezpieczeństwa.

2. Cele wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa są następujące:

- ochrona wspólnych wartości, podstawowych interesów i niezależności Unii;
- umacnianie wszelkimi sposobami bezpieczeństwa Unii i jej Państw Członkowskich;
- zachowanie pokoju i umacnianie bezpieczeństwa międzynarodowego, zgodnie z zasadami Karty Narodów Zjednoczonych, Aktu Końcowego z Helsinek i celami Karty Paryskiej;
- popieranie współpracy międzynarodowej;
- rozwijanie i konsolidowanie demokracji oraz rządów prawa, poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności.

3. Unia realizuje powyższe cele poprzez:

- ustanowienie systematycznej współpracy pomiędzy Państwami Członkowskimi w prowadzeniu polityki, zgodnie z artykułem J. 2;
- stopniowe wprowadzanie, zgodnie z artykułem J. 3, wspólnego działania w dziedzinach, w których Państwa Członkowskie mają istotne wspólne ważne interesy.

4. Państwa Członkowskie wspierają politykę zewnętrzną i bezpieczeństwa Unii aktywnie i bez ograniczeń, w duchu lojalności i wzajemnej solidarności. Po-

wstrzymują się od jakichkolwiek działań, które są sprzeczne z interesami Unii lub które mogłyby osłabić jej skuteczność jako spójnej siły w stosunkach międzynarodowych. Rada zapewnia poszanowanie niniejszych zasad.

Artykuł J. 2

1. Państwa Członkowskie informują się i kontrolują wzajemnie na forum Rady we wszelkich kwestiach polityki zagranicznej i bezpieczeństwa o znaczeniu ogólnym, w celu zapewnienia jak największej skuteczności ich połączonym wpływom poprzez zgodne i zbieżne działanie.

2. Rada ustala wspólne stanowisko, jeśli uzna to za stosowne.

3. Państwa Członkowskie koordynują swoje działania w organizacjach międzynarodowych i podczas konferencji międzynarodowych i winny reprezentować w nich wspólne stanowiska.

W organizacjach międzynarodowych lub na konferencjach międzynarodowych, w których uczestniczą nie wszystkie Państwa Członkowskie, te z nich, które uczestniczą, zajmują wspólne stanowiska.

Artykuł J. 3

Wspólne działanie w sprawach związanych z polityką zagraniczną i bezpieczeństwa podejmowane jest zgodnie z następującą procedurą:

1) Rada decyduje, na podstawie ogólnych wytycznych Rady Europejskiej, że dana sprawa powinna stać się przedmiotem wspólnego działania.

Ileokroć Rada podejmuje uchwały o wspólnym działaniu, określa dokładny zakres trwania, o ile zachodzi taka potrzeba, oraz sposoby, procedury i warunki jego realizacji;

2) podejmując wspólne działanie i na każdym jego etapie Rada określa sprawy, w których uchwały podejmowane są większością kwalifikowaną.

Gdy Rada jest zobowiązana, aby działała ona na zasadzie kwalifikowanej większości, zgodnie z artykułem 148 ust. 2 Traktatu w sprawie utworzenia Wspólnoty Europejskiej i dla przyjęcia aktu Rady wymagane są co najmniej 62 głosy za, oddane przez co najmniej dziesięciu członków;³

3) jeżeli zmieniają się okoliczności, mające istotny wpływ na przedmiot wspólnego działania, Rada weryfikuje zasady i cele danego działania oraz podejmuje niezbędne uchwały. Tak długo, jak Rada nie podejmie żadnych kroków, kontynuuje się wspólne działanie;

3 Od 1 I 1995 r.

4) wspólne działania zobowiązują Państwa Członkowskie do utrzymania przyjętych stanowisk i do prowadzenia wspólnej działalności;

5) wszelki plan przyjęcia krajowego stanowiska lub podjęcie krajowego działania związanego z działaniem wspólnym winien być przedmiotem informacji w takim czasie, aby pozwalał na uprzednie konsultacje na forum Rady. Obowiązek wcześniejszego przekazania informacji nie dotyczy środków, które są jedynie przeniesieniem uchwały Rady na płaszczyznę narodową;

6) w razie nagłej konieczności związanej ze zmianą sytuacji i wobec braku uchwały Rady, Państwa Członkowskie mogą podjąć konieczne kroki, traktując to jako sprawę pilną i mając na uwadze ogólne cele wspólnego działania. Dane Państwo Członkowskie natychmiast informuje Radę o takich krokach;

7) w razie poważnych trudności w realizacji wspólnego działania, Państwo Członkowskie zgłasza je Radzie, która poddaje je dyskusji i podejmie stosowne rozwiązania. Takie rozwiązania nie mogą być sprzeczne z celami wspólnego działania ani zmniejszyć jego skuteczności.

Artykuł J. 4

1. Wspólna polityka zagraniczna i bezpieczeństwa obejmuje wszelkie problemy związane z bezpieczeństwem Unii Europejskiej, włącznie z ewentualnym sformułowaniem wspólnej polityki obronnej, która z czasem mogłaby prowadzić do wspólnej obrony.

2. Unia będzie prosić Unię Zachodnioeuropejską (WEU) stanowiącą integralną część procesu rozwoju Unii Europejskiej, o wypracowanie i realizację uchwał oraz działań Unii, które mają skutki dla obronności. Rada, w porozumieniu z instytucjami WEU będzie podejmowała niezbędne rozwiązania praktyczne.

3. Sprawy mające skutki dla obronności, wyszczególnione w niniejszym artykule nie podlegają procedurom opisanym w artykule J. 3.

4. Polityka Unii, zgodnie z niniejszym artykułem, nie może przynosić uszczerbku dla specyficznego charakteru polityki bezpieczeństwa i polityki obronnej Państw Członkowskich, oraz winna szanować zobowiązania niektórych Państw Członkowskich wynikające z Paktu Północnoatlantyckiego i być zgodna ze wspólną polityką bezpieczeństwa i polityką obronną ustanowioną w jego ramach.

5. Postanowienia niniejszego artykułu nie mogą utrudniać rozwoju bliższej współpracy pomiędzy dwoma lub więcej Państwami Członkowskimi na poziomie bilateralnym, w ramach WEU i Sojuszu Atlantyckiego, jeżeli tylko taka współpraca nie hamuje współpracy przewidzianej w niniejszej Tytule, ani nie jest z nią sprzeczna.

6. W celu realizacji zadań niniejszego Traktatu, mając na uwadze rok 1998, w kontekście artykułu XII Traktatu Brukselskiego, postanowienia niniejszego arty-

kułu mogą zostać zmienione zgodnie z artykułem N ustęp 2 na podstawie sprawozdania, które w 1996 r. Rada przedstawi Radzie Europejskiej i które będzie zawierało ocenę osiągniętych postępów oraz doświadczeń zgromadzonych do tego czasu.

Artykuł J. 5

1. Przewodniczący reprezentuje Unię w sprawach związanych ze wspólną polityką zagraniczną i bezpieczeństwa.

2. Przewodniczący jest odpowiedzialny za realizację wspólnych działań; w tym charakterze wyraża on – jako zasada – stanowisko Unii w organizacjach międzynarodowych i podczas konferencji międzynarodowych.

3. W zadaniach, określonych w ustępach 1 i 2, Przewodniczący jest wspierany, jeżeli zachodzi taka potrzeba, przez poprzednie i następne Państwo Członkowskie piastujące funkcję Przewodniczącego. Komisja uczestniczy w pełni przy realizacji tych zadań.

4. Z zastrzeżeniem przepisu artykułu J. 2 ust. 3 i artykułu J. 3 pkt 4, Państwa Członkowskie reprezentowane w organizacjach międzynarodowych i na konferencjach międzynarodowych, w których uczestniczą nie wszystkie Państwa Członkowskie, informują te ostatnie o wszelkich sprawach stanowiących przedmiot wspólnego zainteresowania.

Państwa Członkowskie, które są także członkami Rady Bezpieczeństwa Narodów Zjednoczonych, działają zgodnie i przekazują pozostałym Państwom Członkowskim wyczerpujące informacje. Państwa Członkowskie, które są stałymi członkami Rady Bezpieczeństwa, przy wykonywaniu swoich obowiązków zapewniają obronę pozycji i interesów Unii, nie naruszając swoich obowiązków wynikających z postanowień Karty Narodów Zjednoczonych.

Artykuł J. 6

Misje dyplomatyczne i konsularne Państw Członkowskich oraz przedstawicielstwa Komisji w krajach trzecich, na konferencjach międzynarodowych i w organizacjach międzynarodowych współpracują ze sobą dla zapewnienia, że wspólne stanowiska i środki przyjęte przez Radę będą przestrzegane i realizowane.

Intensyfikują one współpracę poprzez wymianę informacji, przeprowadzanie wspólnych ocen oraz wnoszenie wkładu w realizację postanowień wymienionych w artykule 8 c Traktatu w sprawie utworzenia Wspólnoty Europejskiej.

Artykuł J. 7

Przewodniczący konsultuje się z Parlamentem Europejskim w głównych kwestiach i podstawowych ukierunkowaniach wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa oraz zapewnia, by stanowisko Parlamentu Europejskiego było należycie

brane pod uwagę. Parlament Europejski jest regularnie informowany przez Przewodniczącego i Komisję o rozwoju polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Unii.

Parlament Europejski może kierować do Rady zapytania lub udzielać jej zaleceń. Odbywa on rokrocznie debatę na temat postępu w realizacji wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa.

Artykuł J. 8

1. Rada Europejska określa zasady i ogólne wytyczne dotyczące wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa.

2. Rada podejmuje uchwały niezbędne do określenia i realizacji wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa na podstawie ogólnych wytycznych przyjętych przez Radę Europejską. Zapewnia jedność, spójność i skuteczność działania Unii.

Rada podejmuje uchwały jednomyślnie, z wyjątkiem kwestii proceduralnych i przypadku określonego w artykule J. 3 pkt 2.

3. Każde Państwo Członkowskie lub Komisja mogą przedłożyć Radzie jakiegokolwiek sprawy dotyczące wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa i mogą przedstawić Radzie propozycje.

4. W przypadkach wymagających szybkiej decyzji Przewodniczący – z własnej inicjatywy albo na wniosek Komisji lub Państwa Członkowskiego – zwołuje nadzwyczajne posiedzenie Rady w ciągu 48 godzin lub, w nagłym przypadku, w krótszym terminie.

5. Z zastrzeżeniem postanowień artykułu 151 Traktatu w sprawie utworzenia Wspólnoty Europejskiej, Komitet Polityczny, składający się z dyrektorów politycznych, obserwuje sytuację międzynarodową w dziedzinach objętych wspólną polityką zagraniczną i bezpieczeństwa oraz współdziała w ustalaniu kierunków polityki poprzez dostarczanie opinii na życzenie Rady lub z własnej inicjatywy. Kontroluje on także realizację uzgodnionych kierunków polityki, nie naruszając zakresu odpowiedzialności Przewodniczącego i Komisji.

Artykuł J. 9

Komisja w pełni współdziałała w pracach podejmowanych w dziedzinie wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa.

Artykuł J. 10

W przypadku rewizji postanowień artykułu J. 4 dotyczących bezpieczeństwa, zwołuje się w tym celu konferencję, która bada również, czy nie są konieczne inne zmiany postanowień odnoszących się do wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa.

Artykuł J. 11

1. Postanowienia artykułów 137, 138, 139 do 142, 146, 147, 150 do 153, 157 do 163 i 217 Traktatu w sprawie Wspólnoty Europejskiej stosują się do postanowień związanych z dziedzinami omawianymi w niniejszym Tytule.

2. Wydatki administracyjne na instytucje, przewidziane w postanowieniach dotyczących dziedzin omawianych w niniejszym Tytule, są pokrywane z budżetu Wspólnot Europejskich.

Rada może także:

- albo zdecydować jednomyślnie, że wydatki operacyjne, które powstały w wyniku niniejszych postanowień są pokrywane z budżetu Wspólnot Europejskich; w takim przypadku ma zastosowanie procedura budżetowa określona w Traktacie Wspólnoty Europejskiej;
- albo postanowić, że takie wydatki pokrywane są przez Państwa Członkowskie, w razie potrzeby zgodnie z kluczem, który zostanie ustalony.

T Y T U Ł V I

POSTANOWIENIA W SPRAWIE WSPÓŁPRACY W ZAKRESIE WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI I SPRAW WEWNĘTRZNYCH

Artykuł K

Współpraca w zakresie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych jest regulowana poniższymi postanowieniami.

Artykuł K. 1

Dla realizacji celów Unii, a w szczególności swobodnego ruchu osobowego, nie naruszając uprawnień Wspólnoty Europejskiej, Państwa Członkowskie uważają za przedmiot wspólnego zainteresowania następujące dziedziny:

- 1) politykę azylową;
- 2) zasady regulujące przekraczanie zewnętrznych granic Państw Członkowskich i sprawowanie kontroli nad tym ruchem;
- 3) politykę migracyjną i politykę wobec obywateli krajów trzecich:
 - a) zasady osiedlania się obywateli krajów trzecich na terytorium Państw Członkowskich, włączając łączenie się rodzin i możliwość zatrudnienia;
 - b) zwalczanie nielegalnej migracji, osiedlania się i podejmowaniu pracy obywateli krajów trzecich na terytorium Państw Członkowskich;
- 4) zwalczanie narkomanii w zakresie nie objętym punktami 7 do 9;

5) zwalczanie oszustw na skalę międzynarodową w zakresie nie objętym punktami 7 do 9;

6) współpracę sądową w sprawach cywilnych;

7) współpracę sądową w sprawach karnych;

8) współpracę celną;

9) współpracę policji w celu zapobiegania i zwalczania terroryzmu, nielegalnego handlu narkotykami i innych poważnych form międzynarodowej przestępczości, włączając koniecznie formy współpracy celnej, w związku ze zorganizowaniem obejmującego całą Unię systemu wymiany informacji w ramach Biura Policji Europejskiej (Europol).

Artykuł K. 2

1. Zagadnienia wymienione w artykule K. 1 rozwiązywane są zgodnie z Europejską Konwencją o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z dnia 4 listopada 1950r. i Konwencją w sprawie Statusu Uchodźców z dnia 28 lipca 1951 r. wraz z poszanowaniem ochrony przyznawanej przez Państwa Członkowskie osobom prześladowanym z przyczyn politycznych.

2. Niniejszy Tytuł nie ogranicza wykonywania obowiązków spoczywających na Państwach Członkowskich, związanych z utrzymaniem prawa i porządku oraz z ochroną bezpieczeństwa wewnętrznego.

Artykuł K. 3

1. W dziedzinach wymienionych w artykule K. 1, Państwa Członkowskie wzajemnie informują się i konsultują w ramach Rady w celu skoordynowania swoich działań. W tym celu organizują współpracę pomiędzy odpowiednimi służbami swoich administracji.

2. Rada może:

– z inicjatywy każdego Państwa Członkowskiego lub Komisji, w dziedzinach wymienionych w artykule K. 2 punkty od 1 do 6;

– z inicjatywy każdego Państwa Członkowskiego, w dziedzinach wymienionych w artykule K. 1 punkty 7 do 9;

a) uchylać wspólne stanowiska i wspierać, przy użyciu odpowiednich form o procedur, wszelką współpracę przyczyniającą się do realizacji celów Unii;

b) podejmować wspólne działania, jeżeli cele Unii – ze względu na skalę lub efekt przewidywanego działania – mogą zostać lepiej osiągnięte poprzez wspólne działanie niż przez Państwa Członkowskie działające indywidualnie; Rada może zdecydować, że środki wprowadzające wspólne działania są uchwalane kwalifikowaną większością;

c) z zastrzeżeniem postanowień artykułu 220 Traktatu w sprawie utworzenia Wspólnoty Europejskiej, opracowywać konwencje i zalecać Państwom Członkowskim ich zaaprobowanie zgodnie z wymogami konstytucyjnymi tych państw.

Jeżeli powyższe konwencje nie stanowią inaczej, środki wprowadzające je są uchwalane przez Radę większością dwóch trzecich Wysokich Umawiających się Stron.

Trybunał Sprawiedliwości jest uprawniony do interpretacji postanowień powyższych konwencji i orzekania w każdym sporze odnoszącym się do ich stosowania, zgodnie z zawartymi w nich ustaleniami, o ile zastrzegają to powyższe konwencje.

Artykuł K. 4

1. Ustanawia się Komitet Koordynacyjny składający się z wyższych rangą funkcjonariuszy. Oprócz roli koordynacyjnej zadaniem Komitetu jest:

- wydawanie opinii dla Rady, tak na prośbę Rady, jak i z własnej inicjatywy;
- udział, z zastrzeżeniem przepisów artykułu 151 Traktatu w sprawie utworzenia Wspólnoty Europejskiej, w przygotowaniu obrad Rady w dziedzinach wymienionych w artykule K. 1 i – zgodnie z warunkami określonymi w artykule 100d Traktatu w sprawie utworzenia Wspólnoty Europejskiej – w dziedzinach wymienionych w artykule 100c tego Traktatu.

2. Komisja w pełni współpracuje w działaniach dotyczących dziedzin wymienionych w niniejszym Tytule.

3. Rada działa jednomyślnie, z wyjątkiem spraw proceduralnych i w sprawach, w których artykuł K. 3 wyraźnie określa inne zasady głosowania.

Jeśli Rada jest zobowiązana do działania kwalifikowaną większością, głosy jej członków są wazone zgodnie z artykułem 148 ust. 2 Traktatu w sprawie utworzenia Wspólnoty Europejskiej i dla przyjęcia aktu Rady wymaga się przynajmniej 62 głosy za, oddanych przez co najmniej dziesięciu członków.

Artykuł K. 5

W ramach organizacji międzynarodowych i podczas konferencji międzynarodowych, w których biorą udział Państwa Członkowskie, winny one bronić wspólnych stanowisk przyjętych zgodnie z postanowieniami niniejszego artykułu.

Artykuł K. 6

Przewodniczący i Komisja regularnie informują Parlament Europejski o debatach dotyczących dziedzin wymienionych w niniejszym Tytule.

4 Od 1 I 1995 r.

Przewodniczący winien konsultować się z Parlamentem w sprawach podstawowych aspektów działania w dziedzinach wymienionych w niniejszym Tytule i zapewnić, by opinie Parlamentu Europejskiego były należycie brane pod uwagę.

Parlament Europejski może kierować do Rady pytania oraz uchylać zalecenia dla niej. Każdego roku Parlament odbywa debatę, poświęconą postępom dokonanym w realizacji zadań w dziedzinach wymienionych w niniejszym Tytule.

Artykuł K. 7

Postanowienia niniejszego Tytułu nie stoją na przeszkodzie podjęciu lub rozwojowi bliższej współpracy pomiędzy dwoma lub więcej Państwami Członkowskimi, jeżeli tylko ta współpraca nie hamuje współpracy przewidzianej w niniejszym tytule ani z nią nie koliduje.

Artykuł K. 8

1. Postanowienia artykułów 137, 138, 139 do 142, 146, 147, 150 do 153, 157 do 163 i 217 Traktatu w sprawie utworzenia Wspólnoty Europejskiej stosują się do postanowień odnoszących się do dziedzin omówionych w niniejszym Tytule.

2. Wydatki administracyjne w dziedzinach omówionych w niniejszym Tytule są pokrywane z budżetu Wspólnot Europejskich.

Rada może także:

- albo jednomyślnie zdecydować, że wydatki operacyjne związane z realizacją tych postanowień są pokrywane z budżetu Wspólnot Europejskich; stosuje się wówczas procedurę budżetową określoną w Traktacie w sprawie utworzenia Wspólnoty Europejskiej;
- albo ustalić, że takie wydatki są pokrywane przez Państwa Członkowskie, zgodnie ze skalą, którą ona ustanowi.

Artykuł K. 9

Rada działając jednomyślnie, z inicjatywy Komisji lub Państwa Członkowskiego, może zdecydować o zastosowaniu artykułu 100 c Traktatu w sprawie utworzenia Wspólnoty Europejskiej w odniesieniu do działań w dziedzinach wymienionych w artykule K. 1, punkty 1 do 6, i jednocześnie ustalić odpowiednie zasady głosowania w takich przypadkach. Rada zaleca Państwom Członkowskim przyjęcie takiej decyzji zgodnie z ich wymogami konstytucyjnymi.

T Y T U Ł V I I

POSTANOWIENIA KOŃCOWE

Artykuł L

Postanowienia Traktatu w sprawie utworzenia Wspólnoty Europejskiej, Traktatu w sprawie utworzenia Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali i Traktatu w sprawie Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej, dotyczące kompetencji Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich i wykonywania tych kompetencji, stosują się wyłącznie do następujących postanowień niniejszego Traktatu:

a) postanowień zmieniających Traktat w sprawie utworzenia Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej w celu ustanowienia Wspólnoty Europejskiej, Traktat w sprawie utworzenia Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali i Traktat w sprawie utworzenia Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej;

b) do trzeciego ustępu artykułu K. 3 ustęp 2 pkt c;

c) do artykułu L do S.

Artykuł M

Z zastrzeżeniem postanowień zmieniających Traktat w sprawie utworzenia Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej w celu ustanowienia Wspólnoty Europejskiej, Traktat w sprawie utworzenia Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali i Traktat w sprawie utworzenia Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej oraz niniejszych postanowień końcowych, żaden przepis niniejszego Traktatu nie narusza traktatów ustanawiających Wspólnoty Europejskie ani późniejszych traktatów i aktów zmieniających je lub uzupełniających.

Artykuł N

1. Rząd każdego Państwa Członkowskiego lub Komisja może przedstawić Radzie propozycję zmiany traktatów, na których opiera się Unia.

Jeżeli Rada, po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego i – w razie potrzeby – Komisji, wydaje opinie opowiadającą się za zwołaniem konferencji przedstawicieli rządów Państw Członkowskich, konferencja jest zwoływana przez Przewodniczącą Rady w celu określenia za wspólną zgodą zmian, które mają zostać dokonane w powyższych traktatach. Europejski Bank Centralny winien być konsultowany w przypadku przewidywanych zmian w dziedzinie walutowej.

Zmiany nabierają mocy po ratyfikacji przez wszystkie Państwa Członkowskie zgodnie z ich odpowiednimi wymogami konstytucyjnymi.

2. W 1996 r. zbierze się konferencja przedstawicieli rządów Państw Członkowskich dla zbadania tych postanowień niniejszego Traktatu, w stosunku do których przewidziana jest rewizja, zgodnie z celami ustalonymi w artykułach A i B.

Artykuł O

Każde państwo europejskie może ubiegać się o status członka Unii. Swój wniosek składa do Rady, która działa jednomyślnie, po zasięgnięciu opinii Komisji i po otrzymaniu zgody Parlamentu Europejskiego, który działa bezwzględnie większością członków wchodzących w jego skład.

Warunki przyjęcia i wynikające z tego przyjęcia dostosowanie traktatów, na których opiera się Unia, są przedmiotem umowy pomiędzy Państwami Członkowskimi a państwem ubiegającym się o członkostwo. Umowa ta podlega ratyfikacji przez wszystkie umawiające się Państwa, zgodnie z ich odpowiednimi wymogami konstytucyjnymi.

Artykuł P

1. Uchyła się niniejszym artykuły 2 do 7 i 10 do 19 Traktatu ustanawiającego Wspólną Radę i Wspólną Komisję Wspólnot Europejskich podpisanego w Brukseli dnia 8 kwietnia 1965 r.

2. Uchyła się niniejszym artykuł 2, artykuł 3 ust.2 i Tytuł III Jednolitego Aktu Europejskiego podpisanego w Luksemburgu dnia 17 lutego 1986 r. i w Hadze dnia 28 lutego 1986 r.

Artykuł Q

Niniejszy Traktat zawiera się na czas nie określony.

Artykuł R

1. Niniejszym Traktat podlega ratyfikacji przez Wysokie Umawiające się Strony zgodnie z ich odpowiednimi wymogami konstytucyjnymi. Dokumenty ratyfikacyjne składa się rządowi Republiki Włoskiej do depozytu.

2. Niniejszy Traktat wejdzie w życie z dniem 1 stycznia 1993 r., jeżeli złożone zostaną wszystkie dokumenty ratyfikacyjne, lub, jeśli to nie zostanie spełnione, pierwszego dnia miesiąca następującego po złożeniu dokumentu ratyfikacyjnego przez ostatnie Państwo – Sygnatariusza.

Artykuł S

Niniejszy Traktat zostaje sporządzony w jednym oryginalnym egzemplarzu, w języku angielskim, duńskim, francuskim, greckim, hiszpańskim, holenderskim, irlandzkim, niemieckim, portugalskim i włoskim, przy czym wszystkie teksty są jednakowo autentyczne, i złożony w archiwach rządu Republiki Włoskiej, który wyda poświadczony odpis każdemu z rządów innych Państw–Sygnatariuszy.

W dowód powyższego poniżej pełnomocnicy podpisali niniejszy Traktat.

Sporządzono w Maastricht dnia siódmego lutego tysiąc dziewięćset dziewięćdziesiątego drugiego roku.

II. TRAKTAT W SPRAWIE UTWORZENIA WSPÓLNOTY EUROPEJSKIEJ⁵ PREAMBUŁA

Jego Królewska Mość Król Belgów,

Prezydent Republiki Federalnej Niemiec,

Prezydent Republiki Francuskiej,

Prezydent Republiki Włoskiej,

Jej Królewska Wysokość Wielka Księżna Luksemburga,

Jej Królewska Mość Królowa Holandii

zdecydowani stworzyć podstawy dla coraz ściślejszej, trwałej jedności narodów europejskich,

zdecydowani zapewnić rozwój społeczny i gospodarczy swych państw poprzez wspólne działanie na rzecz likwidacji barier dzielących Europę,

obierając za podstawowy cel swych wysiłków stałą poprawę warunków życia i pracy narodów,

uznając, że usunięcie istniejących przeszkód wymaga zgodnego działania na rzecz zapewnienia stałego rozwoju, równowagi w handlu i uczciwej konkurencji,

dążący do zjednoczenia swych gospodarek i do zapewnienia ich harmonijnego rozwoju poprzez zmniejszenie różnic istniejących pomiędzy poszczególnymi regionami oraz usunięcie opóźnień w rozwoju mniej uprzywilejowanych regionów,

pragnąc przyczynić się, poprzez wspólną politykę handlową, do stopniowego zniesienia ograniczeń w handlu międzynarodowym,

zmierzając do potwierdzenia więzów łączących Europę z krajami pozaeuropejskimi i pragnąc zapewnić im rozwój zgodnie z zasadami Kart Narodów Zjednoczonych,

5 Podpisany 25 marca 1957 r. w Rzymie jako Traktat w sprawie utworzenia Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej. Aktualna nazwa obowiązuje od 1 listopada 1993 r., po wejściu w życie Traktatu w sprawie Unii Europejskiej. Tekst Traktatu w sprawie utworzenia WE według stanu prawnego na dzień 1 października 1998 r. Polska wersja powyższego Traktatu opracowana została przy uwzględnieniu dotychczasowej jego wersji opublikowanej w „Zbiorze Dokumentów” nr 5/1957 wyd. przez PISM; w *Prawie Wspólnot Europejskich. Dokumenty*, pod red. W. Czaplińskiego, R. Ostrihansky’ego i A. Wyrozumskiej. Warszawa 1997 oraz w Biuletynie Informacyjnym Biura Stosunków Międzyparlamentarnych Kancelarii Sejmu RP.

zdecydowani poprzez połączenie swych zasobów zachować oraz umocnić pokój i wolność, i wzywając inne narody Europy, które stawiają sobie te same cele, do przyłączenia się do ich wysiłków,

postanowili ustanowić Wspólnotę Europejską i mianowali w tym celu swoimi pełnomocnikami:

[nazwiska pełnomocników]

którzy wymieniwszy swe pełnomocnictwa uznane za sporządzone w dobrej i należytej formie uzgodnili, co następuje:

C Z Ę Ś Ć I

ZASADY

Artykuł 1

Na mocy niniejszego Traktatu Wysokie Układające się Strony ustanawiają między sobą Wspólnotę Europejską.

Artykuł 2

Zadaniem Wspólnoty jest poprzez utworzenie wspólnego rynku oraz unii ekonomicznej i walutowej oraz realizację wspólnej polityki lub działań określonych w art. 3 i 3a, wspierane w całej Wspólnocie harmonijnego, zrównoważonego rozwoju działań gospodarczych, trwałego i nieinflacyjnego wzrostu z poszanowaniem środowiska naturalnego, wysokiego stopnia zbieżności działań gospodarczych, wysokiego poziomu zatrudnienia i opieki społecznej, podnoszenia stopy życiowej i jakości życia, ekonomicznej i społecznej spójności oraz solidarności pomiędzy państwami członkowskimi.

Artykuł 3

Dla osiągnięcia celów, wymienionych w poprzednim artykule, działalność Wspólnoty będzie obejmowała zgodnie z postanowieniami niniejszego Traktatu i w terminach w nim określonych:

- a) zniesienie między Państwami Członkowskimi cel i ograniczeń ilościowych w przywozie i wywozie towarów, jak również podobnych im w skutkach środków;
- b) wspólną politykę handlową;
- c) rynek wewnętrzny charakteryzujący się zniesieniem między państwami członkowskimi przeszkód w swobodnym przepływie towarów, osób, usług i kapitału;
- d) środki dotyczące wjazdu i poruszania się osób po rynku wewnętrznym, zgodnie z postanowieniami art. 100 c;

- e) wspólną politykę w zakresie rolnictwa i rybołówstwa;
- f) wspólną politykę w zakresie transportu;
- g) system chroniący od wypaczenia konkurencję w ramach rynku wewnętrznego;
- h) zbliżenie ustawodawstw Państw Członkowskich w stopniu niezbędnym dla funkcjonowania wspólnego rynku;
- i) politykę dotyczącą spraw społecznych obejmującą Europejski Fundusz Społeczny;
- j) wzmacnianie spójności ekonomicznej i społecznej;
- k) politykę w zakresie środowiska naturalnego;
- l) wzmacnianie konkurencyjności przemysłu Wspólnoty;
- m) wspieranie badań naukowych i rozwoju techniki;
- n) zachęcanie do ustanowienia i rozwoju sieci transeuropejskich;
- o) przyczynianie się do osiągnięcia wysokiego poziomu ochrony zdrowia;
- p) stwarzanie warunków dla podnoszenia jakości oświaty i szkolenia oraz pełnego rozwoju kultur Państw Członkowskich;
- q) politykę dotyczącą współpracy w zakresie rozwoju;
- r) stowarzyszanie z krajami i terytoriami zamorskimi w celu osiągnięcia wzrostu obrotów handlowych i przyczyniania się wspólnym wysiłkiem do ich rozwoju gospodarczo-społecznego;
- s) przyczynianie się do wzmocnienia ochrony konsumenta;
- t) środki w dziedzinach energii, ochrony obywateli i turystyki.

Artykuł 3a

1. Dla osiągnięcia celów wymienionych w art. 2, działania Państw Członkowskich i Wspólnoty będą obejmować, w oparciu o postanowienia niniejszego Traktatu i zgodnie z w nim ustanowionym harmonogramem przyjęcie polityki gospodarczej opartej na ścisłej koordynacji polityk gospodarczych Państw Członkowskich, rynku wewnętrznym i określeniu wspólnych celów oraz prowadzonej w poszanowaniu zasady gospodarki otwartego rynku i wolnej konkurencji.

2. Równoległe z powyższym, w oparciu o postanowienia niniejszego Traktatu i zgodnie z harmonogramem i procedurami w nim ustanowionymi, działania te obejmują nieodwołalne ustalenie stałych kursów walut owych, prowadzące do ustanowienia jednej waluty (ECU), zdefiniowanie i prowadzenie jednolitej polityki pieniężnej i polityki kursów walutowych, których głównym celem jest utrzymanie stabilności cen, oraz – bez naruszania tego celu – wspieranie ogólnej polityki go-

spodarczej Wspólnoty, zgodnie z zasadą gospodarki otwartego rynku i wolnej konkurencji.

3. Powyższe działania Państw Członkowskich i Wspólnoty winny być zgodne z następującymi kluczowymi zasadami: stabilność cen, zdrowe finanse publiczne i stosunki pieniężne oraz zrównoważony bilans płatniczy.

Artykuł 3b

Wspólnota działa w ramach uprawnień przyznanych przez niniejszy Traktat i celów w nim wytyczonych.

W zakresie, który nie podlega jej wyłącznej kompetencji, Wspólnota podejmuje działania, zgodnie z zasadą subsydiarności, jednak jedynie wówczas i tylko w takim zakresie, w jakim cele proponowanych działań nie mogą być realizowane w sposób wystarczający przez Państwa Członkowskie, natomiast, z uwagi na skalę lub skutki proponowanych działań, mogą zostać lepiej zrealizowane przez Wspólnotę.

Żadne działanie Wspólnoty nie może wykroczyć poza to, co jest konieczne do osiągnięcia celów określonych w niniejszym Traktacie.

Artykuł 4

1. Wykonanie zadań powierzonych Wspólnocie zapewniają następujące instytucje:

- Parlament Europejski,
- Rada,
- Komisja,
- Trybunał Sprawiedliwości,
- Trybunał Obrachunkowy.

Każda z tych instytucji działa w granicach uprawnień przyznanych jej niniejszym Traktatem.

2. Rada i Komisja są wspomagane przez Komitet Ekonomiczno-Społeczny i Komitet Regionów, działających w charakterze doradczym.

Artykuł 4a

Zgodnie z procedurami określonymi w niniejszym Traktacie ustanawia się Europejski System Banków Centralnych (zwany dalej ESBC) i Europejski Bank Centralny (zwany dalej EBC), działające w ramach uprawnień przyznanych im tym Traktatem i załączonym do niego Statutem ESBC i EBC (zwanym dalej Statutem EBC).

Artykuł 4b

Niniejszym ustanawia się Europejski Bank Inwestycyjny, działający w ramach uprawnień przyznanych mu tym Traktatem i załączonym do niego Statutem.

Artykuł 5

Państwa Członkowskie podejmą wszystkie właściwe środki o charakterze ogólnym i specjalnym w celu realizacji zobowiązań wynikających z niniejszego Traktatu albo z uchwał organu Wspólnoty. Państwa te będą ułatwiały Wspólnocie osiągnięcie jej celów.

Powstrzymają się one od podejmowania wszelkich środków, które mogłyby przeszkodzić realizacji celów niniejszego Traktatu.

Artykuł 6

W zakresie stosowania niniejszego Traktatu i bez naruszania jego postanowień szczegółowych zabroniona jest jakakolwiek forma dyskryminacji ze względu na obywatelstwo.

Rada działając zgodnie z procedurą określoną w art. 189c może wprowadzić przepisy w celu realizacji zakazu takiej dyskryminacji.

Artykuł 7

1. Wspólny rynek będzie tworzony stopniowo w ciągu dwunastoletniego okresu przejściowego.

Okres przejściowy będzie podzielony na trzy czteroletnie etapy; długość każdego z nich może być zmieniona zgodnie z poniższymi postanowieniami.

2. Na każdy etap wyznaczony będzie pakiet przedsięwzięć, które muszą być łącznie podjęte i realizowane.

3. Przejście od pierwszego do drugiego etapu będzie uwarunkowane stwierdzeniem, że zasadnicze cele określone przez niniejszy Traktat dla pierwszego etapu zostały rzeczywiście zrealizowane i że odpowiednie zobowiązania zostały, z zastrzeżeniem wyjątków i procedur przewidzianych w Traktacie, wypełnione.

Wniosek w tej sprawie będzie przedstawiony w końcu czwartego roku przez Radę, która dokonuje ustaleń jednomyślnie na podstawie sprawozdania przedstawionego przez Komisję. Jednakże żadne z Państw Członkowskich nie może przeszkodzić podjęciu jednomyślnej uchwały powołując się na niedopełnienie swoich własnych zobowiązań. W przypadku nieosiągnięcia jednomyślności pierwszy etap przedłuży się automatycznie o 1 rok.

Po upływie roku Rada dokonuje ustaleń z zachowaniem tych samych warunków. W przypadku nieosiągnięcia jednomyślności pierwszy etap zostanie automatycznie przedłużony o dalszy rok.

Po upływie szóstego roku Rada dokonuje ustaleń kwalifikowaną większością głosów na podstawie sprawozdania Komisji.

4. W ciągu miesiąca od tego ostatniego głosowania Rady państwo przegłosowane, a w przypadku nieosiągnięcia wymaganej większości każde Państwo Członkowskie, ma prawo żądać od Rady utworzenia komisji arbitrażowej, której orzeczenie będzie wiążące dla wszystkich państw członkowskich i instytucji Wspólnoty. Komisja arbitrażowa składać się będzie z trzech członków powołanych jednomyślnie przez Radę na wniosek Komisji.

Jeżeli Rada nie powoła członków komisji arbitrażowej w ciągu miesiąca od złożenia takiego wniosku, zostaną oni powołani w ciągu kolejnego miesiąca przez Trybunał.

Komisja arbitrażowa wybierze swego przewodniczącego.

Komisja wyda orzeczenie w ciągu 6 miesięcy od daty głosowania Rady przewidzianego w ostatnim podpunkcie ust. 3.

5. Drugi i trzeci etapy mogą być przedłużone lub skrócone wyłącznie na podstawie uchwały Rady, podjętej jednomyślnie na wniosek Komisji.

6. Postanowienia poprzednich punktów nie mogą spowodować, by okres przejściowy trwał dłużej niż 15 lat poczynając od wejścia w życie niniejszego Traktatu.

7. Z zastrzeżeniem wyłączeń lub odmiennych postanowień przewidzianych w niniejszym Traktacie, upływu okresu przejściowego stanowi ostateczny termin wejścia w życie wszystkich przedsięwzięć związanych z utworzeniem wspólnego rynku.

Artykuł 7a

Wspólnota podejmie wymagane przedsięwzięcia na rzecz stopniowego utworzenia rynku wewnętrznego w okresie do 31 grudnia 1992 r., zgodnie z postanowieniami niniejszego artykułu oraz art. 8b, 8c, 28, 57 ust. 2, 59, 70 ust. 1, 83, 99, 100a i 100b, a także nie naruszając innych postanowień wynikających z niniejszego Traktatu.

Rynek wewnętrzny obejmuje obszar bez granic wewnętrznych, na którym zgodnie z postanowieniami niniejszego Traktatu zostaje zapewniony swobodny przepływ towarów, osób, usług i kapitału.

Artykuł 7b

Komisja złoży Radzie – do 31 grudnia 1988 r. i ponownie przed 31 grudnia 1990 r. – sprawozdanie o stanie prac zmierzających do utworzenia rynku wewnętrznego w terminie wyznaczonym w artykule 8a.

Rada, na wniosek Komisji, ustali kwalifikowaną większością głosów wytyczne i warunki niezbędne dla zapewnienia równomiernego wzrostu we wszystkich wymienionych sektorach.

Artykuł 7c

Komisja, opracowując swe propozycje osiągnięcia celów określonych w art. 8 a, bierze pod uwagę zakres wysiłków, które zostaną podjęte przez niektóre gospodarki o różnym stopniu rozwoju w trakcie tworzenia rynku wewnętrznego, i proponuje odpowiednie postanowienia.

Jeżeli postanowienia te przyjmą formę regulacji wyjątkowych, muszą mieć charakter przejściowy oraz powodować możliwie najmniejsze zakłócenia w funkcjonowaniu wspólnego rynku.

C Z Ę Ś Ć II

OBYWATELSTWO UNII

Artykuł 8

1. Niniejszym ustanawia się obywatelstwo Unii.

Każda osoba posiadająca obywatelstwo Państwa Członkowskiego staje się obywatelem Unii.

2. Obywatele Unii korzystają z praw ustanowionych niniejszym Traktatem i podlegają obowiązkom w nim określonym.

Artykuł 8a

1. Każdy obywatel Unii ma prawo do swobodnego przemieszczania się i osiedlania na obszarze Państw Członkowskich, z uwzględnieniem ograniczeń i warunków określonych niniejszym Traktatem i uchwałami wprowadzającymi go w życie.

2. Rada może podjąć uchwały mające na celu ułatwienie korzystania z praw określonych w ust. 1; jeżeli niniejszy Traktat nie stanowi inaczej, Rada decyduje jednomyślnie, na wniosek Komisji i po uzyskaniu zgody Parlamentu Europejskiego.

Artykuł 8b

1. Każdy obywatel Unii, zamieszkujący w Państwie Członkowskim, którego nie jest obywatelem, posiada prawo do głosowania i kandydowania w wyborach samorządowych w Państwie Członkowskim, na którego terenie zamieszkuje, na takich samych zasadach jak obywatele tego państwa. Prawo to będzie przedmiotem

szczegółowych ustaleń, które winny być podjęte przed 31 grudnia 1994 r. przez Radę działającą jednomyślnie, na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego; ustalenia te mogą przewidywać zmniejszenie tych praw z powodu specyficznych problemów danego Państwa Członkowskiego.

2. Z zastrzeżeniem przepisu art. 138 ust. 3 i postanowień podjętych w celu jego realizacji, każdy obywatel Unii zamieszkały na terenie Państwa Członkowskiego, którego nie jest obywatelem, posiada prawo głosowania i kandydowania w wyborach do Parlamentu Europejskiego w państwie członkowskim, na którego terenie przebywa, na takich samych zasadach jak obywatele tego państwa. Prawo to będzie przedmiotem szczegółowych ustaleń, które winny być podjęte przed 31 grudnia 1993 r. przez Radę, działającą jednomyślnie, na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii z Parlamentu Europejskiego ustalenia te mogą przewidywać zmniejszenie powyższych praw z powodu specyficznych problemów danego państwa członkowskiego.

Artykuł 8c

Każdy obywatel Unii przebywający na obszarze kraju trzeciego, w którym Państwo Członkowskie, którego jest obywatelem, nie posiada swojego przedstawicielstwa, ma prawo do ochrony przez organy dyplomatyczne lub konsularne każdego innego Państwa Członkowskiego na takich samych zasadach jak obywatele tego państwa. Przed 31 grudnia 1993 r. Państwa Członkowskie ustanowią między sobą niezbędne zasady oraz rozpoczną międzynarodowe rokowania niezbędne do zapewnienia tej ochrony.

Artykuł 8d

Każdy obywatel Unii ma prawo przedkładania petycji do Parlamentu Europejskiego, zgodnie z art. 138d.

Każdy obywatel Unii może zwracać się do Rzecznika Praw Obywatelskich, ustanowionego zgodnie z art. 138c.

Artykuł 8e

Komisja złoży Parlamentowi Europejskiemu, Radzie i Komitetowi Ekonomiczno-Społecznemu sprawozdanie ze stosowania postanowień niniejszej części przed 31 grudnia 1993 r., a później będzie je składać co trzy lata. Takie sprawozdanie będzie uwzględniało rozwój Unii.

Na tej podstawie i z zastrzeżeniem innych postanowień niniejszego Traktatu Rada, działając jednomyślnie na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego, może podejmować uchwały w celu wzmocnienia lub uzupełnienia praw określone w niniejszej części, których przyjęcie zaleci państwom członkowskim, zgodnie z ich odpowiednimi wymogami konstytucyjnymi.

C Z Ę Ś Ć I I I

POLITYKA WSPÓLNOTY

TYTUŁ I

SWOBODNY PRZEPŁYW TOWARÓW

Artykuł 9

1. Podstawą Wspólnoty jest unia celna, która będzie obejmowała całą wymianę towarową i będzie opierać się na zakazie stosowania między Państwami Członkowskimi ceł przywozowych i wywozowych oraz wszelkich podobnych im w skutkach opłat, jak również na wprowadzeniu wspólnej taryfy celnej w stosunkach z państwami trzecimi.

2. Postanowienia sekcji I rozdziału oraz rozdziału 2 niniejszego tytułu będą miały zastosowanie do towarów wytworzonych w państwach członkowskich oraz do towarów z państw trzecich, znajdujących się w wolnym obiegu w Państwach Członkowskich.

Artykuł 10

1. Towary pochodzące z państw trzecich będą uważane za dopuszczone do obiegu na terenie jednego z Państw Członkowskich, jeżeli w stosunku do nich dopełnione będą formalności importowe oraz pobrane wszystkie cła i opłaty o podobnych skutkach, i jeżeli nie korzystają one z całkowitego lub częściowego zwrotu tych ceł lub opłat.

2. Przed upływem jednego roku od wejścia w życie niniejszego Traktatu Komisja określi metody współpracy administracyjnej niezbędne dla zastosowania art. 9 ust. 2, uwzględniając konieczność możliwie najdalej idącego uproszczenia formalności związanych z handlem.

Przed upływem jednego roku od wejścia w życie niniejszego Traktatu Komisja wyda przepisy, które winny być zastosowane w obrocie towarowym między Państwami Członkowskimi w zakresie towarów pochodzących z innego Państwa Członkowskiego i wytworzonych z wyrobów, na które nie były w tym państwie nałożone cła lub opłaty o podobnych skutkach, lub które korzystały z całkowitego lub częściowego zwrotu tych ceł lub opłat.

Przy wydawaniu tych przepisów Komisja uwzględni postanowienia niniejszego Traktatu o zniesieniu ceł wewnątrz Wspólnoty oraz o stopniowym wprowadzaniu wspólnej taryfy celnej.

Artykuł 11

Państwa Członkowskie podejmą wszelkie właściwe przedsięwzięcia na rzecz umożliwienia rządów wykonania w określonych terminach w zakresie ceł, nałożonych na nie na mocy niniejszego Traktatu.

R o z d z i a ł 1

Unia celna

Sekcja 1 – Znoszenie cel pomiędzy państwami członkowskimi

Artykuł 12

Państwa członkowskie nie będą wprowadzały nowych cel przywozowych lub wywozowych ani też opłat o podobnych skutkach, ani też nie będą podwyższały tych opłat, które jeszcze obowiązują w ich wzajemnych obrotach.

Artykuł 13

1. Obowiązujące w obrotach między państwami członkowskimi cła importowe będą stopniowo znoszone w okresie przejściowym zgodnie z art. 14 i 15.

2. Obowiązujące w obrotach między Państwami Członkowskimi opłaty o podobnych skutkach jak cła przywozowe będą stopniowo znoszone w okresie przejściowym. Komisja określi w drodze dyrektyw terminarz ich znoszenia. Kierować się ona będzie przy tym zasadami określonymi w art. 14 ust. 2 oraz dyrektywami wydanymi przez Radę zgodnie z art. 14 ust. 2.

Artykuł 14

1. Stawką wyjściową, do której będą stosowane stopniowe obniżki dla poszczególnych towarów, będzie stawka obowiązująca w dniu 1 stycznia 1957 r.

2. Ustala się następujący terminarz obniżania stawek:

a) w pierwszym etapie pierwsza obniżka cel nastąpi po roku od wejścia w życie niniejszego Traktatu, druga w osiemnaście miesięcy później, trzecia z końcem czwartego roku od wejścia w życie Traktatu;

b) w drugim etapie pierwsza obniżka cel nastąpi w osiemnaście miesięcy po jej rozpoczęciu, druga nastąpi po kolejnych osiemnastu miesiącach, trzecia w rok później;

c) wszelkie pozostałe obniżki zostaną przeprowadzone w trzecim etapie; terminarz znoszenia ustali Rada w drodze dyrektywy, działając kwalifikowaną większością głosów na wniosek Komisji.

3. Przy pierwszej obniżce Państwa Członkowskie wprowadzą we wzajemnych obrotach cła na wszystkie towary równe cłu podstawowemu obniżone o 10%.

Przy każdej kolejnej obniżce Państwa Członkowskie obniżą stawki celne w taki sposób, by ogólna suma cel określona w ust. 4 została zmniejszona o 10%.

W przypadku jednak towarów, na które cło przekraczałoby nadal 30%, każda obniżka musi wynosić co najmniej 10% stawki podstawowej.

4. Ogólna suma ceł wymieniona w ust. 3 jest dla każdego Państwa Członkowskiego obliczana w ten sposób, że wartość towarów sprowadzonych z innych Państw Członkowskich mnoży się przez wyjściowe stawki celne.

5. Wszystkie szczegółowe problemy powstające przy stosowaniu ust. 1–4 będą uregulowane przez Radę dyrektywami podejmowanymi na wniosek Komisji kwalifikowaną większością głosów.

6. Państwa Członkowskie będą informowały Komisję o stosowaniu powyższych zasad dotyczących znoszenia ceł. Będą one dążyły do tego, by obniżki ceł na poszczególne produkty wynosiły:

- po upływie pierwszego etapu przynajmniej 25% stawki podstawowej;
- po upływie drugiego etapu przynajmniej 50% stawki podstawowej.

Jeżeli Komisja stwierdzi zagrożenie, że cele określone w artykule 13 oraz wartości procentowe określone w powyższym przepisie mogą nie zostać osiągnięte, skieruje ona wszelkie konieczne zalecenia w tym celu do Państw Członkowskich.

7. Postanowienia niniejszego artykułu mogą zostać zmienione przez Radę działającą jednomyślnie na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Parlamentu.

Artykuł 15

1. Niezależnie od postanowień art. 14, każde Państwo Członkowskie może w okresie przejściowym zawiesić w całości lub w części pobieranie ceł nakładanych przez nie na towary importowane z innych Państw Członkowskich. O decyzji takiej powiadomi ono inne Państwa Członkowskie i Komisję.

2. Państwa członkowskie deklarują gotowość obniżenia ceł w stosunkach z innymi państwami członkowskimi w trybie szybszym niż przewidziany w art. 14, jeżeli pozwoli na to ogólna sytuacja gospodarcza oraz sytuacja danej gałęzi gospodarki.

Komisja skieruje do zainteresowanych Państw Członkowskich odpowiednie zalecenia.

Artykuł 16

Państwa Członkowskie zniosą we wzajemnych obrotach cła eksportowe oraz opłaty o podobnych skutkach najpóźniej z upływem pierwszego etapu.

Artykuł 17

1. Postanowienia artykułów 9–15 ust. 1 stosują się również do opłat granicznych o charakterze fiskalnym. Nie będą one jednak uwzględniane przy obliczaniu ogólnej sumy dochodów celnych ani obniżki ceł jako całości określonej w art. 13 ust. 3 i ust. 4.

Oplaty te będą przy każdej obniżce zmniejszone co najmniej o 10% stawki wyjściowej. Państwa Członkowskie mogą obniżać je szybciej, aniżeli przewiduje to art. 14.

2. Państwa Członkowskie poinformują Komisję przed upływem jednego roku od wejścia w życie niniejszego Traktatu o nałożonych przez nie opłatach granicznych o charakterze fiskalnym.

3. Państwa Członkowskie zachowują prawo do zastąpienia tych opłat podatkiem krajowym zgodnym z postanowieniami art. 95.

4. Jeżeli Komisja stwierdzi, że zastąpienie opłaty granicznej o charakterze fiskalnym napotyka w którymkolwiek z Państw Członkowskich na poważne trudności, pozwoli ona na jego utrzymanie pod warunkiem, że zostanie ona zniesiona nie później niż sześć lat po wejściu w życie niniejszego Traktatu. Wniosek o stosowne zezwolenie winien być zgłoszony przed upływem jednego roku od wejścia w życie niniejszego Traktatu.

Sekcja II – Ustanowienie wspólnej taryfy celnej

Artykuł 18

Państwa Członkowskie są gotowe do przyczynienia się do rozwoju handlu międzynarodowego i do usunięcia przeszkód w handlu poprzez zawieranie umów opartych na zasadzie wzajemności i wzajemnych korzyści i mających na celu obniżenie stawek celnych poniżej ogólnego poziomu dopuszczalnego na podstawie utworzonej przez nie unii celnej.

Artykuł 19

1. Z zachowaniem warunków i w granicach określonych niżej, cła nałożone na podstawie wspólnej taryfy celnej będą ustalone na poziomie średniej arytmetycznej stawek celnych stosowanych na czterech obszarach celnych Wspólnoty.

2. Podstawą wyliczenia tej średniej arytmetycznej będą stawki celne stosowane przez państwa członkowskie w dniu 1 stycznia 1957 r.

W przypadku włoskiej taryfy celnej zastosowane zostaną stawki celne sprzed obniżenia cel o 10%. Ponadto w odniesieniu do towarów, na które taryfa włoska przewiduje cła umowne, stawki te będą stosowane zamiast określonych wyżej pod warunkiem, że nie będą wyższe od nich o więcej niż 10%. Jeżeli cło umowne przekracza cło określone wyżej o więcej niż 10%, podstawą obliczenia średniej arytmetycznej będzie to ostatnie cło podwyższone o 10%.

W odniesieniu do pozycji wyliczonych w liście A, cła przewidziane dla tej listy wchodzi w miejsce cel przyjętych dla obliczania średniej arytmetycznej cła rzeczywiście pobierane.

3. Cła przewidziane we wspólnej taryfie celnej nie mogą przekroczyć:

a) 3% na towary objęte pozycjami taryfowymi na liście B;

b) 10% na towary objęte pozycjami taryfowymi na liście C;

c) 15% na towary objęte pozycjami taryfowymi na liście D;

d) 25% na towary objęte pozycjami taryfowymi na liście E; jeżeli w odniesieniu do takich towarów taryfa państw Beneluxu nakłada na nie cła nie przekraczające 3%, w celu obliczenia średniej arytmetycznej zostaną one podniesione do 12%.

4. Lista F określa cła stosowane w odniesieniu do towarów zamieszczonych na tej liście.

5. Lista pozycji taryfowych wymienionych w niniejszym artykule i w art. 20 stanowią załącznik I do niniejszego Traktatu.

Artykuł 20

Stawki celne na towary, znajdujące się na liście G, będą ustalane w drodze rokowań między Państwami Członkowskimi. Każde Państwo Członkowskie może wprowadzić na tę listę dalsze towary do wysokości 2% całej wartości importu z państw trzecich w roku 1956.

Komisja podejmie wszystkie właściwe kroki w celu zapewnienia, by rokowania takie zostały podjęte przed upływem dwóch lat od wejścia w życie niniejszego Traktatu i aby zostały one zakończone przed zakończeniem pierwszego etapu.

W przypadku gdyby w wymienionym terminie nie zostało osiągnięte porozumienie co do pewnych grup towarów, Komisja określi stawki celne wspólnej taryfy celnej działając na wniosek Komisji jednomyślnie do końca drugiego, a następnie kwalifikowaną większością głosów.

Artykuł 21

1. Trudności techniczne, jakie mogą powstać przy wykonywaniu art. 19 i 20, zostaną rozwiązane przed upływem dwóch lat od wejścia w życie niniejszego Traktatu poprzez dyrektywy stanowione przez Radę, działającą kwalifikowaną większością głosów na wniosek Komisji.

2. Przed upływem pierwszego etapu, a najpóźniej z chwilą ustalenia stawek celnych, Rada działając kwalifikowaną większością głosów na wniosek Komisji, ustali poprawki, które będą niezbędne dla zharmonizowania wspólnej taryfy celnej w wyniku stosowania reguł określonych w art. 19 i 20, biorąc pod uwagę zwłaszcza stopień obróbki różnych towarów, do których ma zastosowanie ta taryfa.

Artykuł 22

W ciągu dwóch lat od wejścia w życie niniejszego Traktatu Komisja określi, w jakim stopniu opłaty graniczne, o których mowa w art. 17, będą brane pod uwa-

gę przy obliczaniu średniej arytmetycznej określonej w art. 19 ust. 1. Komisja weźmie pod uwagę ewentualny charakter ochronny tych opłat.

W ciągu sześciu miesięcy od tego określenia każde Państwo Członkowskie może zażądać zastosowania do odpowiednich towarów procedury określonej w art. 20; jednakże w takim przypadku limit procentowy określony w tym przepisie nie będzie miał zastosowania do tego państwa.

Artykuł 23

1. W celu stopniowego wprowadzenia wspólnej taryfy celnej, Państwa Członkowskie zmieniają swe taryfy celne stosowane w stosunkach z państwami trzecimi w następujący sposób:

a) w odniesieniu do pozycji taryfowych, na które stawki w dniu 1 stycznia 1957 r. nie były wyższe lub niższe o 15% od stawek określonych we wspólnej taryfie celnej, te ostatnie cła będą stosowane po upływie czwartego roku od wejścia w życie niniejszego Traktatu;

b) w odniesieniu do innych pozycji, każde Państwo Członkowskie wprowadzi w tym samym terminie stawkę celną, poprzez którą różnica pomiędzy rzeczywistą stawką celną na dzień 1 stycznia 1957 r. i stawka określoną we wspólnej taryfie celnej zostanie zmniejszona o 30%;

c) po zakończeniu drugiego różnica ta zostanie ponownie zmniejszona o dalsze 30%;

d) w odniesieniu do pozycji taryfowych, dla których w końcu pierwszego etapu nie wyznaczono jeszcze stawek celnych, każde Państwo Członkowskie będzie w ciągu sześciu miesięcy od podjęcia przez Komisję działań określonych w artykule 20 stosowało cła, które wynikałyby z zastosowania zasad określonych w niniejszym ustępie;

2. Państwo Członkowskie, które uzyskało zezwolenie przewidziane w art. 17 ust. 4 jest zwolnione w okresie ważności tego zezwolenia na stosowanie powyższych zasad do pozycji taryfowych objętych tym zezwoleniem. Po jego wygaśnięciu państwo członkowskie będzie stosowało takie cła, jakie wynikają z zastosowania zasad określonych w ust. 1.

3. Wspólna taryfa celna zostanie wprowadzona najpóźniej w końcu okresu przejściowego.

Artykuł 24

Państwa członkowskie zachowują swobodę zmiany cel w trybie szybszym niż przewidziany w art. 23, w celu dostosowania ich do wspólnej taryfy celnej.

Artykuł 25

1. Jeżeli Komisja stwierdzi, że produkcja poszczególnych towarów zamieszczonych na listach B, C i D w Państwach Członkowskich nie wystarcza do zaopatrzenia któregośkolwiek z Państw Członkowskich i że zaopatrzenie to tradycyjnie zależy w znacznym stopniu od importu z państw trzecich, Rada działając na wniosek Komisji kwalifikowaną większością głosów wyznaczy kontyngenty o obniżonej lub zerowej stawce celnej.

Kontyngenty te nie mogą przekraczać granic, poza którymi zachodziłaby obawa przeniesienia działalności gospodarczej ze szkodą dla innych Państw Członkowskich.

2. Jeżeli zmiany źródeł zaopatrzenia lub niedostateczne zaopatrzenie w obrębie Wspólnoty w towary z listy E lub takie towary z listy G, na które stawki celne zostały określone zgodnie z procedurą przewidzianą w art. 20 ust. 3, powodowałyby szkodliwe skutki dla przemysłu dla przemysłu przetwórczego któregośkolwiek z Państw Członkowskich, Komisja może na żądanie danego państwa członkowskiego przyznać mu kontyngenty o obniżonej lub zerowej stawce celnej.

Kontyngenty te nie mogą przekraczać granic, poza którymi zachodziłaby obawa przeniesienia działalności gospodarczej ze szkodą dla innych Państw Członkowskich.

3. W odniesieniu do towarów wymienionych w Załączniku II do niniejszego Traktatu, Komisja może zezwolić poszczególnym Państwom Członkowskim na zawieszenie w całości lub w części pobierania stosowanych ceł lub przyznać im kontyngenty o obniżonej lub zerowej stawce celnej, pod warunkiem, że nie wywoła to poważnego zakłócenia na rynku tych towarów.

4. Komisja będzie okresowo badać kontyngenty przyznane na podstawie niniejszego artykułu.

Artykuł 26

Komisja może zezwolić Państwu Członkowskiemu, znajdującemu się w szczególnie trudnej sytuacji, na odroczenie obniżenia lub podwyższenia stawek celnych przewidzianych w art. 23 w odniesieniu do poszczególnych pozycji taryfy celnej.

Zezwolenie takie może być udzielone na ograniczony okres i w stosunku do pozycji taryfy celnej, które w sumie nie przekraczają 5% wartości importu danego Państwa Członkowskiego z państw trzecich w ostatnim roku, za który dostępne są dane statystyczne.

Artykuł 27

Przed upływem pierwszego etapu Państwa Członkowskie podejmą w niezbędnym zakresie działania na rzecz zbliżenia przepisów prawnych i administracyjnych

w zakresie prawa celnego. Komisja skieruje stosowne zalecenia do Państw Członkowskich.

Artykuł 28

O wszelkich jednostronnych zmianach lub o zawieszeniu ceł nałożonych na podstawie wspólnej taryfy celnej, decyduje Rada, działając kwalifikowaną większością głosów na wniosek Komisji.

Artykuł 29

Wykonując zadania powierzone na podstawie niniejszej sekcji, Komisja kieruje się:

a) potrzebą popierania wymiany handlowej między państwami Członkowskimi i państwami trzecimi;

b) rozwojem warunków konkurencji w ramach Wspólnoty w takim stopniu, w jakim prowadzą one do zwiększenia konkurencyjności przedsiębiorstw;

c) potrzebą zaopatrzenia Wspólnoty w surowce i półprodukty, bacząc przy tym, aby nie wypaczyć warunków konkurencji między Państwami Członkowskimi w odniesieniu do towarów finalnych;

d) potrzebą uniknięcia poważnych zakłóceń w gospodarce Państw Członkowskich oraz zapewnienia racjonalnego rozwoju produkcji i wzrostu spożycia w obrębie Wspólnoty.

R o z d z i a ł 2

Znoszenie ograniczeń ilościowych w obrotach między państwami członkowskimi

Artykuł 30

Zakazane są między Państwami Członkowskimi ograniczenia ilościowe w imporcie oraz wszelkiego rodzaju środki mające podobny skutek, bez naruszenia poniższych postanowień.

Artykuł 31

Państwa Członkowskie powstrzymają się w swych wzajemnych stosunkach od wprowadzania nowych ograniczeń ilościowych oraz środków mających podobny skutek.

Zobowiązanie to dotyczy jednak jedynie zakresu liberalizacji, który został ustanowiony uchwałą Rady Europejskiej Komisji Współpracy Gospodarczej z 14 stycznia 1955 r. Państwa członkowskie notyfikują Komisji w ciągu sześciu miesięcy od wejścia w życie niniejszego Traktatu listy towarów objętych przez nie libe-

realizacją na podstawie niniejszej uchwały. Notyfikowane listy będą obowiązywały w obrotach między Państwami Członkowskimi.

Artykuł 32

Państwa Członkowskie nie będą ustanawiały we wzajemnych obrotach dalszych ograniczeń kontyngentów i środków mających podobny skutek niż te, które obowiązywać będą w dniu wejścia w życie niniejszego Traktatu.

Kontyngenty te zostaną zniesione najpóźniej po upływie okresu przejściowego. Podczas tego okresu będą one stopniowo znoszone zgodnie z ustalonymi niżej zasadami.

Artykuł 33

1. W ciągu jednego roku od wejścia w życie niniejszego Traktatu każde Państwo Członkowskie przekształci kontyngenty dwustronne obowiązujące w stosunkach z innymi państwami Wspólnoty w kontyngenty globalne otwarte dla wszystkich innych Państw Członkowskich bez dyskryminacji.

Jednocześnie Państwa Członkowskie zwiększą te kontyngenty co najmniej o 20% w stosunku do całkowitej ich wartości w poprzednim roku. Każdy jednak globalny kontyngent na poszczególne towary musi być zwiększony nie mniej niż o 10%.

Co roku kontyngenty będą zwiększane według tych samych zasad i w tych samych wymiarach w stosunku do roku poprzedniego.

Czwarte zwiększenie kontyngentu nastąpi w końcu czwartego roku po wejściu w życie Traktatu; piąte po upływie roku od rozpoczęcia drugiego etapu.

2. W przypadku, gdyby kontyngent globalny na towar, na który obrót nie został zliberalizowany, był niższy niż 3% produkcji krajowej danego państwa, najpóźniej w ciągu roku po wejściu w życie niniejszego Traktatu wprowadzony zostanie kontyngent równy 3% produkcji. Kontyngent ten zostanie podwyższony do 4% w końcu drugiego roku oraz do 5% w końcu trzeciego roku. W latach następnych zainteresowane państwo będzie zwiększało ten kontyngent o nie mniej niż 15% rocznie.

W przypadku, gdy dany towar w ogóle nie jest wytwarzany w danym państwie, Komisja ustali stosowny kontyngent.

3. Po upływie dziesięciu lat każdy kontyngent winien być równy co najmniej 20% produkcji krajowej.

4. Jeżeli Komisja stwierdzi w drodze uchwały, że import jakiegokolwiek towaru w ciągu dwóch kolejnych lat był niższy niż ustalony kontyngent, ten globalny kontyngent nie będzie brany pod uwagę przy obliczaniu całkowitej wartości

globalnego kontyngentu. W takim przypadku Państwo Członkowskie zniesie ograniczenia ilościowe dotyczące danego towaru.

5. W odniesieniu do kontyngentów wynoszących ponad 20% krajowej produkcji danego produktu Rada, działając kwalifikowaną większością głosów, może na wniosek Komisji obniżyć minimalną stawkę 10% określoną w ust. 1. Zmiana ta nie może zmienić jednak obowiązku corocznego podwyższania całkowitej wartości kontyngentów globalnych o 20%.

6. Państwa Członkowskie, które przekroczyły swe obowiązki wynikające z uchwały Rady Europejskiej Komisji Współpracy Gospodarczej, będą miały prawo uwzględnić wartość dobrowolnie zwiększonego przywozu. Obliczenie to powinno zostać przedłożone Komisji do uprzedniego zatwierdzenia.

7. Komisja wyda dyrektywy określające postępowanie i terminy, zgodnie z którymi Państwa Członkowskie będą znosiły we wzajemnych stosunkach obowiązujące przy wejściu w życie niniejszego Traktatu środki o podobnych skutkach jak kontyngenty.

8. Jeżeli Komisja stwierdzi, że przy stosowaniu niniejszego artykułu, a w szczególności określonych w nim stawek procentowych, nie będzie możliwe stopniowe znoszenie kontyngentów określone w art. 32 ust. 2, Rada działając na wniosek Komisji jednomyślnie w czasie pierwszego etapu, a kwalifikowaną większością w etapach następnych może zmienić postępowanie przewidziane w tym artykule, a w szczególności podnieść określone w nim stawki procentowe.

Artykuł 34

1. We wzajemnych obrotach między Państwami Członkowskimi są zakazane ograniczenia ilościowe w wywozie oraz wszelkie środki mające podobny skutek.

2. Najpóźniej z upływem pierwszego etapu Państwa Członkowskie zniosą wszystkie ograniczenia ilościowe w wywozie oraz środki mające podobny skutek, obowiązujące w chwili wejścia w życie niniejszego Traktatu.

Artykuł 35

Państwa Członkowskie są gotowe znosić ograniczenia w przywozie i w wywozie w stosunkach z innymi Państwami Członkowskimi szybciej, niż przewidują to powyższe przepisy, jeżeli pozwoli na to ich ogólna sytuacja gospodarcza oraz sytuacja w poszczególnych dziedzinach gospodarki.

Komisja skieruje stosowne zalecenia do powyższego typu Państw Członkowskich.

Artykuł 36

Postanowienia artykułów 30–34 nie stanowią przeszkody dla wprowadzania ograniczeń importowych, eksportowych i tranzytowych, uzasadnionych względa-

mi moralności publicznej, porządku i bezpieczeństwa publicznego; ochrony zdrowia i życia ludzi, zwierząt i roślin; ochroną narodowych dóbr kultury o wartości artystycznej, historycznej lub archeologicznej; oraz ochrony własności przemysłowej i handlowej. Zakazy takie nie mogą jednakże stanowić środków samowolnej dyskryminacji lub ukrytych restrykcji handlu pomiędzy Państwami Członkowskimi.

Artykuł 37

1. Państwa Członkowskie będą stopniowo przekształcały monopole państwowe o charakterze handlowym w taki sposób, by po upływie okresu przejściowego wykluczona została wszelka forma dyskryminacji w zakresie warunków zaopatrzenia i zbytu pomiędzy obywatelami Państw Członkowskich.

Postanowienia niniejszego artykułu odnoszą się do wszelkich instytucji, poprzez które Państwo Członkowskie *de iure lub de facto*, bezpośrednio lub pośrednio, kontroluje, określa lub w znacznym stopniu kształtuje import lub eksport w stosunkach z innymi Państwami Członkowskimi. Postanowienia te odnoszą się również do monopolu delegowanych przez państwo na rzecz innych podmiotów.

2. Państwa członkowskie nie będą wprowadzały żadnych środków sprzecznych z zasadami określonymi w ust. 1 lub ograniczających zakres przepisów o znoszeniu cel i ograniczeń ilościowych między Państwami Członkowskimi.

3. Terminy wprowadzania środków określonych w ust. 1 będą dostosowane do znoszenia ograniczeń ilościowych na te same towary przewidzianego w art. 30–40.

Jeżeli dany towar jest objęty państwowym monopolem handlowym tylko w jednym lub kilku Państwach Członkowskich, Komisja może zezwolić innym Państwom Członkowskim na podjęcie w okresie poprzedzającym dostosowanie przewidzianych w ust. 1 środków ochronnych, których zakres i szczegółowe zasady sama ustali.

4. W przypadku monopolu handlowego o charakterze handlowym, który stosuje regulację w zakresie ułatwień zbytu lub waloryzacji produktów rolnych, przy stosowaniu postanowień niniejszego artykułu powinny zostać zagwarantowane zatrudnienie i utrzymanie poziomu życia producentów; należy przy tym wziąć pod uwagę konieczną w miarę upływu czasu specjalizację.

5. Zobowiązania wiążą Państwa Członkowskie tylko w takim zakresie, w jakim są one zgodne z istniejącymi umowami międzynarodowymi.

6. Wraz z początkiem pierwszego etapu Komisja będzie wydawała zalecenia co do trybu, sposobu i terminów przeprowadzenia dostosowania, o którym mowa w niniejszym artykule.

TYTUŁ II

ROLNICTWO

Artykuł 38

1. Wspólny rynek obejmuje rolnictwo i handel produktami rolnymi. Przez produkty rolne należy rozumieć produkty ziemi, hodowli i rybołówstwa oraz bezpośrednio z nimi związane wyroby wstępnie przetworzone.

2. Przepisy dotyczące utworzenia wspólnego rynku stosuje się do produktów rolnych, o ile przepisy artykułów 39–40 nie stanowią inaczej.

3. Produkty objęte artykułami 39–40 wymienione są w liście stanowiącej załącznik II do niniejszego Traktatu. W ciągu dwóch lat od wejścia w życie niniejszego Traktatu Rada ustali kwalifikowaną większość głosów na wniosek Komisji, jakie produkty powinny być dodatkowo umieszczone na tej liście.

4. Funkcjonowanie i rozwój wspólnego rynku produktów rolnych powinny następować równolegle z ustanowieniem przez Państwa członkowskie wspólnej polityki rolnej.

Artykuł 39

1. Celem wspólnej polityki rolnej jest:

a) zwiększenie wydajności produkcji rolnej przez popieranie postępu technicznego, zapewnienie racjonalnego rozwoju produkcji rolnej oraz możliwie najlepsze wykorzystanie czynników produkcji, a w szczególności siły roboczej;

b) zapewnienie w ten sposób odpowiedniego poziomu życia rolnikom, w szczególności poprzez wzrost indywidualnych dochodów osób zatrudnionych w rolnictwie;

c) stabilizacja rynków;

d) zapewnienie bezpieczeństwa zaopatrzenia;

e) zapewnienie odpowiednich cen przy dostawach dla konsumentów.

2. Przy wypracowywaniu wspólnej polityki rolnej i specjalnych środków jej realizacji należy wziąć pod uwagę:

a) szczególny charakter gospodarki rolnej, wynikający ze struktury społecznej rolnictwa oraz z różnic strukturalnych i przyrodniczych pomiędzy poszczególnymi regionami rolniczymi;

b) konieczność stopniowego usuwania tych różnic;

c) fakt, że rolnictwo Państw Członkowskich jest sektorem ściśle powiązanym z resztą gospodarki.

Artykuł 40

1. Państwa Członkowskie będą rozwijały wspólną politykę rolną w ciągu okresu przejściowego i wprowadzą ją w życie najpóźniej z upływem tego okresu.

2. W celu realizacji celów określonych w art. 39 ustanowiona zostanie wspólna organizacja rynków rolnych.

W zależności od rodzaju produktów, organizacja ta może przybrać jedną z następujących form:

- a) wspólnych zasad konkurencji;
- b) obowiązkową koordynację różnych krajowych organizacji rynków rolnych;
- c) europejską organizację rynku.

3. Wspólna organizacja utworzona zgodnie z ust. 2 może podejmować wszelkie środki konieczne dla osiągnięcia dla celów określonych w art. 39, a w szczególności regulację cen, subwencje na produkcję i sprzedaż różnego rodzaju produktów, system magazynowania, środki wyrównawcze, wspólne mechanizmy stabilizacji importu i eksportu.

Wspólna organizacja winna być ograniczona do realizacji celów określonych w art. 39 i wyłączać jakąkolwiek dyskryminację producentów lub konsumentów w ramach Wspólnoty.

Wspólna polityka cen winna opierać się na wspólnych podstawach i ujednoliconych metodach kalkulacji.

4. W celu realizacji zadań wspólnej organizacji, określonych w ust. 2, może być stworzony jeden lub kilka funduszy ukierunkowania i gwarancji dla rolnictwa.

Artykuł 41

Dla osiągnięcia celów określonych w art. 39 wspólnej polityki rolnej może przewidywać:

- a) skuteczną koordynację wysiłków w zakresie szkolenia zawodowego, badań naukowych i upowszechniania wiedzy rolniczej; koordynacja ta może opierać się na wspólnie finalizowanych projektach i instytucjach;
- b) wspólne działania na rzecz wzrostu promocji spożycia pewnych produktów.

Artykuł 42

Rozdział dotyczący zasad konkurencji stosuje się do produkcji rolnej i handlu produktami rolnymi tylko w takim zakresie, jaki ustalony zostanie przez Radę przy uwzględnieniu celów określonych w art. 39 oraz zgodnie z procedurą ustaloną w art. 43 ust. 2 i 3.

Rada może w szczególności zezwolić na udzielenie pomocy:

- a) w celu ochrony przedsiębiorstw upośledzonych przez warunki strukturalne lub naturalne;
- b) w ramach programów rozwoju gospodarczego.

Artykuł 43

1. W celu wypracowania podstawowych założeń wspólnej polityki rolnej po wejściu w życie niniejszego Traktatu Komisja zwoła konferencję z udziałem Państw Członkowskich, która porówna ich politykę rolną, a w szczególności dokona bilansu ich zasobów oraz zapotrzebowania.

2. Biorąc pod uwagę wyniki konferencji przewidzianej w ust. 1, po konsultacji z Komitetem Ekonomiczno-Społecznym, Komisja przedstawi w ciągu dwóch lat od wejścia w życie niniejszego Traktatu propozycje dotyczące wypracowania i realizacji wspólnej polityki rolnej, włączając możliwość zastąpienia organizacji krajowych przez jedną z form wspólnej organizacji przewidzianą w art. 40 ust. 2 oraz propozycje wprowadzenia w życie środków przewidzianych w niniejszym tytule.

Propozycje te będą uwzględniały współzależności w zakresie rolnictwa, wymienione w tym tytule.

Na wniosek Komisji i po konsultacji z Parlamentem Europejskim, Rada działając jednomyślnie podczas pierwszego i drugiego, a w późniejszym okresie kwalifikowaną większością głosów, będzie wydawała rozporządzenia, dyrektywy i podejmowała decyzje, nie naruszając przez to jakichkolwiek wcześniejszych własnych zaleceń.

3. Rada może, działając kwalifikowaną większością głosów i zgodnie z ust. 2, zastąpić krajowe organizacje rynkowe wspólną organizacją przewidzianą w art. 40 ust. 2, jeżeli:

a) wspólna organizacja zapewni Państwom Członkowskim, które wypowiedziały się przeciwko danym środkom i posiadają własną organizację rynkową dla poszczególnych produktów, gwarancje zatrudnienia i utrzymania poziomu życia producentów; należy przy tym wziąć pod uwagę konieczne środki dostosowawcze i specjalizację potrzebną w miarę upływu czasu;

oraz

b) wspólna organizacja handlu w obrębie Wspólnoty zapewni warunki analogiczne do istniejących na rynku krajowym.

4. W przypadku, gdy wspólna organizacja w zakresie pewnych surowców zostanie utworzona przed ustanowieniem wspólnej organizacji dla odpowiednich produktów przetworzonych, tego rodzaju surowce przeznaczone do produkcji towarów na eksport mogą być importowane spoza Wspólnoty.

Artykuł 44

Jeżeli stopniowe znoszenie cel i ograniczeń ilościowych w obrotach między Państwami Członkowskimi może wpłynąć na taki rozwój cen, że mogą one zagrozić realizacji celów określonych w art. 39, każde Państwo Członkowskie może w

okresie przejściowym w sposób wyłączający dyskryminację oraz w takim zakresie, w jakim nie będzie to wpływało na przewidziany w art. 45 ust. 2 rozwój handlu, ustanowić na poszczególne produkty zamiast kontyngentów system cen minimalnych, poniżej których import może być:

a) czasowo zawieszony lub ograniczony,

albo

b) uzależniony od stosowania przy tym przywozie cen wyższych od cen minimalnych ustalonych danego produktu.

W tym ostatnim przypadku ceny minimalne ustala się bez uwzględnienia cła.

2. Ceny minimalne nie mogą prowadzić do zmniejszenia obrotów handlowych między Państwami Członkowskimi istniejących w momencie zawarcia Traktatu, ani też stanowić przeszkody dla ich stałego rozszerzania. Ceny minimalne nie mogą być stosowane w sposób, który przeszkadzałby w rozwoju naturalnych preferencji między Państwami Członkowskimi.

3. Po wejściu w życie niniejszego Traktatu Rada na wniosek Komisji określi obiektywne kryteria wprowadzania systemu cen minimalnych i ustanawiania ich wysokości.

Kryteria te powinny uwzględniać w szczególności średnie koszty produkcji w Państwach Członkowskich stosujących ceny minimalne, sytuację poszczególnych przedsiębiorstw na tle tych kosztów oraz potrzebę stopniowego poprawiania warunków prowadzenia działalności rolniczej oraz wspierania koniecznego dostosowania i specjalizacji w obrębie wspólnego rynku.

Komisja proponuje postępowanie zmierzające do zmiany niniejszych zasad w celu należytego uwzględnienia i przyspieszenia postępu technicznego oraz stopniowego ujednolicenia cen w ramach wspólnego rynku.

Kryteria te i postępowanie rewizyjne zostaną określone przez Radę jednomyślnie w ciągu trzech lat od wejścia w życie niniejszego Traktatu.

4. Do chwili wejścia w życie uchwały Rady każde Państwo Członkowskie może ustalać ceny minimalne pod warunkiem uprzedniego zawiadomienia Komisji i pozostałych Państw Członkowskich, aby mogły się one wypowiedzieć w tej kwestii.

Po podjęciu przez Radę uchwały, Państwa Członkowskie będą ustalały ceny minimalne według określonych wyżej kryteriów.

Rada, działając kwalifikowaną większością głosów na wniosek Komisji, może sprostować decyzję podjętą przez Państwo Członkowskie w przypadku jej niezgodności z podanymi wyżej kryteriami.

5. Jeżeli określenie wspomnianych wyżej obiektywnych kryteriów odnośnie do pewnych produktów okaże się niemożliwe w okresie do początku trzeciego etapu Rada, działając kwalifikowaną większością głosów na wniosek Komisji, może różnicować ceny minimalne na dany produkt.

6. Z upływem okresu przejściowego zostaną zniesione obowiązujące jeszcze ceny minimalne. Rada, działając na wniosek Komisji, zgodnie z procedurą ustanowioną w art. 148 ust. 2 pkt 1 ustali większością dziewięciu głosów w trybie głosowania ważonego system, który będzie stosowany w ramach wspólnej polityki rolnej.

Artykuł 45

1. Do czasu zastąpienia krajowych organizacji rynkowych przez jedną z form wspólnej organizacji określonych w art. 40 ust. 2, handel produktami regulowany w niektórych Państwach Członkowskich:

- przepisami zmierzającymi do zapewnienia krajowym producentom zbytu na ich wyroby;
- oraz
- zapotrzebowaniem przywozowym będzie opierał się na długoterminowych porozumieniach lub kontraktach między państwami sprowadzającymi i sprzedającymi.

Porozumienia te lub kontrakty muszą zmierzać do stopniowego znoszenia wszelkiej dyskryminacji między różnymi producentami w ramach Wspólnoty przy stosowaniu wymienionych postanowień.

Porozumienia te lub kontrakty powinny zostać zawarte w ciągu pierwszego etapu; należy przy tym brać pod uwagę zasadę wzajemności.

2. Przy ustalaniu wskaźników ilościowych te porozumienia lub kontrakty opierać się będą na średnim woluminie obrotów danym produktem między państwami członkowskimi w ciągu trzech lat poprzedzających wejście w życie niniejszego Traktatu oraz będą przewidywały wzrost rozmiarów obrotów w ramach istniejących potrzeb i z uwzględnieniem tradycyjnych kierunków handlu.

Przy ustalaniu cen te porozumienia lub kontrakty winny umożliwić producentom zbyt uzgodnionych ilości produktów po cenach, które stopniowo będą zbliżały się do cen wypłacanych na rynku wewnętrznym państwa – importera producentom krajowym.

Zbliżanie cen powinno następować możliwie systematycznie i zostać w pełni osiągnięte najpóźniej z upływem okresu przejściowego.

Uzgadnianie cen przez zainteresowane strony będzie następować w oparciu o dyrektywę, wydane przez Komisję w celu realizacji dwóch poprzednich ustępów.

W przypadku przedłużenia pierwszego etapu porozumienia lub kontrakty będą realizowane zgodnie z warunkami istniejącymi w końcu czwartego roku po wejściu w życie niniejszego Traktatu; zobowiązania do podniesienia kontyngentów i zbliżenia cen zostaną zawieszone aż do rozpoczęcia drugiego etapu.

Państwa Członkowskie będą wykorzystywały wszystkie możliwości wynikające z ich ustawodawstwa, w szczególności w zakresie polityki przywózowej, w celu zapewnienia zawarcia i wykonania tych porozumień lub kontraktów.

3. Wymienione wyżej porozumienia lub kontrakty nie mogą stanowić przeszkody dla przywozu surowców, które Państwa Członkowskie sprowadzają spoza Wspólnoty jako niezbędne do produkcji towarów przeznaczonych na eksport konkurencyjny z towarami wytwarzanymi w państwach trzecich. Przepisu tego nie stosuje się, jeżeli Rada jednomyślnie zdecyduje o przyznaniu dotacji kompensujących różnicę pomiędzy ceną płaconą za produkty sprowadzane w tym celu na podstawie tych porozumień lub umów i ceną płaconą za te same produkty na rynkach światowych.

Artykuł 46

Jeżeli w którymkolwiek Państwie Członkowskim rynek jakiegoś produktu stanowi przedmiot krajowej organizacji rynku lub jakiejkolwiek regulacji wewnętrznej mającej na celu podobny skutek, a regulacja ta wpływa na konkurencyjność odpowiedniego produktu wytwarzanego w innym Państwie Członkowskim, Państwa Członkowskie mogą wprowadzić opłaty wyrównawcze na produkty pochodzące z Państwa Członkowskiego, w którym istnieje taka organizacja rynku, chyba że państwo to pobiera opłatę wyrównawczą przy eksporcie.

Komisja ustali wysokość tych opłat na poziomie wymaganym dla przywrócenia równowagi; może ona zezwolić na wprowadzenie innych środków, których warunki i tryb stosowania sama określi.

Artykuł 47

W ramach funkcji, jakie ma do spełnienia na mocy postanowień niniejszego tytułu, sekcja rolna Komitetu Ekonomiczno-Społecznego będzie pozostawała do dyspozycji Komisji w celu przygotowywania obrad Komitetu, zgodnie z artykułami 197 i 198.

TYTUŁ III

SWOBODNY PRZEPŁYW OSÓB, USŁUG I KAPITAŁU

Rozdział 1

Siła robocza

Artykuł 48

1. Swobodny przepływ pracowników zostanie zapewniony w obrębie Wspólnoty najpóźniej z upływem okresu przejściowego.

2. Swobodny przepływ będzie obejmował zniesienie wszelkich form dyskryminacji w zakresie zatrudnienia, wynagrodzenia i innych warunków pracy i zatrudnienia pracowników pochodzących z Państw Członkowskich ze względu na obywatelstwo.

3. Swoboda ta zapewnia pracownikom – z zastrzeżeniem ograniczeń ze względu na porządek, bezpieczeństwo i zdrowie publiczne – prawo do:

- a) ubiegania się o oferowane miejsca pracy;
- b) swobodnego poruszania się w tym celu na terytorium Państw Członkowskich;
- c) przebywania w danym Państwie Członkowskim w celu zatrudnienia zgodnie z przepisami prawnymi i administracyjnymi dotyczącymi zatrudnienia obywateli danego państwa;
- d) pozostawania na terytorium danego państwa członkowskiego po ustaniu zatrudnienia zgodnie z warunkami ustalonymi przez Komisję w wydanych przez nią aktach wykonawczych.

4. Przepis niniejszy nie dotyczy zatrudnienia w administracji publicznej.

Artykuł 49

Niezwłocznie po wejściu w życie niniejszego Traktatu Rada, działając zgodnie z procedurą określoną w art. 189c i po zasięgnięciu opinii Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, określi w drodze rozporządzeń lub dyrektyw wszystkie środki niezbędne dla stopniowego wprowadzenia swobody przepływu pracowników w rozumieniu art. 48, a w szczególności:

- a) zapewnienie ścisłej współpracy między krajowymi organami do spraw zatrudnienia;
- b) systematyczne i stopniowe znoszenie takich procedur i praktyk administracyjnych oraz określonych prawem terminów dostępu do stanowisk pracy, które zostały ustanowione przez przepisy wewnętrzne lub wynikają z wcześniejszych

umów między państwami członkowskimi, a których utrzymanie stanowi przeszkodę dla wprowadzenia swobodnego przepływu pracowników;

c) planowe znoszenie wszelkich terminów i innych ograniczeń przewidzianych w ustawodawstwie wewnętrznym lub przez wcześniejsze umowy między państwami członkowskimi, które ustanawiają dla obywateli innych państw członkowskich inne warunki swobodnego wyboru zatrudnienia niż dla własnych obywateli danego;

d) stworzenie właściwego systemu przepływu ofert w sprawie zatrudnienia oraz zapewnienie warunków, które uniemożliwiają powstanie poważnego zagrożenia dla poziomu życia i warunków zatrudnienia w różnych regionach i gałęziach przemysłu.

Artykuł 50

Państwa Członkowskie popierają wymianę młodych pracowników w ramach wspólnego programu.

Artykuł 51

Rada, działając jednomyślnie na wniosek Komisji, określi środki w zakresie ubezpieczeń społecznych, niezbędne dla ustanowienia swobodnego przepływu osób; w szczególności wprowadzi ona system, który zapewni migracyjnym pracownikom oraz uprawnionym do świadczeń osobom pozostającym na ich utrzymaniu wypłatę świadczeń;

a) zaliczenie wszystkich okresów zatrudnienia na podstawie różnych przepisów dla celów nabycia prawa do świadczeń i ustalenia ich wysokości;

b) wypłatę świadczeń na rzecz osób zamieszkałych na terytorium Państw Członkowskich.

R o z d z i a ł 2

Prawo prowadzenia działalności gospodarczej

Artykuł 52

Ograniczenia swobody prowadzenia działalności przez obywateli jednego z Państw Członkowskich na terytorium innego państwa członkowskiego będą stopniowo znoszone na podstawie poniższych ograniczeń postanowień. Odnosi się to również do ograniczeń zakładania agencji, oddziałów lub filii przez obywateli jednego z Państw Członkowskich działających na terytorium innego Państwa Członkowskiego.

Swoboda prowadzenia działalności obejmuje prawo podejmowania działalności na własny rachunek, jak również prawo zakładania i kierowania przedsiębiorstwami, zwłaszcza spółek w rozumieniu art. 58 ust. 2, zgodnie z przepisami stano-

wionymi dla własnych obywateli przez państwo członkowskie, w którym działalność jest podejmowana.

Artykuł 53

O ile niniejszy Traktat nie stanowi inaczej, Państwa Członkowskie nie będą wprowadzały żadnych nowych ograniczeń prowadzenia działalności gospodarczej na ich terytoriach przez obywateli innych Państw Członkowskich.

Artykuł 54

1. Przed upływem pierwszego etapu Rada, na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Parlamentu Europejskiego, uchwali jednomyślnie ogólny program znoszenia ograniczeń swobody prowadzenia działalności w obrębie Wspólnoty. Komisja przekaze radzie swe propozycje w tej kwestii w czasie pierwszych dwóch lat pierwszego etapu.

Program określi ogólne warunki oraz stopniowe metody wprowadzania w życie swobody osiedlania dla poszczególnych rodzajów działalności.

2. W celu wprowadzenia w życie ogólnego programu lub – w przypadku braku takiego programu – w celu osiągnięcia zadań danego etapu w zakresie ustanawiania swobody prowadzenia działalności gospodarczej w określonej dziedzinie Rada, działając z godnie z procedurą określoną w artykule 189 b i po zasięgnięciu opinii Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, będzie wydawać dyrektywy.

3. Rada i Komisja będą realizowały powierzone im zadania na podstawie powyższych postanowień, w szczególności:

a) przyznając priorytet dla tego typu działalności, w których swoboda działalności gospodarczej prowadzi do szczególnego rozwoju produkcji i handlu;

b) zapewniając ścisłą współpracę między właściwymi organami administracyjnymi Państw Członkowskich w celu uzyskiwania bieżących informacji o sytuacji w poszczególnych dziedzinach działalności;

c) uchylając te procedury i praktyki administracyjne wynikające z przepisów prawa wewnętrznego lub wcześniej zawartych umów między Państwami Członkowskimi, których utrzymanie w mocy stanowiłoby przeszkodę dla swobody podejmowania działalności;

d) dbając o to, by pracownicy będący obywatelami jednego Państwa Członkowskiego zatrudnieni na terytorium innego państwa mogli pozostać na tym terytorium w celu podjęcia samodzielnej działalności, jeżeli spełniają wymogi, jakim musieliby odpowiadać, gdyby znaleźli się na tym terytorium w momencie, w którym zamierzali podjąć taką działalność;

e) umożliwiając nabycie i korzystanie z własności gruntu na terytorium któregokolwiek z Państw Członkowskich, jeżeli nie prowadzi to do naruszenia zasad określonych w art. 39 ust. 2;

f) usuwając stopniowo ograniczenia w zakresie prowadzenia działalności we wszystkich dziedzinach, dotyczących warunków tworzenia agencji, oddziałów i filii na terytorium Państwa Członkowskiego oraz warunków dopuszczenia na to terytorium personelu należącego do centrali tych firm w celu objęcia kierowniczych lub nadzorczych stanowisk w tych agencjach, oddziałach i filiach;

g) koordynując w razie potrzeby postanowienia wymagane przez prawo Państw Członkowskich dla ochrony wspólników i osób trzecich, aby ujednolicić te gwarancje w obrębie Wspólnoty;

h) zapewniając, że warunki prowadzenia działalności nie będą wypaczane przez subwencje przyznawane przez Państwa Członkowskie.

Artykuł 55

Postanowienia niniejszego rozdziału nie mają zastosowania do działalności, która w danym Państwie Członkowskim stale lub przejściowo związana jest z wykonywaniem władzy publicznej.

Rada, na wniosek Komisji może kwalifikowaną większością głosów wyłączyć stosowanie niniejszego rozdziału do poszczególnych rodzajów działalności.

Artykuł 56

1. Postanowienia niniejszego rozdziału i wprowadzone na jego podstawie środki nie uniemożliwiają stosowania przepisów prawnych i administracyjnych, które przewidują szczególną regulację w stosunku do cudzoziemców ze względów porządku, bezpieczeństwa lub zdrowia publicznego.

2. Przed upływem okresu przejściowego Rada, działając jednomyślnie na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego, wyda dyrektywy dotyczące ujednolicenia tych przepisów prawnych i regulacji administracyjnych Państw Członkowskich. Jednakże dyrektywy dotyczące ujednolicenia regulacji administracyjnych Państw Członkowskich po upływie drugiego etapu Rada wyda działając zgodnie z procedurą określoną w art. 189c.

Artykuł 57

1. W celu ułatwienia prowadzenia działalności na własny rachunek, Rada, postępując zgodnie z procedurą określoną w art. 189b, wyda dyrektywy dotyczące wzajemnego uznawania dyplomów, świadectw i innych dowodów posiadanych kwalifikacji zawodowych.

2. W tym samym celu Rada, przed zakończeniem okresu przejściowego, na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego, wyda dyre-

ktywy mające na celu koordynację postanowień ustaw, rozporządzeń i aktów administracyjnych Państw Członkowskich w kwestii podejmowania i prowadzenia działalności przez osoby pracujące na własny rachunek. Jednomyślność będzie wymagana co do dyrektyw, których zastosowanie spowoduje, przynajmniej w jednym Państwie Członkowskim, zmianę istniejących zasad prawnych, regulujących kwestie kształcenia zawodowego i warunków dostępu osób fizycznych do zawodu. W innych przypadkach rada postępuje zgodnie z procedurą określoną w art. 189b.

3. W odniesieniu do zawodu lekarza i jemu pokrewnych oraz farmaceutów stopniowe znoszenie ograniczeń będzie uzależnione od ujednolicenia warunków ich wykonywania w różnych Państwach Członkowskich.

Artykuł 58

Spółki utworzone zgodnie z ustawodawstwem jednego z Państw Członkowskich i mające swą siedzibę, zarząd lub główne przedsiębiorstwo w ramach Wspólnoty, dla celów niniejszego rozdziału będą traktowane jak osoby fizyczne będące obywatelami Państw Członkowskich.

Przez spółki rozumie się spółki założone na podstawie przepisów prawa cywilnego lub handlowego, włączając spółdzielnie, oraz inne osoby prawne prawa publicznego lub prywatnego, z wyłączeniem tych, które nie prowadzą działalności zarobkowej.

R o z d z i a ł 3

Usługi

Artykuł 59

Ograniczenia swobodnego świadczenia usług w obrębie Wspólnoty przez obywateli Państw Członkowskich przebywających w innym państwie niż odbiorcy usług będą w okresie przejściowym stopniowo uchylane w ramach poniższych postanowień.

Rada może, na wniosek Komisji, kwalifikowaną większością głosów rozszerzyć zastosowanie postanowień niniejszego rozdziału na świadczących usługi obywateli państw trzecich, osiadłych na terytorium Wspólnoty.

Artykuł 60

W rozumieniu niniejszego Traktatu przez usługi rozumie się świadczenia, które w zasadzie wykonywane są za wynagrodzeniem, o ile nie są objęte przepisami o swobodnym przepływie towarów, kapitału i osób.

Usługami są w szczególności:

- a) działalność przemysłowa;
- b) działalność handlowa;

- c) działalność rzemieślnicza;
- d) działalność polegająca na wykonywaniu wolnych zawodów.

Osoba świadcząca usługi może w tym celu prowadzić przejściowo działalność na terytorium państwa, dla którego usługi te są przeznaczone, działając na tych samych warunkach, jakie ten kraj stosuje wobec własnych obywateli, nie naruszając przez to postanowień rozdziału dotyczącego swobody prowadzenia działalności gospodarczej.

Artykuł 61

1. W zakresie swobodnego świadczenia usług transportowych stosuje się przepisy Tytułu dotyczącego transportu.

2. Liberalizacja usług bankowych i ubezpieczeniowych związanych z przepływem kapitału będzie zharmonizowana wraz ze stopniową liberalizacją przepływu kapitału.

Artykuł 62

Z zastrzeżeniem innych rozwiązań przyjętych w niniejszym Traktacie, Państwa Członkowskie nie będą wprowadzały żadnych nowych ograniczeń w zakresie świadczenia usług istniejącej już w chwili jego wejścia w życie.

Artykuł 63

1. Przed upływem pierwszego etapu Rada, na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Parlamentu Europejskiego, jednomyślnie uchwali ogólny program znoszenia ograniczeń swobodnego przepływu usług w ramach Wspólnoty. Komisja przekaze Radzie swą propozycję w ciągu pierwszych dwóch lat pierwszego etapu.

Program określi ogólne warunki i etapy liberalizacji dla każdego rodzaju usług.

2. Rada uchwali, działając do końca pierwszego etapu jednomyślnie, a później kwalifikowaną większością głosów, na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Parlamentu Europejskiego, dyrektywy dotyczące realizacji ogólnego programu, a w razie jego niezgodnienia – wprowadzenia liberalizacji dla poszczególnych rodzajów usług.

3. Wnioski i uchwały przewidziane w ust. 1 i 2 będą jako zasada przyznawały priorytet tym usługom, które bezpośrednio wpływają na koszty produkcji lub których liberalizacja wpłynie na rozwój wymiany handlowej.

Artykuł 64

Państwa Członkowskie deklarują gotowość wyjścia poza zakres liberalizacji usług, do którego są zobowiązani na podstawie dyrektyw przewidzianych w art. 63

ust. 2, jeżeli pozwoli im na to ogólna sytuacja gospodarcza lub sytuacja w poszczególnych gałęziach gospodarki.

Komisja skieruje odpowiednie zalecenia do tych Państw Członkowskich, których możliwość taka będzie dotyczyła.

Artykuł 66

Do spraw uregulowanych w niniejszym rozdziale będą stosowane postanowienia art. 55–58.

Artykuł 67–73

Artykuł 73a

Z dniem 1 stycznia 1994 r. art. 67 do 73 zastępuje się art. 73 do 73g.

Artykuł 73b

1. W ramach postanowień niniejszego rozdziału zakazane są wszelkie ograniczenia przepływu kapitału pomiędzy Państwami Członkowskimi oraz pomiędzy Państwami Członkowskimi a krajami trzecimi.

2. W ramach postanowień niniejszego rozdziału zakazane są wszelkie ograniczanie płatności między Państwami Członkowskimi oraz między Państwami Członkowskimi a krajami trzecimi.

Artykuł 73c

1. Postanowienia art. 73b nie naruszają żadnych ograniczeń w stosunku do krajów trzecich, które istniały w dniu 31 grudnia 1993 r. na mocy prawa krajowego lub Wspólnoty, w zakresie przepływu kapitału do lub z krajów trzecich, dotyczącego inwestycji bezpośrednich, włącznie z inwestycjami w nieruchomości, z podejmowaniem przedsięwzięć gospodarczych, świadczeń usług finansowych lub dopuszczaniem papierów wartościowych na rynki kapitałowe.

2. Dążąc do osiągnięcia jak największej swobody przepływu kapitału między Państwami Członkowskimi a krajami trzecimi i nie naruszając postanowień innych rozdziałów niniejszego Traktatu, Rada, działając kwalifikowaną większością głosów, na wniosek Komisji, może przedsięwziąć środki co do przepływu kapitału do i z krajów trzecich, związanego z inwestycjami bezpośrednimi – łącznie z inwestycjami w nieruchomości – w kwestiach podejmowania przedsięwzięć gospodarczych, świadczenia usług finansowych lub dopuszczania papierów wartościowych na rynki kapitałowe. Jednomyślność będzie wymagana przy podejmowaniu środków, określonych w niniejszym ustępie, stanowiących, w świetle prawa

6 Artykuły 67–73 uchylono z dniem 1 stycznia 1994 r.

Wspólnego, krok wstecz na drodze do liberalizacji przepływu kapitału do lub z krajów trzecich.

Artykuł 73d

1. Postanowienia art. 73b nie naruszają prawa Państw Członkowskich do:

a) stosowania odpowiednich przepisów ich prawa podatkowego, rozróżniającego podatników ze względu na ich sytuację wynikającą z miejsca zamieszkania lub miejsca zainwestowania kapitału;

b) podejmowania wszelkich niezbędnych środków w celu zapobieżenia naruszaniu krajowych ustaw i przepisów, w szczególności w sferze podatkowej i nadzoru nad instytucjami finansowymi, oraz ustalania procedur zgłaszania przypiływu kapitałów dla celów administracyjnych lub informacji statystycznej, lub podejmowania środków niezbędnych dla utrzymania porządku i bezpieczeństwa publicznego.

2. Postanowienia niniejszego rozdziału nie przesadzają o możliwości stosowania, zgodnych z niniejszym Traktatem, ograniczeń prawa podejmowania działalności gospodarczej.

3. Środki i procedury ustanowione w ust. 1 i 2 nie mogą oznaczać jednostronnego wprowadzania kroków dyskryminacyjnych w zakresie swobodnego przepływu kapitału i płatności, określonego w art. 73b, ani ukrytego jego ograniczania.

Artykuł 73e

Państwa Członkowskie, które na dzień 31 grudnia 1993 r. korzystały z możliwości niewykonywania postanowień art. 73b na podstawie obowiązującego prawa Wspólnoty, są uprawnione do utrzymania najdłużej do 31 grudnia 1995 r. ograniczeń w przepływie kapitału w takim zakresie, jaki istniał w powyższym terminie.

Artykuł 73f

W wyjątkowych sytuacjach, gdy przepływ kapitału do lub z krajów trzecich powoduje, lub może spowodować, poważne trudności w funkcjonowaniu unii ekonomiczno-walutowej, Rada, działając kwalifikowaną większością głosów, na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii EBC, może podjąć środki zabezpieczające w odniesieniu do krajów trzecich na okres nie przekraczający sześciu miesięcy, jeżeli takie środki są absolutnie niezbędne.

Artykuł 73g

1. Jeżeli, w przypadkach przewidzianych w art. 228a, zachodzi potrzeba podjęcia działań przez Wspólnotę, Rada – zgodnie z procedurą przewidzianą artykułem 228a – może niezwłocznie podjąć niezbędne środki w zakresie przepływu kapitału i płatności do państw trzecich.

2. Z zastrzeżeniem postanowień art. 224 i o ile Rada nie podjęła środków wynikających z ust. 1, Państwo Członkowskie może, z poważnych powodów politycznych lub nagłych przyczyn podjąć wobec trzeciego kraju jednostronne środki dotyczące przepływu kapitału i płatności. Komisja i pozostałe Państwa Członkowskie winny być informowane o takich środkach najpóźniej w dniu ich wejścia w życie.

Rada na wniosek Komisji może podjąć kwalifikowaną większością głosów uchwałę o zmianie lub uchyleniu takich środków przez dane Państwo Członkowskie. Przewodniczący Rady informuje Parlament Europejski o każdej takiej decyzji podjętej przez Radę.

Artykuł 73h

Do 1 stycznia 1994 r. stosują się następujące postanowienia:

1. Każde Państwo Członkowskie zezwala na dokonywanie w walucie Państwa Członkowskiego, na którego terenie zamieszkuje kredytodawca lub kredytobiorca, wszelkich płatności związanych z przepływem towarów, usług lub kapitału oraz wszelkich transferów kapitału i dochodów, w stopniu, w jakim przepływ towarów, usług, kapitału i osób pomiędzy Państwami Członkowskimi został zliberalizowany na podstawie niniejszego Traktatu.

Państwa Członkowskie umożliwią ich rezydentom liberalizację płatności w stopniu przekraczającym postanowienia poprzedniego akapitu, jeśli pozwoli na to ich sytuacja gospodarcza, a zwłaszcza stan bilansu płatniczego.

2. Jeżeli przepływ towarów, usług i kapitału jest ograniczony tylko przez restrykcje związane z płatnościami, to będą one stopniowo znoszone przez zastosowanie *mutatis mutandis*, postanowień niniejszego rozdziału i rozdziałów odnoszących się do zniesienia ograniczeń ilościowych i do liberalizacji usług.

3. Państwa Członkowskie zobowiązują się nie wprowadzać między sobą żadnych nowych ograniczeń w zakresie transferów związanych z transakcjami niewidocznymi, wymienionymi w Aneksie III do niniejszego Traktatu.

Istniejące ograniczenia będą stopniowo znoszone, zgodnie z postanowieniami artykułów 63 do 65, jeśli zniesienia tego nie uregulują postanowienia ust. 1 i 2 lub inne postanowienia niniejszego rozdziału.

4. W razie potrzeby Państwa Członkowskie będą konsultować się wzajemnie co do środków, jakie winny być podjęte dla umożliwienia dokonywania płatności i transferów wymienionych w tym artykule; środki takie nie mogą utrudniać osiągnięcia celów określonych w niniejszym Traktacie.

TYTUŁ IV

TRANSPORT

Artykuł 74

Cele niniejszego Traktatu w zakresie spraw uregulowanych w niniejszym Tytule Państwa Członkowskie będą realizowały w ramach wspólnej polityki transportowej.

Artykuł 75

1. W celu realizacji postanowień art. 74 i z uwagi na specyficzne cechy transportu Rada, działając zgodnie z procedurą ustaloną w art. 189c i po zasięgnięciu opinii Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, określi:

a) wspólne zasady dotyczące międzynarodowego transportu na lub z terytorium Państwa Członkowskiego lub tranzytu przez terytorium jednego lub więcej Państw Członkowskich;

b) warunki, na jakich przewoźnicy – nie mający stałej siedziby w Państwie Członkowskim – mogą wykonywać usługi transportowe na terytorium Państwa Członkowskiego;

c) wszelkie inne odpowiednie postanowienia.

2. Postanowienia przewidziane w punktach a) i b) ust. 1 zostaną podjęte w okresie przejściowym.

3. W drodze wyjątku od procedury przewidzianej w ust. 1, postanowienia regulujące zasady transportu, których zastosowanie mogłoby poważnie naruszać poziom życia i zatrudnienia na określonych obszarach oraz funkcjonowanie infrastruktury transportu, będą podejmowane przez Radę jednomyślnie, na wniosek Komisji, po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego i Komitetu Ekonomiczno – Społecznego, z uwzględnieniem konieczności przystosowania się tych obszarów do rozwoju gospodarczego, wynikającego z ustanowienia wspólnego rynku.

Artykuł 76

Do czasu uchwalenia przepisów wymienionych w art. 75 ust. 1 żadne Państwo Członkowskie nie może w sposób bezpośredni lub pośredni zmieniać przepisów obowiązujących w chwili wejścia w życie niniejszego Traktatu, na mniej korzystnych przewoźników z innych Państw Członkowskich, chyba że Rada jednogłośnie zezwoli na wprowadzenie innego rozwiązania.

Artykuł 77

Z niniejszym Traktatem zgodne są subwencje przeznaczone na potrzeby koordynacji transportu lub stanowiące zwrot pewnych świadczeń związanych z pojęciem służby publicznej.

Artykuł 78

Każde działanie w zakresie stawek i warunków przewozów podjęte na podstawie niniejszego Traktatu musi uwzględniać sytuację gospodarczą przewoźników.

Artykuł 79

Najpóźniej z upływem drugiego etapu winny być zniesione w transporcie w ramach Wspólnoty wszelkie formy dyskryminacji polegające na stosowaniu przez przewoźnika zróżnicowanych opłat przewozowych i warunków przewozu pobieranych od tych samych towarów i połączeń przewozowych w zależności od kraju pochodzenia lub przeznaczenia towarów.

2. Ustęp 1 nie wyklucza zastosowania innych środków, które Rada może podjąć na podstawie art. 75 ust. 1.

3. W ciągu dwóch od wejścia w życie niniejszego Traktatu Rada uchwali kwalifikowaną większością głosów, na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, przepisy dotyczące realizacji ust. 1.

Rada może w szczególności wydać niezbędne przepisy, aby umożliwić organom Wspólnoty zapewnienie przestrzegania ust. 1 oraz zapewnienie użytkownikom wszelkich korzyści stąd płynących.

4. Komisja z własnej inicjatywy lub na wniosek Państwa Członkowskiego zbada przypadki dyskryminacji sprzeczne z ust. 1 i po konsultacji z zainteresowanym Państwem Członkowskim podejmie odpowiednie postanowienia zgodnie z przepisami w trybie określonym w ust. 3.

Artykuł 80

1. Od początku drugiego etapu zabronione będzie ustalanie przez Państwo Członkowskie stawek i warunków przewozu zawierających jakiegokolwiek element wsparcia lub ochrony jednego lub kilku przedsiębiorstw. Komisja może wyjątkowo udzielić zezwolenia na taką regulację.

2. Komisja z własnej inicjatywy lub na wniosek Państwa Członkowskiego zbada stawki i warunki określone w ust. 1 uwzględniając w szczególności z jednej strony wymogi właściwej regionalnej polityki gospodarczej, potrzeby rejonów słabiej rozwiniętych, oraz problemy regionów poważnie dotkniętych przez okoliczności polityczne, z drugiej zaś wpływ takich stawek i warunków na konkurencję między różnymi rodzajami transportu.

Po konsultacji ze wszystkimi zainteresowanymi Państwami Członkowskimi Komisja podejmie niezbędne postanowienia.

3. Do taryf konkurencyjnych nie stosuje się zakazu określonego w ust. 1.

Artykuł 81

Należności i opłaty, pobierane niezależnie od opłat przewozowych w związku z przekraczaniem granicy, nie powinny przekraczać rzeczywistych kosztów, jakie to za sobą pociąga.

Państwa Członkowskie będą dążyły do stopniowego obniżania tych kosztów.

W związku ze stosowaniem niniejszego przepisu Komisja może kierować do Państw Członkowskich stosowne zalecenia.

Artykuł 82

Środki podjęte przez Republikę Federalną Niemiec w celu wyrównania niekorzystnych skutków podziału Niemiec dla gospodarki pewnych regionów Republiki Federalnej szczególnie dotkniętych tym podziałem nie będą uważane za sprzeczne z postanowieniami niniejszego tytułu.

Artykuł 83

Przy Komisji zostanie utworzony komitet doradczy, w skład którego wejdą rzeczoznawcy wyznaczeni przez rządy Państw Członkowskich. Komisja będzie zasięgała opinii komitetu w sprawach dotyczących transportu, gdy uzna to za stosowne, nie naruszając tym kompetencji sekcji transportu Komitetu Ekonomiczno-Społecznego.

Artykuł 84

1. Postanowienia niniejszego tytułu stosuje się do transportu kolejowego, drogowego i wodnego śródlądowego.

2. Rada rozstrzygnie kwalifikowaną większością głosów, czy i w jakim trybie mogą być wydane przepisy dotyczące żeglugi morskiej i powietrznej. W tym przypadku będą mieć zastosowanie przepisy proceduralne art. 75 ust. 1 i 3.

T Y T U Ł V

WSPÓLNE ZASADY KONKURENCJI, PODATKOWE I ZBLIŻANIA USTAWODAWSTW

R o z d z i a ł 1

Zasady konkurencji

Sekcja I – Przepisy dotyczące przedsiębiorstw

Artykuł 85

1. Zakazane są jako niezgodne z istotą wspólnego rynku wszelkie porozumienia między przedsiębiorstwami, decyzje grup przedsiębiorstw i uzgodnione prakty-

ki, które mogą wpływać na handel między Państwami Członkowskimi i których przedmiotem lub skutkiem jest uniknięcie, ograniczenie lub naruszenie konkurencji w obrębie wspólnego rynku, a w szczególności:

a) bezpośrednio lub pośrednio ustalanie cen zakupu lub sprzedaży albo innych warunków transakcji;

b) ograniczanie lub kontrolowanie produkcji, zbytu, rozwoju technicznego lub inwestowania;

c) podział rynków lub źródeł zaopatrzenia;

d) stosowanie różnych warunków do podobnych transakcji z różnymi kontrahentami i przez to stworzenia dla nich niekorzystnych warunków konkurencji;

e) uzależnianie zawarcia kontraktów od przyjęcia przez kontrahentów dodatkowych świadczeń, które ze względu na swój charakter lub zwyczaje handlowe nie mają nic wspólnego z przedmiotem kontraktów.

2. Wszelkie umowy lub decyzje zabronione na mocy niniejszego artykułu są nieważne z samego prawa.

3. Postanowienia ust. 1 mogą zostać ogłoszone za nie mające zastosowania do:

– porozumień lub rodzajów porozumień między przedsiębiorstwami;

– decyzji lub rodzajów decyzji grup przedsiębiorstw;

– uzgodnionych praktyk lub rodzajów uzgodnionych praktyk, które służą wzrostowi produkcji lub dystrybucji produktów lub popierania postępu technicznego lub gospodarczego, jeżeli przynoszą one słuszny udział w zysku konsumentom, i które:

a) nie nakładają na zainteresowane przedsiębiorstwa ograniczeń, które nie są niezbędne dla osiągnięcia tych celów;

b) nie pozwalają danym przedsiębiorstwom na wyeliminowanie konkurencji w stosunku do znacznej części danego produktu.

Artykuł 86

Zabronione jako niezgodne ze wspólnym rynkiem jest nadużywanie pozycji dominującej na wspólnym rynku lub znacznej jego części przez jedno lub kilka przedsiębiorstw, jeżeli mogłoby to wpłynąć na handel między Państwami Członkowskimi.

Nadużycie takie może polegać na:

a) bezpośrednim lub pośrednim narzucaniu nieuczciwych cen zakupu lub sprzedaży albo innych nieuczciwych warunków handlu;

b) ograniczaniu produkcji, rynku lub postępu technicznego na szkodę konsumentów;

c) stosowaniu niejednakowych warunków do podobnych transakcji z różnymi stronami i stawianie ich przez to w niekorzystnej sytuacji;

d) uzależnianiu zawarcia umów od przyjęcia przez strony dodatkowych świadczeń, które ze względu na charakter lub zwyczaje handlowe nie mają żadnego związku z przedmiotem umów.

Artykuł 87

1. W ciągu trzech lat od wejścia w życie niniejszego Traktatu, Rada uchwali jednomyślnie na wniosek Komisji i po wysłuchaniu Parlamentu Europejskiego, wszelkie właściwe rozporządzenia lub dyrektywy w celu realizacji zasad określonych w art. 85 i 86.

Jeżeli akty takie nie zostaną wydane w podanym wyżej terminie, Rada uchwali je kwalifikowaną większością głosów na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego.

2. Rozporządzenia i dyrektywy, o których mowa w ust. 1 mają za zadanie w szczególności:

a) zapewnić przestrzeganie zakazów określonych w art. 85 ust. 1 i art. 86 przez wprowadzenie kar pieniężnych i innych opłat przymusowych;

b) ustalić tryb stosowania art. 85 ust. 3; należy przy tym brać pod uwagę potrzebę zapewnienia skutecznego nadzoru przy jednoczesnym możliwie prostym systemie kontroli administracyjnej;

c) określić, w razie potrzeby, bardziej szczegółowo zakres stosowania artykułów 85 i 86 w różnych dziedzinach gospodarki;

d) rozgraniczyć zadania Komisji i Trybunału w związku ze stosowaniem przepisów niniejszego ustępu;

e) określić wzajemny stosunek przepisów prawa wewnętrznego i przepisów zawartych w niniejszym ustępie lub w wydanych na mocy tego artykułu aktach prawnych.

Artykuł 88

Do chwili wejścia w życie przepisów wydanych na podstawie art. 87 władze Państw Członkowskich decydować będą zgodnie z przepisami swego prawa wewnętrznego oraz z postanowieniami art. 85 – zwłaszcza jego ust. 3 – i art. 86 o dopuszczalności umów, decyzji i uzgodnionych działań, jak również o nadużyciu dominującej pozycji na wspólnym rynku.

Artykuł 89

1. Z zastrzeżeniem art. 88, Komisja od chwili rozpoczęcia swej działalności zapewni stosowanie zasad określonych w artykułach 85 i 86. Na wniosek Państwa

Członkowskiego lub z własnej inicjatywy, we współpracy z właściwymi władzami Państw Członkowskich, które udzielą jej pomocy, Komisja zbada przypadki domniemanego naruszenia tych zasad. Jeżeli stwierdzi zaistnienie naruszenia, proponuje podjęcie działań na rzecz jego wyeliminowania.

2. Jeżeli nie zostanie położony kres tym naruszeniom, Komisja stwierdzi jego istnienie w umotywowanej decyzji. Komisja może ogłosić swą decyzję i zezwolić Państwu Członkowskiemu na podjęcie działań, których warunki i szczegóły sama ustali, a które będą niezbędne dla zaradzenia sytuacji.

Artykuł 90

1. W stosunku do przedsiębiorstw publicznych i przedsiębiorstw, którym gwarantują szczególne lub wyłączne prawa, Państwa Członkowskie nie będą wprowadzały lub utrzymywały w mocy postanowień sprzecznych z niniejszym Traktatem, a w szczególności z jego artykułami 7 oraz 85–94.

2. W stosunku do przedsiębiorstw świadczących usługi w ogólnym interesie gospodarczym lub mających charakter monopolu skarbowego przepisy niniejszego Traktatu, a zwłaszcza przepisy o konkurencji, obowiązują w takim zakresie, by nie stanowiło to prawnej lub faktycznej przeszkody dla wykonywania przez nie tych szczególnych zadań. Rozwój stosunków handlowych nie może być naruszany w rozmiarach, które byłyby sprzeczne z interesami Wspólnoty.

3. Komisja zapewni stosowanie postanowień niniejszego artykułu i w razie potrzeby skieruje odpowiednie dyrektywy lub decyzje do Państw Członkowskich.

Sekcja II – Dumping

Artykuł 91

1. Jeżeli w okresie przejściowym Komisja na wniosek któregokolwiek z Państw Członkowskich lub innej zainteresowanej strony stwierdzi stosowanie w ramach wspólnego rynku praktyk dumpingowych, skieruje ona do stosujących te praktyki zalecenia w celu ich zaprzestania.

W przypadku, gdyby były one nadal kontynuowane, Komisja zezwoli poszkodowanemu Państwu Członkowskiemu na wprowadzenie środków ochronnych, których warunki i tryb sama określi.

2. Po wejście w życie niniejszego Traktatu towary pochodzące z któregokolwiek Państwa Członkowskiego lub znajdujące się na jego obszarze w wolnym obrocie, które zostały wywiezione do innego państwa, mogą być ponownie wprowadzone na terytorium bez opłat celnych, ograniczeń ilościowych i środków mających podobny skutek. Komisja określi zasady stosowania niniejszego ustępu.

Sekcja III – Pomoc udzielana przez państwo

Artykuł 92

1. Jeżeli niniejszy Traktat nie stanowi inaczej, pomoc świadczona przez Państwo Członkowskie lub pochodząca ze źródeł państwowych, bez względu na formę, jest niezgodna z zasadami wspólnego rynku, o ile poprzez uprzywilejowanie określonych przedsiębiorstw lub gałęzi produkcji wypacza lub zagraża wypaczeniem konkurencji i wpływa na handel między Państwami Członkowskimi.

2. Zgodna z zasadami wspólnego rynku jest:

a) pomoc o charakterze socjalnym dla indywidualnych konsumentów, pod warunkiem że jest ona udzielana bez dyskryminacji ze względu na pochodzenie towarów;

b) pomoc w celu likwidacji szkód wyrządzonych przez klęski żywiołowe lub inne nadzwyczajne wydarzenia;

c) pomoc dla gospodarki regionów Republiki Federalnej Niemiec szczególnie dotkniętych z powodu podziału Niemiec, w zakresie niezbędnym dla wyrównania szkód gospodarczych wynikłych z podziału.

3. Może być uznane za zgodne z zasadami wspólnego rynku:

a) pomoc na rzecz rozwoju gospodarczego regionów, w których poziom życia jest nienormalnie niski, lub regionów szczególnie dotkniętych bezrobociem;

b) pomoc na rzecz realizacji ważnych projektów o ogólnoeuropejskim znaczeniu lub zapobieżenia poważnym zaburzeniom w gospodarce któregośkolwiek z Państw Członkowskich;

c) pomoc na rzecz rozwoju pewnych dziedzin gospodarki lub pewnych obszarów gospodarczych, jeżeli nie zmieni ona warunków wymiany handlowej w zakresie sprzecznym ze wspólnym interesem. jednakże pomoc świadczona dla przemysłu stoczniowego według stanu z dnia 1 stycznia 1957 r., mająca jedynie charakter wyrównania ze względu na brak ochrony celnej, będzie stopniowo znoszona z zachowaniem tych warunków przewidzianych dla znoszenia cel, z zastrzeżeniem przepisów Traktatu o wspólnej polityce handlowej w stosunku do państw trzecich;

d) pomoc we wspieraniu kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego, o ile pomoc taka nie narusza warunków handlu i konkurencji we Wspólnocie w sposób spreczny ze wspólnym interesem;

e) inne rodzaju pomocy, które określi decyzja rady podjęta kwalifikowaną większością głosów na wniosek Komisji.

Artykuł 93

1. Komisja wraz z Państwami Członkowskimi stale nadzoruje systemy pomocy istniejące w tych państwach. Proponuje im podjęcie właściwych środków niezbędnych do stopniowego rozwoju.

2. Jeżeli po wezwaniu zainteresowanych stron do przedstawienia uwag we wskazanym terminie Komisja stwierdzi, że jakaś forma pomocy ze strony państwa lub ze środków państwowych jest niezgodna ze wspólnym rynkiem w rozumieniu art. 92 lub że jej stosowanie jest nadużywane, może ona zdecydować, że dane Państwo Członkowskie powinno jej zaprzestać lub zmienić świadczoną pomoc w terminie przez nią określonym.

Jeżeli dane państwo, nie zastosuje się do niej w ustalonym terminie, Komisja lub inne zainteresowane państwo może wnieść sprawę bezpośrednio do Trybunału z pominięciem przepisów artykułów 169 i 170.

Na wniosek jednego z Państw Członkowskich, Rada może jednogłośnie zdecydować, że udzielana lub planowana przez to państwo forma pomocy odbiegająca od przepisanych w art. 92 lub w rozporządzeniach wydanych na podstawie art. 94 jest zgodna ze wspólnym rynkiem, jeżeli nadzwyczajne okoliczności usprawiedliwiają takie rozstrzygnięcie. Jeżeli Komisja wszczęła w sprawie takiej pomocy postępowanie na podstawie niniejszego ustępu, wniosek złożony przez dane państwo powoduje zawieszenie postępowania aż do zajęcia stanowiska w tej sprawie przez Radę.

Jeżeli Rada nie zajmie stanowiska w ciągu trzech miesięcy od złożenia wniosku, decyzję podejmuje Komisja.

3. O każdym zamierzonym wprowadzeniu lub zmianie form pomocy należy powiadomić Komisję w terminie umożliwiającym jej zajęcie stanowiska. Jeżeli uzna ona, że dane zamierzenie jest niezgodne z zasadami wspólnego rynku w rozumieniu art. 92, wszczyna ona niezwłocznie postępowanie przewidziane w ust. 2. Zainteresowane państwo nie może wprowadzić zamierzonych środków, dopóki w postępowaniu tym nie zostanie podjęta ostateczna decyzja.

Artykuł 94

Rada, działając kwalifikowaną większością głosów, na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego, może wydać odpowiednie rozporządzenia co do stosowania artykułów 92 i 93, a w szczególności może określić warunki, w których ma zastosowanie art. 93 ust. 2 i rodzaje pomocy nie objęte tą procedurą.

R o z d z i a ł 2

Przepisy podatkowe

Artykuł 95

Żadne z Państw Członkowskich nie będzie nakładało na towary pochodzące z innych Państw Członkowskich jakichkolwiek bezpośrednich lub pośrednich podat-

ków wewnętrznych wyższych niż te, które są nakładane bezpośrednio lub pośrednio na takie same towary krajowe.

Ponadto Państwa Członkowskie nie będą wprowadzały na towary pochodzące z innych Państw Członkowskich żadnych opłat wewnętrznych mających na celu pośrednią ochronę innych produktów.

Najpóźniej z chwilą wejścia w drugi etap Państwa Członkowskie uchylą lub zmodyfikują przepisy obowiązujące w chwili wejścia w życie niniejszego Traktatu, a które są sprzeczne z powyższymi przepisami.

Artykuł 96

Jeżeli towary będą eksportowane do innego Państwa Członkowskiego, ewentualny zwrot opłat wewnętrznych nie może być wyższy niż suma nałożonych na nie opłat wewnętrznych pośrednich lub bezpośrednich.

Artykuł 97

Państwa Członkowskie, które pobierają podatek obrotowy według systemu kumulatywnie w kilku stadiach, mogą przy pobieraniu podatków wewnętrznych od towarów sprowadzanych lub przy zwrocie podatków jakie stosują dla towarów wywożonych określić średnie stawki na towary lub grupy towarów, z zastrzeżeniem, że nie będą one sprzeczne z zasadami określonymi w artykułach 95 i 96.

Jeżeli przeciętne stawki określone przez Państwa Członkowskie nie są zgodne z tymi zasadami, Komisja skieruje do zainteresowanych państw odpowiednie dyrektywy lub decyzje.

Artykuł 98

W przypadku obciążeń innych niż podatek obrotowy, akcyzy i inne formy podatków pośrednich, zwolnienia od nich lub zwrot przy wywozie do innych Państw Członkowskich nie mogą być udzielane, a w przypadku wwozu z innych Państw Członkowskich nie mogą być nakładane opłaty wyrównawcze bez uprzedniej zgody Rady, udzielonej kwalifikowaną większością głosów na wniosek Komisji.

Artykuł 99

Rada, działając jednomyślnie, na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego i Komitetu Ekonomiczno-Społecznego wyda przepisy dotyczące ujednolicenia przepisów prawnych dotyczących podatków obrotowych, opłat akcyzowych i innych podatków pośrednich w zakresie koniecznym dla utworzenia i funkcjonowania rynku wewnętrznego w terminie określonym w art. 7 a.

R o z d z i a ł 3

Zbliżanie ustawodawstw

Artykuł 100

Rada, działając jednomyślnie, na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego i Komitetu Ekonomiczno–Społecznego, wyda dyrektywy w sprawie zbliżania takich ustaw, rozporządzeń i przepisów administracyjnych Państw Członkowskich, które bezpośrednio wpływają na utworzenie lub funkcjonowanie wspólnego.

Artykuł 100a

1. W drodze wyjątku od postanowień art. 100 i o ile niniejszy Traktat nie stanowi inaczej, następujące postanowienia stosuje się przy osiąganiu celów określonych w art. 7 a. Rada, działając zgodnie z procedurą określoną w art. 189b i po zasięgnięciu opinii Komitetu Ekonomiczno–Społecznego, podejmuje środki mające na celu zbliżenie tych przepisów ustaw, rozporządzeń i aktów administracyjnych Państw Członkowskich, których celem jest utworzenie i funkcjonowanie rynku wewnętrznego.

2. Ust. 1 nie dotyczy przepisów podatkowych, dotyczących swobodnego przepływu osób ani określających prawa i interesy pracowników.

3. Komisja w swych wnioskach przedkładanych zgodnie z ust. 1 w zakresie ochrony zdrowia, bezpieczeństwa, ochrony środowiska i ochrony konsumenta przyjmuje jako podstawę wysoki poziom ochrony.

4. W przypadku gdy po przyjęciu przez Radę kwalifikowaną większością głosów środków zmierzających do zbliżenia, którekolwiek z Państw Członkowskich uzna za konieczne stosowanie przepisów krajowych, usprawiedliwiając to ważnymi względami w rozumieniu art. 36, ochroną środowiska pracy albo środowiska naturalnego, państwo to poinformuje Komisję o tych przepisach.

Komisja zatwierdza przedstawione uregulowania po ich zweryfikowaniu i po upewnieniu się, że nie są one środkami samowolnej dyskryminacji ani też przedstawione uregulowania po ich zweryfikowaniu i upewnieniu się, że nie są one środkami samowolnej dyskryminacji ani też ukrytym ograniczeniem handlu między Państwami Członkowskimi.

Na zasadzie wyjątku od procedury określonej w artykułach 169 i 170 Komisja lub państwo może skierować sprawę wprost do Trybunału, jeżeli Komisja lub którekolwiek z Państw Członkowskich uzna, że Państwo Członkowskie nadużywa uprawnień określonych w niniejszym artykule.

5. Przewidziane wyżej środki harmonizacji będą w określonych przypadkach zawierały klauzulę ochronną, która upoważni Państwa Członkowskie do podejmo-

wania środków tymczasowych w związku z jedną lub kilkoma przyczynami poza-ekonomicznymi, przewidzianymi w art. 36, a podlegającymi procedurze kontrolnej Wspólnoty.

Artykuł 100b

1. W roku 1992 Komisja wspólnie z Państwami Członkowskimi sporządzi wykaz krajowych przepisów administracyjnych, o których mowa w art. 100a, a które nie zostały zharmonizowane zgodnie z tym artykułem.

Rada działając na podstawie art. 100a ust. 4 może zdecydować, że przepisy prawne obowiązujące w jednym Państwie Członkowskim muszą być uznane za równorzędne z przepisami stosowanymi w innym Państwie Członkowskim.

2. Postanowienia art. 100a ust. 4 stosuje się odpowiednio.

3. Komisja sporządzi wykaz wymieniony w ust. 1 i przygotuje odpowiednie propozycje w takim terminie, by Rada mogła podjąć rozstrzygnięcie przed końcem 1992 r.

Artykuł 100c

1. Rada, działając jednomyślnie, na wniosek komisji i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego, określa kraje trzecie, których obywatele muszą posiadać wizę przekraczając zewnętrzne granice Państw Członkowskich.

2. Jednakże, w wypadku wyjątkowej sytuacji w kraju trzecim, grożącej nagłym napływem obywateli tego kraju do wspólnoty, Rada, działając kwalifikowaną większością głosów, na zlecenie Komisji może wprowadzić na okres nie dłuższy niż sześć miesięcy obowiązek wizowy dla obywateli tego kraju. Obowiązek wizowy ustanowiony na podstawie niniejszego ustępu może zostać rozszerzony zgodnie z ust. 1.

3. Od 1 stycznia 1996 r. Rada podejmuje decyzję wymienioną w ust. 1 kwalifikowaną większością głosów. Przed tym terminem Rada, działając kwalifikowaną większością głosów, na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego, podejmuje środki wprowadzające jednolitą procedurę wizową.

4. W zakresie wskazanym w niniejszym artykule Komisja rozpatruje każdą prośbę Państwa Członkowskiego o przedłożenie wniosku Radzie.

5. Niniejszy artykuł nie narusza obowiązków ciążących na Państwach Członkowskich w zakresie utrzymania porządku publicznego i ochrony bezpieczeństwa wewnętrznego.

6. Niniejszy artykuł stosuje się do innych spraw, jeśli zostanie podjęta taka uchwała na podstawie artykułu K. 9 postanowień Traktatu o Unii Europejskiej, dotyczących współpracy w zakresie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych, zgodnie z warunkami głosowania określonymi w tym samym czasie.

7. Postanowienia konwencji obowiązujących pomiędzy Państwami Członkowskimi, regulujące sprawy objęte niniejszym artykułem, pozostają w mocy, dopóki ich treść nie zostanie zastąpiona dyrektywami lub środkami zastosowanymi na podstawie niniejszego artykułu.

Artykuł 100d

Komitet Koordynacyjny, składający się z wyższych funkcjonariuszy, powołany na podstawie artykułu K. 4 Traktatu w sprawie Unii Europejskiej, pomaga – nie naruszając postanowień art. 151 – w przygotowaniu postępowania Rady w zakresie wymienionym w art. 100c.

Artykuł 101

Jeżeli Komisja stwierdzi, że istniejące różnice między przepisami ustaw, rozporządzeń i aktów administracyjnych Państw Członkowskich naruszają warunki konkurencji w ramach wspólnego rynku i powodują w ten sposób zakłócenia, które powinny zostać wyeliminowane, podejmuje ona konsultacje z zainteresowanymi państwami.

Jeżeli konsultacje nie doprowadzą do porozumienia w sprawie usunięcia zakłócenia, Rada działając podczas pierwszego etapu jednomyślnie, a po jego upływie kwalifikowaną większością głosów, wyda na wniosek Komisji odpowiednie dyrektywy. Komisja i Rada mogą ponadto podejmować wszelkie inne niezbędne środki przewidziane w niniejszym Traktacie.

Artykuł 102

1. Jeżeli istnieje uzasadniona obawa, że wydanie lub zmiana jakichkolwiek przepisów, ustaw, rozporządzeń i aktów administracyjnych spowoduje zakłócenia w rozumieniu poprzedniego artykułu, Państwo Członkowskie zamierzające je wprowadzić zasięga opinii Komisji. Komisja po konsultacji z innymi Państwami Członkowskimi zaleci danemu państwu podjęcie środków w celu uniknięcia zakłóceń.

2. Jeżeli państwo zamierzające wprowadzić lub zmodyfikować swe przepisy nie zastosuje się do zaleceń Komisji, nie będzie można żądać od innych Państw Członkowskich, aby na podstawie art. 101 wprowadziły zmiany w ich ustawodawstwie wewnętrznym w celu uniknięcia zakłóceń. Jeżeli państwo nie stosujące się do zaleceń Komisji, spowoduje zakłócenia wyłącznie na własną szkodę, postanowień art. 101 nie stosuje się.

TYTUŁ VI

POLITYKA GOSPODARCZA I MONETARNA

Rozdział 1

Polityka gospodarcza

Artykuł 102a

Państwa Członkowskie prowadzą swoją politykę gospodarczą mając na względzie przyczynianie się do realizacji celów Wspólnoty zdefiniowanych w art. 2, w ramach ogólnych wytycznych. Państwa Członkowskie i Wspólnota działają zgodnie z zasadą gospodarki otwartego rynku i wolnej konkurencji, preferując efektywny podział zasobów stosownie do zasad określonych w art. 3a.

Artykuł 103

1. Państwa Członkowskie będą traktować swoją politykę gospodarczą jako przedmiot wspólnego zainteresowania i będą koordynować ją w ramach Rady, zgodnie z postanowieniami art. 102a.

2. Rada, działając kwalifikowaną większością głosów, na zalecenie Komisji, sporządza projekt ogólnych wytycznych polityki gospodarczej Państw Członkowskich i Wspólnoty oraz przekazuje ustalenia Radzie Europejskiej.

Rada Europejska, działając na podstawie powyższych ustaleń rady, opracowuje wniosek dotyczący ogólnych wytycznych polityki gospodarczej Państw Członkowskich i Wspólnoty.

Na podstawie tego wniosku Rada, działając kwalifikowaną większością głosów, przyjmuje zalecenie określające te ogólne wytyczne. Rada przedstawia swoje zalecenie Parlamentowi Europejskiemu.

3. W celu zapewnienia ściślejszej koordynacji polityki gospodarczej i trwałej zbieżności działań gospodarczych państw, Rada – na podstawie sprawozdań przedłożonych przez Komisję – kontroluje rozwój gospodarczy w każdym Państwie Członkowskim i we Wspólnocie oraz zgodność polityki gospodarczej z ogólnymi wytycznymi określonymi w ust. 2, jak również regularnie dokonuje wszechstronnej oceny.

W celu zapewnienia tego wielostronnego nadzoru Państwa Członkowskie przekazują Komisji informacje dotyczące istotnych działań podjętych przez nie w sferze ich polityki gospodarczej i inne informacje, które uznają za konieczne.

4. Jeżeli zostanie ustalone, zgodnie z procedurą określoną w ust. 3, że polityka gospodarcza Państwa Członkowskiego nie jest zgodna z ogólnymi wytycznymi określonymi w ust. 2 lub stanowi zagrożenie dla właściwego funkcjonowania unii ekonomiczno-walutowej, Rada – działając kwalifikowaną większością głosów –

na zalecenie Komisji, może wydać danemu Państwu Członkowskiemu konieczne zalecenia. Rada, działając kwalifikowaną większością głosów, na wniosek Komisji, może zdecydować o podaniu swoich zaleceń do publicznej wiadomości.

Przewodniczący Rady i Komisja składają Parlamentowi Europejskiemu sprawozdanie z rezultatów wielostronnego nadzoru. Przewodniczący Rady może zostać zaproszony do stawienia się przed właściwą komisją Parlamentu Europejskiego, jeżeli Rada podała swoje zalecenia do wiadomości publicznej.

5. Rada, działając zgodnie z procedurą określoną w art. 189 c, może ustalić szczegółowe zasady procedury wielostronnego nadzoru, przewidzianego w ustępach 3 i 4 niniejszego artykułu.

Artykuł 103a

1. Nie naruszając żadnej procedury przewidzianej niniejszym Traktatem, Rada – działając jednomyślnie – na wniosek Komisji, może zdecydować o podjęciu działań stosownych do sytuacji gospodarczej, zwłaszcza jeśli powstają poważne trudności w podaży niektórych towarów.

2. Jeżeli Państwo Członkowskie ma trudności lub jest poważnie zagrożone trudnościami spowodowanymi wyjątkowymi okolicznościami, pozostającymi poza jego kontrolą, Rada – działając jednomyślnie – na wniosek Komisji, może przyznać, na określonych warunkach, pomoc finansową Wspólnoty takiemu Państwu Członkowskiemu. Jeżeli poważne trudności są spowodowane klęskami żywiołowymi, Rada podejmuje decyzję kwalifikowaną większością głosów. Przewodniczący Rady informuje Parlament Europejski o podjętych decyzjach.

Artykuł 104

Przekraczanie stanu rachunków lub wszelkie inne udogodnienia kredytowe EBC i banków centralnych Państw Członkowskich (zwanych dalej „narodowymi bankami centralnymi”) na rzecz instytucji lub organów Wspólnoty, władz centralnych, regionalnych, lokalnych lub innych władz publicznych instytucji lub przedsiębiorstw publicznych państw członkowskich, jak również bezpośredni zakup od nich przez EBC i narodowe banki centralne instrumentów zadłużenia są zabronione.

2. Ustępu 1 nie stosuje się do publicznych instytucji kredytowych, które w ramach zapewnienia rezerw przez banki centralne, będą traktowane przez EBC i narodowe banki centralne tak samo jak prywatne instytucje kredytowe.

Artykuł 104a

1. Podejmowanie jakichkolwiek działań, nie poprzedzonych gruntownym rozważeniem, zapewniających uprzywilejowany dostęp instytucji lub organów Wspólnoty, władz centralnych, regionalnych, lokalnych lub innych władz, instytu-

cji lub przedsiębiorstw państwowych państw członkowskich do instytucji finansowych jest zabronione.

2. Rada, działając zgodnie z procedurą określoną w art. 189 c, precyzuje przed 1 stycznia 1994 r. definicje potrzebne do zastosowania zakazu określonego w ust. 1.

Artykuł 104b

1. Wspólnota nie jest odpowiedzialna za zobowiązania i nie przyjmuje zobowiązań władz centralnych, regionalnych, lokalnych lub innych władz, instytucji lub przedsiębiorstw publicznych żadnego z Państw Członkowskich; postanowienie to nie narusza wzajemnych gwarancji finansowych wspólnej realizacji określonego projektu. Państwo Członkowskie nie jest odpowiedzialne i nie przyjmuje zobowiązań władz centralnych, regionalnych, lokalnych lub innych władz, instytucji lub przedsiębiorstw publicznych innego Państwa Członkowskiego; postanowienie to nie narusza wzajemnych gwarancji finansowych wspólnej realizacji określonego projektu.

2. W razie potrzeby Rada, działając zgodnie z procedurą określoną w art. 189 c, może precyzować definicje stosowania zakazów określonych w art. 104 i niniejszym.

Artykuł 104c

1. Rządy Państw Członkowskich winny unikać nadmiernego deficytu budżetowego.

2. Komisja nadzoruje rozwój sytuacji budżetowej i wysokość długu publicznego w Państwach Członkowskich, badając, czy nie dochodzi do rażących błędów. W szczególności bada ona przestrzeganie dyscypliny budżetowej stosując następujące kryteria:

a) czy stosunek planowanego lub rzeczywistego deficytu do produktu krajowego brutto nie przekracza wartości bazowej, chyba że:

– stosunek ten obniżał się istotnie i stale, osiągnął poziom zbliżony do wartości bazowej lub

– przekroczenie wartości bazowej ma charakter wyjątkowy i tymczasowy i stosunek pozostaje zbliżony do wartości bazowej;

b) czy stosunek zadłużenia publicznego do produktu krajowego brutto nie przekracza wartości bazowej, chyba że stosunek ten maleje w wystarczającym stopniu i zbliża się do wartości bazowej w zadowalającym tempie.

Wartości bazowe są określone w Protokole w sprawie procedury stosowanej w wypadku nadmiernego deficytu, załączonym do niniejszego Traktatu.

3. Jeżeli Państwo Członkowskie nie spełnia wymogów jednego lub dwóch kryteriów, Komisja przygotowuje sprawozdanie. W sprawozdaniu Komisja winna brać pod uwagę także, czy deficyt budżetowy przekracza publiczne wydatki inwestycyjne i a także uwzględnia inne stosowane czynniki, włączając średniookresową sytuację gospodarczo–budżetową Państwa Członkowskiego.

Komisja może także sporządzić sprawozdanie, jeśli – mimo spełnienia wymogów zawartych w tych kryteriach – jest ona zdania, że w Państwie Członkowskim istnieje niebezpieczeństwo nadmiernego deficytu.

4. Komitet przewidziany art. 109c opiniuje sprawozdanie Komisji.

5. Jeżeli Komisja uznaje, że w Państwie Członkowskim występuje lub może wystąpić nadmierny deficyt, przekazuje swoją opinię Radzie.

6. Rada, działając kwalifikowaną większością głosów na zalecenie Komisji, uwzględniając wszelkie ewentualne uwagi Państwa Członkowskiego, po wszechstronnej ocenie ustala, czy występuje nadmierny deficyt.

7. W przypadku stwierdzenia nadmiernego deficytu – zgodnie z ust. 6 – Rada wydaje danemu Państwu Członkowskiemu zalecenia mające na celu wyjście z takiej sytuacji we wskazanym terminie. Z zastrzeżeniem postanowień ust. 8 zalecenia te nie są podawane do wiadomości publicznej.

8. W przypadku ustalenia, że we wskazanym terminie nie podjęto skutecznych działań w odpowiedzi na jej zalecenia, Rada może podać zalecenia do wiadomości publicznej.

9. Jeżeli Państwo Członkowskie nadal nie stosuje się do zaleceń Rady, może ona powiadomić to Państwo o konieczności podjęcia przez nie, w wyznaczonym terminie, środków mających zmniejszyć deficyt, w stopniu uznanym przez nią za konieczny do naprawienia sytuacji.

W takim przypadku Rada może wystąpić z wnioskiem do danego Państwa Członkowskiego o składanie w określonych terminach sprawozdań, tak by mogła oceniać działania w tym zakresie danego Państwa Członkowskiego.

10. Prawa do podjęcia działań przewidzianych w artykułach 169 i 170 nie mogą być wykonywane w ramach ustępów od 1 do 9 niniejszego artykułu.

11. Tak długo, jak Państwo Członkowskie nie podporządkuje się decyzji podjętej na podstawie ust. 9, Rada może podjąć decyzję o zastosowaniu lub, w razie potrzeby, zaostreniu jednego lub kilku z następujących środków:

- zażądać, by dane Państwo Członkowskie opublikowało dodatkowe informacje, określone przez Radę, przed emisją obligacji i papierów wartościowych;
- zalecić Europejskiemu Bankowi Inwestycyjnemu zrewidowanie polityki kredytowej względem danego Państwa Członkowskiego;

- zażądać by dane Państwo Członkowskie złożyło nie oprocentowany depozyt w odpowiedniej wysokości we Wspólnocie, do czasu skorygowania nadmiernego deficytu zgodnie ze stanowiskiem rady;
- nałożyć kary w odpowiedniej wysokości.

Przewodniczący Rady informuje Parlament Europejski o podjętych decyzjach.

12. Rada uchyla niektóre lub wszystkie swoje decyzje wymienione w ustępach 6 do 9 i 11 w stopniu, w jakim nadmierny deficyt w Państwie Członkowskim został według niej skorygowany.

Jeżeli Rada wcześniej podała zalecenia do wiadomości publicznej, natychmiast po uchyleniu decyzji podjętych na podstawie ust. 8, wydaje publiczne oświadczenie o tym, że nadmierny deficyt w danym Państwie Członkowskim przestał istnieć.

13. Decyzje określone w ustępach od 7 do 9, 11 i 12 Rada podejmuje na zalecenie Komisji, większością dwóch trzecich głosów, ważonych zgodnie z art. 148 ustęp 2, wyłączając głosy przedstawicieli zainteresowanego państwa członkowskiego.

14. Dalsze postanowienia co do stosowania procedury wymienionej w niniejszym artykule zawarte są w Protokole w sprawie procedury dotyczącej nadmiernego deficytu, załączonym do tego Traktatu. Rada, na wniosek Komisji, po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego i EBC, podejmuje jednomyślnie odpowiednie decyzje zastępujące wspomniany protokół.

Z zastrzeżeniem innych postanowień niniejszego ustępu Rada, działając kwalifikowaną większością głosów, na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego, ustali przed 1 stycznia 1994 r. szczegółowe zasady i definicje służące stosowaniu postanowień wspomnianego Protokołu.

R o z d z i a ł 11

Polityka walutowa

Artykuł 105

1. Głównym celem ESBC jest utrzymywanie stabilności cen. Nie naruszając celu stabilności cen, ESBC wspiera ogólną politykę gospodarczą Wspólnoty, przyczyniając się do osiągnięcia celów Wspólnoty określonych w art. 2. ESBC działa zgodnie z zasadami gospodarki wolnorynkowej włączając wolną konkurencję, preferując efektywny podział zasobów zgodnie z zasadami określonymi w art. 3a.

2. Do podstawowych zadań realizowanych przez ESBC należy:

- definiowanie i realizacja polityki walutowej Wspólnoty;

- przeprowadzanie operacji dewizowych zgodnych z postanowieniami art. 109;
- utrzymywanie i zarządzanie oficjalnymi rezerwami Państw Członkowskich;
- wspieranie sprawnego działania systemów płatniczych.

3. Trzeci akapit ust. 2a nie stanowi przeszkody w posiadaniu i zarządzaniu przez rządy Państw Członkowskich roboczym bilansem dewizowym.

4. Należy zasięgać opinii EBC w sprawie wszelkich zamierzonych działań Wspólnoty wchodzących w zakres jego kompetencji;

- w przypadku władz krajowych w sprawie wszelkich projektów legislacyjnych dotyczących dziedzin znajdujących się w jego kompetencji, ale w zakresie i na warunkach ustalonych przez Radę zgodnie z procedurą określoną w art. 106 ust. 6.

ESBC może przekazywać opinie właściwym instytucjom lub organom Wspólnoty lub władzom krajowym, w sprawach znajdujących się w jego kompetencji.

5. ESBC przyczynia się do sprawnego prowadzenia polityki realizowanej przez właściwe władze, dotyczącej nadzoru przewencyjnego nad instytucjami kredytowymi i do stabilności systemu finansowego.

6. Rada, działając jednomyślnie, na wniosek Komisji, po zasięgnięciu opinii EBC i za zgodą Parlamentu Europejskiego, może zlecić EBC konkretne zadania odnośnie polityki dotyczącej nadzoru przewencyjnego nad instytucjami kredytowymi i innymi instytucjami finansowymi, z wyjątkiem instytucji ubezpieczeniowych.

Artykuł 105a

1. EBC ma wyłączne prawo autoryzowania emisji banknotów we Wspólnocie. Banknoty emitowane przez EBC i narodowe banki centralne są jedynym prawnym środkiem płatniczym we Wspólnocie.

2. Państwa Członkowskie mogą bić monety po otrzymaniu zgody EBC co do wielkości emisji. Rada, działając zgodnie z procedurą określoną w art. 189c i po porozumieniu z EBC, może podjąć działania harmonizujące nominały i dane techniczne wszystkich monet przeznaczonych do obiegu, w stopniu koniecznym do sprawnego ich obiegu we Wspólnocie.

Artykuł 106

1. ESBC składa się z EBC i narodowych banków centralnych.
2. EBC posiada osobowość prawną.
3. ESBC jest kierowany przez organa decyzyjne EBC, którymi są Rada Naczelna i Zarząd.

4. Statut ESBC jest zawarty w Protokole załączonym do niniejszego Traktatu.
5. Artykuły 5.1, 5.2, 5.3, 17, 18, 19.1, 22, 23, 24, 26, 32.2, 32.3, 32.4, 32.6, 33.1 (a) i 36 Statutu ESBC mogą być zmienione przez Radę, działającą bądź kwalifikowaną większością głosów, na zalecenie EBC i po zasięgnięciu opinii Komisji, bądź jednomyślnie, na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii EBC. W każdym przypadku wymagana jest zgoda Parlamentu Europejskiego.
6. Rada, działając kwalifikowaną większością głosów, bądź na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego i EBC, bądź na zalecenie EBC i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego i Komisji, przyjmuje postanowienia określone w artykułach 4, 5.4, 19.2, 20, 28.1, 29.2, 30.4 i 34.3 Statutu ESBC.

Artykuł 107

Wykonując swoje uprawnienia, zadania i obowiązki nałożone przez niniejszy Traktat i Statut ESBC, ani EBC, ani narodowe banki centralne i członkowie ich organów decyzyjnych nie będą zabiegać ani przyjmować instrukcji od instytucji czy organów Wspólnoty, od jakiegokolwiek rządu Państwa Członkowskiego ani jakiegokolwiek innych organów.

Instytucje Wspólnoty, organy i rządy Państw Członkowskich zobowiązują się przestrzegać tę zasadę i nie wywierać wpływu na członków organów decyzyjnych EBC lub narodowych banków centralnych przy wykonywaniu ich zadań.

Artykuł 108

Każde Państwo Członkowskie zapewni, najpóźniej do dnia ustanowienia ESBC, zgodność prawodawstwa krajowego, łącznie ze statutem narodowego banku centralnego, z niniejszym Traktatem i Statutem ESBC.

Artykuł 108a

1. W celu wykonywania zadań powierzonych ESBC, zgodnie z postanowieniami niniejszego Traktatu i warunkami określonymi w Statucie ESBC, EBC:

- wydaje rozporządzenia w zakresie koniecznym do wykonania zadań określonych w art. 3.1, akapit pierwszy, artykułach 19.1, 22, 25.2 Statutu ESBC i w przypadkach określonych w aktach Rady wyszczególnionych w art. 106 ust. 6;
- podejmuje decyzje konieczne do wykonania zadań powierzonych ESBC zgodnie z niniejszym Traktatem i Statutem ESBC;
- wydaje zalecenia i opinie.

2. Rozporządzenie ma zasięg ogólny. Obowiązuje w całości i stosuje się bezpośrednio we wszystkich Państwach Członkowskich.

Zalecenia i opinie nie mają mocy wiążącej.

Decyzja obowiązuje w całości tego, do kogo jest skierowana.

Artykuły 190 do 192 stosują się do rozporządzeń i decyzji podjętych przez EBC.

EBC może zadecydować, że jego decyzje, zalecenia i opinie będą publikowane.

3. W zakresie i zgodnie z zasadami przyjętymi przez Radę na podstawie procedury określonej w art. 106 ust. 6, EBC jest uprawniony do nakładania grzywien i okresowych kar pieniężnych na przedsiębiorstwa, które nie stosują się do jego rozporządzeń i decyzji.

Artykuł 109

1. W drodze wyjątku od postanowień art. 228 rada, działając jednomyślnie, na zalecenie EBC, lub na zalecenie Komisji po zasięgnięciu opinii EBC, dążąc do osiągnięcia consensusu uwzględniającego cel stabilności cen, po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego, zgodnie z procedurą zawierania umów określoną w ust. 3, może zawrzeć umowy formalne w sprawie systemu kursów wymiany ECU w stosunku do walut państw nie należących do Wspólnoty.

Rada, działając kwalifikowaną większością głosów, na zalecenie EBC, lub na zalecenie Komisji po zasięgnięciu opinii EBC, dążąc do osiągnięcia consensusu uwzględniającego cel stabilności cen, może ustalać, dostosowywać lub odstępować centralne kursy ECU w systemie kursów walut. Przewodniczący Rady informuje Parlament Europejski o ustaleniu, dostosowaniu lub odstąpieniu od centralnych kursów ECU.

2. W przypadku braku systemu kursów walutowych w stosunku do jednej lub więcej walut państw nie należących do Wspólnoty Rada, działając kwalifikowaną większością głosów, na zalecenie Komisji i po zasięgnięciu opinii EBC, albo na zalecenie EBC, może określić ogólne kierunki polityki kursów walutowych w stosunku do tych walut. Te ogólne kierunki nie pozostają w sprzeczności z podstawowym celem ESBC jakim jest utrzymywanie stabilności cen.

3. W drodze wyjątku od postanowień art. 228, jeżeli porozumienia dotyczące kwestii reżimu walutowego lub dewizowego muszą być negocjowane przez Wspólnotę z jednym lub więcej państwami albo organizacjami międzynarodowymi, Rada, działając kwalifikowaną większością głosów, na zalecenie Komisji i po zasięgnięciu opinii EBC, decyduje o ustaleniach koniecznych do negocjacji i zawarcia tych porozumień. Ustalenia te zapewniają zajęcie jednolitego stanowiska przez Wspólnotę. Komisja w pełni włączona jest do negocjacji.

Porozumienia zawarte na podstawie niniejszego ustępu obowiązują instytucje Wspólnoty, EBC i Państwa Członkowskie.

4. Z zastrzeżeniem ust. 1 Rada, na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii EBC, kwalifikowaną większością głosów decyduje o stanowisku Wspólnoty na płaszczyźnie międzynarodowej w kwestiach szczególnie istotnych dla unii ekonomiczno-walutowej i, jednomyślnie, o jej reprezentacji zgodnie z podziałem uprawnień określonych w artykułach 103 i 105.

5. Nie naruszając kompetencji i porozumień Wspólnoty w zakresie unii ekonomiczno-walutowej, Państwa Członkowskie mogą prowadzić negocjacje w ramach organów międzynarodowych i zawierać umowy międzynarodowe.

R o z d z i a ł 3

Postanowienia dotyczące instytucji

Artykuł 109a

1. W skład Rady Naczelnej EBC wchodzi członkowie Zarządu EBC i prezesi narodowych banków centralnych.

2. a) Zarząd składa się z prezesa, wiceprezesa i czterech członków;

b) Prezes, wiceprezesi pozostali członkowie Zarządu są mianowani spośród osób o uznanym autorytecie i doświadczeniu zawodowym w dziedzinie walutowej lub bankowej, za wspólną zgodą rządów państw członkowskich wyrażoną na szczeblu szefów państw lub rządów, na zalecenie Rady, po zasięgnięciu przez nią opinii Parlamentu Europejskiego i Rady Naczelnej EBC.

Ich kadencja trwa osiem lat i nie jest odnawialna.

Tylko obywatele Państw Członkowskich mogą zostać członkami Zarządu.

Artykuł 109b

1. Przewodniczący Rady i członek Komisji mogą uczestniczyć, bez prawa głosowania, w posiedzeniach Rady Naczelnej EBC.

Przewodniczący Rady może przedłożyć wniosek pod obrady przez Radę Naczelną EBC.

3. EBC składa sprawozdanie roczne z działalności ESBC i z polityki pieniężnej zarówno za rok ubiegły, jak i bieżący, Parlamentowi Europejskiemu, Radzie i Komisji, a także Radzie Europejskiej. Prezes EBC przedstawia to sprawozdanie Radzie i Parlamentowi Europejskiemu, które na jego podstawie mogą odbywać ogólną debatę.

Prezes EBC i pozostali członkowie Zarządu, na wniosek Parlamentu Europejskiego lub z własnej inicjatywy, mogą zostać wysłuchani przez właściwe komisje Parlamentu Europejskiego.

Artykuł 109c

1. W celu promowania koordynacji polityki Państw Członkowskich, w stopniu koniecznym do funkcjonowania rynku wewnętrznego, niniejszym ustanawia się Komitet Walutowy o charakterze doradczym.

Do jego zadań należy:

- nadzorowanie sytuacji walutowej i finansowej Państw Członkowskich i Wspólnoty oraz ogólnego systemu płatności Państw Członkowskich, oraz regularne składanie Radzie i Komisji sprawozdań w tych kwestiach oraz
- wydawanie opinii, na wniosek rady, Komisji lub z własnej inicjatywy, i przedkładanie tym instytucjom;
- nie naruszając artykułu 151, wnoszenie wkładu do przygotowania prac Rady wymienionych w artykułach 73 f, 73 g, 103 ustępy 2, 3, 4, 5, 103 a, 104 a, 104 b, 104 c, 109 e ustęp 2, 109 f ust. 6, 109 h, 109 i, 109 j ustęp 2 i 109 k ustęp 1;
- badanie, co najmniej raz w roku, sytuacji w zakresie przepływu kapitału i swobody płatności wynikających z zastosowania niniejszego Traktatu i ze środków przyjętych przez Radę; badanie obejmuje wszystkie środki dotyczące przepływu kapitału i płatności; Komitet składa sprawozdanie Komisji i Radzie z wyników tych badań.

Każde z Państw Członkowskich i Komisja mianują po dwóch członków Komitetu Walutowego.

2. Na początku trzeciego etapu będzie ustanowiony Komitet Ekonomiczno-Finansowy. Komitet walutowy określony w ust. 1 ulegnie rozwiązaniu.

Do zadań Komitetu Ekonomiczno-Finansowego należy:

- wydawanie opinii, na wniosek Rady, Komisji lub z własnej inicjatywy, w celu przedłożenia tym instytucjom;
- nadzorowanie sytuacji gospodarczej i finansowej państw członkowskich i Wspólnoty oraz regularne składanie Radzie i Komisji sprawozdań w tych kwestiach, zwłaszcza w sprawie stosunków finansowych z krajami trzecimi i instytucjami międzynarodowymi;
- nie naruszające art. 151, wnoszenie wkładu do przygotowania prac Rady wymienionych w art. 73 f, 73 g ustępy 2, 3, 4 i 5, 103a, 104a, 104b, 104c, 105 ustęp 6, 105a ustęp 2, 106 ustępy 5 i 6, 109, 109h, 109 i ustępy 2 i 3, 109k ustęp 2, 109l ustępy 4 i 5, oraz wykonywanie innych prac doradczych i przygotowawczych wyznaczonych przez Radę;
- badanie, co najmniej raz w roku, sytuacji w zakresie przepływu kapitału i swobody płatności wynikających ze stosowania niniejszego Traktatu i ze środków przyjętych przez Radę; badanie obejmuje wszystkie środki dotyczące przepływu kapitału i płatności; Komitet składa sprawozdanie Komisji i radzie z wyników tych badań.

Każde z Państw Członkowskich, Komisja w EBC mianują nie więcej niż po dwóch członków Komitetu.

3. Rada, działając kwalifikowaną większością głosów, na wniosek Komisji i po porozumieniu z EBC i Komitetem określonym w niniejszym artykule, ustala szczegółowe przepisy dotyczące składu Komitetu Ekonomiczno-Finansowego. Przewodniczący Rady informuje Parlament Europejski o takiej uchwale.

4. Oprócz zadań wyznaczonych w ust. 2, i tak długo, jak istnieją Państwa Członkowskie objęte wyjątkami na mocy artykułów 109 i 109 i, Komitet nadzoruje sytuację walutową i finansową oraz ogólny system płatności tych Państw Członkowskich i regularnie składa Radzie i Komisji sprawozdania w tym zakresie.

Artykuł 109d

W sprawach objętych artykułami 103 ust. 4, 104 c z wyjątkiem ust. 14, artykułami 109, 109j, 109k i 109l ust. j, 109k i 109l ustępy 4 i 5, Rada lub Państwo Członkowskie może zwracać się do Komisji o stosowne zalecenie lub wnioski. Komisja niezwłocznie rozpatrzy prośbę i przedłoży swoje wnioski Radzie.

R o z d z i a ł 4

Postanowienia przejściowe

Artykuł 109e

1. Drugi etap realizacji unii ekonomiczno-walutowej rozpoczyna się 1 stycznia 1994 r.

2. Przed tym terminem:

a) każde państwo członkowskie:

- podejmie, gdzie jest to konieczne, odpowiednie działania w celu przestrzegania zakazów ustalonych w art. 73b, nie naruszając art. 73e, i w artykułach 104 i 104 a ust. 1;
- uchwali, jeżeli to konieczne, dążąc do umożliwienia oceny przewidzianej punktem b, wieloletnie programy mające na celu zapewnienie trwałej zbieżności koniecznej do osiągnięcia unii ekonomiczno-walutowej, zwłaszcza w zakresie stabilności cen i zdrowych finansów publicznych;

b) Rada, na podstawie sprawozdania Komisji, ocenia postęp osiągnięty w zakresie zbieżności ekonomiczno-walutowej, a zwłaszcza w zakresie stabilności cen i zdrowych finansów publicznych, oraz postęp osiągnięty we wprowadzaniu w życie prawa Wspólnoty w zakresie rynku wewnętrznego.

3. Postanowienia artykułów 104, 104a ust. 1, 104b ust. 1 i 104c z wyjątkiem ustępów 1, 9, 11 i 14 stosują się od momentu rozpoczęcia drugiego etapu.

Postanowienia artykułów 103a ust. 2, 104 c ustępy 1, 9 11, 105, 105 a, 107, 109, 109a, 109b i 109c ustępy 2 i 4 stosują się od momentu rozpoczęcia trzeciego etapu.

4. W drugim etapie państwa członkowskie będą dążyły, aby unikać nadmiernych deficytów budżetowych.

5. W drugim etapie każde Państwo Członkowskie rozpocznie proces prowadzący do niezależności swojego banku centralnego, zgodnie z art. 108.

Artykuł 109f

1. Z chwilą rozpoczęcia drugiego etapu zostanie ustanowiony i podejmie swoje obowiązki Europejski Instytut Walutowy (zwany dalej EIW) posiadający osobowość prawną, kierowany i zarządzany przez Radę, składającą się z prezesa i prezesów narodowych banków centralnych, z których jeden będzie wiceprezesem.

Prezesa mianuje się za wspólną zgodą rządów Państw Członkowskich, wyrażoną na szczeblu szefów państw lub rządów, na zalecenie – w zależności od sytuacji – Komitetów Prezesów banków centralnych Państw Członkowskich (zwanego dalej Komitetem Prezesów) lub Rady EIW, oraz po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego i Rady. Prezesa wybiera się spośród osób o uznanym autorytecie i doświadczeniu zawodowym w dziedzinie walutowej lub bankowości. Prezesem EIW może zostać tylko obywatel Państwa Członkowskiego. Rada EIW mianuje wiceprezesa.

Statut EIW jest zawarty w protokole załączonym do niniejszego Traktatu.

Komitet Prezesów rozwiąże się z chwilą rozpoczęcia drugiego etapu.

2. EIW:

- umacnia współpracę pomiędzy narodowymi bankami centralnymi;
- umacnia koordynację polityki pieniężnej państw członkowskich dążąc do zapewnienia stabilności cen;
- nadzoruje funkcjonowanie Europejskiego Systemu Walutowego;
- udziela konsultacji w zakresie zagadnień podlegających kompetencjom narodowych banków centralnych i wpływających na stabilność instytucji i rynków finansowych;
- przejmuje zadania Europejskiego Funduszu Współpracy Walutowej, który ulega rozwiązaniu; procedury likwidacyjne są określone w Statucie EIW;
- ułatwia posługiwanie się ECU i nadzoruje jej rozwój, w tym także sprawne funkcjonowanie systemu clearingowego ECU.

3. W celu przygotowania trzeciego etapu, EIW:

- przygotowuje dokumenty i procedury konieczne do prowadzenia jednolitej polityki walutowej podczas trzeciego etapu;
- wspiera harmonizację, gdzie jest to konieczne, zasad i praktyk rządzących gromadzeniem, opracowywaniem i rozpowszechnianiem danych statystycznych w dziedzinach należących do jego kompetencji;

- przygotowuje zasady operacji, które będą podejmowane przez narodowe banki centralne w ramach ESBC;
- przyczynia się do sprawnego przebiegu płatności transgranicznych;
- nadzoruje techniczne przygotowanie banknotów ECU.

Najpóźniej do 31 grudnia 1996 r. EIW określi ramy prawne, organizacyjne i logistyczne konieczne do wykonywania zadań przez ESBC w trzecim etapie. Ramy te zostaną przedłożone do decyzji EBC z dniem jego ustanowienia.

4. EIW, działając większością dwóch trzecich głosów członków swej Rady, może:

- wydawać opinie lub zalecenia odnośnie ogólnej orientacji polityki walutowej i polityki kursów walut, jak również związanych z nimi środków, wprowadzanych w każdym państwie członkowskim;
- przedkładać opinie lub zalecenia rządowi i radzie odnośnie polityk mogących wpływać na wewnętrzną lub zewnętrzną sytuację walutową we Wspólnocie, a zwłaszcza na funkcjonowanie Europejskiego Systemu walutowego;
- wydawać władzom walutowym Państw Członkowskich zalecenia dotyczące prowadzenia ich polityki walutowej.

5. EIW, działając jednomyślnie, może zdecydować o opublikowaniu swoich opinii i zaleceń.

6. Rada zasięga opinii EIW w sprawie wszelkich proponowanych działań Wspólnoty, należących do zakresu jego kompetencji.

Władze państw członkowskich będą konsultowały z EIW jakiegokolwiek projekt aktu prawnego, dotyczącego dziedziny, znajdującej się w jego kompetencji w zakresie i na zasadach wyznaczonych przez Radę działającą kwalifikowaną większością głosów, na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego i EIW.

7. Rada, działając jednomyślnie, na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego i EIW, może przydzielić EIW inne zadania w ramach przygotowań do trzeciego etapu.

8. W przypadkach, gdy niniejszy Traktat mówi o doradczej roli EBC, wzmianki dotyczące EBC należy rozumieć, przed jego ustanowieniem, jako odnoszące się do EIW.

W przypadkach, gdy niniejszy Traktat mówi o doradczej roli EIW, odesłanie do EIW należy rozumieć przed 1 stycznia 1994 r. jako odnoszące się do Komitetu Prezesów.

9. Podczas drugiego etapu termin EBC użyty w artykułach 173, 175, 176, 177, 180 i 215 należy rozumieć jako odnoszący się do EIW.

Artykuł 109g

Skład koszyka walutowego ECU nie ulega zmianie.

Z chwilą rozpoczęcia trzeciego etapu, wartość ECU zostaje nieodwołalnie ustalona, zgodnie z art. 109 l ust. 4.

Artykuł 109h

1. Kiedy Państwo Członkowskie ma trudności lub jest poważnie zagrożone trudnościami związanymi z jego bilansem płatniczym, wynikającymi albo z ogólnego braku równowagi jego bilansu płatniczego, albo z rodzaju dewiz, jakimi dysponuje, i jeżeli takie trudności mogą w szczególności narazić na niebezpieczeństwo funkcjonowanie wspólnego rynku lub postępującą realizację wspólnej polityki handlowej, Komisja natychmiast bada sytuację danego państwa oraz działania, które, z użyciem wszelkich dostępnych mu środków, państwo to podjęło lub może podjąć, zgodnie z postanowieniami niniejszego Traktatu. Komisja oświadcza, jakie środki zaleca podjąć danemu Państwu.

Jeżeli działania podjęte przez Państwo Członkowskie i środki zaproponowane przez Komisję nie przyczynią się wystarczająco do przezwyciężenia istniejących lub zagrażających trudności, Komisja, po zasięgnięciu opinii Komitetu określonego w art. 109c, zaleca Radzie udzielenie wzajemnej pomocy i zastosowanie odpowiednich metod.

Komisja regularnie informuje Radę o istniejącej sytuacji i jej rozwoju.

2. Rada, działając kwalifikowaną większością głosów, udziela takiej wzajemnej pomocy; wydaje też dyrektywy lub decyzje określające jej warunki i szczegóły, która może przybrać takie formy, jak:

a) wspólne działania w odniesieniu do lub w ramach wszelkich innych organizacji, do których Państwo może się zwrócić;

b) działania niezbędne do uniknięcia zmniejszenia obrotów w handlu, jeżeli Państwo Członkowskie przechodzące trudności utrzymuje lub przywraca ograniczenia ilościowe w stosunku do państw trzecich;

c) udzielenie ograniczonych kredytów przez inne Państwa Członkowskie, zależnie od ich zgody.

3. Jeżeli wzajemna pomoc zalecona przez Komisję nie zostaje udzielona przez Radę lub jeżeli udzielona wzajemna pomoc i podjęte działania są niewystarczające, Komisja upoważni państwo przeżywające trudności do podjęcia środków ochronnych, których warunki i szczegóły ustala Komisja.

Takie upoważnienie może zostać cofnięte, a odpowiednie warunki i szczegóły mogą zostać zmienione przez Radę, działającą kwalifikowaną większością głosów.

4. Z zastrzeżeniem art. 109k ust. 6 niniejszy artykuł przestanie mieć zastosowanie z chwilą rozpoczęcia trzeciego etapu.

Artykuł 109i

1. W przypadku zaistnienia kryzysu w bilansie płatniczym, gdy nie zostaje natychmiast podjęta decyzja w rozumieniu art. 109h ust. 2 dane Państwo Członkowskie może podjąć, w charakterze środków zapobiegawczych, konieczne działania ochronne. Takie działania muszą powodować możliwie jak najmniejsze zakłócenia w funkcjonowaniu wspólnego rynku i nie mogą być szersze, niż jest to absolutnie konieczne do pokonania nagłych trudności, które powstały.

2. Komisja i pozostałe Państwa Członkowskie zostają poinformowane o takich działaniach ochronnych nie później niż z chwilą ich rozpoczęcia. Komisja może zalecić radzie udzielenie wzajemnej pomocy zgodnie z art. 109h.

3. Po przedstawieniu opinii przez Komisję i zasięgnięciu opinii Komitetu określonego w art. 109c Rada, działając kwalifikowaną większością głosów, może zadecydować, że dane Państwo Członkowskie zmieni, zawiesi lub zniesie działania ochronne określone powyżej.

4. Z zastrzeżeniem określonym w artykule 109k ustęp 6 niniejszy artykuł przestaje mieć zastosowanie z chwilą rozpoczęcia trzeciego etapu.

Artykuł 109j

1. Komisja i EIW składają sprawozdania Radzie z postępu w wypełnianiu przez Państwa Członkowskie zobowiązań wynikających z dążenia do osiągnięcia unii ekonomiczno-walutowej.

Sprawozdania te zawierają ocenę zgodności ustawodawstw krajowych wszystkich państw członkowskich, łącznie ze statutami narodowych banków centralnych, z artykułami 107 i 108 niniejszego Traktatu i statutem ESBC. Sprawozdania oceniają także, czy osiągnięto wysoki poziom trwałej zbieżności, poprzez analizę, w jakim stopniu każde państwo członkowskie spełnia następujące kryteria:

- osiągnięcie wysokiego stopnia stabilności cen, stwierdzonego na podstawie stopnia inflacji zbliżonego do istniejącego w trzech najlepiej funkcjonujących, pod względem stabilności cen, Państwach Członkowskich;
- stabilności finansów publicznych, stwierdzonej na podstawie osiągniętej sytuacji budżetowej, w której nie występuje nadmierny deficyt, określony zgodnie z art. 104c ust. 6;
- przestrzeganie normalnych granic wahań kursów, określonych mechanizmem kursów walut Europejskiego Systemu Walutowego, przez co najmniej

dwa lata, bez przeprowadzania dewaluacji w stosunku do waluty innego Państwa Członkowskiego;

- trwałość zbieżności osiągniętej przez Państwo Członkowskie i jego udział w mechanizmie kursów walut Europejskich Systemu Walutowego, odzwierciedlone w poziomach długoterminowych stóp procentowych.

Cztery kryteria wymienione w niniejszym ustępie i stosowne terminy, w których mają być przestrzegane, są sprecyzowane w protokole załączonym do niniejszego Traktatu Sprawozdania Komisji i EIW biorą też pod uwagę stan rozwoju ECU, wyniki integracji rynków, sytuację i kształtowanie się bilansów płatności bieżących oraz ocenę rozwoju kosztów jednego miejsca pracy i innych wskaźników cen.

2. Na podstawie tych sprawozdań Rada, działając kwalifikowaną większością głosów, na zalecenie Komisji, ocenia, czy:

- poszczególne Państwa Członkowskie spełniają warunki konieczne do przyjęcia jednej waluty;
- większość Państw Członkowskich spełnia warunki konieczne do przyjęcia jednej waluty, i przekazuje swoje wnioski w formie zaleceń Radzie, zbierającej się w składzie szefów państw lub rządów. Zasięga się opinii Parlamentu Europejskiego, który przekazuje ją Radzie, zbierającej się w składzie szefów państw lub rządów.

3. Rozważywszy sprawozdania wymienione w ust. 1 a i opinię Parlamentu Europejskiego określoną w ust. 2, Rada na posiedzeniu w składzie szefów państw lub rządów, działając kwalifikowaną większością głosów, nie później niż do 31 grudnia 1996 r.:

- zdecyduje, na podstawie zaleceń Rady określonych w ust. 2, czy większość Państw Członkowskich spełnia warunki niezbędne do przyjęcia jednej waluty;
- zdecyduje, czy jest właściwe rozpoczęcie przez Wspólnotę trzeciego etapu; a jeżeli tak,
- ustali datę rozpoczęcia trzeciego etapu.

4. Jeżeli do końca 1997 r. nie zostanie ustalona data rozpoczęcia trzeciego etapu, trzeci etap rozpocznie się 1 stycznia 1999 r. Przed 1 lipca 1998 r. Rada, na posiedzeniu w składzie szefów państw lub rządów, po powtórzeniu procedury przewidzianej w ust. 1 i 2, z wyłączeniem drugiego akapitu ust. 2, biorąc pod uwagę sprawozdania określone w ust. 1 i opinię Parlamentu Europejskiego, działając kwalifikowaną większością głosów i na podstawie zaleceń Rady określonych w ust. 2, potwierdzi, które Państwa Członkowskie spełniają warunki konieczne do przyjęcia jednej waluty.

Artykuł 109k

1. Jeśli podjęto decyzję ustalającą datę zgodnie z art. 109j ust. 3, Rada, na podstawie zaleceń określonych w art. 109j ust. 2, zdecyduje, kwalifikowaną większością głosów na zalecenie Komisji, czy którekolwiek Państwo Członkowskie, a jeżeli tak, to które, zostanie objęte wyjątkiem zdefiniowanym w ust. 3 niniejszego artykułu. Takie Państwo Członkowskie zwane jest w niniejszym Traktacie „Państwem Członkowskim objętym wyjątkiem”.

Jeśli Rada potwierdzi, które Państwa Członkowskie spełniają warunki konieczne do przyjęcia jednej waluty, te Państwa Członkowskie, które nie spełniają tych warunków, zostaną objęte wyjątkiem zdefiniowanym w ust. 3 niniejszego artykułu. Takie Państwo Członkowskie zwane jest w niniejszym Traktacie „Państwem Członkowskim objętym wyjątkiem”.

2. Co najmniej raz na dwa lata, lub na wniosek Państwa Członkowskiego objętego wyjątkiem, Komisja i EBC składają sprawozdanie Radzie, zgodnie z procedurą określoną w art. 109j ust. 1. Po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego i po dyskusji w Radzie zbierającej się w składzie szefów państw lub rządów, Rada zdecyduje, kwalifikowaną większością głosów, na wniosek Komisji, które Państwo Członkowskie objęte wyjątkiem spełnia konieczne warunki, zgodne z kryteriami wymienionymi w art. 109j ust. 1 i uchyla limitowanie praw w stosunku do określonych Państw Członkowskich.

3. Limitowanie praw wymienione w ust. 1 powoduje, że następujące artykuły nie stosują się do danego Państwa Członkowskiego: art. 104c ustępy 9 i 11, 105 ust. 1, 2, 3 i 5, 105a, 108a, 109 i 109a ust. 2 punkt b. Pozbawienie takiego Państwa Członkowskiego i jego narodowego banku centralnego praw i zwolnienie ze zobowiązań w ramach ESBC określa rozdział IX Statutu ESBC.

4. W artykułach 105 ust. 1, 2, 105a, 108a, 109 i 109a ust. 2 punkt b „Państwo Członkowskie” oznacza Państwo Członkowskie nie objęte wyjątkiem.

5. Prawa głosu Państw Członkowskich objętych wyjątkiem zostają zawieszone w odniesieniu do decyzji Rady określonych w artykułach niniejszego Traktatu wymienionych w ust. 3. W tym przypadku, w drodze uchylecia artykułów 148 i 189a ust. 1, przez większość kwalifikowaną Państw Członkowskich rozumie się dwie trzecie głosów przedstawicieli państw członkowskich nie objętych wyjątkiem, ważonych zgodnie z art. 148 ust. 2, dla wszelkich aktów wymagających jednomyślności wymagana jest jednomyślność tych Państw Członkowskich.

2. Artykuły 109h i 109i nadal stosują się do Państw Członkowskich nie objętych wyjątkiem.

Artykuł 109l

1. Niezwłocznie po podjęciu, zgodnie z art. 109j ust. 3, decyzji ustalającej datę rozpoczęcia trzeciego etapu lub zależnie od okoliczności, niezwłocznie po 1 lipca 1998 r.:

- Rada uchwali postanowienia określone w art. 106 ust. 6;
- rządy Państw członkowskich nie objętych wyjątkiem mianują, zgodnie z procedurą określoną w art. 50 Statutu ESBC, prezesa, wiceprezesa i pozostałych członków Zarządu EBC. Jeżeli istnieją Państwa Członkowskie objęte wyjątkiem, liczba członków Zarządu może być mniejsza od przewidzianej w art. 11.1 Statutu ESBC, ale w żadnym przypadku nie może być mniejsza od czterech.

Jak tylko będzie powołany Zarząd zostaną utworzone ESBC i EBC, które przygotują się do pełnego funkcjonowania, zgodnie z niniejszym Traktatem i Statutem ESBC. Pełne wykonywanie ich uprawnień rozpocznie się z pierwszym dniem trzeciego etapu.

2. Natychmiast po ustanowieniu EBC przejmie on, jeśli będzie to niezbędne, zadania EIW. EIW ulegnie likwidacji po ustanowieniu EBC; procedury likwidacyjne określa Statut EIW.

3. Tak długo jak będą państwa członkowskie o limitowanych prawach, nie naruszając art. 106 ust. 3 niniejszego Traktatu Rada Generalna EBC zostanie ustanowiona jako trzeci organ decyzyjny EBC określona w artykule 45 Statutu ESBC.

4. Z dniem rozpoczęcia trzeciego etapu Rada, działając jednogłośnie głosami Państw Członkowskich nie objętych wyjątkiem, na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii EBC, ustali kursy wymiany nieodwołalnie obowiązujące wobec ich waluty i nieodwołalny kurs, po jakim ECU zastąpi te waluty; ECU zaś stanie się samodzielną walutą. Samo to działanie nie zmieni wartości zewnętrznej ECU. Rada, działając zgodnie z tą samą procedurą, podejmie także inne kroki konieczne do szybkiego wprowadzenia ECU jako jedynej waluty w tych Państwach Członkowskich.

5. Jeśli podjęta zostaje decyzja, zgodnie z procedurą określoną w art. 109k ust. 2; o zniesieniu limitowania praw, Rada, działając kwalifikowaną większością głosów Państw Członkowskich nie objętych wyjątkiem, i danego Państwa Członkowskiego, na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii EBC, przyjmuje kurs, po jakim ECU zastępuje walutę danego Państwa Członkowskiego, oraz podejmuje inne działania konieczne do wprowadzenia ECU jako jedynej waluty w danym Państwie Członkowskim.

Art. 109m

1. Do chwili rozpoczęcia trzeciego etapu każde Państwo Członkowskie traktuje swoją politykę kursów walut jako przedmiot wspólnego zainteresowania. Czy-

niąc to, Państwa Członkowskie biorą pod uwagę doświadczenia nabyte podczas współpracy w ramach Europejskiego Systemu Walutowego (ESW) i przy rozwijaniu ECU oraz respektują kompetencje istniejące w tych sferach.

2. Od początku trwania trzeciego etapu i tak długo, jak Państwo Członkowskie jest objęte wyjątkiem, ust. 1 stosuje się odpowiednio do polityki kursów walut danego Państwa Członkowskiego.

TYTUŁ VII

WSPÓLNA POLITYKA HANDLOWA

Artykuł 110

Państwa Członkowskie tworząc unię celną pragną przyczynić się we wspólnym interesie do harmonijnego rozwoju handlu światowego, do stopniowego zniesienia ograniczeń w handlu międzynarodowym i do obniżenia barier celnych.

Wspólna polityka handlowa będzie uwzględniać korzystne skutki zniesienia ceł między Państwami Członkowskimi dla zwiększenia konkurencyjności przedsiębiorstw w tych Państwach.

Artykuł 111

(uchylony)

Artykuł 112

1. Bez naruszenia zobowiązań podjętych w ramach innych organizacji międzynarodowych, Państwa Członkowskie przed upływem okresu przejściowego stopniowo ujednolicią systemy świadczenia pomocy dla eksportu do państw trzecich, w takim stopniu, by zapewnić uniknięcie zakłóceń między przedsiębiorstwami Wspólnoty.

W tym celu Rada, działając – na wniosek Komisji – jednogłośnie do końca drugiego etapu i kwalifikowaną większością głosów w okresie późniejszym, wyda wszelkie konieczne dyrektywy w tym zakresie.

2. Powyższe postanowienia nie dotyczą zwrotu ceł lub opłat mających ten sam skutek ani zwrotu opłat pośrednich, włączając podatek obrotowy, akcyzy i inne podatki pośrednie nakładane na eksport do państwa trzeciego, z zastrzeżeniem, że takie zwroty nie są wyższe od obciążeń nakładanych bezpośrednio lub pośrednio na eksportowane towary.

Artykuł 113

1. Wspólna polityka handlowa opiera się na ujednoliconych zasadach, zwłaszcza w stosunku do zmian stawek celnych, zawierania umów celnych i handlo-

wych, ujednolicenia działań liberalizacyjnych, polityki eksportowej i środków chroniących handel, podejmowanych w przypadku dumpingu lub subwencji.

2. Komisja przedkłada Radzie propozycję co do wprowadzania w życie wspólnej polityki handlowej.

3. Jeżeli istnieje potrzeba negocjowania umów z jednym państwem, większą ich liczbą lub z organizacjami międzynarodowymi, Komisja przedstawia zalecenia Radzie, która upoważnia ją do rozpoczęcia koniecznych negocjacji.

Komisja prowadzi te negocjacje w porozumieniu ze specjalnym komitetem powołanym przez Radę, którego celem jest wspieranie Komisji w tych negocjacjach, i w ramach takich dyrektyw, jakie może udzielić jej Rada.

Stosuje się odpowiednie postanowienia art. 228.

4. W wykonywaniu uprawnień przyznanych niniejszym artykułem Rada działa kwalifikowaną większością głosów.

Artykuł 114

[uchylony]

Artykuł 115

W celu zapewnienia, że działania w zakresie polityki handlowej podjęte przez Państwa Członkowskie zgodnie z niniejszym Traktatem nie staną na przeszkodzie zmniejszeniu obrotów handlowych przez przesunięcie handlu, albo jeśli różnice między środkami doprowadzą do powstania trudności gospodarczych w jednym lub kilku państwach, Komisja zaleci metody niezbędnej współpracy między Państwami Członkowskimi. jeżeli to nie wystarczy, może upoważnić ona Państwa Członkowskie do podjęcia koniecznych środków ochronnych, których warunki i szczegóły sama określi.

W nagłym przypadku Państwa Członkowskie zwracają się do Komisji z wnioskiem o upoważnienie do samodzielnego podjęcia koniecznych środków, a ta podejmie decyzję niezwłocznie; zainteresowane Państwa Członkowskie zawiadamiają pozostałe Państwa Członkowskie o tych środkach. Komisja może w każdej chwili podjąć decyzję o uzupełnieniu lub zniesieniu danych środków przez Państwo Członkowskie.

Przy wyborze takich środków priorytet otrzymują te, które w najmniejszym stopniu zakłócają funkcjonowanie wspólnego rynku.

Artykuł 116

[uchylony]

TYTUŁ VIII

POLITYKA SPOŁECZNA, OŚWIATA, KSZTAŁCENIE ZAWODOWE I MŁODZIEŻ

Rozdział 1

Przepisy socjalne

Artykuł 117

Państwa Członkowskie są zgodne co do konieczności polepszenia warunków życia i pracy pracowników, i do ujednolicenia ich poprzez stały postęp.

Uważają one, że taki rozwój będzie rezultatem zarówno funkcjonowania wspólnego, który będzie sprzyjał ujednoliceniu systemów społecznych, jak i procedur określonych przez niniejszy Traktat i ze zbliżenia przepisów prawnych i administracyjnych.

Artykuł 118

Bez naruszania innych postanowień niniejszego Traktatu i zgodnie z jej ogólnymi celami, zadaniem Komisji jest popieranie ścisłej współpracy między Państwami Członkowskimi w dziedzinie socjalnej, a w szczególności w sprawach dotyczących:

- zatrudnienia;
- prawa pracy i warunków pracy;
- szkolenia i doskonalenia zawodowego;
- zabezpieczeń społecznych;
- higieny pracy;
- prawa do zrzeszania się i zbiorowych negocjacji między pracodawcami i pracownikami.

W tym celu Komisja będzie działała w ścisłym porozumieniu z Państwami Członkowskimi poprzez przygotowywanie opracowań, formułowanie opinii i organizowanie konsultacji w sprawach wewnętrznych oraz w zakresie problemów wysuwanych przez organizacje międzynarodowe.

Przed wydaniem opinii przewidzianych w niniejszym artykule, Komisja wysłucha zdania Komitetu Ekonomiczno-Społecznego.

Artykuł 118a

1. Państwa Członkowskie podejmą starania na rzecz wprowadzania korzystnych zmian, zwłaszcza dotyczących warunków pracy, w celu ochrony bezpieczeństwa i zdrowia pracowników, i stawiają sobie za zadanie ujednolicenie warunków w tej dziedzinie przy jednoczesnym rozwoju.

2. Dla osiągnięcia celów wymienionych w ust. 1, Rada działając zgodnie z procedurą określoną w art. 189c i po zasięgnięciu opinii Komitetu Ekonomiczno–Społecznego, przyjmuje w formie dyrektyw minimalne wymogi stopniowego wcielania ich w życie, uwzględniając warunki i normy techniczne istniejące w każdym z Państw Członkowskich.

Dyrektywy te nie będą narzucać ograniczeń administracyjnych, finansowych i prawnych w sposób, który utrudniałby tworzenie i rozwój małych i średnich przedsiębiorstw.

3. Postanowienia przyjęte zgodnie z niniejszym artykułem nie ograniczają swobody Państw Członkowskich w utrzymaniu lub wprowadzeniu bardziej zdecydowanych środków ochrony warunków pracy, zgodnych z niniejszym Traktatem.

Artykuł 118b

Komisja doloży wszelkich starań, aby rozwijać dialog między pracodawcami a pracownikami na płaszczyźnie europejskiej, który mógłby, jeżeli obie strony uznają to za pożądane, doprowadzić do nawiązania stosunków umownych.

Artykuł 119

Każde Państwo Członkowskie w czasie pierwszego etapu zapewni i utrzyma stosowanie zasady jednakowego wynagrodzenia dla mężczyzn i kobiet za jednakową pracę.

Dla celów niniejszego artykułu pod pojęciem „wynagrodzenia” należy rozumieć zwykłą płacę podstawową lub minimalną, lub wszelkie formy wynagrodzenia, tak w gotówce, jak i w naturze, świadczona bezpośrednio lub pośrednio przez pracodawcę pracowników z tytułu jego zatrudnienia.

Równość wynagrodzenia bez dyskryminacji ze względu na płeć oznacza:

a) w przypadku pracy na akord określenie jednakowej jednostki rozliczeniowej za jednakową pracę;

b) w przypadku wynagrodzenia za czas pracy wypłacanie jednakowego wynagrodzenia za pracę na tym samym stanowisku.

Artykuł 120

Państwa Członkowskie będą dążyły do utrzymania istniejącej równowagi w dziedzinie płatnych urlopów.

Artykuł 121

Rada, po zasięgnięciu opinii Komitetu Ekonomiczno–Społecznego, może jednomyślnie zdecydować o powierzeniu Komisji zadań wynikających z podejmowania wspólnych działań, zwłaszcza w dziedzinie ubezpieczeń społecznych pracowników migracyjnych wymienionych w artykułach 48–51.

Artykuł 122

W swym rocznym sprawozdaniu dla Parlamentu Europejskiego Komisja poświęci odrębny rozdział poświęcony sytuacji społecznej we Wspólnocie.

Parlament Europejski może zwrócić się do Komisji o przygotowanie sprawozdań szczegółowo poświęconych problemom związanym z sytuacją społeczną.

R o z d z i a ł 2

Europejski Fundusz Socjalny

Artykuł 123

W celu zwiększenia możliwości zatrudnienia pracowników w ramach wspólnego rynku i przyczynienia się w ten sposób do podniesienia poziomu życia, na podstawie poniższych przepisów zostanie utworzony Europejski Fundusz Socjalny, którego zadaniem jest ułatwianie zatrudnienia pracowników i zwiększanie ich geograficznej i zawodowej mobilności wewnątrz Wspólnoty oraz ułatwianie im dostosowywania się do zmian w przemyśle i systemach produkcyjnych, zwłaszcza poprzez szkolenie i readaptację zawodową.

Artykuł 124

Funduszem zarządza Komisja.

W wykonywaniu tego zadania Komisja jest wspomagana przez komitet działający pod przewodnictwem członka Komisji, a składający się z przedstawicieli rządów, związków zawodowych i organizacji pracodawców.

Artykuł 125

Rada, działając zgodnie z procedurą określoną w art. 189 c i po zasięgnięciu opinii Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, podejmuje decyzje wykonawcze dotyczące Europejskiego Funduszu Socjalnego.

R o z d z i a ł 3

Oświata, kształcenie zawodowe i młodzież

Artykuł 126

1. Wspólnota przyczynia się do podnoszenia poziomu oświaty, zachęcając Państwa Członkowskie do współpracy i, jeśli to konieczne, wspierając i uzupełniając ich działalność, jednocześnie całkowicie respektując odpowiedzialność Państw Członkowskich za treści nauczania, organizację systemów oświatowych i ich różnorodność kulturową i językową.

2. Działalność Wspólnoty będzie zmierzać do:

- rozwoju europejskiego wymiaru oświaty, zwłaszcza poprzez nauczanie i rozpowszechnianie języków Państw Członkowskich;
- popierania wymiany studentów i nauczycieli, między innymi poprzez zachęcanie do uznawania na uczelniach dyplomów i okresów studiów;
- wspierania współpracy pomiędzy instytucjami oświatowymi;
- rozwoju wymiany informacji i doświadczeń w kwestiach wspólnych dla systemów oświatowych Państw Członkowskich;
- popieranie rozwoju wymiany młodzieży i wymiany instruktorów społeczno-oświatowych;
- popieranie rozwoju kształcenia zaocznego.

3. Wspólnota i Państwa Członkowskie sprzyjają współpracy z krajami trzecimi i właściwymi organizacjami międzynarodowymi zajmującymi się oświatą, a zwłaszcza z Radą Europy.

4. W celu przyczynienia się do osiągnięcia celów wymienionych w niniejszym artykule, Rada:

- działając zgodnie z procedurą określoną w art. 189 b, po zasięgnięciu opinii Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, stosuje inspirowane działania, z wyłączeniem jakiegokolwiek harmonizacji ustaw i innych przepisów Państw Członkowskich;
- działając kwalifikowaną większością głosów, na wniosek Komisji, uchwała zalecenia.

Artykuł 127

1. Wspólnota realizuje politykę kształcenia zawodowego, wspierającą i uzupełniającą działalność Państw Członkowskich, jednocześnie w pełni respektując odpowiedzialność Państw Członkowskich, jednocześnie w pełni respektuje odpowiedzialność Państw Członkowskich za treści i organizację kształcenia zawodowego.

2. Działalność Wspólnoty będzie zmierzać do:

- ułatwienia przystosowania się do zmian w przemyśle, zwłaszcza poprzez szkolenie i readaptację zawodową;
- podnoszenia poziomu kształcenia zawodowego początkowego i ustawicznego w celu ułatwiania integracji zawodowej i reintegracji na rynku pracy;
- ułatwianie dostępu do kształcenia zawodowego i popieranie mobilności instruktorów i uczniów, zwłaszcza młodzieży;
- inspirowania współpracy w zakresie szkolenia pomiędzy instytucjami oświatowymi lub instytucjami szkolenia zawodowego a przedsiębiorstwami;

- rozwój wymiany informacji i doświadczeń w kwestiach wspólnych dla systemów szkoleniowych Państw Członkowskich.

3. Wspólnota i Państwa Członkowskie sprzyjają współpracy z krajami trzecimi i właściwymi organizacjami międzynarodowymi w zakresie szkolenia zawodowego.

4. Rada, działając zgodnie z procedurą określoną w art. 189c i po zasięgnięciu opinii Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, podejmuje działania na rzecz osiągnięcia celów wymienionych w niniejszym artykule, z wyłączeniem jakiegokolwiek harmonizacji ustaw i innych przepisów Państw Członkowskich.

TYTUŁ IV

KULTURA

Artykuł 128

1. Wspólnota przyczynia się do rozkwitu kultur Państw Członkowskich, respektując ich narodową i regionalną różnorodność, jednocześnie uwypuklając wspólne dziedzictwo kulturowe.

2. Działalność Wspólnoty będzie zmierzać do inspirowania Państwami Członkowskimi i, jeśli to konieczne, wspieranie i uzupełnianie ich działań w następujących dziedzinach:

- podnoszenia poziomu wiedzy oraz upowszechniania kultury i historii europejskich;
- zachowania i ochrony dziedzictwa kulturowego o znaczeniu europejskim;
- niekomercyjnej wymiany kulturalnej;
- twórczości artystycznej i literackiej w tym także audiowizualnej.

3. Wspólnota i Państwa Członkowskie sprzyjają współpracy z krajami trzecimi i właściwymi organizacjami międzynarodowymi w sferze kultury, w szczególności z Radą Europy.

4. W działaniach podejmowanych na podstawie pozostałych postanowień niniejszego Traktatu Wspólnota bierze pod uwagę aspekty kulturalne.

5. W celu przyczyniania się do osiągnięcia zadań wymienionych w niniejszym artykule, Rada:

- działając zgodnie z procedurą określoną w art. 189b i po zasięgnięciu opinii Komitetu Regionów, stosuje działania pobudzające, z wyłączeniem jakiegokolwiek harmonizacji ustaw i innych przepisów Państw Członkowskich. W toku procedur określonych w art. 189b Rada działa jednomyślnie;
- działając jednomyślnie, na wniosek Komisji, uchwała zalecenia.

T Y T U Ł X

OCHRONA ZDROWIA

Artykuł 129

1, Wspólnota działa na rzecz zapewnienia wysokiego poziomu ochrony ludzkiego zdrowia poprzez inspirowanie współpracy pomiędzy Państwami Członkowskimi i, jeśli jest to konieczne, poprzez wspieranie ich działalności.

Działalność Wspólnoty ma na celu zapobieganie chorobom, zwłaszcza wielkim epidemiom, łącznie z uzależnieniem od narkotyków, poprzez wspieranie badań nad nimi i nad ich przenoszeniem, a także poprzez informację i oświatę zdrowotną.

Wymogi ochrony zdrowia stanowią część składową pozostałej polityki Wspólnoty.

2. Państwa Członkowskie, w porozumieniu z Komisją, koordynują swoją politykę i programy w dziedzinach określonych w ust. 1. Komisja, pozostając w ścisłym kontakcie z Państwami Członkowskimi, może podejmować wszelkie inicjatywy użyteczne dla wspierania takiej koordynacji.

3. Wspólnota i Państwa Członkowskie zacieśniają współpracę z krajami trzecimi i właściwymi organizacjami międzynarodowymi w zakresie ochrony zdrowia.

4. W celu przyczynienia się do osiągnięcia zadań wymienionych w niniejszym artykule, Rada:

- działając zgodnie z procedurą określoną w art. 189b, po zasięgnięciu opinii Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu regionów, stosuje działania inspirujące, z wyłączeniem jakiejkolwiek harmonizacji ustaw i innych przepisów Państw Członkowskich;
- działając kwalifikowaną większością, na wniosek Komisji, uchwała zalecenia.

T Y T U Ł X I

OCHRONA KONSUMENTA

Artykuł 129a

1. Wspólnota działa na rzecz osiągania wysokiego poziomu ochrony konsumenta poprzez:

- a) działania podejmowane na podstawie art. 100a w ramach tworzenia rynku wewnętrznego;
- b) działania szczególne, wspierające i uzupełniające politykę realizowaną przez Państwa Członkowskie dla ochrony zdrowia, bezpieczeństwa i interesów

ekonomicznych konsumentów oraz dla ochrony zdrowia, bezpieczeństwa i interesów ekonomicznych konsumentów oraz dla zapewnienia im odpowiedniej informacji.

2. Rada, działając zgodnie z procedurą określoną w art. 189b i po zasięgnięciu opinii Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, podejmuje szczególne działanie określone w ust. 1 pkt b.

3. Działania podjęte na podstawie ust. 1 pkt b nie stoją na przeszkodzie żadnemu Państwu Członkowskiemu w utrzymywaniu lub wprowadzaniu ostrzejszych środków ochronnych. Takie środki muszą być zgodne z niniejszym Traktatem, Komisja winna być informowana o nich.

TYTUŁ XII

INFRASTRUKTURA TRANSEUROPEJSKA

Artykuł 129b

1. Mając na celu przyczynienie się do osiągnięcia celów określonych w artykułach 7a i 130a oraz umożliwienie obywatelom Unii, osobom kierującym gospodarką, regionalnym i lokalnym wspólnotom czerpania pełnych korzyści z ustanowienia obszaru bez granic wewnętrznych, Wspólnota działa na rzecz ustanowienia i rozwoju infrastruktury transeuropejskiej w dziedzinie transportu, telekomunikacji i energetyki.

2. W ramach systemu wolnych i konkurencyjnych rynków działalność Wspólnoty będzie zmierzać do wspierania wzajemnych połączeń i współdziałania operacyjnego infrastruktur krajowych, jak również dostępu do nich. W szczególności bierze ona pod uwagę konieczność połączenia wysp, regionów i peryferyjnych z centralnymi regionami Wspólnoty.

Artykuł 129c

1. W celu realizacji zadań wymienionych w art. 129b, Wspólnota:

- wypracuje wytyczne dotyczące celów, priorytetów i ogólnych kierunków działań przewidzianych w sferze infrastruktury transeuropejskiej; wytyczne te winny wskazywać projekty będące przedmiotem wspólnego zainteresowania;
- podejmuje wszelkie działania, które mogą okazać się konieczne dla współdziałania operacyjnego infrastruktury, zwłaszcza z dziedziny standaryzacji norm technicznych;
- może wspierać wysiłki finansowe Państw Członkowskich na rzecz projektów będących przedmiotem wspólnego zainteresowania, finansowanych przez Państwa Członkowskie, mieszczących się w ramach wytycznych wy-

mienionych w pierwszym akapicie, zwłaszcza poprzez analizę przedsięwzięć, gwarancje kredytowe lub subwencje stopy procentowej; Wspólnota może też współuczestniczyć, poprzez Fundusz Spójności, który winien być ustanowiony nie później niż do 31 grudnia 1993 r. na podstawie art. 130d, finansowaniu szczegółowych projektów w Państwach Członkowskich w dziedzinie infrastruktury transportu.

W działaniach tych Wspólnota bierze pod uwagę potencjalną efektywność ekonomiczną projektów.

2. Państwa Członkowskie, w porozumieniu z Komisją, koordynują między sobą politykę realizowania na płaszczyźnie krajowej, jeśli może ona mieć zasadnicze znaczenie dla osiągnięcia celów określonych w artykule 129b. Komisja, w ścisłej współpracy z państwami członkowskimi, może podejmować wszelkie pozytywne inicjatywy wspierające taką koordynację.

3. Wspólnota może podjąć decyzję o współpracy z krajami trzecimi w celu wspierania projektów będących przedmiotem wspólnego zainteresowania i w celu zapewnienia współdziałania operacyjnego.

Artykuł 129d

Wytyczne wymienione w art. 129c ust. 1 są uchwalane przez Radę, działającą zgodnie z procedurą określoną w art. 189b i po zasięgnięciu opinii Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów.

Wytyczne i projekty będące przedmiotem wspólnego zainteresowania, odnoszące się do terytorium Państwa Członkowskiego, wymagają zgody tego państwa.

Rada, działając zgodnie z procedurą określoną w art. 189c i po zasięgnięciu opinii Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, stosuje inne środki przewidziane w art. 129c ust. 1.

T Y T U Ł X I I I

PRZEMYSŁ

Artykuł 130

1. Wspólnota i Państwa Członkowskie zapewniają istnienie warunków niezbędnych do konkurencyjności przemysłu Wspólnoty.

W tym celu, zgodnie z systemem wolnych i konkurencyjnych rynków, ich działania winny zmierzać do:

- przyspieszania dostosowywania się przemysłu do zmian strukturalnych;

- tworzenia warunków sprzyjających inicjatywom i rozwojowi przedsiębiorczości w całej Wspólnocie, zwłaszcza małych i średnich przedsiębiorstwach;
- tworzenia warunków sprzyjających współpracy pomiędzy przedsiębiorstwami;
- lepszego wykorzystania potencjału przemysłowego polityki innowacyjnej, badań i rozwoju technologii.

2. Państwa Członkowskie, pozostają w łączności z Komisją i koordynują swoją działalność, jeśli jest to konieczne. Komisja może podejmować wszelkie pozytywne inicjatywy na rzecz takiej koordynacji.

3. Wspólnota przyczynia się do osiągania celów określonych w ust. 1 poprzez politykę i działania podejmowane na podstawie innych postanowień niniejszego Traktatu. Rada, działając jednomyślnie, na wniosek Komisji, po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego i Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, może zdecydować o podjęciu konkretnych środków wspomagających działalność Państw Członkowskich w dążeniu do osiągnięcia celów określonych w ustępie 1.

Niniejszy tytuł nie stanowi podstawy do podjęcia przez Wspólnotę jakichkolwiek działań mogących prowadzić do zakłócenia konkurencji.

T Y T U Ł X I V

SPÓJNOŚĆ EKONOMICZNA I SPOŁECZNA

Artykuł 130a

W celu wspierania swojego wszechstronnego harmonijnego rozwoju, Wspólnota podejmuje działania zmierzające do wzmacniania jej spójności ekonomicznej i społecznej.

W szczególności Wspólnota dąży do zmniejszenia różnic w poziomie rozwoju poszczególnych regionów i zmniejszenia zacofania regionów mających najmniej korzystne warunki, włączając regiony rolnicze.

Artykuł 130b

Państwa Członkowskie prowadzą i koordynują swoją politykę gospodarczą w taki sposób, by osiągnąć również cele określone w art. 130a. Przy formułowaniu i realizacji polityki Wspólnoty oraz tworzeniu rynku wewnętrznego winno się uwzględnić cele określone w art. 130a i przyczynić się do ich osiągnięcia. Wspólnota wspomaga również osiąganie tych celów przez działania podejmowane przez fundusze strukturalne (Europejski Fundusz Gwarancji i Ukierunkowania Rolnictwa Sekcja Ukierunkowania, Europejski Fundusz Socjalny, Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego), Europejski Bank Inwestycyjny i inne istniejące instrumenty finansowe.

Komisja składa co trzy lata sprawozdania Parlamentowi Europejskiemu, Radzie, Komitetowi Ekonomiczno-Społecznemu i Komitetowi Regionów z postępu w osiągnięciu spójności ekonomicznej i społecznej oraz ze sposobów w jakich przyczyniły się do tego różne przewidziane w niniejszym artykule. Jeżeli jest to konieczne, sprawozdania mogą zawierać odpowiednie propozycje.

Jeżeli okażą się konieczne działania szczególne poza funduszami, i bez uszczerbku dla środków podjętych w ramach innej polityki Wspólnoty, mogą być podjęte przez Radę, działającą jednomyślnie, na wniosek Komisji, po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego, Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów.

Artykuł 130c

Celem Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego jest pomaganie przy wyrównywaniu dysproporcji regionalnych Wspólnoty poprzez uczestnictwo w rozwoju i w dostosowaniu strukturalnym regionów o niskim stopniu rozwoju oraz w przekształcaniu upadających regionów przemysłowych.

Artykuł 130d

Nie naruszając art. 130c Rada, działając jednomyślnie na wniosek Komisji, po uzyskaniu zgody Parlamentu Europejskiego i po zasięgnięciu opinii Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, określa zadania, cele priorytetowe i organizację funduszy strukturalnych, mogącą prowadzić do grupowania środków finansowych funduszy. Rada, działając zgodnie z tą samą procedurą, określa również dla nich ogólne zasady i przepisy niezbędne do zapewnienia ich skuteczności oraz koordynacji działalności funduszy oraz między nimi istniejącymi instrumentami finansowymi.

Rada, działając zgodnie z tą samą procedurą, ustanowi przed 31 grudnia 1993 r. Fundusz Spójności w celu wnoszenia finansowych wkładów na rzecz realizacji projektów dotyczących środowiska i sieci transeuropejskich w zakresie infrastruktury transportu.

Artykuł 130e

Decyzje wykonawcze dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego podejmuje Rada, działająca zgodnie z procedurą określoną w art. 189c i po zasięgnięciu opinii Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów.

W odniesieniu do Europejskiego Funduszu Gwarancji i Ukierunkowania Rolnictwa – Sekcji Ukierunkowania i Europejskiego Funduszu Socjalnego, nadal mają zastosowanie odpowiednio artykuły 43 i 125.

T Y T U Ł X V

BADANIA I ROZWÓJ TECHNICZNY

Artykuł 130f

1. Celem Wspólnoty jest wzmacnianie podstaw naukowych i technicznych przemysłu Wspólnoty i sprzyjanie rozwojowi jego konkurencyjności na płaszczyźnie międzynarodowej, jednocześnie wspomagając działalność badawczą uznaną za niezbędną na podstawie innych rozdziałów niniejszego Traktatu.;

2. W tym celu Wspólnota na całym swoim obszarze wspomaga przedsiębiorstwa również małe i średnie, ośrodki badawcze i uczelnie, w ich wysiłkach badawczych i rozwijaniu techniki na najwyższym poziomie; wspomaga ich działania w kierunku wzajemnej współpracy, dążąc do umożliwienia tym przedsiębiorstwom pełnego wykorzystania potencjału rynku wewnętrznego, zwłaszcza poprzez udostępnianie krajowych rynków zamówień publicznych, określanie wspólnych norm i usuwanie przeszkód prawnych i fiskalnych stojących na drodze tej współpracy.

3. Wszelkie działania Wspólnoty w zakresie badań i rozwoju technicznego wynikające z niniejszego Traktatu, łącznie z programami wzorcowymi, będą podejmowane i realizowane zgodnie z postanowieniami niniejszego tytułu.

Artykuł 130g

Realizując powyższe cele, wspólnota podejmuje następujące działania uzupełniające działalność Państw Członkowskich:

a) realizowanie programów: badań, rozwoju technologicznego i doświadczałnych poprzez wspieranie współpracy z i między przedsiębiorstwami, ośrodkami badawczymi i szkołami wyższymi;

b) popieranie współpracy w zakresie badań, rozwoju technologicznego i programów wzorcowych między Wspólnotą;

c) rozpowszechnianie i optymalizację wyników działalności w dziedzinie prowadzonych przez Wspólnotę badań;

d) stymulowanie szkolenia i przemieszczania się naukowców we Wspólnocie.

Artykuł 130h

1. Wspólnota i Państwa Członkowskie koordynują swoje działania w zakresie badań i rozwoju, tak by zapewnić wzajemną spójność polityk krajowych z polityką Wspólnoty.

2. W ścisłej współpracy z państwami członkowskimi Komisja może podejmować wszelkie pożyteczne inicjatywy wspierające koordynację wymienioną w ust. 1.

Artykuł 130i

1. Rada, działając zgodnie z procedurą określoną w art. 189b, po zasięgnięciu opinii Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, uchwała wieloletni program ramowy,

obejmujący wszystkie działania Wspólnoty. W ramach procedur wymienionych w art. 189b Rada działa jednomyślnie.

Program ramowy:

- ustala cele naukowo–techniczne, które winny być osiągnięte przez działania przewidziane w artykule 130 g, i określa istotne priorytety;
- wytycza ogólne kierunki tych działań;
- ustala maksymalną, ogólną kwotę i szczegółowe zasady finansowego uczestnictwa Wspólnoty w programie ramowym i stosownie do udziału w poszczególnych rodzajach działalności.

2. Program ramowy jest dostosowywany lub uzupełniany w miarę rozwoju sytuacji.

3. Program ramowy jest realizowany przez szczegółowe programy rozwijane w ramach poszczególnych rodzajów działalności. każdy program szczegółowy określa dokładne zasady jego wprowadzenia, ustala czas jego trwania i przewiduje środki uznawane za konieczne. Suma kwot uznawanych za konieczne, ustalona w programach szczegółowych, nie może przekroczyć ogólnej, maksymalnej kwoty ustalonej dla programu ramowego i każdej działalności.

4. Rada, działając kwalifikowaną większością głosów, na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego i Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, przyjmuje programy szczegółowe.

Artykuł 130j

W celu realizacji wieloletniego programu ramowego Rada:

- ustala zasady udziału w nim przedsiębiorstw, ośrodków badawczych i szkół wyższych;
- ustala zasady rozpowszechniania wyników badań.

Artykuł 130k

Podczas realizacji wieloletniego programu ramowego można postanawiać o ustanowieniu programów uzupełniających, w których wezmą udział tylko niektóre Państwa Członkowskie, zapewniające ich finansowanie, zależnie od ewentualnego udziału Wspólnoty.

Rada uchwała zasady dotyczące programów uzupełniających, w szczególności co do rozpowszechniania wiedzy i dostępu do nich pozostałych Państw Członkowskich.

Artykuł 130l

Podczas realizacji wieloletniego programu ramowego Wspólnota może postanowić, za zgodą zainteresowanych Państw Członkowskich, o jej udziale w progra-

mach badawczo–rozwojowych podjętych przez kilka państw członkowskich, łącznie z uczestnictwem w strukturach tworzonych w celu wykonania tych programów.

Artykuł 130m

Podczas realizacji wieloletniego programu ramowego Wspólnota może postanowić o swojej współpracy z krajami trzecimi i organizacjami międzynarodowymi, w zakresie badań, rozwoju technicznego i technologicznego i prezentowania doświadczeń.

Szczegółowe zasady dotyczące takiej współpracy mogą być przedmiotem umów pomiędzy Wspólnotą i stronami trzecimi, negocjowanych i zawieranych zgodnie z art. 228.

Artykuł 130n

Wspólnota może tworzyć wspólne przedsięwzięcia lub dowolne inne struktury niezbędne do skutecznego realizowania badań, rozwoju technologicznego i programów wzorcowych Wspólnoty.

Artykuł 130o

Rada, działając jednomyślnie, na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego i Komitetu Ekonomiczno–Społecznego, uchwała przepisy, o których mowa w art. 130n.

Rada, działając zgodnie z procedurą określoną w art. 189c i po zasięgnięciu opinii Komitetu Ekonomiczno–Społecznego, uchwała postanowienia wymienione w artykułach 130j do l. Uchwalenie programów uzupełniających wymaga zgody zainteresowanych Państw Członkowskich.

Artykuł 130p

Na początku każdego roku Komisja przesyła sprawozdanie Parlamentowi Europejskiemu i Radzie. Sprawozdanie winno zawierać informacje dotyczące działań w zakresie badań, rozwoju technologicznego i rozpowszechniania rezultatów osiągniętych w roku ubiegłym, a także program pracy na rok bieżący.

Artykuł 130q

[uchylony przez Traktat z Maastricht]

TYTUŁ XVI

ŚRODOWISKO NATURALNE

Artykuł 130r

1. Polityka Wspólnoty dotycząca środowiska naturalnego przyczynia się do osiągnięcia następujących celów:

- zachowania, ochrony i poprawy stanu środowiska naturalnego;
- ochrony zdrowia człowieka;
- rozsądnego i racjonalnego wykorzystywania zasobów naturalnych;
- wspierania, na płaszczyźnie międzynarodowej, działań dotyczących rozwiązywania regionalnych lub światowych problemów środowiska naturalnego.

2. Polityka Wspólnoty dotycząca środowiska naturalnego winna zmierzać do osiągnięcia wysokiego poziomu jego ochrony, z uwzględnieniem różnorodności sytuacji w różnych regionach Wspólnoty. Opiera się na zasadzie przezorności i podejmowania przedsięwzięć zapobiegawczych, przy czym priorytet winny mieć takie, które służą likwidacji szkód w środowisku u źródła oraz na zasadzie pokrywania kosztów przez sprawcę szkód. Wymogi ochrony środowiska muszą być uwzględnione w definiowaniu innych polityk Wspólnoty i przy wprowadzaniu ich w życie.

W tym kontekście działania harmonizujące, które odpowiadają tym wymogom zawierają, gdzie jest to konieczne, klauzulę zabezpieczającą zezwalającą Państwom Członkowskim na podejmowanie środków tymczasowych z powodów pozaekonomicznych, podlegających procedurze kontrolnej Wspólnoty.

3. Wypracowując swoją politykę w zakresie środowiska naturalnego Wspólnota bierze pod uwagę:

- dostępne dane naukowo–techniczne;
- warunki środowiska naturalnego w różnych regionach Wspólnoty;
- potencjalne zyski i koszty działań lub ich zaniechania;
- gospodarczy i społeczny rozwój Wspólnoty jako całości i zważony rozwój jej regionów.

4. W ramach swoich kompetencji Wspólnota i Państwa Członkowskie współpracują z krajami trzecimi i właściwymi organizacjami międzynarodowymi. Ustalenia co do współpracy Wspólnoty mogą być przedmiotem porozumień między Wspólnotą i odnośnymi stronami trzecimi, negocjowanych i zawieranych zgodnie z art. 228.

Poprzedni akapit nie narusza uprawnień Państw Członkowskich do prowadzenia negocjacji w ramach organów międzynarodowych i zawierania umów międzynarodowych.

Artykuł 130s

1. Rada, działając zgodnie z procedurą określoną w art. 189c i po zasięgnięciu opinii Komitetu Ekonomiczno–Społecznego, decyduje, jakie działania mają zostać podjęte przez Wspólnotę dla osiągnięcia celów wymienionych w art. 130r.

2. W drodze wyjątku od procedury podejmowania uchwał, przewidzianej w ust. 1 i nie naruszając art. 100a, działając jednomyślnie, na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego i Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, Rada ustala:

- przepisy głównie natury fiskalnej;
- środki dotyczące planowania przestrzennego miast i wsi oraz użytkowania gruntów, wyłączając kwestie zarządzania odpadami i działania o charakterze ogólnym oraz gospodarowanie zasobami wodnymi;
- środki mające istotny wpływ na wybór przez Państwo Członkowskie źródeł energii i ogólną strukturę jego zaopatrzenia w energię.

Rada może, na warunkach ustalonych w poprzednim akapicie, określić te kwestie, wymienione w niniejszym ustępie, w których uchwały muszą być podejmowane kwalifikowaną większością głosów.

3. W pozostałych dziedzinach Rada uchwala programy ogólnych działań, określające cele priorytetowe, działając zgodnie z procedurą określoną w art. 189h i po zasięgnięciu opinii Komitetu Ekonomiczno-Społecznego.

Rada, działając zgodnie z zasadami przewidzianymi w ust. 1 lub ust. 2, zależnie od przypadku, podejmuje środki konieczne do realizacji tych programów.

4. Bez uszczerbku dla niektórych działań o charakterze wspólnotowym Państwa członkowskie finansują i realizują politykę w dziedzinie środowiska naturalnego.

5. Nie naruszając zasady, że płaci sprawca zanieczyszczeń, jeżeli działanie oparte na postanowieniach ust. 1 pociąga koszty, Rada w dokumencie określającym takie działanie umieszcza odpowiednie postanowienia w formie:

- tymczasowego zmniejszenia kosztów i/lub
- wsparcia finansowego z Funduszu Spójności, który zostanie ustanowiony nie później niż do 31 grudnia 1993 r., zgodnie z art. 130d.

Artykuł 130t

Środki ochronne przyjęte zgodnie z art. 130s nie mogą uniemożliwiać żadnemu Państwu Członkowskiemu w stosowaniu lub wprowadzaniu ostrzejszych środków ochronnych. Środki te muszą być zgodne z niniejszym Traktatem. Podjęcie takich środków winno być notyfikowane Komisji.

TYTUŁ XVII

WSPÓŁPRACA W DZIEDZINIE ROZWOJU

Artykuł 130u

1. Polityka Wspólnoty w sferze współpracy w dziedzinie rozwoju winna uzupełniać polityki realizowane przez Państwa Członkowskie i wspierać:

- stały rozwój gospodarczo–społeczny krajów rozwijających się, a w szczególności najmniej rozwinięte wśród nich;
- płynną i stopniową integrację krajów rozwijających się z gospodarką światową;
- walkę z ubóstwem w krajach rozwijających się.

2. Polityka Wspólnoty w tej sferze przyczynia się do osiągnięcia ogólnego celu rozwoju i konsolidacji demokracji, oraz poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności.

3. Wspólnota i Państwa Członkowskie respektują zobowiązania i biorą pod uwagę cele zatwierdzone w ramach Organizacji Narodów Zjednoczonych i innych stosownych organizacji międzynarodowych.

Artykuł 130v

Wspólnota bierze pod uwagę cele ustalone w art. 130 u w prowadzonych przez nią politykach, mogących wywrzeć wpływ na kraje rozwijające się.

Artykuł 130w

1. Z zastrzeżeniem pozostałych postanowień niniejszego Traktatu, Rada, działając zgodnie z procedurą określoną w art. 189c, podejmuje środki konieczne do realizacji celów określonych w art. 130u. Takie środki mogą przyjmować formę wieloletnich programów.

2. Europejski Bank Inwestycyjny bierze udział, na warunkach ustalonych w jego Statucie, w realizacji środków określonych w ust. 1.

3. Postanowienia niniejszego artykułu nie naruszają współpracy z krajami Afryki, Karaibów i Pacyfiku w ramach Konwencji ACP–WE.

Artykuł 130x

1. Wspólnota i Państwa Członkowskie koordynują swą politykę dotyczącą rozwoju i konsultują się wzajemnie co do swych programów pomocy, także w ramach organizacji międzynarodowych i podczas międzynarodowych konferencji. Mogą one podejmować wspólne działania. Państwa Członkowskie przyczyniają się, jeżeli jest to konieczne, do realizacji programów pomocy Wspólnoty.

2. Komisja może podejmować wszelkie użyteczne inicjatywy wspierające koordynację określoną w ust. 1.

Artykuł 130y

W zakresie swoich odpowiednich kompetencji Wspólnota i Państwa Członkowskie współpracują z krajami trzecimi i właściwymi organizacjami międzynarodowymi. Ustalenia dotyczące współpracy Wspólnoty mogą być przedmiotem porozumień pomiędzy Wspólnotą i stronami trzecimi, negocjowanych i zawieranych zgodnie z art. 228.

Poprzedni ustęp nie narusza uprawnień Państw Członkowskich do prowadzenia negocjacji w ramach organów międzynarodowych i zawierania umów międzynarodowych.

C Z Ę Ś Ć I V

STOWARZYSZENIE KRAJÓW I TERYTORIÓW ZAMORSKICH

Artykuł 131

Państwa Członkowskie zgadzają się stowarzyszyć ze Wspólnotą kraje i terytoria pozaeuropejskie, które utrzymują szczególne stosunki z Belgią, Francją, Włochami, Holandią i Zjednoczonym Królestwem. Te kraje i terytoria (dalej zwane „krajami i terytoriami”) są wymienione w załączniku IV do niniejszego Traktatu.

Celem stowarzyszenia jest popieranie gospodarczego i społecznego rozwoju krajów i terytoriów oraz ustanowienie ścisłych stosunków gospodarczych między nimi i Wspólnotą.

Zgodnie z zasadami określonymi w preambule do niniejszego Traktatu, stowarzyszenie winno przede wszystkim umożliwić wspieranie interesów i dobrobytu mieszkańców tych krajów i terytoriów, w celu doprowadzenia ich do rozwoju gospodarczego, społecznego i kulturalnego, do którego dążą.

Artykuł 132

Cele stowarzyszenia są następujące:

1. Państwa Członkowskie będą stosowały w wymianie handlowej z krajami i terytoriami taki sam system, jaki stosują między sobą na podstawie niniejszego Traktatu;

2. Każdy kraj lub terytorium stosuje w wymianie handlowej z Państwami Członkowskimi oraz innymi krajami europejskimi system, z którym łączą go szczególne stosunki.

3. Państwa Członkowskie uczestniczą w inwestycjach koniecznych dla rozwoju tych krajów i terytoriów;

4. W zakresie inwestycji finansowanych przez Wspólnotę, udział w przetargach i dostawach będzie otwarty na równych zasadach dla wszystkich osób fizycznych i prawnych, które są obywatelami Państwa Członkowskiego albo jednego z krajów i terytoriów;

5. O ile na podstawie art. 136 nie została wprowadzona szczególna regulacja, prawo prowadzenia działalności gospodarczej w stosunkach między Państwami Członkowskimi oraz krajami i terytoriami będzie regulowane przez postanowienia i reguły postępowania określone w rozdziale o swobodzie działalności gospodarczej, z wyłączeniem wszelkich form dyskryminacji.

Artykuł 133

1. Towary przywożone do Państw Członkowskich a pochodzące z krajów i terytoriów, będą korzystać z wszelkich zwolnień celnych, jakie zgodne z postanowieniami niniejszego Traktatu, są wprowadzane stopniowo w obrotach między Państwami Członkowskimi.

2. Przy przywozie do krajów lub terytoriów, cła na towary pochodzące z Państw Członkowskich oraz z innych krajów lub terytoriów będą stopniowo znoszone zgodnie z postanowieniami artykułów 12, 13, 14, 15 i 17.

3. Kraje i terytoria mogą jednakże nakładać cła, które odpowiadają potrzebom ich rozwoju i uprzemysłowienia albo jako cła skarbowe mające na celu zasilanie ich budżetu.

Cła wymienione w poprzednim ustępie będą jednak stopniowo redukowane do poziomu ciał nakładanych na towary pochodzące z Państwa Członkowskiego, z którym dany kraj lub terytorium utrzymuje specjalne stosunki. Stopę i terminy redukcji, przewidzianych niniejszym Traktatem, stosuje się do różnicy między cłem nakładanym na towary importowane z Państwa Członkowskiego, z którym dany kraj lub terytorium utrzymuje szczególne stosunki, a cłem nakładanym na te same towary pochodzące ze Wspólnoty przy wwozie do importującego je kraju lub terytorium.

4. Ust. 2 nie dotyczy tych krajów lub terytoriów, które w chwili wejścia w życie niniejszego Traktatu stosują już taryfy celne oparte na zasadzie niedyskryminacji na podstawie szczególnych zobowiązań międzynarodowych, którymi są związane.

5. Wprowadzenie lub jakakolwiek zmiana ciał nakładanych na towary przywożone krajów i terytoriów nie mogą prowadzić do powstania formalnej lub faktycznej, bezpośredniej lub pośredniej dyskryminacji między towarami przywożonymi z różnych Państw Członkowskich.

Artykuł 134

Jeżeli w wyniku zastosowania art. 133 ust. 1 wysokość ceł na towary pochodzące z państwa trzeciego przy wwozie do danego kraju lub terytorium może spowodować zmianę kierunku obrotów handlowych ze szkodą dla jednego z Państw Członkowskich, to ostatnie może zażądać od Komisji zaproponowania innym Państw Członkowskim wprowadzenia środków niezbędnych do położenia kresu tej sytuacji.

Artykuł 135

Z zastrzeżeniem przepisów dotyczących zdrowia publicznego, bezpieczeństwa i porządku publicznego, swoboda przepływu pracowników z krajów i terytoriów do Państw Członkowskich oraz z Państw Członkowskich do krajów i terytoriów zostanie uregulowana w przyszłości poprzez zawarcie umów; wymagać one będą jednomyślnej zgody wszystkich Państw Członkowskich.

Artykuł 136

Warunki i procedury stowarzyszenia krajów i terytoriów ze Wspólnoty dla pierwszego okresu pięcioletniego, licząc od wejścia w życie niniejszego Traktatu zostaną określone przez umowę wykonawczą.

Przed wygaśnięciem umowy wspomnianej w poprzednim ustępie, Rada działając jednomyślnie uchwali przepisy na dalszy okres, na podstawie uzyskanych doświadczeń oraz zasad w niniejszym Traktacie.

Artykuł 136a

Artykuły 131–136 mają zastosowanie do Grenlandii, z zastrzeżeniem szczególnej regulacji dotyczącej Grenlandii, zawartej w specjalnym protokole o szczególnej regulacji dla Grenlandii, stanowiącym załącznik do niniejszego Traktatu.

C Z Ę Ś Ć V

ORGANY WSPÓLNOTY

TYTUŁ I

PRZEPISY DOTYCZĄCE INSTYTUCJI

Rozdział 1

Instytucje

Sekcja 1 – Parlament Europejski

Artykuł 137

Parlament Europejski składa się z przedstawicieli narodów Państw Członkowskich Wspólnoty; wykonuje on funkcje ustalone w niniejszym Traktacie.

Artykuł 138

1. Przedstawiciele narodów państw tworzących Wspólnotę w Parlamencie Europejskim są wybierani w powszechnych wyborach bezpośrednich.

2. Liczba przedstawicieli wybieranych w poszczególnych państwach jest następująca: Austria – 21, Belgia – 25, Dania – 16, Finlandia – 16, Francja – 87, Grecja – 25, Hiszpania 64, Holandia – 31, Irlandia – 15, Luksemburg 6, Niemcy – 99, Portugalia – 25, Szwecja 22, Włochy – 87, Wielka Brytania – 81.

3. Parlament Europejski przygotowuje projekty powszechnych, bezpośrednich wyborów zgodnie z jednolitą procedurą dla wszystkich Państw Członkowskich.

Rada, działając jednomyślnie, po uzyskaniu zgody Parlamentu Europejskiego, który podejmuje decyzję większością głosów, ustala właściwe przepisy, które są zalecane Państwu Członkowskiemu do przyjęcia zgodnie z postanowieniami konstytucyjnymi.

Artykuł 138a

Partie polityczne na płaszczyźnie europejskiej stanowią istotny czynnik integracyjny wewnątrz Unii. Przyczyniają się one do formowania europejskiej świadomości i wyrażania woli politycznej obywateli Unii.

Artykuł 138b

W zakresie przewidzianym niniejszym Traktatem Parlament Europejski uczestniczy w procesie prowadzącym do uchwalania aktów Wspólnoty, wykonując swoje uprawnienia zgodnie z procedurami określonymi w artykułach 189b i 189c i udzielając zgody lub wyrażając opinie doradcze.

Parlament Europejski, działając większością głosów swoich członków, może zwracać się do Komisji o przedkładanie wszelkich stosownych wniosków dotyczących zagadnień, co do których uważa się, że jest potrzebny akt Wspólnoty w celu realizacji niniejszego Traktatu.

Artykuł 138c

W ramach wykonywania swych funkcji Parlament Europejski, na wniosek jednej czwartej swoich członków, może ustanowić tymczasowy komitet śledczy do badania, bez naruszania uprawnień nadanych niniejszym Traktatem innym instytucjom lub organom ewentualnych wykroczeń lub niewłaściwego funkcjonowania instytucji Wspólnoty, z wyjątkiem przypadków, kiedy powyższe zarzucane fakty są rozpatrywane przez sąd i tak długo, dopóki postępowanie sądowe nie zostanie ukończone.

Tymczasowy komitet śledczy przestaje istnieć z chwilą złożenia sprawozdania.

Szczegółowe przepisy regulujące wykonywanie prawa kontroli są ustalane za wspólnym porozumieniem Parlamentu Europejskiego, Rady i Komisji.

Artykuł 138d

Wszyscy obywatele Unii i wszystkie osoby fizyczne lub prawne, zamieszkałe lub posiadające swoją siedzibę statutową w państwie członkowskim, mają prawo zgłaszania, pojedynczo lub razem z innymi obywatelami lub osobami, petycji do Parlamentu Europejskiego w sprawach objętych zakresem działalności Wspólnoty i dotyczących ich bezpośrednio.

Artykuł 138e

1. Parlament Europejski mianuje Rzecznika Praw Obywatelskich (Ombudsmana) wyposażonego w prawo przyjmowania skarg od wszystkich obywateli Unii lub osób fizycznych i prawnych mieszkających lub posiadających swoją siedzibę statutową w Państwie Członkowskim, które dotyczą przypadków niewłaściwego zarządzania działaniami instytucji lub organów Wspólnoty, z wyjątkiem Trybunału Sprawiedliwości i Sądu Pierwszej Instancji pełniących swoje funkcje sędownicze.

Zgodnie ze swoimi obowiązkami Rzecznik Praw Obywatelskich przeprowadza dochodzenie, które uważa za uzasadnione, z własnej inicjatywy lub na podstawie skarg przedstawionych mu bezpośrednio lub przez posła Parlamentu Europejskiego, z wyjątkiem przypadków, gdy domniemane fakty są lub były przedmiotem postępowania sądowego. Jeżeli Rzecznik Praw Obywatelskich stwierdza przypadek niewłaściwego zarządzania działaniami, zwraca się w tej sprawie do danej instytucji, która w ciągu trzech miesięcy informuje go o swoim stanowisku. Następnie Rzecznik Praw Obywatelskich przedstawia sprawozdanie Parlamentowi Europejskiemu i zainteresowanej instytucji. Osoba, która skierowała skargę jest informowana o wyniku powyższego dochodzenia.

Rzecznik Praw Obywatelskich przedstawia Parlamentowi Europejskiemu roczne sprawozdanie z rezultatów przeprowadzanych przez niego dochodzeń.

2. Rzecznik Praw Obywatelskich jest mianowany po każdych wyborach do Parlamentu Europejskiego na okres jego kadencji. Rzecznik może być mianowany na kolejną kadencję.

Rzecznik Praw Obywatelskich może zostać odwołany przez Trybunał Sprawiedliwości na wniosek Parlamentu Europejskiego, jeżeli przestał spełniać już warunki niezbędne do wykonywania jego funkcji lub jeżeli dopuścił się poważnego uchybienia.

3. Rzecznik Praw Obywatelskich jest całkowicie niezależny w wykonywaniu swych funkcji. W trakcie wykonywania nie powinien on zwracać się o instrukcje ani też nie przyjmować instrukcji od nikogo. Rzecznik Praw Obywatelskich nie

może, w trakcie swojej kadencji, podejmować żadnej innej działalności zawodowej, odpłatnej lub nieodpłatnej.

4. Parlament Europejski, po uzyskaniu opinii Komisji oraz za zgodą Rady, działając kwalifikowaną większością głosów, ustala przepisy i ogólne zasady regulujące wykonywanie obowiązków Rzecznika Praw Obywatelskich.

Artykuł 139

Parlament Europejski odbywa coroczną sesję. Zbiera się z mocy prawa w drugi wtorek marca.

Na żądanie większości członków, lub na wniosek Rady lub Komisji, Parlament Europejski może zebrać się na sesji nadzwyczajnej.

Artykuł 140

Parlament Europejski wybiera spośród swych członków Przewodniczącego i Prezydium.

Członkowie Komisji mogą brać udział we wszystkich posiedzeniach Parlamentu Europejskiego i muszą być na ich żądanie wysłuchani w imieniu Komisji.

Komisja odpowiada ustnie lub pisemnie na każde pytanie postawione przez Parlament Europejski lub jego członków.

Rada będzie wysłuchana przez Parlament Europejski z zachowaniem warunków ustalonych w regulaminie wewnętrznym.

Artykuł 141

O ile niniejszy Traktat nie stanowi inaczej, Parlament Europejski podejmuje uchwały bezwzględną większością oddanych głosów.

Regulamin Parlamentu Europejskiego określa wymogi quorum.

Artykuł 142

Parlament Europejski uchwali regulamin jego obrad większością głosów jego członków.

Dokumenty Parlamentu Europejskiego są publikowane zgodnie z zasadami określonymi w tym regulaminie.

Artykuł 143

Parlament Europejski odbywa dyskusję na publicznym posiedzeniu nad ogólnym corocznym sprawozdaniem przedstawionym mu przez Komisję.

Artykuł 144

Jeżeli zostanie zgłoszony wniosek o uchwalenie wotum nieufności dla Komisji ze względu na jej działalność, Parlament Europejski może wypowiedzieć się w tej kwestii w głosowaniu jawnym nie wcześniej niż 3 dni po jego zgłoszeniu.

Jeżeli wniosek o wotum nieufności zostanie uchwalony większością 2/3 głosów w obecności ponad połowy członków Zgromadzenia, członkowie wszyscy Komisji podają się do dymisji. Załatwiają oni sprawy bieżące do czasu zastąpienia ich zgodnie z art. 158. W takim przypadku mandat członków Komisji mianowanych na ich miejsce wygasa z dniem, w którym wygasłby mandat członków Komisji ustępującej w całości.

Sekcja II – Rada

Artykuł 145

Dla zapewnienia realizacji celów określonych w niniejszym Traktacie i zgodnie z jego postanowieniami Rada:

- koordynuje ogólną politykę gospodarczą Państw Członkowskich;
- posiada kompetencję podejmowania uchwał;
- przekazuje Komisji poprzez przyjmowane przez siebie akty prawne kompetencje do ich wykonywania. Rada może określić sposoby wykonywania tych uprawnień. Rada może zastrzec sobie ponadto w sytuacjach szczególnych kompetencję samodzielnego sprawowania kompetencji wykonawczych. Procedura ta musi być zgodna z zasadami i przepisami określonymi wcześniej przez Radę, działającą jednomyślnie na wniosek Komisji po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego.

Artykuł 146

Rada składa się z przedstawicieli każdego Państwa Członkowskiego szczebla ministerialnego, upoważnionych do zaciągania zobowiązań w imieniu rządu tego Państwa Członkowskiego.

Urząd Przewodniczącego jest sprawowany kolejno przez każde Państwo Członkowskie Rady, przez sześć miesięcy, w następującej kolejności:

- przez pierwszy cykl sześciu lat: Belgia, Dania, Niemcy, Grecja, Hiszpania, Francja, Irlandia, Włochy, Luksemburg, Holandia, Portugalia, Wielka Brytania;
- przez następny cykl sześciu lat: Dania, Belgia, Grecja, Niemcy, Francja, Hiszpania, Włochy, Irlandia, Holandia, Luksemburg, Wielka Brytania, Portugalia .

7 W związku z przystąpieniem Austrii, Finlandii i Szwecji do UE z dniem 1.01.1995r. Rada ustaliła nową kolejność sprawowania urzędu Przewodniczącego, a mianowicie: Francja, Hiszpania, Włochy, Finlandia, Holandia, Luksemburg, Wielka Brytania, Austria, Niemcy, Finlandia, Portugalia, Francja, Szwecja, Belgia, Hiszpania, Dania, Grecja.

Artykuł 148

1. O ile niniejszy Traktat nie stanowi inaczej, Rada podejmuje uchwałę większością głosów swych członków.

2. Jeżeli dla podjęcia uchwały wymagana jest kwalifikowana większość poszczególnych członków Rady, przysługuje następująca liczba głosów:

Austria	4
Belgia.....	5
Dania.....	3
Finlandia.....	3
Francja	10
Hiszpania	8
Holandia	5
Grecja	5
Irlandia.....	3
Niemcy	10
Luksemburg	2
Portugalia.....	5
Szwecja.....	4
Wielka Brytania.....	10
Włochy	10

Akty są uchwalone, jeżeli uzyskały co najmniej:

- 62 głosy za, jeżeli zgodnie z niniejszym Traktatem uchwalenie aktu następuje na wniosek Komisji;
- 62 głosy za, oddane przez przedstawicieli co najmniej dziesięciu państw, w innych przypadkach.

3. Wstrzymanie się od głosu członków obecnych lub reprezentowanych przez innych członków nie stanowią przeszkody przy podjęciu uchwały wymagającej jednomyślności.

Artykuł 149

[uchylony]

Artykuł 150

W głosowaniu każdy członek może prezentować co najwyżej jednego z pozostałych członków Rady.

Artykuł 151

1. Komitet składający się ze stałych przedstawicieli Państw Członkowskich odpowiada za przygotowanie prac Rady i wykonywanie zadań przydzielonych mu przez Radę.

2. Radę wspomaga Sekretariat Generalny, kierowany przez Sekretarza Generalnego. Sekretarza mianuje Rada, działając jednomyślnie.

Rada określa organizację Sekretariatu Generalnego.

3. Rada przyjmuje swój regulamin wewnętrzny.

Artykuł 152

Rada może zażądać od Komisji podjęcia wszelkich działań, jakie uzna za niezbędne w celu osiągnięcia wspólnych celów i przedstawienia jej wszelkich stosownych propozycji.

Artykuł 153

Rada, po zajęciu stanowiska przez Komisję, określi status prawny komitetów przewidzianych w niniejszym Traktacie.

Artykuł 154

Rada ustala kwalifikowaną większością głosów uposażenia, dodatki i emerytury Przewodniczącego i członków Komisji oraz sędziów, rzeczników generalnych i Sekretarza Trybunału Sprawiedliwości. Ustala ona także, kwalifikowaną większością głosów, wszelkie należności płatne zamiast wynagrodzenia.

Sekcja III – Komisja

Artykuł 155

W celu zapewnienia funkcjonowania i rozwoju wspólnego rynku, Komisja spełnia następujące zadania:

- czuwa nad stosowaniem postanowień niniejszego Traktatu, jak również uchwał podjętych przez instytucje na jego podstawie;
- udziela zaleceń i opinii w sprawach określonych w niniejszym Traktacie, o ile Traktat wyraźnie przewiduje taką możliwość albo jeżeli Komisja uważa to za niezbędne;

ma własne kompetencje decyzyjne i współuczestniczy w wypracowywaniu działań Rady i Parlamentu Europejskiego;

- wypełnia zadania przekazane jej przez Radę w zakresie wykonywania przepisów przez nią ustanowionych.

Artykuł 156

Komisja publikuje corocznie, nie później niż na miesiąc przed otwarciem sesji Parlamentu Europejskiego, ogólne sprawozdanie z działalności Wspólnot.

Artykuł 157

1. Komisja składa się z 20 członków, wybieranych ze względu na ich ogólne kwalifikacje i których niezależność nie budzi wątpliwości.

Liczbą członków Komisji może zostać zmieniona przez Radę, działającą jednomyślnie.

Członkami Komisji mogą zostać wyłącznie obywatele Państw Członkowskich.

W skład Komisji musi wchodzić przynajmniej po jednym obywatelu Państwa Członkowskiego, nie może jednak do niej wchodzić więcej niż dwóch członków posiadających obywatelstwo tego samego państwa.

2. Członkowie Komisji, w ogólnym interesie Wspólnoty, są całkowicie niezależni w wykonywaniu swoich obowiązków.

Podczas wykonywania tych obowiązków nie mogą oni starać się o instrukcję ani też przyjmować instrukcji od żadnego rządu lub innego organu. Powstrzymują się od wszelkich czynności nie dających się pogodzić z ich obowiązkami. Wszystkie Państwa Członkowskie zobowiązują się respektować tę zasadę i nie wpływać na członków Komisji podczas wykonywania ich zadań.

Członkowie Komisji nie mogą, w trakcie swojej kadencji, podejmować żadnej innej działalności zawodowej, odpłatnej ani nieodpłatnej. Obejmując swoje funkcje składają oni uroczyste przyrzeczenie, że zarówno w trakcie, jak i po upływie kadencji będą respektować wynikające z nich zobowiązania, a zwłaszcza obowiązków uczciwego i rozważnego przyjmowania, po upływie kadencji, pewnych funkcji i korzyści. W razie naruszenia tych zobowiązań Trybunał Sprawiedliwości, na wniosek Rady lub Komisji, może orzec, zależnie od okoliczności, o dymisji danego członka, zgodnie z art. 160, lub pozbawieniu go prawa do emerytury lub innych podobnych korzyści.

Artykuł 158

1. Członkowie Komisji są mianowani na okres pięciu lat, zgodnie z procedurą określoną w ust. 2, z zastrzeżeniem art. 144, jeśli istnieje taka potrzeba.

Ich mandat jest odnawialny.

2. Rządy państw członkowskich wyznaczają za wspólną zgodą, po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego, osobę, którą zamierzają powołać na stanowisko Przewodniczącego Komisji.

Rządy Państw Członkowskich, po zasięgnięciu opinii kandydata na Przewodniczącego, wyznaczają pozostałe osoby, które zamierzają powołać na stanowisko członków Komisji.

Przewodniczący i pozostali członkowie Komisji, wyznaczeni w ten sposób, podlegają łącznie zatwierdzeniu przez Parlament Europejski. Po zatwierdzeniu przez Parlament Europejski Przewodniczący i pozostali członkowie Komisji zostają mianowani za wspólną zgodą rządów Państw Członkowskich.

3. Ustępu 1 i 2 stosują się po raz pierwszy do Przewodniczącego i pozostałych członków Komisji, których kadencja rozpocznie się 7 stycznia 1995 r.

Przewodniczący i pozostali członkowie Komisji, rozpoczynający kadencję 7 stycznia 1993 r., zostają mianowani za wspólną zgodą rządów Państw Członkowskich. Ich kadencja upływa 6 stycznia 1995 r.

Artykuł 159

Oprócz normalnej rotacji lub śmierci członek Komisji kończy pełnienie swej funkcji z chwilą rezygnacji lub dymisji z urzędu.

Tak powstały vacat zajmuje, do końca trwającej kadencji, nowy członek, mianowany za wspólną zgodą rządów Państw Członkowskich. Rada, działając jednomyślnie, może zdecydować, że vacat nie musi być obsadzony.

W przypadku rezygnacji, dymisji z urzędu lub śmierci, stanowisko Przewodniczącego jest obsadzone na pozostały okres danej kadencji. Przy obsadzaniu stanowiska Przewodniczącego stosuje się procedurę określoną w art. 158 ust. 2.

Z wyjątkiem przypadków dymisji z urzędu zgodnie z art. 160, członkowie Komisji pełnią swoje funkcje do chwili ich zastąpienia przez nowych członków.

Artykuł 160

Jeżeli którykolwiek z członków Komisji przestał spełniać warunki konieczne do wykonywania swoich obowiązków lub dopuścił się poważnego uchybienia, Trybunał Sprawiedliwości, na wniosek Rady lub Komisji, może go odwołać.

Artykuł 161

Komisja może mianować jednego lub dwóch wiceprzewodniczących spośród swoich członków.

Artykuł 162

1. Rada i Komisja konsultują się wzajemnie i ustalają wspólnie metody współpracy.

2. Komisja uchwała swój regulamin wewnętrzny w celu zapewnienia, aby zarówno ona, jak i podległe jej organy działały zgodnie z postanowieniami niniejszego Traktatu. Zapewni ona opublikowanie tego regulaminu.

Artykuł 163

Komisja działa na zasadzie większości jej członków, przewidzianych w art. 157.

Posiedzenie Komisji jest prawomocne tylko wówczas, gdy jest obecna liczba członków określona w jej regulaminie wewnętrznym.

Sekcja IV – Trybunał Sprawiedliwości

Artykuł 164

Trybunał Sprawiedliwości zapewnia przestrzeganie prawa przy wykładni i stosowaniu niniejszego Traktatu.

Artykuł 165

Trybunał Sprawiedliwości składa się z piętnastu sędziów.

Trybunał Sprawiedliwości orzeka na sesjach plenarnych. Może jednakże tworzyć izby, składające się z trzech lub pięciu sędziów, dla prowadzenia określonych czynności przygotowawczych lub do orzekania pewnych spraw, zgodnie z zasadami określonymi dla tych celów.

Trybunał Sprawiedliwości obraduje na sesjach plenarnych, jeżeli żąda tego Państwo Członkowskie lub instytucje Wspólnoty będące stroną w postępowaniu.

Na wniosek Trybunału Sprawiedliwości Rada może jednomyślnie zdecydować o zwiększeniu liczby sędziów i wprowadzić konieczne zmiany do ustępów 2 i 3 tego artykułu oraz do ust. 2 art. 167.

Artykuł 166

Trybunał w swej działalności jest wspierany przez dziewięciu rzeczników generalnych.

Zadaniem rzecznika generalnego jest publiczne przedstawianie – w sposób całkowicie bezstronny i niezależny – umotywowanych opinii na temat spraw rozpatrywanych przez Trybunał Sprawiedliwości, w celu wspierania Trybunału przy wykonywaniu zadań określonych w art. 164.

Na wniosek Trybunału Sprawiedliwości Rada, działając jednomyślnie może zdecydować o zwiększeniu liczby rzeczników i wprowadzić niezbędne zmiany do ust. 3 art. 167.

Artykuł 167

Sędziowie i rzecznicy generalni są powoływani spośród osób, które dają pełne gwarancje niezależności, spełniają w swym państwie warunki wymagane dla powołania na najwyższe stanowiska w sądownictwie lub są powszechnie uznany-

mi specjalistami w zakresie prawa; są oni powoływani przez rządy Państw Członkowskich za ich wspólną zgodą na okres sześciu lat.

Co trzy lata skład sędziów ulega częściowemu odnowieniu; na przemian 8 i 7 sędziów.

Co trzy lata skład rzeczników generalnych ulega odnowieniu; na przemian 5 i 4 rzeczników.

Ustępujący sędziowie i rzecznicy generalni mogą być powoływani na kolejne kadencje.

Sędziowie wybierają spośród siebie Prezesa Trybunału na okres trzech lat. Mandat Prezesa może być odnowiony.

Artykuł 168

Trybunał Sprawiedliwości powołuje swego Sekretarza i określa jego pozycję.

Artykuł 168a

1. Przy Trybunale Sprawiedliwości ustanawia się Sąd Pierwszej Instancji, właściwy dla rozpatrywania i orzekania w pierwszej instancji zgodnie z zasadami ustalonymi w statucie, w zakresie niektórych kategorii spraw określonych w warunkach przewidzianych w ust. 2; od orzeczeń Sądu istnieje prawo odwołania się do Trybunału Sprawiedliwości, wyłącznie w kwestiach prawnych i zgodnie z postanowieniami Statutu. Do kompetencji Sądu Pierwszej Instancji nie należy rozpatrywanie i orzekanie w sprawach wniesionych o wydanie orzeczenia wstępnego na podstawie art. 177.

2. Na wniosek Trybunału Sprawiedliwości i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego i Komisji Rada, działając jednomyślnie, określa rodzaje spraw wymienione w ust. 1 oraz skład Sądu Pierwszej Instancji oraz przyjmuje konieczne zmiany i postanowienia dodatkowe do Statutu Trybunału Sprawiedliwości. Jeśli Rada postanowi inaczej, postanowienia niniejszego Traktatu dotyczące Trybunału Sprawiedliwości, a zwłaszcza postanowienia protokołu w sprawie Statutu Trybunału Sprawiedliwości, stosują się do Sądu Pierwszej Instancji.

3. Członkowie Sądu Pierwszej Instancji są wybierani spośród osób, które dają pełną gwarancję bezstronności i spełniają warunki do pełnienia funkcji sędziowskich; są mianowani przez rządy Państw Członkowskich za wspólną ich zgodą na okres sześciu lat. Skład sądu co trzy lata podlega częściowej wymianie. Członkowie, którym skończyła się kadencja mogą być ponownie wybrani.

4. Sąd Pierwszej Instancji uchwali swój regulamin wewnętrzny w porozumieniu z Trybunałem Sprawiedliwości. Wymaga on zatwierdzenia przez Radę działającą na zasadzie jednomyślności.

Artykuł 169

Jeżeli Komisja uzna, że dane Państwo Członkowskie nie wypełniło zobowiązań wynikających z niniejszego Traktatu, wydaje ona umotywowaną opinię w

tej sprawie po uprzednim umożliwieniu temu państwu przedstawienia swego stanowiska.

Jeżeli dane państwo nie zastosuje się do opinii w terminie określonym przez Komisję, kieruje ona sprawę do Trybunału Sprawiedliwości.

Artykuł 170

Każde Państwo Członkowskie może wnieść sprawę do Trybunału Sprawiedliwości, jeżeli jest zdania, że inne Państwo Członkowskie nie wywiązuje się ze zobowiązań wynikających z niniejszego Traktatu.

Zanim jakiegokolwiek Państwo Członkowskie wnieśli skargę przeciwko innemu Państwu Członkowskiemu o niewywiązywanie się ze zobowiązań wynikających z Traktatu, powinno ono przedstawić sprawę Komisji.

Komisja wydaje w tej sprawie umotywowaną opinię po uprzednim umożliwieniu zainteresowanemu Państwu możliwości pisemnego i ustnego wypowiedzenia się na ten temat.

Jeżeli Komisja nie zajmie stanowiska w terminie trzech miesięcy od przedstawienia jej sprawy, sprawa może zostać skierowana do Trybunału Sprawiedliwości.

Artykuł 171

1. Jeżeli Trybunał Sprawiedliwości stwierdza, że Państwo Członkowskie nie wypełnia zobowiązania wynikającego z niniejszego Traktatu, państwo to jest obowiązane podjąć konieczne działania celem wykonania orzeczenia Trybunału zbędnych do zastosowania się do orzeczenia Trybunału w terminie ustalonym przez Komisję, ta może wnieść sprawę do Trybunału Sprawiedliwości. Określa ona wówczas wysokość ryczałtu lub kary pieniężnej, którą ma zapłacić dane Państwo Członkowskie.

Jeżeli Trybunał Sprawiedliwości stwierdza, że dane Państwo Członkowskie nie zastosowało się do jego orzeczenia, może nałożyć na nie ryczałt lub karę pieniężną.

Niniejsza procedura nie narusza art. 170.

Artykuł 172

Rozporządzenia wydane wspólnie przez Parlament Europejski i Radę lub przez Radę, zgodnie z postanowieniami niniejszego Traktatu, mogą przyznawać Trybunałowi Sprawiedliwości pełną jurysdykcję w zakresie sankcji przewidzianych tymi rozporządzeniami.

Artykuł 173

Trybunał Sprawiedliwości kontroluje zgodność z prawem aktów przyjętych wspólnie przez Parlament Europejski i Radę, aktów Rady, Komisji i EBC innych niż zalecenia i opinie, oraz aktów Parlamentu Europejskiego o skutkach prawnych w stosunku do stron trzecich.

W związku z tym posiada kompetencje w sprawach wniesionych przez Państwo Członkowskie, Radę lub Komisję, z powodu niekompetencji, naruszenia istotnego wymogu proceduralnego, naruszenia niniejszego Traktatu lub jakiegokolwiek przepisu prawa co do jego stosowania, bądź z powodu nadużycia władzy.

Trybunał jest właściwy, na tych samych zasadach, w sprawach wniesionych przez Parlament Europejski i EBC w celu ochrony ich uprawnień.

Każda osoba fizyczna lub prawna, na tych samych zasadach, może wszcząć postępowanie przeciwko decyzji, której jest adresatem, lub przeciwko rozstrzygnięciu, które pomimo iż jest w formie rozporządzenia lub decyzji skierowanej do innej osoby, dotyczy jej bezpośrednio i osobiście.

Postępowanie przewidziane niniejszym artykułem wszczyna się w ciągu dwóch miesięcy od dnia publikacji tego aktu lub zawiadomienia o nim powoda, bądź też w przypadku jego nieobecności od dnia, w którym stało mu się to wiadomym.

Artykuł 174

Jeżeli skarga jest zasadna, Trybunał Sprawiedliwości stwierdza zaskarżony akt jako nieważny i niebyły.

Jeżeli Trybunał Sprawiedliwości stwierdza nieważność rozporządzenia, które z jego skutków może uznać za niezbędne określić, należy traktować jako pozostające w mocy.

Artykuł 175

Jeżeli Parlament Europejski, Rada lub Komisja nie podejmą uchwały, naruszając niniejszy Traktat, Państwa Członkowskie lub inne organy Wspólnoty mogą wystąpić do Trybunału Sprawiedliwości z powództwem o stwierdzenie takiego naruszenia Traktatu.

Skarga ta jest dopuszczalna tylko wtedy, gdy dany organ został uprzednio wezwany do działania. Jeżeli w ciągu dwóch miesięcy od tego wezwania nie zajął on stanowiska, skarga może być wniesiona w ciągu następnych dwóch miesięcy.

Każda osoba fizyczna lub prawna może na warunkach określonych w powyższych ustępach wnieść skargę do Trybunału Sprawiedliwości, że organ Wspólnoty nie przesłał jej skierowanego do niej aktu innego niż zalecenie lub opinia.

Trybunał Sprawiedliwości ma jurysdykcję, na tych samych zasadach, w sprawach wniesionych przez EBC w ramach jego kompetencji oraz w sprawach wszczętych przeciwko niemu.

Artykuł 176

Organ lub organy, których akt został uznany za nieważny lub niepodjęcie go przez nie zostało orzeczone jako niezgodne z niniejszym Traktatem, zobowiązane są do podjęcia działań określonych w orzeczeniu Trybunału.

Zobowiązanie to nie narusza innych zobowiązań, wynikających z zastosowania art. 215 ust. 2.

Artykuł ten ma zastosowanie także do EBC.

Artykuł 177

Trybunał Sprawiedliwości jest właściwy do wydawania orzeczeń wstępnych dotyczących:

- a) wykładni niniejszego Traktatu;
- b) ważności i wykładni aktów instytucji Wspólnoty oraz EBC;
- c) wykładni statutów organów utworzonych przez Radę, o ile statuty te przewidują taką możliwość.

Jeżeli taka kwestia zostaje podniesiona przed organem sądowym państwa i jeżeli organ ten uzna, że do wydania orzeczenia w tej kwestii niezbędna jest decyzja, sąd taki może przedstawić ją do rozstrzygnięcia Trybunałowi Sprawiedliwości.

Jeżeli kwestia taka zostanie podniesiona w postępowaniu toczącym się przed sądem krajowym, od którego rozstrzygnięcia prawo wewnętrzne nie przewiduje odwołania, taki sąd zobowiązany jest do przedstawienia jej Trybunałowi Sprawiedliwości.

Artykuł 178

Trybunał Sprawiedliwości jest właściwy do rozstrzygania sporów o odszkodowanie za szkody wymienione w art. 215 ust. 2.

Artykuł 179

Trybunał Sprawiedliwości jest właściwy do rozstrzygania wszelkich sporów między Wspólnotą i jej funkcjonariuszami w granicach i z zachowaniem warunków określonych w regulaminie dotyczących lub wynikających z warunków zatrudnienia funkcjonariuszy.

Artykuł 180

Trybunał Sprawiedliwości jest właściwy do rozstrzygania sporów dotyczących:

- a) wykonywania zobowiązań Państw Członkowskich wynikających ze Statutu Europejskiego Banku Inwestycyjnego. Rada Zarządzająca Banku posiada w tym zakresie uprawnienia nadane Komisji na mocy art. 169;
- b) działań Rady Nadzorczej Europejskiego Banku Inwestycyjnego. Każde Państwo Członkowskie, Komisja i Rada Dyrektorów Banku może wnieść w tym zakresie powództwo w trybie art. 173;

c) działań Rady Dyrektorów Europejskiego Banku Inwestycyjnego, przeciwko tym działaniom może być wszczęte postępowanie wyłącznie przez Państwo Członkowskie lub przez Komisję i wyłącznie w sprawie naruszenia przepisów proceduralnych art. 21 ust. 2, 5, 6 i 7 statutu Banku.

d) wywiązywania się przez narodowe banki centralne ze zobowiązań wynikających z niniejszego Traktatu i Statutu ESBC. W tym względzie Rada EBC posiada uprawnienia przyznane Komisji w stosunku do Państw Członkowskich przez art. 169. Jeżeli Trybunał Sprawiedliwości stwierdzi, że narodowy bank centralny nie wywiązał się z jednego ze zobowiązań wynikających z niniejszego Traktatu, bank ten obowiązany jest podjąć niezbędne działania w celu zastosowania się do orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości.

Artykuł 181

Trybunał Sprawiedliwości jest właściwy do orzekania sporów objętych klauzulą arbitrażową zawartą w umowach prawa publicznego lub prywatnoprawnych, zawartych przez Wspólnotę lub w jej imieniu.

Artykuł 182

Trybunał Sprawiedliwości jest właściwy dla orzekania we wszelkiego rodzaju sporach dotyczących spraw będących przedmiotem niniejszego Traktatu, jeżeli spór taki został mu przekazany na mocy specjalnej umowy o arbitraż.

Artykuł 183

Z zastrzeżeniem kompetencji przyznanych Trybunałowi Sprawiedliwości przez niniejszy Traktat, spory, których stroną jest Wspólnota, nie będą tylko z tego powodu wyłączone spod jurysdykcji sądów lub trybunałów Państw Członkowskich.

Artykuł 184

Pomimo upływu terminu określonego w art. 173 ust. 5 każda strona, w postępowaniu dotyczącym rozporządzenia przyjętego wspólnie przez Parlament Europejski i Radę lub rozporządzenia Rady, Komisji lub EBC, może powoływać się na podstawy wymienione w art. 173 ust. 2 celem wykazania przed Trybunałem Sprawiedliwości niewykonalności tego rozporządzenia.

Artykuł 185

Skarga wniesiona przed Trybunał Sprawiedliwości nie powoduje zawieszenia aktu. Trybunał Sprawiedliwości może jednak – o ile uzna, że okoliczności tego wymagają – nakazać zawieszenie stosowania kwestionowanego aktu.

Artykuł 186

Trybunał Sprawiedliwości może we wszystkich rozpatrywanych sprawach zarządzić środki tymczasowe.

Artykuł 187

Orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości mają tytuł wykonawczy na warunkach określonych w art. 192.

Artykuł 188

Statut Trybunału Sprawiedliwości ustalony jest w odrębnym protokole.

Rada, działając jednomyślnie na wniosek Trybunału Sprawiedliwości i po konsultacji z Komisją i Parlamentem Europejskim, może wprowadzać poprawki do Tytułu III Statutu.

Trybunał Sprawiedliwości uchwali swój regulamin wewnętrzny. Będzie on wymagalą jednomyślnego zatwierdzenia przez Radę.

Wspiera on Parlament Europejski i Radę w wykonywaniu ich uprawnień kontrolnych w zakresie realizacji budżetu.

Sekcja V – Trybunał Obrachunkowy

Artykuł 188a

Trybunał Obrachunkowy kontroluje rachunki.

Artykuł 188b

1. Trybunał Obrachunkowy składa się z 15 członków.

2. Członkowie Trybunału Obrachunkowego wybierani są spośród osób, które w swoich krajach wchodzi lub wchodziły w skład zewnętrznych organów kontroli lub posiadają szczególne kwalifikacje do piastowania tego stanowiska. Ich niezależność nie może ulegać wątpliwości.

3. Członkowie Trybunału Obrachunkowego są mianowani na okres sześciu lat przez Radę, działającą jednomyślnie, po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego.

Po dokonaniu pierwszych mianowań, czterej członkowie Trybunału Obrachunkowego wybrani w drodze losowania, otrzymują jednak mandat jedynie na cztery lata.

Członkowie Trybunału Obrachunkowego mogą zostać mianowani na kolejne kadencje.

Wybierają oni spośród swego grona Prezesa Trybunału Obrachunkowego na okres trzech lat. Prezes może zostać wybrany na kolejne kadencje.

4. W ogólnym interesie Wspólnoty członkowie Trybunału Obrachunkowego są całkowicie niezależni podczas wykonywania swych obowiązków.

Przy wykonywaniu swoich obowiązków nie mogą oni zabiegać o instrukcje ani przyjmować instrukcji od żadnego rządu lub organu. Powstrzymują się od jakichkolwiek czynności niezgodnych z ich obowiązkami.

5. Członkowie Trybunału Obrachunkowego nie mogą w czasie swojej kadencji podejmować żadnej innej działalności zawodowej, odpłatnej ani nieodpłatnej. Obejmując swoje funkcje składają uroczyste przyrzeczenie, że zarówno w trakcie, jak i po upływie kadencji będą respektować wynikające z nich zobowiązania, a zwłaszcza obowiązek uczciwego i rozsądnego przyjmowania, po upływie kadencji, pewnych funkcji czy korzyści.

6. Poza zwykłą rotacją lub śmiercią członek Trybunału Obrachunkowego przestaje pełnić swoje funkcje z chwilą złożenia rezygnacji albo wskutek dymisji orzeczonej przez Trybunał Sprawiedliwości na podstawie ust. 7.

Zwolnione w ten sposób stanowisko jest obsadzane na pozostały okres kadencji członka.

Z wyjątkiem dymisji z urzędu, członkowie Trybunału Obrachunkowego sprawują swoje funkcje do chwili ich zastąpienia.

7. Członek Trybunału Obrachunkowego może zostać pozbawiony stanowiska lub prawa do emerytury, lub innych korzyści z niego wynikających, tylko wówczas gdy Trybunał Sprawiedliwości na wniosek Trybunału Obrachunkowego stwierdzi, że nie spełnia on niezbędnych warunków lub nie wypełnia należycie zobowiązań wynikających z jego urzędu.

8. Rada, działając kwalifikowaną większością głosów, ustala zasady zatrudnienia Prezesa i członków Trybunału Obrachunkowego, a w szczególności ich uposażenia, dodatki i emerytury. Taką samą większością głosów ustala również inne rodzaje świadczeń zamiast wynagrodzenia.

9. Postanowienia Protokołu w sprawie przywilejów i immunitetów Wspólnot Europejskich mające zastosowanie do sędziów Trybunału Sprawiedliwości, stosują się również do członków Trybunału Obrachunkowego.

Artykuł 188c

1. Trybunał Obrachunkowy kontroluje rachunki wszystkich dochodów i wydatków Wspólnoty. Kontroluje także rachunki wszystkich dochodów i wydatków wszystkich organów ustanowionych przez Wspólnotę, o ile odpowiedni dokument założycielski nie wyklucza takiej kontroli.

Trybunał Obrachunkowy dostarcza Parlamentowi Europejskiemu i Radzie potwierdzenie wiarygodności rachunków oraz zgodności z prawem i prawidłowości podstawowych transakcji.

2. Trybunał Obrachunkowy bada zgodność z prawem i prawidłowość wszystkich dochodów i wydatków oraz upewnia się, czy finansami zarządzano właściwie.

Kontrole dochodów przeprowadza się zarówno na podstawie kwot uznanych za należne, jak i kwot faktycznie zapłaconych Wspólnocie.

Kontrole wydatków przeprowadza się zarówno na podstawie podjętych zobowiązań, jak i dokonanych wypłat.

Kontrole mogą być przeprowadzane przed zamknięciem rozliczeń w danym roku obrachunkowym.

3. Kontrole oparte są na dokumentach i, w razie potrzeby, przeprowadza się je na miejscu, w innych instytucjach Wspólnoty i w państwach członkowskich. W państwach członkowskich kontrole przeprowadza się w łączności z krajowymi organami kontrolnymi lub, jeżeli te nie posiadają koniecznych uprawnień, właściwymi służbami krajowymi. Organa te lub służby zawiadamiają Trybunał Obrachunkowy, czy mają zamiar uczestniczyć w kontroli.

Pozostałe instytucje Wspólnoty i krajowe organa kontrolne lub, jeżeli te nie posiadają koniecznych uprawnień, właściwe służby krajowe przesyłają Trybunałowi Obrachunkowemu, na jego wniosek, wszelkie dokumenty lub informacje konieczne do wykonywania jego zadania.

4. Trybunał Obrachunkowy sporządza roczne sprawozdanie po zamknięciu każdego roku obrachunkowego. Zostaje ono przedstawione innym instytucjom Wspólnoty i opublikowane, razem z odpowiedziami tych instytucji na uwagi Trybunału Obrachunkowego, w Dzienniku Urzędowym Wspólnot Europejskich.

Trybunał Obrachunkowy może także w każdej chwili przedstawiać uwagi, zwłaszcza w formie specjalnych sprawozdań, dotyczące poszczególnych kwestii oraz dostarczać opinii na wniosek innych instytucji Wspólnoty.

Przyjmuje on swoje sprawozdania roczne i specjalne oraz opinie większością głosów swoich członków.

R o z d z i a ł 2

Przepisy wspólne dla kilku organów

Artykuł 189

Aby wykonywać zadania zgodnie z postanowieniami niniejszego Traktatu, Parlament Europejski, działający razem z Radą, Rada oraz Komisja wydają rozporządzenia i dyrektywy, podejmują decyzje, wydają zalecenia i wyrażają opinie.

Rozporządzenie ma zasięg ogólny. Obowiązuje ono w całości i stosuje się bezpośrednio we wszystkich państwach członkowskich.

Dyrektywa jest wiążąca, jeśli chodzi o zamierzony skutek dla każdego Państwa Członkowskiego, do którego jest skierowana, zostawiając jednak władzom krajowym wybór formy i metod.

Decyzja obowiązuje w całości tych, do których jest skierowana.

Zalecenia i opinie nie mają mocy wiążącej.

Artykuł 189a

1. Jeżeli, na podstawie niniejszego Traktatu, Rada działa na wniosek Komisji, jednomyślność jest wymagana przy aktach modyfikujących ten wniosek, z zastrzeżeniem art. 189 b, ust. 4 i 5.

2. Dopóki Rada nie podejmie działań, Komisja może zmienić swój wniosek w każdej chwili podczas procedury prowadzącej do uchwalenia aktu Wspólnoty.

Artykuł 189b

1. Jeżeli w niniejszym Traktacie wymienia się – w celu uchwalenia aktu – niniejszy artykuł, to wówczas stosuje się następującą procedurę.

2. Komisja przedkłada wniosek Parlamentowi Europejskiemu i Radzie.

Rada, działając kwalifikowaną większością głosów, po uzyskaniu opinii Parlamentu Europejskiego, przyjmuje wspólne stanowisko. Wspólne stanowisko jest przekazywane Parlamentowi Europejskiemu. Rada wyczerpująco informuje Parlament Europejski o przyczynach, które doprowadziły ją do przyjęcia wspólnego stanowiska. Komisja wyczerpująco informuje Parlament Europejski o swoim stanowisku.

Jeżeli, w okresie trzech miesięcy od takiego przekazania, Parlament Europejski:

a) zgadza się ze wspólnym stanowiskiem, Rada ostatecznie uchwala dany akt, zgodnie z tym wspólnym stanowiskiem;

b) nie podejmie decyzji, Rada uchwala dany akt zgodnie ze swoim wspólnym stanowiskiem;

c) wyrazi, bezwzględną większością głosów swoich członków, zamiar odrzucenia wspólnego stanowiska i bezzwłocznie poinformuje o tym Radę, Rada może zwołać posiedzenie Komitetu Pojednawczego, wymienionego w ust. 4, w celu dalszego wyjaśnienia swojego stanowiska. Następnie Parlament Europejski albo potwierdza, bezwzględną większością głosów swoich członków, odrzucenie wspólnego stanowiska i wówczas proponowany akt uważa się za nie uchwalony, albo zgłasza zmiany, zgodnie z pkt. d niniejszego ustępu;

d) zgłasza poprawki do wspólnego stanowiska bezwzględną większością głosów swoich członków, przedkładając zmieniony tekst Radzie i Komisji, które przekazują swoje opinie na temat tych poprawek.

3. Jeżeli w ciągu trzech miesięcy od otrzymania poprawek Parlamentu Europejskiego Rada, działając kwalifikowaną większością głosów, zatwierdzi te poprawki, odpowiednio zmienia ona swoje wspólne stanowisko i uchwala dany akt; jednakże Rada winna działać jednomyślnie odnośnie poprawek, co do których Komisja wyraziła opinie negatywną. Jeżeli Rada nie zatwierdzi danego aktu, Przewodniczący Rady, w porozumieniu z Przewodniczącym Parlamentu Europejskiego, bezzwłocznie zwołuje posiedzenie Komitetu Pojednawczego.

4. Komitet Pojednawczy, w którego skład wchodzi członkowie Rady lub ich przedstawiciele i taka sama liczba przedstawicieli Parlamentu Europejskiego, ma za zadanie osiągnięcie porozumienia co do wspólnego tekstu kwalifikowaną większością głosów Rady lub ich przedstawicieli i większością głosów przedstawicieli Parlamentu Europejskiego. Komisja bierze udział w pracach Komitetu Pojednawczego i podejmuje wszelkie konieczne inicjatywy mające na celu pogodzenie stanowisk Parlamentu Europejskiego i Rady.

5. Jeżeli w ciągu sześciu tygodni od jego zwołania Komitet Pojednawczy zatwierdza wspólny tekst, Parlament Europejski, działający bezwzględną większością oddanych głosów i Rada, działająca kwalifikowaną większością głosów, mają sześć tygodni, licząc od tego zatwierdzenia, na uchwalenie danego aktu zgodnie ze wspólnym tekstem. Jeżeli jedna z tych dwóch instytucji nie zatwierdzi proponowanego aktu, uważa się go za nie uchwalony.

6. Jeżeli Komitet Pojednawczy nie zatwierdzi wspólnego tekstu, proponowany akt uważa się za nie uchwalony, chyba że Rada, działająca kwalifikowaną większością głosów w ciągu sześciu tygodni od wygaśnięcia terminu przyznanego Komitetowi Pojednawczemu, potwierdzi wspólne stanowisko uzgodnione przed rozpoczęciem procedury pojednawczej, ewentualnie ze zmianami proponowanymi przez Parlament Europejski. W tym przypadku dany akt zostaje ostatecznie przyjęty, o ile Parlament Europejski, w ciągu sześciu tygodni od dnia potwierdzenia przez Radę, nie odrzuci tekstu bezwzględną większością głosów swoich członków, w którym to przypadku proponowany akt uważa się za nie uchwalony.

7. Okres trzech miesięcy i sześciu tygodni wymienione w niniejszym artykule mogą zostać przedłużone maksymalnie o odpowiednio jeden miesiąc i dwa tygodnie, za wspólną zgodą Parlamentu Europejskiego i Rady. Okres trzech miesięcy wymieniony w ust. 2 przedłuża się automatycznie o dwa miesiące, w przypadkach, w których ma zastosowanie ust. 2 pkt c.

8. Zakres zastosowania procedury przewidzianej niniejszym artykułem może zostać rozszerzony, zgodnie z procedurą przewidzianą art. N par. 2 Traktatu o Unii Europejskiej, na podstawie sprawozdania złożonego Radzie przez Komisję najpóźniej do roku 1996.

Artykuł 189c

Jeżeli w niniejszym Traktacie wymienia się – w celu przyjęcia jakiegokolwiek aktu – niniejszy artykuł, wówczas ma zastosowanie następująca procedura:

a) Rada, działając kwalifikowaną większością głosów, na wniosek Komisji po uzyskaniu opinii Parlamentu Europejskiego, przyjmuje wspólne stanowisko;

b) wspólne stanowisko Rady zostaje przedstawione Parlamentowi Europejskiemu. Rada i Komisja wyczerpująco informują Parlament Europejski o przyczynach, które skłoniły radę do przyjęcia wspólnego stanowiska i o stanowisku Komisji.

Jeżeli w ciągu trzech miesięcy od przekazania tego stanowiska Parlament Europejski zatwierdzi wspólne stanowisko lub nie podejmie decyzji w tym okresie, Rada ostatecznie przyjmuje dany akt, zgodnie ze wspólnym stanowiskiem;

c) Parlament Europejski, w ciągu trzech miesięcy wymienionych w pkt. b, bezwzględną większością głosów swoich członków może zaproponować zmiany we wspólnym stanowisku Rady. Parlament Europejski może też, tą samą większością, odrzucić wspólne stanowisko Rady. Wynik postępowania zostaje przekazany Radzie i Komisji.

Jeżeli Parlament Europejski odrzucił wspólne stanowisko Rady, Rada może podejmować decyzje w drugim czytaniu wyłącznie jednomyślnie;

d) w ciągu jednego miesiąca Komisja ponownie rozpatruje wniosek, na podstawie którego Rada przyjęła wspólne stanowisko, biorąc pod uwagę poprawki proponowane przez Parlament Europejski.

Komisja przesyła Radzie, jednocześnie z ponownie rozpatrzonym wnioskiem, poprawki Parlamentu Europejskiego, których nie zaakceptowała i wyraża o nich swoją opinię. Rada może przyjąć te poprawki jednomyślnie;

e) Rada, działając kwalifikowaną większością głosów, przyjmuje wniosek ponownie rozpatrzony przez Komisję.

Rada może zmienić wniosek ponownie rozpatrzony przez Komisję tylko jednomyślnie;

f) w przypadkach określonych w pkt c, d i e, Rada jest obowiązana podjąć decyzję w ciągu trzech miesięcy. Jeżeli w tym okresie nie została podjęta żadna decyzja, wniosek Komisji uważa się za nie przyjęty;

g) okresy określone w pkt. b i f mogą zostać przedłużone – za wspólną zgodą Rady i Parlamentu Europejskiego – najwyżej o jeden miesiąc.

Artykuł 190

Rozporządzenia, dyrektywy i decyzje przyjęte wspólnie przez Parlament Europejski i Radę lub przyjęte przez Radę i Komisję, muszą zawierać uzasadnienie,

oraz odnosić się do propozycji lub opinii, które powinny być uzyskane zgodnie z niniejszym Traktatem.

Artykuł 191

1. Rozporządzenia, dyrektywy i decyzje uchwalone zgodnie z procedurą określoną w art. 189b są podpisywane przez Przewodniczącego Parlamentu Europejskiego i Przewodniczącego Rady oraz ogłaszane w Dzienniku Urzędowym Wspólnoty. Wchodzą one w życie z dniem określonym w danym akcie lub, przy braku takiej daty dwudziestego dnia po ich ogłoszeniu.

Rozporządzenia Rady i Komisji, jak również dyrektywy tych instytucji skierowane do wszystkich Państw Członkowskich są ogłaszane w Dzienniku Urzędowym Wspólnoty. Wchodzą one w życie z dniem, który same określają, a w braku takiej daty dwudziestego dnia po ich ogłoszeniu.

3. Pozostałe dyrektywy i decyzje są notyfikowane stronom, do których są skierowane i nabierają mocy obowiązującej w wyniku tej notyfikacji.

Artykuł 192

Decyzje Rady lub Komisji, nakładające zobowiązania pieniężne na podmioty inne niż państwa, stanowią tytuł egzekucyjny.

Egzekucja przeprowadzana będzie zgodnie z przepisami o procedurze cywilnej obowiązującymi w państwie, na którego terytorium ma ona miejsce. Nakaz egzekucyjny jest wydawany bez żadnych dodatkowych formalności, poza sprawdzeniem autentyczności tytułu egzekucyjnego, jako załącznik do decyzji przez organ państwowy, który zostanie w tym celu wyznaczony przez rządy poszczególnych Państw Członkowskich i notyfikowany Komisji i Trybunałowi Sprawiedliwości.

Po dopełnieniu formalności na wniosek zainteresowanej strony, może ona przystąpić do postępowania egzekucyjnego zgodnie z prawem krajowym, kierując sprawę bezpośrednio do właściwego organu.

Egzekucja może być zawieszona wyłącznie na podstawie orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości. Jednakże kontrola zgodności czynności egzekucyjnych z obowiązującymi przepisami należy do sądów krajowych.

R o z d z i a ł 3

Komitet Ekonomiczno–Społeczny

Artykuł 193

Utworzony zostaje Komitet Ekonomiczno–Społeczny o charakterze doradczym.

Komitet składa się z przedstawicieli różnych dziedzin życia gospodarczego i społecznego, a w szczególności z przedstawicieli producentów, rolników, przewo-

żników, pracowników najemnych, kupców, rzemieślników, wolnych zawodów oraz innych grup społecznych.

Artykuł 194

W skład Komitetu Ekonomiczno-Społecznego wchodzi następująca liczba członków:

Austria	11
Belgia.....	12
Dania.....	9
Finlandia	9
Francja	24
Grecja	12
Hiszpania	21
Holandia	12
Irlandia.....	9
Luksemburg.....	6
Niemcy	24
Portugalia.....	12
Szwecja.....	11
Włochy	24
Wielka Brytania.....	24

Członków Komitetu mianuje Rada, działając jednomyślnie, na okres czterech lat. Ich mandat jest odnawialny.

Członków Komitetu nie obowiązują żadne wiążące instrukcje. Są oni całkowicie niezależni w wykonywaniu swych funkcji, w ogólnym interesie Wspólnoty.

Rada, działając kwalifikowaną większością głosów, ustala wynagrodzenie członków Komitetu.

Artykuł 195

1. W celu wyznaczenia członków Komitetu każde Państwo Członkowskie przekaze Radzie listę zawierającą dwukrotnie większą ilość kandydatów w stosunku do liczby miejsc przyznanych jego obywatelom.

Przy ustalaniu składu Komitetu powinna być uwzględniona konieczność zapewnienia odpowiedniej reprezentacji wszystkich grup życia gospodarczego i społecznego.

2. Rada konsultuje wybór z Komisją. Może ona zasięgnąć opinii różnych organizacji europejskich reprezentujących poszczególne dziedziny życia gospodarczego i społecznego, wchodzących w zakres działalności Wspólnot.

Artykuł 196

Komitet wybiera spośród siebie Przewodniczącego i członków prezydium na okres dwóch lat.

Przyjmuje on swój regulamin wewnętrzny.

Komitet zwoływany jest przez Przewodniczącego na wniosek Rady lub Komisji. Może się także zbierać z własnej inicjatywy.

Artykuł 197

Komitet posiada sekcje wyspecjalizowane w zakresie głównych zagadnień regulowanych niniejszym Traktatem.

Posiada on w szczególności sekcję rolnictwa i transportu, które są przedmiotem szczególnych przepisów tytułów dotyczących rolnictwa i transportu.

Sekcje wyspecjalizowane działają na ogólnych zasadach określonych dla Komitetu. Nie mogą być konsultowane z pominięciem Komitetu.

W ramach Komitetu mogą być tworzone również podkomisje dla przygotowywania w poszczególnych kwestiach lub w poszczególnych dziedzinach projektów opinii, które są następnie przedstawiane pod obrady Komitetu.

Regulamin określi sposoby powoływania oraz zakres działania sekcji wyspecjalizowanych i podkomisji.

Artykuł 198

Rada i Komisja obowiązane są kontaktować się z Komitetem, o ile Traktat tak stanowi. Organy te mogą zasięgać opinii Komitetu we wszystkich przypadkach, gdy uznają to za stosowne. Może on też wyrażać opinie z własnej inicjatywy, jeżeli uzna to za stosowne.

Rada i Komisja mogą, jeżeli uznają to za niezbędne, wyznaczyć Komitetowi na dostarczenie opinii limit czasu, który nie może być krótszy niż jeden miesiąc od daty otrzymania przez przewodniczącego notyfikacji w tej sprawie. Brak opinii po upływie tego terminu nie stanowi przeszkody dla dalszego działania.

Opinia Komitetu oraz wyspecjalizowanej sekcji, wraz z protokołem posiedzenia, są przekazywane radzie i Komisji.

R o z d z i a ł 4

Komitet Regionów

Artykuł 198a

Niniejszym ustanawia się Komitet o charakterze doradczym, składający się z przedstawicieli organów regionalnych i lokalnych, zwany poniżej „Komitetem Regionów”.

Liczbę członków Komitetu Regionów ustala się następująco:

Austria	11
Belgia.....	12
Dania.....	9
Finlandia.....	9
Francja	24
Grecja	12
Hiszpania	21
Holandia	12
Irlandia.....	9
Luksemburg	6
Niemcy	24
Portugalia.....	12
Szwecja.....	11
Włochy	24
Wielka Brytania.....	24

Członków Komitetu i równą liczbę zastępców mianuje Rada, działając jednomyślnie, na wniosek odpowiednich Państw Członkowskich, na okres czterech lat. Ich mandat jest odnawialny.

Członków Komitetu nie obowiązują żadne wiążące instrukcje. Są oni całkowicie niezależni w wykonywaniu swych funkcji.

Artykuł 198b

Komitet Regionów wybiera Przewodniczącego i swoje Prezydium spośród swoich członków, na okres dwóch lat.

Ustala on swój regulamin wewnętrzny i przedkłada go do zatwierdzenia Radzie, działającej jednomyślnie.

Posiedzenia Komitetu zwołuje Przewodniczący na wniosek Rady lub Komisji. Może się on także zbierać z własnej inicjatywy.

Artykuł 198c

Rada lub Komisja zasięgają opinii Komitetu, jeżeli przewidują to postanowienia niniejszego Traktatu i we wszelkich innych sprawach, w których jedna z tych instytucji uzna to za stosowne.

Rada lub Komisja, jeżeli uzna to za stosowne, wyznacza Komitetowi termin przekazania jego opinii, nie krótszy niż jeden miesiąc, licząc od dnia, w którym Przewodniczący otrzymuje o tym zawiadomienie. Po upływie terminu brak opinii nie stoi na przeszkodzie dalszym działaniom.

Jeżeli na podstawie art. 198 zasięga się opinii Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, Rada lub Komisja informuje Komitet Regionów o wniosku o opinię. Komitet Regionów może wyrazić w danej sprawie swoją opinię, jeżeli uzna, że dotyczy ona szczególnych interesów regionalnych.

Może on wyrażać opinię z własnej inicjatywy, jeżeli uzna to za stosowne.

Opinia Komitetu razem z protokołem obrad są przesyłane Radzie i Komisji.

R o z d z i a ł 5

Europejski Bank Inwestycyjny

Artykuł 198d

Europejski Bank Inwestycyjny posiada osobowość prawną.

Członkami Europejskiego Banku Inwestycyjnego są Państwa Członkowskie.

Statut Europejskiego Banku Inwestycyjnego zawarty jest w Protokole załączonym do niniejszego Traktatu.

Artykuł 198e

Zadaniem Europejskiego Banku Inwestycyjnego jest przyczynianie się, dzięki dostępowi do rynku kapitałowego i środków własnych, do zrównoważonego i stabilnego rozwoju wspólnego rynku, w interesie Wspólnoty. W tym celu, prowadząc działalność nie nastawioną na zysk, Bank udziela pożyczek i gwarancji umożliwiających finansowanie następujących projektów, we wszystkich sektorach gospodarki:

- a) projektów rozwoju regionów mniej rozwiniętych;
- b) projektów modernizacji lub przekształcania przedsiębiorstw lub rozwoju nowych działań, wymaganych przy stopniowym ustanawianiu wspólnego rynku, o rozmiarach lub charakterze nie pozwalającym na ich całkowite finansowanie różnymi środkami dostępnymi w poszczególnych państwach członkowskich;
- c) projektów mających znaczenie dla większej liczby Państw Członkowskich, o rozmiarach lub charakterze nie pozwalającym na ich całkowite finansowanie różnymi środkami dostępnymi w poszczególnych Państwach Członkowskich.

Wykonując swoje zadanie bank ułatwia finansowanie programów inwestycyjnych w połączeniu ze wsparciem ze strony funduszy strukturalnych i innych instrumentów finansowych Wspólnoty.

TYTUŁ II

POSTANOWIENIA KOŃCOWE

Artykuł 199

Wszystkie dochody i wydatki Wspólnoty, w tym dotyczące Europejskiego Funduszu Socjalnego, są przewidziane na każdy rok budżetowy i są określone w budżecie.

Wydatki administracyjne ponoszone przez instytucje, zgodnie z postanowieniami Traktatu o Unii Europejskiej, odnoszące się do wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa oraz współpracy w sferze wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych, obciążają budżet. Wydatki operacyjne ponoszone podczas wprowadzania w życie powyższych postanowień, mogą zgodnie z określonymi w nich warunkami obciążać budżet.

Dochody i wydatki określone w budżecie winny być zrównoważone.

Artykuł 200

[uchylony]

Artykuł 201

Nie wyłączając innych wpływów budżet jest finansowany całkowicie ze środków własnych.

Rada, działając jednomyślnie, na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego, ustala przepisy dotyczące systemu środków własnych Wspólnoty, których przyjęcie zaleca Państwom Członkowskim, zgodnie z ich odpowiednimi wymogami konstytucyjnymi.

Artykuł 201a

Celem utrzymania dyscypliny budżetowej Komisja nie proponuje żadnych aktów Wspólnoty, nie zmienia swoich propozycji i nie podejmuje żadnych działań wykonawczych mogących wywrzeć znaczny wpływ na budżet bez zagwarantowania, że taka propozycja lub działania mogą być sfinansowane w ramach środków własnych Wspólnoty, powstałych zgodnie z postanowieniami określonymi przez Radę na podstawie art. 201.

Artykuł 202

Wydatki przewidziane w budżecie są dozwolone wyłącznie w ciągu jednego roku budżetowego z zastrzeżeniem odmiennych regulacji wydanych w wykonaniu art. 209.

Z zachowaniem warunków, które zostaną określone w wykonaniu art. 209, wszelkie środki, poza przeznaczonymi na utrzymanie personelu, które nie zostały wydatkowane w danym roku, mogą być przeniesione wyłącznie na następny rok budżetowy.

Wydatki klasyfikowane są w działach według ich rodzajów i przeznaczenia, a w razie potrzeby dzielone są jeszcze w ramach działów zgodnie z uchwałami podjętymi na podstawie art. 209.

Wydatki Parlamentu Europejskiego, Rady, Komisji i Trybunału Sprawiedliwości stanowią przedmiot odrębnych działów budżetu, bez naruszenia porozumień szczególnych dotyczących wydatków wspólnych.

Artykuł 203

1. Rok budżetowy rozpoczyna się 1 stycznia i kończy 31 grudnia.

2. Każdy organ Wspólnoty układa do dnia 1 lipca preliminarz swych wydatków. Komisja połączy te preliminarze we wstępny projekt budżetu. Uzupełnia go o opinię zawierającą różne warianty.

Preliminarz budżetu zawiera przewidywane dochody i przewidywane wydatki.

3. Komisja przedstawia wstępny projekt budżetu Radzie do dnia 1 września roku poprzedzającego ten, w którym budżet będzie realizowany.

Rada zasięga opinii Komisji i innych zainteresowanych organów w każdym przypadku, gdy zamierza zmienić też wstępny projekt.

Rada, działając kwalifikowaną większością głosów, ustala projekt budżetu i przedkłada go następnie Parlamentowi Europejskiemu.

4. Projekt budżetu powinien być przedstawiony Parlamentowi Europejskiemu nie później niż w dniu 5 października roku poprzedzającego ten, w którym budżet będzie realizowany.

Parlament Europejski ma prawo dokonywać zmian w projekcie budżetu, większością głosów swych członków, i zaproponować Komisji, działając absolutną większością głosów, zmiany w projekcie budżetu wynikające bezwzględnie z niniejszego Traktatu lub z aktów prawnych wydanych na jego podstawie.

Jeżeli w ciągu 45 dni od chwili przedłożenia projektu Parlament Europejski wyrazi zgodę, budżet zostaje uznany za ostatecznie przyjęty. Jeżeli w ciągu tego okresu Parlament Europejski nie uzupełnił budżetu lub nie zaproponował poprawek, budżet uważa się za ostatecznie przyjęty.

Jeżeli w tym terminie Parlament Europejski dokona zmian lub proponuje poprawki, projekt budżetu wraz ze zmianami lub proponowanymi poprawkami zostaje przekazany Komisji.

5. Po przedyskutowaniu projektu budżetu z Komisją oraz, w razie potrzeby, z innymi zainteresowanymi instytucjami, Rada podejmuje działanie zachowaniem następujących warunków:

a) Rada, działając kwalifikowaną większością głosów, może zmodyfikować każdą poprawkę przyjętą przez Parlament Europejski;

b) W odniesieniu do proponowanych zmian:

- gdy poprawka proponowana przez Parlament Europejski nie powoduje wzrostu ogólnej sumy wydatków danej instytucji, w szczególności w sytuacji, gdy wynikający z niej wzrost wydatków byłby wyraźnie zrównoważony przez jedną lub więcej zmian odpowiednio zmniejszających inne wydatki. Rada może, działając kwalifikowaną większością głosów, odrzucić proponowaną poprawkę. Jeżeli uchwała o odrzuceniu poprawki nie będzie podjęta, proponowana poprawka zostaje przyjęta.
- gdy poprawka proponowana przez Parlament Europejski mogłaby spowodować wzrost ogólnej sumy wydatków danej instytucji, Rada może, działając kwalifikowaną większością głosów, przyjąć proponowaną poprawkę. W przypadku braku uchwały o przyjęciu poprawki uważa się ją za odrzuconą;
- jeżeli Rada zgodnie z poprzednimi ustępami odrzuciła proponowaną poprawkę, może ona, działając kwalifikowaną większością głosów, albo utrzymać kwotę wskazaną w projekcie budżetu albo wyznaczyć nową kwotę.

Projekt budżetu jest zmieniany na podstawie proponowanych poprawek, przyjętych przez Radę.

Jeżeli w ciągu 15 dni od chwili przedstawienia jej projektu budżetu Rada nie zmieni żadnej z poprawek proponowanych przez Parlament Europejski i jeżeli poprawki proponowane przez niego zostaną przyjęte, budżet zostaje ostatecznie przyjęty. Rada poinformuje Parlament Europejski, że nie zmieniła żadnej z poprawek proponowanych przez nie i że proponowane zmiany zostały przyjęte.

Jeżeli w tym terminie Rada zmieni jedną lub więcej poprawek przyjętych przez Parlament Europejski, albo jeżeli uzupełnienia proponowane przez to ostatecznie zostaną odrzucone lub zmienione, zmieniony projekt budżetu zostaje ponownie przesłany do Parlamentu Europejskiego. Rada informuje Parlament Europejski o wynikach swoich obrad.

6. W ciągu 15 dni od chwili przedłożenia projektu budżetu, Parlament Europejski, który został poinformowany o działaniach podjętych w odniesieniu do proponowanych poprawek, może, działając kwalifikowaną większością 2/3 głosów w obecności przynajmniej połowy członków, zmienić lub odrzucić zmiany poprawek przyjęte przez Radę i odpowiednio przyjąć budżet. Jeżeli w tym terminie Parla-

ment Europejski nie podejmie działania, budżet uważany będzie za ostatecznie przyjęty.

7. Po zakończeniu procedury przewidzianej w niniejszym artykule, Przewodniczący Parlamentu Europejskiego ogłasza, że budżet został ostatecznie przyjęty.

8. Jednakże Parlament Europejski może, działając większością 2/3 głosów w obecności ponad połowy członków, z ważnych przyczyn odrzucić projekt budżetu i zażądać przedstawienia nowego projektu budżetu.

9. Corocznie winien być ustalany maksymalny wskaźnik wzrostu w stosunku do wydatków tego samego rodzaju w roku bieżącym w odniesieniu do wszystkich wydatków nie wynikających z Traktatu lub z aktów prawnych przyjętych na jego podstawie.

Komisja po konsultacji z Komitetem Polityki Gospodarczej określa maksymalny wskaźnik wzrostu, biorąc pod uwagę:

- wzrost ilościowy produktu narodowego brutto we Wspólnocie,
- średnie zmiany budżetów Państw Członkowskich,
- oraz
- wzrost kosztów utrzymania w poprzednim roku finansowym.

Maksymalny wskaźnik wzrostu podawany przed 1 maja wszystkim instytucjom Wspólnoty. Wymaga się od nich dostosowania się do tych wymogów w czasie procedury tworzenia budżetu, z zastrzeżeniem postanowień ust. 4 i 5 niniejszego artykułu.

Jeżeli w odniesieniu do wydatków innych niż niezbędne wynikające z niniejszego Traktatu lub z aktów prawnych przyjętych na jego podstawie, wskaźnik wzrostu przyjęty przez Radę w projekcie budżetu jest o ponad połowę wyższy od maksymalnego wskaźnika, Parlament Europejski może, korzystając z przysługującej mu kompetencji zmiany budżetu, podnieść całą kwotę tych wydatków w granicach nie przekraczających połowy wskaźnika wzrostu.

Jeżeli Parlament Europejski, Rada lub Komisja uważają, że działalność Wspólnot wymaga, by wskaźnik wzrostu określony zgodnie z procedurą przewidzianą w niniejszym ustępie został przekroczony, nowy wskaźnik może zostać wyznaczony w drodze porozumienia między Radą, działającą kwalifikowaną większością, i Parlamentem Europejskim, podejmującym decyzję większością 3/5 głosów w obecności przynajmniej połowy członków.

10. Każda instytucja wykonuje kompetencje przyznane jej niniejszym artykułem stosownie do postanowień Traktatu oraz aktów prawnych przyjętych zgodnie z nim, w szczególności dotyczących własnych środków Wspólnoty i równowagi między dochodami a wydatkami.

Artykuł 204

Jeżeli na początku roku finansowego budżet nie został jeszcze uchwalony, w każdym miesiącu może być wydatkowana suma nie przekraczająca 1/12 środków przyznanych w poprzednim roku finansowym na każdą pozycję budżetu, zgodnie z postanowieniami wydanymi na podstawie art. 209; niniejsze postanowienie nie będzie powodowało postawienia do dyspozycji Komisji środków przekraczających 1/12 środków przewidzianych w przygotowywanym projekcie budżetu.

Rada działając kwalifikowaną większością głosów może zezwolić na wydatki przekraczające 1/12, przy zachowaniu innych warunków określonych w ust. 1.

Jeżeli uchwała dotyczy wydatków, które nie wynikają z Traktatu lub aktów przyjętych zgodnie z nim, Rada przedstawia ją niezwłocznie Parlamentowi Europejskiemu; w ciągu 30 dni Parlament Europejski może większością 3/5 głosów w obecności przynajmniej połowy jego podjąć uchwałę w sprawie wydatków przekraczających 1/12 określoną w ust. 1. Ta część uchwały jest zawieszona do chwili podjęcia uchwały przez Parlament Europejski. Jeżeli w tym okresie Parlament Europejski nie podejmie uchwały różniącej się od decyzji Rady, tę ostatnią uważa się za ostatecznie przyjętą.

Uchwały określone w ust. 2 i 3 będą określały niezbędne źródła dochodów niezbędnych dla ich realizacji.

Artykuł 205

Komisja wykonuje budżet zgodnie z postanowieniami rozporządzeń wydanych na mocy art. 209, na własną odpowiedzialność i w ramach limitu dochodów, przy zastosowaniu zasad prawidłowej gospodarki finansowej.

Rozporządzenia określają szczegółowe zasady udziału każdej instytucji w ponoszonych przez nią wydatkach.

W ramach budżetu Komisja może, w granicach i na warunkach określonych w rozporządzeniu wydanym na mocy art. 209, przenosić środki z jednego rozdziału budżetu do innego lub z jednego działu budżetu do innego.

Artykuł 205a

Komisja przedkłada corocznie Radzie i Parlamentowi Europejskiemu sprawozdanie finansowe za rok poprzedni z wykonania budżetu. Komisja załącza do niego także finansowe oświadczenie o stanie aktywów i pasywów Wspólnoty.

Artykuł 206

1. Parlament Europejski, opierając się na zaleceniu Rady, działającej kwalifikowaną większością głosów, udziela Komisji absolutorium z realizacji budżetu. W tym celu Rada, a następnie Parlament Europejski, badają rozliczenia i sprawozdania finansowe określone w art. 205 a, oraz roczne sprawozdanie Trybunału Obra-

chunkowego łącznie z odpowiedziami kontrolowanych instytucji, udzielonymi na uwagi Trybunału Obrachunkowego, jak również wszelkie istotne sprawozdania specjalne sporządzone przez Trybunał Obrachunkowy.

2. Przed udzieleniem Komisji absolutorium lub w jakimkolwiek innym celu związanym z wykonywaniem swoich uprawnień w zakresie realizacji budżetu, Parlament Europejski może zarządzić przesłuchanie Komisji co do realizacji wydatków lub funkcjonowania systemów kontroli finansowej. Na jego wniosek Komisja udziela mu wszelkich koniecznych informacji.

3. Komisja podejmuje wszelkie odpowiednie kroki w celu zgodnego działania z uwagami towarzyszącymi absolutorium i innymi uwagami Parlamentu Europejskiego związanymi z dokonywaniem wydatków, jak również zgodnego z komentarzami towarzyszącymi zaleceniom co do absolutorium przyjętego przez Radę.

Na wniosek Parlamentu Europejskiego lub Rady Komisja składa sprawozdanie z działań podjętych w świetle tych uwag komentarzy, a zwłaszcza z instrukcji udzielonych służbom odpowiedzialnym za realizację budżetu. Sprawozdania te są również przedstawione Trybunałowi Obrachunkowemu.

Artykuł 207

Budżet jest przygotowywany w jednostkach rozrachunkowych określonych zgodnie z rozporządzeniami podjętymi na podstawie art. 209.

Wkłady finansowe przewidziane w art. 200 ust. 1 są przekazywane na rzecz Wspólnoty przez państwa członkowskie w ich walutach krajowych.

Niewykorzystane środki są przechowywane przez organy skarbowe Państw Członkowskich lub przez instytucje przez nie wskazane. Fundusze złożone do depozytu zachowują wartość odpowiadającą parytetowi jednostki rozrachunkowej wymienionej w ust. 1 w dniu ich zdeponowania.

Niewykorzystane środki mogą być inwestowane na warunkach uzgodnionych między Komisją i zainteresowanymi Państwami Członkowskimi.

Rozporządzenie wydane na podstawie art. 209 określi warunki techniczne dokonywania operacji finansowych odnoszących się do Europejskiego Funduszu Społecznego.

Artykuł 208

Komisja może, po zawiadomieniu właściwych organów zainteresowanych Państw Członkowskich, przeliczyć aktywa w walucie jednego Państwa Członkowskiego na walutę innego Państwa Członkowskiego, w zakresie niezbędnym dla wykorzystania ich w celu wchodzącym w zakres niniejszego Traktatu. Komisja będzie unikała takiego transferu, jeżeli posiada zasoby gotówki w potrzebnej walucie.

Komisja porozumiewa się z poszczególnymi Państwami Członkowskimi za pośrednictwem organów przez nie wyznaczonych. Przy przeprowadzaniu operacji finansowych Komisja ma prawo korzystać z usług banku emisyjnego zainteresowanego Państwa Członkowskiego lub innej instytucji finansowej zaakceptowanej przez to Państwo.

Artykuł 209

Rada, działając jednomyślnie, na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego i Trybunału Obrachunkowego

a) uchwali przepisy finansowe określające w szczególności procedurę ustalania i wykonywania budżetu oraz przedstawiania i kontroli rozliczeń;

b) określi metody i procedurę, na podstawie których dochody budżetu przewidywane przez porozumienia dotyczące zasobów własnych Komisji będą udostępniane Komisji, oraz określi środki, jakie w razie konieczności należy zastosować, celem zaspokojenia wymogów gotówkowych;

c) określi zasady dotyczące odpowiedzialności kontrolerów finansowych, urzędników podejmujących decyzje finansowe oraz księgowych, oraz dotyczące kontroli.

Artykuł 209a

Państwa Członkowskie podejmują takie same działania w walce z oszustwami godzącymi w interesy finansowe Wspólnoty, jakie stosują zwalczając oszustwa godzące w ich własne interesy finansowe.

Z zastrzeżeniem innych postanowień niniejszego Traktatu Państwa Członkowskie koordynują swoje działania mające ochronić interesy finansowe Wspólnoty przed oszustwami. W tym celu organizują z pomocą Komisji ścisłą i regularną współpracę pomiędzy właściwymi służbami ich administracji.

C Z Ę Ś Ć V I

PRZEPISY OGÓLNE I KOŃCOWE

Artykuł 210

Wspólnota posiada osobowość prawną.

Artykuł 211

W każdym z Państw Członkowskich Wspólnota posiada najszerszą zdolność prawną, jaką ustawodawstwo krajowe przyznaje osobom prawnym; może ona w szczególności nabywać i zbywać nieruchomości i ruchomości oraz może być

stroną w postępowaniu. W tym zakresie Wspólnota jest reprezentowana przez Komisję.

Artykuł 212

[uchylony]

Artykuł 213

W granicach i na warunkach określonych przez Radę zgodnie z postanowieniami niniejszego Traktatu, Komisja może zbierać wszelkie informacje i podejmować wszelkie czynności wyjaśniające niezbędne dla wykonywania powierzonych jej zadań.

Artykuł 214

Członkowie organów Wspólnoty, członkowie Komisji oraz funkcjonariusze i pozostali pracownicy Wspólnoty mają obowiązek, także po wygaśnięciu ich funkcji, nieudzielania informacji ze względu na ich charakter objętych tajemnicą zawodową; dotyczy to w szczególności informacji o przedsiębiorstwach, ich stosunkach gospodarczych i kosztach.

Artykuł 215

Odpowiedzialność kontraktowa Wspólnoty podlega prawu właściwemu dla danej umowy.

W przypadku odpowiedzialności pozaumownej Wspólnota, zgodnie z ogólnymi zasadami wspólnymi dla systemów prawnych Państw Członkowskich, pokrywa wszelkie szkody wyrządzone przez jej organy lub funkcjonariuszy podczas wykonywania ich obowiązków.

Poprzedni akapit stosuje się, na tych samych zasadach, do szkód spowodowanych przez EBC lub jego funkcjonariuszy podczas wykonywania ich obowiązków.

Odpowiedzialność osobistą funkcjonariuszy przed Wspólnotą regulują przepisy zawarte w regulaminie personelu lub w ogólnych warunkach zatrudnienia mających do nich zastosowanie.

Artykuł 216

Siedziba organów Wspólnoty jest ustalana w drodze porozumienia między Państwami Członkowskimi.

Artykuł 217

Zasady systemu używania języków przez organy Wspólnoty ustala Rada, działająca jednomyślnie przy zachowaniu reguł procedury Trybunału Sprawiedliwości.

Artykuł 218

[uchylony]

Artykuł 219

Państwa Członkowskie zobowiązują się nie poddawać sporów dotyczących wykładni lub stosowania niniejszego Traktatu innej procedurze rozstrzygania niż przewidziana w Traktacie.

Artykuł 220

Państwa Członkowskie w razie potrzeby podejmą między sobą rokowania w celu zapewnienia swym obywatelom:

- ochrony osoby oraz korzystania z praw i ich ochrony na tych samych warunkach, jakie każde państwo przyznaje swoim własnym obywatelom;
- unikania podwójnego opodatkowania w obrębie Wspólnoty;
- wzajemnego uznania spółek lub firm w rozumieniu art. 58 ust. 2, zachowania osobowości prawnej w przypadku przeniesienia siedziby z jednego kraju do innego, oraz możliwości łączenia spółek i firm podlegających prawu różnych państw;
- uproszczenia formalności dotyczących wzajemnego uznania i wykonywania orzeczeń sądowych i arbitrażowych.

Artykuł 221

W ciągu trzech lat od wejścia w życie niniejszego Traktatu Państwa Członkowskie będą traktowały na równi z własnymi obywatelami innych Państw Członkowskich w zakresie ich finansowego udziału w kapitale spółek lub firm w rozumieniu art. 58, bez naruszania stosowania innych przepisów Traktatu.

Artykuł 222

Niniejszy Traktat nie narusza w żaden sposób przepisów Państw Członkowskich dotyczących systemu własności.

Artykuł 223

1. Postanowienia niniejszego Traktatu nie stanowią przeszkody dla stosowania następujących zasad:

a) żadne Państwo Członkowskie nie jest obowiązane do udzielania informacji, których ujawnienie byłoby jego zdaniem sprzeczne z podstawowymi interesami jego bezpieczeństwa;

b) każde Państwo Członkowskie może podejmować takie działania, które uważa za niezbędne dla ochrony podstawowych interesów jego bezpieczeństwa, oraz dotyczące produkcji lub handlu bronią, amunicją lub materiałami wojennymi; działania te nie mogą naruszać zasad wspólnego rynku dotyczących konkurencji w odniesieniu do towarów, które nie są przeznaczone wyłącznie dla celów wojskowych.

2. W czasie pierwszego roku od wejścia w życie niniejszego Traktatu Rada, działając jednomyślnie, określi listę towarów, do których będzie miał zastosowanie przepis ustępu 1b.

3. Rada, działając jednomyślnie, na wniosek Komisji może dokonywać zmian na tej liście.

Artykuł 224

Państwa Członkowskie konsultują się wzajemnie w celu podjęcia wspólnych działań niezbędnych, aby sprawne działanie wspólnego rynku nie było naruszane przez środki podejmowane przez jakiekolwiek Państwo Członkowskie w przypadku poważnych zaburzeń wewnętrznych zagrażających porządkowi prawnemu, w przypadku wojny, w przypadku poważnych napięć międzynarodowych zagrażających wybuchem wojny, lub w związku z realizacją zobowiązań przyjętych na siebie w celu utrzymania pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego.

Artykuł 225

Jeżeli warunki konkurencji we wspólnym rynku zostaną naruszone w wyniku działań podjętych na podstawie art. 223 i 224, Komisja we współpracy z zainteresowanym Państwem zbada możliwości dostosowania tych działań do zasad ustanowionych w Traktacie.

W drodze wyjątku od procedury przewidzianej w art. 169 i 170, Komisja lub każde Państwo Członkowskie może zwrócić się bezpośrednio do Trybunału, jeżeli uważa, że inne państwo nadużywa uprawnień przewidzianych w artykułach 223 i 224. Trybunał wyda orzeczenie w postępowaniu niejawnym.

Artykuł 226

1. W przypadku wystąpienia w okresie przejściowym w jakiejś gałęzi gospodarki trudności, mających charakter poważny i trwały albo mogących spowodować poważne pogorszenie sytuacji w danym regionie, państwo członkowskie może wystąpić o zgodę na podjęcie środków ochronnych w celu przywrócenia równowagi i dostosowania danej dziedziny do gospodarki wolnego rynku.

2. Na wniosek zainteresowanego państwa Komisja może, w trybie pilnym określić środki ochronne, które uważa się za niezbędne, określając warunki i sposób ich zastosowania.

3. Środki przyzwolone na podst. ust. 2 mogą obejmować odejście od zasad niniejszego Traktatu, w zakresie i na czas ściśle określony w ust. 1. W pierwszym rzędzie powinny być zastosowane takie środki, powodujące jak najmniej zakłóceń w funkcjonowaniu wspólnego rynku.

Artykuł 227

1. Niniejszy Traktat stosuje się do Republiki Austrii, Królestwa Belgii, Królestwa Danii, Republiki Federalnej Niemiec, Republiki Greckiej, Królestwa Hiszpa-

nii, Republiki Finlandii, Republiki Francuskiej, Republiki Irlandii, Republiki Włoskiej, Wielkiego Księstwa Luksemburga, Królestwa Holandii, Republiki Portugalskiej, Królestwa Szwecji oraz Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Północnej Irlandii.

2. W odniesieniu do francuskich departamentów zamorskich, ogólne i szczególne postanowienia niniejszego Traktatu dotyczące:

- swobodnego przepływu towarów;
- rolnictwa, z wyjątkiem art. 40 ust. 4;
- liberalizacji usług;
- zasad konkurencji;
- środków ochronnych przewidzianych w artykułach 109h, 109 i 226;
- instytucji

będą stosowane z chwilą wejścia w życie niniejszego Traktatu.

Warunki stosowania innych postanowień niniejszego Traktatu zostaną określone w ciągu dwóch lat od wejścia w życie niniejszego Traktatu przez uchwały Rady, działającej jednomyślnie na wniosek Komisji.

Organy Wspólnoty w ramach procedur przewidzianych niniejszym Traktatem, a zwłaszcza art. 226, będą działać na rzecz rozwoju gospodarczego i społecznego tych terytoriów.

3. Szczególne postanowienia dotyczące stowarzyszenia określone w części IV niniejszego Traktatu będą miały zastosowanie do terytoriów i krajów zamorskich wymienionych w załączniku IV do niniejszego Traktatu.

Traktat niniejszy nie stosuje się do krajów i terytoriów mających szczególne stosunki ze Zjednoczonym Królestwem Wielkiej Brytanii i Północnej Irlandii, które nie są włączone do wymienionej listy.

4. Postanowienia niniejszego Traktatu stosują się do terytoriów europejskich, za których stosunki międzynarodowe odpowiedzialne są państwa członkowskie.

5. Niezależnie od postanowień poprzednich ustępów:

- a) Traktat niniejszy nie stosuje się do Wysp Owczych;
- b) Traktat niniejszy nie stosuje się do suwerennych obszarów baz wojskowych Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Północnej Irlandii na Cyprze;
- c) Traktat niniejszy stosuje się do Wysp Kanałowych i wyspy Man tylko w zakresie niezbędnym dla zapewnienia wykonania porozumień dotyczących tych wysp, zawartych w Traktacie o przystąpieniu nowych państw członkowskich do Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej oraz Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej, podpisanym 22 stycznia 1972 roku.

Artykuł 228

1. Jeżeli niniejszy Traktat przewiduje zawarciem umowy pomiędzy Wspólnotą a jednym lub kilkoma państwami albo organizacjami międzynarodowymi, Komisja udziela zaleceń Radzie, która upoważnia ją do rozpoczęcia koniecznych negocjacji. Komisja prowadzi te negocjacje w porozumieniu ze specjalnymi komitetami, wyznaczonymi przez Radę dla wspierania jej w tym zadaniu, i w ramach dyrektyw, które Rada może wydać w tym celu.

W wykonywaniu uprawnień nadanych jej niniejszym ustępem Rada działa kwalifikowaną większością głosów, z wyjątkiem przypadków przewidzianych w drugim zdaniu ust. 2, kiedy działa jednomyślnie.

2. Z uwzględnieniem uprawnień nadanych Komisji w tej dziedzinie, umowy zawiera Rada, działając kwalifikowaną większością głosów, na wniosek Komisji. Rada działa jednomyślnie, jeżeli umowa obejmuje dziedzinę, w której jednomyślność jest wymagana do przyjęcia przepisów wewnętrznych i w przypadku umów określonych w art. 238.

3. Rada zawiera umowy po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego, z wyjątkiem umów określonych w art. 113 ust. 3, łącznie z przypadkami, kiedy umowa obejmuje dziedzinę, w której do przyjęcia wewnętrznych przepisów wymagana jest procedura określona w artykule 189b lub 189c. Parlament Europejski wyraża swoją opinię w terminie, który może określić Rada, zależnie od pilności sprawy. W razie braku opinii o tym terminie, Rada może podjąć działanie.

W drodze wyjątku od postanowień poprzedniego akapitu, umowy określone w art. 238, inne umowy ustanawiające szczególne ramy instytucjonalne poprzez organizację procedur współpracy, umowy o istotnym znaczeniu dla budżetu Wspólnoty i umowy powodujące zmianę aktu przyjętego na podstawie procedury określonej w artykule 189 b są zawierane po uzyskaniu zgody Parlamentu Europejskiego.

Rada i Parlament Europejski mogą, w nagłych przypadkach, uzgodnić termin wyrażenia zgody.

4. Zawierając umowę Rada, w drodze wyjątku od postanowień ust. 2, może upoważnić Komisję do zatwierdzenia poprawek w imieniu Wspólnoty, jeżeli umowa przewiduje ich przyjęcie w drodze uproszczonej procedury lub przyjęcie przez organ ustanowiony umową; może też załączyć szczegółowe warunki do takiego upoważnienia.

5. Jeżeli Rada przewiduje zawarcie umowy wymagającej zmian w niniejszym Traktacie, takie zmiany muszą zostać najpierw przyjęte zgodnie z procedurą określoną w artykule N Traktatu o Unii Europejskiej.

6. Rada, Komisja lub Państwo Członkowskie mogą uzyskać opinię Trybunału Sprawiedliwości co do zgodności przewidywanej umowy z postanowieniami niniejszego Traktatu. Jeżeli opinia Trybunału Sprawiedliwości jest negatywna, umowa może wejść w życie tylko zgodnie z artykułem N Traktatu o Unii Europejskiej.

7. Umowy zawarte zgodnie z warunkami wymienionymi w niniejszym artykule obowiązują instytucje Wspólnoty i Państwa Członkowskie.

Artykuł 228a

Gdy jest to przewidziane we wspólnym stanowisku lub działaniu, podjętych na podstawie niniejszego Traktatu o dotyczących wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa, dla działań Wspólnoty mających na celu przerwanie lub ograniczenie w części lub w całości stosunków gospodarczych z jednym lub kilkoma krajami trzecimi, Rada podejmuje niezwłocznie niezbędne środki. Rada działa kwalifikowaną większością głosów, na podstawie propozycji Komisji.

Artykuł 229

Komisja jest zobowiązana do utrzymywania wszelkich właściwych stosunków z organami Organizacji Narodów Zjednoczonych, ich organizacji wyspecjalizowanych oraz Układu Ogólnego w sprawie Taryf Celných i Handlu.

Komisja utrzymuje również odpowiednie stosunki z innymi organizacjami międzynarodowymi.

Artykuł 230

Wspólnota nawiąże wszelkie właściwe formy współpracy z Radą Europy.

Artykuł 231

Wspólnota nawiąże ścisłą współpracę z Organizacją Współpracy i Rozwoju Gospodarczego; szczegóły współpracy określone będą wspólnym porozumieniem.

Artykuł 232

1. Postanowienia niniejszego Traktatu nie naruszają postanowień Traktatu o utworzeniu Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali, w szczególności w zakresie praw i obowiązków państw członkowskich, kompetencji organów tej Wspólnoty oraz zasad określonych przez ten Traktat w zakresie funkcjonowania wspólnego rynku węgla i stali.

2. Postanowienia niniejszego Traktatu nie uchylają przepisów Traktatu o utworzeniu Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej.

Artykuł 233

Postanowienia niniejszego Traktatu nie stanowią przeszkody dla istnienia lub zacieśnienia lub unii regionalnej między Belgią i Luksemburgiem, albo między

Belgią, Luksemburgiem i Holandią, w takim zakresie, w jakim cele tych umów regionalnych nie zostaną osiągnięte w wyniku stosowania niniejszego Traktatu.

Artykuł 234

Prawa i obowiązki wynikające z umów zawartych przed wejściem w życie niniejszego Traktatu pomiędzy jednym lub kilkoma Państwami Członkowskimi z jednej strony, a jednym lub kilkoma państwami trzecimi z drugiej strony, nie będą naruszone przez postanowienia niniejszego Traktatu.

W zakresie, w jakim umowy te będą sprzeczne z niniejszym Traktatem, Państwa Członkowskie lub zainteresowane państwa podejmą wszelkie właściwe kroki na rzecz wyeliminowania stwierdzonych sprzeczności. Państwa Członkowskie w razie potrzeby udzielą sobie wzajemnie pomocy dla osiągnięcia tego celu, a gdy będzie to konieczne, zajmą wspólne stanowisko.

Przy stosowaniu umów, o których mowa w ust. 1, Państwa Członkowskie wezmą pod uwagę fakt, że korzyści przyznane na podstawie niniejszego Traktatu przez każde Państwo Członkowskie stanowią nieodzowny element utworzenia Wspólnoty i z tego powodu są nierozzerwalnie związane z utworzeniem wspólnych instytucji, przyznaniu im kompetencji i przyznaniu takich samych korzyści przez wszystkie pozostałe Państwa Członkowskie.

Artykuł 235

Jeżeli w czasie funkcjonowania wspólnego rynku, w celu osiągnięcia jednego z celów Wspólnoty okaże się konieczne podjęcie działania przez Wspólnotę, a uprawnienia potrzebne dla jego podjęcia nie będą przewidziane przez niniejszy Traktat, Rada podejmie konieczne środki, działając jednomyślnie na wniosek Komisji i po konsultacji z Parlamentem Europejskim.

Artykuł 236

[uchylony]

Artykuł 237

[uchylony]

Artykuł 238

Wspólnota może zawrzeć z jednym lub więcej państwami lub organizacją międzynarodową porozumienia ustanawiające stowarzyszenie przewidujące wzajemne prawa i obowiązki, wspólne działania i szczególne procedury.

Porozumienia te będą zawierane przez Radę działającą jednomyślnie i po uzyskaniu zgody Parlamentu Europejskiego, udzielonej absolutną większością głosów jego członków.

Artykuł 239

Protokoły, które na mocy wspólnego porozumienia państw członkowskich, są załączone do niniejszego Traktatu, stanowią jego integralną część.

Artykuł 240

Niniejszy Traktat zostaje zawarty na czas nieograniczony.

POWOŁANIE ORGANÓW

Artykuł 241

Rada spotka się w ciągu miesiąca od wejścia w życie niniejszego Traktatu.

Artykuł 242

Rada w ciągu trzech miesięcy od swego pierwszego spotkania podejmie wszelkie właściwe kroki na rzecz Komitetu Ekonomiczno-Społecznego.

Artykuł 243

Parlament Europejski zbierze się w ciągu dwóch miesięcy od pierwszego spotkania Rady, zwołany przez Przewodniczącego Rady, w celu wyboru swego prezydium i przyjęcia regulaminu działania. Do czasu wyboru władz przewodniczyć będzie najstarszy wiekiem członek.

Artykuł 244

Trybunał Sprawiedliwości podejmie swą działalność z chwilą powołania jego członków. Jego pierwszy Przewodniczący zostanie powołany na okres trzech lat w taki sam sposób, jak jego członkowie.

Trybunał Sprawiedliwości uchwali swój regulamin w ciągu trzech miesięcy od rozpoczęcia działalności.

Przed opublikowaniem regulaminu do Trybunału nie może być wniesiona żadna sprawa. Termin wnoszenia skarg biegnie od tej samej daty. Prezes podejmie wykonywanie funkcji, powierzonych mu przez niniejszy Traktat, z chwilą jego powołania.

Artykuł 245

Komisja podejmie swe działania i przyjmie obowiązki nałożone przez niniejszy Traktat z chwilą powołania jej członków.

Z chwilą rozpoczęcia swej działalności Komisja rozpocznie studia i nawiąże kontakty niezbędne dla sporządzenia wszechstronnego raportu na temat stanu gospodarki Wspólnoty.

Artykuł 246

1. Pierwszy rok budżetowy trwać będzie od wejścia w życie niniejszego Traktatu do 31 grudnia. Okres ten będzie jednak przedłużony do 31 grudnia następnego roku po wejściu w życie Traktatu, jeżeli nastąpiłoby to w ciągu drugiego półroczia.

2. Do chwili uchwalenia budżetu na pierwszy rok budżetowy, państwa członkowskie prześlą Wspólnocie nieoprocentowane zaliczki, które zostaną odliczone od ich wpłat do budżetu.

3. Do chwili przyjęcia regulaminu dotyczącego funkcjonariuszy oraz zasad rekrutacji innych pracowników Wspólnoty, przewidzianego w art. 212, każdy organ będzie zatrudniał potrzebny mu personel i w tym celu będzie zawierał umowy na czas określony.

Każdy organ zbada wraz z Radą wszelkie kwestie dotyczące liczby, wynagrodzenia oraz podziału etatów.

POSTANOWIENIA KOŃCOWE

Artykuł 247

Traktat niniejszy podlega ratyfikacji przez Wysokie Umawiające się Strony zgodnie z ich odpowiednimi wymogami konstytucyjnymi. Dokumenty ratyfikacyjne będą złożone w depozyt rządowi Republiki Włoskiej.

Traktat niniejszy wchodzi w życie pierwszego dnia miesiąca następującego po złożeniu do depozytu dokumentu przez ostatnie państwo, które dokona tej formalności jako ostatnie. Jeżeli jednak złożenie tego dokumentu ratyfikacyjnego nastąpi w okresie krótszym niż 15 dni przed rozpoczęciem następnego miesiąca wejście w życie Traktatu będzie odłożone do pierwszego dnia drugiego miesiąca po dacie jego złożenia.

Artykuł 248

Niniejszy Traktat, sporządzony w jednym egzemplarzu oryginalnym w językach niderlandzkim, francuskim, niemieckim i włoskim, jednakowo autentycznych, zostanie złożony w archiwum rządu Republiki Włoskiej, który przekaże uwierzytelniony odpis rządowi każdego z pozostałych Państw Członkowskich.

W dowód czego, niżej podpisani pełnomocnicy podpisali Traktat.

Sporządzono w Rzymie, dwudziestego piątego marca tysiąc dziewięćset pięćdziesiątego siódmego roku.

INDEKS

~

I N D E K S

pojęć, nazw i skrótów¹

ACP – Kraje Afryki, Karaibów i Pacyfiku -----	95
Acquis communautaire (prawo wspólnotowe, unijne) -----	56, 81
Agencja Zaopatrzenia -----	181, 190, 215
Agenda 2000 -----	241
Andyjski Wspólny Rynek -----	29
Arabski Wspólny Rynek -----	29
Avis – opinia Komisji UE w sprawie prośby państwa trzeciego o przyjęcie do UE -----	53, 98
Biała Księga z Cannes -----	84
Branżowe rynki rolne w UE -----	231
BRITE – -----	263
Budżet UE -----	300, 304
CE – Communauté européenne (Wspólnota Europejska), Council of Europe (Rada Europy) -----	50
CECA – Communauté européenne du charbon et de l’acier (Europejska Wspólnota Węgla i Stali) -----	45, 186, 209
CEE – Communauté économique européenne (Europejska Wspólnota Gospodarcza) -----	50, 194, 225
CEFTA – Central European Free Trade Agreement (Środkowoeuropejskie Porozumienie o Wolnym Handlu) -----	381
Ceny rolne w UE -----	323
CETIS – Europejski Ośrodek Opracowywania Informacji Narodowych -----	154
COREPER – Komitet Stałych Przedstawicieli -----	163
Członkostwo zwyczajne UE -----	78
Decyzje w UE -----	59
Dochody UE -----	301
Doradcza Rada Ekonomiczna – Społeczna Beneluksu -----	328

¹ W przypadku braku podania strony przy danym skrócie lub nazwie oznacza to, że występuje on bardzo często w kontekście omawiania innych zjawisk lub instytucji, nie jest natomiast jemu poświęcony odrębny passus.

Dyrektywa w UE -----	59
Dziennik Urzędowy Wspólnot Europejskich -----	169
EAU – Europejska Jednostka Rozliczeniowa-----	276
EBC – Europejski Bank Centralny -----	179
EC – European Community (Wspólnota Europejska) -----	50
ECU – Europejska Jednostka Walutowa-----	276
EEA – European Economic Area (Europejski Obszar Gospodarczy) -----	373
EEC – European Economic Community (Europejska Wspólnota Gospodarcza)-----	50
EFTA – European Free Trade Association (Europejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu) -----	357
Eliminacja cel w UE-----	195, 226
ERASMUS-----	270
ESBC – Europejski System Banków Centralnych -----	179
ESPIRIT – Europejski Strategiczny Program Badań w Zakresie Technologii Informacyjnej-----	262
EURAM -----	263
EURATOM – European Atomic Energy Community, Communauté européenne de l'énergie atomique (Europejska Wspólnota Energii Atomowej) -----	47, 189, 214
EUREKA – Agencja do Spraw Koordynacji Badań Europejskich -----	262
Europejski System Banków Centralnych-----	179
EURO – Wspólna waluta państw UE-----	281
Europejska Agencja Ochrony Środowiska -----	269
Europejska Grupa Korespondentów UE-----	207
Europejska Jednostka Rozliczeniowa -----	276
Europejska Jednostka Walutowa-----	276
Europejska Sieć Nadzoru i Informacji o Środowisku -----	269
Europejska Wspólnota Energii Atomowej-----	47, 189, 214
Europejska Wspólnota Gospodarcza -----	50, 194, 225
Europejska Wspólnota Obronna-----	47
Europejska Wspólnota Polityczna -----	47
Europejska Wspólnota Węgla i Stali -----	45, 186, 209
Europejska Współpraca Polityczna-----	282

Europejski Bank Centralny -----	179
Europejski Bank Inwestycyjny-----	250
Europejski Fundusz Rozwoju-----	92
Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego-----	253
Europejski Fundusz Socjalny -----	265
Europejski Fundusz Ukierunkowania i Gwarancji Rolnictwa-----	232
Europejski Fundusz Współpracy Walutowej-----	276
Europejski Instytut Walutowy -----	279
Europejski Obszar Gospodarczy -----	373
Europejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu -----	357
Europejski System Banków Centralnych-----	179
Europejski System Walutowy -----	276
Europejskie Biuro Policji -----	296
Europejski Ośrodek Szkolenia Zawodowego -----	213
EUROPOL - Europejskie Biuro Policji-----	296
EUROS -----	260
Europejskie Zgromadzenie Parlamentarne -----	170
EUROTCHNET -----	270
EURYDICE-----	270
EWG – Europejska Wspólnota Gospodarcza -----	50, 194, 225
EWO – Europejska Wspólnota Obronna-----	47
EWP – Europejska Wspólnota Polityczna -----	47
FAST-----	262
FEOGA – Fonds Europeen d’Orientation et de Garantie Agricole (Europejski Fundusz Ukierunkowania i Gwarancji Rolnictwa) -----	231
Filary Unii Europejskiej -----	54
Finanse UE-----	300
Finebel - Unia celna Francji i Włoch-----	46
Flaga UE -----	293
FORCE -----	270
Fritalux - unia celna Francji, Włoch i państw Beneluksu -----	46
Fundusz Rozwoju Krajów i Terytoriów Zamorskich-----	90
Fundusz Spójności -----	275

Fundusze Strukturalne-----	255
GATT – General Agreement on Tariffs and Trade (Układ Ogólny w Sprawie Taryf Celnych i Handlu)	
Grupa Wyszehradzka -----	380
Harmonogram Działań Implementacyjnych Narodowej	
Strategii Integracji -----	134, 144
HELIOS -----	264
Hymn UE-----	293
IAEA – Międzynarodowa Agencja Energii Atomowej-----	160
IBRD – International Bank of Reconstruction and Developpement (Międzynarodowy Bank Odbudowy i Rozwoju)	
IMF – International Monetary Fund (Międzynarodowy Fundusz Walutowy)	
Infrastruktura Europejska	
Instrument Finansowy Ukierunkowania Rybołówstwa-----	255
Integracja oddalona-----	29
Integracja odgórna-----	26
Integracja socjalistyczna-----	40
Jednolity Akt Europejski -----	58, 200, 287
Jednolity Dokument Administracyjny -----	229
JET – Joint European Torus -----	223
Karta Podstawowych Praw Społecznych -----	264
Karta Socjalna Praw Pracowników-----	266
Klauzula pochodzenia towaru -----	35
Klauzula uciezkowa -----	360
Komisarze-----	165
Komisja UE-----	164
Komitet do Spraw Badań Naukowych i Technologicznych -----	261
Komitet do Spraw Pokojowego Wykorzystania Energii Atomowej-----	342
Komitet Członków Parlamentów Państw EFTA -----	363
Komitet Ekonomiczno-Finansowy UE -----	183
Komitet Ekonomiczno-Społeczny UE -----	182
Komitet Integracji Europejskiej i Pomocy Zagranicznej-----	134
Komitet Konsumentki -----	272

Komitet Koordynacyjny UE-----	183
Komitet Ministrów Unii Ekonomicznej Beneluksu-----	326
Komitet Naukowo-Techniczny UE-----	184
Komitet Polityczny w UE -----	285
Komitet Regionów-----	182
Komitet Stałych Przedstawicieli -----	163
Komitet Współpracy Ekonomicznej Państw Skandynawskich-----	337
Konferencja Ministrów Spraw Zagranicznych -----	285
Konwencje z Lomé-----	60
Latynoamerykański System Integracyjny	
Latynoamerykańskie Stowarzyszenie Integracyjne-----	29
Latynoamerykańskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu -----	29
Liga Stowarzyszeń Nordyckich-----	335
LINQUA -----	270
MEDIA I i II-----	271
Międzyparlamentarna Konsultatywna Rada Beneluksu -----	327
Minex (fundusz) -----	98
MONITOR -----	262
Narodowa Strategia Integracji -----	134, 144
NATO – North Atlantic Treaty Organization (Organizacja Paktu Północnego Atlantyku)	
NET – Nex European Torus-----	224
NORDEK – Nordycka Unia Ekonomiczna -----	338
NORDTEST -----	341
Nordycka Korporacja Finansowa Ochrony Środowiska -----	344
Nordycka Rada do Spraw Medycyny -----	343
Nordycka Rada Ministrów-----	353
Nordycki Bank Inwestycyjny -----	340
Nordycki Fundusz Kultury -----	346
Nordycki Fundusz Przemysłowy -----	341
Nordycki Instytut Badawczy do Spraw Środowiska Pracy -----	344
Nordycki Komitet Współpracy Ekonomicznej -----	337
Nowy Program Transatlantycki -----	109

Obywatelstwo UE-----	295
Ochrona konsumenta w UE -----	206, 270
Ochrona praw człowieka w UE-----	205
Ochrona środowiska w UE -----	207, 267
Ochrona zdrowia w UE -----	205, 273
OECD – Organization of Economic Cooperation and Development (Organizacja Współpracy i Rozwoju Gospodarczego)	
OEEC – Organization of European Economic Cooperation (Organizacja Europejskiej Współpracy Gospodarczej)	
Ombudsman -----	180, 295
ONZ – Organizacja Narodów Zjednoczonych	
Opinie w UE -----	60
Organizacja Europejskiej Współpracy Gospodarczej	
Organizacja Współpracy Bezpieczeństwa w Europie	
Organizacja państw socjalistycznych-----	40
ORION -----	270
Orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości-----	61
Oświata w UE -----	208, 269
Parlament Europejski-----	170
Paszport europejski -----	292
PETRA -----	270
Pełna integracja gospodarcza -----	36
Pełnomocnik Rządu do Spraw Integracji Europejskiej i Pomocy Zagranicznej-----	133
PHARE – Program Pomocy na Rzecz Restrukturyzacji -----	103
Plan Barre’a-----	275
Plan Davignona-----	211
Plan Derlorsa -----	278, 303
Plan Foucheta-----	282
Plan Mansholta -----	235
Plan Monneta-----	49
Plan Schumana-----	47
Plan Simoneta -----	210

Plan Wernera-----	275
Polityka badań i rozwoju technologicznego -----	261
Polityka energetyczna -----	257
Polityka handlowa -----	228
Polityka kulturalna w UE -----	205, 270
Polityka podatkowa w UE -----	249
Polityka przemysłowa -----	273
Polityka regionalna w UE -----	252
Polityka rolna w UE -----	197, 229
Polityka rybołówstwa w UE-----	266
Polityka społeczna w UE -----	200, 263
Polityka śródziemnomorska UE -----	110
Polityka transportowa UE -----	197, 259
Polityka zagraniczna i bezpieczeństwa w UE -----	282, 289
Polityka w zakresie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych -----	292
Północna Unia Międzyparlamentarna-----	335
Północny Wspólny Rynek -----	337
Prawo wewnętrzne UE -----	61
Prawo wspólnotowe (unijne) -----	56
Prawo wspólnotowe (unijne) – specyfika-----	62
Prawo wspólnotowe (unijne) – stanowienie -----	64, 74
Prawo wspólnotowe (unijne) – źródła -----	57, 72
Procedura delegacji w UE -----	167
Procedura obiegu w UE -----	167
Procedura współdecydowania w UE -----	69
Procedura współpracy w UE-----	66
Program Sieci Transeuropejskich-----	259
Pruski Związek Celny -----	27
Przedstawicielstwa dyplomatyczne przy UE-----	113
Przepływ kapitałów w UE-----	196, 243
Przepływ osób w UE -----	196, 242
Przepływ usług w UE -----	196, 244
Rada Badań Ekonomiki Nordyckiej-----	341

Rada do Spraw Ogólnych UE-----	160
Rada EEA -----	374
Rada EFTA-----	362
Rada Europejska -----	158, 286
Rada Europy	
Rada Integracji Europejskiej -----	143
Rada Konsultacyjna do spraw Konsumentów -----	272
Rada Nordycka -----	349
Rada Szefów Państw WNP-----	393
Rada Szefów Rządów WNP-----	393
Rada UE-----	160
Rada Unii Ekonomicznej Beneluksu-----	327
Rada Współpracy Państw Arabskich Zatoki Perskiej -----	36
Rada Wzajemnej Pomocy Gospodarczej-----	40
Raport Davignona-----	285
Rozporządzenie w UE -----	59
Rzecznicy Generalni-----	122
Rzecznik Praw Obywatelskich-----	180, 295
SAD – Single Administrative Document (Jednolity Dokument Administracyjny) -----	229
SAVE -----	258
Sąd Pierwszej Instancji-----	177
Schengen umowa -----	293
SDR – Specjalne prawa ciągnięcia	
Screening -----	81
SKANDEK – Skandynawska Unia Ekonomiczna -----	340
Skandynawska Unia Monetarna -----	27, 39, 335
Skandynawski Pakt Obronny-----	346
Specjalne prawo ciągnięcia (SDR)	
Spójność gospodarcza i społeczna w UE-----	207, 274
Stabex -----	96
Stały Komitet Państw EFTA -----	362
Stowarzyszenie z UE -----	89

Stowarzyszenie Polski z EFTA -----	370
Stowarzyszenie Polski z UE -----	113
Strefa wolnego handlu -----	35
Sysmin -----	97
System generalnych preferencji celnych -----	111
Środkowoniemiecka Unia Handlowa	
Środkowoeuropejskie Porozumienie o Wolnym Handlu -----	381
TACIS - Pomoc Techniczna dla Wspólnoty Niepodległych Państw -----	112
TEMPUS -----	270
TIDE -----	264
Traktat Amsterdamski -----	58, 70
Traktat EURATOMu -----	57
Traktat EWG -----	57
Traktat UE -----	58
Traktat z Maastricht -----	58
Traktaty Rzymskie -----	57
Trybunał Gospodarczy WNP -----	393
Trybunał Obrachunkowy -----	178
Trybunał Sprawiedliwości UE -----	122
Trybunał Sprawiedliwości Beneluksu -----	329
Trybunał Sprawiedliwości EFTA -----	362
Trybunał WNP -----	393
Uchwały <i>sui generis</i> w UE -----	60
UE – European Union, Union européenne, Unia Europejska -----	51
Układ Europejski -----	115
Umowa USA-UE -----	109
Unia celna -----	35
Unia Celna Afryki Zachodniej -----	34
Unia Celna i Ekonomiczna Afryki Środkowej -----	35
Unia Ekonomiczna Belgijsko-Luksemburska -----	321
Unia Ekonomiczna Beneluksu -----	323
Unia ekonomiczna i walutowa -----	35
Unia ekonomiczna w UE -----	201, 275

Unia Europejska -----	51
Unia Polityczna Narodów Europejskich -----	283
Unia Polityczna Państw Europejskich -----	283
Unia walutowa w UE -----	202, 275
Unia Zachodnioeuropejska -----	208
Urząd Komitetu Integracji Europejskiej -----	134
Waż walutowy -----	276
WE - Wspólnota Europejska -----	50
WEU – Western European Union (Unia Zachodnioeuropejska)	
WHO – Światowa Organizacja Zdrowia	
Władza Nadzorcza EFTA -----	362
WNP – Wspólnota Niepodległych Państw -----	388
Wolna konkurencja w UE -----	198, 245
Wspólna taryfa celna UE -----	195, 227
Wspólne Zgromadzenie CECA -----	47
Wspólna Rada Stowarzyszenia EFTTA-Finlandia -----	361
Wspólnota Afryki Wschodniej -----	34
Wspólnota Europejska -----	50
Wspólnota Gospodarcza Państw Wielkich Jezior -----	29
Wspólnota Karaibska -----	29
Wspólnota Niepodległych Państw -----	388
Wspólny Komitet EEA -----	375
Wspólny Komitet Parlamentarny EEA -----	375
Wspólny Ośrodek Badań Jądrowych -----	181, 217
Wspólny rynek -----	35
Wspólny Rynek Ameryki Środkowej -----	36
Wspólny Rynek Południowego Stożka -----	35
WTO - World Trade Organization (Światowa Organizacja Handlu)	
Wydatki UE -----	303
Wysoka Władza -----	164, 187
YES -----	270
Zalecenie w UE -----	60
Zasada elastyczności -----	71

Zasada subsydiarności -----	62
Zasada ściślejszej współpracy -----	71
Zgromadzenie Międzyparlamentarne WNP-----	394
Zgromadzenie Plenarne Rady Nordyckiej-----	349